número 1 Maig 2011

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

CAL CISTELLER

L'establiment

Els orígens de la casa s'han de buscar en l'establiment que els amos del Soler van fer el 31 de gener de 1853 a Pau Feixas, un fadrí del mas Feixes. En aquell temps l'hereu del Soler, el Pau Biadiu, encara no havia arribat a la majoria d'edat i per fer el tracte va caldre el consentiment de la seva mare, la vella mestressa Teresa. L'establiment era d'un tros de 9 quarteres situat en una punta del mas Soler, en un lloc conegut com Font Calçada.

El contingut del contracte d'establiment és similar a la majoria que es van signar en aquella època. El Pau tenia sis anys per plantar-hi ceps, però podia deixar 3 quarteres per sembrar, un any sí, un any no. La quarta part del raïm l'havia de dur a les tines del Soler, així com la quarta part del gra i les olives. Els sarments s'havien d'utilitzar a la mateixa vinya, com adob. En el cas que el parcer deixés morir una tercera part dels ceps, perdria els drets i la vinya tornaria a l'amo. Fins i tot, es va establir que la rasa que recollís les aigües pluvials de la vinya havia de dirigir-se cap a la cinglera dita de la Font Calçada.

En la terra establerta, el Pau podria destinar un trosset de 5 quartans a hort a la vora del torrent, i també construir-hi una casa de planta quadrada, de 60 pams de costat, amb una tina, una cort i un tros de pati o era. El preu de l'establiment va ser de 180 lliures al comptat.

Cal Cisteller actual

Una de les clàusules del contracte és especialment interessant:

> Los estabilients concedeixen al adquisidor la pedra del casalot de Font Calsada y la facultat de arrancar la que li faltia per edificar la casa, en puesto que no donguia dany.

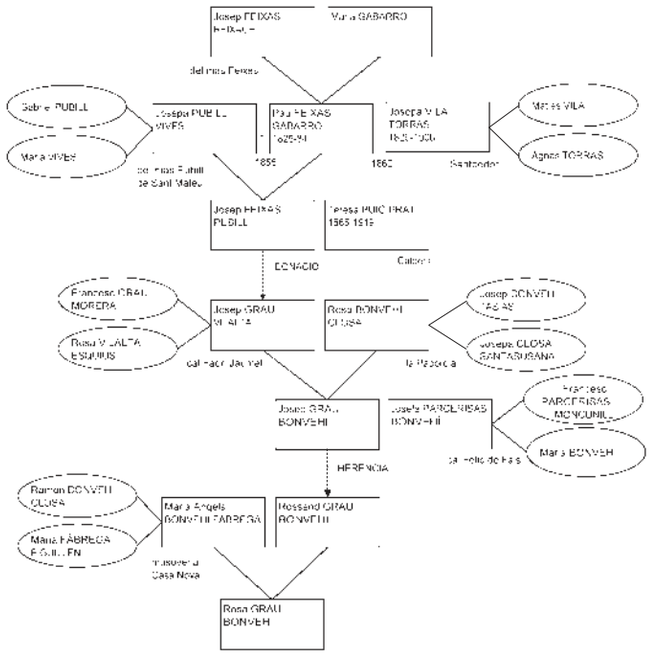

L'interès del fragment rau en el fet que demostra que a mitjans del segle 19è encara es conservaven restes de l'antic mas rònec de Font Calçada, les terres del qual havien estat incorporades al Soler uns quants segles abans. Era el mas "Fonte Calcata", un dels que surten esmentats en la dotació de la Pabordia de Caselles en l'acta de consagració de 1235. Segurament no serà possible localitzar el lloc exacte de l'edificació medieval, però almenys queda el consol de saber que algunes de les seves pedres formen part de les parets de cal Cisteller.

Pau Feixes era fill de Josep Feixas Rexach i Maria Gabarró, propietaris del mas Feixes. Tenia l'ofici de cisteller i, lògicament, la casa va ser coneguda amb aquest nom. Si fem cas de la inscripció de la llinda del portal, on s'aprecia l'any (18)54, malgrat estar parcialment desfigurada, és evident que el jove cisteller va afanyar-se a aixecar la casa i ja la tenia acabada quan va decidir formar una llar i casar-se. Va fer capítols el març de 1855 amb la noia Josefa Pubill. La Josepa era filla de Gabriel Pubill, propietari de Sant Mateu. El seu pare s'havia mort uns mesos abans de concretar-se el matrimoni, de manera que va ser el seu germà Francesc qui va fer els tractes. A les 150 lliures que havia disposat el pare pel dot, el germà va afegir-n'hi 50 més de la seva butxaca. L'aixovar va consistir en una

calaixera, dos coixins amb coixinera, unes estovalles, tres llençols, sis tovallons, dues tovalloles, tres vestits complets, sis camises i un cobrellit.

El matrimoni va tenir un únic fill, el Josep Feixas Pubill. Poc després, la seva mare Josepa va morir. La vida d'un vidu amb un nen petit no era viable, així que el març de 1860 va contreure segones núpcies amb Josepa Vila Torras, natural de Santpedor, una germana de l'amo de cal To. La noia era soltera i al dot de 100 lliures, el Pau va correspondre amb una donació de 100 lliures més. Per garantir, tant el dot com l'escreix, el Pau hi va posar la casa. Aquest segon matrimoni va resultar ser molt fructífer. Van tenir el Joan, la Margarida, la Teresa, la Maria, el Maurici, la Marcelina i la Rosa.
D'aquesta canalla només és té notícia dels dos xicots. El Maurici va ser cisteller com el pare i es va casar amb Rita Bonvehí Ratera, de cal Ramon d'Oliveres de Fals. El Joan va comprar el 1891, a mitges amb un altre, ca l'Esquerrà de Fals. En van pagar 23 unces d'or. S'hi va quedar a viure el soci, mentre que ell va acabar casant-se a Artés.

Arxiu Casa Nova

Josep Feixes Pubill (a l'esquerra), Josep Grau, Rosa Bonvehí i els seus tres fills.

Pau Feixas compaginava la feina de cisteller amb la de pagès. Paula, la mestressa de mas Coma li va cedir de paraula una peça de bosc a la partida dita la Vinya Vella. Van passar uns anys i no hi va fer res, fins que el 1851 Joan Mercadal, el nou amo, li va fer un contracte de cessió, segons el qual havia d'arrencar els arbres, plantar vinya i pagar les parts.
Es té constància d'una altra operació del Pau Feixas. L'octubre de 1850 va fer un préstec de 100 lliures a l'amo del mas Sant Andreu de Fals. Aquest es va comprometre a tornar-li els diners al cap de tres anys, però no ho va fer fins el juny de 1855.
Pau Feixas va fer testament el 14 d'agost de 1884 i va morir uns dies després, a l'edat de 59 anys. La seva segona muller va viure fins el 1906.

Els Grau hereten la casa

La casa va passar a Josep Feixas Pubill. Aquest es va casar a primers de 1886 amb Teresa Puig Prat. La Teresa era de Calders i 9 anys més jove que ell. El dot va ser de 800 pessetes i l'aixovar va consistir en una calaixera, dos vestits de cotó i un de llana de merino, 12 camises i altra roba de llit i de taula.
El Josep i la Teresa no van tenir fills, i quan es van fer grans van acollir a casa a Josep Grau Vilalta, que procedia de cal Fadrí Jaumet, i la seva dona Roseta Bonvehí, de la Pabordia. A canvi de cuidar-los els van prometre que els deixarien la casa en herència. Mentrestant els Grau havien anat omplint la casa de canalla. El 1914 va arribar el Pepito, el 1916 l'Encarnació, el 1918 el Rossend, i el 1923 la Providència. La Teresa Puig va traspassar el 1919.

Cap a l'any 1926 la família Grau va marxar de cal Cisteller per anar a la masoveria del mas Feixes. Es van endur el padrí Josep Feixes Pubill i la tia Rosa Feixes Vila. Conten que van fer el trasllat dels mobles en el seu carro, tibat amb dues mules. Era un dels primers carros que es van veure a Camps. El gener de 1934 van enterrar a Josep Feixes i, tal com s'havia pactat, cal Cisteller va ser pels Grau, que van posar la casa a lloguer.

El següent hereu, Pepito Grau Bonvehí, es dedicava al transport de vi i també feia negocis com a contractista forestal. Amb la seva dona Josefa Parcerisas, de cal Felip de Fals, no van tenir fills, de manera que cal Cisteller va passar al seu germà Rossend Grau. Aquest va estar casat amb Maria Àngels Bonvehí Fàbrega i van tenir dues filles; Rosa, la gran, casada amb Mariano Serarols, i Irene, la petita, casada amb Lluís Baraut, el fill del director de la fàbrica de Fonollosa. Després de la defunció del Rossend la casa ha quedat per la Rosa.

Una família de llogaters

Després dels propietaris passarem a relatar la història d'uns llogaters que van estar més de 35 anys a cal Cisteller.
Josep Vila Massana i Maria Torras Torras amb les seves quatre mosses van arribar el 1929. Venien de cal Jepet del Junyent, on hi havien passat els darrers deu anys. Anteriorment s'havien estat a cal Xamal.
La gran, la Pilar, es va casar el 1935 amb Hermenegildo Palà Devant (1910-1981), un dels fills del masover de Bacardit de les Olles. Aquell mateix any la Teresa ho va fer amb Arseni Tomàs Tatger, de la Boiga de Salelles. Aproximadament el 1947 la Carme es va casar amb Josep Perramon Pujol, de cal Regaret de Baix, de Rajadell, i el 1949 la Consol amb Jaume Porredon Xixons, masover de la Caseta.

El Josep menava a parts les terres dites la Vinya de cal Cisteller. Amb el gendre Hermenegildo també menaven les terres de cal Fuster i, quan Joaquim Torras va marxar de cal Fosser i es va establir al Cafè de Fonollosa, també van menar la terra que tenia a Camps. Per completar els ingressos l'Hermenegildo treballava al bosc, tallant i arrossegant pins pels propietaris del boscos, la majoria de Castelltallat. Mentre durava la tallada, els treballadors dormien a la pallissa dels masos.
A cal Fuster hi havia uns avis sense fills amb una germana soltera anomenada Ció, que van proposar a l'Hermegildo fer-lo pubill si els cuidava les terres i els acollia. Els vells van morir cap el 1956 i llavors l'Hermenegildo es va endur a cal Cisteller la Ció. La casa heretada era bastant rònega i va romandre deshabitada fins el 1965 que va ser venuda a Rossend Pio, un llauner de Manresa.

L'Hermenegildo, dit "Marsildo" i la pubilla Pilar Vila van tenir una sola filla, la Maria. El 1965 els vells i els joves van marxar de cal Cisteller malgrat la recança de Josep Vila de marxar de Camps. Van anar a la masoveria del mas Bogatella de Callús, propi de Isidre Cabanas d'Olost, on dis-

posaven de millors terres i oportunitats de guanyar-se la vida. Aquell mateix any es va casar la Maria amb Marcel·lí Serra Ambrós, de Navàs.
El 1996 van deixar la Bogatella i es van fer una casa en un tros que havien comprat a la part de l'Agulla, dins de terme de Sant Fruitós.

Des que els Palà van deixar cal Cisteller hi han passat diversos llogaters, forasters que només han ocupat la casa esporàdicament. Entre ells es recorda a Anna Bach de Manresa, que hi va estar entre el 1994 i 1996 i Fèlix Vaca d'Hospitalet. L'actual llogater és Leonard Winfield.

MAS SOLER (3ª part)

L'Abadal d'Avinyó

Domingo Biadiu Vila va ser el darrer membre d'una nissaga de pagesos que va posseir el mas Soler durant tres segles. Va perdre el mas com es perden tots els masos; pels deutes.
Tot va començar l'abril de 1885 quan el Domingo i la seva muller van manllevar 25.000 pessetes a Francesc d'Assís Abadal Verdaguer. El préstec es va fer sota l'interès anual del 6% i la garantia del mas Soler.
Els primers anys el Biadiu va satisfer amb puntualitat les anualitats que pujaven 1.500 pessetes, però aquest interès representava una sagnia massa important pels seus recursos, sobretot des que la fil·loxera va aparèixer en escena i les aportacions dels parcers van caure en picat. El Biadiu tenia a més a més altres deutes i compromisos relatius al pagament de les legítimes d'alguns parents.
Aquests problemes econòmics van obligar-lo a donar un pas més endavant, de manera que el 21 de març de 1891 va vendre a gràcia a l'Abadal, el mas Soler, amb tot el seu contingut, com per exemple els mobles, les botes, la palla, els arreus, el molí, i els drets sobre els parcers i els llogaters. En aquest darrer apartat s'hi comptava l'arrendament per un període de deu anys del local destinat a la fabricació d'aiguardent. El preu de l'empenyorament va ser de 28.000 pessetes, que incloïen el capital del préstec més dues anualitats pendents de pagament. Les condicions de la venda a gràcia eren certament dràstiques; si no es tornaven els diners abans de tres anys, es perdia irreversiblement la propietat.
Per poder signar aquest empenyorament el Domingo va necessitar el vist-i-plau de la seva dona Teresa Feixas Prat, perquè aquesta tenia el dot sota la garantia del mas Soler.
El final de la història es fàcil d'endevinar; el Biadiu no va poder pagar i el dia u d'octubre de 1895 el mas va passar a l'Abadal.

Francesc d'Assís Abadal Verdaguer era un terratinent de Sant Joan d'Avinyó, però que tenia casa a Manresa, com

Arxiu Soler

Pere Soldevila i Ramona Vall

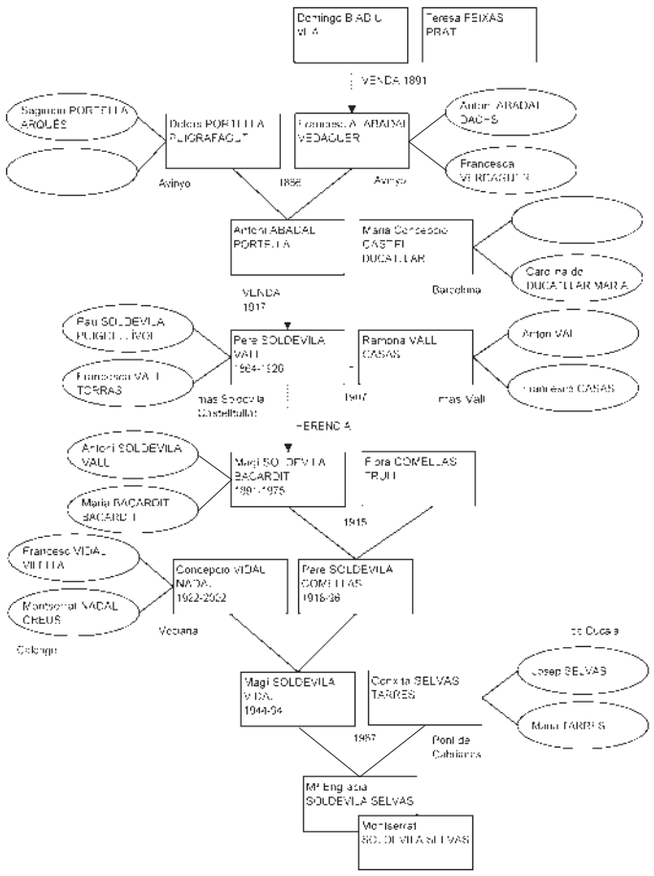

s'estilava entre els pagesos rics de l'època. Era fill d'Antoni Abadal Dachs i Francesca Verdaguer, i es va casar en primeres núpcies amb una pubilla rica, la Dolors Portella Puigrafagut. En els capítols que van fer davant del notari Cerarols de Sallent el sogre Sagimon Portella Arqués va oferir al gendre un dot de 7.000 lliures i, a més, va donar a la filla 1.000 lliures per comprar roba i alguns mobles. La Dolors no va tenir germans i va acabar sent la pubilla del mas Portella d'Avinyó i d'altres propietats.
La Dolors va infantar cinc filles i dos fills. Les noies, per ordre de naixement, eren la Pilar, la Carme, l'Elvira, l'Assumpta i l'Encarnació.
A unes noies d'una casa tan forta els tocava un dot adient. A part de la roba, que no deuria ser pas senzilla ni barata, ja que tenia un valor de 2.500 pessetes, a cadascuna d'elles el pare els va donar un dot de 13.750 pessetes. Una part provenia d'una Pia Causa fundada per Josep Abadal, un cerer de Vic, mentre que el dot de la mare va ser de 8.750 pessetes.
L'Elvira es va casar amb Lluís Gomis, la Carme amb Josep M. Calderó, l'Assumpta amb Joan Dou, i la Maria Pilar amb Ramon Jaume Armengou.
El 1877 la Dolors Portella va fer testament i va morir poc

després. Va fer hereu al fill Ricard, però aquest no va arribar a l'edat adulta, i l'hereu va ser el segon, l'Antoni Abadal Portella.
Francesc Abadal es va haver de fer càrrec de certes despeses que gravaven el patrimoni de la seva difunta muller, despeses i deutes que pujaven a 32.200 pessetes. Un cop normalitzada la situació, el vidu se'n va buscar una de més jove. La segona muller va ser la Margarida Soler, la qual no venia d'una casa tan bona, ja que només va aportar un dot de 1.725 pessetes.
Francesc Abadal era un home previsor que no volia deixar els assumptes a l'atzar. Entre l'abril de 1887 i el maig de 1903, que va fer el darrer codicil, hi ha constància, ni més ni menys que de set testaments. Els detalls del funeral els va deixar en un sobre lacrat. Va fer hereu a l'Antoni, però no li va deixar tot el patrimoni, ja que en els capítols signats amb la pubilla havien pactat que no es podia concentrar en unes soles mans l'herència dels Abadal i dels Portella. L'Antoni podia escollir quina part volia i deixar l'altra a la seva germana gran. L'hereu tenia el deure però, de mantenir la seva madrastra, la Margarida Soler Buscallà, o pagar-li una pensió vitalícia de 2.000 pessetes anuals.

Arxiu Soler

Pere Soldevila i Concepció Vidal

Francesc Abadal va comprar encara, el 4 d'abril de 1905, una casa amb quatre pisos situada a la cantonada del carrer Sobrerroca amb la Plaça Major. L'immoble comptava amb una ploma i mitja d'aigua i en va pagar 40.000 pessetes. Recordarem que uns anys abans havia adquirit el mas Soler per 28.000 pessetes.
Després de la seva defunció, esdevinguda el 30 de juliol d'aquell mateix any, el seu fill va procedir a fer l'inventari dels béns.
La llista és impressionant i massa llarga per transcriure-la. Es pot resumir dient que consta de 20 immobles, entre cases i terrenys. Destaquen el mas Abadal d'Avinyó, de 600 quarteres, format per la masia principal i dues més, l'Abadal de Baix i el Molí, els masos Llobet i Sant Jaume de Fonollet, de 900 quarteres, situats a cavall entre els termes d'Olost, Oristà i S.Bartomeu del Grau, una casa a Prats del Rei, tres cases a Avinyó, i el mas Soler i la casa del carrer Sobrerroca, ja esmentats.
En apartat de béns financers hi trobem làmines de deute municipal de la ciutat de Barcelona, préstecs per valor de 32.000 pessetes i una participació de 30.000 pessetes en la societat Alsina i Companyia de Barcelona.

L'hereu Antoni Abadal Portella va fer la carrera d'advocat. El 1904 va fer capítols amb Maria Concepció Castell i de Ducallar. La noia era d'una família distingida de Barcelona i va portar al matrimoni un aixovar valorat en 5.000 pessetes i un dot de 45.000 pessetes.
Des de la seva residència de Manresa, l'advocat controlava les seves terres per mitjà de col·lectors i administradors. Des que els Biadiu havien abandonat el Soler a la casa hi van viure diverses famílies de masovers.
Una van ser la parella formada per Mariano Bastardas Santamaria i Maria Vila Bacardit, que eren de la casa veïna de cal Mariano. Si més no, hi van ser entre 1898 i 1900. Després hi va haver de masovers el matrimoni Mateu Simon Pejoan, de Sant Mateu, i Rosa Prat Bertran, de Navès. Eren joves i entre els anys 1904 i 1916 van tenir 3 nenes i 2 nens.

Antoni Abadal va rebre una bona oferta de compra i el 19 de maig de 1917 es va vendre la finca a Pere Soldevila i Vall. Segons l'escriptura de compravenda, la finca tenia unes 300 quarteres de sembradura, és a dir, 88 hectàrees i 86 àrees. Dins de l'heretat, a la part de la Solana del Gascó, que pertany al terme de Fals, hi havia construïdes dues casetes de parcers, cal Racó i cal Sabató. El preu de la venda fou de 40.000 pessetes, una quantitat ben important. D'aquestes, 10.000 les entregà el comprador el dia de la signatura de l'escriptura de compra, i la resta s'obligà a satisfer-les en tres terminis iguals de 10.000 pessetes, els dies 21 de maig de 1918, 1919 i 1920.

Els Soldevila de Castelltallat

Pau Soldevila Puigdellívol era l'hereu del mas Soldevila de Castelltallat, el descendent d'una tirallonga d'avantpassats que havien conservat el cognom, com a mínim des del segle 15è, segons consta en l'arbre genealògic de la família elaborat per l'historiador Francesc Serra. Es va casar amb Francesca Vall Torras,una filla del mas de la Vall de Fonollosa, i va tenir quatre fills, dos de cada mena.
El primogènit era Antoni Soldevila Vall (1858-1901) i va donar un gran disgust als pares quan es va enamorar de Maria Bacardit Bacardit (1860-1941), una filla del mas Bacardit de les Olles de Fonollosa, que era una jove de gran bellesa, i es va entossudir en casar-s'hi, malgrat l'oposició ferma dels pares. El motiu era que les dues cases estaven enfrontades per raons polítiques. Mentre que els Soldevila eren carlins de tota la vida, els Bacardit simpatitzaven amb els cristins.

Pere Soldevila Vall (1864-1926) es va casar amb Ramona Vall Casas, un enllaç ben vist pels pares, ja que els Vall de Fonollosa eren també carlins. L'aliança entre les dues cases es va enfortir encara més quan una de les dues filles del Pau Soldevila, la Francesca, va entrar de jove a la Vall, en casar-se amb l'hereu Ramon Vall Casas.
L'octubre de 1906 Pau Soldevila va fer testament. Una de les disposicions era que als pobres que assistissin al funeral se'ls havia de donar d'almoina un pa de 15 unces de pes. Com que el seu fill Antoni ja era mort, va fer hereu al nét Magí Soldevila. Després de la seva defunció qui va regir el mas va ser el Pere, el qual va comprar el Soler, però en morir sense fills l'herència va passar als descendents del seu germà Antoni.

Magí Soldevila i Bacardit (1891-1975) va tenir vuit fills, procedents de dos matrimonis.
El 1915 es va casar amb la seva primera dona Flora Comellas Trull, del mas Vendrell d'Aguilar, la qual va morir de part el 1918 en néixer el futur hereu Pere. Aquell mateix any va contraure segones núpcies amb Mercè Tomasa Planas, filla de Josep i Rosa, amos del mas Boixeda de Castelltallat. Amb la segona dona va tenir el Ramon (1919), l'Antoni (1920), el Josep (1922), la Margarida (1924), el Lluís (1926), la Marina (1928) i la Paquita (1931).
El 1934 el Magí es va traslladar amb la seva família a viure a la masia del Soler de Camps, perquè trobava que era més propera i ben comunicada que la casa pairal de Castelltallat. El servei de cotxes de línia que circulava regularment per la recent construïda carretera permetia arribar a Manresa amb comoditat.
Van fer el trasllat amb tartana i es van endur amb ells els mossos de casa i les criades. L'heretat Soldevila va quedar a cura d'uns masovers, però el Magí i els fills grans hi pujaven sovint cavalcant les seves eugues.

Foto Sabina Calmet

Taula del menjador

Va arribar la guerra i el primogènit Pere va fugir a França i es va passar a la zona nacional. Va participar a la guerra amb el càrrec d'alferes i va aconseguir dues creus de guerra i la medalla militar de campanya.
Mentrestant els seus dos germans més joves, Ramon i Antoni, es van amagar a casa dins d'una sitja parcialment plena de gra. El Soler va patir més d'un escorcoll a càrrec dels milicians, però no els van trobar. En una de les visites es van endur el vell Magí a la presó, i potser hagués acabat malament si la seva dona no hagués fet valdre la seva influència sobre l'entorn de Joan Selvas Carner, amb qui tenien un tracte d'amistat, ja que eren veïns a Castelltallat. Les gestions van aconseguir que el Magí tornés sa i estalvi a casa.

Els vuit fills del Magí, tret de l'hereu i de la Margarida, que va morir a la infantesa, van anar marxant de casa. La Paquita es va casar amb l'hereu del mas Vall de Fonollosa. La Marina ho va fer amb Ramon Torreguitart, de Castellfollit de Riubregós. El Lluís es va casar amb Concepció Botinas, de Sant Martí Sesgueioles, i el Josep amb Emília Puig, filla de Pau Puig de Fonollosa (el Pau del Cotxe). Tant el Lluís com el Josep van obrir botigues al carrer Guimerà de Manresa, el primer una carnisseria i el segon una botiga de comestibles.
L'Antoni va ser radiotelegrafista. Va estar embarcat en diferents naus i va recórrer tot el món. No es va casar i quan es va retirar del mar es va quedar a Manresa.
El Ramon es va casar amb Maria Roser Padró, una filla de l'empresari que tenia tots els cines de Manresa. Va estudiar la carrera d'advocat i va tenir una trajectòria política important. A començament de la dècada dels 60 va ser designat alcalde de Manresa, i d'aquest càrrec va accedir a la presidència de la Diputació provincial. Quan va plegar va estar a l'equip del Governador Civil de Barcelona i, posteriorment, va ser nomenat Sotsgovernador Civil de la província de Lleida.

Pere Soldevila Comellas (1918-96) també va ostentar un càrrec polític, però a nivell local. El seu historial polític i el fet d'ésser uns dels propietaris més destacats del terme, el van fer el candidat ideal per encapçalar l'Ajuntament de Fonollosa, on va ocupar el càrrec d'alcalde durant el període comprès entre els anys 1946 i 1949.
Pere Soldevila Comellas es va casar el 1943 amb Concepció Vidal Nadal, de cal Brufau de Segur, terme municipal de Veciana. Van tenir el Magí, la Mercè i la Paquita. Aquesta darrera es va casar amb Xavier Busquets Casals, de Navàs i es van instal·lar al barri de sant Andreu de Barcelona. La Mercè viu a Manresa.

Magí Soldevila Vidal va néixer el 14 de desembre de 1944 i el seu avi Magí va estar tan content que va fer tocar la campana de l'església parroquial durant tres dies seguits. El campaner Celestí Vila també va estar content, perquè va rebre una bona propina. Precisament l'estiu de l'any anterior s'havia posat la nova campana al campanar, ja que l'antiga havia desaparegut durant la guerra. Pere Soldevila i la mestressa del Junyent van ser els padrins de la campana.
El Magí es va casar el 1967 amb Conxita Selvas Tarrés. La Conxita havia nascut al Pont de Cabrianes, era la quarta de sis germanes, però els seus pares s'havien traslladat a Manresa quan era petita. El Magí i la Conxita van tenir dues filles; la Maria Engràcia i la Montserrat.
La Maria Engràcia és farmacèutica i està casada amb l'advocat barceloní Eduard Aliaga, mentre que la seva germana Montserrat és economista, igual que el seu marit Jordi Bellobí, natural de Reus.

La casa del Soler va ser remodelada el 1934, per tal de ferla més acollidora abans de traslladar-s'hi a viure el Magí Soldevila. La masia comptava llavors amb tots els equipaments necessaris als grans masos; tines, bótes de gran capacitat, molí d'oli, etc. També formava part del Soler un molí fariner situat a la vora del torrent, però quan se'n van fer càrrec els Soldevila ja feia anys que no era operatiu. Als baixos del molí s'hi va fer més tard un dipòsit d'aigua, que mitjançant un ariet, subministra aigua a la casa.
Magí Soldevila va ser un dels primers pagesos del terme que va tenir cotxe. Cap el 1954 va comprar un "Jeep" procedent dels excedents de l'exèrcit. Més tard va tenir una furgoneta i el 1962 l'avi Magí va regalar al seu net Magí un "Seat 1500" nou. El Soler va fer un pas endavant per modernitzar l'explotació agrícola, comprant el 1958 un tractor de segona mà de la marca Lanz.
A començaments de la dècada dels 70, Magí Soldevila Vidal va construir més corts al voltant del pati i va posar porcs d'engreix. Cap el 1975 va construir una granja nova i moderna, i un molí per fer-se ell mateix el pinso.

El 1994 Magí Soldevila va tenir la desgràcia de morir d'accident de circulació.
El seu pare Pere el va sobreviure dos anys més.
La propietat va quedar per les filles del Magí, la Maria Engràcia i la Montserrat. Aquestes han fet obres de millora al Soler, eliminant-ne alguns afegits moderns, com els coberts dels porcs, i recuperant l'elegància de l'antic baluard de la masia.

Mossos i masovers
Des que els Soldevila van adquirir el mas Soler fins que s'hi van traslladar el 1934, a la casa s'hi van estar diversos masovers, però seguir-los el rastre és dificultós i les dades són sempre incompletes. No obstant això, tenim constància d'alguns d'ells.
El 1924 s'hi va morir Maria Duarri Torrades, natural de la Molsosa i muller de Francesc Tasias Pladellorens. Aquests eren els amos de cal Tasies, però es veu que ocupaven la masoveria del Soler. Un dels fills de la parella, Francesc Tasias Duarri, hi vivia amb la seva dona Maria Corderroure Duarri, natural de la Molsosa. El 1919 es va morir la Maria i va deixar dos fills, el Josep i la Felicitat. Llavors el Francesc es va tornar a casar, ho va fer amb Elvira Vilajoasana Forner, de Serrateix. El 1932 encara hi era i el 1933 va comprar, amb els seus estalvis i l'ajuda d'un soci capitalista, la propietat del mas Bosc de Fals.
També s'estava a la masoveria el seu germà Antoni Tasias Duarri amb la dona Filomena Planas Sala, natural de Navès. El 1934 van tenir una nena dita Elvira i el 1939 ja els trobem a la masoveria del Pla de la Vila de Fals.

Al Soler sempre han tingut diversos mossos i jornalers que ocupaven algunes cambres destinades a ells. Hi ha constància que el 1940 hi vivia el matrimoni format per Joan Soler Buscart, de Sant Mateu, i la seva dona Providència Devant Turull, de cal Sastre Coix de Fonollosa. El 1954 va morir al Soler, Jaume Muntada Llena, un home de gairebé 80 anys, fill del poble de Lladurs. Era un dels mossos que havien dut de Castelltallat. Els que el van conèixer el recorden com un home renegaire que portava una gorra de gairell i molt aficionat a caçar amb fura.

ELS ROBATORIS DEL BASTARD FEIXES

Antoni Feixes, àlies el Bastard, era un fill il·legítim de l'amo del mas de les Feixes de Coaner. Aquesta condició, recordada continuadament pel seu sobrenom, deuria influir sens dubte en el comportament del xicot, que va deixar la casa paterna, o tal vegada en va ser expulsat, i es va dedicar a la mala vida. Era el que en diríem avui dia, un delinqüent multi reincident, i aquesta és la història de com els seus robatoris el van portar a la presó i a una dura condemna.

El dia u de maig de 1595 hi havia festa grossa a Camps. Se celebrava la festa del Roser i l'església es va omplir de gom a gom per seguir l'ofici extraordinari i cantar els goigs de la maredeéu. Hi havien tots els de Camps, naturalment, però també nombrosos pagesos dels pobles de les rodalies.
En aquella època els camins eren insegurs i cap home sortia de casa sense endur-se una arma de foc per defensar-se. Però el rector de Camps no tolerava que els seus feligresos entressin al temple amb armes i els obligava a deixar-les a la porta. Per a ell era una qüestió de principis.

Després del "ite missa est" la gent va sortir a la plaça per fer una mica de tertúlia abans d'encaminar-se cap a casa. Els homes van recuperar els seus pedrenyals i escopetes, i aleshores dos d'ells es van adonar que les seves no hi eren. Algú les havia robat.
La notícia va córrer de cercle en cercle i la veu del poble va ser unànime; això era cosa del Bastard Feixes. El noi, que aleshores comptava uns 25 o 26 anys, tenia fama de robar per les cases, sobretot pedrenyals i peces de roba, que després es malvenia per anar subsistint. Alguns dels presents van recordar haver-lo vist mirant-se les armes que hi havia recolzades a la porta. Mentrestant el sospitós s'havia fet fonedís.

No va trigar gaires dies a ser detingut i tancat a la presó del castell de Cardona, la seu del senyor jurisdiccional del terme. El dia 8 de maig els oficials del jutge van prendre declaració a Jaume Bonet de Sant Mateu, un dels qui havia estat robat. Va explicar els fets, i com s'havien dirigit a Súria en persecució del lladre. Aquest s'havia aturat al mas Reguant i havia deixat un pedrenyal a una fadrina de la casa perquè li guardés. El Batlle de Súria va confiscar l'arma, que va resultar ser la del Bonet.
A continuació es va interrogar al sospitós i aquest va confessar el següent:

> ... com viu la avinantesa de tants pedrenyals a la porta, temptat per lo dimoni ne prengui dels dits pedrenyals que allí estaven un pedrenyal, lo qui mes me agrada, y encontinent menam lo camí a Suria y encomanam lo dit pedrenyal a una fadrina den Reguanch, y tornim a dormir a casa den Jaume Andreu de Fals ...

A Miquel Vall de Fonollosa també li havien robat el pedrenyal a la porta de l'església de Camps. El seu germà Cristòfol Vall va anar el dia 6 de juny al castell de Cardona i va declarar que el seu germà Miquel havia anat a oir missa a Camps i que

> ... dexa a la porta de la Iglesia, com se acostume, un pedrenyals aporta de tres plams, de cano llis enpavonat, y acabada la missa no troba lo pedrenyal, y trobantse Antoni Fexas, alias lo Bastart, manco, perque tambe ere en dita iglesia y lo havien vist prop de los pedrenyals y tenir fama de usar la rapinya, aqui matex totom li tira la pedra, y apres essent pres lo dit Fexes, jo vingui aci en lo castell y digui a dit Fexes quem tornas lo pedrenyal y ell digue que anas a en Reguanch, que mel pagarie ...

El Cristòfol va dir que l'amo del Reguant s'havia desentès de l'assumpte, i encara va afegir que sabia que el Bastard s'havia llogat de mosso 7 o 8 dies a la Morera de Fonollosa i els havia robat.

El Jutge va interrogar novament al reu i aquest va cantar com un canari.
Va confessar que havia robat a Antoni Morera una camisa i un "panart" (ganivet de grans dimensions). La camisa ja s'havia esquinçat per l'ús i el "panart" se l'havia venut. Va confessar que feia uns 3 o 4 anys havia robat una escopeta al Gibergas de Torruella, mentre aquest estava plantant una vinya. El Gibergas va anar a les Feixes i li van tornar l'escopeta. També va confessar que feia uns dies havia robat a la casa Vinya Vella de Coaner una camisa, unes calces i uns calçons de cordellats burells, però que l'havien descobert i havia tornat la camisa i pagat la resta. Va dir que també havia robat a la casa Canyelles de Castellar dues camises, unes calces, una caixa i un pedrenyal, però el mosso a qui havia robat l'arma l'havia atrapat camí de Manresa. Al mas Viladés de Sant Amanç havia robat una camisa, unes calces i una robeta de burell. La camisa s'havia fet malbé portant-la, però les calces i la robeta era el vestit que actualment ell duia.

Uns dies després es va presentar a Cardona Joan Forn, un pagès de Monistrolet. Va dir que havia llogat uns dies al Feixes per plantar una boïga i aquest l'havia robat. Es va fer allò que modernament en diríem "una roda de reconeixement". El Forn es va amagar en una capella lateral de la Sala Gran tancada amb una reixa i van fer passar el Bastard i dos homes més, tots ells vestits amb una capa llarga de pastor. El Forn va identificar el lladre.
Interrogat novament, aquest va fer la següent confessió:

...mentre llaurava ab un altre mosso lo diable me tenta y es verítat que prengui lo pedrenyal de dit mon amo y lo flasco y tambe la sua caxa y men ho aportí, y es la caxa de dit mon amo y lo pedrenyal lo quem trovaren quant me prengueren ...

En les transcripcions de les declaracions del sospitós hi figura una simple frase en llatí que indica que se li va aplicar el turment reglamentari, sense especificar en què va consistir, ja que es donava per suposat. Cal recordar que la tortura era un dels procediments usuals de la justícia. No és d'estranyar doncs, que el Bastard confessés el robatori dels pedrenyals de Camps i un munt de delictes més. La sentència va ser llegida el 10 de juny de 1595 al reu agenollat al terra de la Sala Daurada. Va ser condemnat a assots i a deu anys a galeres. La sentència va ser executada tot seguit per Arnau Torrelles i el reu va ser menat a Barcelona a servir al rei. El servei de galeres, que consistia en remar encadenat sota la coberta dels vaixells de guerra, era extremadament dur i perillós i la probabilitat de sobreviure els deu anys de la pena era més aviat escassa.

Trabuc

CAÇA AMB FURA

Igual que els boscos, les aigües i les terres, els animals salvatges formaven part del patrimoni del senyor del terme. Ell tenia el privilegi de la caça i la pesca, i aquells que gosaven fer-ho sense permís s'exposaven a greus càstigs. Malgrat això, sempre hi va haver caçadors furtius que s'arriscaven, ja que era molt forta la temptació de procurar-se una mica de carn fresca per tal complementar una dieta molt pobre en proteïnes.
Amb l'extinció dels drets senyorials, el control de la caça va passar a ser de l'estat. Es van dictar regulacions amb finalitats tan diverses com protegir les espècies cinegètiques de la sobreexplotació, salvaguardar els drets dels propietaris o controlar les armes de foc en mans de particulars. Es va arribar així a la situació actual, caracteritzada per la diferenciació entre territori acotat i territori de caça lliure, un calendari que estableix les temporades de caça i de veda i un sistema de llicència d'arma pels caçadors.

Durant anys després de la Guerra Civil la concessió del permís d'arma anava lligada a un certificat de bona conducta expedit per l'ajuntament, que a la pràctica equivalia a no haver estat simpatitzant dels rojos. Els conills i perdius proliferaven i els pocs caçadors tornaven a casa amb el sarró ple. De mica en mica la situació es va anar normalitzant i a la dècada dels 50 la major part dels pagesos del poble disposaven d'escopeta.
La figura del caçador furtiu no va arribar a desaparèixer ja que la temporada de caça només durava quatre mesos a l'hivern i la resta de l'any alguna cosa o altra s'havia de matar. Es feien servir paranys amb ressort i també llaços escorredors, que se situaven en els camins fressats pels conills, però el mètode més popular era la caça amb la fura.

La fura (Mustela putorius furo) és un petit mamífer carnívor, de cos allargat i flexible, de la família dels mustèlids. La varietat domèstica prové del furó comú. Va ser domesticada per primer cop pels egipcis fa uns 3000 anys i, com que aquesta feristela té l'instint d'entrar dins dels amagatalls de les seves preses, va ser utilitzada per fer sortir els conills del cau.
Segons explica l'Ernesto de cal Gaietà de la Creu de Fals, a casa nostra hi havia dues menes de fures, la fura casolana i la mustelenca. La primera era més gran i forta i es feia servir en llocs pedregosos, per exemple a la part de Calaf. El seu color variava del ros al bru fosc. La fura mustelenca tenia el pèl blanquinós i era més àgil i agressiva.

Per adquirir una fura s'havia d'anar a Manresa un dia de mercat. La seva venda no era legal, però no costava trobar algun traficant que, en veu baixa, anunciava la mercaderia. Si interessava, s'anava a un lloc apartat on el furer tenia la caixa de les fures, per tal de triar-ne una. També es podien trobar fures en una fleca al carrer de les Piques i en altres llocs. Cap al 1950 una fura costava unes 10 pessetes.
Alguns feien criar les fures a casa. A la primavera les femelles solen anar altes. Després d'aparellar-se, el desenvolupament de la fura segueix la regla de les tres quarantenes; la gestació dura 40 dies, les cries triguen 40 dies en

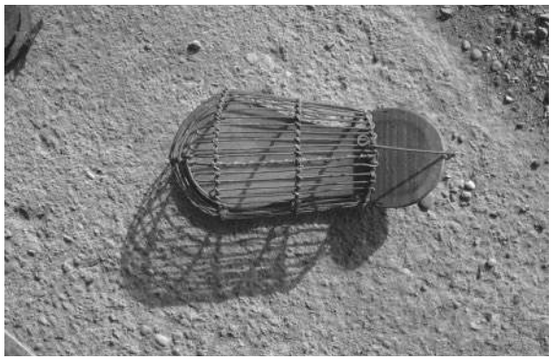

Canastró

obrir els ulls i començar a menjar, i al cap de 40 dies més ja se la pot treure a caçar.
A casa es tenia l'animalet en una caixa de fusta, amb una bona capa de palla menuda al fons. Era millor mantenir-les separades, sobretot si eren mascle i femella, per evitar les baralles. Si bé la majoria de fures eren tranquil·les i es deixaven amanyagar, n'hi havia que tenien mal caràcter i clavaven les dents com un llamp. A aquestes se les havia de manipular amb un guant de cuir.
Si era massa ferotge i matava els conills, se li retallaven dos dels quatre ullals.
Per menjar se li donava cada dia pa remullat amb llet. Si menjava massa hi havia el risc que agafés "el cacu", un gra de pus a l'anus que li podia provocar la mort en pocs dies. Per curar-la, se subjectava bé la fura perquè no mossegués, se li posava una goteta d'oli i es rebentava l'abscés. Per prevenir "el cacu" el millor era donar-li de tant en tant carn, especialment la carcanada i les freixures d'un conill. Se li havia de canviar el jaç sovint perquè la fura és un animal força pudent.

Quan s'anava de caça es transportava la fura dins d'una gàbia petita dita canastró. Si el temps era fred, el millor eren uns canastrons fets de cuir que es podien comprar a la botiga d'un baster. A dins s'hi ficava un pedaç de pell d'ovella perquè la fura s'hi arraulís. Per mantenir-la calenta, alguns caçadors portaven la fura dins de la camisa.
Era útil tant en temps de caça com en temps de veda. Quan es caçava amb escopeta de vegades els gossos empaitaven un conill fins el cau. Podia ser un cau "borni" o d'una única entrada. Però el més freqüent era amb diverses entrades i sortides. Calia llavors localitzar les sortides i bloquejar-les amb una pedra, totes menys una. A continuació es posava un picarol al coll de la fura i se la deixava a la boca del cau.
La fura no solia matar el conill, sinó que l'atacava i el feia sortir corrent del forat.
Quan el conill sortia a fora se'l matava d'una perdigonada. Si encara hi havia més conills a dintre, la fura entrava de nou a buscar-los, però si es quedava quieta és que ja havia fet la seva feina i podia tornar al canastró.
De vegades es trobava un conill tossut que no volia o no podia sortir, llavors la fura es quedava molt temps dins del cau i sovint acabava matant el conill clavant-li les dents al coll.

Quan s'anava de caça en temps de veda no es podia fer soroll. Després de fer entrar la fura, es disposava a l'entrada del cau una trema, aproximadament d'un metre de diàmetre, dita "la sendera", que s'ajustava amb un cordill i unes anelletes. Quan sortia el conill disparat s'entortolligava amb la xarxa i se'l podia capturar amb les mans.
La guàrdia civil era l'encarregada de vetllar pel reglament de caça. Era pràcticament impossible enxampar un caçador que furava, perquè tan aviat com els gossos senyalaven que s'apropava la parella, hi havia temps de sobres per amagar el canastró sota unes mates. Si enxampaven un caçador furtiu, els guàrdies mataven la fura i el denunciaven, però aquest fet no es va produir mai al nostre poble. Sí que consta, que en alguna ocasió van agafar algú sense llicència, i li van confiscar l'arma.

El problema més greu en la caça amb fura era la pèrdua de l'animal. Podia passar quan quedava alguna sortida del cau sense identificar, segurament perquè el terreny era massa abrupte i embrossat. Aleshores la fura s'escapava. També podia passar que es quedés a dormir dins del cau i el seu amo perdés la paciència. Alguns caçadors provaven de cremar un manat de fenàs a la boca del cau i bufar el fum endins, però no solia funcionar. Una vegada uns caçadors de Manresa van perdre una fura a prop de la Gabriela i la van poder recuperar un dies després quan aquesta va aparèixer a la Mallencosa. Normalment la pèrdua era irreversible i calia comprar-ne una altra.

Fura del Tatger

La caça amb fura i la caça del conill en general va patir un gran retrocés en aparèixer l'epidèmia de la mixomatosi, coneguda com "la pesta del cap gros". La població de conills va quedar delmada i mai més s'ha refet. El jovent va perdre el gust per la caça, a la vegada que l'economia familiar ja no necessitava tant la carn salvatge. El nombre de llicències va reduir-se progressivament i les fures van desaparèixer de les cases.
Actualment hi ha molt pocs caçadors que utilitzin la fura. Un d'ells és el Vicenç del Tatger de Fals, qui ens ha facilitat molta informació per poder escriure aquest article. Per poder caçar legalment amb fura en un espai acotat cal obtenir el permís de caça del tipus B, implantar un microxip a l'animaló i empadronar-lo a l'ajuntament com animal de companyia.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 2 Juliol 2011

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

CAL JAN BOIXEDA

Joan Tomasa era un fadrí del mas Boixeda de Castelltallat. Al mas s'hi va quedar el seu germà gran i ell es va haver d'espavilar fora de casa. En aquell temps molts fadrins com ell trobaven ocupació en les vinyes que s'estenien progressivament pels plans situats al peu de la Serra de Castelltallat.

El Joan es va posar en contacte amb l'amo del mas Feixes de Camps i el 2 d'octubre de 1770 va tancar un tracte amb ell. Pere Feixes li va cedir un tros de bosc d' un jornal de superfície en una zona coneguda com la partida de Borredà perquè arrenqués la vegetació i el convertís en una vinya. El procés de transformar el bosc en vinya era entretingut i requeria una gran quantitat de mà d'obra, inversió que anava a càrrec del parcer, mentre el propietari s'ho mirava i esperava el dia que la vinya comencés a produir, i el vi comencés a fluir dins de les seves tines. El tracte que va fer amb el Joan Tomasa era a la cinquena part, que podem considerar generós, ja que el normal era el quart.

A més d'un lloc per treballar, el parcer necessitava un racó per viure. Per aquest motiu l'amo li va establir un trosset de terra erma i rocosa de dos quartans per edificar-hi una casa i els corresponents annexes. La casa que va construir el Tomasa va ser anomenada cal Jan

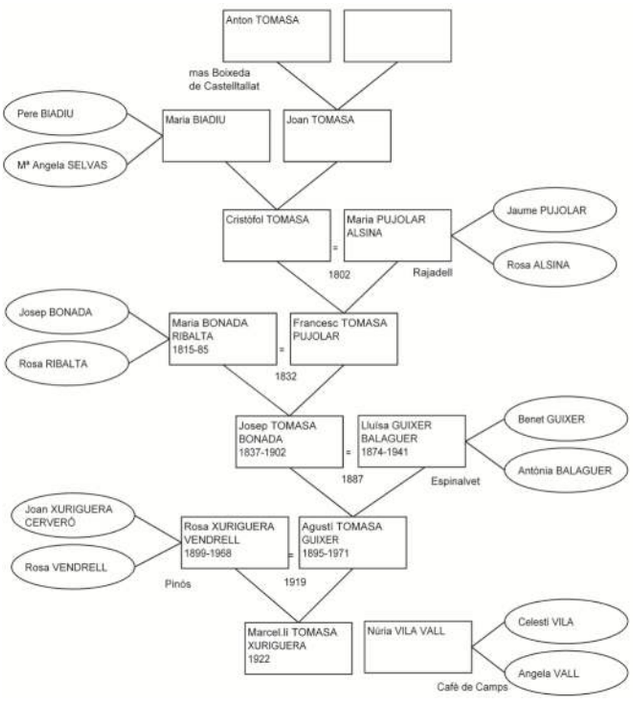

Arxiu Jan Boixeda

Ramon Soler (Cinto), Agustí Tomasa (Jan Boixeda) i Valentí Vila (Jepet)

Boixeda, Jan, per Joan, i Boixeda, pel mas d'on venia. Va quedar gravada amb el cens d'una gallina.

El preu de l'establiment va ser de 50 lliures, diners que el Jan no tenia. Va haver de crear un censal a favor del Feixes, la qual cosa implicava el pagament anual d'una pensió (interessos del préstec) d'una lliura i mitja.

El juny de l'any sobre, el Jan va manllevar els diners al seu germà Anton i va poder lluir el censal. De fet, va traspassar el deute a favor del seu germà, a qui a partir d'aquell moment va haver de satisfer la pensió.

A part de pagar a l'amo, el Jan va haver de satisfer els drets que pertocaven al senyor alodial del terme, que era el Seminari de Vic. El 29 de gener de 1772 va pagar al rector del seminari 9 lliures en concepte de "firma de senyoria".

La casa que es va construir era simple. Era de forma rectangular, de planta baixa i amb la porta obrint al cantó de ponent. El 1900 es va apujar un pis i es va fer la casa quadrada. Una porta que dóna dins d'un galliner adossat porta gravada aquesta data. Els coberts i annexes que envolten la casa es van anar fent progressivament. El 1924 es va construir un cobert, el primer pis del qual es va destinar a cort de porcs. El 1929 es van fer més reformes a la casa i es va obrir la porta actual, que dóna a migdia.

Jan Tomasa, àlies Boixeda, es va casar amb Maria Biadiu, segurament filla de Pere Biadiu i Maria Àngela Selvas. S'ignora l'import del dot, però segurament va consistir en una vinya de dues quarteres i mitja, a la partida dels Escaners del mas Coma, vinya que Pere Biadiu havia

començat a plantar el 1752. Aquest Biadiu sens dubte provenia del mas Soler, perquè el 1789 la Maria va rebre 30 lliures de Cristòfol Biadiu, l'hereu del Soler, pels drets heretats del seu pare.

La parella va tenir diversos fills, però només se'n coneix un, el Cristòfol Tomasa Biadiu. Aquest va fer capítols matrimonials el desembre de 1802 amb Maria, filla de Jaume Pujolar i Rosa Alsina, pagesos de Rajadell. El pare el va fer hereu, amb una reserva de 100 lliures pels llegats testamentaris i 10 lliures per donar a cadascun dels altres fills.
El cunyat del Cristòfol, Francesc Pujolar, va oferir un dot de 110 lliures i un aixovar dipositat en dues caixes de núvia. Les caixes estaven obrades amb fusta "de la terra" a l'estil dit "a tall de monja". Les peces més valuoses de l'aixovar eren els tres vestits, especialment el que la núvia va lluir durant la cerimònia nupcial. La faldilla era de sarja de color blau i el gipó d'un material dit "sempredura", potser perquè era un teixit resistent i durava molt temps sense desgastar-se per l'ús.

El maig de 1813 Cristòfol Tomasa i la seva mare vídua van reclamar als parents de Castelltallat l'herència que els tocava de part d'Anton Tomasa. L'Anton era l'avi del Cristòfol i havia tingut tres fills, el Jan, el Francesc i l'Anton. Aquest darrer va morir sense descendència i el mas Boixeda va passar al Francesc i, d'aquest, al seu fill Anton. El Cristòfol reclamava al seu cosí la legítima i es va avenir a acceptar a canvi el censal que els de cal Jan Boixeda pagaven des de 1771.
El Cristòfol va morir cap el 1832, o un xic abans, i la casa va passar al seu fill Francesc Tomasa Pujolar, qui va fer el contracte matrimonial el maig de 1832 amb Maria, filla i hereva de Josep Bonada i Rosa Ribalta. Constava que els sogres eren de Fonollosa, però no hem pogut esbrinar de quina casa.
El Bonada va nomenar a la filla hereva, però mentrestant, i posat que marxava de casa, li va fer una bestreta de 150 lliures en efectiu, a condició que els havia d'invertir en la compra de terra. També li va pagar dos vestits, un d'estamenya negra i l'altre d'indiana de color. Es van casar a l'església de Camps el 2 de juliol.

El 1834 Pere Feixas van donar dues quarteres de bosc al Jan Boixeda perquè abans de set anys el convertís en vinya. La terra anava buscada i el parcer va haver de donar una entrada de 40 lliures. L'abril de 1846 es van revisar els tractes amb l'amo del mas Feixes, que aleshores era Josep Feixas. Aquest va cedir al Francesc un tros més de terra, al costat de la vinya plantada, però els canvis més significatius afectaven el tros on hi havia edificada la casa. Resultava que dels dos quartans inicials, la casa i l'era només n'ocupaven una novena part, mentre que la resta de terreny estava dividida en sis feixetes. L'amo va admetre que dues es destinessin a hort, i per tant, no paguessin parts, però sí que va exigir-les de les altres quatre feixes. Naturalment, els anys que es fes "fangada" és a dir, s'hi plantés llegum, no es pagaven parts.
El novembre d'aquell any Josep Feixes va fer un préstec al Jan de 75 lliures, a tornar al cap d'un any i sense interès. No va poder tornar els diners i al cap de dos anys va manllevar-li 200 lliures més. Encara va demanar-n'hi més, de manera que el gener de 1858 el deute ascendia a 312 lliures i mitja. Va sol·licitar una moratòria de cinc anys, pagant el 6% d'interès, donant en garantia la casa i l'hort. Aquest deute es va arrossegar molts anys, com a mínim fins el 1891, ja que en l'inventari del mas Feixes encara hi constava.

Foto Sabina Calmet

Cal Jan Boixeda (2011)

Francesc Tomasa va morir primer i la seva vídua Maria Bonada ho va fer el 1885, deixant tres fills, anomenats Josep, Francesc i Lluís, i sis filles. N'havien tingut més de fills, però s'havien mort joves, com el noi que van perdre el 1883 quan tenia 30 anys o el Joan, que va morir encara solter el 1884 als 26 anys.
L'hereu Josep Tomasa Bonada es va casar el maig de 1887 amb Lluïsa Guixer Balaguer, natural de Sant Vicenç de l'Espinalvet. La va conèixer perquè feia de serventa al mas Feixes. Les primeres dues nenes se'ls van morir, però després van fer pujar cinc fills; Agustí, Pepet, Maria, Soledat i Martí. A cal Jan Boixeda s'hi estava també Joan Guixer, un germà solter de la Lluïsa. Aquest va agafar la verola i va morir el 1896.
El 9 de gener de 1902 Josep Tomasa Bonada es trobava greument malalt al llit i va demanar per fer testament. Va fer hereu al fill gran Lluís i va llegar 10 rals a cadascun dels altres, inclòs el que la dona portava al ventre. Va manar que el seu germà Lluís, que tenia recollit a casa, fos mantingut tota la seva vida. La malaltia era greu de debò i el va portar al cementiri dos mesos més tard.
La Lluïsa va sobreviure molts anys al seu home, fins el febrer de 1941. L'explicació és que es portaven molta diferència d'edat, més de 25 anys. Quan va passar aquesta defunció no feia ni un mes que havien enterrat al Lluís, el tiet conco.

Pepet Tomasa Guixer va estar casat dues vegades i va tenir fills amb les dues dones. La segona era Maria Iglesias, d'una casa del regadiu de Manresa. La Maria es va casar amb Ton Sinca Bach de Cardona, xofer de camió. La Soledat es va casar amb Nicasio López, un guardaagulles destinat a l'estació de Manresa.
Martí Tomasa va iniciar un negoci de venda de vins al carrer dels Esquilets de Manresa. L'establiment encara hi és, regentat pels descendents. Abans de marxar de Camps el Martí destil·lava vi fent-lo bullir en una caldera grossa d'aram, d'uns cent litres de cabuda. Passava amb l'aparell per les cases que tenien vi de sobres. L'activitat era il·legal i una vegada va acudir l'alcalde Garriga a demanar alguns diners per fer contents uns guàrdies que pujaven a investigar les activitats clandestines. L'Agustí va dir que no sabia on parava el seu germà i no va pagar res. El Martí es va casar amb Miracle Sant. No van tenir fills i van adoptar al nebot Eduard, fill del Pepet.

Agustí Tomasa Guixer va unir-se el dia abans de Nadal de 1919 amb Rosa Xuriguera Vendrell. La Rosa havia nascut el 1899 a Pinós. Els seus pares eren Joan i Rosa, de Biosca i d'Ardèvol, respectivament. La padrina que li va posar el nom va ser Rosa Mas Vendrell, la seva cosina de Fontanet.
L'Agustí i la Rosa van anar de viatge de nuvis a Barcelona, a casa d'una tieta de l'Agustí. Segons explica el seu fill Marcelino amb un somriure, la tieta els va deixar un llit parat amb llençols tan usats que es van esquinçar durant la nit.
Mentre alletava el Marcelino, el primer fill, la Rosa va fer de dida al nen Joanet Simats, que era d'uns estanquers del carrer Saclosa de Manresa. Conten que amb els diners del didatge van poder pagar les obres dels coberts dels porcs que van fer el 1924. També la segona, la Teresina, va tenir una "germana de llet", en compartir els pits de sa mare amb la nena Teresa, filla de Pepeta Bastardas, la dona de Celestí Vila del Cafè, morta 15 dies després de donar a llum.
La Teresina es va casar amb Josep Palà Carné de cal Pelfort. Van marxar de Camps per anar a una masoveria a Sant Feliu Sasserra. Posteriorment van establir-se a Manresa.

Arxiu Jan Boixeda

La iaia Lluïsa, els seus cinc fills i l'oncle Lluís

L'Agustí portava un bigoti llarg i cargolat a les puntes i va ser un dels darrers homes de dur la típica brusa dels pagesos.
Treballava unes 10 quarteres de terra que pagaven parts al mas Feixes. També la Vinya de la Soleia i la Vinya Baixeres, de la casa Nova. Aquesta vinya de la Casa Nova havia estat arrendada el 1917 a la vídua Lluïsa Guixer per un temps de cent anys i sota les condicions habituals. En el contracte hi havia una clàusula que reflexa les difícils relacions entre els amos i els parcers en allò que feia referència a la mesura de les parts:

> (...) si la arrendataria comete algun fraude o engaño, por la primera vez se le dispensará en cuanto la cosa defraudada no pase de la cantidad de tres pesetas, y en caso de reinsidencia se le obligará dentro del año siguiente a vender la viña establecida. Además incurrirá la arrendadora al pago de todo el jornal del pesador si el arrendatario juzga oportuno ponerlo en la misma viña por algun fraude o engaño que aquella cometiera, probado que sea.

Aquesta vinya va passar a ser pròpia quan es va vendre el mas Bacardit.

L'hort de la casa es troba al torrent que baixa de Bacardit, que abans solia portar aigua regularment. Per evitar que la font de clot primitiva s'espatllés cada vegada que es produïa una torrentada forta, la van protegir amb una volta de pedra. L'aigua la poaven a mà, però l'Agustí va posar una bomba accionada amb un volant, que encara es conserva. La va comprar a l'amo de Bruquesses de Sant Amanç, que se'n va desprendre avorrit, perquè havia pres mal amb la màquina, perdent alguns dits del peu.
L'Agustí també va comprar la caseta dita cal Massana. Es troba situada molt a prop, al raval de Borredà, però ja en terme de Castelltallat.

El 1971 va quedar cap de casa el Marcel·lí Tomasa Xuriguera, que és actualment un dels habitants més vells del poble. La seva dona és Núria Vila Vall, nascuda al Cafè de Camps, amb qui es va casar el 1953. De soltera la Núria havia servit als amos de Bacardit de Llomàs.
El Marcelino no va anar a la guerra per qüestió de dies. No va entrar pels pèls a la "lleva del biberó". Després, va fer tres anys i mig de servei militar a Reus. A les tardes ajudava a un rellotger, que no el pagava, però li donava berenar i li va ensenyar l'ofici. Ara no pot, però abans el Marcelino desmuntava i arreglava tots els rellotges del poble. Si no trobava recanvi d'una peça, la fabricava ell mateix. De manera autodidacta, mirant com ho feien els operaris, va aprendre també a fer de llauner i de manyà. Va comprar una caixa d'eines i va fer la instal·lació hidràulica de moltes cases del poble.
Al marge de la merescuda fama per la seva traça i habilitat apariant tot tipus de mecanismes, el Marcelino ha estat bàsicament agricultor.
Explica, que antigament els pagesos feien "escombra" i arreplegaven la brossa del voltant dels trossos. Feien piles amb els feixos, els tapaven amb terrossos i a sobre hi posaven una capa de terra fina. Hi calaven foc i escampaven la terra cremada, mitjançant uns "vuitens" al sembrat o al peu dels olivers. Aquesta feina es va deixar de fer fa uns 70 anys.
Una curiositat d'aquesta família és que el Marcelino se sap de memòria els noms de tots els seus avantpassats. El motiu és que al final del rosari la padrina deia una oració en memòria de cadascun dels passats difunts.

CAL PASSADRET

La casa del teixidor de lli

Aquesta casa es va fer en terres del mas Coma, gairebé a la confluència amb els masos Soler i Santpere. El 2 de març de 1854 Joan Mercadal Bacardit va establir en emfiteusi a Esteve Mercadal Bastardas un tros de nou quarteres, sota l'obligació d'arrencar el bosc i plantar-hi vinya espessa dins d'un període màxim de nou anys. El Coma va donar permís al parcer per construir-s'hi una casa i destinar una porció de dos quartans a hort, a canvi d'una prestació perpètua de dos pollastres el dia de sant Joan. Esteve Mercadal va pagar 25 lliures en efectiu per l'establiment.
L'Esteve no era pagès com la major part dels habitants de Camps, sinó que era teixidor. A casa, amb un rudi-

mentari teler, deuria treballar " a mans" per algun fabricant de fora, que li subministrava el fil i li pagava la feina segons la producció.

El 12 de setembre de 1863 l'Esteve es trobava ben fotut i van cridar al rector de Camps perquè li administrés els sagraments i li prengués testament. Va escollir tres marmessors; el seu gendre Isidre Muns, el seu germà Joan, que vivia a Coaner, i Joan Llobet, el masover del mas Soler.
La seva darrera voluntat va ser que li fessin un funeral de quatre misses cantades i cinc de resades i, tal com va escriure en castellà el rector, "las demás honras fúnebres correspondientes a los de mi clase".
Va manar als marmessors que paguessin alguns deutes que tenia pendents; 400 rals de billó a Josep Ferrer, propietari de Castellar, 480 rals a Francesc Lladó de Súria, 78 rals a Josep Miquel de Fonollosa, 120 rals a Joan Torras, 20 rals a Josep Llobet, i 20 rals a Salvador Torras, els tres darrers de Camps.
Va fer constar que el seu gendre Isidre Muns havia fet una aportació de 1.400 rals de billó el dia que va entrar a casa seva en casar-se amb sa filla, la pubilla.
Després de llegar els 12 rals obligatoris al Govern, va fer hereva universal a la seva filla Josefa Mercadal Torras. L'Esteve va morir l'endemà.

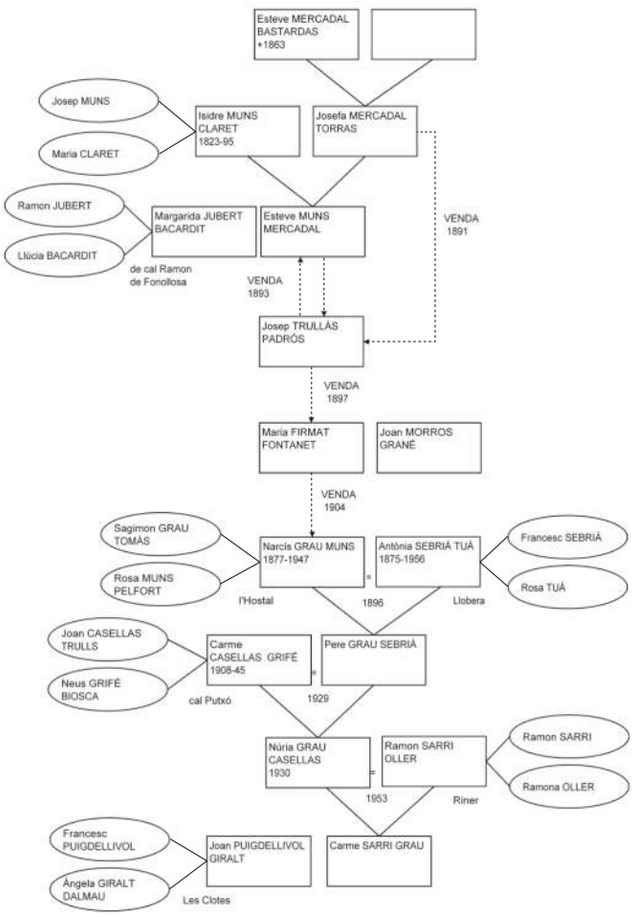

El 7 de novembre la seva filla, que comptava 31 anys, i el gendre van inventariar els béns del difunt, que consistien exclusivament en la casa i les nou quarteres de terra.
El 9 de setembre de 1890 la Josefa va empenyorar a nom de Josep Anglada Guitart, moliner de Manresa, dues propietats. La primera era la casa amb el terreny que l'envoltava i l'hort. La segona era un tros de terra de 4 quarteres, pertanyent al mas Coma, dins del qual hi havia una casa nova de trinca que la Josefa havia construït. Aquest segon tros afrontava per la banda del sud i l'oest amb el camí d'anar de Manresa a Camps i amb el mas Coma.
Les dues propietats eren herència del pare, però mentre que la primera ja figurava en l'inventari i estava inscrita al Registre, la segona l'havia obtinguda després que el Jutge de Fonollosa hagués atès una petició seva.
El moliner va donar-li 1.125 pessetes per la primera finca i 625 per la segona. Van quedar que mentre durés l'empenyorament la Josefa seguiria ocupant la terra i les cases, pagant un lloguer anual de 105 pessetes, que vindrien a ser els interessos del préstec.
Uns mesos més tard, el 13 d'abril de 1891, la mestressa de cal Passadret va donar 1.750 pessetes a Josep Anglada i va recuperar les propietats.

Les inversions del rector

El dia 11 d'abril de 1891, Isidre Muns Claret, que comptava 63 anys i es trobava vell i xacrós, de manera que gairebé no sortia de casa, va donar el permís preceptiu a la seva dona per vendre's les terres. El comprador va ser Josep Trullàs Padrós, el rector de Camps. El mossèn tenia un capital propi i l'invertia en béns immobles. Els negocis no els feia en qualitat de rector de la parròquia, sinó com a particular.
La Josefa va vendre al rector la peça de nou quarteres, on hi havia la casa vella, per 1.250 pessetes, i la peça on hi havia la casa nova per 2.500 pessetes. Dos dies més tard, Isidre Muns van vendre's al rector els drets de dues vinyes; una de vuit quarteres del mas Soler, i una altra de set quarteres del mas Coma. Aquesta darrera era coneguda com la "Vinya del Sirola". N'hi va pagar 750 pessetes i l'Isidre, que no podia caminar, va delegar els tràmits al seu fill Esteve Muns Mercadal.
El xicot tenia llavors 34 anys i treballava de teixidor. La seva dona era Margarida Jubert Bacardit, de cal Ramon de Fonollosa, i entre 1878 i 1892 va tenir quatre criatures, amb tan mala sort que totes van morir excepte un nen.

El rector es va quedar sense cèntims i va decidir demanar un crèdit a Genís Planas Cots, "maquinista" d'Artés. Va aconseguir que li deixés 3.000 pessetes, amb un interès del 6%, amb la garantia de la terra que havia comprat als Passadrets, més una altra peça de 15 quarteres, que havia comprat al mas Santpere, on el rector s'estava construint una casa. La casa aquesta, que no sabem on era, va quedar a mig fer i es va acabar perdent.

Per acabar d'embolicar una mica la troca, el 23 de maig de 1893, Esteve Muns Mercadal va recomprar al rector les dues vinyes i els terrenys amb les dues cases. En va pagar 1.000 i 3.000 pessetes, respectivament. Els diners van servir al rector per cancel·lar el crèdit hipotecari.
Però sembla ser que aquesta compravenda no es va fer efectiva, perquè el 23 de gener de 1897 mossèn Josep Trullàs seguia sent el propietari de totes les finques en qüestió. Aquell dia es va vendre les nou quarteres, l'hort i la casa anomenada **Passadret Vell** a Maria Firmat Fontanet, pel preu de 1.000 pessetes. Quatre dies més tard

també li va vendre els drets de la vinya del Soler i de la vinya del Sirola, per 125 pessetes cadascuna.
Per altra banda, el mateix dia 23 de gener, mossèn Trullàs va vendre's el tros on hi havia la casa dita **Passadret Nou** a Maria Illa Mirabitllas. També li va vendre la peça de 15 quarteres amb la casa a mig fer i un tros de 2 quarteres que tocava a la rectoria i l'era del mas Coma, que el rector havia comprat al Santpere el 1895. Per tot plegat en va fer 4.000 pessetes.

Qui eren aquestes dones ?
La Maria Firmat era la muller de Joan Morros Grané, un comerciant de Manresa, que havia adquirit certs drets sobre el mas Coma. La Maria passava algunes temporades a Camps i tenia fama d' homenera, és a dir, anava al darrere dels homes, sobretot dels més joves i eixerits. Comprensiblement, la seva presència al poble no era gaire benvinguda per les dones casades.
La Maria Illa havia estat casada amb Manuel Lladó Graells, però des del 1878 que era vídua. Tenia moltes propietats a Manresa, a la part de la Torre de Santa Caterina i a altres llocs. També pisos i una casa a Marganell.

Arxiu Passadret

Família Passadret c.1947

Què va passar amb les seves finques de Camps?
La Maria Illa es va vendre els seus dos trossos el 28 de juny de 1903 a Mateu Morera Pubill, de cal Fadrí del Cinto, i a Ignasi Grifé Biosca, de cal Grifé. El 22 de juny de 1908 els dos socis se'ls van repartir, quedant-se el Fadrí del Cinto el tros de 13 quarteres i el Grifé el tros de 4 quarteres, en el qual s'hi trobaven les ruïnes de la caseta. Per altra banda, la mestressa del mas Coma va vendre's cal Passadret a Narcís Grau Muns. El Narcís era l'hereu de l'Hostal, però casa seva no tenia gaire terra i s'ocupava de la masoveria de la Casa Nova. També treballava a jornal al mas Santpere, on la seva dona feia de minyona. La venda es va efectuar el 8 de juny de 1904 i el preu va ser de 375 pessetes, que el Narcís va pagar en plata. Els seus estalvis no hi arribaven, però l'amo Santpere li va deixar una part dels diners.

La casa que va comprar el Narcís estava gairebé en ruïnes i li va caldre contractar un paleta de Callús per refer-la. Els seus descendents expliquen l'anècdota que el paleta va fer la porta d'entrada força baixa, però el Narcís encara n'era més, així que deien, hi "passa dret". Aquesta podria ser una bona justificació del nom de la casa, però dissortadament no s'até a la realitat, perquè la casa ja portava el nom des de molt abans que la comprés el Narcís. Durant un temps la casa es va dir cal **Narcís**, però va acabar prevalent l'antiga denominació de cal Passadret.
La vivenda era esquifida i gairebé no hi cabia la família, que era molt nombrosa, com veurem. La parella del Narcís era Antònia Sebrià Tuà, natural d'una casa de la zona del Miracle, pertanyent al terme de Llobera, la qual va donar-li quatre fills i tres filles.
La Rosa es va casar a Prades, la Beneta (1906) a Manresa, el Josep (1908) es va quedar conco, el Martí (1910) es va casar a Manresa, el Rossend (1914) amb una noia de cal Mariano de Camps, i l'Emília (1905) amb Francesc Casas, de cal Jaume Cases de Fals. Aquests darrers van ser masovers al mas Caselles i després al mas Bosc de Fals.
El Narcís i els seus nois treballaven moltes temporades al mas Puig de Rajadell, uns a la terra i el Martí fent de carreter.

L'accident de Carme Caselles de cal Putxó
El fill i hereu del Narcís va ser Pere Grau Cebrià, el qual, segons la partida de baptisme, va néixer el 2 de desembre de 1900. Es va casar el 21 de desembre de 1929 amb Carme Casellas de cal Putxó de Castelltallat. En els capítols que van fer el 7 de desembre, el pare el va fer hereu, tot fent constar que els altres sis fills i filles ja havien rebut el dot que els tocava. La Carme Casellas tenia 22 anys i el seu dot va consistir en 125 pessetes que li van donar els pares, roba valorada en 125 pessetes, i 500 pessetes que ella mateixa havia estalviades treballant de serventa al Cafè de Camps.
La Carme havia passat la primera infantesa a la Caseta de Camps, on el seu pare era masover. La família va passar després uns anys a Salelles, abans de retornar a cal Putxó, d'on provenien.

En casar-se el Pere es van fer algunes obres a la casa. A més de menar la terra pròpia, una vinya de Clarena i una del Soler, el Pere també feia de mosso, amb els seus germans, al Puig de Rajadell.
En el padró municipal de 1930 hi consten nou habitants, entre grans i xics, a cal Passadret. Hi havien els avis, l'hereu amb la jove, quatre dels seus germans encara solters i la Núria, una nena de mesos.
El Pere i la Carme van tenir quatre noies; la Núria, la Montserrat, la Roser i l'Emília. La pubilla es va quedar a casa, la Montserrat es va casar amb Joan Trulls de Manresa, la Roser amb Ramon Palà de cal Pelfort, i l'Emília, amb Joan Planell de Manresa.
El Narcís va morir l'agost de 1947, després de passar cec els darrers nou anys de la seva vida. Conten que pocs dies abans de traspassar va anar a tallar-se els cabells i va comentar al barber, Pere Torras de cal Teixidor, que estava desganat i "no podia empassar-se les mongetes". La seva dona va viure fins l'octubre de 1956, però uns anys abans la família havia estat colpida per una desgràcia imprevista. La Carme Caselles va morir d'accident el 1953, quan li va bolcar el carro mentre pujava aigua del Torrent del Soler. La Carme era una dona excepcionalment valenta i treballava com un home. La casa no disposava de gens d'aigua i ella s'encarregava d'anar-ne a buscar al torrent. La traginava amb el carro en un "barral", una mena de bóta.

Cal Passadret (1980)

La pubilla Núria i el seu home Ramon Sarri Oller, nascut el 1929 a cal Bertran de Freixenet de Riner, van tenir la Carme i la Montserrat. La Carme és a casa i està casada amb Joan Puigdellívol, de les Clotes. La Montserrat està casada amb Julià Collados de Manresa.
Cap al 1985 es van fer reformes molt importants a la casa; entre d'altres coses, es va alçar un pis, es va convertir la tina en una saleta i el corral de les cabres en una habitació.

Passadret Nou
Un misteri envolta aquesta casa. No se sap on és. La darrera notícia en ferm és de 1908, quan se la va quedar en propietat Ignasi Grifé. La casa es trobava en ruïnes i el terreny termenejava per l'est amb una vinya de Mariano Bastardes (cal Mariano), al nord amb terra de Pau Mercadal (cal Pau) i pel sud i per ponent amb el camí de Manresa a Camps, que possiblement no es tracta del camí carreter actual que puja per Oliveres de la Costa i Clarena, sinó d'un de més antic.
Potser les ruïnes es van refer, perquè en el padró de 1924 surt la casa número 47 que, per la situació, podria correspondre amb aquesta. Estava habitada per Ramon Muns Pelfort, la seva dona Maria Gubianas i els seus fills Antoni (1897) i Rosa (1906). Convivien amb el germà conco Domingo Muns Pelfort i el rellogat Joan Simon i la seva filla Montserrat. En el padró de 1930 la casa no hi és.

CAL PETIT

La història de la casa s'inicia a l'estudi del notari Novau de Calaf, el 8 de gener de 1774. Allà es van trobar Pere Feixas, l'amo del mas Feixes de Camps, i Josep Torras, un pagès de Fonollosa. El Feixes li va establir una peça d'un jornal de superfície, que limitava a l'est i al nord amb més terra del Feixes, al sud amb la propietat Santpere, i a l'oest amb un tros establert abans a Gabriel Vilaseca, on aquest s'hi havia fet la casa avui coneguda com cal Pedro.
L'amo va autoritzar al Torras a edificar una casa per ell i la seva família dins del tros establert, amb els corrals i "oficinas" que volgués. Podia criar un "nodrís a l' estaca" i unes quantes gallines. L'amo es va oferir a deixar-li agafar brossa per formigar, però només el primer any.
Per l'establiment el Torras va pagar una entrada simbòlica de 6 diners, i per la casa es va fixar un cens perpetu d'una gallina cada Nadal.
Els tractes sobres les collites eren els habituals pels parcers; la sisena part del gra i la quarta de la verema. Com que el mas Feixes estava sota alou de la Pabordia, el Torras va haver de satisfer al seminari de Vic 13 sous i 6 diners pels drets.

En el document s'afirma que Josep Torras era natural de Fonollosa. Suposem que era un fill de cal Torras del carrer Nou, l'única família del poble que portava aquest cognom.
Un cop comprat el terreny, el Josep va construir la casa, la qual va ser coneguda com cal Petit, tal vegada un sobrenom. El cens de la gallina es va pagar any rere any i, per evitar malentesos, l'amo del mas Feixes signava un rebut a les planes d'una llibreteta amb cobertes de pergamí que la família de cal Petit encara conserva. Els primers fulls estan tallats, però la primera entrada fa:

> "tin rebut de agnes tora la gallina que fa de sens, paga lo dia 25 desembre de 1828 inclosiva" (signat) Josep Feixas.

De 1828 a 1845 apareix Agnès Torras, de 1846 a 1894 Anton Torras, de 1895 a 1935 Pere Torras i de 1936 a 1971 Valentí Morera.
Els amos que accepten la gallina són Pere i Josep Feixas, però el 1911 ja signa Ignasi Grifé, que havia adquirit el mas Feixes. Ignasi Coberó va portar la darrera gallina el desembre de 1971. Després, l'amo Nasi Grifé es va negar a acceptar el cens.

Arxiu Petit

La familia davant de cal Petit (1946)

Tornant als inicis de la casa, el 17 de setembre de 1797 Josep Torras va tornar a cal notari Novau. Ho va fer acompanyat del seu fill Josep, i el motiu de la visita era posar per escrit els acords prematrimonials del noi, que tenia intenció de casar-se amb la donzella Agnès Comallonga, la qual també va fer acte de presència, acompanyada dels seus pares. Els pares de la futura núvia eren Anton Comallonga, del mas Vendrell de Mitja Costa de Castellar, i Rosa Bosch. En els capítols també hi figura el nom de la mare del Josep, la Maria Pons.
Josep Torras, major, va nomenar al fill hereu, amb una reserva de 400 lliures.
Anton Comallonga i el seu fill Ramon van dotar a l'Agnès amb 200 lliures i l'aixovar següent:
Dues caixes de pi a tall de monja, 3 llençols, 2 coixine-

res, una flassada gran, dos tovallons, unes estovalles, una tovallola, 5 camises, unes faldilles de sarja amb gipó de “durantes”, unes faldilles d’estamenya de centelles i gipó de “sempredura”, una caputxa d’escot, una caputxa de baieta negra de “conxé”, una caputxa de “lilla” blanca, un gipó de panyo i unes faldilles de baieta blava.

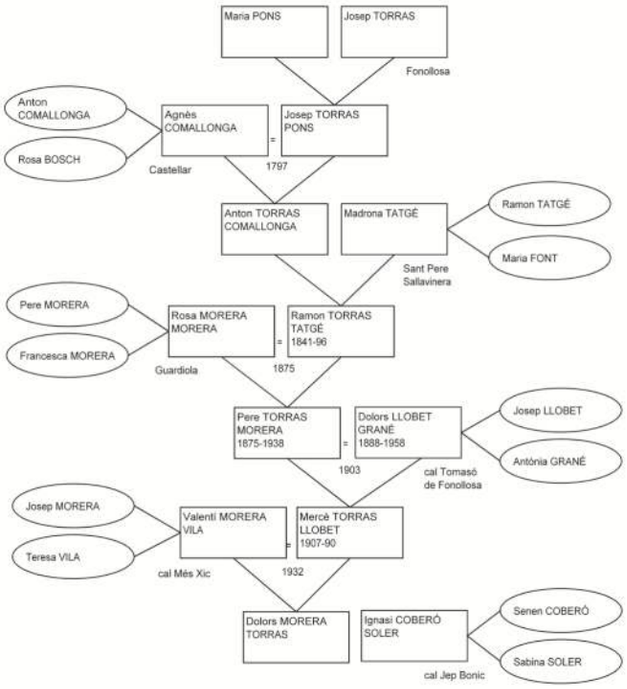

Sembla ser que el Josep era treballador i va arreplegar alguns estalvis, que va decidir posar en algun negoci rendible. El setembre de 1796 va fer un préstec de 400 lliures al seu veí Joan Bastardas en forma de censal. Cada any el capital rendia 12 lliures.
Uns anys després va adquirir un be immoble, la més sòlida de les inversions. El 18 d’octubre de 1814 va comprar a Gabriel Casals una casa a prop de la plaça de Fonollosa, amb un hortet situat a la partida de l’Hort del Peric. En va pagar 100 lliures. A més, va haver d’assumir un censal de 150 lliures de capital i 4 lliures i 10 sous de pensió d’una Causa Pia, i un cens a l’Abat de Cardona de 11 sous i 9 diners i una gallina bona.
Aquest Gabriel era un fabricant de cotó que el 1807 havia construït, en terreny del mas Morera, la casa denominada avui cal Pep. Potser no la necessitava perquè havia marxat de Fonollosa, ja que quan se la va vendre al Torras constava que habitava a la vila de Reus.
La casa no va romandre gaire temps en les mans del Josep Torras i el 16 d’agost de 1816 se la va revendre a Macià Vancells o Balcells, un foraster establert a Fonollosa que tenia l’ofici d’espardenyer. El comprador va haver d’entomar el cens de la gallina i les pensions de la Causa Pia. El preu de la venda va ser de 475 lliures, distribuït de la següent forma:
El comprador es va quedar 150 lliures per quitar el censal. En va donar 150 al comptat i va prometre pagar la resta de 25 en 25 lliures, abonant el 3 % d’interessos del que anava quedant pendent. Josep Torras va fer doncs un bon negoci amb la compra de cal Pep.
El descendent del Josep i l’Antònia va ser Antoni Torras Comallonga.
L’Antoni va heretar la casa i el censal que li prestaven cada any els de cal Jan Bastardes. A finals de desembre de 1855 va traspassar el censal a Josep Feixes, recuperant així les 400 lliures del capital.
L’Antoni es va casar amb Madrona Tatgé Font, de Sant Pere Sallavinera. La Madrona va infantar, com a mínim, cinc fills, dits Ramon, Josep, Isidre, Francesc i Josefa.
Madrona Tatgé va morir vídua el 1886. Comptava amb 62 anys.

El següent hereu va ser Ramon Torras Tatgé (1841-96), qui es va casar l’agost de 1875 amb Rosa, filla de Pere Morera i Francesca Morera, de Guardiola. El primer fill el van tenir el 1877, va ser nena, però se’ls va morir al cap d’un any. Aquell any van tenir el Pere, que seria l’hereu. Després vindrien la Rosa, l’Isidre, la Mònica i l’Andreu, sense comptar una altra nena petita que va morir el 1888. L’Andreu, l’Isidre i la Mònica van casar-se tots a Terrassa, mentre que la Rosa ho va fer amb Joan Oller de cal Jepet de Fonollosa. La Rosa va morir jove de resultes d’un part.

Pere Torras Morera (1878-1938) va formar parella amb Dolors Llobet Grané. La Dolors era de cal Tomasó de Fonollosa, una casa avui desapareguda que es trobava adossada a cal Revinxela. La Dolors i el Pere es van casar el 1903, el 1905 van tenir el primer fill, però se’ls va morir quan tot just havia complert els quatre mesos, i el 1907 van tenir la Mercè Torras, la pubilla.
El Pere era pagès, però no tenia gaire terra per menar. Tenia un ull mig tancat i la seva defunció es va produir en plena guerra, l’octubre de 1938, a l’edat de 61 anys. La seva muller Dolors Llobet el va sobreviure fins el gener de 1958.

La pubilla Mercè Torras es va casar el 1932 amb Valentí Morera, de cal Més Xic. El 1933 els va arribar un nen, però la mort se’l va endur vuit mesos més tard. El 1935 van tenir la Dolors, que va ser la pubilla. Es va repetir doncs la situació de les tres generacions anteriors, que també van perdre el primogènit al cap de pocs mesos d’haver nascut.
Per complementar els ingressos de la feina de pagès, el Valentí solia anar amb tres més del poble a treballar al bosc els hiverns. Tallaven i pelaven els pins. Si treballaven lluny de casa, s’enduien menjar i dormien en una barraca al bosc o a les masies dels amos. Conten que una vegada tallava a la obaga de la Rovira de Sant Mateu i es quedava a dormir a la pallissa. Sembla ser que l’amo li va recriminar que feia caure palla allà on eren les mules, li va ferir l’orgull i no va voler dormir-hi més. Llavors anava cada dia a casa, dues hores de camí en cada sentit.
Dolors Morera Torras es va casar amb Ignasi Coberó. L’Ignasi, fill de Senèn i Sabina Soler, va néixer a la casa Torremija de Calonge de Segarra. Cap el 1936, tota la família va baixar a Fonollosa, a cal Jep Bonic. Segons explica ell, va començar a treballar ben jove de mosso a cal Roca, on no el tractaven gaire bé, perquè les racions alimentàries eren massa escasses per la seva gana. Als 16 anys va anar de mosso a Figuera d’Aguilar, on el menjar almenys era abundant. De 1949 a 1951 va fer de mosso a la Morera.
Ell i la Dolors són els actuals ocupants de la casa. Han tingut dos fills, la Mercè i el Valentí.

La casa ha sofert algunes transformacions des dels orígens. Es poden observar tres inscripcions a l'exterior que en donen testimoni. La llinda d'una finestra de la façana amb la data 1792. La llinda d'una finestra a la part de ponent amb la data 1869. I una inscripció ratllada a sobre d'una placa de morter, en record de l'arrebossat de la façana, que posa "V M 1944"

LES GALLINES DE CLARENA

El 12 de maig de 1590 van passar uns fets a Clarena dels quals, malgrat la seva categoria d'anècdota, encara en podem treure una lliçó d'història.
A l'hora de tancar l'aviram al galliner la mestressa va notar que li mancaven dues gallines i un gall. Va sospitar immediatament del seu veí Comallonga, qui justament havia passat aquell dia per casa i fins i tot s'havia quedat a dinar.
La mestressa ho va comentar amb el seu marit Miquel Junyent i van decidir denunciar el robatori.
Ho van fer a la cúria ducal, ja que Clarena, a diferència dels altres masos de Camps, estava sota la jurisdicció dels Cardona, almenys en allò referent a l'administració de justícia. Certament els senyors exigien als pagesos contribucions, però per l'altra banda el vincle feudal els comprometia a garantir la seguretat dels vassalls i dels seus béns.

Es va posar en marxa el procediment judicial i la primera mesura va ser interrogar a Pere Pla, pagès de Sant Mateu,un testimoni que semblava ben assabentat dels antecedents i les circumstàncies del sospitós.
Primerament va explicar la fama de l'hereu Jaume Comallonga i la tirada que tenia a fer un àpat de franc quan l'ocasió era propícia:

> (...) Jaume Comallonga te fama de esser molt menjador y quel han oit es ventave de haver menjat en un menjar dues gallines y un gall, y te fama que altres menjars se menge una bestia grossa, de llana o de pel, ovella o cresto, y que de les dues gallines y lo gall lo mateix hereu Comallonga me ha contat a mi y me ha mostrat lo lloch a hont les havie cuytes, que era vora una roca prop de la font del Pual, la qual font es prop del mas de la Rovira de Sant Mateu, ys jactave que les havie robades del galliner de la Rabassa de Sant Mateu (...)

La declaració del testimoni continua amb els fets ocorreguts poc després de la misteriosa desaparició de les gallines de Clarena, i la sorprenent desgana del Comallonga a la taula de la mestressa de Clarena.

> (...) y lo qual Comallonga era vengut en casa de Clarena y la na Junyenta lo convida menjar y ell se posa a menjar y no pogue menjar sino molt poch, sino que segons demostrave estava molt assedegat, que be es begue mitg canter gran de aygua, y apres sen ana. Y lo dia díjous antes que no anas al dit mas Clarena lo havien vist eixir de un gran bosch ques diu la Hobaga de Sant Esteve, que havia dos o tres dies que nol havien vist, y jo so passat al dit bosch per la coma demunt Clarena, que es un comellar, y allí he vistes plomes rosses, que demostraven esser de dites gallines de na Junyenta, perque les gallines que li havien robades, segons dix, eren rosses totes.

Com passa sovint, es desconeix la continuació del procés judicial. Potser el sospitós va ser absolt per manca de proves, perquè unes plomes rosses al mig del bosc no semblen demostrar gran cosa, però també es possible que, vistos els antecedents del Comallonga, fos condemnat a pagar una indemnització.

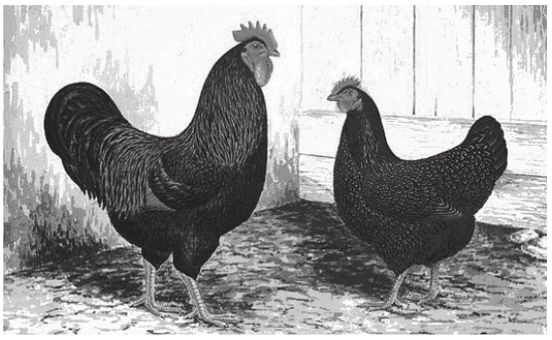

Un parell de reflexions finals. Podria semblar que la sostracció d'un parell de gallines és poca cosa i no mereix tant enrenou, però abans de l'invent de les granges avícoles i els pinsos compostos una gallina era molt valuosa. De fet, els pobres no en menjaven mai de gallina. En criaven algunes per pagar els censos i per vendre-les com a remei, ja que el brou de gallina era un bon reconstituent i el receptaven els metges. Els propietaris rebien de cada parcer una gallina o dues a l'any i això els permetia celebrar la festa major o el Nadal amb un rostit d'aviram.
La segona reflexió fa referència a la fama de "robagallines" que, invariablement, tenia algú o altre del poble. En el cas de Fals, hi ha fins i tot una casa que porta el mal nom de cal Gallinot per aquest motiu. La mala fama no necessitava arguments sòlids i sovint es fonamentava en la malvolença i en la marginació social d'algun membre de la comunitat. De gallines sempre n'han desaparegut, però el responsable no necessariament havia de ser un passavolant o un veí, sinó que podien ser les guineus i fagines, que entraven sense problemes als galliners.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 3 Setembre 2011

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS FEIXES (3ª part)

El darrer hereu

Pere Feixas Oller va ser el darrer amo que va portar el nom de la casa. Va heretar l' hisenda en morir el seu pare Josep Feixas Gavarró el 1891. Però dret a llei no es va poder considerar l'amo fins que no va finir l' usdefruit de la seva mare, la Margarida Oller Capsada, el 1901. Quan es va fer càrrec de l'herència el mas tenia 159 quarteres, més un tros d'hort de 7 quartans i mig a sota de la Pabordia. El Pere en va segregar un tros de 12 quarteres el 1909 per vendre'l a Josep Serarols Pelfort, de cal Bisbe, i posteriorment un altre tros a Isidre Selga Caselles, de cal Fosser, quedant la propietat reduïda a 127 quarteres i mitja.

Sobre el mas hi havia algunes hipoteques. Era la garantia del dot de la dona, així com de l'escreix i de l'aixovar. Tot junt ascendia a 4.435 pessetes. També avalava el pagament pendent del dot de la seva germana Maria i una fiança de 3.000 pessetes pel lloguer de la sala de ball de Camps, que el Pere Feixes havia arrendat el 1906.

D'aquesta època data la sínia que servia per omplir el viver i regar l'hort. Es pot datar, perquè algú va escriure a la paret, amb llapis, la data de la inauguració, 19 de juliol de 1904. De la maquinària de la sínia ara no en resta res, però queda la pica del safareig i altres elements de pedra picada.

Foto Sabina

Pedró amb les inicials d'Ignasi Grifé

No en sabem el motiu, però el fet és que l'amo del mas Feixes va emparaular la venda del mas a Ignasi Grifé Biosca, qui li va fer una bestreta de 500 pessetes en concepte d'arres. La venda es va efectuar formalment el 28 de febrer de 1916. El preu de la compravenda va ser de 250 pessetes per l'hort i 8.750 per la resta de la finca, preu que ens sembla excessivament baix pel que es pagava per la terra a l'època.

Els Grifé

Ignasi Grifé era d'una casa de parcers de Camps dita cal Grifé. Va néixer el 13 de setembre de 1880 i el van batejar amb els noms d'Ignasi, Calixte i Jaume. Ell no era l'hereu sinó el seu germà Francesc, però aquest havia marxat de jove a la capital, buscant millors oportunitats que les que oferia la terra escassa i dolenta de cal Grifé. A Barcelona les coses li van anar bé i es va fer ric. Un altre germà va embarcar-se cap a l'Argentina en busca de la fortuna. L' Ignasi era tan ambiciós com els seus germans i com que fent pagès segurament no hagués arribat enlloc, va decantar-se pel negoci de la fusta i els boscos. No oblidem que al nord del municipi de Fonollosa hi havia una gran massa forestal i els propietaris de Castelltallat i els altres pobles de la zona basaven la seva economia en l'explotació dels boscos.

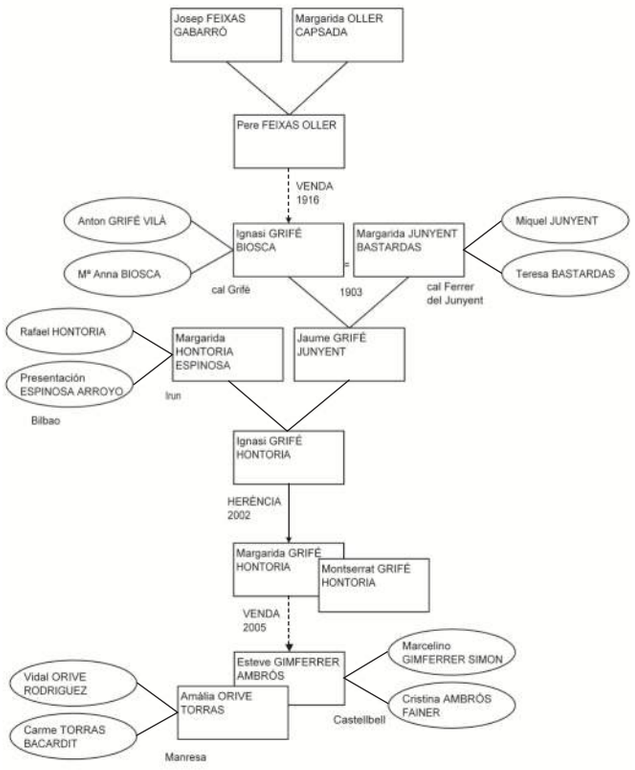

Convertit en un pròsper negociant, va fer construir una casa de pisos a l'entrada de la carretera de Cardona que tenia totes les comoditats,com per exemple calefacció central. El 1914 va comprar, a mitges amb el seu oncle

Lluís Grifé Vilà, el mas Bacardit de les Olles. Llavors ja era un home important al poble, com ho demostra el fet que va ser alcalde de Fonollosa durant el bienni 1922-1923.

Arxiu Grifé

La masia abans de les reformes (c.1965)

Parlant amb empresaris de l'Alt Urgell es va adonar que aquella part del país era el lloc ideal per expandir el negoci de la fusta. Cap a l'any 1925 es va vendre la casa de Manresa i se'n va anar a viure a la Seu d'Urgell. Amb un soci va muntar l'empresa "Maderas Grifé-Fornesa". Uns anys més tard els dos associats van partir peres i l' Ignasi va instal·lar una serradora a Coll de Nargó. A l'empresa va col·locar-hi tots els fills i també els gendres. Un dia la serradora va patir un incendi que la va destruir totalment i llavors l'Ignasi, que ja estava a punt de jubilar-se, va cessar el negoci i la parentela es va haver d'espavilar pel seu compte fora de casa.

Els dos matrimonis de l'Ignasi

L'Ignasi es va casar dues vegades. La primera dona va ser Margarida Junyent Bastardas, de cal Ferrer del Junyent. Es van casar el 1903 i van tenir tres nenes i cinc nens, però la majoria de la canalla va morir a la infantesa, de manera que només van arribar a l'edat adulta l'Antònia, el Jaume i el Miquel.

El primer fill el van tenir el 1904 a cal Grifé, els cinc que van arribar a continuació a la Casa Nova, d'on l'Ignasi n'era masover, mentre que els dos darrers ja van néixer al mas Feixes.

L'agost de 1921 la Margarida va morir de tisis. El funeral va ser un esdeveniment social que va convocar una gran gernació al mas Feixes.

La segona muller va ser Purificació Puigdellívol Ferrer, de cal Rabinat de Fonollosa. S'hi va casar l'abril de 1922. La família es va engrandir amb la incorporació de la Margarida, la Pepita i l'Antoni. Tots ells van néixer a la Seu, on s'hi van criar i van acabat trobant-hi la parella.

Antoni Grifé Puigdellívol es va casar amb Raquel Mas, de la Seu, amb qui va tenir dos fills, l'Ignasi i l'Antoni, noms de gran tradició dins de la família Grifé. Quan l'Antoni es va quedar sense feina va anar a Barcelona, a treballar al magatzem del seu germanastre Jaume Grifé Junyent.

La Pepita es va casar amb Josep Adserà, de Valls. Aquest va deixar la carrera militar, a l'arma d'aviació, i va entrar d'oficinista a la serradora. Van tenir dos fills, el Josep i l'Ignasi.

Margarida Grifé Puigdellívol es va casar amb Manel Pomares Prat, fill d'un guàrdia civil destinat a la Seu. Van tenir una sola filla, la Montserrat.

Als fills de la primera dona la vida els va anar així:

Miquel Grifé Junyent es va casar amb Balbina Ferrer, de Villalba dels Arcs, i no van tenir fills. Van marxar de la Seu al barri de Gràcia, on van obrir una botigueta de queviures i més tard un taller de serigrafia.

L'Antònia Grifé Junyent es va casar amb Antoni Fougerat, un jove que havia baixat de les Valls d'Andorra i que estava boig pels avions. Contava que de petit va intentar emular els paracaigudistes, saltant d'una paret amb un paraigua estès. El coneixien amb el sobrenom del "Batrines" un cèlebre pilot de l'època. També treballava a la serradora del sogre.

Jaume Grifé Junyent, l'hereu, va independitzar-se aviat de l'empresa familiar i va establir una serradora a la Seu, a mitges amb un tal Clapers. El 1944 va baixar a Barcelona, on, amb capital que hi va posar el seu pare, va obrir un magatzem d'importació i venda al major de fusta al barri del Poble Nou, i quan el volum del negoci ho va permetre, va comprar una nau molt gran a la Zona Franca. Les oficines de l'empresa les tenia al carrer de Pere IV.

Es va casar amb Margarida Hontoria, filla de Rafael Hontoria i Presentación Espinosa Arroyo, de Burgos. El Rafael era guàrdia civil i estava destinat a Irún quan va tenir la seva filla Margarida.

El Jaume i la Margarida van tenir tres descendents; l'Ignasi, la Montserrat i la Margarida. L'Ignasi es va quedar solter. La Margarida es va casar amb Francesc Vilasis Fernández-Capalleja de Barcelona. És un artista de prestigi, essent la seva especialitat les miniatures esmaltades. La Montserrat és vídua de Joan Francolí, el qual era d'ascendència cubana i químic de professió. Van tenir el Marc, la Maria Mar i la Maria Blanca.

Arxiu Casa Nova

Façana sud (c.1960)

Les reformes del mas

Després de comprar la propietat el 1916 Ignasi Grifé Biosca va viure a la masia Feixes, però al cap de pocs anys, com hem vist, va marxar i va posar-hi masovers. Un recordatori de la seva estada és un pedró situat en un pontet que travessa el torrent, que porta inscrites les seves inicials i l'any 1917, tal i com es pot veure a la foto. Després de la seva defunció, esdevinguda el 1964, l'herència va passar als tres fills tinguts amb la primera dona, però el mas va acabar sent de l'hereu Jaume Grifé. Aquest tenia grans plans per reformar l'antiga masia i convertir-la en una explotació moderna. El 1967 va encarregar a un arquitecte un projecte d'ampliació de la casa i a un enginyer agrícola la construcció d'una granja modèlica. L'ambiciós projecte es va quedar a mit-

ges, però no obstant això, les obres van ser importants i el resultat va ser que la fesomia de la casa va canviar radicalment, tal com es pot observar en les fotografies.
En les obres hi van intervenir diversos paletes locals, però la part més gran la va realitzar Valentí Biosca, de cal Lluís.
Va invertir molt en millorar la finca, amb parets de pedra, horts de regadiu, canalitzacions, etc. Una de les millores més importants que va fer va ser un nou pou. El va encarregar a finals de 1968 a la recentment constituïda societat "Picabasan", formada per Josep Pintó, Josep Casellas de cal Putxó, i dos socis més. La perforació va ser un èxit total, ja que van trobar un doll d'aigua subterrània molt abundant prop del Torrent de Franques. L'aigua va permetre reconvertir terres de secà en regadiu, la qual cosa va permetre conreus com el blat de moro. També va adquirir tres tractors i altres màquines i va contractar treballadors, però a la llarga el rendiment de la finca no va complir les expectatives.

Arxiu Cisteller

El carro del Pepet Grau

Quan Jaume Grifé va morir el 1992 els seus béns van passar en usdefruit a la vídua i al seu fill Ignasi. Aquest va morir el 2002 amb 66 anys, i com que no va deixar fills, el mas va passar a les seves germanes Montserrat i Margarida. En aquesta època qui s'encarregava de l'administració i el tracte amb els masovers era Marc Francolí Grifé, fill de la Montserrat.

Els amos actuals

El 25 de juliol de 2005 les germanes Grifé es van vendre la propietat, amb molta recança, a Esteve Gimferrer Ambrós i Amàlia Orive Torras.
L'Esteve era de cal Silvestre de Castellbell i treballava en el sector de l'enginyeria mediambiental, mentre que l'Amàlia, enginyera de mines, tenia una oficina topogràfica a Manresa. Van deixar la feina i es van engrescar en el projecte de convertir el mas Feixes, una explotació agrícola clàssica basada en el cereal, en una finca gestionada sota criteris de sostenibilitat i producció ecològica, amb l'objectiu d'aconseguir l' autosuficiència.
Després d'uns anys d'esforços i aprenentatge, en l'actualitat el mas Feixes s'identifica amb la marca "Menjar sa Esteve", un sistema que pretén oferir a un nombre limitat de consumidors productes agropecuaris lliures de contaminants i elaborats complint els estrictes reglaments i condicions de l'agricultura ecològica. La seva producció consisteix sobretot en verdura de l'hort, fruites, llegums, cereals, etc. i alguns productes animals, com mel, ous i derivats làctics. També elaboren articles com pans i conserves de diversos tipus.
La casa actual consta de dos nivells o habitatges separats. El primer pis l'ocupa la parella formada per l'Enric Castells i la Maria Alba Orive i les seves filles. Al costat de la casa principal encara hi ha una caseta on hi viu Oriol Urgell.

Masovers

Josep Grau era un fill de cal Fadrí del Jaumet que va marxar de casa dels seus pares Francesc Grau i Rosa Vilalta i va ser acollit pels amos de cal Cisteller, que eren grans i no tenien fills. Se'l van afillar i, a canvi de cuidar-lo, li van deixar la casa.
Es va casar amb Roseta Bonvehí Closa de la Pabordia amb qui va tenir el Pepito (1914), l'Encarnació (1916), el Rossendo (1918), i la Providència (1923).
El 1927 Josep Grau, amb la dona i la canalla, va marxar de cal Cisteller per anar a la masoveria del mas Feixes, que oferia millors oportunitats de guanyar-se la vida. Es van endur l'avi de cal Cisteller, el Josep Feixes Pubill, i una tia solterona, la Rosa Feixes Vila. Conten que van fer el trasllat dels mobles en el seu carro, tibat amb dues mules. Era un dels primers carros que es van veure a Camps.
Quan es va morir el vell amo de cal Cisteller el 1934, la casa amb la mica de terra que tenia va passar al Josep. A més a més de la propietat Feixes, menava un camp molt bo d'unes 7 quarteres, dit el Reguer de la Casa Nova.
Si l'activitat del Josep era exclusivament la pagesia, el seu fill i successor Pepito Grau Bonvehí no es va limitar a fer de pagès, sinó que va invertir diners en comprar un parell de carros i diversos animals. Es dedicava a la compravenda i transport de vi. El recollia amb bots de les tines i cellers de les cases i el baixava als magatzems de Manresa. També feia de contractista forestal. Comprava boscos i gestionava la tala i el transport de les bigues. Va tenir el primer camió de Camps, però com que no hi havia cap camí carreter per arribar a la casa, l'havia de guardar al Raval del Paisà, en un cobert que va construir a mitges amb el Mestre Valentí.
Pepito Grau es va casar amb amb Pepeta Parcerisas, de cal Felip de Fals, i no van tenir fills.

Arxiu Casa Nova

Rossendo Grau veremant

Es va encarregar de la masoveria el seu germà Rossend Grau Bonvehí. Aquest va estar casat amb Maria Àngels Bonvehí Fàbrega, filla del seu oncle Ramon. Van tenir dues filles; Rosa, la gran, casada amb Mariano Serarols, i Irene, la petita, casada amb Lluís Baraut Señal, fill de Joan Baraut Company, de Sant Llorenç de Morunys i director de la fàbrica de Fonollosa.

Quan es va vendre la Casa Nova el 1946, Rossend Grau la va comprar, però va deixar la casa en usdefruit al seu oncle Ramon Bonvehí, que n'era el masover.
Quan la propietat Feixes es va vendre als amos actuals, els Grau en van haver de marxar i van anar a viure a la Casa Nova. Havien ocupat la masoveria gairebé 80 anys.

Foto Sabina

Mas Feixes actual

Al mas Feixes sempre faltaven braços per la feina que hi havia. Això obligava a contractar permanentment un o dos mossos. Alguns d'ells s'hi van estar molts anys i gairebé formaven part de la família, altres eren joves del poble que feien el seu jornal i al vespre tornaven a dormir a casa.

Al llarg dels anys alguns del mossos que hi van treballar i viure foren:
Joan Casamitjana, oriünd del Portell (Lleida). Ramon Duocastella, que s'hi va morir el 1924. Isidre Claret Ferrer, de Castelltallat, amb la seva dona Josefa Casas Coma, filla de Bagà. Celestí Vila, del Café de Camps. Miquel Colillas de cal Cot, el qual va tenir un accident amb el carro i al cap de poc va morir de tètanus, segons van dir. El pastor Josep Grau Coma, un fadrí de cal Pistol, que s'hi va estar molts anys fins el 1967 que hi va morir de vell. Després d'ell van passar Ramon Vall de cal Sambleia, Josep Llovet de ca l'Isidró, Esteve Planes de Breda, i Nasi Coberó de cal Petit. El darrer mosso Juan Angel Jiménez Saiz va entrar a treballar cap el 1980 i va plegar el 2006. El Juan va estar uns anys a dispesa al Cafè i més tard a cal Jan Boixeda.
Com a totes les cases grans, al mas Feixes tenien un raconet per acollir els miserables que passaven captant de porta en porta. Hi ha enregistrats dos casos de passavolants que van acabar els seus dies en algun cobert o pallissa del mas Feixes. El gener de 1901 va morir un tal Antoni Libori "pobre de solemnidad", i el 1905 ho va fer un captaire de Solsona del qual es desconeixia el nom. Els dos van ser enterrats al cementiri de Camps "amore dei", o sigui, gratis, per l'amor de Déu.

CAL PEDRO

L'establiment
El 18 de febrer de 1765 Pere Feixas, l'amo del mas Feixes, va establir a Gabriel Vilaseca, pastor de Camps, un tros de terra de dues quarteres i mitja a la partida de Franques, que tenia els següents afrontaments; a l'est, el mas Fontllagosta (el nom antic del mas Feixes) mitjançant una rasa, al sud, el mas Santpere, a l'oest, un cingle per on passa el camí que va a les Franques, i al nord, més terres del mas Fontllagosta.
Un dels pactes entre el pastor i l'amo feia:

> ... dit Comprador y los seus tindran plena llibertat y facultat de poder fer y fabricar en dita pessa de terra una casa, y que aquella no tinga mes que una habitacio, en la qual casa podra tenir dit Comprador gallinas y un tossino a la estaca ...

El contracte d'establiment el va redactar Agustí Alegret, notari de Prats de Rei, i donava un valor a la terra establerta de 75 lliures. Com que el pobre parcer no disposava de tal capital, es va fixar un cens perpetu equivalent al 3% del capital. L'establiment de la terra es va fer al quart habitual, mentre que la casa va quedar gravada amb un cens perpetu d'una gallina.

El 28 de setembre de 1768 Pere Feixes va traspassar el dret de rebre el cens a canvi de 75 lliures en efectiu a Josep Bordons, Paborde de Santa Maria de Caselles. També li va cedir els censos dels darrers tres anys, que el Gabriel encara devia.
El nom de Gabriel Vilaseca surt unes quantes vegades en una llibreta de comptes del Paborde Josep Bordons, en la qual anotava allò que li devien els pagesos de Camps que estaven subjectes a la Pabordia. El 1765 el Gabriel va reconèixer un deute de 6 lliures, deute que es va comprometre a satisfer en dos terminis, la meitat el dia de Santa Maria d'Agost d'aquell any i l'altra meitat, la mateixa diada de l'any següent. Com que el Gabriel no sabia de lletra va signar per ell Narcís Vila, un ferrer manresà. En la llibreta hi ha anotats altres deutes al Paborde; 17 lliures i un sou el 1767 i 11 lliures i 14 sous el 1768.

Arxiu Petit

La casa el 1946

La següent notícia referent als d'aquesta casa és de maig de 1779. El Gabriel s'havia mort deixant un nen petit i per això no havia pogut complir el pacte de tenir el terreny plantat de vinya abans de sis anys. El seu fill Ramon va aconseguir de l'amo un ajornament de deu anys. També li va pagar en efectiu les 75 lliures del preu de la venda.
El Ramon es va casar dos cops. L'abril de 1790 ho va fer amb Josefa, filla de Josep Torras i Maria Pons, de la casa veïna de cal Petit, i el gener de 1829 amb Maria, una noia soltera filla dels cònjuges Sadurní Bonvehí i Rosa

Vila. El Bonvehí era masover del mas Vall de Fonollosa i va donar a la Maria un dot de 30 lliures. En els tractes hi va intervenir el germà de la Maria, Francesc Bonvehí. En els capítols hi trobem que la muller del Gabriel i mare del Ramon era Teresa Grau.
Encara un parell d'informacions més sobre el Ramon Vilaseca. L'estiu de 1815 era regidor de Camps, i com a tal va haver d'intervenir en una disputa per una qüestió de terres entre els amos del Soler i de Caselles. Va embargar el gra de l'era de Caselles i va obligar a Joan Comas a lliurar-li les claus de la presó de la Pabordia i la vara de batlle. El Comas el va acusar amb acritut d'anar de part del seu enemig declarat.
El maig de 1830 Ramon Vilaseca va pagar 630 lliures, una quantitat certament considerable, a Josep Ferrer de Castellfollit del Boix, en satisfacció d'un debitori signat el 1822 en presència d'un notari de Prats de Rei. Ignorem la raó del deute.

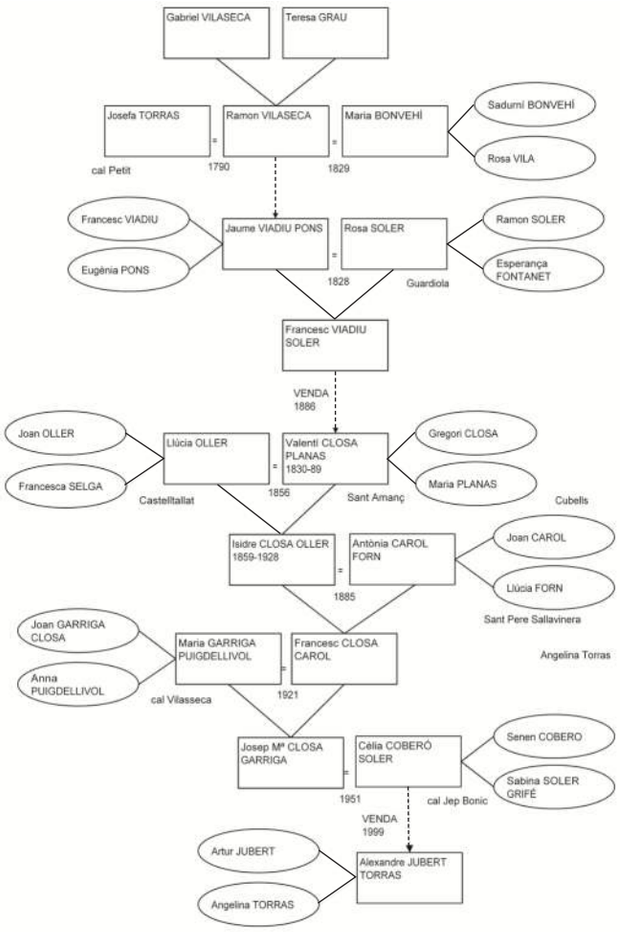

Tampoc podem explicar el motiu que va fer que la casa canviés de propietari, ja que després d'un espai en blanc trobem que l'amo de cal Pedro és un tal Jaume Viadiu. Segons uns capítols, acordats el maig de 1828, Jaume Viadiu, fill de Francesc i Eugènia, pagesos de Camps, va enllaçar amb Rosa Soler Fontanet, filla de Ramon i Esperança, de Sant Salvador de Guardiola. La noia no tenia pare i el seu avi la va fer hereva de la casa i l'hort que tenia al raval dels Set Forats, amb la condició que el gendre s'havia d'instal·lar a casa i fer córrer les terres. Si per algun motiu el matrimoni s'estroncava i el Jaume es veiés obligat a marxar, l'avi l'indemnitzaria amb una soldada de 12 lliures per cada any que hagués viscut i treballat a casa seva.

El següent amo de cal Pedro va ser Francesc Viadiu Soler, que va néixer i va viure sempre a Guardiola. No se sap mentrestant qui menava la terra ni qui s'estava a cal Pedro, si és que s'hi estava algú.
El Francesc va voler legalitzar la propietat i inscriure-la al Registre, però no podia, perquè no tenia cap paper que demostrés que era seva. Tal vegada la compra s'havia fet de paraula i no havien passat pel notari. En aquests casos s'havien de recollir testimonis dels veïns i tramitar el corresponent expedient possessori. Va aconseguir inscriure la casa, amb les dues quarteres de terreny que l'envoltaven, i va declarar que estava subjecte a la prestació de la cinquena part de la collita al mas Feixes.

Els Closa

El 24 de maig de 1886, Francesc Viadiu, de 47 anys d'edat, es va vendre la propietat per 640 pessetes a Valentí Closa, de 58 anys. En la descripció de la finca es diu que es troba situada a la partida de les Franqueses.
En l'acte de compravenda hi va ser present Josep Feixas Gavarró, l'amo del mas Feixes, el qual va manifestar que s'havia comés un error en la inscripció al Registre, ja que la prestació no havia de ser la cinquena part, sinó la quarta. Ho va demostrar amb papers i es va rectificar aquest punt.
Curiosament, el Valentí havia adquirit a l'amo de la Casa Nova el novembre de 1881 un solar quadrat de 80 pams per fer s'hi la casa. El tros es trobava als termes de la Casa Nova amb el mas Feixes i se'n va fer 80 duros. Ignorem si la casa es va arribar a fer, i si fos així, de quina casa es tractaria.

Valentí Closa Planas (1830-1889) feia uns anys que era a Camps, però era nascut a Sant Amanç. Els seus pares eren Gregori Closa i Maria Planas. El juny de 1856 va fer capítols amb Llúcia Oller Selga, de Castelltallat, filla de Joan i Francesca, la qual va portar un dot de 50 lliures. Aprofitant que es casava, el Valentí va tenir l'oportunitat de cobrar el llegat del seu pare, mort uns 10 o 12 anys abans. El seu germà gran, Isidre Closa, li va donar les 10 lliures que li pertocaven. Amb la Llúcia va tenir un sol fill, l'Isidre.

Arxiu Pedro

Maria Garriga i el taller de costura

Quan la dona el va abandonar prematurament el Valentí va refer la vida amb una segona muller, la Lluïsa Bacardit. Aquesta li va donar tres fills, la Maria, el Jaume i la Francesca.
El gener de 1886 el Valentí va fer testament. Va deixar l'herència a la muller i al fill Isidre, a mitges. Va morir el febrer de 1889.

En aquesta època el nom de la casa ja era definitivament cal Pedro (pronunciat "*pedru*"), nom que no sabem d'on ve.

Isidre Closa Oller (1859-1928) va fer capítols a finals d'octubre de 1885 amb Antònia Carol Forn, de Sant Pere Sallavinera. Els va casar mossèn Trullàs un mes més tard. Entre els nuvis hi havia una certa diferència d'edat; ell comptava 27 anys i ella només 18. Van tenir força canalla. Dues noies i cinc nois.

Tina de cal Pedro

Cal Pedro tenia poca terra i dolenta i durant uns anys l'Isidre, amb la dona i la canalla, va ocupar la masoveria del mas Trullàs d'Aguilar. Va signar un contracte de masoveria amb l'amo Valentí Enrich Trullàs el 4 de desembre de 1898. Allà van tenir dos dels fills; el Florenci el 1899 i l'Emília el 1905. El 1920 encara hi eren, però llavors va tornar a Camps, d'on ja no se'n mourien mai més. Els que sí se'n van moure, i ben lluny per cert, van ser tres dels seus fills.
Va passar que els nois van entrar en quintes i els va tocar anar a servir al Rei a l'Àfrica, on s'hi desenvolupava una cruenta guerra. Per tal d'evitar-ho van optar per embarcar-se cap a l'Argentina. Dos dels emigrants es deien Llorenç i Jordi, però no hi ha massa acord sobre el nom del tercer, ja que segons un parent, es deia Hermenegildo, però en la partida de defunció del seu pare hi figura com a Gurmensind. L'hereu Francesc es va poder quedar perquè va quedar exempt en treure un número alt. Un altre germà, el Florenci, tampoc va haver d'anar la guerra i es va dedicar a guardar el ramat de Querol.
Les dues noies baixaven a treballar a la fàbrica dels Panyos de Manresa per tal de contribuir al sosteniment econòmic de la família. D'una d'elles no se'n sap res, però l'altra, dita Emília, es va casar el 1929 amb el vidu Benet Casamitjana Clotet. Aquest Benet seria qui immortalitzaria la casa amb la fotografia que en va fer el maig de 1946 i que il·lustra el present escrit.
Present encara en la memòria dels vius, a l'era de davant de la casa hi havia construïda una barraca de vinya, que queda fora de la vista.

Francesc Closa Carol va aconseguir un tros més de terra per tenir ceps. El 1912 l'amo de Bacardit de Llomàs li va cedir a parceria 9 quarteres d'una antiga vinya per replantar-la. Era anomenada la Vinya del Quico, es trobava al Pla de Franques i pertanyia al mas Giró.
El Francesc va contraure matrimoni l'octubre de 1921 amb Maria Garriga Puigdellívol, de cal Vilasseca de Fonollosa. La Maria Garriga era una dona traçuda amb l'agulla i el didal i es dedicava a cosir. Al seu voltant s'aplegaven jovenetes de les cases dels voltants que volien aprendre costura.
Com que cal Pedro no oferia un futur gaire esperançador, el Francesc va deixar-hi els pares i els dos germans més joves i va marxar-ne. Primer es va instal·lar al pis de cal Calet, situat sobre el forn de pa. Allà hi va néixer el 1924 el primer fill Josep. Al cap de pocs mesos va traslladar-se a ca l'Isidret del Raval del Paisà, casa que disposava d'horts de regadiu molt bons i que havia quedat desocupada pel seu amo.
El gener de 1928 va morir l'Isidre Closa a cal Pedro, i després d'enterrar-lo, la vídua va anar a viure amb el fill a ca l'Isidret.

Decadència i reconstrucció
La casa va quedar deshabitada, però els dies que van precedir l'entrada dels Nacionals va servir d'aixopluc als Closa, que se sentien insegurs tant a prop de la carretera i el pont. Sota les voltes de la casa van buscar protecció dels bombardejos juntament amb els de cal Sastre Pubill, l'amo de cal Fuster i molta altra gent. Quan van passar els soldats no els van fer res, però els demanaven que cuinessin per a ells. El Francesc Closa no s'hi va quedar, perquè estava en edat militar i temia que se l'enduguessin, i va buscar refugi a cal Putxó.
Després de l'emergència la casa va seguir buida, però el Francesc guardava al celler el vi de les seves vinyes, que preparava en la tina que encara es conserva a poca distància de la casa. Com que no disposava de premsa pròpia utilitzava la de cal Pelfort.
Després del Francesc va venir el Josep Maria Closa Garriga i la seva dona Cèlia Coberó, però mentrestant la casa s'anava convertint en ruïnes. En un moment determinat, la van descobrir, per evitar de pagar la contribució. Quan va morir el Josep Maria, la casa va passar a la vídua Cèlia. L'1 d'abril de 1999 aquesta es va vendre la propietat a Alexandre Jubert Torras, fill d'Artur Jubert i Angelina Torras de Fonollosa.

Alexandre Jubert és paleta i fa uns anys que hi està treballant. Ha refet la casa completament, tot amb pedra vista, conservant només un tros de volta dels baixos, justament allà on s'amagaven el dia que van entrar els nacionals.
La casa sempre ha estat coneguda com cal Pedro, però ara el nou propietari ha rebatejat la casa i li ha posat Franquesa, el nom de la partida on està situada. En el document d'establiment ja s'esmenta el topònim Franques, el nom del torrent que baixa de la Serra de Castelltallat i passa pel costat de la casa.

LA MINA DE CAMPS

La mineria del lignit

Abans d'exposar les notícies que hem recollit relatives a la mina, més aviat escasses, ens ocuparem del context físic i polític que la van fer possible.

La mina era de carbó, concretament d'una mena de carbó anomenat lignit. És un carbó pobre, amb un contingut de carboni del voltant del 40%, un alt contingut de sofre, i una capacitat calorífica d'uns 15.000 Kj/Kg. Recordem que el carbó que surt de les mines d'Astúries, la hulla, conté un 80% de carboni i una capacitat calorífica doble que el lignit.

Foto Sabina

Entrada a la mina

Segons el llibre "Els minerals de Catalunya" de Josep Mª Mata Perelló, gran coneixedor de la geologia i de la mineria del nostre país, trobem a la Depressió Central una àmplia zona amb presència de roques lignitíferes. Mata fa la distinció entre la Conca de l'Alta Segarra i la Conca del Bages. La primera es troba a la zona de Calaf i pobles de les rodalies i durant uns anys hi va haver una activitat minera prou notable, avui dia totalment aturada. Com que el mineral de carbó d'allà conté fins a 7 p.p.m d'òxid d'urani, a la dècada dels 80 es va parlar de la possible explotació d'aquest recurs, però la pressió popular dels pobles i la dubtosa rendibilitat van fer oblidar aviat la idea. La Conca del Bages és una continuació de la de Calaf i va des de Castelltallat fins a Castellnou. Camps es trobaria dins d'aquesta àrea.

L'aprofitament del lignit, un combustible més aviat pobre, ha variat al llarg dels anys en funció de la disponibilitat de recursos energètics.

Des dels inicis de la revolució industrial el nostre país ha sigut deficitari en fonts d'energia. Les primeres fàbriques van anar gràcies a la força motriu dels rius, però l'expansió industrial va esgotar aquest recurs. Va caldre implantar calderes de vapor, que funcionaven amb carbó, i la indústria va passar a dependre de les importacions de l'estranger. Quan a causa de la guerra el subministrament s'interrompia, les fàbriques s'aturaven i es produïa una greu crisi econòmica. Això va passar durant les dues guerres mundials, però va ser especialment greu durant uns anys de la postguerra espanyola coneguda com l'etapa de l'autarquia.

L'aïllament internacional del règim de Franco, tant polític com econòmic, va provocar una gran escassetat de combustibles. La gasolina pels vehicles a motor es va racionar, i com que les centrals elèctriques no podien funcionar totes les hores del dia per manca d'aigua, es van imposar les "restriccions".

Per pal·liar el problema energètic es van mobilitzar tots els recursos. Les mines de lignit, algunes d'elles tancades des de feia anys, van funcionar a ple rendiment. Per potenciar-ne la producció, es va afavorir que els joves hi treballessin com a voluntaris en comptes d'anar al servei militar. Amb la complicitat dels encarregats, i aprofitant la corrupció del Règim moltes famílies benestants van trobar la manera d'evitar el carregós servei militar als seus fills, fent constar que treballaven en una mina mentre s'estaven a casa. Ens consta que diversos joves del municipi de Fonollosa van treballar en mines de carbó, com per exemple Gonçal Soldevila, de cal Xisquet de la Font, que surt en la fotografia.

El lignit es va utilitzar per les centrals tèrmiques, per calefacció, i com a combustible pels camions i turismes. Els vehicles anaven equipats amb un mecanisme dit gasogen, una caldera voluminosa on es produïa la combustió incompleta de la fusta o el carbó. El monòxid de carboni resultant es canalitzava cap al carburador del motor. La tecnologia del gasogen va ser considerada d'interès nacional i fins i tot va ser utilitzada en els cotxes oficials dels ministres.

Descripció de la mina

Després d'aquesta llarga introducció ens centrarem en la mina de Camps. La mina es troba al vessant dret del torrent que baixa de cal Bota, en un lloc de difícil accés a causa de la inclinació del terreny i les bardisses. La boca o entrada de la mina es troba a uns 10 metres per sobre del nivell del fons del torrent. La galeria principal segueix aproximadament una direcció perpendicular al xaragall, és a dir, oest-est, i té un pendent en descens d'uns 10º, seguint un estrat o veta de roca dura que fa de sostre de la mina al llarg de tot el recorregut.

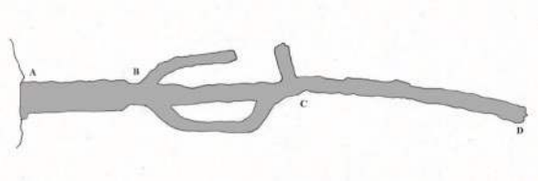

El primer tram A-B té una llargada de 10,5 metres, una alçada que va dels 2,20 als 2,40, i una amplada aproximada de 1,80 metres. A terra hi ha força roques despreses del sostre i dels laterals. En el punt B la galeria redueix de sobte la seva alçada a 90 cm o un metre, sostre que mantindrà fins al final. En aquest punt es produeixen dues bifurcacions de la galeria principal, una a mà dreta, l'altra a l'esquerra. Aquesta darrere acaba cega després d'un recorregut de 7,50 metres, mentre que la galeria de mà dreta torna a connectar amb la principal en el punt C, que es troba a 15 metres del punt B. Del punt C hi surt un corredor lateral en direcció sud d'uns 4 metres de llargada.

El darrer tram C-D s'endinsa en les entranyes de la terra, té una llargada de 18,5 metres, una alçada mitjana de 80 cm i una amplada de 1,20. El material de les parets es

va disgregant a causa de la humitat de l'aire i a poc a poc es desprèn. De fet, el sòl de la galeria està format per una capa d'argila granulada de color gris clar, que prové de la degradació d'una veta de marga o tapàs que es troba immediatament a sota de la roca dura del sostre.
La llargada de la mina és doncs de 54 metres, i si hi afegim les galeries laterals, ens dóna una distància total excavada de 77 metres. Fent una cubicació a "grosso modo", el volum excavat és, aproximadament, de 145 m3, unes 290 tones de roca.

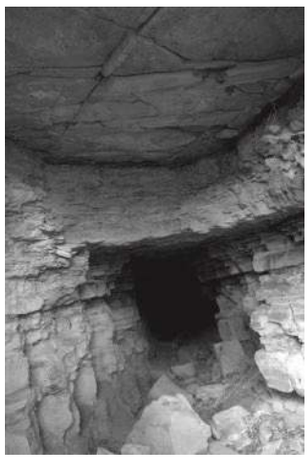

Foto Sabina

Punt B

Les vetes de lignit són ben visibles. Es troben entre capes de roques sedimentàries i tenen un gruix de 2 o 3 cm. com a màxim. Calia doncs trencar i desplaçar una gran quantitat de pedra per tal d'aprofitar la mica de carbó. Per explotacions mineres similars, sabem que els minaires treballaven agenollats o ajaguts sobre el costat i picaven la pedra amb pics i parpals. I tot això en un túnel angost, fosc i sense ventilació. La mina de Camps no creiem que fos problemàtica en termes de seguretat i no requeria apuntalament, perquè el sostre està format per una gran placa de roca sense fissures.

Cal assenyalar que aquestes observacions de l'interior de la mina són producte d'una expedició portada a terme per alguns dels membres del Grup de Recerca, amb pocs mitjans i nul coneixement de les tècniques de l'exploració espeleològica.

La mina Montserrat

L'únic document oficial relatiu a la mina és una comunicació, datada el 4 de setembre de 1946, de la "Jefatura del Distrito Minero de Barcelona" a l'Ajuntament de Fonollosa, on es demana que es posi a exposició pública durant 30 dies l'edicte d'obertura de la mina de lignit anomenada "Montserrat". El titular de la mina és Carles Vives Cabot.
Diverses persones entrevistades han coincidit en dir que la mina va ser un projecte de Pepet Casellas Grifé, junt amb un soci de fora del poble. Aquest soci podria ser el Carles Vives que va gestionar els permisos oficials, però per altra banda alguns testimonis esmenten que l'encarregat de la mina era un tal Pau o Pauet.
El Caselles era l'amo de cal Putxó, una casa de Castelltallat llindant amb el terme de Fonollosa. La memòria oral també esmenta la participació de Nasi Casellas, germà petit del Pepet, el qual conduïa el camió que portava el personal i les eines a la mina. Josep Casellas (nascut el 1942), fill del Pepet, havia sentit a dir que a la mina hi havien treballat alguns del mossos que tenien fixes a cal Putxó, però no en recorda els noms.

El testimoni de Maria Baraldés Barturó (nascuda el 1918) és més concret. La Maria era filla d'Eugeni Baraldés Duarri i de Maria Barturó Tasias. L'Eugeni era de cal Balandrès de Camps i la Maria dels masovers del mas Giró de Castelltallat. L'Eugeni i la Maria es van estar bastants anys a cal Jaumet de Camps, però cap al 1928 la família van anar a viure a cal Jepet del Junyent, que va ser anomenada llavors ca l'Eugenio o cal Geniu. Tenien dos xicots, el Mingo i el Josep, que eren coneguts com els "Genius", que eren pagesos i menaven, amb el pare, terra a parts.
Per excavar la mina, situada a poca distància de cal Jepet, van llogar als Genius. L'extracció es feia amb pics i pales i segurament amb l'ajuda d'alguna barrinada. El carbó el baixaven a Manresa amb el carro de l'Eugeni i el venien a un carboner que era fill dels masovers del mas Campserver de Fals (Daniel Viladrich?). Segons la Maria, l'empresa no va durar gaire, perquè el carbó era escàs i dolent.

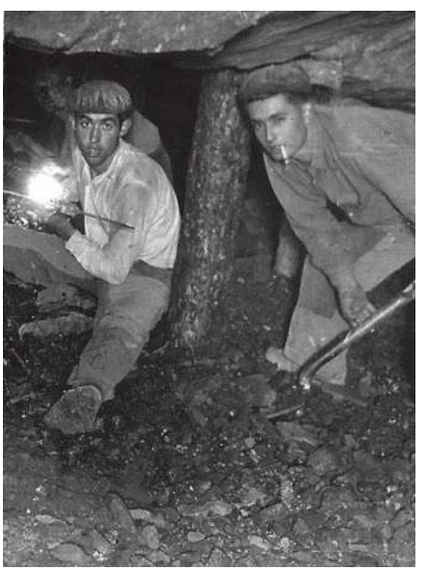

Arxiu Xisquet de la Font

Gonçal Soldevila (dreta) treballant en una mina de Calaf

L'empresa de la mina va ser doncs un fracàs i calculem que no va estar activa gaire més d'alguns mesos, els que anirien des de finals de 1946 fins a mitjans 1947.
El 1950 el secretari de l'ajuntament de Fonollosa va contestar a la Superioritat una enquesta sobre diferents aspectes del municipi, com població, serveis o economia. Va omplir un dels apartats així:

> En el agregado de Camps existe un yacimiento de carbón mineral, el cual está sin explotar por ser todavía joven, o sea, en período de trasformación.

Aquesta declaració la podem considerar l'epitafi de la mina de Camps.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 4 Novembre 2011

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

CAL GRIFÉ

El naixement d'aquesta casa es pot fixar amb precisió, perquè s'ha localitzat l'acta d'establiment del terreny. El document es va escripturar a cal notari Mandrés de Manresa el 14 de desembre de 1862. Per una banda va assistir el senyor Josep Planell Marcet, l'amo del mas Caselles, i per altra banda Jaume Grifé Torrescasana, un pagès de Matamargó que volia establir-se a Camps. El Caselles va cedir al Grifé un solar quadrat de 100 pams de costat, situat al nord i a sobre del Cingle de la Bauma. El solar era per edificar-hi una casa, per la construcció de la qual el pagès podia agafar la pedra necessària del lloc que se li diria dins la finca del mas Caselles.
L'amo va cedir el tros de terra a canvi d'un cens irredimible de 8 rals de billó, cens que s'havia de satisfer anualment el dia de Nadal a partir de l'any 1863.

Arxiu Grifé

Els germans Lluís, Tereseta, Ignasi i Neus Grifé

Normalment el temps de construcció d'una casa petita de pedra era d'un any, així que podem suposar que el Jaume Grifé va poder estrenar la vivenda en el decurs de l'any següent.
Podem començar la biografia del Jaume dient que era fill de Josep i Teresa, pagesos de Matamargó. Va venir a Camps en companyia del seu germà Joan, el qual, aquell mateix any, també va rebre de l'amo de Caselles un tros per edificar-s'hi la casa, però no a la part del Cingle de la Bauma, sinó més amunt, al lloc conegut com el Clot del Soler o el Raval del Ferrer. La casa del Joan es va dir cal Sec.
Jaume Grifé es va casar amb Francesca Vilà, de Rajadell. No se sap ben bé quants fills van tenir, però hi ha notícia de l'hereu Antoni, del Josep, del Lluís i del Genís. El Jo-

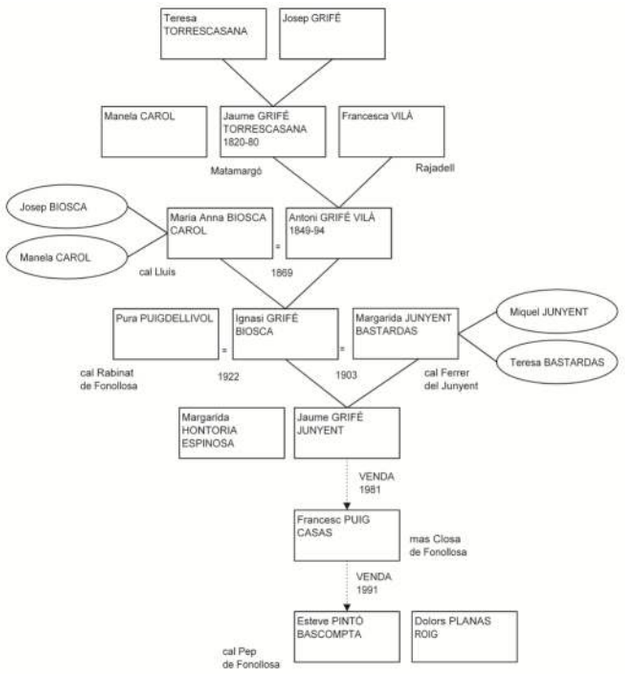

sep va ser cisteller i es va casar amb Teresa Homs i es va establir a Monistrolet. El Lluís va fer fortuna a Barcelona amb el negoci dels plats-i-olles i després va invertir una part dels seus estalvis en la compra del mas Bacardit de les Olles, potser perquè el nom li recordava el gènere que despatxava a la botiga. Va morir conco.
El Jaume va enviudar i per còmsol dels darrers anys de la seva vida va proposar matrimoni a una veïna seva, també vídua. Era la Manela Carol, la qual havia estat la muller de Josep Biosca, l'amo de cal Lluís. Els dos ja eren grans i no van poder tenir més nens.
Jaume Grifé va traspassar el desembre de 1880 i alesho-res la casa la va heretar Antoni Grifé Vilà.

L'Antoni no va haver de caminar massa per buscar parella, la va trobar a la casa propera de cal Lluís. Va fer capítols el maig de 1869 amb Maria Anna Biosca, filla de Josep Biosca i Manela Carol, precisament la segona dona del seu pare, o sigui, la seva madrastra. Aquesta dona havia nascut a Ardèvol i era una dona molt valenta que va viure fins a l'edat de 90 anys. La van enterrar a finals de 1905.
El matrimoni va resultar fructífer i va donar vuit fills, anomenats Ramona, Francesc, Teresa, Josep, Ignasi, Isidre, Neus i Lluís. D'aquests n'hem pogut seguir la pista

de sis. La Ramona es va casar el 1895 amb Josep Baraldés Ribalta, un fadrí de cal Balandrès de Camps. La Neus ho va fer el 1905 amb Joan Casellas Trulls, de cal Putxó de Castelltallat. La Teresina es va quedar soltera i va acabar vivint amb el seu nebot Miquel Grifé Junyent al seu pis del carrer Major de Gràcia de Barcelona. El Lluís es va embarcar cap a Argentina i va perdre el contacte amb la família, mentre que dels altres dos nois, el Francesc i Ignasi, ja ens n'ocuparem més endavant.

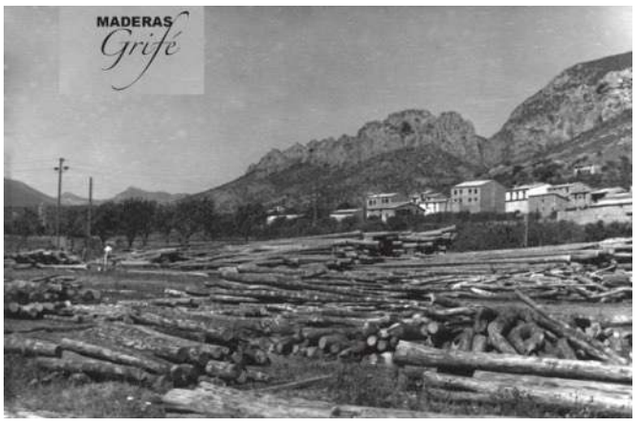

Arxiu Grifé

La serradora de Coll de Nargó

Antoni Grifé no va tenir una vida massa llarga, ja que el setembre de 1894 va morir. Tenia 45 anys i li van diagnosticar tètanus, una infecció causada per una ferida. A finals de 1901 la seva vídua i el fill gran Francesc van encarregar el preceptiu inventari dels béns del difunt. L'única cosa que van declarar va ser la casa, que van valorar en 320 pessetes a efectes dels drets reals. La casa estava sotmesa a un cens de 2 pessetes, l'equivalent als 8 rals de billó de l'establiment original.

Quan es va morir el pare, el primogènit Francesc ja havia volat del niu. Vivia a Barcelona i figurava amb l'ocupació de dependent. Tenia 19 anys i era encara solter. Era un home emprenedor i va posar-se a treballar a la botiga de plats-i-olles del seu oncle Lluís, a prop del mercat de la Boqueria. Més endavant es va ajuntar amb un soci i va obrir una botiga al carrer Ferran de vaixelles i objectes de decoració de la llar. Amb els anys, la botiga Grifé-Escoda va agafar volada, va obrir sucursals, i el Francesc va aconseguir una bona posició social. Del seu oncle Lluís li va pervenir la propietat de Bacardit de les Olles de Fonollosa. Aquesta és però, una altra història.

A cal Grifé s'hi va quedar el seu germà Ignasi, però va durar poc, perquè aquest tampoc estava fet per pagès. Va dedicar-se al negoci de la fusta i va guanyar molts diners, els quals va invertir en la compra de propietats. El 1903 va comprar, a mitges amb Mateu Morera de cal Fadrí del Cinto, dues peces a Maria Illa, peces que anteriorment havien estat de cal Passadret. El 1908 se les van dividir i el Grifé es va quedar amb una porció de 4 quarteres on hi havia una casa mig enrunada. Creiem que aquesta casa s'havia dit cal Passadret Nou.
La inversió important però, va ser la compra del mas Bacardit de les Olles, que ell i el seu oncle Lluís Grifé Vilà van efectuar el 1914. La propietat tenia en total 360 quarteres i els va costar 32.500 pessetes, que van pagar al comptat. Aquest mas passaria després a mans del seu germà Francesc.
El 1916 va comprar el mas Feixes de Camps, on va viure uns anys, i el 1925 va marxar a la Seu d'Urgell, on va crear una empresa forestal. Va deixar el mas Feixes a càrrec d'un masover i va llogar cal Grifé.

Ignasi Grifé es va casar dues vegades. El maig de 1903 ho va fer amb Margarida Junyent Bastardas, de cal Ferrer del Junyent. El dot va ser magre, només 15 pessetes, un indicador de les possibilitats econòmiques de la família.
La Margarida va portar a la casa del marit una calaixera, un vestit de llana, dues dotzenes de camises i quatre mocadors pel cap de seda, roba comprada amb els seus propis estalvis.
Van engendrar vuit fills, però la meitat d'ells van morir petits, arribant a l'edat adulta només l'Antoni (1904), el Jaume (1909), l'Antònia (1911), i el Miquel (1916). El primogènit va morir tísic a l'edat de 20 anys.
L'Ignasi va enviudar l'agost de 1921 i l'abril de 1922 va fer segones núpcies amb Purificació Puigdellívol Ferrer, de cal Rabinat de Fonollosa. Aquesta li va donar tres fills més, la Margarida, la Pepita i l'Antoni, els quals ja van néixer a la Seu d'Urgell.
Després de l'Ignasi, que va ser enterrat a la Seu el juliol de 1964, l'herència va ser pel fill Jaume Grifé Junyent. Aquest es va casar amb Margarida Hontoria, filla de Rafael Hontoria i Presentación Espinosa Arroyo. El Rafael era un guàrdia civil de Burgos, però quan va néixer la seva filla Margarida estava destinat a Irún. El Jaume i la Margarida van tenir tres descendents; l'Ignasi, la Montserrat i la Margarida.

Cap el 1914 van entrar a cal Grifé uns llogaters que venien de Calonge. Amb Jaume Pradell Giralt i la seva dona Caterina Coma Puigdellívol, s'hi estava l'avi Josep Pradell. Una germana del Jaume, la Teresa Pradell, estava casada a cal Jep Torres, però quan un llamp va matar el seu home i aquesta es va quedar vídua, tots es van ajuntar a cal Jep Torres, casa que, que com a mínim, gaudia de millors vistes.
En el padró municipal de 1924 hi consta que la casa número 26, cal Grifé, està ocupada per Josep Tomasa Mercadal, la seva dona Teresa Rius, i els fills Joan (1901), Ramon (1907), Elvira (1903), Assumpta (1908) i Lluïsa (1912). Encara tenien una altra filla, la Maria, però llavors ja no hi era, perquè havia marxat de casa el 1921, en casar-se amb l'hereu de cal Pere Pelfort.
Els Tomasa eren de cal Mesquita de Fonollosa, però n'havien marxat, perquè la casa amenaçava ruïna. Van passar per dues o tres cases abans d'instal·lar-se a cal Grifé, on romandrien molts anys.

Membret de l'empresa (1964)

Josep Tomasa va traspassar el 1930 i llavors va esdevenir cap de casa el seu fill gran Joan Tomasa Rius. El seu germà Ramon va marxar de cal Grifé uns mesos més tard amb motiu del seu casament amb Assumpta Baral-

dés Puigdellívol, la pubilla de cal Balandrès. El setembre de 1931 el Joan va pujar a l'altar amb Àngela Casas Cots, filla de Ramon i Caterina, pagesos de Rajadell. Van tenir dues filles, la Carme i la Roser, i encara una altra el 1946, dita Maria Rosa, però aquesta no va sobreviure.

En una data indeterminada, la família del Joan Tomasa va marxar cap a Sant Joan. Algú recorda que després va viure a cal Grifé un home, a qui deien el Tomàs "pouaire", i la seva dona. El sobrenom li venia perquè es dedicava a buscar aigua i excavar pous per encàrrec.
El 1954 va morir a cal Grifé una dona de 40 anys anomenada Júlia Pardo Bal, natural de Avayhuesca, un poble de la província d'Osca. Sembla ser que era la dona de Rogelio Lecina Segovia, possiblement un treballador del servei de manteniment de la carretera.
La casa es va anar fent malbé i va acabar en estat ruïnós. Jaume Grifé es va posar d'acord amb Francesc Puig, l'amo del mas Closa, en terrenys del qual es trobava la casa, i l'u de juliol de 1981 li va cedir els drets a canvi d'una compensació econòmica. El 26 de novembre de 1991 la casa va ser venuda a Esteve Pintó Bascompta, de cal Pep, i a la seva dona Dolors Planas Roig. Aquests van refer i modernitzar completament la casa i la van anomenar cal **Piplà**, una combinació dels dos cognoms. Han tingut tres nens, l'Aleix, l'Oriol i el Didac.

CAL JAN TORRES

Aquesta casa, actualment desapareguda, es trobava encaixada entre dues cases; al sud tenia cal Sirola i al nord ca l'Esteve. Les tres cases formaven part de l'heretat Caselles, seguint la direcció del termenal amb el mas Soler. Es trobaven en un graó elevat sobre la vall de la riera de Fonollosa, en un indret conegut com el Cap del Cingle del Morro d'Ovella.

Arxiu Grifé

Ruïnes de la casa (2008)

La data de fundació de la casa és el 30 de novembre de l'any 1800. Joan Comas, l'amo del mas Caselles, va establir al noi Joan Torras un pedaç de terra erma de 80 per 80 pams de costat, on podria edificar-hi una vivenda per una sola família.

> (...) en lo tros de terra de vuytanta palms a tot quadro pugan fer hi casa de una sola habitacio o foch y una hera y lo demes que vulgan y pugan tambe fer una bassa fora de dit terreno, la qual casa ab sa hera y bassa tingan y possehescan perpetuament y pugan fer y disposar de aquella a sas libres voluntats, sens haver de pagar a mi ni als meus cosa alguna de cens ...

Per poder-se sustentar li va establir al mateix temps uns trossos de terra per plantar. Li va establir quatre quarteres a la partida dita "el Collet sobre la casa de Caselles" perquè les convertís en vinya, i un tros de terra per hort d'un quartà d'extensió a la partida dita la "Fonteta".
Si bé per la casa i l'hort no havia de pagar res, de les collites de la vinya n'havia de portar la quarta part a Caselles. Per posar la terra en condicions, l'amo l'autoritzava a arreplegar tanta brossa com necessités per fer piles de l'Obaga de Caselles. Això la primera vegada, els anys següents s'hauria de limitar a fer només 200 piles. El preu de l'establiment va ser de 60 lliures, pagades al comptat.
La casa que va edificar el Joan o Jan Torras es trobava adossada a la paret de la del Pere Roig, el Sirola. Dos anys després, el seu germà Esteve Torras va fer-se la casa a l'altre costat.

Un cop construït el niu, el Jan va estar en disposició de buscar parella. La seva muller va ser Maria Deu i només ens consta un sol fill, el Salvador, que va néixer aproximadament el 1810.
Salvador Torras Deu va contraure matrimoni amb Teresa Aloy, filla d'Anton Aloy i Dominga, de Sant Mateu de Bages, el 21 de gener de 1843. Quan es va casar, el Salvador era l'amo de la casa, ja que els pares ja eren difunts. La seva muller tampoc tenia pares, però li havien deixat un dot de 50 lliures, que tenien en dipòsit els descendents de Francesc Gras de Sant Mateu. La Teresa, per altra banda, tenia un capital de 50 lliures "por ahorros de soldadas que ha fet en lo temps que se ha dedicat al servey en clase de criada".
Al seu primer fill li van posar Pau i va néixer el 5 d'octubre de 1845.
El 1847 l'amo del Soler va establir-li un tros de terra al lloc anomenat "Pla del Soler". L'entrada de l'establiment va ser simbòlica, una tassa d'aigua. El Salvador va fer un préstec de 78 rals a Esteve Mercadal, el Passadret, segons consta en el testament que aquest darrer va fer el 1863.
El Salvador va finir l'estiu de 1890, deixant vídua i cinc fills, que portaven els noms de Pau, Maria, Francesc, Filomena i Salvador. Nou mesos més tard la vídua va anar a fer-li companyia a la tomba.
Dels fills en tenim algunes notícies. Així, el Francesc va casar-se amb la pubilla de cal Jep Torres, una casa situada uns metres més amunt. La Filomena tampoc va

haver de caminar gaire, ja que va trobar el marit a cal Sebastià. El Salvador es va casar el 1881 amb Maria Bonvehí Ratera, filla de cal Ramon d'Oliveres de Fals.

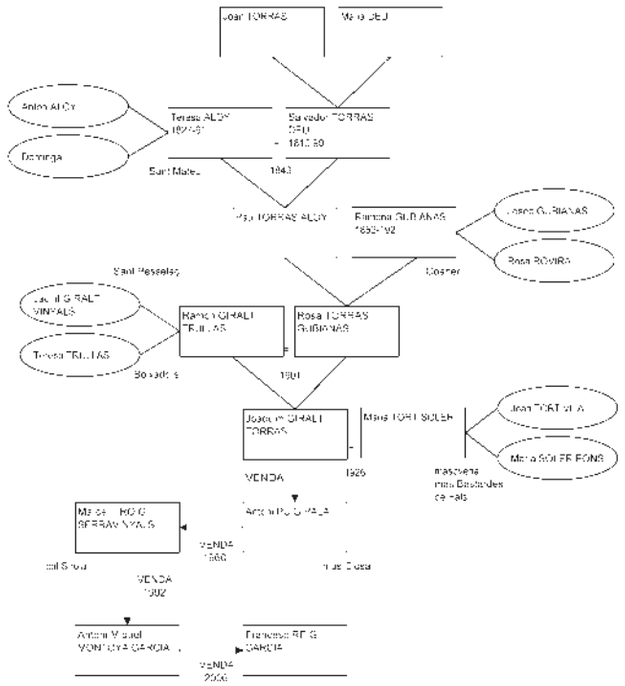

L'hereu Pau Torras es va casar amb Ramona Gubianas Rovira, filla de Josep i Rosa, de Coaner. Van tenir dues noies i cap xicot. La gran era la Rosa i la petita l'Àngela.
L'Àngela es va casar el 1903 amb Pau Planas Vila, de cal Pau de Castelltallat. En marxar de casa, els pares van donar a l'Àngela 80 pessetes de dot i una calaixera que en valia 40. Posteriorment el Pau i l'Àngela van ocupar la masoveria del mas Coma de Camps.
La pubilla es va casar el maig de 1901 amb Ramon Giralt Trullàs, d'Aguilar. La Rosa tenia 22 anys i el seu home 26. El Ramon feia poc que havia enviudat de Josefa Closa Bonvehí de Rajadell. Van tenir vuit fills, però dos van morir a la infantesa. Un dels morts va ser un nen de tres anys que va tenir un accident mortal en caure d'una figuera. Els que van sobreviure van ser: Joaquim (1902), Joan (1904), Pepa (1906), Enriqueta (1910), Pilar (1913) i Francesc (1918). La iaia Ramona Gubianas la van enterrar el 1921, a l'edat de 63 anys.

L'hereu Joaquim Giralt Torras va contraure matrimoni a la parròquia de Fonollosa l'abril de 1926 amb la noia Maria Tort Soler. La Maria era filla dels masovers del mas Bastardes de Fals, que provenien de Sant Mateu. Cap el 1928 el Ramon i la Rosa, amb el seu fill gran, la nora i els altres cinc fills, van marxar de Camps i van ocupar la masoveria del mas de la Portella, que pertany a Sant Mateu, però que es troba al límit de Callús. Cal Jan Torres mai més va ser habitada i progressivament es va anar degradant.

A la Portella s'hi va morir la Rosa Torras, l'agost de 1948, i dos mesos justos més tard ho va fer el seu home Ramon Giralt. L'hereu Joaquim va continuar a la Portella quan van faltar els seus pares, però més endavant va canviar a la masoveria de la Garriga de Callús. Va tenir dos fills, el Josep i la Maria.
Els altres germans van anar marxant, escampant-se pel món. El Joan es va casar amb Roseta Mermi de Súria i va establir-se uns anys a Vacarisses, on feia jornals com a esporgador. Després li va sortir l'oportunitat d'arrendar una finca a Sant Esteve de Llitera (Osca), on segueixen els seus descendents.
La Pepa es va casar amb Maurici Fornells, que treballava bufant ampolles al forn de vidre de Manresa. L'Enriqueta es va casar, successivament amb els germans Joan i Àngel Guitart, masovers del mas Bogatella de Callús. La Pilar va enllaçar amb Lluís Bosc, de Santpedor, treballador a les mines de Súria. El Francesc va haver d'incorporar-se a la Quinta del Biberó. Va estar a l'ofensiva de l'Ebre i va ser ferit en un bombardeig, amb greus cremades a la cara i braços. Va estar-se més de tres anys en un hospital francès, amb amnèsia i pèrdua total dels sentits. El donaven per mort fins que un dia es va presentar a casa. Va treballar a la fàbrica de filats de la Colònia Cortès i es va casar amb Maria Pinyol Bertran de Manresa.

Arxiu Pilar Giralt

Ramon Giralt i Rosa Torras

Un contracte privat datat el 15 novembre 1943 enregistra la venda que va fer Joaquim Giralt Torras a Antoni Puig, amo de Caselles, dels drets d'una vinya de 5 quarteres al Pla de Caselles que manava com a parcer. No s'esmenta la casa, però sí el fet que seguirà menant l'hort. El Puig per recuperar la terra li va donar 1.000 pessetes.
D'una manera o altra, les ruïnes de la casa van quedar en mans d'Antoni Puig Palà, el qual el 30 de maig de 1960 va fer un tracte amb Marcel·lí Roig Serravinyals, l'amo de cal Sirola. Va venir motivat pel fet que la casa ruïnosa encara conservava una part de volta de la primera planta i quan plovia l'aigua s'escorria cap al cantó on el Sirola hi tenia un cobert per guardar palla i llenya. El Puig li va vendre les restes de la casa per un preu simbòlic i es va comprometre a no enderrocar les parets mestres de la casa del costat, ca l'Esteve, que donaven estabilitat al conjunt. El Marcel·lí va enderrocar la volta i les parets que encara quedaven i va aprofitar una part de l'espai alliberat per eixamplar la seva casa. La resta del terreny va quedar com a pati.
Cal Sirola va passar el 1992 a Antoni Miquel Montoya i el 2006 a l'actual amo, Francesc Reig.

CAL XISCO DE LA PABORDIA

El nom d'aquesta casa ja dona pistes suficients sobre el seu origen. Efectivament, la va fer Francesc (Xisco) Bonvehí, un fadrí dels masovers de la Pabordia, adossada a una altra casa que va aixecar simultàniament el seu germà Magí, casa que es coneguda com cal Magí de la Pabordia. Quan les van tenir acabades, els veïns les van anomenar les **Cases Noves de la Pabordia**.

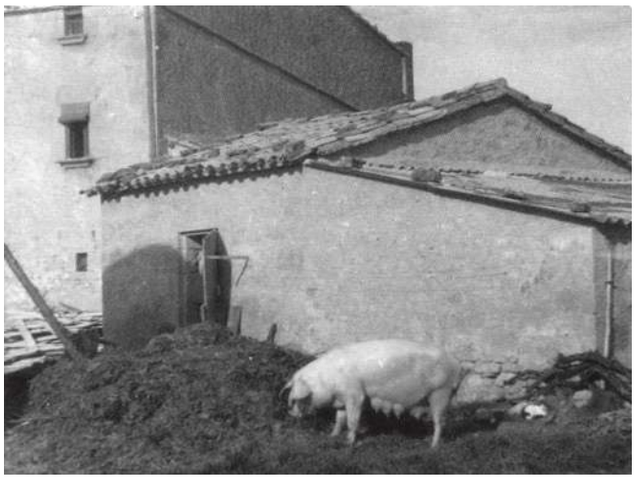

Arxiu cal Xisco

La cort

Xisco Bonvehí era fill de Josep Bonvehí i de Maria Tasias, de la Pabordia. El primer pas per independitzar-se de casa seva el va fer el 8 d'agost de 1884 quan va adquirir de l'amo de Caselles, que llavors estava en mans del terratinent Josep de Planell de Castellgalí, una parcel·la aproximadament rectangular de 250 per 328 pams. En va pagar 300 pessetes.
Per transmissió oral se sap que la casa va ser construïda per una colla de paletes forasters, els quals cobraven pel seu treball cinc rals de jornal, dels quals se'n gastaven tres per pagar la dispesa que els feien a cal Balandrès. Uns anys després va fer més obres, aixecant un cobert de pedra, el qual té la llinda de l'entrada marcada amb l'any 1907. La casa s'abastia de l'aigua d'un pou d'uns 15 m de profunditat que van excavar a mitges amb els veïns.

Un cop llesta la casa ja va estar en disposició de formar una família. El següent pas el va donar el 17 de novembre de 1888 en casar-se amb Ramona Giralt Casas. La núvia era d'una casa dita les Basses, al poble de Sant Pere de l'Arç o Sant Pesselaç, com se'l coneix per aquells verals.
Van criar set fills, però podrien haver estat més si no haguessin patit l'elevada mortalitat infantil de l'època. Els mesos pitjors van començar el desembre de 1896, quan van enterrar un nen d'un mes d'edat. Com que la Ramona tenia llet sobrera, va oferir-se de dida a la Maternitat de Barcelona. Li van enviar una nena, però la pobreta no va viure més enllà dels dos mesos. Llavors li van enviar un nen, però només el va poder alletar quatre mesos, fins l'agost de 1897 que el van soterrar al cementiri de Camps. Aquests orfes de la maternitat ni nom tenien, sinó que anaven marcats amb una medalla numerada. El 1899 se'ls va morir un altre nen propi i el 1920 van enterrar la Maria, una nena de 9 anys. La resta van tirar endavant.

La Josefa es va casar amb Josep Rouric de l'Aleny. L'Antònia amb Joan Vall de Santa Coloma de Queralt. El Joan amb Teresa Marmi de Salo. Aquests van ocupar uns anys la masoveria del mas Ribera de Súria i més tard, la masoveria de la casa de pagès de la colònia Jover. El Francesc es va casar a la Seu d'Urgell amb Rosa Lluch. Es dedicava al transport amb un camió, a mitges amb un xicot de cal Ferrer de Camps. El Jaume no es va arribar a casar, perquè va morir de malaltia mentre feia el servei militar.
L'hereu Josep es va quedar a casa i no va haver d'anar gaire lluny per trobar parella, la seva dona va ser l'Enriqueta Serarols de cal Bisbe. La Ramona va traspassar el 1922, mentre que el seu home va viure fins el juliol de 1940.
Josep Bonvehí Giralt va engrandir el patrimoni amb dues compres de terra. El 1935 va comprar a l'amo del mas Coma per 1.500 pessetes una vinya de 11 quarteres al Pla de la Vinya Gran. El 1945 va comprar a Ramon Vilà Serarols, un parent de la seva dona, un hort a prop del Raval del Paisà.
Una de les coses que va marcar més la seva vida va ser la guerra. Quan va esclatar el conflicte es va posar decididament al costat de les esquerres, però sense destacar massa. Els últims mesos de la guerra, quan els més optimistes ja ho veien negre, va acceptar a contracor el càrrec d'alcalde del Consell Municipal. Ho pagaria car, ja que va ser represaliat i va passar-se uns anys a la presó. La casa també va sofrir la guerra, ja que en uns dels bombardejos de l'aviació que van precedir l'entrada dels nacionals, una bomba va caure a l'era i l'explosió va trencar els vidres de totes les finestres. Sortosament ningú va patir mal.

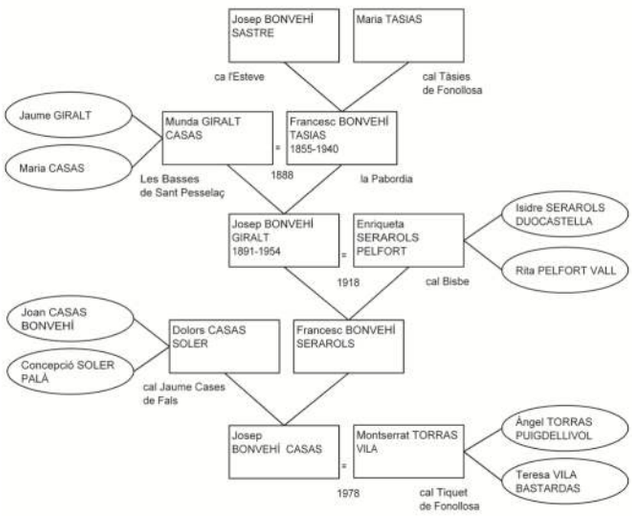

El Josep es va casar el dia abans de Nadal de 1918 amb l'Enriqueta de cal Bisbe. Els seus fills van ser:
L'hereu Francesc, casat amb Dolors Casas Soler, filla de cal Jaume Cases de Fals. El Joan, casat el 1948 amb Dolors Pintó Soler de cal Fadrí del Cinto, va ser molts anys masover del mas Bosc de Fals. L'Antònia casada amb

Francesc Bonvehí Marmi de Súria, el seu cosí. I la Leonor, casada amb Josep Porredon Xixons, fill dels masovers de la Caseta.
De soltera, la Leonor va aprendre de costura a Manresa, a ca la modista Maria Cornet del carrer Guimerà, i a cal Xisco va tenir durant la dècada del 1940 al 1950 un taller de costura on van aprendre a cosir moltes noies de Camps i Fonollosa.
La filla petita, la Carme, es va quedar a casa soltera. A casa també van acollir durant més de 30 anys, Martí Serarols Pelfort, un germà de l'Enriqueta. Quan va morir el 1976 va deixar a sa germana en herència cal Jaumet i cal Naio, unes casetes del barri de les Barraques de Camps.

Arxiu cal Xisco

Francesc Bonvehí (esquerra), el seu fill Josep i la família

El Francesc i la Dolors Casas van tenir dos nois, el Jaume i el Josep. El Jaume és treballador del tèxtil i està casat amb Lluïsa Castañé Planas de Manresa.
L'hereu Josep viu a cal Xisco amb la seva muller Montserrat Torras Vila, de cal Tiquet del Raval del Paisà. Crien tota mena d'animals de granja i cullen tot el que els dóna la terra. Els seus dos fills ja estan emancipats i han marxat de casa. L'Albert, el fill petit, és professor d'educació física i viu a Manresa amb Montse Berenguer Alert, de Castelbell. El David està casat amb Neus Cardona, que té un negoci de bugaderia a Manresa. David Bonvehí va ser alcalde de Fonollosa, seguint els passos del seu besavi Francesc, el 2005. En aquell moment tenia 25 anys i era l'alcalde més jove de Catalunya. No va poder acabar la legislatura a causa d'un greu accident de trànsit. Actualment es diputat al Parlament de Catalunya, formant part del grup de Convergència i Unió. És la primera vegada que una persona dels nostres pobles arriba a una posició tan alta en l'exercici de la política.

■ CANÇONS DEL SEGAR I BATRE

Cada zona geogràfica té un producte que és la base de la seva alimentació, així tenim l'arròs en moltes parts d'Àsia, el mill a Àfrica o el blat de moro a Amèrica. Per a nosaltres el producte bàsic ha estat en el passat, i encara és en l'actualitat, el blat i els seus derivats. Diem blat en un sentit ampli, perquè els pagesos d'abans no plantaven només blat pur o xeixa, sinó barreges de diverses varietats cerealístiques. En la documentació antiga trobem inventaris i compravendes de blat meitadenc, blat paumolós, blat segolós, blat espeltós, mestall, ordi i també mill i civada.

Segadors

El cereal passava pel molí i es convertia en el pa, l'aliment que omplia la panxa i donava l'energia necessària per viure. Altres aliments bàsics en aquest país eren el vi i l'oli, que es consumien en quantitat i també proporcionaven energia, mentre que, per altra banda, la dieta era extremadament pobre en proteïnes animals. La carn era un luxe que només arribava als fogons del pobres en comptades ocasions al llarg de l'any, en ocasió de diades assenyalades.

El cereal és una planta anual, que se sembra a partir de llavors a l'hivern i, després d'un desenvolupament que dura mesos, es recull a l'estiu. El procés requereix la intervenció de l'home en les diverses fases, sobretot en la preparació de la terra abans de la sembra i en la recol·lecció i separació del gra de la palla. Les tècniques agrícoles desenvolupades pels humans es van mantenir sense avenços significatius durant més de 4.000 anys, però la revolució agrícola del segle XIX i, sobretot, la introducció de maquinària al segle XX, van representar un gran canvi, multiplicant la producció i eliminant la major part de la mà d'obra.
Abans de l'arribada dels tractors, els pagesos benestants llauraven amb el parell de bous o la mula, però els pagesos pobres havien d'arrossegar ells mateixos les arades primitives o estovar la gleva amb la palafanga. El rend iment de la terra, mancada d'adob, era escàs i obligava a deixar-la molts anys en guaret i a fer constants rompudes de terra verge. L'única possibilitat d'aportar matèria orgànica als camps era fer formiguers amb brossa del bosc, una tasca que exigia molt treball.
La sega és feia, del neolític ençà, amb eines corbes o fa-

lçs, i la batuda i posterior separació del gra, es realitzava de forma manual, o amb l'ajut d'animals si es podia.
Hem dit que la tècnica va variar molt poc durant segles, de manera que fins a la segona meitat del segle XX, el treball dels pagesos del nostre terme era exclusivament manual, treball que mirarem de descriure basant-nos en els testimonis de persones ancianes del nostre poble que van viure aquells temps.
En el text s'hi troben expressions destacades en negreta. Formen part d'un lèxic que ha desaparegut de la parla actual, de la mateixa manera que els tractors i màquines de recol·lectar han arraconat les mules i els segadors.

A finals del segle XIX la major part de les cases del terme disposaven d'una mula que utilitzaven per traginar i per llaurar els camps. Un cop la terra estava a punt i amb prou saó, es procedia a sembrar. Normalment se sembrava a **ruix**, escampant grapats de llavors mentre s'avançava caminant, mantenint un cert ritme per tal d'assegurar una distribució uniforme del gra. Si el camp era gran es plantaven fites orientatives. Hi havia un sistema més econòmic, era el **sembrar a goixos**. Aquesta tècnica consistia en sembrar amb un plantador 7 o 8 grans junts, amb els sots separats un parell de pams. A la primavera s'entrecavava entre els rengles. La collita no fallava, però requeria moltes hores de feina. A cal Fuster de Camps encara es va plantar un camp així el 1945, però el darrer pagès de fer-ho va ser el Tonet de Cucala ben entrada la dècada dels 60's.
S'entrava llavors en un període d'incerteses. Els pagesos miraven el cel i pregaven perquè les condicions climatològiques fossin favorables a la collita. Si no pedregava ni feia grans ventades i a la primavera queien les pluges adequades, ni poca ni massa aigua, la collita se salvava. En cas contrari, l'anyada era dolenta i el resultat era la misèria pels pagesos més pobres.

Arxiu cal Xisco

Tocant

"Al Juny, la falç al puny", fa la dita. La sega era una feinada extenuant que es portava a terme de sol a sol. Per aguantar-ho, s'havia de menjar i beure sovint. Les colles es trobaven a les sis del matí i, mentre esmolaven els volants i feien broma, la mestressa de casa els preparava el primer àpat de la jornada.
Consistia en alguna galeta i un got de barreja. A les vuit s'esmorzava; sopes fines de pa, un ou, vianda del dia abans i un tall de cansalada. A les deu, la **beguda**; conill rostit amb all-i-oli o botifarra. A les dotze, dinar; escudella, costella de porc confitada o patates amb suc. Després de la migdiada a l'ombra es feia la **beguda sobre dormir** consistent en una cistella amb ametlles i panses, llonganissa, confitura de codony i altres coses. A les sis es sopava; amanida, escalivada, verdura, esqueixada de bacallà o llom confitat. Per amanir es portava el vi i el vinagre en una **figa** de vidre.
Cada hora es parava per esmolar l'eina i beure aigua o vi. El vi es bevia d'una botella de pell o un porró espartat. Després de fer les garberes es feia el **ressopó de la cistella** i s'acabava el dia amb un got de barreja.
Els homes feien un gran esforç, però les dones també, perquè eren les primeres de llevar-se i les últimes d'anar a dormir i es passaven el dia cuinant i traginant el menjar al tros.

Arxiu cal Sec

Fent paller a l'era de cal Ferrer

Se segava **estassant**. Darrere del **davanter** se situaven els segadors escalonats, deixant un **rem** d'uns tres metres. El més jove o menys traçut es situava al darrere, ja que un d'entremig s'havia d'espavilar, perquè no se li tirés a sobre el de darrere. Dues estassades; una garba.
Se segava amb el **volant** i l'**esclopet**, però de vegades es feien les vores amb la dalla. Cap al tard, es lligaven les garbes amb un **vencill** (una tija), després d'estrènyer-la amb l'ajuda del **garrot**. Les garberes més normals eren de 21 garbes; tres rengs de 5, més la coberta formada per tres, dues i una garba. També es feien vint-i-sisenes i trentenes. Una garbera equivalia a un sac de gra d'una quartera (uns 55 Kg) i els propietaris les comptaven per calcular la seva part.
Després de segar un tros es **rampillava** per recollir les espigues soltes. El rampill s'arrossegava amb una mula o a braços. Els segadors dolents deixaven el rostoll alt i moltes espigues per terra.
Per entrar les garbes a l'era es carregaven en un carro o a bast. Un animal portava 12 garbes a les **escaletes** que es muntaven sobre el bast. També es coneixien com **àrguens** o **catantingues**.
Una batudeta normal **a potes** era d'unes cent garbes. Cases importants feien batudes de fins a 300 garbes amb dos o tres animals. Menar i fer giravoltar la mula amb els ulls tapats era fer **la tocada**. Primer es passava el corró de pedra, per esgranar les espigues. Amb les forques (de dues pues) es girava la palla tres vegades i llavors es retirava el gra. Es passava el **trill**, una peça de fusta amb **gaspes** de ferro, per trinxar la palla. Al final s'apartava la palla amb la **dolça** i el gra restant amb un **tiràs**.
S'aprofitava la marinada de la tarda per **esventassar** i separar el gra del **boll**. Es llençava enlaire amb la **forqueta**, i per acabar, amb una pala de fusta.
La palla s'anava pujant al paller amb el **forcat**, una eina

de cinc pues espesses, i a dalt un home l'anava apariant. Se li donava forma rodona, sense pal al mig. Al final s'enfangava o **argilava** el sostre amb fang.
De vegades es feien pallers separats per la palla de la civada, la millor per pinso dels animals, i la palla de sègol o blat, que no era tant bona i podia servir per fer el jaç.
Una colla formada pels homes d'un parell de famílies podia recollir uns 4 sacs de gra en una jornada, però hi havia colles més professionals que treballaven molt més, perquè anaven a preufet. El **cap de colla** contractava els millors segadors i tractava el preu amb els propietaris. Començaven a la part de la Marina i acabaven l'estiu a l'Urgell i la Cerdanya. Un home podia guanyar un duro de jornal. Els segadors dormien vestits a la pallissa i no es canviaven de roba durant la campanya.

Aquestes feines tan monòtones i dures, sobretot si tenim en compte que es realitzaven a ple sol, no feien perdre el bon humor dels pagesos, que sovint acompanyaven els seus esforços amb cançons. Segons els testimonis orals, les cançons solien ser les populars de l'època, que s'escoltaven a les festes majors, però també algunes d'arrel popular que es transmetien de pares a fills.

Encara amb bona veu malgrat els seus anys, Josep Vila, de cal Jepet de Camps, ens va cantar aquesta cobla:

A Carol hi toca el sol
A la Morera, la lluna
A la Vall, la resplendor
A Bacardit, l' hermosura
I arribem fins a Centelles
A veure les floretes donzelles.

Als anys 40 solien cantar aquesta cançó mentre la mula giravoltava a l'era, amb la tonada de Cara al Sol. Evidentment només quan la guàrdia civil o els caps locals de la Falange no voltaven per allà.

Cara al sol amb la camisa molla
Que si em mullo i no m'eixugo
Sempre més estaré moll i semblaré
Com un gat que està parant la pluja

POSTALS DE CAMPS

Arxiu Francesc Villegas

Camps. Gener de 1926

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 5 Gener 2012

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS CLARENA (3ª part)

Els mestres de cases Arderiu

Pere Arderiu Roviralta era un mestre de cases de Manresa que havia fet alguns diners amb el negoci de la construcció. L'activitat l'havia començat el seu pare, Pere Arderiu Portella, fill de Josep Arderiu Guillem i Teresa Portella Minoves. El Josep era natural de Sant Martí de Torruella i la Teresa del mas Portella de Sant Mateu.
Pere Arderiu Portella es va casar amb Antònia Roviralta i va tenir tres fills, el Pere, el Josep i el Jacint, tots paletes com ell. En aquell temps per exercir de mestre de cases s'havia de formar part del gremi, i per entrar-hi, calia passar un examen de suficiència. El juny de 1815 s'hi va presentar el jove Jacint, va fer les proves correctament i, després de pagar 9 lliures pels drets, el tribunal dels mestres de cases el va admetre com a membre del gremi. Suposem que els seus germans van haver de superar proves semblants.

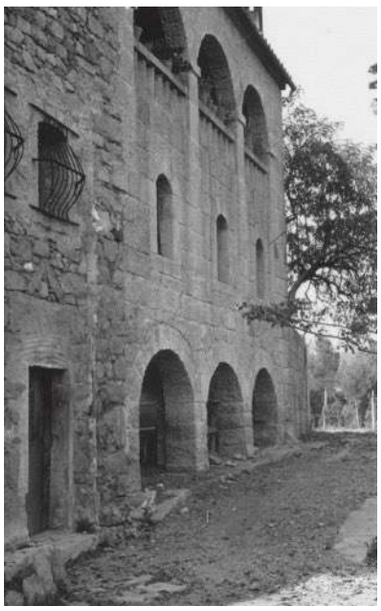

Arxiu Arderiu

Part de casa reformada

Pere Arderiu tenia la casa fora muralles, a ran del Torrent de Predicadors. El 18 de juliol de 1815, malalt al llit, va fer testament i va distribuir els seus béns a parts iguals entre els tres fills. No va trigar a morir, i el 31 de juliol la vídua va fer una relació dels béns deixats pel difunt. L'inventari és llarg, així que ens limitarem a esmentar la roba que solia portar el mestre de cases i les eines del seu ofici. Dins d'una caixa hi havia tres camises, dues calces, una armilla, una jaqueta dues gorres, uns calçons, unes espardenyes i un capot de panyo roig.
Als baixos de la casa hi tenia els següents "instruments de l'art de mestre de cases": dos cavalls de fer obres, dotze regles, quatre posts de fer bastides, dos malls, un

Arxiu Arderiu

Paller amb la casa al fons

perpal, quatre escarpes, quatre gavetes, dos nivells, una paleta, una maceta, una escala, una pastera de tintorer amb dos quartans de guix.
Aquestes eines se les van repartir entre els tres germans.
El maig de 1816 el jove Pere Arderiu va concordar matrimoni amb Margarida Riera, filla de Pau Riera, també mestre de cases, i Margarida Soler. El dot de la núvia va ser de 150 lliures.
El febrer de 1830, Josep Arderiu, en agraïment pels favors que li havia fet el seu germà Pere, li va fer donació de la seva tercera part de la casa del carrer de Predicadors. L'agost de 1845 el Pere va comprar a l'altre germà, el Jacint, el seu terç de casa pel preu de 300 lliures. El Jacint va destinar els diners de la venda a comprar una casa pròpia al carrer d'Arbonés.

Dels fills del Pere i la Margarida es té només constància d'un noi dit Jacint i d'una noia dita Maria Antònia, la qual va enllaçar amb el fuster Francesc Burés Balet. Justament el 1845 el Pere va cobrar una factura a Francesc Burés per les obres que havia fet en una casa situada a la cantonada entre la Placeta d'en Creus i el carrer de les Piques. Deurien ser obres importants perquè la factura va ser de 1.523 lliures.
Amb aquests diners i d'altres que havia estalviat al llarg de la seva vida, el paleta Pere Arderiu va decidir a fer una inversió important. El 5 d'octubre de 1848 va comprar al senyor Ignasi Soler la finca Clarena de Camps per 5.000 pessetes, tal com s'explicarà en detall a la segona part de la història d'aquesta casa.
Ell no ho sabia, però que a Pere Arderiu Roviralta no li

quedava llavors gaire temps de vida. El seu testament es va obrir el 23 de juliol de 1849, així que deuria morir uns dies abans. El seu llegat, inclosa la propietat Clarena, van passar a l'hereu Jacint, mentre que la vídua es va quedar amb l'usdefruit. La situació va durar fins el dia que la Margarida va morir, el 21 de gener de 1861.

Els Arderiu advocats

Jacint Arderiu Riera, fill d'un paleta, va cursar estudis de dret, pujant un parell de graons en l'escala social. Va iniciar la seva vida pública a finals de 1844 en ser nomenat per l'Ajuntament de Manresa *"colector del subsidio del comercio y tributo personal"*.

L'advocat Arderiu va dedicar-se als negocis, sobretot al sector immobiliari. A continuació oferim una mostra, no exhaustiva, de les seves inversions.

El maig de 1860 va comprar una peça de 4 quarteres al Guix, en un punt conegut com la casa de la Mònica. Uns anys després se'n vendria algun tros per fer cases.

L'abril de 1861 va redimir un cens antic que gravava Clarena. Emparant-se en una llei dictada pel govern el 1855 que regulava els censos vells, es va alliberar del cens mitjançant el pagament de 184 rals a la església de Cardona.

El febrer de 1862 van comprar tres cases al carrer de Puigterrà de Baix a Francesc Bohigas, per 1.500 lliures.

El juny de 1862 va fer un préstec de 8.000 rals de billó a l'amo del mas Canals de Montesquiu de Sant Joan, amb un interès del 6%. Tres anys més tard va afegir 16.000 rals més al crèdit amb el mateix interès.

El febrer de 1864 va comprar al fabricant Jaume Girbau la maquinària i l'estoc de cotó de la seva empresa tèxtil pel preu de 11.635 rals de billó. El novembre de 1864 va fer una permuta de terres a la partida del Pont de Rajadell amb un propietari veí, ja que el traçat del ferrocarril li havia partit una peça per la meitat. El 1865 va comprar un hort de regadiu al Juncar per 320 escuts. El 1867 va fer un préstec de 1.500 pessetes, amb un interès del 6% a Josep Quadrech de Súria. Aquest va hipotecar una casa als afores en garantia. El 1871 va deixar 400 duros a Miquel Vallès, un terrissaire. En garantia aquest va hipotecar a nom de l'Arderiu dues cases, un forn de coure obra i una peça de terra, situat tot a la partida del Pont Nou, tocant a la carretera de Cardona.

Jacint Arderiu es va casar amb Maria Mercè Brugués Sunyer i va tenir dos fills, el Pere i l'Antònia. Va morir el 16 de setembre de 1878 i al cap d'un mes el seu fill va fer inventari del seu extens patrimoni.

Es pot dividir en tres apartats; censals, crèdits i béns immobles.

Els censals sumen 600 lliures i 7.890 rals. Els crèdits a favor sumen 42.000 rals, 1.146 escuts (equivalents a 22.865 pessetes), i 12.000 pessetes.

La llista de propietats és llarga; la casa principal, situada al començament del carrer del Born, composta de dos pisos, golfes i un pati posterior, tres cases amb horts al carrer Puigterrà, la casa del carrer Predicadors, el mas Clarena de Camps, una vinya al Poal, dos camps de regadiu a la Parada, una vinya al Pont de Rajadell, un camp de regadiu de 4 quarteres i mitja a Puigberenguer heretat de sa mare, un camp al Pontarró del mas d'en Pla, un camp al mas Font de la Serra, i tres camps de regadiu a

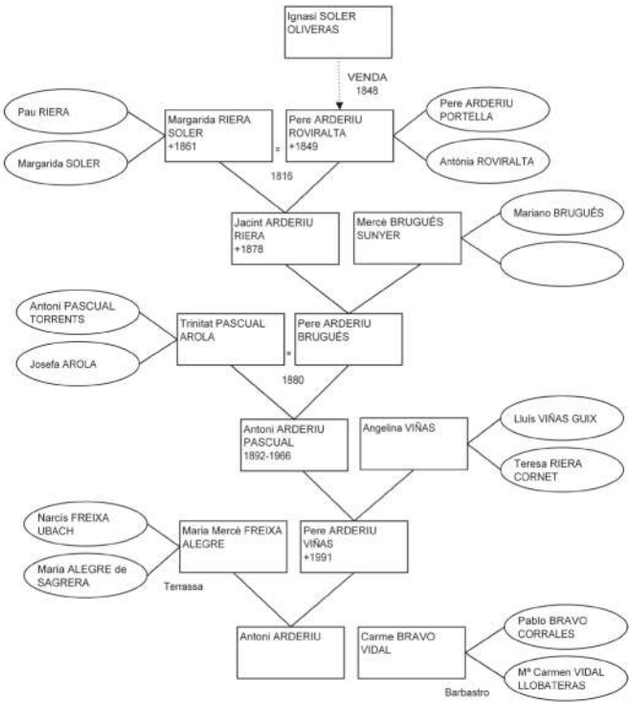

la Talaia, al Juncà, i a Miralpeix.

També tenia en penyora d'un préstec una botiga a la Plaça de l'Om, un camp de 2 quarteres, i el forn de teules del Pont Nou abans esmentat.

L'alcalde Arderiu

Pere Arderiu Brugués va ser advocat com el pare. Va estudiar a la universitat de Barcelona, on es va llicenciar el juny de 1877 en dret civil i canònic. Llavors va passar sis mesos a Madrid cursant el doctorat.

Els Arderiu ja eren llavors una família benestant de Manresa, però el Pere va enfortir la seva posició social amb un casament molt avantatjós amb una pubilla rica de la ciutat. L'agost de 1880 va fer capítols matrimonials amb Trinitat Pascual Arola, filla de Josep Antoni Pascual Torrents. El Pascual era llicenciat en medicina i estava especialitzat en la lluita contra la tuberculosis. A Clarena encara conserven els seus llibres de medicina i un maletí amb les eines de cirurgià. A més de metge també era terratinent. La riquesa li venia dels seus pares Josep Maria Pascual Claret i Agnès Torrents Miralda. La Trinitat era filla única i el pare la va nomenar hereva de tots els béns, tret de 30.000 pessetes que es va guardar per ell a lliure disposició.

En els capítols, hi ha una relació de tots els immobles que el pare donava a la filla, relació composta de 16 finques. Per resumir-ho breument, direm que a la llista hi ha una casa a Cabrianes, tres cases a Sallent, una casa amb jardí al carrer Nou de Manresa, cinc peces de terra a Cabrianes i cinc a Sallent. La joia de la corona de l'herència del metge era el mas Font de la Serra de Manresa. Aquest és un mas d'origen medieval que es troba a la zona compresa entre les partides de la Parada i de l'Atalaia o de la Serra. Una part important de les terres del mas Font són de regadiu, ja que el mas es travessat per un ramal de la sèquia.

Aquell mateix any de 1880 el Pere Arderiu va tenir un conflicte amb un veí del carrer d'Urgell. Va fer unes obres al pati del darrere de casa i el veí el va amenaçar de portar-lo als tribunals perquè li prenia la llum i la vis-

ta. El 1884 va deixar 3.500 pessetes al 6% a Joan Morera Mas, un confiter de Manresa que provenia de cal Tiquet de Fonollosa. El 1886 va comprar a una vídua la casa nº3 del carrer d'Urgell, amb la intenció d'engrandir la pròpia. Amb la casa hi anava una ploma d'aigua. En va pagar 20.000 pessetes.
El 1887 va augmentar la superfície de Clarena amb un tros de 4 quarteres que tenia de temps immemorial el mas Bastardes dins el terme de Camps. Era conegut com l'Alou de Montserrat. El 1889 va comprar a l'amo del Junyent 40 quarteres més, 23 de bosc i 17 de conreu, i la finca de Clarena va passar a tenir una extensió de 176 quarteres.
El 1890 al Pere li va tocar un bon pessic de l'herència de Francesc Sunyer Enrich, el seu avi de Balsareny. Entre altres coses, el Sunyer tenia un molí fariner, amb la resclosa i el canal corresponent, a Santa Maria d'Alberola, i allò que era més important, el dret d'utilitzar l'aigua del Llobregat. Els marmessors del testament de l'avi es van vendre el molí a Mateu Serra, segurament un que volia l'aigua per instal·lar-hi una fàbrica, per 9.600 duros. En el repartiment de l'herència hi entraven la mare del Pere, un oncle, una tia, i diversos cosins. Al Pere li van tocar 4.000 pessetes.
L'oncle esmentat era Maurici Brugués Sunyer, el qual va morir sense fills. Va deixar al Pere 2/3 de l'herència i a la seva germana Antònia el terç restant. Un dels béns que formaven l'herència era el mas Dalmau de Rajadell, que estava hipotecat per 24.500 pessetes a favor de l'oncle. El març de 1895 Joan Dalmau Carreres va recuperar el mas pagant 6.000 pessetes al Pere Arderiu i 18.500 a l'Antònia.
Aquesta Antònia tampoc va tenir fills i tots els seus béns van passar al nebot Jacint Arderiu Pascual. Entre d'altres coses, el Jacint va rebre un terreny a la partida de la Irla. Aquest terreny, de forma triangular, es trobava entre els actuals carrers Cós, Bruc i Valldaura, i en aquell temps no estava edificat.

Al marge de la seva faceta com advocat i terratinent, Pere Arderiu va tenir una presència destacable en l'àmbit de la política. El 1879 els conservadors el van presentar a l'alcaldia de Manresa, però els contraris van impugnar la candidatura dient que no portava els tres anys necessaris de residència a Manresa, ja que venia d'acabar els estudis de dret a Barcelona i Madrid.
El juliol de 1890 el consistori manresà en ple va haver de dimitir per les acusacions de corrupció i la mala gestió del greu conflicte entre els treballadors i els amos de les fàbriques tèxtils. L'Arderiu va ser escollit alcalde per mirar de posar fi a la crisis institucional. Va fer un discurs d'acceptació apel·lant a la unió i la concòrdia davant de les adversitats per les quals travessava la ciutat.

Pere Arderiu va fer testament l'octubre de 1895 i, a més de fer usufructuària a la muller, li va donar la potestat de repartir l'herència entre els fills de la manera que ella considerés més adient, amb l'única condició que el primogènit Jacint havia de rebre, com a mínim, les dues cases del Born, la casa del carrer Predicadors (llavors ja s'havia convertit en el Passeig de Pere III), i el mas Clarena.

La regència de la vídua Trinitat Pascual

El Pere deuria morir abans del febrer de 1898, quan la seva dona Trinitat ja es declarava vídua. Trinitat Pascual havia heretat del seu pare, com hem vist en els capítols, i s'havia convertit en una de les terratinents més importants de Manresa. En una relació de propietaris de la ciutat, feta a primers de segle, ella hi figura en segon lloc amb 25'5 hectàrees de regadiu, una veritable fortuna tenint en compte el rendiment del regadiu en relació al secà.
El 1898 la vídua Trinitat i el seu fill Jacint, menor d'edat, van vendre's diverses parcel·les a l'Irla i alguns trossos a la perifèria del mas Font, que els van comportar uns bons ingressos. Quan es van fer aquestes vendes Jacint Arderiu Pascual tenia 16 anys i era estudiant de dret.

En el testament que va fer el juliol de 1901 la Trinitat Pascual Arola hi surt tota la parentela. Els fills que li quedaven vius dels que havia tingut amb el Pere Arderiu eren Josep, Tomàs, Manuel, Antoni, Mercè i Maria Anna.
Quan va fer aquest testament, el fill Jacint ja havia mort solter, de manera que la Trinitat va repartir els béns entre tots els altres fills, a parts iguals, però amb algunes disposicions específiques. Així, el Josep es quedaria les cases i recuperaria els diners que hi havia invertit. Referent a l'heretat del mas Font de la Serra, la testadora no volia que es vengués i es repartís l'import entre tots, sinó que se la quedés sencera un d'ells. Per evitar que el repartiment de les propietats entre tants fos motiu de discòrdia, la Trinitat va encarregar la gestió a Joan Sanmartí Arderiu i al capellà Manuel Bardolet.

Arxiu Arderiu

La senyora Trinitat Pascual

Després de deixar el tema de l'herència arreglat, la Trinitat encara es va haver d'ocupar d'altres assumptes, un dels quals afectava al mas Clarena. Un temps abans Francesc Junyent Garriga i el seu gendre Josep Bastardas Santasusana havien planificat un camí carreter que unís la casa del Junyent amb el camí de carro que anava a Manresa. El camí travessava l'heretat Clarena i van haver de demanar permís a la vídua. El novembre de 1901 s'hi van tornar a posar en contacte, perquè els directors de l'obra havien canviat el recorregut i ara travessava Clarena per un lloc diferent. La Trinitat i el seu fill Jo-

sep, que aleshores comptava 19 anys, van concedir-los el dret de pas, però a canvi van exigir un tros de 2 quarteres del mas Junyent.

El diputat Arderiu

Josep i Manuel Arderiu van seguir el fat del seu germà Jacint i també van morir joves, mentre que el Tomàs va fer la carrera militar a Madrid, a l'arma d'artilleria. Va quedar com hereu l'Antoni Arderiu Pascual (1892-1966), qui va seguir els passos del pare, va exercir d'advocat i va dedicar-se a la política.

Va aconseguir l'acta de diputat a Corts pel districte de Manresa en les eleccions de 1919, representant la Lliga Regionalista de Leonci Soler i March.

Quan es va trobar necessitat d'efectiu per pagar les legítimes dels seus germans volia vendre's una gran finca que tenia a Llinàs, però no va caldre, ja que tallant el bosc en va tenir prou i de sobres.

Va fer moure els diners del patrimoni familiar entrant en diversos negocis, com per exemple l'empresa Pielsa que va fundar el 1921, però la seva activitat principal es va desenvolupar als tribunals de justícia. Va obrir un despatx d'advocat a Barcelona, sense renunciar al que tenia a Manresa. Lletrat reconegut, va presidir de 1934 fins a la seva defunció el 1966, el Col·legi d'Advocats de Manresa. Malgrat el seu prestigi, es diu que en alguna ocasió va defensar la causa d'algun pagès pobre de Fonollosa sense esperar res a canvi.

Arxiu Arderiu

Pere Arderiu amb els seus gossos

Residia a Manresa, però li agradava molt Clarena, on pujava sovint amb el seu xofer. Volia que la casa i els seus entorns fossin perfectament nets i endreçats. Tenia uns cuidadors o masovers i una munió de minyones, sobretot quan la família venia a passar-hi uns dies. Conten que eren tan distingits que feien canviar la roba de llit cada dia. Les dones feien la bugada en uns safarejos que hi havia a la part de tramuntana. Quan es va ampliar la casa, sobre aquest espai s'hi va fer l'eixida actual.

Les obres es van començar cap el 1945 i van durar més de tres anys. Van anar a càrrec de Josep Vall Planas, el Mestre Valentí, al davant de mitja dotzena de paletes i picapedrers. La pedra l'arrencaven d'una pedrera propera i la traginava el mosso Cazorla amb un carro de quatre rodes tibat per una euga. A més de reformar la masia, que va quedar dividida en tres vivendes independents, es van construir diversos coberts de pedra i un gran dipòsit de pedra per recollir l'aigua de la font.

Va comprar l'heretat Coma, més que res, per poder aprofitar una font abundosa, la Font de la Vall del Puig, que regava els "Horts del Coma". Per allà hi passava l'antic camí de Camps a Sant Mateu, i era un lloc habitual de les fontades de la gent del poble. Va aconduir l'aigua uns 300 m. fins a Clarena i va arreglar l'entorn. Va anomenar l'indret la Font de l'Angelina, el nom de la seva dona. Aquesta Angelina Viñas era filla de Lluís Viñas Guix, un important fabricant tèxtil de Manresa. Amb l'Angelina van tenir el Pere i la Trinitat, aquesta casada amb Oriol Guixà Pradell.

Arxiu Arderiu

Tractor Lanz (1951). Pere Arderiu i el masover Pepito Junyent

A l'amo de Clarena li agradava amanyagar els animals domèstics i de corral. Com que no tolerava veure'ls sofrir, quan arribava l'hora de la matança, el mestre Valentí liquidava els porcs amb un tret de pistola.

El seu fill Pere Arderiu Viñas (1925-91), també advocat, va casar-se amb Maria Mercè Freixa, coneguda com Miamè, filla de Narcís Freixa Ubach i Maria Alegre de Sagrera. El Freixa era un important empresari tèxtil de Terrassa, el qual, a més de diverses fàbriques, tenia la masia Freixes, una joia de l'arquitectura modernista, realitzada entre els anys 1907 i 1910 per Lluís Moncunill, un fill del mas Montconill de Fals.

Pere Arderiu, entre molts altres càrrecs, va ser vocal de la junta directiva de la Sèquia. A invitació seva, l'octubre de 1956 es va reunir a Clarena la junta presidida per l'alcalde de Manresa Joan Prat. Va estar vinculat al partit Reforma Democràtica, després a Solidaridad Catalana, i més tard a Alianza Popular, on va ingressar avalat per Manuel Fraga Iribarne, amb qui mantenia una relació d'amistat. Va ser membre de la junta directiva nacional i del comitè polític d'Alianza Popular. Tenia amistats importants de diferents partits i de vegades els havia convidat a la masia, juntament amb les autoritats locals. Segons testimonis van venir a Clarena de visita, entre d'altres, el senyor Coll i Alentorn, l'expresident Tarradelles, Heribert Barrera, i l'exministre Fraga. Aquest va participar en una cacera de perdius al terme de Clarena i Bastardes.

El 1951 Pere Arderiu va comprar el primer tractor que es va veure al poble, de la marca "Lanz", per llaurar les terres. El seu interès principal però, eren els cotxes clàssics, dels quals en va reunir una magnífica col·lecció. El 1971 tenia la seu social a Clarena la firma Automoviles Vall del Puig, una empresa creada per ell per la compravenda de cotxes d'època.

Pere Arderiu era un terratinent absentista, però sempre

va col·laborar en els projectes del poble, per exemple cedint terrenys pel camp de futbol o per ampliar les escoles de Camps.

Després de la seva defunció, l'administració dels seus bens va anar a càrrec dels tres fills, Antoni, Assumpta i Josep Marc. L'amo actual, Antoni Arderiu, seguint la tradició familiar de compaginar l'exercici del dret amb l'activitat política, durant un temps es va dedicar a la política activa i es va presentar a les eleccions municipals de Manresa sota les sigles del P.P. Amb la seva muller Carmen Bravo, filla de Pablo Bravo Corrales i Maria Carmen Vidal Llobateras, de Barbastro, ha tingut dues filles; Alejandra, llicenciada en publicitat, i Lucía, que ha seguit la tradició i és advocada.

CAL FERMÍ

La primera notícia sobre aquesta casa, avui desapareguda, ens arriba d'una acta notarial del 4 de novembre de 1789. Bartomeu Comas i la seva dona Antònia, la pubilla del mas Caselles, van reconèixer davant de notari que en un document privat, datat el 16 d'octubre de 1772, havien promès a Josep Vilalta Oliveras que li cedirien un tros de terra on poder-s'hi fer una casa. L'any 1789 el Josep ja era mort, però la seva vídua Agnès Gironella els va reclamar que actualitzessin l'establiment i el posessin a nom seu. Veient justa la petició de la vídua, els amos de Caselles van dictar al notari el següent:

> (...) us establim a vos Agnes Gironella aquella barraca o casa que teniu feta e que fabrica al temps quan vivia dit vostre marit difunt, situada en la parroquia de Camps y en terras del expressat mas Casellas (...)

Per la caseta, l'era i l'hort es va fixar un cens perpetu de 15 sous.

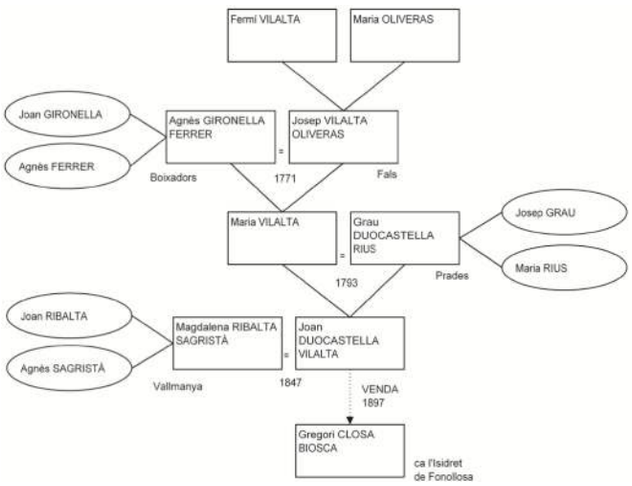

La casa es va fer doncs el 1772, però aquell que la va fer ja feia uns quants anys que voltava per Camps. El darrer dia de desembre de l'any 1751 l'amo del mas Santpere va vendre a gràcia a Josep Vilalta, i a la seva mare vídua, una cambra del seu mas, una que donava a la banda de migjorn, amb una sèrie de concessions:

> (...) jo dit venedor us hage de donar a vosaltres i als vostres lo empriu de la entrada, sala y cuyna de dita ma casa, y que pugau fer foch y cuynar en dita cuyna, y que pugau prendrer llenya de ma heretat per vostre us solament, y que pugau tenir quatre gallinas ab las de ma casa y un llit parat en altra cambra inmediata a la sobredita per vostre us (...) que durant la present venda pugau usar de dos parts de aquell hort anomenat la fexa de la font calsada, y que pugau triar per lo cap vos aparaixera millor y us hage de donar en cada any quatre carregas de fems a fi de adobar las ditas dos parts del hort ...

Restes de tina de cal Fermí

El preu de l'empenyorament va ser de 175 lliures, que l'amo del mas Santpere es va gastar en recuperar la cambra de l'estadant anterior i en el dot d'una filla seva. El Vilalta va habitar a la cambra amb dret de cuina fins l'abril de 1772 quan va recuperar els diners de l'empenyorament. Uns mesos després construiria cal Fermí.

Abans però, Josep Vilalta s'havia casat. El juny de 1771 havia fet capítols amb Agnès, filla de Joan Gironella del terme de Boixadors. Els capítols ens informen que el Josep procedia de Fals i que els seus pares eren Fermí Vilalta i Maria Oliveras. El Fermí ja era mort quan es va casar el fill, però aquest era conegut amb el sobrenom de Fermí. Queda aclarit doncs, el per què del nom de la casa.

El dot va ser de 30 lliures, pagades en dos terminis anuals, i dins de la caixa de pi hi havia un llençol de "pare i mare", un d'estopa, tres camises de bri, una tovallola llisa, unes faldilles d'estamenya de centelles i unes quantes peces de roba més.

Investigant la procedència del Josep Vilalta ens assabentem que va nèixer hereu del mas Oliveres de Cantacorps de Fals, però la propietat estava tant fortament

endeutada que es va veure obligat el 1750 a vendre's el mas al terratinent manresà Maurici Soler de la Plana. Amb els pocs diners que li van quedar va poder llogar la cambra del mas Santpere. El seu germà petit, el Valentí, va seguir el mateix camí i el 1752 va llogar una cambra amb dret a cuina al mas Caselles. Trist final pels hereus d'una antiga nissaga de propietaris de Fals.

Van passar els anys i el 18 d'agost de 1793 es va pactar el matrimoni entre un jove de Prades i una noia de Camps. El jove tenia un nom ben curiós, es deia Grau Duocastella i era fill de Josep Duocastella, bracer de Cardona, i Maria Rius. A Fals s'hi troba l'ermita dedicada a Santa Maria del Grau, però mai havíem sentit dir que s'utilitzés aquest nom per batejar a les persones, com sí que passa amb les marededéus de Queralt, Núria i tants altres llocs.
La futura muller del Grau era la noia Maria, filla del difunt Josep Vilalta i d'Agnès Gironella. La Maria deuria ser filla única i la mare li va donar de dot tot el que tenia. Li va fer donació de la *"barraca feta a modo de caseta"* que havia construït Josep Vilalta, que era de planta quadrada i mesurava cinc canes de costat, és a dir, poc més de 50 m2 de superfície. Tocant a la caseta hi havia l'era i un petit hortet envoltat d'una paret de pedra seca.

De l'activitat de Grau Duocastella només en tenim un parell d'evidències; el rebut que va signar l'octubre de 1802 al seu germà Isidre conforme li havia satisfet les 13 lliures que li pertocaven de la legítima i els llegats dels pares, i la venda que va fer el 1813 de dues peces de terra a prop de les quintanes del mas Caselles. Res més se sap del Grau, tret que va morir abans que la seva dona Maria Vilalta, la qual ho va fer el 17 de gener de 1852.

Els propietaris de cal Fermí van tenir un sol fill, el Joan Duocastella Vilalta. El Joan va fer capítols el 16 de juny de 1847 amb Magdalena, filla de Joan Ribalta i Agnès Sagristà, pagesos de Vallmanya. Els capítols es va signar a posteriori, o sigui, ho van fer quan ja eren una parella casada. La Magdalena era pubilla i el Joan vivia amb ella a casa dels sogres. A cal Fermí s'hi va quedar sola la seva mare vídua.
Quan aquesta es va morir el 1852, la casa estava ja molt malament i després d'uns anys d'abandonament es va mig ensorrar. Aleshores el Joan Duocastella, que havia marxat de Vallmanya i vivia regularment a Manresa, va fer obres a la caseta de Camps, per fer-la habitable. Quan la va tenir llesta, la va incloure en l'inventari dels béns dels seus pares que va encomanar a un notari el 22 de novembre de 1863.
La casa es trobava dins dels termenals de Caselles, estava marcada amb el número 23, i tenia la porta encarada a sol ixent. L'edifici constava de baixos i un pis i tenia cuina, un petit celler i una tina annexa.
Va fer constar en l'inventari que la caseta tenia un valor de 50 lliures quan estava ruïnosa, però ell s'havia gastat en les obres de reedificació 150 lliures, més 50 lliures per adequar el cobert i l'era. No va fer constar el cens perpetu, però sí que la casa estava gravada amb el pagament d'una missa que cada any el rector de Fonollosa deia per les ànimes dels difunts de la família.
A més a més de la casa, el Joan va declarar un hort de mig quartà situat a la part superior del la Font de l'Arena, valorat en 100 lliures, i els drets emfitèutics d'una vinya de 5 quarteres, dita la Vinya del Fermí, que pagava parts al mas Caselles, la 1/6 del blat i la ¼ del vi. El valor estimat de la vinya era de 100 lliures.
L'herència no tenia cap càrrega, ja que el mateix Joan havia liquidat, el febrer de 1861, els drets de legítima de la seva mare a Francesc Playà Duocastella, un nebot seu que vivia a Monistrol.

El Joan s'estava a Manresa i va posar la casa a lloguer. El 1879 s'hi estava Francesc d'Assís Biosca Duocastella i la seva dona Rosa Soler Palomes. Se sap perquè aquell any van tenir un nen. El 1883 en van tenir un altre, a qui van batejar amb el nom poc usual de Melitó. El Francesc era de cal Lluís del Cap del Cingle, una casa situada a pocs metres de cal Fermí, i la Rosa era la seva segona dona, ja que abans havia estat casat amb Ramona Riera Brunet, de Callús. El juny de 1895 el Francesc es va morir deixant set fills, quatre de la primera i tres de la segona. No és clar si es va morir a cal Fermí, perquè en una relació de cases de 1894 consta que es troba deshabitada i en estat ruïnós.

El 7 de novembre de 1897 Joan Duocastella es va vendre la casa i l'hort de la Font de l'Arena a Gregori Closa Biosca, de ca l'Isidret del Raval del Paisà, pel preu de 200 pessetes, 100 per cada cosa.
Pel preu que en va pagar és clar que la casa no deuria fer gaire patxoca. Segurament es va acabar d'ensorrar, perquè mai més va sortir en la llista de cases habitades. Les restes actuals de la casa es troben a sobre del ramal que va de la carretera a cal Lluís, mig amagades per les bardisses. De les parets no en queda gairebé res, en canvi la tina, degut a la seva forma circular, encara aguanta.

CAL JEP TORRES

Els germans Esteve, Joan i Josep o Jep Torras van colonitzar una part de Camps molt costeruda coneguda com el cingle del Morro d'Ovella, que es troba just al damunt del Raval de Pere Jutge. Els tres eren fills d'Isidre i Josefa Santaeulàlia, de Fonollosa.
El primer a establir-se va ser el Joan, que va construir el 1800 la casa dita cal Jan Torres, dos anys més tard, l'Esteve construiria ca l'Esteve i el Jep la casa que ens ocupa.

L'establiment li va fer Joan Comas, l'amo del mas Caselles, el 13 de maig de 1802. Per la casa i l'era li va deixar un solar quadrat de 60 pams de costat, uns 145 m2. També li va cedir un tros d'hort al Joncar, al costat del que havia donat al seu germà Joan, i un terreny per plantar ceps o olivers de mitja quartera, situat a la part de sobre de la vinya del Valentí Vall. Entre els pactes destaca el permís que li va donar l'amo de poder fer pasturar una burra i mantenir un porc "a l'estaca". Per

la casa i l'hort el Jep en va pagar 40 lliures, mentre que l'entrada de la vinya va ser una simbòlica tassa d'aigua. Les obligacions que va contreure per ell i els seus successors van ser la quarta part de les collites de la peça de terra i un cens de 4 diners per la casa.

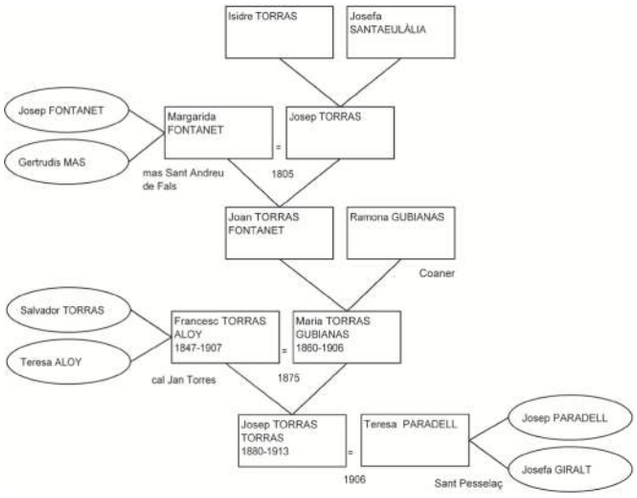

El Jep va construir la seva casa al capdamunt de la costa, al caire d'un altiplà que s'estén en direcció nord cap a ca l'Agustí i més enllà. La casa gaudia d'una vista privilegiada degut a la seva posició enlairada, com una talaia sobre la vall de la riera de Fonollosa. Aquesta posició tan avantatjosa va resultar tenir un greu inconvenient un dia de temporal, com veurem oportunament.
El dia de Tots Sants de 1805 el Jep va contractar matrimoni amb Margarida, filla del matrimoni Josep Fontanet i Gertrudis Mas, els amos del mas Sant Andreu de Fals. El dot va estar en consonància amb la importància de la casa, 160 lliures, al qual el Josep va correspondre amb una addició al patrimoni dotal de 53 lliures i 6 sous. La noia també es va beneficiar d'una causa pia creada en l'antigor per mossèn Melcior Comallonga per subvencionar el casament de les donzelles de la casa de Sant Andreu. L'administrador els va donar 14 lliures i 2 sous. Del dot només en van rebre 50 lliures, mentre que per la resta van haver d'esperar fins el juny de 1817.

El successor va ser Joan Torras Fontanet i aquest es va casar amb Ramona Gubianas de Coaner. No van tenir fills barons, sinó una pubilla, la Maria.
La Maria Torras es va casar l'agost de 1875 amb Francesc Torras Aloy, de cal Jan Torres. Els dos eren parents de tercera generació, ja que els seus avis havien estat germans.
Van tenir set fills, però tres ven morir de petits i només van arribar a adults el Josep, la Maria, el Sebastià i la Mundeta, i encara aquesta darrera es va morir a l'edat de 20 anys. Tant la Maria com el Sebastià es van emparentar amb els de cal To, la Maria ho va fer amb Josep Vila Massana i el Sebastià amb Maria Antònia Vila Bastardas. Aquests darrers van establir-se a Marganell.
La mare Maria Torras va morir el juliol de 1906, sis mesos abans que el seu marit.

L'hereu Josep Torras Torras es va casar el 15 d'agost de 1906 amb Teresa Paradell Giralt, vinguda de Dusfort. Van tenir el Pau el 1909, la Pilar el 1911, i estant la Teresa embarassada de la tercera criatura, va passar

Ruïnes de la casa

la desgràcia. El dia 8 de setembre de 1913 s'estaven el Josep Torras i la dona a la finestra de sa casa mirant com plovia. De sobte va caure un llamp, que va fulminar el Josep, però no va ni tocar a la Teresa. Aquesta història ens l'han explicada diverses persones, que la coneixien d'oïdes, però l'hem poguda verificar, ja que en la inscripció del naixement de la nena Caterina, el febrer de 1914, hi posa que es pòstuma, ja que el pare de la criatura havia mort el setembre passat.
La casa va quedar per la vídua, però al cap de poc va marxar a Barcelona i la casa es va deixar perdre.
En un moment indeterminat va retornar a l'amo del mas Caselles segurament a canvi d'una petita compensació econòmica. Durant un temps però, a la casa hi va haver gent llogada. El 1920 hi va néixer un vailet i el 1924 una nena que eren fills de Francesc Barturó Tàsias i Àngela Soler Torradas. El Barturó era un dels fills dels masovers del mas Giró de Castelltallat, i la seva dona provenia de cal Racó de Fals. Després d'aquesta data, ja no hi consten més habitants.

Ruïnes

La casa va mantenir-se més o menys sencera fins a la dècada dels 50. Fins i tot conten que hi va haver un metge de Barcelona que estava disposat a restaurar-la, enamorat de la vista que s'hi divisava i ignorant dels perills del llamp, però la cosa no va prosperar. A la dècada dels 60 es va descobrir la teulada, per aprofitar bigues i teules i per donar de baixa la casa de la contribució urbana. En l'actualitat queden drets alguns panys de paret i moltes pedres que han anat rodolant per terra.

ELS PECATS DEL RECTOR

Des dels orígens del cristianisme, el bisbe de la diòcesi, com a pastor del ramat, tenia el deure de passar periòdicament per les diverses parròquies del seu bisbat, per tal de conèixer de primera mà la situació dels feligresos. D'aquestes visites pastorals se'n feia normalment una acta amb dues còpies; una es llegia el diumenge següent des de la trona, l'altra quedava arxivada a la Cúria.
L'informe més antic que tenen al Bisbat de Vic d'una visita pastoral a les nostres parròquies és del 4 dels Idus de juliol de l'any 1320. Aquell dia el Bisbe, acompanyat del seu seguit, va visitar Fonollosa i Camps. El que va veure no li va agradar massa i es va veure obligar a prendre mesures.

Capellà medieval

Primer va convocar a una bona part dels caps de casa de Camps. Eren els pagesos Pere Bertriu, Ferrer de Rimolenques, Guillem de Vilaseca, Romeu de Sant Esteve, Pasqual Torruella, Romeu del Junyent, Guillem del Junyent, Arnau Selva, Francesc Bertia (?), Guillem de Pla, Bartomeu de Comabella i Jaume ça Coma. Els va reunir i els va fer jurar sobre els evangelis que dirien la veritat i només la veritat. En aquell temps un jurament era una cosa seriosa de debò.
La primera pregunta va ser sobre el culte a l'església i li van contestar que era correcte, malgrat que mancava un psalteri (saltiri), un llibre de psalms. Va demanar-los si el rector residia habitualment a la rectoria, tal com era obligatori. Li van dir que abans no hi vivia, però des de feia dos mesos sí que hi residia.
Llavors es va interessar per la vida del rector. Li van dir que era molt amant de jugar a la "graescha" i a altres jocs de daus. La "graescha" o "gresca" era un joc d'apostes popular a l'època que estava prohibit per l'Església.
Els parroquians van assabentar al Bisbe que el rector coneixia carnalment una dona dita Elisenda, la qual era vídua de Bartomeu de Sant Pere, el germà del rector. L'Elisenda havia tingut una criatura, però s'havia mort.
Aleshores el Bisbe va interrogar una dona del poble dita Elisenda Bàrria. Sota jurament la dona va declarar que, a precs de l'Elisenda, cunyada del rector, havia dut el seu nadó a Cervera i l'havia lliurat a l'hospital, però el nadó s'havia mort al cap de poc. Un home a qui deien Ramon, el Bord de Sant Pere, també li havia demanat que portés el nadó a l'hospital. L'Elisenda Bàrria va declarar que no sabia qui era el pare de la criatura, ni tampoc ho havia sentir dir a ningú.

Després de denunciar els pecats del rector, van ocupar-se de la resta d'habitants del poble. Hi havia quatre situacions irregulars. Pere ça Coma tenia una concubina anomenada Sibil·la, la qual era la muller de Berenguer de Coll de Corragó. Bartomeu de Comabella estava amistançat amb Elisenda de Comade(viern) (?). Berenguer de Terres tenia una concubina dita Elisenda i Pere de Torroella vivia amb una dona casada dita Elisenda de Campserver.

El senyor Bisbe va imposar a Bartomeu de Sant Pere, rector de Camps, una multa de 300 sous, una quantitat gens menyspreable, que havia de fer efectiva en dos terminis; 150 sous el dia de la Marededéu d'Agost i la resta el dia de la festa de Sant Andreu. També li va prohibir jugar a daus i acostar-se a la seva cunyada Elisenda. Si incomplia aquests manaments, seria castigat amb una multa de 100 sous per cada vegada que ho fes.

Amb la nostra mentalitat actual ens sorprenen aquests processos basats en la confessió pública dels parroquians i les delacions sobre la vida privada dels veïns, però en aquell temps era una pràctica habitual i en moltes visites pastorals hi trobem acusacions similars.
És de destacar però, que mentre el poble de Camps, començant pel seu rector, estava sumit en la immoralitat, a Fonollosa no hi havia problemes de banyes. El Bisbe va poder constatar que allà imperaven els bons costums i cada ovella s'ho feia amb sa parella. L'única acusació que va arribar a les orelles del Bisbe va ser que hi havia un home, un tal Jaume Marques (?) que practicava la usura. Tot plegat "peccata minuta".
Finalment, assenyalar que l'acta de la visita ens ha presentat dificultats de comprensió, a causa de la cal·ligrafia i al fet d'estar redactada en llatí. Per això, la transcripció d'alguns dels cognoms és dubtosa. Van assenyalats amb la indicació (?)

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 6 Març 2012

CAMPS
Quaderns de la memòria històrica

CAL FADRÍ JAUMET

La casa és dins de l'heretat Coma, però just al termenal de la Casa Nova. Es veu que els dos propietaris havien pactat no deixar fer cases, però el Bacardit va incomplir l'acord i va permetre fer cal Teixidor i llavors el Coma va donar permís per fer cal Fadrí Jaumet al darrere. Qui va fer la casa va ser Francesc Grau, un fadrí de cal Jaumet i per aquest motiu la casa es diu així. L'establiment dels 4 quartans de l'hort i els 3 quartans del setial de la casa el va fer, a canvi de 500 pessetes, Joan Mercadal Bacardit, l'amo de cal Coma. El tracte va ser de paraula, deixant per a més endavant el tràmit amb el notari, però va passar que el vell Coma va emmalaltir i al cap de poc es va morir. La construcció de la casa es va portar a terme malgrat la manca de papers que n'acreditessin la propietat. Per corregir aquest problema, el 6 d'abril de 1889 es van trobar al despatx del notari Calaf, Maria Feixa Palet i el seu fill Josep Martí Feixas Mercadal, amos de cal Coma, amb Francesc Grau Morera, per protocol·litzar la venda dels dos trossos. La part venedora va autoritzar que al costat de la casa ja feta en el primer tros s'hi podien edificar els coberts que fes falta, mentre que en el segon tros no s'hi podia edificar res.

Se sap que les obres de la casa van començar just acabada la del cal Teixidor, que té la llinda de la porta datada el 1880, així que podríem estimar sense gaire marge d'error que cal Fadrí Jaumet va ser feta el 1881. La va construir el Tomaset a preu fet, un preu tan ajustat que no va donar per gravar la llinda amb la data.

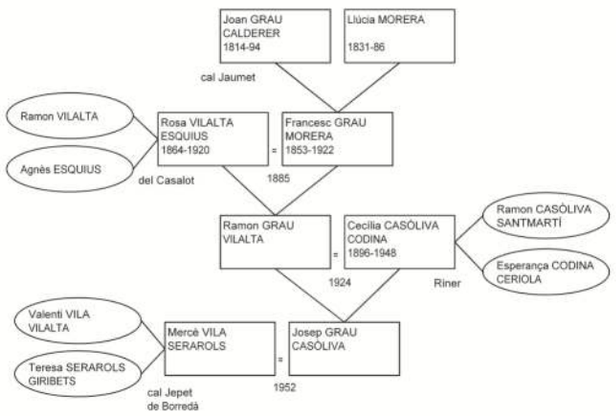

Francesc Grau es va casar el 1885 amb Rosa Vilalta, del Casalot, i van tenir cinc nois i dues noies, una de les quals va morir a la infantesa. Al primogènit li van posar

Arxiu Fadrí Jaumet

Ramon Grau Vilalta

Francesc, com el pare, però es veu que no els va agradar el nom i li van dir Ramon.

El seu germà Josep va ser adoptat pels amos de cal Cisteller i li van deixar la casa. Després va ser masover del mas Feixes. L'Isidre i l'Amadeu van emigrar a Barcelona, van obrir una botiga al mercat d'Hostafrancs i van guanyar molts diners. Segons que explica el seu nebot, una de les seves estratègies comercials era tenir dos recipients plens amb el mateix oli, l'un molt més car que l'altre; els clients invariablement compraven el car, perquè pensaven que era més bo. El Joan Grau Vilalta tenia l'ofici de ferrer. Es va establir a Cardona i la seva dona tenia cura d'una botiga al costat de la ferreria on es venia de tot una mica. La Nita es va casar amb un treballador metal·lúrgic de Manresa, que la va deixar vídua jove a causa d'un accident laboral.

Rosa Vilalta va morir l'agost de 1920 mentre que el seu marit Francesc Grau la va sobreviure fins l'abril de 1922.

Ramon Grau es va casar el 1924 amb Cecília Casòliva, filla dels masovers de la casa anomenada la Carral, avui casa de colònies, del terme de Riner. Les circumstàncies de l'enllaç són curioses. L'hostaler de Pinós es proveïa regularment d'oli i vi a cal Fadrí Jaumet. En una de les seves vingudes li van demanar si coneixia alguna noia que fes pel Ramon. Va dir que coneixia una família que

Arxiu Municipal

Fadrí Jaumet (1975)

en tenien tres per casar. El diumenge següent el Ramon va visitar la Carral i va veure les tres noies, que es deien Cecília, Dolors i Maria. Es va posar d'acord tan de pressa amb els sogres, que el diumenge sobre es casava amb la germana gran, després de les tres amonestacions preceptives. Era el 24 de març de 1924. Al cap de deu mesos la Cecília va infantar la primera criatura, el Josep. Després va arribar un altre nen, que va morir quan començava a caminar, i l'Anna. Uns anys després van acollir la mare de la Cecília, que va viure amb ells fins que va morir.

L'Anna va marxar de casa en casar-se amb Marcel·lí Soler, fill dels masovers de Vilalta. Després de Vilalta van passar a la masoveria de la Vall de Fonollosa, junt amb el pare del Marcel·lí i un oncle, que feia de pastor. Van ser els darrers masovers que hi ha hagut a la Vall i d'allà van anar a cal Secanelles de Segur.

El setembre de 1941 van instal·lar al pou de cal Fadrí Jaumet un "bògit", un giny que mitjançant un animal que donava voltes accionava una bomba hidràulica. Permetia omplir un dipòsit situat a les golfes de casa i així podien tenir aigua corrent a la cuina, un luxe a l'abast de molts pocs. L'aparell el va instal·lar l'amo de cal Fuster, que tenia un taller a Manresa i era conegut precisament com el "Piu de les bombes". La màquina va funcionar fins que va ser substituïda per una bomba elèctrica quan es van electrificar les cases de Camps.

Aquest pou té una història trista. Quan el construïen el 1895 hi va caure per accident un jove pastor de Llanera que cuidava el ramat del mas Coma, dit Antoni Vendrell. Uns anys més tard s'hi va ofegar Francesc Pelfort, l'amo de la casa veïna de cal Teixidor.

Una de les característiques del Ramon Grau era el seu costum de cobrir-se el cap amb un mocador de fer farcells nuat al cos. A sobre s'hi entaforava la gorra. Era un home que estava sempre pioc, però es cuidava i va viure fins els 94 anys.

La casa va quedar pel Josep Grau Casòliva, l'actual propietari. De jove tenia fama de tenir una de les millors veus del poble; cantava les caramelles i també cobles i cançons de moda. També va distingir-se en un dels papers protagonistes dels Pastorets que es van fer durant uns anys a Camps.

Es va casar el 1952 amb Mercè Vila Serarols, de cal Jepet de Borredà i van tenir una parelleta; el Ramon i l'Anna. El Ramon es va casar amb Carme Castells d'Artés, i va deixar una filla dita Corona abans de morir prematurament. L'Anna ho va fer amb Ramon Saladich Dalmau, un agent d'assegurances de Manresa. El Ramon i l'Anna tenen dos fills, la Marina i el Nil, i viuen a cal Fadrí Jaumet en una vivenda separada, obrada on abans hi havien les golfes de la casa primitiva.

Arxiu Fadrí Jaumet

Conilleres i aviram

CAL MARXANT

El naixement de la casa

Josep Grau era un fadrí del mas Santpere de Camps. Estava disposat a marxar de casa i el 17 d'abril de 1785 va fer un tracte amb els amos del mas Caselles, la pubilla Antònia i el consort Bartomeu Comas, per tal d'aconseguir un tros de terra per fer-se una casa. En aquell temps els notaris escrivien clar i català:

> (...) aquell tros de terra a fi y effecte de fabricar casa, part herma, part bosquina, de tinguda de sinquanta palms a tot quadro, a la partida vulgarment anomenada de demunt de Pere Juge, junt ab un bossi de hort de un corta a la vora del torrent queadevalla dels horts del Soler, devant de la solana anomenada la Gascona (...)

El terreny es trobava a la frontera entre les terres dels masos Caselles i Soler, i l'hort distava unes 200 passes del lloc de la casa. L'establiment contemplava que el Grau podia agafar la brossa necessària de l'obaga de Caselles per "coure" i adobar la terra de l'hort. També podia tallar tots els arbres que es trobessin en un radi de 12 passes al voltant, quedant, això sí, la llenya per l'amo. Així mateix podia criar un *"bacó a la estaca"*, és a dir, no podia pasturar lliurement pel bosc, i *"sis gallines*

per vostre us, que deureu tenir tancadas per a que no nos facien dany al blat quan florira y granara, ni tampoc als demes fruits".
El preu de l'establiment va ser de 50 lliures al comptat i la casa va quedar afectada per un cens d'una gallina.

Arxiu Municipal

Cal Marxant (1975)

Una mesos abans, l'agost de 1784, el Josep havia fet capítols matrimonials amb Antònia, filla de Celdoni Colillas i Maria Selva, de cal Bisbe de Camps.
El dot havia estat de 25 lliures i l'aixovar una caixa de fusta de pi del país, una faldilla i gavardina d'estamenya de color negre, un gipó de bonet, i una caputxa d'estamenya fosca amb el corresponent davantal.
No se sap exactament quan van morir el Josep, però sí que ho va fer "abans de la Guerra de la Independència" segons va declarar el seu fill i hereu Joan Grau Colillas el 1813 quan va signar el rebut del dot de sa mare al seu cosí Josep Estrada Colillas de cal Bisbe.

El Joan es va aparellar amb Teresa Garriga, de Castellar, i va tenir dues filles, dites Josefa i Rosa. La gran, la Josefa, es va casar amb Salvador Massana, un cabaler del mas Massana de Fals que s'estava de masover al Collet.
El 16 d'abril de 1855 el Joan, que ja es trobava vell i carregat de xacres, va fer donació dels seus béns a la filla gran i se'n va anar a viure a casa seva, al Collet. La filla i el gendre també van acollir la mare i la germana petita Rosa.
El mateix dia de la donació, es van vendre la casa i l'hort de Camps a Pau Vall Llobet pel preu de 50 lliures. El Joan encara va viure uns quants anys,i va poder arribar a veure casada la seva filla Rosa, qui el 1861 va enllaçar amb el vidu Joan Alsina, un de Sant Mateu que s'havia instal·lat a Monistrolet.

Canvi de propietari
Pau Vall, el nou amo de cal Marxant, procedia de la Balma de Camps, una casa troglodita situada no gaire lluny del raval de Pere Jutge. El Pau es va casar amb una dona dita Teresa Cardona Mas, de Sant Pere Sallavinera, i el matrimoni va aconseguir criar set fills, que portaven els noms de Jaume, Pere, Ramon, Josep, Joan, Maria i Rita. La Maria segurament era la més gran de la colla i força espavilada pel que sembla, perquè quan es va casar el 1879 amb Miquel Fainé de Castellgalí, a les 66 pessetes que li va dar el pare de dot ella n'hi va sumar 300 que havia guanyat treballant. No era molt corrent que a pagès una noia treballés fora de casa. El Pere es va casar el 1878 amb Francesca Bartomeu Gamisans de Castellgalí i el Joan ho va fer el 1891 amb una veïna, la vídua Margarida Feixas. En casar-se amb la vídua el Joan va esdevenir l'amo de cal Sambleia.
L'hereu de cal Marxant va ser Jaume Vall Cardona, el qual va fer capítols l'agost de 1882 amb una noia vinguda de bastant lluny, ja que Maria Bossa Butxaca era de Montanissell. No tenia pares i va ser el seu germà Ramon Bossa qui es va càrrec de les 160 pessetes del dot.
Uns anys més tard es van morir els avis; la Teresa ho va fer el maig de 1896 i el Pau mig any més tard.

La generació formada pel Jaume i la Maria va ser també força fèrtil, van tenir cinc fills, el Joan, el Lluís, el Miquel, el Pere i l'Emília, sense comptar les quatre criatures que van enterrar entre els anys 1886 i 1892, amb edats compreses entre els set mesos i els dos anys.
El Jaume Vall va comprar el febrer de 1902 els drets d'una vinya de 5 quarteres al Pla del Soler que havia plantada en part Valentí Ballonga de Fals. El maig de 1907 l'amo del Soler n'hi va establir un tros més de dues quarteres i mitja.
El seu fill Joan va fer capítols el juny de 1909 amb Àngela Simon Llobet, de Sant Mateu. Com era costum, el dia dels capítols el pare va fer hereu al fill, imposant-li no

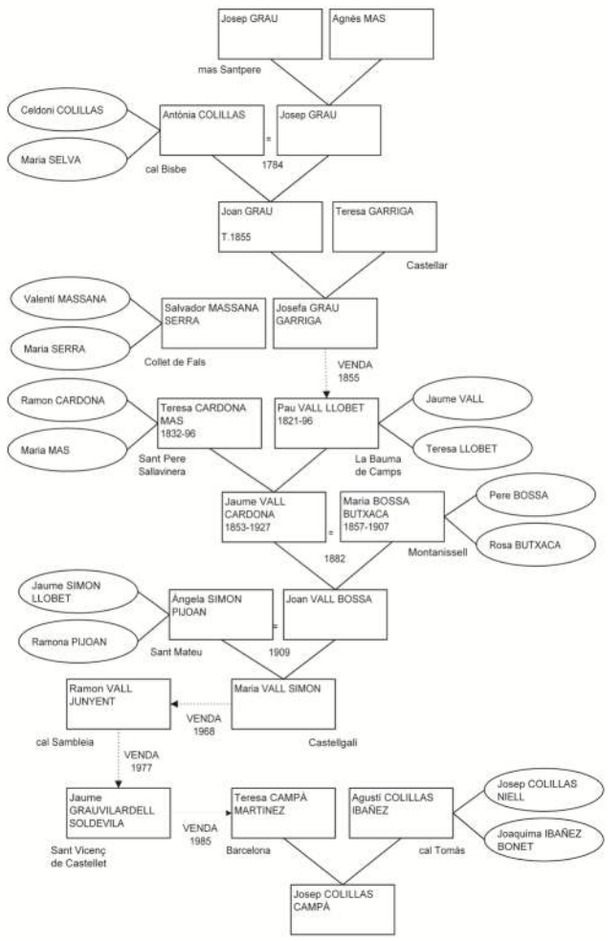

Arxiu Collet

Francesc Torradas

obstant l'obligació d'haver d'acollir a la seva germana Emília Vall Bossa, que estava impossibilitada.
El Joan i l'Àngela van tenir dues filles, la Maria i la Patrícia, i cap a l'any 1932 van marxar a la masoveria del mas Torrents de Castellgalí.

Els llogaters de ca l'Esquerrà

Aleshores la casa la va llogar als Torrades, una família que venia de cal Esquerrà, una casa situada uns quants metres més avall, però ja dins del terme de Fals, ja que el torrent del Soler divideix els dos termes. No se sap el motiu pel qual els Torrades van fer allò de vendre la casa i anar a lloguer. Bé, la casa pròpia no se la van vendre de seguida, sinó que la van mantenir, encara que buida, trenta anys més.
Francesc Torradas, vidu de Josefa Colillas Feixas, es va endur als seus tres fills i al seu pare ancià Francesc Colilles Coromines, que va morir al cap de poc d'haver canviat de casa.

Arxiu Collet

Pepeta Torrades

El Francisquet era el fill gran i, com tants d'altres, va ser cridat per anar a la guerra, però no hi va anar, sinó que es va amagar al bosc amb el seu cosí de cal Manel d'Oliveres. El 1943 es va casar amb Pilar Bastardas, filla de Valentí i Josefa Vila, de cal Jan Bastardes, i va tenir una sola filla, la Pepeta. Les seves germanes aviat van fer via, l'Enriqueta es va casar a cal Pastor de Fals i la Carme amb Francesc Olivet de Manresa.
Durant els anys que es va estar a cal Marxant, el Francisquet cuidava una vinya a l'Obaga de Caselles, davant del raval de Pere Jutge, un olivar a la solana d'Oliveres de la Costa i una peça dita el Collet, pertanyent al mas Santpere. Menava l'hort de la casa i un altre hort situat a la riera, sota ca l'Isidró de Fals. El 1957 va marxar i va entrar de masover a Caselles, on s'hi va estar molts anys, fins que es va retirar i va anar a la casa nova que es va fer i que porta per nom "el Collet".

Vista actual

Noves vendes

Els següents deu anys la casa va estar llogada a Ramon Vall Junyent, de la casa veïna de cal Sambleia. El Sambleia va omplir els baixos amb porcs i va convertir el primer pis en magatzem de blat, pinso, patates i altres coses. Pels porcs li va caldre fer pujar l'aigua des d'un dipòsit que recollia l'aigua de la Font del Pessic.
Mentrestant la casa va passar a propietat de Maria Vall Simon, després de la mort del seu pare Joan Vall, esdevinguda el 1963, i l'extinció de l'usdefruit de sa mare Àngela Simon el 1968. Ella i el seu marit necessitaven diners per marxar dels Torrents i fer-se una caseta a Castellgalí, així que el 28 de novembre de 1968 van vendre's la casa al Ramon Vall. Aquest la va tenir fins el 24 de novembre de 1977, quan se la va vendre a Jaume Grau Vilardell Soldevila, un contramestre tèxtil i empleat municipal de Sant Vicenç, que durant uns quants anys va anar pagant el preu de la casa a terminis. El Grau Vilardell i la seva dona Montserrat no van tocar gran cosa de la casa, ja que només solien pujar-hi alguns caps de setmana.
El 15 de novembre de 1985 Teresa Campà Martínez, resident a Barcelona, va adquirir la casa. La Teresa era la muller d'Agustí Colillas Ibáñez, un fill de cal Tomàs del Raval de Pere Jutge. El 20 de febrer de 2002 la propietat va passar al seu fill Josep Colillas Campà. El 2003 aquest va iniciar obres de reforma a l'edifici, especialment a l'interior, per convertir-lo en una vivenda moderna i confortable.

CAL MARIANO

Els orígens de la casa es remunten al 25 de març de 1802, quan Joan Comas, l'amo de Caselles, va vendre per 50 lliures a Salvador Bastardas un pedaç de dos quartans a la vora del torrent "que baixa de Font Calsada". Font Calçada és el nom d'un mas medieval que figura en la dotació de la Pabordia de Caselles de 1221.
El contracte de cessió autoritzava al Bastardas a edificar una casa de 60 per 60 pams de planta i destinar un quartà de terreny a hort per ús propi. Per la casa havia de donar-li cada any un cens simbòlic de 4 diners. L'altre quartà l'havia de plantar, de vinya o de sembrat, i donar a l'amo el quart i el cinquè, respectivament. Com que la casa la va fer el Salvador, aquesta va adoptar el nom de **cal Salvador**.
El Salvador era un dels fills d'Urbici Bastardes i Francesca Ribera, els amos del mas Bastardes de Fals, i suposem que va poder fer-se la casa amb els diners que li van donar en concepte de legítima en marxar de la casa pairal. La seva dona va ser Teresa Torras i no van tenir fills. En el testament que va fer a la rectoria el 1843 va deixar l'herència al seu nebot Benet Bastardas, l'amo de Bastardas. Aquest estava fortament endeutat i es va afanyar a treure algun profit de la casa de l'oncle. El 22 de juny de 1846 se la va vendre, amb el consentiment de la tieta Teresa Torras, per 150 lliures a Esteve Mercadal Costa. El comprador tenia l'ofici de teixidor de lli, era fill de Sallent, però vivia a Guardiola i s'havia casat de segones núpcies a Camps amb Maria Bacardit, una filla de la Caseta. Justament per comprar la casa va fer servir els diners del dot que li va pagar aquell dia el cunyat Josep Bacardit.

Ruïnes de cal Mariano

La casa va ser molts anys de l'Esteve Mercadal, però aquest no hi vivia, així que suposem que la deuria tenir llogada. L'Esteve era un propietari important que tenia diverses cases i trossos de terra a Guardiola i a altres llocs, com una vinya de sis quarteres del mas Coma, al Pla de la Guineu, que va comprar el maig de 1851. De vegades deixava diners que tenia estalviats amb interès, com per exemple els 640 escuts que el març de 1870 va deixar a Isidre Grau Mercadal, l'amo del mas Santpere de Camps.
Tenia dos fills, el Josep, fill de la primera dona, i l'Esteve, fill de la segona. El primer es va casar el 1857 amb Madrona Muncunill de Guardiola, i el segon es va fer capellà. Esteve Mercadal va enviudar, per segona vegada, a finals de 1856, i quan ell va morir, el 4 d'abril de 1876, l'herència va passar a Josep Mercadal Torrents, si bé el seu germanastre capellà tenia certs drets sobre cal Salvador, perquè havia estat comprada amb el dot de sa mare.

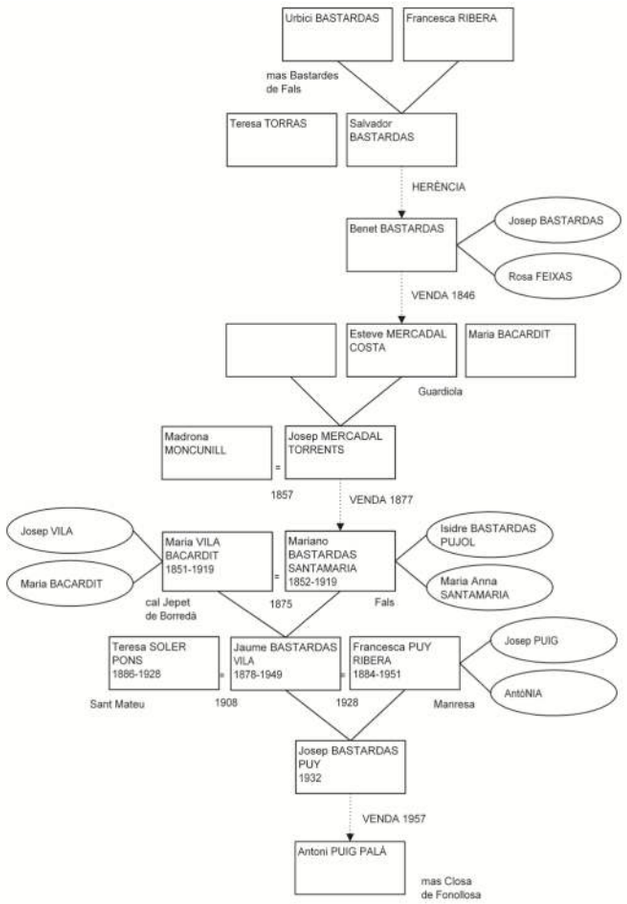

El 29 de març de 1877 els dos germans van vendre a Mariano Bastardas Santamaria, de Fals, la casa i l'hort per 960 pessetes i la vinya del Pla de la Guineu per 800 pessetes. El Mariano no tenia les 1.760 pessetes en efectiu i va prometre que les aniria pagant en un termini de tres anys, amb un interès del 6% sobre el crèdit. Els béns van quedar hipotecats fins el 20 de maig de 1881, quan el deute va ser satisfet completament.
No seria l'única hipoteca que el Bastardas es veuria obligat a fer; el 1891 ho va fer per garantir un préstec de 750 pessetes a Maria Miquel Bartrolí, que va tornar el 1899, i el 1906 per un altre préstec de 625 pessetes a Francesc Torrent Cirera, que va tornar el 1918.
En canviar d'amo, la casa va canviar de nom, i d'aleshores ençà se l'ha anomenada cal Mariano. Al començament la casa també se la coneixia com **cal Mariano del Bosc**.
Mariano Bastardas no tenia res a veure amb els primers Bastardes d'aquesta casa. Era fill d'Isidre Bastardas Pujol i de Maria Anna Santamaria, masovers del mas Bosc de Fals. El gener de 1875 es va casar a l'església parroquial de Camps amb Maria Vila Bacardit de cal Jepet de Borredà. Van tenir una bona colla de fills; Jaume, Càndid,

Josep, Ramon, Rosa, Teresa, Maria i Josefa. Tots van viure menys el Ramon que va morir a l'edat de 24 anys.
El matrimoni va morir amb pocs mesos de diferència; el gener de 1919 se'n va anar a reposar al cementiri la Maria, mentre que el seu espòs Mariano li va anar a fer companyia el novembre del mateix any.

Ruïnes

La herència va passar al primer fill Jaume Bastardas Vila, que havia nascut el 21 de setembre de 1878. Aquest es va casar dues vegades i va tenir fills dels dos matrimonis. El juny de 1908 es va casar amb Teresa Soler Pons, de Castelltallat, la qual li va donar dues nenes dites Teresa i Agnès.
El 16 de març de 1928 va enterrar la Teresa, que comptava llavors 42 anys, i el 2 d'octubre de 1928 es casava amb la manresana Francesca Puy Ribera. La Francesca era vídua i va portar a Camps dues nenes, la Montserrat i la Lluïsa Arnau Puy. El Jaume i la segona muller van tenir el desembre de 1931 el Josep.
Del Josep s'explica una anècdota de quan era petit. Un dia sortint d'escola, ell i un altre van trobar bales que havien abandonat els soldats en retirada. Per jugar, van buidar la pólvora de les beines i hi van calar foc, amb la mala sort que el Josep va quedar amb la cara socarrimada. Aquest accident seria el presagi d'una desgràcia més gran que va afectar la família. El Jaume Bastardes va tenir una mala fi quan va morir cremat intentant apagar un incendi que ell mateix havia provocat cremant brossa, en un tros a sota de cal Jepet del Junyent. Ningú el va poder ajudar, i quan el van trobar ja era mort. Aquesta desgràcia va ocórrer el 9 de febrer de 1949.

Francesca Puy va marxar a Manresa i va quedar sol a cal Mariano el jove Josep Bastardas Puy. Les seves germanes ja s'havien casat; l'Agnès ho havia fet amb un noi de cal Caterino de Torruella, la Montserrat amb Rossend Grau de cal Passadret, i la Lluïsa amb un de Manresa. Molts dies el Josep anava a dinar a la casa dels seus veïns de cal Balandrès, que el veien desvalgut i el cuidaven.
Uns anys després el darrer habitant de cal Mariano va marxar, essent encara solter, cap a Manresa, on va entrar a treballar al taller de fabricació de persianes Torrabadella. Es va casar amb una filla de l'amo i va tenir dues filles.
El 16 de gener de1957 el Josep Bastardas es va vendre la casa amb la mica de terra del voltant a Antoni Puig Palà, l'amo de Caselles, d'on precisament provenia la casa. N'hi va donar només 250 pessetes, perquè la casa estava a punt de caure. Per aprofitar les teules i evitar pagar la contribució, el Puig va descobrir la teulada. Quan es va eixamplar el camí del Pas de Camps es va desmuntar bona part de les parets per utilitzar la pedra pel paviment. Va quedar la tina i no gaire cosa més.
Pepet Bastardes va seguir cuidant la vinya del Pla de la Guineu molts anys després de marxar a Manresa, on hi va construir una petita caseta o barraca per passar els caps de setmana. Al final es va vendre aquest propi a Ramon Vall de cal Sambleia.

EL MOLÍ D'OLI DE CAL PELFORT

El trull era un equipament que no faltava mai a les masies, perquè l'oli ha estat sempre en aquesta terra un producte bàsic en la dieta, pel seu contingut en greix, i en la il·luminació, especialment per les llànties que cremaven permanentment a les esglésies.
L'olivera primitiva té uns orígens molt antics i en el decurs dels anys se n'han anat introduint diverses varietats. A començament del segle XX les varietats més corrents d'olives eren la corbell, la roget, la vera, la verdal, i en menor mesura, l'arbequina. Les més valorades per la qualitat de l'oli eren les dues primeres, mentre que la varietat més rústica era la verdal.

Les grans cases del terme tenen els seus molins, en més o menys estat de conservació, però no és tan normal que en una casa de petits propietaris com cal Pelfort disposin d'una instal·lació d'aquest tipus i, a més, en un estat de conservació tal que permet veure els diversos components i entendre el seu funcionament.

No se sap quan es va posar en marxa aquest el molí, però per les seves característiques i comparant-lo amb molins similars, es podria dir que data del darrer quart del segle XIX. Se sap, per memòria oral, que el lloc que ocupa ara la premsa no és l'original, perquè es va haver de desplaçar un parell de pams en trencar-se, per la pressió del cargol, la roca on estava encaixada la nou. També es va haver de canviar una de les peces que formen la base del molí, per desgast. La peca de recanvi, una llosa de pedra molt pesada, es va anar a buscar a cal Feixes i es va transportar fent-la lliscar sobre corrons.
El 1918 es va modernitzar la premsa amb la instal·lació

Foto Sabina C.

Mesures per les olives

d'un conjunt d'engranatges reductors muntat sobre un piló de pedra massissa.

El molí consta de dues parts ben diferenciades, el trull i la premsa, i una sèrie d'elements auxiliars, com els dipòsits de recollir l'oli i la llar o "fogariu" per escalfar l'aigua. El trull o molí pròpiament dit està format per una base o plataforma circular de pedra d'uns tres metres de diàmetre amb un canal més fondo a la perifèria, on s'hi recull la pasta de les olives mòltes. Al centre de la base hi ha un eix d'acer vertical, al voltant del qual dóna voltes una mola o **corró** de forma cònica. A sobre del trull hi havia hagut un sostre de fusta amb la tremuja o dipòsit troncocònic (ara ja no hi és), on s'hi dipositaven les olives, les quals, mitjançant un enginyós mecanisme, solidari amb l'eix, anaven caient a un determinat ritme, per tal d'ésser esclafades pel corró. El corró girava per la força d'un animal, una mula generalment, que anava donant voltes al trull. Una barra de fusta unida a l'eix vertical acabava amb un jou que encaixava amb el collar de l'animal, que per altra banda, arrossegava amb una cadeneta l'extrem lliure de l'eix del corró.

Foto Sabina C.

Premsa

La premsa consisteix en una barra roscada d'acer, posada en posició vertical, que es recolza pel cap de dalt en una peça molt gruixuda de fusta d'alzina, la **nou**. A sota s'hi apilen els **cofins**, a sobre dels quals s'hi posa el **barret**, una tapa circular de fusta, i uns gruixos, els **pilons**, fins arribar a la platina del cargol.
El cargol gira mitjançant una barra de fusta o palanca, dita el **llibant**, unida per la punta, amb una corda gruixuda o **samuga**, a un torn, que es fa girar amb un volant a través d'un mecanisme format per un conjunt d'engranatges i corones dentades. Aquesta reductora permet multiplicar la força d'un home per un factor molt alt.

Després de descriure la part mecànica del trull, passarem al procés de la mòlta i extracció de l'oli.
Quan els pagesos portaven olives a moldre, el primer que es feia era mesurar-ne la quantitat. Es feien servir mesures de fusta de forma cilíndrica o quadrada. La més gran era la de quatre quartans (una quartera són 12 quartans), després hi havia els dos quartans, el quartà i el mig quartà. La mesura no es feia **rasa**, sinó **acaramullada**, o sigui, fent un munt. Més modernament es pesaven les olives amb una bàscula.
Les olives s'estenien al pis de sobre el molí, separant les dels diversos clients amb **dogues**, peces corbades de les antigues bótes. S'omplia la tremuja amb unes 3 quarteres d'olives (150 kg.) i començava la mòlta.

Foto Sabina C.

Torn i volant

La mula donava voltes amb el ulls coberts amb unes **ulleres** d'espart i podia treballar tota una jornada, però se l'havia d'alimentar bé i durant les pauses se li posava palla en una panistra, i cinc cops al dia, un parell d'**almostes** de civada o faves en un cabasset.
La pasta de les olives aixafades es recollia amb una paleta de fusta del canalet i amb una **cassa**, un recipient d'aram amb un mànec llarg, s'anaven omplint els **cofins** o **espartins**. A cada un hi cabien uns 10 quilos i es disposaven formant una pila de quinze o setze espartins, coronats pel barret. Després d'ajustar l'alçada amb el pilons, es començava a estrènyer el cargol de la premsa. Quan havia baixat cosa d'un pam, es reculava i s'hi posaven més pilons, per tal d'evitar que es torcés el cargol a causa d'un excés de força.
L'oli que degotava anava, mitjançant una regata, a un dipòsit excavat a terra. Per tal d'extreure el màxim d'oli, després d'una primera premsada en fred, es procedia a tirar-hi amb la cassa aigua calenta, que s'escalfava en una llar de foc o **fogariu**. En una operació normal es gastaven

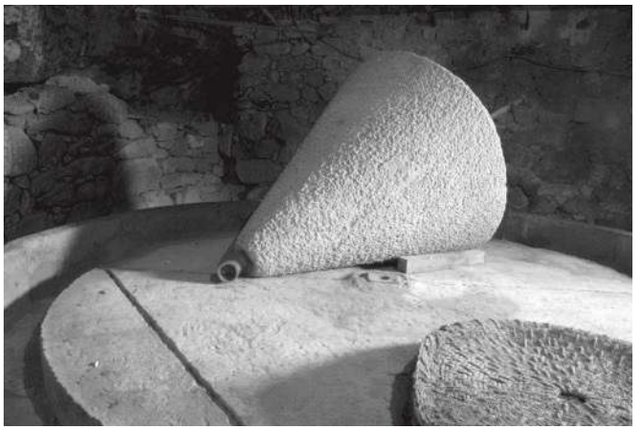

Foto Sabina C.

Corró del molí

uns 60 litres d'aigua. Aigua que sortia del pou, però quan aquesta escassejava s'havia d'anar a buscar amb un barral muntat sobre d'un carro al torrent de Borredà.

El dipòsit de recollida de l'oli era en realitat un dipòsit doble, comunicat per sota. L'aigua, més densa que l'oli, s'acumulava al fons i passava, per vasos comunicants, al segon dipòsit, d'on es retirava. Aquesta aigua bruta rebia el nom d'**oliassa**.

El dipòsit de l'oli es buidava amb cura amb una caldera d'aram i un embut i es posava en una portadora. Després de deixar-lo reposar un parell d'hores per separar el solatge, es trascolava a una altra portadora. L'endemà es passava l'oli als **bots** i al fons de la portadora quedaven les **morques**, també dites **oli de l'infern**. Les morques s'utilitzaven per fer sabó. Per altra banda, el residu que quedava després d'exprimir l'oli, el **pinyol**, s'utilitzava per la calderada dels porcs.

L'oli es mesurava amb uns recipients de llauna de dues mides; el **mig quartà** (2 litres) i el **maial** (12 litres). Es guardava a les cases en piques de pedra.

Foto Sabina C.

Engranatge reductor

Tradicionalment, el pagès que portava olives a moldre pagava la **moltura**, un percentatge sobre l'oli produït, que era aproximadament el 20 %. Més tard es va fixar un preu fix, que als anys 50 era de 28 cèntims per quilo d'olives.

El rendiment de les olives varia molt d'una collita a l'altra, però es considera normal obtenir de 20 a 25 litres d'oli d'un sac de 100 quilos d'olives.

Només s'han conservat les dades de producció del molí de cal Pelfort de dues temporades, els anys 1929 i 1930. El primer hivern van moldre 834 quarteres d'olives de 37 cases, cinc de Castelltallat i la resta de Camps i Fonollosa, i es van obtenir 2.843 quartans d'oli. El 1930 es van moldre 1.027 quarteres d'olives i la producció d'oli va ser de 3.559 quartans, o sigui, 122 càrregues o 14.248 litres. La moltura per l'amo del molí va ser de 670 quartans, que representa el 19%.

El molí va assolir la producció màxima els anys de la postguerra, amb quatre o cinc premsades diàries, uns 700 kg. Durant les èpoques de més demanda el molí funcionava nit i dia, amb dos animals i dos equips de dos homes. La producció d'oli, igual que la dels altres productes agrícoles bàsics, estava controlada per l'Estat a través de la "Comisaría General de Abastecimientos y Abastos". Es treballava de gener a març i al final de la campanya uns inspectors precintaven el molí amb un plom. Les entrades d'olives i les sortides d'oli s'havien de anotar en un llibre de registre oficial. Els productors havien de vendre tota la collita a la "Comisaría" a preus taxats i només es podien quedar pel seu consum 20 litres per persona i any. Però feta la llei, feta la trampa; una part de la collita no es declarava i anava cap als circuïts de l'estraperlo, perquè el preu de mercat era molt superior al preu taxat.

Foto Sabina C.

Fogariu

El residu o pinyol també estava controlat. Els molins l'havien d'enviar obligatòriament a certes fàbriques, on n'extreien a alta temperatura oli de segona qualitat. El pinyol de cal Pelfort s'enviava amb tren a Reus.

L'hivern de 1956 va ser excepcionalment fred i es va haver d'aturar la mòlta, perquè l'oli no rajava. El fred va tenir una conseqüència més greu a llarg termini, perquè va matar gairebé totes les oliveres. Es van salvar només les de la mena verdal, una varietat més resistent. En els anys successius la feina va disminuir i el molí va tancar portes el 1968, davant de la competència dels moderns molins hidràulics.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 7 Maig 2012

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

CAL JEPET DE BORREDÀ

El Raval de Borredà es troba repartit entre els termes de Castelltallat i Camps, però totes les cases pertanyen a la parròquia de Camps. Les cases de Castelltallat són Pau, Massana, Ti i Jepetó, mentre que les de Camps són Jepet, Jan Boixeda i Bon Joan.

Josep Vila, conegut com Jepet, era un fill de cal Fosser i després de romandre uns quants anys a casa, treballant pel pare i per l'hereu, va decidir emancipar-se i fer-se una casa pròpia. La casa la va fer a la vora del torrent de Borredà, en terres del mas Casa Nova i als inicis, la casa es va conèixer amb el nom de cal **Jepet Fosser**. L'amo de la casa Nova, que era el Bacardit de Llomàs, li va traspassar el terreny per la casa i l'hort de paraula i per això no hi ha cap document notarial ni privat que doni constància del fet. A la llinda del portal hi ha la inscripció "JB" i l'any 1850. Segons l'actual amo de la casa, aquestes lletres signifiquen "Jepet de Borredà", però ens decantem per creure que són les inicials de Josep Vila, malgrat la falta d'ortografia del cognom.
La casa es va edificar sobre una codina de pedra d'alguns pams de gruix, sota de la qual s'hi troben capes de margues i argiles, la qual cosa provoca alguns moviments, que no posen, però, en perill l'estabilitat de l'edifici. Al cos principal, de planta quadrada, s'hi van adossar posteriorment dos cossos més, a banda i banda. L'afegit del cantó de ponent està falcat amb dos contraforts. A la part nord de la casa hi ha una tina en perfecte estat de conservació, on s'accedeix mitjançant una escalinata de graons de pedra.

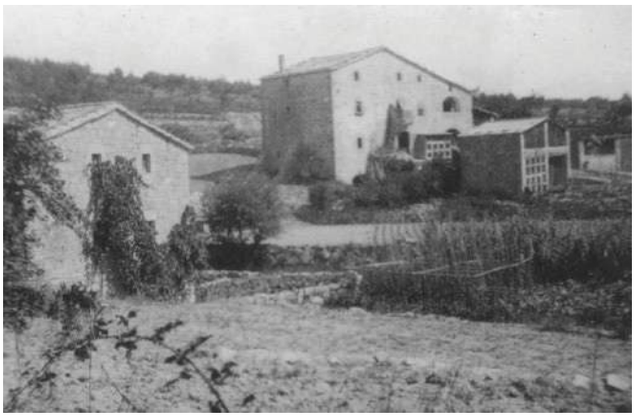

Arxiu Jepet

Vista general (1945)

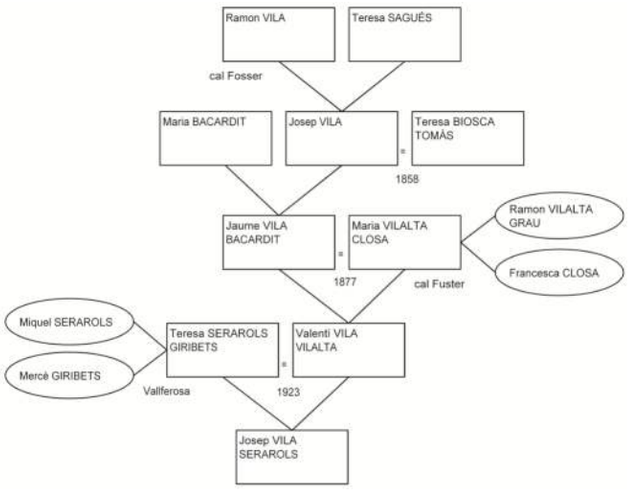

El març de 1833 Josep Vila va signar conforme havia rebut de la seva cunyada Josefa Seuva, vídua de Gabriel Vila, 100 lliures que li devia el seu germà Gabriel pel salari dels anys que havia treballat a cal Fosser, segons allò que el difunt Gabriel havia manifestat en el testament.
Josep Vila es va casar dues vegades, però només va tenir criatures del primer matrimoni. La primera muller va ser Maria Bacardit, però no sabem de quina casa provenia. La Maria li va donar el primogènit Jaume i tres noies anomenades Antònia, Maria i Margarida.
El 9 de novembre de 1858 va fer capítols a cal notari Especier d'Igualada amb Teresa Biosca Tomàs, filla de Jaume i Maria Anna, de Castelltallat. Els contraents van fer constar que el matrimoni ja s'havia celebrat. El dot va ser minso, només 25 lliures, en garantia del qual el Jepet va posar la casa de Camps.
El 12 de juny de 1869 el Jepet es va posar molt malalt i la família va fer cridar al rector Joan Serra, perquè li administrés els sagraments i li prengués testament.
El malalt va demanar un funeral amb quatre mossens i que li fessin dir tres misses. Va designar hereu al Jaume, va deixar a cada filla un dot de 25 lliures i l'usdefruit a la Teresa, amb la condició que si marxava de casa, l'hereu li havia de tornar les 25 lliures del dot i 50 lliures més de propina. Deuria morir al cap de poc, perquè a l'agost, el Jaume, que llavors comptava 23 anys, va presentar el testament al registre.

Les tres germanes del Jaume es van casar amb pagesos dels voltants. El 1869 es va casar l'Antònia amb Andreu Planas Llobet, a qui el seu oncle Pau Llobet va donar la

casa del raval de Borredà coneguda com cal Pau. El 1874 ho va fer la Maria amb Mariano Bastardas Santamaria. Aquest noi era fill dels masovers del mas Bosc de Fals i, poc després de casar-se, va comprar cal Mariano de Camps. La tercera germana, la Margarida, va fer núpcies el 1877 amb Ramon Vilalta Closa, de cal Fuster.

Llinda de la porta

El juny de 1872 Joan Bacardit de Llomàs va vendre a Jaume Vila Bacardit un tros de 9 quartans a la Rasa de Borredà, dins del qual hi havia la casa construïda. El venedor va posar la condició que havia de deixar un pas de 15 pams per un camí ramader. Per altra banda, l'autoritzava a construir un paller i una tina, fent servir de carregament, si calia, el marge o paret de l'era. També podia engrandir la casa. El preu va ser de 260 lliures, equivalents en aquell temps a 693 pessetes.
Jaume Vila es va casar l'u de febrer de 1877 amb Maria Vilalta Closa, de cal Fuster de Camps. Mig any més tard, la seva germana Margarida entraria de jove a cal Fuster, quedant ambdues cases ben emparentades. El Jaume i la Maria van tenir una colla de fills, però en van perdre una bona part. Dos nens i una nena van morir abans dels tres anys i un altre nen ho va fer quan ja en tenia 15. Van sobreviure el Valentí i l'Enriqueta.
Aquesta va anar a servir a Barcelona i els amos li van pagar la carrera de mestra. Però no va acabar els estudis perquè va haver de tornar a casa a cuidar el pare, que va tenir una mala caiguda i mai més es va refer. Com que l'escola de Camps funcionava molt malament, l'Enriqueta donava lliçons a una vintena de nenes a l'eixida de casa, una sala amb un finestral orientat a migdia. Els ensenyava de lletra i costura, cobrant una pesseta a la setmana.
El Jaume va fer testament el 19 d'octubre de 1922. Tenia 77 anys, es trobava malalt i seia impossibilitat en una cadira. Va fer hereu al xicot i va llegar a l'Enrica, si es casava, 200 pessetes i dos vestits de llana. No va viure gaire temps més, ja que el 23 de juny va ser enterrat.

Cal Jepet tenia molt poca terra pròpia, però el 1922 l'amo de Bacardit els va vendre un tros de 2 quarteres, que comprenia el setial de la casa i l'hort. Quan es va vendre el 1944 l'heretat Casa Nova va ser possible que els parcers adquirissin en propietat la terra que menaven. Els de cal Jepet van comprar les seves tres vinyes, que anomenaven amb els noms de Vinya Nova, Vella i de Casa, amb una superfície conjunta de 18 quarteres. A més de ceps, als marges hi havia una colla d'oliveres centenàries abans que les matés el fred d'aquell hivern tan esgarrifós. Les tres vinyes es trobaven allunyades l'una de l'altra i cadascuna comptava amb la corresponent barraca, on trobaven repòs i aixopluc els homes que cavaven els ceps.
El 1941 el mestre Valentí va construir un cobert a la part de migdia de la casa. Els baixos es van omplir amb les gàbies de les conilles, mentre que al primer pis els conillets corrien lliurement. També hi havia conilleres a la façana de la casa.
La següent generació va estar formada per Valentí Vila Vilalta i Teresa Serarols Giribets de Vallferosa. La Teresa venia de cal Teuler, una casa que feia de cafè els diumenges, situada a tocar de la torre del castell de Vallferosa. Es van conèixer amb el Valentí perquè la Teresa feia de minyona a Valentines de Castelltallat. Es van casar el juliol de 1923, però no van fer capítols fins el febrer de l'any següent. L'aixovar consistia, entre altres peces, en quatre vestits de llana, un matalàs, onze llençols, tres dotzenes de camises, vuit enagües, i per endreçar tot plegat, una calaixera i un bagul o "mundo".
El viatge de nuvis el van fer a Barcelona, on la Teresa, una noia de terra endins, va poder veure el mar per primera vegada. El matrimoni va engendrar l'Enriqueta, la Mercè, el Josep i el Ramon. L'Enriqueta va casar-se amb l'Emili Vila Bastardes, del Cafè de Camps. La Mercè amb Josep Grau de cal Fadrí Jaumet, i el Ramon amb Rosa Prat, la filla d'un fuster de Manresa. L'hereu Josep és solter i "sense compromís", com afirma tot rient.

Tina adossada

El Valentí treballava durant tota la temporada la seva terra, però a la tardor s'ajuntava amb una colla de Camps que anava a veremar a Rubí, on els raïms maduraven uns dies abans que aquí. Així aconseguia uns dinerets molt necessaris.
El seu successor va ser el Josep, el qual alternava la feina de casa amb la de manobre. Anava amb el paleta Miquelet. També formava part de l'equip que passava per les cases amb la màquina de batre de cal Feixes. Durant vuit anys va ser el cuidant del mas Vilalta de Castelltallat, una casa que mossèn Bosch va reconstruir i convertir en casa de colònies de l'escola Decroly.
A part de pagesos, els germans Josep i Ramon tenien habilitats en el camp de les arts. Tothom recorda les seves lluïdes actuacions a l'escenari fent de Lluquet i Rovelló, en uns Pastorets que van tenir molt d'èxit a la dècada dels anys 50, que es representaven al Cafè i a diversos pobles de la rodalia.

CAL TICO

El 13 de maig de 1793 Joan Comas Casellas va establir a Francesc Bastardas, natural de Fals, una peça de una quartera i mitja en un lloc dit el Pla de l'Hostal i li va donar un termini de sis anys per convertir el bosc en vinya. Va autoritzar al parcer a construir una casa que ocupés un tros quadrat de 60 per 60 pams i dedicar dos quartans de la peça a hort. Per regar-lo, podia excavar una bassa per recollir l'aigua de les rases, i per adobar-lo, podia tallar brossa i fer formiguers. Així mateix, li va permetre arreplegar la llenya que necessités per coure el pa al forn de casa de la Solana de l'Hostal i fer pasturar un ruc i un porc dins de les terres de Caselles. El preu de l'establiment va ser de 100 lliures al comptat.
El parcer es veu que no ho tenia clar i no va fer la casa al lloc designat. El 30 de novembre de l'any següent, ell i l'amo van anul·lar el contracte anterior i el van modificar en la part que feia referència a la casa. En comptes del Pla de l'Hostal van acordar una nova ubicació en un lloc dit "desota lo Single del Hostal", i també van ampliar la superfície edificada fins a 60 per 60 pams. L'entrada del nou establiment va ser de dos pollastres.

La casa que es va fer el Francesc va ser anomenada cal Tico Bastardes, perquè "Tico" és una variant de "Francisco". Posteriorment el nom es va abreujar i va quedar simplement cal Tico. Sobre el portal, que mira a migdia, hi ha una inscripció molt ben treballada que fa: FRANCISCV BASTARDES 1797
Després d'ell la casa va ser del seu fill Urbici Bastardas Bastardas. Estava casat amb Francesca Horta, de Salo, i li coneixem una sola filla, la Maria, la qual es va casar el 1839 amb Pere Roig Subirana, l'amo de cal Sirola.
El febrer de 1831 l'Urbici va comprar els drets d'una vin-

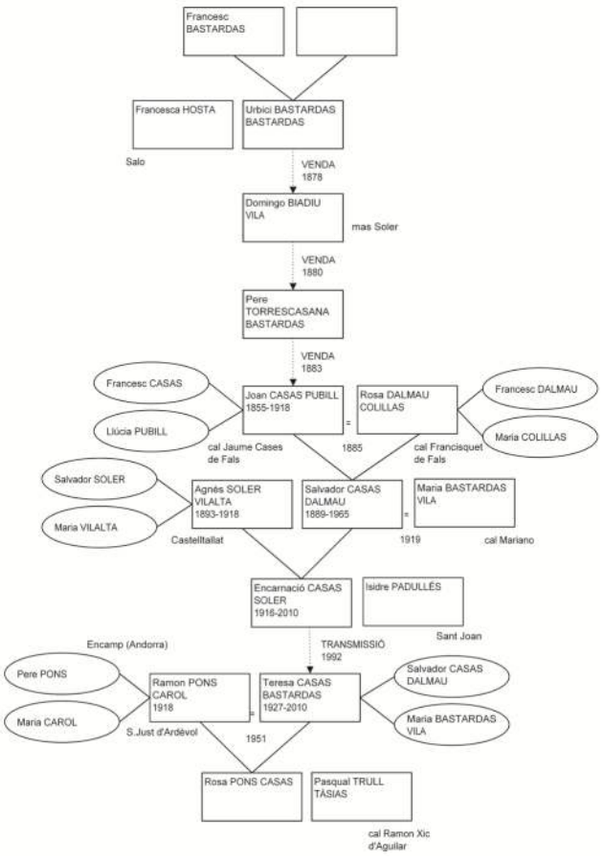

Arxiu Tico

Salvador Casas amb Maria Bastardas i les filles

ya que hi havia a prop de casa seva, a la Cinglera de la Solana de la Gascona. Va comprar la vinya a Isidre Pelfort, parcer de Caselles. Uns anys després la terra d'aquells verals va canviar de mans i va passar de Caselles al Soler.
Quan l'Urbici va ser vell, més de 80 anys, com que vivia sol i es trobava bastant desvalgut, l'ajudava amb la feina el seu nebot Pere Roig. Aquest va tallar molts arbres de la Solana de la Gascona i quan l'amo del Soler ho va veure, el va fer aturar i el va amenaçar amb denunciar-lo. Per calmar l'amo i pagar-li la indemnització que reclamava, l'Urbici li va vendre la casa i les dues vinyes, que estaven mig abandonades. Descomptant 380 pessetes pels danys i perjudicis, el Soler va pagar només 240 pessetes, que l'Urbici va donar al nebot. Aquest es va comprometre a cuidar l'oncle, però no pels diners, sinó perquè era un deure familiar.
La compravenda a favor de Domingo Biadiu Vila es va fer el 5 d'abril de 1878 i el vell Urbici Bastardas va ser acollit pel nebot, però no per gaire temps, perquè va morir l'agost d'aquell mateix any.

L'amo del Soler va buscar un comprador per la casa i que al mateix temps treballés les terres. El 23 de febrer de 1880 va vendre la casa i l'hort a Pere Torrescasana Bastardas, pel preu de 16 unces d'or, equivalents a 1.280 pessetes. També li va concedir al quart les dues vinyes que havia menat el Bastardes; una de cinc quarteres, quasi perduda, dita la "Vinya de Sobre el Cingle", i una de dues quarteres, dita la "Vinya de Sota el Cingle".
El Torrescasana no venia de gaire lluny, d'una casa pertanyent al mas Soler però situada dins del terme de Fals, dita cal Racó. Era una casa doble, amb dos portals, que compartia amb el seu germà Vicenç Torrescasana. Abans d'anar a cal Tico els germans Torrescasana s'havien venut les vivendes de cal Racó als germans Francesc i Pere Torrades, procedents de cal Guinard de Fals.
L'estada de Pere Torrescasana a Camps no va durar gaire, perquè el 4 d'abril de 1883 es va vendre la casa, l'hort i una de les vinyes a Joan Casas Pubill per 720 pessetes. L'altra vinya, la de sobre el cingle, se la va vendre el mateix dia a Pere Torradas.

Joan Casas era un fadrí de cal Jaume Cases de Fals. L'u d'agost de 1885 va fer capítols matrimonials amb Rosa

Dalmau Colillas, filla de Francesc Dalmau, de cal Francisquet del Raval de Fals i de la seva segona muller, Maria Colillas Bastardas, de cal Sambleia de Camps. El pare va donar al Joan 67 pessetes pels drets legitimaris i el Francesc a la Rosa 40 pessetes de dot. Amb aquest cabal inicial els contraents es van disposar a formar una família i dues setmanes més tard van passar per la sagristia.
Els fills van anar arribant, però no tots van aconseguir viure; dues nenes van morir a l'edat de dos i set mesos, respectivament. Els que van sobreviure van ser el Salvador, el Josep i el Valentí.
L'hereu Salvador Casas Dalmau va aparellar-se el febrer de 1915 amb Agnès Soler Vilalta, filla dels masovers del mas Vilalta de Castelltallat. Van tenir una nena a qui van posar Encarnació, però llavors va arribar el terrible any 1918, l'any de la grip, i l'epidèmia va tocar fort a cal Tico. El febrer es va endur al cementiri a l'avi Joan Casas i l'octubre a la seva jove Agnès Soler. Només tenia 25 anys quan va morir, deixant òrfena a la petita Encarnació, que encara mamava. El vidu es va veure obligat a trobar ràpid una muller substituta. El juny de 1919 va contraure segones núpcies amb Maria Bastardas Vila, de cal Mariano, la casa més propera a la seva. Segons els capítols, el germà, Jaume Bastardas, va donar-li 25 pessetes i roba valorada en 180 pessetes. Amb la segona muller el Salvador va tenir una altra nena, la Tereseta. Les dues germanastres es portaven deu anys de diferència.

Foto Sabina

Llinda del portal

L'Encarnació va anar a treballar als Polvorers i després a la fàbrica Gallifa de Sant Joan. Allà va conèixer el seu home Isidre Padullés. El Padullés era vidu i tenia un nen dit Àngel, i amb l'Encarnació van tenir una nena, la Rosa. A cal Tico s'hi va quedar la seva germanastra Tereseta cuidant els pares fins que van morir, el Salvador el febrer de 1965 i la Maria Bastardas el gener de 1978.

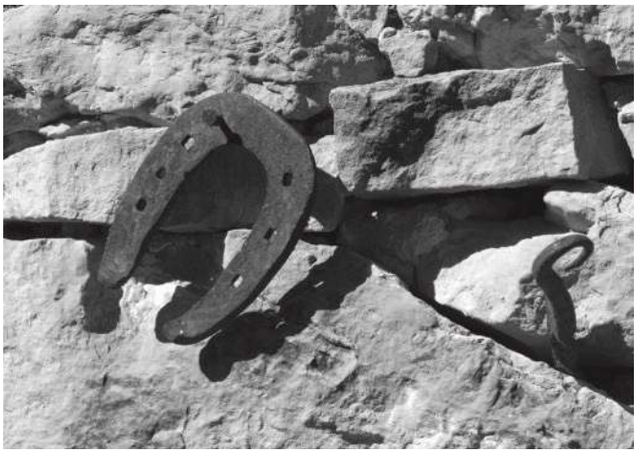
Foto Sabina

Ferradura

La Tereseta es va casar amb Ramon Pons Carol. Aquest era el fill petit de set germans, sis nois i una noia, fills de Pere Pons i Maria Carol. El pare era de la parròquia d'Encamp d'Andorra i per aquest motiu el Ramon no va haver d'anar a la guerra. Eren masovers de la casa Torrededia, de Sant Just d'Ardèvol.
El Ramon, de solter, va treballar en diverses cases de Castelltallat, com Biosca o la Morera. Després, ja casat, es llogava de mosso per les cases, sobretot a Clarena i a cal Feixes. Finalment, va treballar a la Fàbrica de Fonollosa fins que es va jubilar. Li calia anar a buscar un jornal a fora perquè la terra de casa era escassa i dolenta. El tros que menava era conegut com el Cau Gran, era molt costerut i només s'hi feien ceps i olivers.
Amb la Tereseta Casas van tenir una única filla, la Rosa Pons Casas, que està casada amb Pasqual Trull Tàsias, de cal Ramon Xic, paleta de professió.
L'hereva de la casa era, dret a llei, l'Encarnació, però el 9 de gener de 1992 aquesta va renunciar a favor de la Tereseta. Les dues germanastres van viure fins el 2010, i ara a cal Tico hi viu el Ramon Pons i la seva filla. Fa uns anys van fer obres a la casa, que conserva, adossada a la façana nord, una construcció semicircular que és l'antic forn de coure pa. El forn tenia la boca a nivell de la cuina del primer pis i es troba alçat sobre una peanya de pedra.

L'ENSENYAMENT A CAMPS

La "Ley de Instrucción Pública" del ministre de foment Claudio Moyano, aprovada el 1857, no va tenir cap mena de repercussió a Camps. Va ser aplicada, amb retard i a mitges, a Fonollosa, però les mancances econòmiques i la dispersió del poblament de Camps va deixar la canalla d'aquest lloc sense instrucció durant moltes dècades. És clar que algunes famílies enviaven la mainada al col·legi de Fonollosa, tot considerant que una bona caminada des de cal Bota o el Colomer no els feia cap mal i, a més, s'estalviaven l'assignatura d'educació física. Però la majoria de nens i nenes de Camps va quedar en l'analfabetisme més absolut.

La mestra Enriqueta

L'Enrica era filla de Jaume Vila Bacardit i Maria Vilalta i va néixer a cal Jepet de Borredà el 1885. Malgrat que la família no era gens rica, la noia va tenir l'oportunitat d'estudiar a Barcelona, on va cursar amb gran aprofitament la carrera de magisteri. Havia anat a servir des de molt jove a la capital i segurament els seus amos la van ajudar. Dissortadament, quan li faltava un curs per graduar-se va haver de deixar els estudis i tornar a casa a cuidar el seu pare, que havia quedat nafrat d'una mala caiguda. L'Enriqueta era l'única filla i el deure filial de cuidar els pares ancians va prevaldre sobre tota altra consideració, de manera que la seva vocació va quedar estroncada d'arrel.

Arxiu Fadri Joumet

Enrica Vila

De l'estada a Barcelona n'hi va quedar un capteniment distingit i una certa cultura, trets que la situaven per sobre dels comuns de Camps, i que va tenir com a conseqüència que cap dels nois pagesos li proposés matrimoni. Així, solterona i dedicada als pares, no li va quedar més opció que oferir els seus serveis a les nenes del poble que volien aprendre una mica de lletra i costura.
Va convertir l'eixida de casa, un saló amb un gran finestral, en una sala d'estudi on ensenyava a les nenes les primeres lletres i sobretot a fer pedaços, perquè la roba dels pobres s'apedaçava una i altra vegada. Cobrava una pesseta a la setmana.
En un cens escolar que va presentar l'Ajuntament l'octubre de 1909 hi consta que a l'escola privada de l'Enriqueta hi assisteixen 18 nenes i 2 nens. L'acadèmia de cal Jepet va patir una baixa de la matriculació quan es va obrir l'escola pública de la Pabordia el 1931, però sempre van quedar algunes famílies que es van mantenir fidels a l'Enriqueta. Durant l'interval de la guerra i a mitjans de la dècada dels 40, quan l'escola va estar tancada, l'Enriqueta va acollir als alumnes que s'havien quedat sense mestra.

L'escola de la Pabordia

Amb la casa i la terra, que els masovers de la Pabordia van comprar el 1926, hi anava l'antiga església de Santa Maria, que llavors ja estava retirada del culte. Quan es va plantejar des de l'Ajuntament, a petició dels veïns, trobar un local per fer una escola pública a Camps es va veure que l'únic espai idoni era l'església de la Pabordia. Va caldre retirar els altars i les imatges que encara hi havia, desembarassar el presbiteri i obrir una porta nova a la paret nord, com ho certifica la data 1831 de la llinda. L'Ajuntament va arrendar el local a Miquel Bonvehí per un lloguer de 100 pessetes anuals, lloguer que va arribar a les 400 pessetes el 1955, mentre que el Ministeri d'Instrucció es va comprometre a dotar de mestra la nova escola, que havia de tenir caràcter mixte.
El mobiliari el formaven una dotzena de pupitres dobles i la taula de la senyoreta. La taula es trobava al presbiteri, elevat un parell de pams per damunt del paviment de la nau de l'església. Al costat hi havia una pissarra recolzada en un cavallet, on la mestra escrivia les lletres que els alumnes copiaven en les seves pissarretes amb pissarrins. La calefacció consistia en una estufa de llenya que es va comprar a la ferreteria Sol de Manresa pel preu de 49'25 pessetes. El canó de l'estufa sortia per un forat de la porta i quan feia vent no tibava i s'omplia la sala de fum. Llavors se suspenien les classes i la canalla marxava contenta a casa.
Les mestres s'estaven a la casa de la Pabordia, en un parell d'habitacions amb uns petits fogons. Sovint feien els àpats amb la família, pagant una mica de dispesa. Les famílies dels alumnes solien obsequiar a la mestra alguna verdura que collien a l'hort.

La primera mestra va ser nomenada el 9 de desembre de 1931 i es deia Faustina Navarro Zurriaga, però potser no es va incorporar, perquè segons testimonis presencials la primera mestra es deia Cassilda, sense que hàgim aconseguit saber el seu cognom. Era de Galícia i va venir acompanyada de la seva mare. S'hostatjava en una part de casa de la Pabordia. El sou d'un mestre d'escola d'aquell temps era molt magre, i la família de la mestra s'alimentava del què donaven els pagesos i, fins i tot, de lletsons i altres herbes que collien pels marges. La Cassilda s'hi va estar uns 2 o 3 cursos i va acabar aprenent el català.

Una mestra reivindicativa

El 1933 es va incorporar a la seva destinació Conxita Giol Noet. Va trobar deficients les condicions de l'escola i ho va fer saber per escrit a l'Ajuntament. En el Ple de maig de 1933 es va discutir el tema i es va quedar que els dos regidors de Camps farien una avaluació in situ de la situació.
La mestra Conxita vivia a la Pabordia i cada dia es feia pujar per un parell d'alumnes una galleda d'aigua de la font a la cambra. Segons ens va confessar un dels autors, havia passat que algun dels nois més entremaliats s'havia pixat a la galleda.

Va arribar la guerra i el local de l'escola va ser utilitzat per altres fins. La canalla que no va anar amb l'Enriqueta va tenir unes llargues vacances.
El gener de 1939 l'Ajuntament va notificar a la Inspecció que l'escola romania tancada, perquè la mestra encara no s'havia incorporat. El 14 de febrer va escriure una carta Concepció Giol des de Granollers, d'on era natural, dient que no havia pogut venir perquè havia hagut de cuidar els seus pares, i després perquè havia agafat el tifus i la grip. Adjuntava un certificat mèdic.
El juny va escriure a l'Ajuntament queixant-se que faltaven vidres a les finestres, la xemeneia no tirava i la pluja entrava pel forat de les campanes i per sota de la porta.
El març de 1940 l'escola seguia tancada i la mestra va escriure un llarg memorial de queixes i justificacions, perquè se li havia obert un expedient.
(...) la escuela y habitación de Camps de siempre reunian malas condiciones; durante el tiempo que los Rojos estuvieron allá se hicieron dueños del edificio, utilizando la escuela para cárcel, dejándola llena de suciedad, con grandes desperfectos en puertas y en el mobiliario, aparte de tratarse de un local reumático en extremo, sin luz ni ventilación y no haber estado desinfectado (...)
Va dir que havia pujat a Camps el mes de juny i havia fet uns dies de classe, però després de les vacances es-

tava tot igual i, estant convalescent del tifus, no va poder resistir (...) las malas condiciones de una escuela reumática y fria en extremo, faltando habitación donde estar resguardada del viento, tratandóse de un sitio muy elevado y frío, además, al llover el agua del tejado entra en el local, quedando inundado y aumentando la humedad (...)

El febrer de 1943 va venir l'Inspector a Camps perquè se li havia comunicat l'absència injustificada de la professora des del mes d'octubre (...) *con gran perjuicio para los pequeños escolares, quedando la mayoria analfabetos*. L'Inspector va trobar els locals correctes i va manar a la professora que tornés a treballar.
Concepció Giol va ser traslladada a una altra destinació a finals de 1943. Abans de marxar va fer el preceptiu inventari del material de l'escola. No és gaire llarg. Un sant crist, una bandera nacional, una esfera terrestre, una col·lecció de làmines d'història natural i de fisiologia, cinc mapes murals, unes balances, una col·lecció de mides i mesures decimals, una cadena d'agrimensor, 15 pupitres dobles usats i dos d'inservibles, una taula de ministre, un "silló", una pissarra, una carpeta, i el segell de l'escola.

Una època interina

El relleu no va arribar i l'escola va romandre tancada uns mesos. El febrer de 1945 va venir destinada una mestra que havia fet oposicions, la Concepció Sirvent Novau. Era una noia jove i la recorden fent llargues i castes passejades amb el jove metge Lluch, un altre que se sentia expatriat. La Conxita feia, de manera voluntària, classes nocturnes de repàs a aquells nois que havien deixat l'escola per anar a treballar. També el rector Pont donava lliçons de repàs a la rectoria. La Conxita hi va ser fins el 9 d'octubre de 1946, quan va ser nomenada Carme Macau Duran.
Els escolars de Camps no van estar de sort amb la nova mestra, perquè era de salut delicada i va encadenar una sèrie de baixes per malaltia des del maig de 1948 fins a començaments de 1952. En aquell moment assistien regularment a classe uns 25 alumnes, i aquest van patir les informalitats de les successives substitutes que el Ministerio va enviar. El destí de Camps era com un càstig i les noies s'empescaven qualsevol excusa o simulaven alguna malaltia per no haver-se de recloure en aquell racó de món. Les humitats de la Pabordia, denunciades per la Giol, tampoc ajudaven a fer-la un destí desitjable. La primera substituta va ser Maria Lluïsa Sau, de Súria, la qual s'hi va estar uns mesos. L'abril de 1950 van nomenar a Licínia Felisa Santin Fau, la qual no va ni venir. El desembre de 1950 a Montserrat Vilaltella Gallego i el setembre de 1951 a Rosa Raulera Roy. Aquesta va prendre possessió i va fer un dia de classe. Llavors va marxar dient que es trobava malament. Els dies 6, 8 i 9 d'octubre els nens van tenir una nova mestra substituta, que també es va acomiadar a la francesa. La següent es deia Josefina Domingo Calzada i no se li va veure ni el pèl. Finalment sembla ser que Carme Morales Llanas va ocupar la plaça alguns mesos fins el setembre de 1952, quan va arribar una mestra que tenia plaça en propietat.

Arxiu Fonoll

Els escolars amb la mestra (1953)

Durant algun d'aquests períodes sense mestra va atendre les nenes la Rita, la muller del mestre Betgé de Fonollosa. La dona no tenia el títol de magisteri, però sabia força de cosir. Un parell de dies a la setmana pujava a fer repàs el mestre de Fonollosa, que era un home que castigava de forma excessiva i sovint brutal.
A causa del desgavell d'aquesta època molts alumnes van optar per anar a Fonollosa o a ca l'Enriqueta, de manera que segons un informe de febrer de 1949 el nombre de matriculats al col·legi de la Pabordia era només de tretze; deu nenes de 6 a 12 anys, dues de més de 12 anys, i un nen de cinc anys. Dels tretze només nou anaven a classe cada dia. En referència la formació política de l'alumnat, l'informe diu que es cantaven els himnes "Prietas las filas" i "Cara al sol".

La senyoreta Encarnació

Després de tantes funcionàries absentistes va arribar a la fi una mestra jove i amb veritable vocació. L'Encarnació Fonoll Fornaguera va néixer a Barcelona el 1923, va estudiar a l'Escola Francesa i a l'Institut Escola, i va cursar el magisteri a la Normal durant la República. Amb aquesta formació no es estrany que tingués dificultats amb les autoritats franquistes i hagués de suportar el procés de depuració. Va obtenir plaça a l'escola d'Ontiñena (Osca) i va venir a Camps el 1953.
Va canviar moltes coses i es va guanyar l' estimació dels alumnes i les famílies. Feia les classes en català i va aconseguir que tots els nens i nenes portessin una bata igual, blanca les nenes i ratllada els nens, una manera d'eliminar les distincions degudes a la classe social. Per estimular l'estudi, a finals de curs la mestra lliurava als millors estudiants una medalla, que pagava ella mateixa, amb la inscripció "Premio a la educación" en les categories d'or i plata. Un inventari de 1953 reflexa un xic els canvis de metodologia. Al costat dels preceptius quadres del Caudillo i Jose Antoni, hi havia una capsa de guixos de colors, figuretes de pessebre i, oh sorpresa, tres llibres; "Diccionario Pal.las", "Problemas Vallés" i "Libro de Párvulos".
Va introduir les activitats extraescolars a l'escola, quelcom anormal en el sistema educatiu franquista. Durant mesos preparava alguna funció teatral, per exemple "La Blancaneus i els set nans", que es representava davant dels pares en el festival de fi de curs a l'escenari del Café. També va recuperar els ballets de caramelles de la canalla, que s'havien deixat de fer.
Un any van fer una sortida de final de curs a Barcelona. Van visitar la Fira de Mostres i van pujar en una barca al port. Va ser una experiència inoblidable per la majoria de la canalla, perquè era la primera vegada que veien el mar.

Arxiu Fonoll

La mestra Encarnació Fonoll

Encarnació Fonoll va marxar de Camps el 1956 per anar a l'escola de Canyamars (Dosrius), on hi va ser molts anys i va deixar bon record. Va morir el 1980 i van batejar amb el seu nom la nova escola de primària de Dosrius.
La seva neboda Isabel Fonoll, que també és mestra, ens ha fet arribar alguna de les fotos que il·lustren aquest article.

Arxiu Fonoll

Assaig de danses tradicionals

Escoles noves

Als darrers dos anys de funcionament de l'escola de la Pabordia la mestra va ser la Teodora Alsina Sota, anomenada "Dora". En una visita, l'Inspector va fer el següent informe:
(...) regenta la escuela como interina la Srta Teodora *Alsina, joven y celosa Maestra que pone todo el interés posible en llevar la escuela con técnica, cariño y entusiasmo (...) con el fin de que la formación instrumental del idioma sea completa, recomendamos el uso absoluto del castellano en la escuela, dejando el nativo para los juegos de los alumnos (...)* Aquestes recomanacions demostren que la dictadura no era tan dolenta com ens volen fer creure, perquè permetia que els nens dels indígenes parlessin en el seu dialecte matern quan jugaven a "tinya" al pati.
La Dora feia fer als nens i nenes una manualitat consistent en un quadret amb un vers per felicitar les famílies per Nadal. L'endemà va demanar als alumnes si als pares els havia agradat el quadret. Conten que el fill dels masovers de cal Coma va dir, amb tota franquesa, que sa mare havia dit que "el penjaria a la cua de la truja". La mestra es va enfadar molt i es diu que per aquest fet va demanar el trasllat a Aguilar.

Arxiu Cisteller

Representació escolar de "Blancaneus i els set nans"

Quan es va habilitar la Pabordia, ja hi va haver persones significatives del municipi que pensaven que una església romànica sense claror ni ventilació no era el lloc adient pels estudiants, i el que calia era un edifici nou, construit amb criteris moderns, a l'estil de l'escola del Molí de Boixeda.
Feia anys que se'n parlava, però en pujar els partits d'esquerres a l'Ajuntament el 1932, que tenien com a prioritat l'educació pública, es va posar fil a l'agulla per adquirir terrenys per edificar escoles als tres nuclis. A Fals no se'n van sortir, però a Fonollosa i Camps sí que van trobar propietaris disposats a vendre. El 9 de juny de 1936 l'Ajuntament va comprar a Guillem Feixas Riba un tros de 3.000 m2 del mas Coma, complint l'acord del Ple del 10 de maig anterior.

Aquest terreny va estar molts anys a l'espera, fins que es va aprovar un pla nacional de construccions escolars a finals de la dècada dels 50. Després dels tràmits corresponents, es va adjudicar la construcció de l'escola i vivenda pel mestre al contractista Josep Deulofeu Isern, de Sant Vicenç de Castellet. Aquest va llogar gent d'aquí i el paleta principal va ser l'Àngel Bastardes de cal Miquelet. El 19 d'abril de 1958 es va publicar un ban municipal que deia que tots els cap de casa havien de contribuir amb dos jornals en la construcció del dipòsit d'aigua de l'escola, que no deuria estar inclòs en el projecte. El 12 de juny de 1959 l'empresa va lliurar l'obra a l'Ajuntament, però va caldre esperar la visita de diferents funcionaris fins que el Ministerio no va signar la recepció provisional el gener de 1960. El primer curs es va aprofitar el mobiliari del col·legi de la Pabordia, però després en va arribar de nou.
La primera mestra era va ser Teresa Ferré Sugrañes, de Valls, però qui dirigia de fet l'escola era el consort, Lorenzo Leon de Guevara Madrid, natural de Molina de Aragón. Aquest home era l'encarregat de mantenir

l'ordre, cosa que feia sense massa miraments. Era un home brutal i dels seus maltractes no se n'escapava ni la seva dona. Cada matí, don Lorenzo hissava la bandera nacional i feia cantar el "cara al sol" a la canalla. Era el paradigma del pitjor de l'escola franquista i tenia una especial aversió al català. Segons conta un ex alumne, una vegada el va castigar quatre dies sencers de cara a la paret per haver saludat amb un "bon dia" en la llengua autòctona.

Quan la parella va marxar a Cardedeu la plaça va restar vacant una llarga temporada. Després de moltes gestions van nomenar a la mestra interina Ester Pedruelo Romero, que hi va ser durant el curs 1966-67. Era del poble de Ganamé de Sayago (Zamora), però residia a Barcelona, on el seu marit feia de carter. No va ocupar la vivenda dels mestres, sinó que es va estar al Cafè. Menjava amb la família, amb qui va establir una relació d'amistat que encara dura. Pels alumnes va ser un canvi positiu, perquè a l'Ester no li calia pegar per mantenir la classe en ordre.

Arxiu municipal

Escola nova

Arxiu Teixidor

Orla 1968

Després d'ella va arribar Lolita Lage Ferreiro, natural del poble de Carballino (Ourense). Va venir amb el seu marit Jaime Nieto Romero i dues criatures. El seu home també era mestre però no tenia plaça, fins que al curs següent va entrar a treballar l'escola de Fonollosa.

La mestra va acabar el curs 1968-69 i va tancar l'escola amb clau. Els alumnes de Camps van incorporar-se el setembre següent a l'escola de Fonollosa, junt amb els nens i nenes de Fals i altres pobles, perquè les autoritats educatives van optar per la concentració i el transport escolar. Va ser una llàstima que una escola que havia costat tant d'aconseguir només funcionés durant tan poc temps.

POSTALS DE CAMPS

Arxiu Miquel Duocastella

Creu de l'església de Camps, fotografiada per Bohigues l'u de maig de 1936

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 8 Juliol 2012

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS CASELLES (4ª part)

Vendre la casa i anar a lloguer

Els problemes crònics de l'economia del mas Caselles es van agreujar a començaments del segle XIX. La causa principal dels problemes eren els empenyoraments antics de diverses peces fets a favor del mas Soler, pensions impagades de diversos censals, i altres deutes contrets per Joan Comas i el seu fill Bartomeu.

Davant de les urgències, els Caselles van trobar un inversor de Manresa disposat a deixar-los diners. El maig de 1812 Joan Planell els va deixar 2.273 lliures per quitar un censal i recuperar un tros de terra de Domingo Biadiu, l'amo del Soler. A canvi dels diners, li van vendre les parts de diversos parcers i el dret de lluir i recuperar terra empenyorada al Biadiu. El setembre d'aquell any i el gener següent, el crèdit del Planell va augmentar en 800 i 360 lliures més. L'agost de 1814 Joan Comas i el seu fill

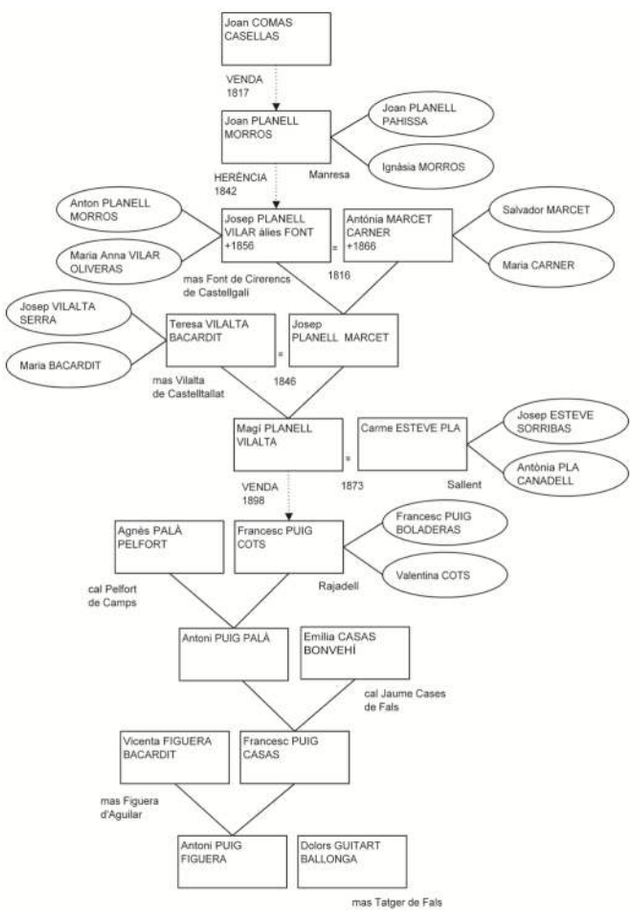

Vista general

van vendre perpètuament al Biadiu 100 jornals de terra per 1.000 lliures, sota la condició que d'aquestes, 800 servissin per pagar al Planell, però aquest es va negar a acceptar la quitació. Segons va explicar el Biadiu, va posar 800 lliures en monedes d'or sobre la taula i el Planell no les va voler agafar.

El 17 de març de 1817 les tres parts es van trobar a casa d'un notari per signar una concòrdia que posés fi a les desavinences. Els termes de la concòrdia són molt complicats, però es poden resumir dient que el Biadiu es va quedar els trossos en disputa i va cobrar el que li devien, i que Joan Planell, a canvi de 8.000 lliures, es va quedar la major part de la propietat i va assumir censals i deutes dels Comes amb diferents persones. En la venda hi anava inclosa la part de la masia ocupada pel masover, un tros del celler i una tina. Van acordar que el Planell pagaria les obres per dividir completament la casa en dues vivendes, que tindrien una entrada comuna pel portal. L'era seria compartida, el porxo quedaria pels Comes, així com una quarta part del xerri del corral. El Planell va permetre als venedors agafar brossa de l'obaga per fer 1.500 formiguers, regar l'hort dos dies a la setmana del viver, prendre llenya pel forn de pa, i tallar alguns arbres del bosc, els que ell marcaria, per fer reparacions.

El juny de 1817 Joan Comas i el Bartomeu van vendre al Planell per 56 lliures un altre tros de la seva casa, consistent en una habitació i la resta de la sala.

Els problemes no es van acabar aquí, perquè els deutes seguien ofegant als Caselles i no els quedava res per respondre. Van decidir deixar la casa i anar-se'n de masovers a una casa dita Artès, al terme de Rubió. El 27

de setembre de 1817 van vendre a Joan Planell la mitja casa i allò que els quedava de l'heretat Caselles per 760 lliures. Aquests cèntims els van gastar per quitar dos censals de 100 lliures cadascun, donar 300 lliures a la vídua Maria Artès per les obres fetes a la masoveria i l'empenyorament d'una part de la collita, i per satisfer al comprador "lo que nos ha dexat graciosament per alimentarnos y comprar lo que necesitam per trasladarnos a la referida masia dita del Artes, que havem pres a masoveria".
El tracte que els va fer la mestressa de la masia Artès va ser l' habitual; ella els daria dues terceres parts de la llavor, es quedaria les herbes i un tros per fer 300 cols. Els masovers havien de treballar la terra, pagar sis gallines de cens i partir-se la collita amb la vídua.
Entre 1817 i 1824, Joan Planell, el nou amo de Caselles, va quitar censals i pagar molts deutes dels Comes, alguns dels quals s'arrossegaven des segle XVII.

Vista des de migdia

Un comerciant ric de Manresa

Joan Planell Morros era el fill gran de Joan Planell Pahissa i Ignàsia Morros. El seu pare era un fabricant de vels de seda que havia acumulat un petit patrimoni. Quan va morir el 1806 la vídua va declarar que els béns que li deixava en usdefruit eren quatre telers de seda, una fàbrica de tafetans i tres cases a Manresa, al carrer Vallfonollosa, al carrer d'en Botí, i a la cantonada entre aquest carrer i la placeta de Xipell.
Eren cinc germans i un d'ells, el Francesc, era solter i va deixar l'herència i un rellotge al Joan en el testament que va fer el 1807.
Joan Planell disposava de bastant capital i invertia els seus diners en negocis, com hem vist en la compra de Caselles. El maig de 1811 el seu germà Anton i la cunyada Anna Maria, la pubilla del mas Font de Cirerencs, li van arrendar el mas per quatre anys, pel preu de 3.600 lliures. Se suposa que el rendiment de les terres era molt superior. L'agost de 1817 va fer un préstec als mateixos de 2.430 lliures, i el mateix any va rebre de Josep Gras de Callús 1.200 lliures per recuperar parts de collites venudes a gràcia entre els anys 1812 i 1815.
Joan Font no es va arribar a casar i el 1842 va fer testament, trobant-se al llit afectat d'una feridura. Va fer diversos llegats als germans i va nomenar hereu universal al seu nebot Josep Planell Vilar.

El Josep va fer un inventari de l'herència de l'oncle el mateix dia que aquest va ser soterrat, el 20 d'octubre de 1842. La casa del difunt feia cantonada entre la placeta d'en Xipell i el carrer d'en Botí i era coneguda com cal Pahissa. Allà s'hi trobava una quantitat important de teixit de seda i les eines i utillatges de treballar-la, com telers, plegadors, debaneres, aspis, etc. Del contingut de la casa ens limitarem a ressenyar els diners en efectiu, que són una mostra de les diferents monedes que circulaven en aquell temps, una informació interessant pels estudiosos de numismàtica. En un calaix hi van trobar 33 pessetes i mitja en xavos i quartos (monedes de coure), 61 pessetes entre napoleons, pessetes de plata, columnaris, vint-i-vuits i vint-i-dosos, 3 durillos d'or, dos cruzados de Malta de plata, i una mitja pesseta estrangera. També hi havia la següent quantitat de moneda falsa; dos duros i mig, una pesseta, tres pessetes i mitja, i 12 quartos de quatre. Dins d'un pot de llauna hi havia diverses monedes d'or: 14 dobles de quatre, 2 mitges dobles, 8 dobles de quatre duros, i 5 dobletes de deu pessetes. Al pot també hi havia una mica de plata: 3 mitges pessetes columnàries i 2 vint-i-vuits.
En l'apartat immobiliari l'herència de l'oncle constava de dues cases, dues vinyes, dos camps de regadiu, un hort al carrer Magnet, i el mas Caselles de Camps. A més a més, quatre deutes pendents de cobrament que sumaven 9.468 lliures catalanes.

El nou amo, un terratinent de Castellgalí

Josep Planell Vilar era el fill primogènit d'Anton Planell Morros i Anna Maria Vilar Oliveras, els quals portaven l'alies Font de Cirerencs. El motiu era que la Maria Anna era propietària d'aquest important mas, situat al terme de Castellgalí, però fent frontera amb el terme de Manresa, des que el 1810 havia mort sense descendència el seu besoncle Anton Font. Resultava que la Maria Anna era filla de Josep Vilar, que tenia el títol de Ciutadà Honrat de Barcelona, i aquest era fill de Magí Vilar i Rosa Font de Cirerencs. Mort l'hereu, els drets van passar als descendents de la seva germana Rosa, la iaia de la Maria Anna.

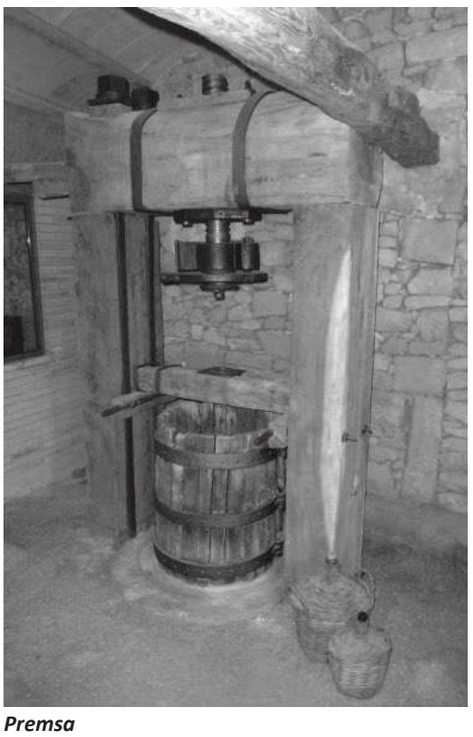

Premsa

número 9 Setembre 2012

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS CURT (3ª part)

Rimolenques àlies Curt

El nom antic d'aquesta casa era mas Rimolenques, però el 1782 ja trobem que l'amo Francesc Puigdellívol era conegut amb el sobrenom de "Curt", que tant podia ser degut a que era un home de baixa estatura, o tal vegada, curt de gambals.

Aquest Francesc Puigdellívol es va casar dues vegades. El gener de 1756 ho va fer amb Francesca, filla de Pere Monconill de la quadra de les Coromines, del terme de Castellar. El dot va ser de 100 lliures, però el pagament es va endarrerir molt, de manera que no va ser fins el 1799 que es va signar el rebut.

Ho va fer el seu fill perquè llavors ell ja era mort.

El segon matrimoni va tenir lloc el març de 1765 i va ser amb Rosa, filla d'Agustí Arnau i Margarida, pagesos del Veïnat de Cardona. La Rosa era vídua i abans havia estat casada amb Francesc Vers de Matamargó. El dot va consistir en 82 lliures en efectiu, dues caixes de núvia, un perol d'aram, una paella de ferro, una escalfeta pel llit, una magalla per cavar, sis lliures de cera d'abelles, una peça de tela de vuit canes, quatre borrasses, una flassada, dos llençols i la roba d'ús diari. No sabem quants fills va tenir en els dos matrimonis, només ens consta que el seu hereu i successor Pere, era fill de la primera muller.

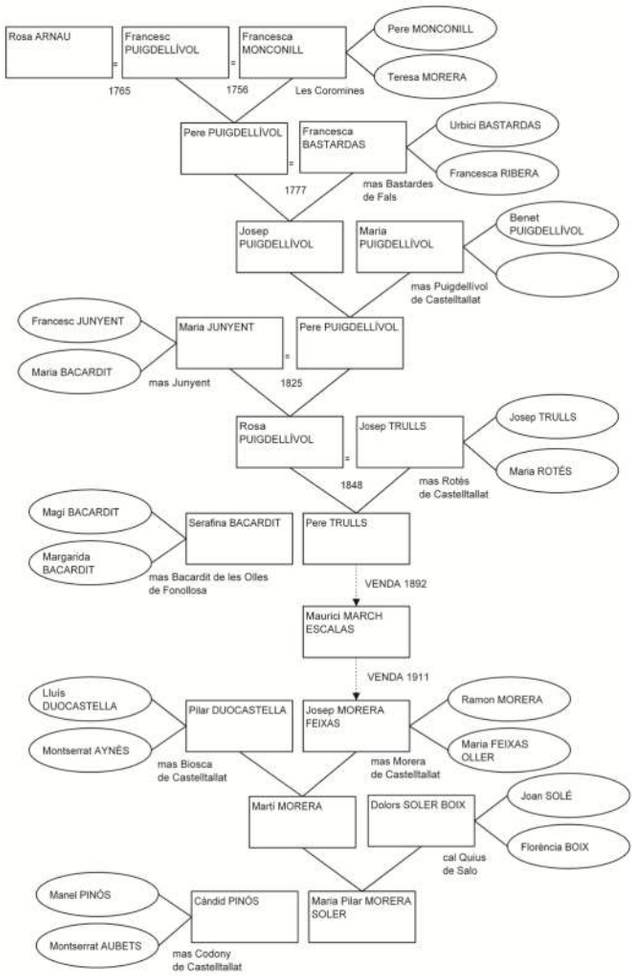

Les notícies sobre l'activitat del Francesc Puigdellívol comencen el gener de 1758, quan va acabar de pagar les 150 lliures del dot de la seva tieta Rosa, muller d'Isidre Torrabadella. Després de pagar el deute va poder recuperar la terra que s'havia deixat en penyora, un hort a la partida de la Font i dues peces, dites Campet i Mallola.

Aquell any va quitar un censal de 33 lliures que es prestava a Josep Puigdellívol de Coaner. El maig de 1765 va manllevar 50 lliures a Francesc Gras de Sant Mateu. Necessitava diners per pagar les pensions dels darrers cinc anys d'un censal de 60 lliures a favor de la Confraria del Sant Crist de Camps.

El novembre de 1777 el Francesc va cedir una part de casa a Joan Munts Vila de Castelltallat. Li va vendre a gràcia " la cambra del cap de la sala de dita casa vostra que trau finestra a la part de ponent i dona sobre de la pallissa de la matexa casa". Amb la cambra hi anava comprès el dret d'usar la cuina, el pastador, el forn, la sala, i altres llocs comuns. Li va cedir també una part d'hort de 7 per 7 passes, que podia regar amb l'aigua de la bassa i adobar-lo amb fems del femer. El rellogat podia, així mateix, tenir sis gallines que pasturessin barrejades amb les del l'amo, i fer servir l'animal de casa cada vegada que hagués de baixar al molí a moldre el seu gra. La cambra la podia rellogar a una tercera persona, "ab tal que sia persona de bon nom".

El preu de l'empenyorament va ser de 100 lliures i el Francesc no va recuperar el domini de la cambra fins l'abril de 1783, quan va tornar al Munts 102 lliures, incloses dues lliures per les despeses del notari.

El 1782 va tenir un embolic amb el convent de Sant Francesc de Manresa per causa d'un censal de 60 lliures que havia creat el seu avi el 1678. Com que el Francesc es negava a pagar les pensions, el cas va arribar a la Real Audiència, que va sentenciar a favor del convent l'agost de 1871. El Francesc va apel·lar, però veient la causa

perduda, finalment es va avenir a pagar al convent 105 lliures, fraccionades en deu terminis anuals.
L'octubre de 1784 va passar comptes amb Francesc Gras de Sant Mateu, el qual des de 1749 tenia les pastures de Rimolenques. Tancava el ramat al corral del mas, com era costum, on hi havia hi fet algunes obres de fusteria que pujaven a gairebé 22 lliures. Durant aquest temps també havia afegit uns diners més al preu de venda de les herbes, de manera que el deute pujava en total a 303 lliures. Per poder pagar-les, el Francesc va crear un censal de 300 lliures a favor del convent de Sant Francesc de Manresa.

Ruïnes del Curt

Tres generacions d'hereus

Pere Puigdellívol apareix en la documentació, en companyia del seu pare a partir de 1782, i ja com a cap de casa a partir de 1785. Per tant, podem deduir que el Francesc va morir entre aquestes dues dates.
Pere Puigdellívol Monconill va fer capítols el març de 1777 amb Francesca, una de les nombroses filles d'Urbici Bastardas i Francesca Ribera, els amos del mas Bastardes de Fals. El dot de la núvia va estar en consonància amb el poder de la casa, 400 lliures, més dues caixes de noguer i quatre vestits bons.
Una part del dot, 300 lliures, no van arribar mai al Curt, sinó que el mateix Urbici Bastardes les va donar, el març de 1778, a Francesc Duocastella d'Aguilar, amb la finalitat de quitar i recuperar les parts de les collites d'una peça de terra, dita la Coromina, que els Puigdellívol havien empenyorat al Duocastella.
De la descendència del Pere i la Francesca tenim constància de l'hereu Josep i de tres noies, anomenades Francesca, Raimonda i Maria. La primera la van casar el 1799 amb l'hereu del mas Cases de Fonollosa, la segona el 1804 amb Jaume Bacardit Tatger de Fonollosa, i la tercera el 1807 amb Josep Biosca Vilalta de Rajadell. En tots els casos el dot va ser de 100 lliures.

Dels negocis del Pere n' hem recollit alguns exemples. El 1785 va pagar a un monjo de Montserrat 16 lliures i 15 sous, pels drets senyorials del monestir per la recuperació de les herbes del mas, tal com hem vist més amunt. El monestir de Montserrat era el senyor alodial de Rimolenques i altres masos de Camps, i cada vegada que s'efectuava una venda o alienació, cobrava un percentatge del preu.
El 1798 va crear un censal de 200 lliures a favor del convent de sant Francesc per tal de poder recuperar unes terres empenyorades. Es tractava d'una peça de 10 quarteres a la partida "los Pous sobre la Font" i un hort dit "Hort de la Bassa". El 1815 Pere Puigdellívol era Regidor Primer de Camps, i en qualitat d'autoritat va executar l'embargament de la collita de blat del mas Caselles. Va tenir una vida llarga, ja que el 1826, si més no, encara era viu i intervenia activament en els afers de la casa. De fet, durant uns anys es van encavalcar tres generacions, ell, el seu fill Josep, i el seu nét Pere.

Josep Puigdellívol Bastardas, fill de Pere i Francesca, va casar-se amb Maria, una noia del mas Puigdellívol de Castelltallat. Les dues cases es troben a poca distància a vol d'ocell, però per anar d'una a l'altra cal travessar un profund barranc.
Els capítols els va fer un notari de Cardona i molts anys més tard, el novembre de 1826, el seu cunyat Josep Puigdellívol va signar un paper on reconeixia que encara li devia les 600 lliures del dot, a més d'altres 544 lliures que el pare del Curt li havia deixat. Quan es va signar aquest debitori el Josep no era el cap de casa, perquè el seu pare Pere encara vivia.
L'octubre de 1846 el Josep va rebre d'Anton Muns, hisendat d'Artés, les 44 lliures que quedaven per pagar d'un deute antic de 59 lliures. Sembla que no va viure gaire més, perquè dos anys més tard ja constava que l'hereu era el seu fill Pere Puigdellívol Puigdellívol.

Extinció del cognom

Pere Puigdellívol havia fet capítols el 30 de gener de 1825 amb Maria, filla dels amos del mas Junyent, seguint la tendència d'emparentar-se amb els veïns més propers. Entre altres coses, l'aixovar va consistir en una calaixera de noguer usada, dos coixins d'indianes, un matalàs i una flassada.
El dot va ser de 550 lliures i va ser rebut pel Pere, el seu pare Josep i el seu avi Pere. No tots els diners els van deixar amagats sota una llosa, sinó que van deixar 300 lliures a Josep Puigdellívol de Castelltallat. No va ser fins el juny de 1848 que el Pere va recuperar els diners que li eren deguts pel mas Puigdellívol, que, entre una cosa i l'altra, sumaven 1.144 lliures.
El matrimoni format pel Pere i la Maria van tenir dos nens i dues nenes, però els nens es van morir a la infantesa i l'heretat va quedar per la pubilla Rosa Puigdellívol. El Pere va enviudar i va passar els darrers anys vidu,

Parets del Curt

fins el 3 de juliol de 1879 que li va arribar la mort. No vivia sol, sinó amb la filla i el gendre Josep Trulls, que era qui feia anar la propietat.
Uns mesos després de la defunció del pare la pubilla va fer inventari dels béns heretats. Segons l' inventari la propietat tenia 178 quarteres de terra, entre bosc i sembrat, i estava valorada en 21.790 pessetes.

Josep Trulls era del mas Rotés de Castelltallat i quan va fer capítols amb Rosa Puigdellívol, el 4 de setembre de 1848, el seu pare li va donar un dot de 200 lliures i algunes peces de roba. El Josep i la Rosa van tenir, com a mínim, tres fills, l'hereu Pere, el Francesc i una noia dita Francesca. El Pere es va dedicar a fer de traginer, es va casar amb Serafina Bacardit del mas Bacardit de les Olles i va tenir dues nenes. La seva germana Francesca es va casar amb Josep Espinalt, un fill del mas Campserver de Fals. Aquest dos darrers residien a cal Curt el 1881. En aquesta època també trobem altres persones que vivien a la casa, segurament masovers o jornalers. El 1879 va néixer una nena a la parella formada per Isidre Grau Giralt i Rosa Puigdellívol Serra, i el 1882 es va morir un infant d'un any, fill de Josep Munts de Castelltallat i Dominga Morera. La Dominga llavors va alletar una criatura de l'hospici, fill de pares desconeguts, que es deia Casimiro i portava un braçalet amb un plom marcat amb el número 189. La dida no va aconseguir mantenir-lo en vida.

El 1861 es va presentar l'oportunitat per la casa de desfer-se d'un censal de la rectoria de Súria que gravava any rere any el Curt amb una pensió de 43 rals. Un decret del Govern va permetre eliminar-lo amb un pagament únic de 432 rals. La germana de la Rosa, la Francesca Puigdellívol, casada el 1871 amb Valentí Pladellorens Bonvehí, de Vallhonesta, va reclamar els drets de legítima i els legats dels pares a sa germana l'any 1880. Aquesta li va haver de donar 1.606 pessetes.
El 1880 el Josep Trull es va vendre per 1.938 pessetes al fabricant Esteve Burés una casa a Sant Joan de Vilatorrada. La casa l'havia aixecada l'any abans en uns terrenys del fabricant. Aquell mateix any la pubilla i el consort van manllevar 2.280 pessetes al comerciant manresà Josep Rius per un període de quatre anys amb un interès anual del 6%. Per poder tornar els diners, el juliol de 1886 van demanar un nou préstec de 3.500 pessetes amb el mateix interès. El procés d'endeutament no es va aturar. El desembre de 1888 la Rosa, que ja era vídua, i el seu fill Pere van manllevar 5.000 pessetes per un temps de dos anys. Els diners els van rebre de la següent forma; 1.500 en monedes d'or i 3.500 en plata. Tots aquests crèdits anaven avalats pel mas Curt.

Nous propietaris
La situació econòmica es va fer insostenible, fins al punt que el 16 de gener de 1892 la pubilla i el seu fill Pere, que necessitaven 5.000 pessetes per cancel·lar el préstec anterior, que ja havia vençut, es van vendre a gràcia la propietat al pintor Maurici March Escalas, de Manresa. Els en va pagar 7.500 pessetes sota la condició que si no les tornaven abans de quatre anys, la venda seria definitiva i perdrien el mas. Mentrestant la mare i el fill amb la seva família van seguir residint al mas Curt, pagant un lloguer de 450 pessetes anuals.

Van passar els quatre anys, i com que no van trobar la manera d'arreplegar els diners, van haver de deixar el mas que durant moltes generacions havia estat del seus avantpassats.
Maurici March no el va mantenir gaire temps. Quan li va sortir una bona oferta se'l va vendre. El 12 de març de 1911 li van comprar Maria Feixas Oller i el seu fill Josep Morera Feixas, del mas Morera de Castelltallat. Va fer bon negoci, perquè l'havia comprat per 7.500 i se'l va vendre per 10.000 pessetes. Quan es va finir l'usdefruit de la Maria Feixas, el 24 d'abril de 1932, la propietat va quedar pel Josep. La finca tenia una extensió de 56 hectàrees, la major part de bosc.
L'hereu Josep Morera Feixas es va casar dues vegades, amb dues germanes. La primera va ser Pilar Duocastella Aynés, amb qui va tenir tres fills; Martí (1923), Montserrat i Lluís. Quan va enviudar es va casar amb la seva cunyada Mercè Duocastella. Quan la segona dona estava embarassada d'una nena, l'Elisabet, el Josep va morir, de manera que no va arribar a conèixer la seva filla. Les dues germanes Duocastella eren del mas Biosca, amb qui havien fet intercanvi, ja que l'hereu de Biosca es va casar amb una noia de la Morera.
Les propietats de la Morera i del Curt es van transmetre a Martí Morera, el qual es va casar el 1948 amb Dolors Solé Boix, de cal Quius de Salo. Van tenir tres filles, essent la més gran la Maria Pilar, l'actual mestressa de la Morera. Està casada amb Càndid Pinós Aubets, del mas Codony.

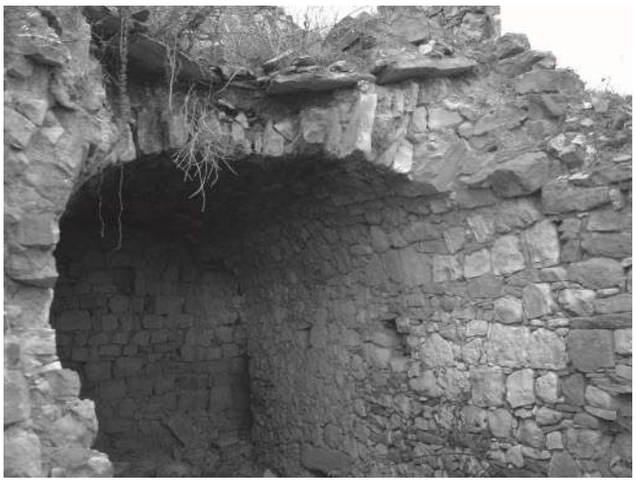

Restes d'una volta

Masovers i deconstrucció de la masia
Entre el 1903 i el 1915 els masovers de cal Curt van ser Antoni Soler Pons, natural de Castelltallat, i Francesca Buscart Ribalta, de Vallmanya. El 1928 va entrar Rossend Caelles Colilles i la seva muller Rosa Sala Casagolda. Ell era de Pinós i ella d'Ogern. Els més vells recorden que el Rossend repartia pa a algunes cases del poble, pa que portava a les sàrries d'una mula. En aquell temps corria la brama que el masover del Curt tenia el millor parell de mules de la comarca. En començar la guerra la casa del Curt es trobava deshabitada, però durant el conflicte va servir d'amagatall a diversos emboscats, entre ells el Josep i el Miquel del Casalot i el Felip de Fals. Cap el 1940 s'hi van aixoplugar una curta temporada Joan Jordana i Maria Muns, fins que van entrar de masovers a la Morera. Després, la casa ja no va ser mai més habitada.

La deconstrucció de l'edifici s'ha fet en diverses etapes. A començaments de la dècada dels 50, el doctor Redondo va comprar les teules per arreglar la teulada de Bacardit de Llomàs. El 1954 es va dur pedra de cal Curt per construir un cobert gran a l'era de la Morera. Posteriorment, es van extreure algunes carretades de pedres tallades per ser utilitzades en l'ampliació de cal Pau del Raval de Borredà, i fa uns deu anys, la mestressa es va vendre 7 o 8 camions de pedra a Pere Lletjós per les obres de reconstrucció del casal del mas Bastardes de Fals. El paleta Xavier Vall es va encarregar de desmuntar les parets i separar-ne la pedra bona.

Actualment el mas Curt està en ruïnes, però queden encara algunes parets dretes, perquè la pedra és de qualitat i no s'esllavissa amb facilitat. A més de la casa principal, s'observen restes de corrals i altres edificis annexes. Les ruïnes són una prova de l'antiguitat i grandesa d'aquest mas medieval. Una secció de mur que mira al nord presenta unes obertures en forma d'espitllera, un testimoni dels temps en què els masos eren baluards defensius en un entorn violent. Alguns arcs que hi havia han caigut, però queden restes de voltes de pedra i d'estructures cobertes per grans lloses. En una d'aquestes es deia que s'amagava un passadís subterrani que comunicava la casa amb l'obaga, una escapatòria pels habitants en cas de setge. Ningú ha trobat aquest túnel, així com tampoc una cambra secreta on, es conta, hi havia una màquina d'encunyar moneda falsa.

L'HOSTAL

Aquesta casa està edificada sobre la codina, al caire d'un cingle o balconada sobre la vall de la riera de Fonollosa, en un tram que rep el nom de Solana de la Gascona o de l'Hostal. Es troba envoltada de l'heretat del Soler, però antigament aquell terreny havia estat de Caselles. No sabem amb certesa qui va fer la casa, però en canvi coneixem el quan, perquè conserva una pedra lateral del portal datada el 1734.
Sorprèn el nom de la casa, perquè els hostals es trobaven a la vora dels camins més transitats i allà dalt no n'hi passava cap de camí important. Algunes vegades la casa ha estat anomenada ca l'Hostaler, així que una possibilitat seria que fos construïda o habitada per algú que provingués d'un hostal.

La primera persona que coneixem que vivia en aquesta casa és Josep Tomàs. No se sap gairebé res d'ell, tret que el 1794 va empenyorar per 120 lliures els drets d'una vinya clara, que pagava parts a Clarena, a Joan Galí de Fals. També se sap que la seva dona era Francesca Vila i que el 4 d'abril de 1812 es va morir.
Anys enrere a Camps hi havia hagut una persona que portava el cognom Tomàs, que possiblement era un avantpassat seu, com mirarem de demostrar.

El 1746 un tal Francesc Tomàs i un altre parcer es van exclamar a les autoritats que els regidors de Camps els imposaven una contribució massa alta en el cadastre, perquè ells no tenien terra pròpia i vivien en una simple caseta.

> (...) los Regidores estan cargando a los suplicantes por la carga personal el mismo catastro que cargan a los dueños de las heredades de dicho termino y segun reglas catastrales no devan estos pagar mas que al igual que los mancebos y demas jornaleros barracayres y rompedores, vulgo bohigayres ...

El repartiment del cadastre, instaurat per Govern de Madrid després de la derrota en la Guerra de Successió, era una font constant de conflictes en aquella època.
És possible que aquest Francesc Tomàs fos el constructor de la casa. Des de 1741 el Francesc tenia una peça de 3 jornals de Caselles i el 1765 va tenir raons amb l'amo sobre les parts de les collites i sobre un hort, "que no volia li donás cosa del resultat del hort, si no que se reservava lo Casellas poder prendrer algunes lletugas de ensiam, si dit Thomas ne feya", raons que no es van acabar fins el 1778 mitjançant un arbitratge.
En una llibreta de comptes del Paborde de Caselles hi consta que el Francesc Tomàs va quedat a deure el 1749 una càrrega de vi, i el 1766 nou quartans d'espelta, valorats en una lliura i mitja.
El 1788 es va casar Adjutori Tomàs, fill de Francesc Tomàs i Teresa Roig, amb Francesca, filla de Francesc Fuig, fuster de Rajadell. Després de casar-se l'Adjutori es va establir al Raval de les Oliveres de Fals, on es va fer una casa dita cal Cisteller, ja que l'Adjutori, a més de pagès, feia cistelles.

Foto Sabina

Pedra de la porta datada

En el mateix temps, a la veïna casa de cal Cistelleret hi vivia Salvador Tomàs, fill de Josep i Francesca Vila, que era nebot seu, la qual cosa ens portaria a la conclusió que el Josep de l'Hostal era germà de l'Adjutori i, per tant, els seus pares serien Francesc Tomàs i Teresa Roig.

El successor del Josep Tomàs va ser el seu fill Francesc, el qual va fer capítols matrimonials l'abril de 1804 amb Francesca, filla d'Isidre Prat de Grevalosa i la seva primera muller Francesca Biadiu.
El Josep aleshores ja deuria ser vellet, perquè va fer la següent donació al fill:

> ... en atencio que dit Francesc, son fill, lo alimenta y sustenta, cedeix per so, des de ara a favor de dit son fill lo usdefruit de tots los dits bens donats y heredats, tenint obligacio dit fill de pagar los mals y carrechs de dits bens y de subministrar a ell dit donador durant sa vida natural tots los aliments a la vida humana necessaris de menjar, beurer, calsar y vestir, tant en sanitat com en malaltia ...

El pare de la núvia va donar 50 lliures, dues caixes de pi, dues faldilles de xamellot retort, dues d'estamenya de centelles, un gipó de xamellot, un d'escot de color negre i un de "sempredura", dues caputxes, sis camises de bri i una de mitja tela, dos llençols de bri, unes estovalles de dues canes i sis pams, dos coixins amb coixinera, cinc tovallons, dues tovalloles i una flassada de mida mitjana.

Arxiu Sisó-Creus

L'Hostal el 1992

Francesc Tomàs va fer testament el 21 de novembre de 1841 i ho va deixar tot a l'única filla que tenia, la Teresa Tomàs Prat. Al cap d'un mes es va morir.
La pubilla ja estava casada llavors amb Esteve Grau, que era natural de Fals, però ignorem de quina casa.
L'abril de 1854 l'Esteve Grau va pagar 100 lliures a Vicenç Llobet, de cal Vicenç de Camps, per poder recuperar la sisena part de les olives que es collien en una vinya de 3 quarteres del mas Soler, parts que havien estat empenyorades per Francesc Tomàs el 1819.
Res més se sap de l'Esteve excepte que va deixar la dona vídua, la qual va seguir vivint fins el 26 de juliol de 1880, que li va arribar l'hora. Va deixar tres descendents, el Segimon, la Maria i la Teresa.

Els tres fills ja eren casats i afillats. La Maria s'havia casat amb Josep Guell Rafart i vivia a Castellbell, la Teresa s'havia casat dues vegades, la segona amb el tintorer Jacint Cornet Aparicio, i vivia a Manresa, i el Segimon amb Rosa Muns Pelfort i s'havia quedat a casa, perquè era l'hereu.

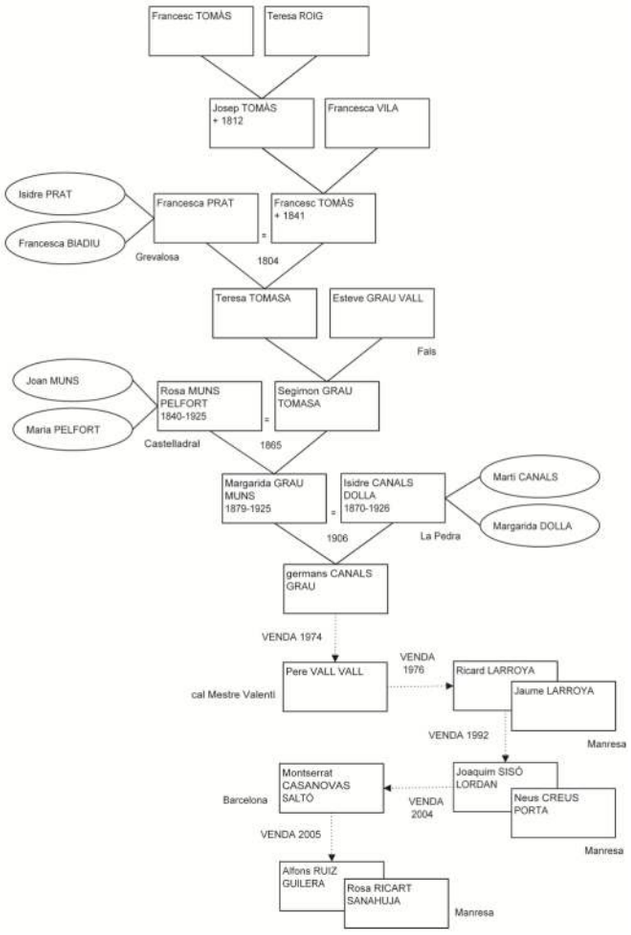

Aquesta condició calia demostrar-la però, perquè no tenia cap paper que demostrés que la casa era seva. O bé els seus avantpassats havien fet els tractes de paraula, o s'havien perdut les escriptures. Per poder inscriure la propietat al Registre va acudir al Jutjat de Fonollosa i va demanar un expedient possessori. Amb alguns certificats que li va expedir el rector i el testimoni de tres pagesos, el Jutge va certificar que la finca li pertanyia, i el 1891 la va poder inscriure al Registre. Segons la inscripció, constava d'una casa quadrada de 40 per 40 pams, envoltada de 9 quarteres plantades de vinya, i un hort de secà d'un quartà d'extensió anomenat l'Hort de l'Hostalet. En la inscripció hi havia un error, que va ser esmenat posteriorment, perquè les nou quarteres de terra de l'establiment original ja no les tenia, ja que el 23 de setembre de 1890 se les havia venut a Francesc Abadal, el propietari del mas Soler.

El 1890 va hipotecar la casa i l'hort per 500 pessetes a Agustí March, un paleta de Manresa. Van pactar que el Segimon seguiria treballant la terra i vivint a la casa, pagant però un lloguer de 40 pessetes anuals. La hipoteca es va redimir l'octubre de 1897, només per hipotecar-la tres dies després a Joaquima Devesa, una vídua de Manresa. Aquest cop la hipoteca va ser de 400 pessetes i la Joaquima va arrendar la casa al mateix Segimon a canvi d'un lloguer anual de 25 pessetes. La hipoteca no es va aixecar fins el 1914, però el mateix dia se'n va fer una de nova de 500 pessetes a favor de Rosa Grané Clota, que no va ser cancel·lada fins el juliol de 1922.

El Segimon i la Rosa van tenir tres fills, el Narcís, la Caterina i la Margarida, però la Caterina se'ls va morir quan

tenia 16 anys. L'hereu Narcís Grau Muns el 1896 es va casar amb Antònia Cebrià Tuà i va marxar de casa per anar de masover a la Casa Nova, buscant segurament poder menar més terra que la que tenia a casa. També treballava a jornal al mas Santpere, on la seva dona feia de minyona. El 8 de juny de 1904 va comprar cal Passadret per només 375 pessetes, però la casa es trobava mig en ruïnes i el Narcís hi va haver de fer obres. L'Hostal va quedar doncs, per la seva germana Margarida Grau Muns.
Aquesta es va casar el febrer de 1906 amb Isidre Canals Dolla, un home molt més gran que ella, que havia baixat de la Pedra, un petit lloc situat al vessant del Port del Comte. Van tenir cinc fills; el Domingo o Mingo (1907), el Ramon (1908), el Narcís (1910), la Maria (1912) i la Roseta (1920).

Arxiu Sisó-Creus

L'Hostal el 1996

El Mingo va tenir l'honor de sortir a les pàgines del diari "El Dia" el 19 d'agost de 1935. La notícia feia:
Ahir fou portat a l'Hospital Clínic, procedent de Fonollosa, el veí d'aquella població Domènec Canals i Grau, de vint-i-set anys, el qual presentava una fractura oberta del radi de l'avantbraç esquerre, produïda per la mossegada d'un ase.
Amb un ruc tan guit, a l'Hostal no els calien gossos.

Isidre Canals va morir a finals de 1926 i la mestressa Margarida Grau Muns ho va fer el 3 de gener de 1954. Com que no va deixar testament, el jutge va determinar l'abril de 1974 que l'herència corresponia a tots els fills, a mitges.
Després de la mort de la mare es va quedar a l'Hostal el Domingo i la seva dona Montserrat Viladés Soler, natural d'Olius. Els germans van anar marxant; el Ramon se'n va anar al mas Boixeda de Fals en casar-se amb una filla dels masovers, més endavant aniria a la Torre March del Suanya, el Narcís es va instal·lar a Sant Joan, i la Roseta a Manresa en casar-se amb el Pepet de cal Jan Bastardes. La Maria tenia una malaltia greu que va fer que l'haguessin d'ingressar en un sanatori.

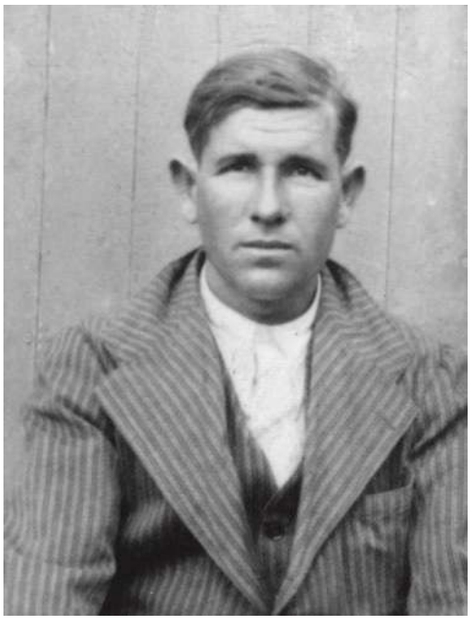

Arxiu municipal

Mingo Canals

A finals de 1962 el Mingo va tancar les portes de l'Hostal i es va traslladar a la masoveria del Bosc de Rajadell. Uns anys després la canviaria per la del mas Puig. El seu fill Ramon va ser molts anys mosso i tractorista de l'amo Moisès Miralles.
Mentrestant la casa deshabitada va anar decaient i amenaçava ruïna. El 23 de març de 1974 els quatre germans Canals Grau es van vendre la casa i l'hort de l'Hostalet a Pere Vall Vall, de cal Mestre Valentí. No la va tenir gaire temps, perquè el 4 de maig de 1976 la va vendre als germans Ricard i Jaume Larroya Soler. El Ricard es dedicava a comprar i vendre antiguitats i tenia una botiga al carrer del Cós de Manresa. La casa no era massa habitable i els amos només hi anaven a passar algunes estones.
El 31 de març de 1992 la van vendre al matrimoni format per Joaquim Sisó Lordan i Neus Creus Porta, de Manresa. El lloc els agradava molt i van gastar-se diners en millorar la casa. Van construir un porxo, un finestral, van canviar els tancaments i van fer arribar l'electricitat i l'aigua. L'hort els el menava el veí de cal Tico, que hi solia fer patates.

El 30 de març de 2004 l'Hostal va tornar a canviar de mans. La compradora, Montserrat Casanovas Saltó de Barcelona només tenia interès en l'immoble per poder-hi fer negoci. Una colla de paletes forasters de l'empresari Condis va remodelar de dalt a baix la casa, construint-hi fins i tot una mena de torre d'inspiració medieval. Quan la casa va estar acabada, es va posar a la venda a través d'una agència immobiliària. El 29 de desembre de 2005 la van adquirir Alfons Ruiz Guilera i Rosa Ricart Sanahuja, els actuals propietaris.

TALLAR EL BOSC

Avui en dia la fusta es paga poc i gairebé no surt a compte tallar un bosc, però anys enrere els boscos eren un actiu important dels propietaris i una de les fonts principals d'ingressos. Periòdicament tallaven una part dels seus boscos i amb el benefici en tenien per fer front a despeses extraordinàries com podien ser cancel·lar un deute, o comprar terra, o dotar una filla casadora.
De l'explotació del bosc també se'n beneficiaven els pagesos amb poca terra, ja que tenien l'oportunitat de fer alguns jornals, sobretot a l'hivern quan la feina de pagès escasseja.

Quan el propietari es decidia a fer tallar una obaga el primer que havia de fer era baixar a Manresa, al mercat dels dilluns, i posar-se en contacte amb un dels nombrosos intermediaris o compradors que operaven a la comarca. Aquest feia una estimació de la quantitat de fusta que se'n podria extreure i pactava un preu, a tant el quilo, amb l'amo del bosc. També calia tramitar els permisos amb el guàrdia forestal, el qual marcava amb una destraleta els arbres aptes a per esser tallats.

L'intermediari contractava llavors una colla de talladors, que es cuidaven de **tallar**, **esbrancar** i **pelar** els troncs. Per aquestes operacions es feia servir una única eina, la **destral catalana**, que es caracteritza per tenir la fulla més allargada que l'espanyola. Les millors destrals que es podien adquirir per aquesta zona provenien del ferrer de Vallmanya. Per esmolar-la es fa servir una pedra esmoladora natural, mullant-la amb una mica d'aigua.
Es tallava a l'hivern i es treballava totes les hores de claror. S'anava per parelles i per tallar un arbre primer s'utilitzava la destral, picant alternativament a una i altra banda de la soca, com més avall millor, però anant amb compte de no ensopegar amb un roc i esmussar l'eina. Alguns propietaris descalçaven les soques, per poder vendre més fusta. Per poder treballar bé calia esbrossar el voltants de l'arbre amb la mateixa destral. S'acabava d'abatre l'arbre fent una entalla amb el **xerrac**, mirant que caigués entre els arbres sense malmetre'n cap. El xerrac s'untava amb petroli, per evitar que la resina dels pins s'hi enganxés. Cada cert temps calia llimar les dents del xerrac i **entrescar-lo** amb l'ajuda d'una galga. Una bona parella podia arribar a tallar un centenar de pins en una jornada, però depenia molt del terreny i de la mida dels arbres.
Els treballadors del bosc dormien a la pallera o en alguna dependència de la masia si era propera. Si no, construïen una barraca en una clariana del bosc amb troncs i la recobrien amb terra. Allà menjaven i dormien en condicions higièniques bastant precàries. Era tradicional que els talladors, però també els arrossegadors i els transportistes, comencessin el dia amb un got de barreja, un beuratge potent però imprescindible per poder afrontar la dura feina que els esperava.

Un cop tenia els talladors, l'intermediari contractava **l'arrossegador**, que anava per compte propi i solia tenir un parell o tres d'animals, normalment matxos, però també mules o algun cavall o euga. L'arrossegar no era feina per animals escanyolits o mal alimentats, havien

L'animal amb els arreus d'arrossegar

de ser bèsties joves i potents. S'acostumava a comprar-les a les fires o a un particular quan havien complert els tres anys i llavors calia ensenyar-les a arrossegar. Primer se'ls acostumava al collar i les morralles, i després a tibar un tronc per un terreny pla. Algunes bèsties n'aprenien al cap d'una setmana, d'altres, mai, i aleshores s'havien de vendre o permutar. Per saber l'edat d'un animal es **denta**, és a dir, se li obre la boca i es mira el color i el desgast dels queixals. A partir dels sis anys, la superfície de les dents queda llisa i el mètode de datació no serveix. Un matxo o una mula podien treballar bé fins els deu anys i mentre feinejaven al bosc calia omplir-los el morralet amb menjar bo, com favons, faves i civada. Durant el dia no bevien, s'abeuraven al vespre quan es portaven a passar la nit a les quadres de la casa.

Arxiu Griffé

Arrossegant al bosc

Per guarnir l'animal es comença posant-li les **esmorralles** i el **capsó**. Les esmorralles s'uneixen mitjançant una cadeneta curta, la **ramalera**, amb el **ronsal**, una corda que serveix per aconduir l'animal.
El **collar** o coixí d'un animal d'arrossegar és diferent d'aquell que llaura o tiba del carro. Mentre que el collar normal s'estreny per dalt amb una corretja, el collar d'arrossegar es subjecta per sota del coll de l'animal. A cada costat del collar hi van les **espadelles**, unes peces allargades de fusta on s'agafen les **ançueles**, dues per banda, que conflueixen en els **tirants**. Per evitar que els dos tirants s'alcin per sobre del llom de l'animal en arrossegar, estan agafats entre ells amb una cordeta que passa per sota del ventre de l'animal, la **barrigue-ra**. Els dos tirants es fixen, un a cada cap, a la barra del

badall, on s'articula la cadena que es lliga al voltant del tronc que s'arrossega. Antigament en comptes del badall s'utilitzava la **rebasteta**, que consistia en un barrot amb un ganxo al mig i dues argolles als extrems, on s'enganxaven els tirants que venien del collar
Els arrossegadors treballaven en colles de dos o tres i portaven els troncs fins al carregador. Els troncs es subjectaven per un cap o altre, indistintament, amb un tros de cadena unida al badall. Els animals ben ensenyats s'aturen quan noten que el tronc queda clavat en alguna soca o obstacle del terreny i són capaços de moure's i trobar la manera de desencallar-lo. El més perillós de tot és arrossegar en un terreny molt rost, perquè el tronc es pot embalar muntanya avall i ferir les potes de l'animal. L'home menava la mula des del darrere i si li calia eliminar alguna nosa feia servir el **destraló**, que portava dins d'un **embús** o beina fixat al collar.

Col·lecció F.Fargas

Barra de ganxo

Es treia la fusta del bosc amb carro, a través de camins que obrien unes colles de treballadors contractats per aquest fi. Treballaven a pic i pala, i quan es trobaven amb alguna roca, hi feien forats amb una barrina a mà i la trencaven amb un cartutx de dinamita.
El carro de baranes corrent s'allargava i reforçava subjectant dues bigues llargues a sota de la caixa anomenades les **bosses**. L'animal que anava entre els braços del carro era l'**escaler**, i a davant seu se li unien un o dos animals més mitjançant tirants de corda i cadeneta. Un animal sol no podria traginar més de 1.000 quilos, però amb dos o tres la capacitat de transport augmentava.
Els carros van donar lloc als camions, la qual cosa va obligar a eixamplar i millorar els camins.
Els troncs, que podien superar de llarg els 200 kg., els carregaven al camió dos homes. Primer els dos junts alçaven el tronc pel cap gros i se'l acomodaven sobre les espatlles. Llavors un d'ells, el més valent, s'avançava uns metres i alçava el tronc pel mig, a continuació el segon home prenia el cap prim i se'l carregava a l'espatlla. Aquesta operació tan feixuga de càrrega se simplificava amb la construcció d'un **carregador**, una rampa per on es feien rodolar els troncs fins a la caixa del camió. Si eren molt llargs, es recolzaven sobre la cabina del camió, se'n deia **carregar amb capçalet**. Els troncs es fixaven mitjançant una cadena o **estringuet**, que s'ajustava amb un tensor amb doble rosca dit el **gat**.
Per moure la fusta es feia servir la **barra de ganxo**, una punta d'acer fixada a l'extrem d'una vara d'avellaner. Els millors ganxos de la comarca els feia un ferrer de Solsona, però tenien molta fama els que venien de Priego (província de Conca). Per tombar un tronc, sobretot si era pesat, s'utilitzava el milhomes, una barra gruixuda i curta amb un ganxo corbat a la punta. A les comarques de muntanya l'estri més usat era el **xepí**, que feia una funció similar a la barra de ganxo. Si un arbre era massa llarg i no cabia al carro o camió, es partia amb un xerrac, accionat per dos homes.

El comprador o intermediari es venia la fusta a una serradora o a un magatzem de pals. Els més ben pagats eren els arbres llargs i rectes, que podien ser utilitzats per les línies elèctriques o telefòniques després d'haver estat impregnats amb creosota. L'empresa més important de la comarca era "Postes y Maderas" de l'Alter de Manresa. Els pals només es podien fer amb fusta de pinassa o pi roig. El pi blanc, el més abundant a les terres baixes del Bages, servia per llenya, si bé durant uns anys les serradores de Manresa en feien llistons per fer caixes de fruita. També s'aprofitava per llenya els roures i alzines que són abundants en alguns boscos, però la principal aplicació de la fusta d'alzina era per la fabricació de carbó vegetal o **carbonet**, que es consumia als fogons de les cuines i a la fornal dels ferrers.
Quan carejaven els trons cilíndrics per fer-ne taulons, els retalls que en resultaven eren els **costers**, que es venien al forns de pa. De serradores a Manresa n'hi havia més de deu, però ara la majoria han tancat.
A part dels troncs també s'aprofitaven les branques. Colles especialitzades en feien feixos o **torrats**, que es gastaven als forns i teuleries. Durant uns anys una part de la fusta que es treia dels nostres boscos anava a una empresa paperera de Balaguer. Ara, la major part es destina a l'empresa Tradema de Solsona, que fabrica taulers de fusta conglomerada.

La informació per confegir aquest article prové majoritàriament de dues fonts, dues persones grans que s'han passat la vida al bosc. Per una banda, Francesc Fargas Morera (1926), de cal Quico de Salelles, que va treure molta fusta dels boscos del municipi de Fonollosa i d'arreu amb el seu camió, i per altra banda, Florenci Ferrer Serra (1935), fill de cal Sec de Castelltallat, que va viure uns anys a cal Fuster de Fonollosa i va treballar tota la vida al bosc, primer tallant i després arrossegant amb les seves mules. Actualment està retirat, però encara conserva un cavall d'arrossegar, un magnífic animal, i totes les eines de l'ofici. Ell i el seu fill ens van fer una demostració de com guarnir el cavall i de la tècnica d'arrossegar a l'era del mas Governa de Castelltallat.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 10 Novembre 2012

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

LA CASETA DE CAMPS (2ª part)

Josep Bacardit Bacardit va esdevenir l'amo sent encara menor d'edat, quan va morir el seu pare. El març de 1818 va passar comptes amb el seu oncle Josep Bacardit, l'amo del mas Bacardit de Llomàs, que estava disposat a satisfer-li allò que li pertocava del seu avi matern Jaume. L'herència va consistir en dues vinyes de 2 quarteres cadascuna, l'una dita "Vinya Nova, i l'altra "Feixa de la Pinassa", i un camp dit "lo Restoblet". Aquestes tres peces eren de pertinències del mas Coma i estaven valorades en 100 lliures. El Josep va fer obres a casa seva, com en dona testimoni la llinda d'una finestra de la façana gravada amb el seu nom i la data 1821.

Va unir-se amb Maria Ferrer Sala, del mas Gibergues de Sant Salvador de Torruella. Van fer capítols a Cardona el 14 juliol 1824.
El dot va ser de 375 lliures i a l'aixovar hi havia dues caixes de noguer, cinc vestits bons, deu camises de bri, dos coixins plens de llana amb coixinera de bri, unes estovalles de bri mostrejat de setze pams, una vànova de cotó d'indianes i altres coses. Van quedar que el dot es pagaria en dues pagues iguals, la primera el dia de les noces i la segona al cap d'un any.
El Josep i la Maria van tenir cinc nois, una situació ideal per una casa de pagès d'abans, perquè, per una banda, disposaven de mà d'obra, i per l'altra, evitaven haver de descapitalitzar-se pagant dots. A més a més, tres dels xicots van quedar concos i es van quedar a casa treballant fins al final del seus dies.
Els cinc nois eren el Joan (1826), el Josep (1828), el Jaume (1831), l'Isidre (1832) i el Francesc (1838). Aquest darrer es va casar amb Maria Puigdellívol Marcet i es va fer una casa a Sant Joan. El 1893 els concos Josep i Jaume van fer testament i van deixar els béns al nebot Josep Bacardit Puigdellívol, perquè llur germà, l'hereu Joan, ja feia anys que era mort. Els tres germans solters van morir de vells a la Caseta.
Josep Bacardit Bacardit va morir el 27 d'octubre de 1867 i el desembre, el seu successor, el Joan, va fer inventari. En l'inventari hi apareix la Caseta, amb les seves 19 quarteres de terra, i les dues vinyes i el camp que li havien pervingut de l'herència del seu avi matern Jaume.

Joan Bacardit Ferrer (1827-80) va fer capítols el 25 agost 1844 amb Rosa, filla del difunt Josep Puigdellívol de Castelltallat i Maria Anna Vilalta. Aquell dia el pare va fer hereu al Joan, mentre que Tomàs Puigdellivol, germà de la núvia, va comprometre un dot de 500 lliures, que incloïa la donació feta pel seu oncle Maurici Vilalta.

Finestreta de la façana

Van tenir una bona colla de fills i van estar afortunats, perquè la majoria va sobreviure. Els nois es deien Josep, Francesc, Jaume i Joan, i les noies, Maria, Josefa, Teresa, Antònia, Maria Anna i Rosa. D'alguns d'ells en sabem el destí. Així, el Francesc es va establir a Terrassa, el Jaume es va casar el 1887 amb Anna Vilarrubia, hereva del mas Gotzems de Boixadors, la Rosa es va casar el 1894 amb Andreu Sebrià Tuà de Llobera, i l'Antònia el 1878 amb Francesc Vall Torras, un fadrí de la Vall de Fonollosa que va construir la caseta dita cal Quico, i la Maria Anna el 1881 amb Francesc Calsina de Castellfollit del Boix.

Joan Bacardit el 1879 va cedir un terreny a Francesc Bastardas per edificar una tina a canvi d'un cens anual de 8 quarters de vi clar, amb la clàusula que si deixava de pagar el cens cinc anys seguits, la tina quedava pel Bacardit. El Bastardas podia també utilitzar la premsa de la Caseta,a raó de dos rals per premsada. La tina del Bastardas deu ser una de les que formen part d'un conjunt de cinc que encara es conserva, situat a poca distància de la Caseta. Una altra de les tines ha de ser la de Valentí Ballonga de Fals que surt esmentada més avall. A més de les tines dels parcers, a la Caseta hi havia dues

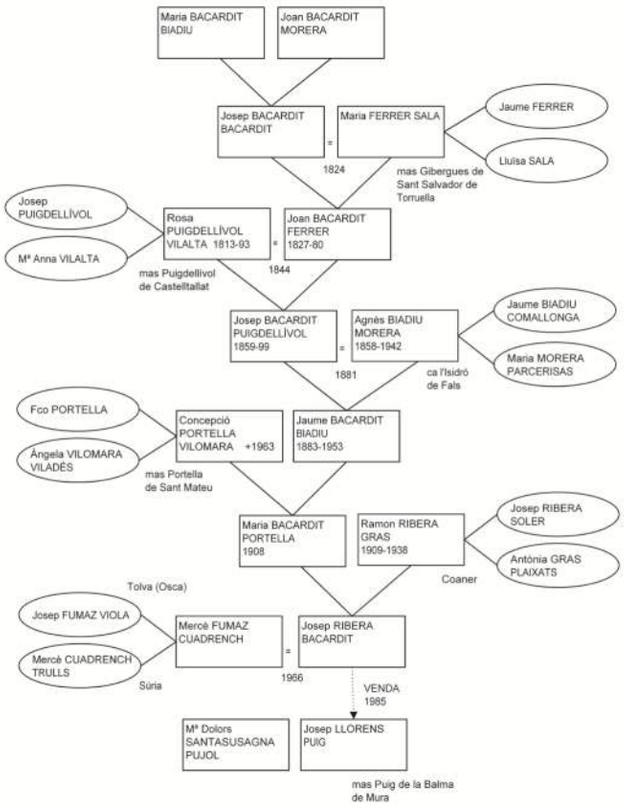

tines per recollir les parts de l'amo. Al celler encara s'hi guarda una bota de gran capacitat, del tipus dit encongrenyada o de cadireta.
El 1881 el Joan va ser un dels prohoms de Camps que va avalar la contractació d'un quinto per servir a l'exèrcit per compte del poble. Li va tocar contribuir amb 39 duros. Uns anys més tard, a la seva vídua li van reclamar via judicial aquesta quantitat.

Llinda de la finestra datada 1821

Joan Bacardit va fer testament a la rectoria el 6 de setembre de 1880. Estava a les últimes i ja no va ser capaç de signar, fent-ho per ell el veí Josep Pelfort. Va deixar a les quatre filles, que encara eren solteres, el mateix dot que havia dat a les altres, 35 lliures, i va fer hereu al seu fill gran, el Josep. Va morir tres dies després. La Rosa Puigdellívol va sobreviure el seu marit fins el desembre de 1893.

El darrer pagès de la Caseta

Josep Bacardit Puigdellívol va fer capítols el 2 de novembre de 1881 i es va casar el 23 d'aquell mes amb Agnès Biadiu Morera, una filla de ca l'Isidró de Fals. El dot fou de 200 lliures i l'aixovar constava d'una calaixera, que havia substituït la típica caixa de núvia, considerada passada de moda. El matrimoni va tenir nou fills.
El Jaume, l'hereu, la Maria, casada amb Salvador Oliveras de Sant Vicenç, la Concepció (1885), casada amb Valentí Altimiras, un forner del Pont de Vilomara, la Vicenta, casada amb Joan Portella, l'hereu del mas Portella de Sant Mateu, el Mateu (1895), casat amb Mercè Baraldés de Súria, el Joan, casat amb Concepció Puigdellívol de cal Rabinat, la Providència (1899), casada amb Lluís Santamaria de Castelladral, i el Lluís i el Ferran (1897), solters. El Lluís va establir-se a Barcelona, mentre que el Ferran va morir jove.

El Josep va comprar el novembre de 1893 un terreny de regadiu d'una quartera a Súria, a la partida de les "Hortes Velles", que li va costar 4.500 pessetes, una suma considerable. El 1895, junt amb Pau Palà Pelfort, va comprar a Bacardit de Llomàs un bosc de 20 quarteres per tallar pel preu de 3.325 pessetes. Tenien sis anys per tallar tota la fusta, havent de deixar dempeus 14 roures grossos per quartera.
El Josep va agafar el tifus i el 24 d'abril de 1899 va fer testament amb el rector Josep Trullàs. Va llegar a cada fill quatre monedes d'or de les anomenades "dobles de a quatre". A les filles els va destinar per casar-se un vestit negre, un de color i algunes peces de roba blanca. Va fer hereu al primogènit Jaume. No li quedava gaire vida, i el 28 d'aquell mes va morir, precisament el mateix dia que va néixer la seva filla Providència. No va morir a casa seva, sinó a la del seu germà Joan, en una casa del carrer Burés de Sant Joan de Vilatorrada, on segurament l'havien portat per evitar el contagi. Van traslladar el seu cadàver al cementiri de Camps.
Pocs dies després de l'enterrament la vídua va haver de resoldre una qüestió referent a una de les tines que hi havia a prop de la casa, que tenia llogada a Valentí Ballonga de Fals. Aquest no pagava el lloguer des que la fil·loxera havia fet net amb totes les vinyes del terme. Van acordar que en el futur pagaria 3 pessetes anuals, més 70 cèntims per cada premsada.
No podia però, la vídua fer-se càrrec de portar la terra, així que amb la nena petita i els tres nois, Jaume, Joan i Mateu, va baixar cap a Súria. Les filles grans ja eren casades a fora.

A Súria tenien una casa a la carretera de Manresa, als baixos de la qual el Jaume va obrir una botiga de comestibles. Més tard en va obrir una altra a la colònia minera Santa Maria. El seu germà Mateu també es va dedicar al negoci de la venda de comestibles.
El Jaume es va casar amb Concepció Portella Vilomara i van tenir tres filles; Maria (1908), Àngela i Pilar. La pubilla Maria es va casar amb Ramon Ribera, l'Àngela es va casar amb Antoni Guilà Giró, sastre de Súria, i la Pilar amb Felip Santamaria Esquius, de Castelladral. Era ferrer, però després es va dedicar al transport de mercaderies i passatgers.
El Jaume va aixamplar els límits de la propietat de la Caseta amb diverses compres de terra que va fer a Guillem Feixas, l'hereu del mas Coma, que anava liquidant el patrimoni familiar. Va passar d'unes 19 quarteres a més de 80 quarteres de terra, bàsicament plana i apte pel conreu.

El Jaume va fer testament el 1946, fent hereva la Maria i deixant 10.000 pessetes a cadascuna de les altres dues filles. Va morir a Súria el 1953, a l'edat de 70 anys, mentre que la seva mare Agnès Viadiu ho havia fet el 1942, als 84 anys.
Ramon Ribera Gras era un fadrí del mas Ribera de Coaner, nascut el 1909 en el si d'una família nombrosa formada per 6 noies i 3 nois. Es va treure el carnet de conduir el 1929 i treballava de camioner a Manresa, a la Fruiteria Manresana, abans de casar-se. Un cop casat va tenir un cotxe per fer encàrrecs per la botiga de la seva dona. Va morir el 1938 a Granollers. Estava mobilitzat i va patir un accident de camió.
El Ramon va deixar orfe un fill de dos anys, el Josep Ribera Bacardit. El Josep es va casar el 1966 amb Mercè Fumaz Cuadrench, de Súria i va tenir tres descendents, anomenats Josep Maria, Rosa i Ramon.
El Josep el 1985 es va vendre, amb molta recança, la propietat de la Caseta a Josep Llorenç Puig, l'amo del Puig de la Balma de Mura i la seva muller Maria Dolors Santasusagna Pujol. Els compradors volien la finca per donar-la a un del seus fills, però dissortadament el noi va morir d'accident i els plans es van frustrar. Actualment la terra la sembra el Josep Llorenç.
És de destacar que Josep Ribera conserva una col·lecció molt completa de documents i escriptures dels seus avantpassats de la Caseta, documentació que molt amablement ens va permetre consultar i que ens ha facilitat molt la feina.

Vista general

Masovers

Després que la mestressa i els seus fills marxessin a Súria, a la Caseta hi van haver masovers. L'u de gener de 1905 es va signar a l'ajuntament un contracte de masoveria entre la vídua Agnès Biadiu i el seu fill Jaume Bacardit, i Joan Casellas Trulls. Van acordar que es partirien la collita de cereals al terç, dos pel masover, una per l'amo, i la verema i les olives a mitges, mentre que l'hort i els llegums no pagarien parts. El cost del sulfat i el sofre aniria a mitges, la brisa seria pel masover, però aquest hauria de pagar la premsada.
Joan Casellas Trulls era de cal Putxó de Castelltallat i la seva dona Maria Neus Grifé Biosca de cal Grifé de Camps. El 1906 van tenir el primer fill mentre eren a la Caseta, però abans de 1911 ja eren a Salelles, on van tenir la resta de fills. El Joan no era l'hereu de cal Putxó, però va acabar essent-ho.

Després d'ells es va instal.lar a la Caseta, en qualitat de masover, un dels nois de la família dels amos, el Joan Bacardit Biadiu. Estava casat amb Concepció, o Sió, Puigdellivol Ferrer, de cal Rabinat de Fonollosa, i va tenir tres fills, dits Pere (1919), Corona (1920) i Ton (1924). Durant uns anys van acollir a casa a la seva neboda òrfena Maria Ferrer Puigdellivol, filla de la seva germana Dolors. Era una mica més gran que els seus cosins i els feia de mainadera. El Joan va morir de tifus a Súria, deixant a la Sió vídua essent encara ben jove. Llavors aquesta va agafar les tres criatures i va obrir una botiga de comestibles a les Escodines de Manresa. El seu fill Pere es va casar amb Sabina Fainé, el Ton amb Pepita i la Corona amb Lluís Ribas, un retratista.
La masoveria va ser ocupada per Joan Porredon Vilana i Maria Xixons Noguerola, naturals de Pinós. Tenien dos fills, el Josep (1918) i el Jaume (1920), i una filla, la Francesca (1915). Josep Porredon es va casar amb la modista Leonor Bonvehí, de cal Xisco, i el seu germà Jaume amb Consuelo Vila, de cal Cisteller.
La Caseta tenia molta terra bona, eminentment plana. De les 90 quarteres de sembrat i altres conreus, el masover en menava la meitat i la resta estava repartida entre els parcers Teixidor, Maginet i els Planas del mas Coma. El masover, igual que els parcers, donava a l'amo el quart, i es podia permetre de
tenir un mosso, i de vegades dos. Un dels mossos va ser Àngel Cunyat de Sant Mateu.
Joan Porredon va morir a la Caseta el 1957 i la seva dona el 1959, i aleshores el seu fill Josep es va fer càrrec de la masoveria. Durant aquesta etapa es van fer obres a la casa, que va portar a terme el paleta Àngel de cal Miquelet.
Mentrestant el camp s'havia anat mecanitzant, però el masover no podia comprar un tractor propi i l'explotació resultava poc rendible. Per aquest motiu va preferir traslladar-se a Manresa i treballar de manobra per compte d'altri.
Van passar llavors uns masovers que es deien Francesc Vilés i Carme, amb un nen anomenar Mauro. S'hi van estar fins el 1965 que van ser substituïts per Gabriel Rial Mensa i Antonia Duocastella Aynés. El Gabriel venia de la masoveria de Bertrans de Castelltallat i durant un temps encara va seguir menant-ne les terres. Va morir

Tines dels parcers

el 1988 i el seu fill Eliseu, que tenia l'ofici de guixaire, no va voler continuar a la masoveria i la casa va quedar tancada.

De llavors ençà ha estat llogada algunes temporades. Alguns dels llogaters han estat Heribert Oliva, del Junyent, i l'anglès Wifield, fins que el 2003 van signar un contracte de lloguer de llarga durada les dues germanes Montserrat i i Núria Duocastella Bastardas i llurs marits respectius Jaume Ribas i Joan Clavé. Hi solen anar tots els caps de setmana.

CAL BASCOMPTE

El propietari Joan Junyent va cedir el 5 de maig de 1842 a Ramon Bascompte una porció de 5 quarteres al lloc anomenat Cabrelles, un topònim que correspon a l'antic mas medieval de Cabretes, un dels masos rònecs que posteriorment van ser incorporats al mas Junyent.
La cessió o establiment tenia una clàusula que permetia a l'adquirent la construcció d'una casa, "con las oficinas que le acomoden". Cal aclarir que "oficines " no tenia el sentit actual, sinó que volia dir dependències o edificis annexes.
A la terra el Bascompte hi havia de plantar 10.000 ceps i a les vores pals d'oliveres, i ho havia de tenir enllestit i a punt de produir abans de vuit anys, ja que en cas contrari s'anul·lava la concessió. Per millorar les condicions del sòl, podia agafar brossa de la resta de la propietat Junyent i fer formiguers. L'entrada va ser d'una tassa d'aigua. La casa que va fer es va dir, amb tota lògica, cal Bascompte.

Ramon Bascompte havia nascut a Coaner i els seus pares eren Josep Bascompte i Rosa Santasussana, però el nom del pare ofereix algun dubte, perquè en un document tardà aquest consta com a Mariano. Un altre element que afegeix més dubtes són uns capítols signats el 1802 entre Joan Bascompte Pelfort, de Coaner, i Rosa Santasussana Ribera, de Salo.
Al marge de les incerteses tenim que la dona del Ramon Bascompte era Maria Solanes, una parenta de Jaume Solanes, àlies Jaume Ruc, que també es va fer una casa en aquella zona. El Ramon i la Maria van criar cinc fills, que portaven els noms de Maria, Pere, Francesc, Josep i Rafel. El 1868, en complir els vint anys, el Francesc va decidir llogar-se com a substitut d'un quinto a qui li havia tocat fer el servei militar. Servir al Rei no era cap broma, el servei durava quatre anys i implicava segurament entrar en combat. Per això, abans de marxar el noi va fer testament a favor del seu germà gran. El Francesc va assegurar els 480 escuts que va rebre en un lloc segur, els va prestar a un de Sant Mateu que li va garantir que, havent acabat els quatre anys de servei, n'hi tornaria 608.

La Maria es va morir i aleshores el vidu Ramon va contraure segones núpcies. Ho va fer a l'església parroquial de Castelltallat l'11 d'agost de 1859 amb Maria Àngela Llordella Guals, soltera, de 28 anys. La Maria Àngela era natural de Cardona, però feia dos anys que residia a Castelltallat. El segon matrimoni no va donar fruits.
El 1863 es va ampliar la casa adossant un cos més a la part de llevant, com en dóna testimoni la llinda de la finestra. Potser també va ser llavors quan es va avançar la façana amb un porxo de tres arcs, que donen a l'edifici

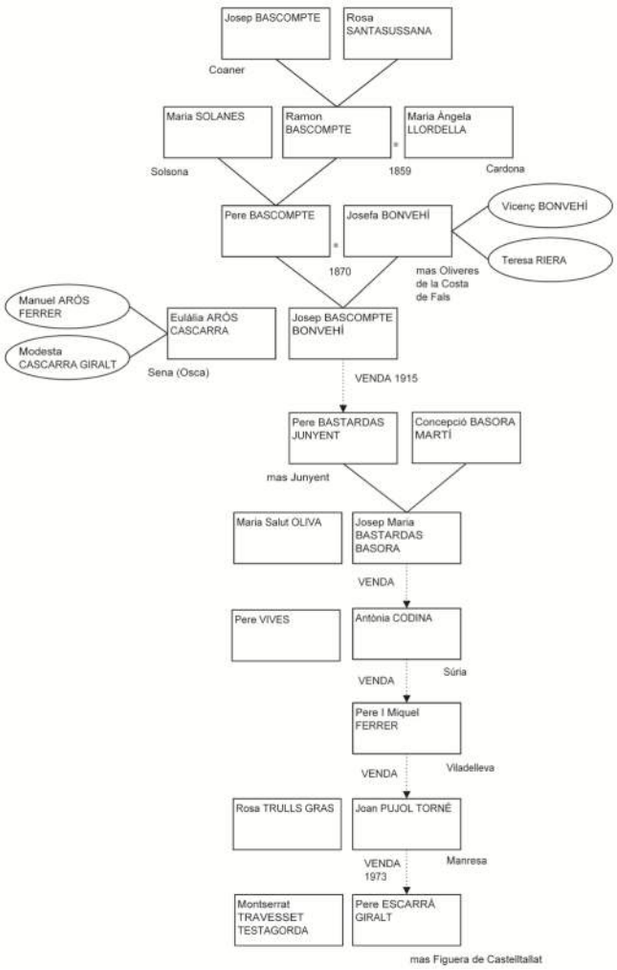

una aparença singular, ben diferent de l'estil comú en les cases d'aquest país.
El febrer de 1877 el sastre Pere Devant Vila, per pagar-li 2.000 pessetes que li devia, li va traspassar una peça de 9 quartans, coneguda com la Plana, pertanyent al mas Carner de Sant Mateu. Aquesta terra la va tenir només un parell d'anys, fins que l'amo del Carner la va recomprar.
Ramon Bascompte va expirar el 16 d'octubre de 1892 sense haver fet testament, però no hi va haver problemes amb l'herència, perquè s'havia determinat l'hereu en els capítols del seu fill Pere.

Els capítols del primogènit Pere s'havien signat el 21 d'octubre de 1870 amb la futura muller Josefa Bonvehí Riera, una filla dels amos del mas Oliveres de la Costa de Fals. El germà de la núvia va donar-li 125 lliures, dos vestits de llana, un de cotó, 12 camises i 6 duros per comprar una caixa o una calaixera, a triar.
A finals de 1871 l'amo del Junyent va establir al Pere

Bascompte 7 quarteres de terra per un període de cent anys. El març de 1873 el Pere va demanar-ne un trosset més de 3 quartans per fer-hi hort, a la qual cosa el Junyent va accedir, previ pagament de 200 pessetes.
El 1886 el Pere va deixar al seu parent Jaume Ruc 500 pessetes per pagar les obres d'una casa que s'estava fent a Sant Joan, amb un interès del 6%. Aquest li va restituir els cèntims quatre mesos més tard.

Vista general

La dona del Pere venia de casa rica i disposava d'una petita fortuna a títol personal. El 17 de juliol de 1899 va fer una inversió important. Va comprar a l'amo del Junyent, que començava a patir angoixes econòmiques, una porció de 100 quarteres, repartides així; 36 quarteres dins del terme de Sant Mateu i 64 a Camps. La part de Sant Mateu era inculta, però a la part de Camps hi havia quatre parcers que menaven vinyes, d'una superfície total de 32 quarteres. Les parts que rebia el Junyent va passar a rebre-les la Josefa. Dintre de les 100 quarteres comprades s'hi trobaven les 7 quarteres del Pere Bascompte, i així, amb aquesta operació el Pere es va convertir en parcer de la seva muller.
El preu de la venda va ser de 4.500 pessetes i la compradora va haver de fer mans i mànigues per reunir tants diners. Ho va fer demanant un préstec de 2.000 pessetes a Josep Jovés , un empleat de Manresa, que els hi va deixar amb un interès del 4%. El Pere Bascompte va col·laborar i també va demanar un crèdit de 1.000 pessetes. Per completar el finançament la Josefa va empenyorar les pastures de tot el tros a Joan Comallonga Bastardas pel preu de 1.000 pessetes. L'abril de 1901 la Josefa va recuperar les herbes.
Els amos de cal Bascompte van portar al món una bona colla de fills. Els nois eren el Lluís, el Pere, el Victorino i el Josep. Les noies, la Francesca, la Dolors, la Isabel, l'Eulàlia i la Maria, sense comptar-ne una que va morir a l'edat de set anys. Hem esbrinat les parelles de la major part d'aquest reguitzell de noies. La Francesca es va aparellar amb Antoni Biosca Tomasa, la Maria amb Joan Vila Claret, la Isabel amb Lleó Vila Santasussana i l'Eulàlia amb Ignasi Muns Badrenas. D'aquests homes només el primer era de Camps, de cal Lluís.

Quan va faltar el pare es va quedar a casa cuidant les terres el Lluís Bascompte Bonvehí (1877-1942), el fill gran. Aquest va tenir una vida força moguda. Quan el van cridar a files per anar a la guerra de Cuba va desertar i va estar uns anys a l'estranger, fent qualsevol feina. Va tornar i es va casar el 1909 amb Maria Isanta Mas, filla de Joan Isanta Oller, de cal Genís de Castelltallat. Els dos primers fills que van tenir van ser la Filomena (1912) i el Joan (1913).
La vella Josefa Bonvehí era la mestressa i tenia la clau de la caixa. No s'avenia amb la nora, cosa que és relativament freqüent en moltes llars, però a més, la Josefa deuria ser una dona de caràcter i acostumada a fer la seva. Els seus descendents han sentit explicar que un dia la vella va barallar-se amb la jove, li va donar un cop a la panxa amb una senalla i aquesta va avortar. Això va ser la gota que va fer vessar el vas i el Lluís i la Maria van marxar cap a Barcelona amb les dues criatures. A la capital van tenir més fills, l'Eulàlia (1919), el Lluís (1920) i la Pilar (1926). El Lluís primerament va treballar a la secció de calderes d'una fàbrica de paper de diari al Poble Nou, però després es va convertir en un empresari del reciclatge, és a dir, drapaire. Va fer diners i el negoci el van continuar els fills. Conten que el Lluís era un xic tarambana, essent el seu punt flac les timbes de cartes i altres jocs.

Sense l'hereu, qui es va fer càrrec de cal Bascompte va ser el seu germà Josep. Aquest no va aguantar gaire i aviat va seguir el camí dels seus germans cap a Barcelona. A finals de 1915 es va vendre la terra i la casa a l'amo del Junyent.
Es va casar amb Eulàlia Arós Cascarra, d'un poble dels Monegros dit Sena (província d'Osca). A Barcelona va fer de carboner i va morir d'un accident atípic. Ell i la seva dona es van intoxicar menjant bolets. Malgrat que semblava que ella estava més greu i ell se'n sortiria, va passar just el contrari.

Façana

El Junyent va tenir alguns llogaters a la casa. La dada més reculada correspon a Maria Tatger Vilagener, una dona de 30 anys originària de Sant Mateu, que hi va ser fins el 1921. El 1942 hi vivien Agustí Vilaseca Sorribas, de Súria, i Elvira Gubianas Reig, de Sant Mateu. Quan aquests se'n van anar a Bacardit de Llomàs, van ser substituïts per Joan Parcerisas Sala, de Canalda, i la seva dona Rosa Soler Bajona, de Timoneda. Van venir el 1945 procedents de la masoveria del Vilar de Tentellatge. Abans havien estat a la Serra de la Canya, de Montmajor, on van néixer els seus quatre fills; Ramona (1924), Josep (1928), Pauleta (1930) i Maria (1931).
A cal Bascompte tenien alguns camps i algunes feixes d'olivers sota la casa. En un dels corrals hi guardaven un petit ramat de cabres i ovelles. Per rentar la roba reco-

llien en un dipòsit l'aigua que baixava per una rasa. Es feien ells mateixos el pa al forn de casa i la Rosa preparava coca els dies assenyalats.
L'abril de 1952 es van morir el Joan i la seva filla Pauleta, amb dues setmanes de diferència. La Pauleta tenia 22 anys i va morir de tisis. Al cap d'uns mesos la família va marxar de cal Bascompte per anar a la masoveria del mas Figuera de Castelltallat. Poc temps més tard la Maria es va casar amb Vicenç Esquerrà, un fadrí de Figuera.
A continuació va entrar la família formada per Florenci Vendrell Bernadich, la seva dona Carme Freixa Riu i les quatre filles Ramona, Palmira, Teresina i Maria, les dues darreres bessones. Venien de Linya (Navès), d'una masoveria dita cal Vendrell. El Florenci era un home molt devot, de rosari i novena, i no renegava mai, un costum molt estès entre els seus coetanis. Era conegut amb el sobrenom de "Santa Rata" i la seva família en general era coneguda com els "Ratolins". Es van estar a Bascompte un parell d'anys, a tot estirar, i llavors es van traslladar a cal Biel, una caseta de Sant Amanç, situada just al termenal de Fonollosa. La casa va quedar buida per sempre més.

A la dècada dels anys 50 Josep Maria Bastardas del Junyent es va vendre la casa i les seves 18 hectàrees de terreny a Pere Vives i Antònia Codina, de Callús. L'Antònia era anomenada la Bessona, perquè venia d'una casa de Callús dita cal Bessó. Era modista i una dona molt hàbil en els negocis. Durant uns anys es va dedicar a construir cases barates, que després llogava o venia als immigrants castellans que anaven a treballar a la fàbrica. Comprava i venia immobles i en una d'aquesta operacions especulatives deuria comprar cal Bascompte. El seu home era Pere Vives, que feia de mecànic a la fàbrica Pujol, a la colònia de cal Cavaller. Tenien un únic fill, Josep Vives, que va arribar a ser professor a la universitat.

Volta del femer

La casa va ser venuda després als germans Pere i Miquel Ferrer, de Viladelleva, una sufragània de Callús, i aquests se la van vendre a un ramader i lleter de Manresa, dit Joan Pujol Torné, i la seva consort Rosa Trulls Gras.
El 23 d'octubre de 1973 el Pujol se la va vendre a Mercè Giralt Puigpelat, mestressa del mas Figuera de Castelltallat, i al seu fill i hereu Pere Escarrà Giralt. La compra obeïa a una certa lògica, ja que cal Bascompte toca amb la resta de terres de Figuera. Ara la casa segueix sent del Pere, el qual està casat amb Montserrat Travesset Testagorda, de Miraver.
Malgrat els anys que fa que està desocupada l'estat de la casa no és preocupant, perquè el propietari actual va refer i canviar bona part de les bigues de la teulada, després que en l'incendi que va arrasar la zona el 1994 es cremés parcialment la casa.

LLIBRETA DE COMPTES DE CAL FUSTER

La llibreta
Francesca Vilalta Vila, la darrera mestressa de cal Fuster, va abandonar la casa el 1950 i va acollir-se a cal Cisteller, on la van cuidar fins a la fi dels seus dies. Posteriorment la casa es va vendre i entremig, les escriptures de la casa es van perdre. No obstant això, va quedar en el fons d'un calaix una llibreta de comptes, que l'actual amo Ricard Pio ha preservat.
La llibreta té les tapes rígides, mesura 21x30 cm. i consta de 52 planes, de les quals 22 són en blanc. Per la cal·ligrafia s'aprecia clarament la intervenció de dues persones diferents, que serien el fuster Ramon Vilalta Grau (1801-77) i el seu fill Ramon Vilalta Closa (1842-1919). Les anotacions que va fer el primer abasten el període comprès entre els anys 1840 i 1848, i el segon entre el 1853 i 1913. La lletra i l'ortografia del primer Ramon Vilalta no és gaire bona, tanmateix no deixa de sorprendre com una persona que no havia tingut oportunitat d'anar a escola, recordem que la primera escola del municipi va començar a funcionar el 1857, fos capaç d'escriure. El seu fill sí que deuria anar a escola, però en tot cas va començar a escriure a la llibreta quan era molt jove, uns 12 anys, seguint segurament les indicacions del seu pare.
El contingut de la llibreta es troba bastant desordenat i consisteix exclusivament en el registre de les collites, any rere any. L'única excepció a aquesta característica és una nota de 1842: " comtas del que a fet texir Ramon Vilalta, fuste de Cams, vin canas de estopa, quarantauna de filicoto y sis de filampua y ab tot niagut xixantaset canas".
L'estopa, el fili cotó i el filempua són tres tipus diferents de roba que se solen trobar en els aixovars de les núvies d'aquesta època.

Les parts del Tatger
La major part de les dades de la llibreta són de les collites de les terres de la casa, que tenia unes 3 quarteres

pròpies, i una peça de secà, dita la Vinya Nova o del Pla, pertanyent al mas Santpere, però a la llibreta també hi ha registres de l'arrendament d'una part de les collites del mas Tatger de Fals, que els avantpassats del Fuster havien comprat a gràcia el 1812. A canvi de 600 lliures en efectiu, l'amo del Tatger havia cedit una novena part de les collites de les quintanes del mas i d'altres terres donades a parcers. Aquest percentatge de les collites venia a ser l'interès del préstec i durava fins que es restituïssin les 600 lliures. En la llibreta estan anotades les quantitats de gra i altres productes que els parcers portaven a l'era de Tatger en el període comprés entre els anys 1840 i 1859. Es de destacar que un dels parcers, el Regueret de Fals, lliurava cada any al Fuster una quantitat d'aglans que oscil·lava entre un mínim de 9 i un màxim de 22 quartans.
A la llibreta de comptes també hi trobem un apartat dit "arrendament de Sant Mateu" que enregistra les collites que van lliurar uns parcers de Sant Mateu entre els anys 1869 i 1871. El Fuster deuria comprar a gràcia aquestes parts, de manera semblant al cas anterior del Tatger. El més curiós són els 23 quintars de trumfos que va pagar un parcer. En aquell temps les patates estaven poc introduïdes.

Collites
Les dades de la llibreta poden tenir interès per estudiar la producció agrícola de les terres d'una casa de Camps durant un espai prou ampli durant el segle XIX, però el seu valor es relatiu, perquè no ens informa sobre la productivitat, ja que s'ignora la superfície dedicada a cada conreu, i ni tant sols si es va mantenir al llarg del període estudiat.
El que és evident és que els pagesos d'aquell temps diversificaven tant com podien la producció, afavorint la rotació de cultius, a fi i efecte de minimitzar els riscos d'una climatologia desfavorable. Si un any anava malament el blat, potser es podia salvar la collita de cigrons o les olives, deurien raonar.

En les pàgines del registre apareixen amb més o menys freqüència les següents collites:
Ordi, civada, blat, blat gros, xeixa, xeixa grossa, pisana, segolós, paumolós, llegum, faves, favons, guixes, llenties, cigrons, veces, moreus, pedrerol, erb, olives i verema.
La major part d'aquestes plantes són prou conegudes, però algunes requereixen una consulta al diccionari:

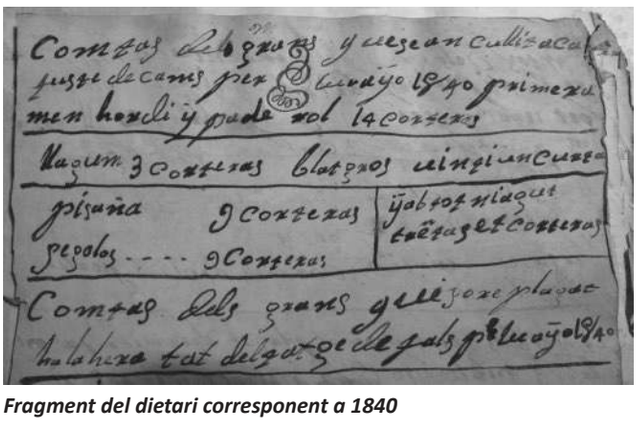
Arxiu cal Fuster

Fragment del dietari corresponent a 1840

ERB
Planta lleguminosa del gènere Ervum ervilia L., que fa uns grans semblants a les veces, però més petits, cantelluts i blanquinosos. Els grans d'erb són molt bons per al bestiar de llana i boví, al qual es donen en farinada. També són bon aliment per als coloms i per als ases. En canvi, és mal aliment per als porcs, que, si en mengen, es moren.
PISANA
Varietat de blat, Triticum dicoccum, la farina del qual és inferior a la de la xeixa, però és millor per a fer midó.
MOREUS
Planta papilionàcia de l'espècie Vicia narbonensis, de fulles acabades en circell, flors en raïms axil·lars i llegums axil·lars mucronats; s'anomena també fava boja.
PEDREROL
Llegum de llavor semblant a la veça, però blanquinosa, no tan forta com l'erb; serveix d'aliment a coloms, a porcells i altres animals domèstics.
GUIXA
Planta lleguminosa de l'espècie Lathyrus sativus, i el llegum que fa. És una planta anual, amb el tronc de 30 a 50 cm., fulles linear-lanceolades, flors blanques, rosades o blavenques, llegum oblong amb les llavors blanques i aplatades, que s'empra com a aliment per a persones i bestiar.

Les sèries d'anotacions
Centrant-nos únicament en les collites de cal Fuster podem dir que la sèrie de dades són continuades en uns intervals amplis. La primera sèrie va de l'any 1840 al 1848, la segona del 1853 al 1859 i la tercera, la més llarga, comença a l'any 1864 i acaba el 1913. La transcripció literal que segueix, corresponent a l'any 1869, servirà d'exemple sobre la varietat de conreus esmentada i el peculiar estil de l'autor.

> Comtas dels grans quem collit a cal Fuste en lo any 1869. Primeramen ordi 4 cuarteras y 6 cuartans, fabons 3 cuarteras, sibada 9 cuartans, llagum de la vinya noba 6 cuarteras y 3 cuartans, besas primarencas 19 cuartans y mits, llagum de la quintana de cal Coma 12 cuarteras y 6 cuartans, blat a la binya daqui niagut 11 cuarteras y 6 cuartans, guixas una cuartera, xiurons 4 cuarteras y mits, de blat a la binya noba niagut 14 curteras menus un curta y mits. Contas de la barema de la binya noba. Niagut 61 cargas de 15 robas y 3 de 13 robas, a la binya de qui niagut 30 cargas de deu robas, olibas niagut 6 cuarteras a la binya de qui, a la binya noba niagut 5 cuartans menus una quarta.

Per fer un petit estudi sobre l'evolució de les collites hem escollit la tercera sèrie, i concretament les collites d'olives i raïm de les dues vinyes, anomenades la Vinya Nova i la Vinya d'Aquí o de Casa, respectivament
La mesura per les olives és la quartera (1 quartera d'olives = 50 quilos). Hem reduït els quartans (1 quartera = 12 quartans) a fracció decimal. La verema la mesuraven en càrregues, essent una càrrega la quantitat que traginava a bast un animal. Ignorem la raó, però les càrregues variaven d'una verema a l'altra. Normalment

eren de 10 roves, però de vegades podien ser de 8, 12 o 15 roves. Per unificar-ho, hem reduït la producció a roves (1 rova equival a uns 10 quilos).

Dades:

	Vinya de Casa		Vinya Nova	
	Olives (quarteres)	Olives (quarteres)	Olives (quarteres)	Olives (quarteres)
1864	140	9,75	840	0,13
1865	300		1230	2
1866	285	5,25	892	0,62
1867	300	7	773	0,2
1868	340	12	1092	0,42
1869	300	6	954	0,42
1870	170	5,9	277	1
1871	280	5	902	0,45
1872	360	18,4	1035	1,20
1873	561	8,75	1308	1
1874	155	4	660	0,45
1875	668	9,8	1236	2,5
1876	340	0,45	1050	
1877	672	17,5	1334	1,75
1878	456	0,6	900	0,8
1879	480	3	780	0,75
1880	590	12	1020	3,25
1881	340	5,7	640	1,14
1882	210	2,75	380	0,1
1883	430	6	670	
1884	190	18	390	3,5
1885	80	6,16	230	8,75
1886	231	8,75	462	3
1887	120	7,65	260	3,75
1888	283	16	945	10,5
1889				
1890	160	5,25	135	3,75
1891		2,7		
1892	190		540	
1893	300	4	790	1,6
1894	180	8,5	800	4,75
1895	60	8,75	460	3,33
1896	15	2,75	325	3
1897	12 coves		335	
1898	13'5 coves	12,5	275	7,75
1899	6 coves		840	
1900		13,75	291	10,75
1901		7,5	162	3
1902	30	18	120	4
1903	25	8,25	120	6,6
1904	45	5,1	260	3,82
1905	150		310	
1906	55	10	330	10,75
1907	120	7	680	10,82
1908	130	11	880	9,75
1909	50		270	
1910				
1911	60		590	
1912	80	13	920	16
1913	100		760	

Els efectes de la fil·loxera

S'observa amb les dades una gran variabilitat de la producció d'olives, cosa que no ha de sorprendre als lectors que estiguin familiaritzats amb el conreu de l'olivar, ja que és sabut que després d'una gran anyada, la següent sol ser fluixa, talment com si l'oliver reposés després de l'esforç. La collita també depèn molt del temps que ha fet i de la forma en què s'ha esporgat l'arbre. És de notar com els primers anys els olivers de la Vinya Nova produïen molt poc, perquè devien ser arbres joves. Més endavant igualaran l'altre olivar.

Les dades de la producció de verema ens ofereixen l'oportunitat d'analitzar el trasbals que va significar l'arribada de la plaga de la fil·loxera i la destrucció de tots els ceps vells. A Fonollosa va arribar el 1894 i en poc temps va afectar totes les vinyes.

Les xifres de la taula són un xic sorprenents, ja que mostren que la producció de raïm, malgrat la davallada, no es va arribar a aturar totalment en una de les dues vinyes. La producció de la Vinya de Casa concorda amb els efectes esperats de la fil·loxera. A partir de 1894 minva dràsticament, quedant reduïda a uns pocs coves de raïm, els anys 1900 i 1901 no hi va haver verema, i a continuació es recupera lentament la producció. En canvi, les dades de la Vinya Nova mostren uns mínims durant les campanyes de 1901, 1902 i 1903, però de seguida tornen a pujar.

Espigues

Com que, ja des d'abans d'arribar la fil·loxera, els pagesos coneixien el remei, que consistia en replantar les vinyes amb peus americans, una explicació possible a l'evolució de la Vinya Nova seria que s'haguessin substituït els ceps abans que tota la vinya fos afectada per la malura. De fet, a partir de 1892 es donen per separat les collites del primer tros i del segon tros de la vinya, la qual cosa podria indicar una replantació en curs.

En tot cas, les dades són una prova de la crítica situació que va provocar la fil·loxera al país, i cada pagès en particular, a causa de la sobtada disminució de la producció de vi, la font més important d'ingressos.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 11 Gener 2013

CAMPS
Quaderns de la memòria històrica

CAL LLUÍS DEL CAP DEL CINGLE

La història d'aquesta casa comença el 10 de desembre de 1778, el dia que es van trobar a Manresa, a cal notari, la mestressa de Caselles i el seu consort amb Josep Biosca, un paleta natural de Castelltallat que residia a Camps. El motiu de la trobada no era social, sinó per concretar un negoci que tenien emparaulat. Els Caselles s'avenien a vendre un tros de terra al Biosca per a què aquest s'hi pogués edificar la casa. El tros que li van vendre era un quadrat de terreny pla, de 10 canes de costat, amb el ben entès que si no li cabia la casa, n'hi afegirien dues canes més per cada banda. La situació quedava perfectament definida d'aquesta manera: (...)

que lo puesto hont fabricareu la casa, que vos donam llicencia poder fabricar, hagia de ser sobre lo single de dalt dels molins de Carol i aserca del moli que puja dels mateixos molins de Querol, a la part de ponent ...

Els amos van donar permís al Biosca per agafar la pedra que necessités per les obres, del lloc que oportunament li indicarien.

Façana

També li van cedir un bocí de mig quartà a la part de sota del cingle, no per edificar, sinó pel femer. Per pasturar l'animal li van limitar el terreny que anava des de sota del cingle de la Balma fins al camí que baixava de Caselles a l'obaga.

Per fer hort li van concedir una porció de 58 passes de llarg i 12 d'ample, a prop del torrent, amb dret de pas

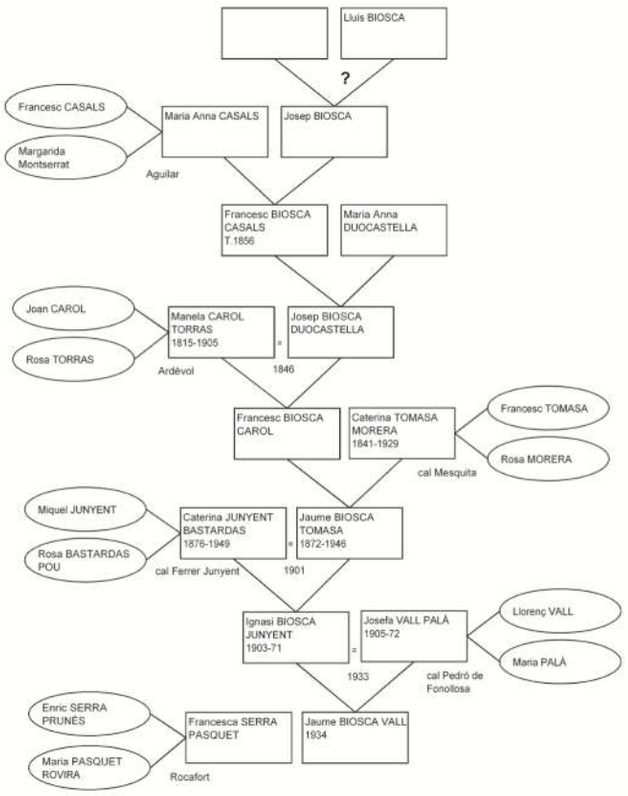

per fer-hi arribar l'aigua de regar. Així mateix, li van establir al quart una vinya vella on hi havia plantats uns 17 o 18 cents ceps. El preu de la venda va ser de 25 lliures en efectiu i, a més, la futura casa quedava sotmesa a un cens perpetu d' un sou.

Suposem que el Josep va posar fil a l'agulla i aviat va tenir feta la casa, cosa gens difícil si tenim en compte que no va haver de llogar paletes, perquè ell era de l'ofici. La casa va ser anomenada cal Lluís del Cap del Cingle, nom que ha perdurat fins ara. "Cap del Cingle" té lògica, perquè es troba efectivament al capdamunt d'un cingle que s'alça sobre la riera de Fonollosa, però d'on ve el nom de Lluís si qui la va construir es deia Josep ?.

La recerca ens porta a un document de 1779 que fa referència a l'establiment a rabassa d'una peça de Caselles a l'Olivar de la Balma, peça que afronta amb una altra vinya que mena Lluís Biosca, mestre de cases de Camps. En documents posteriors es veu que aquesta mateixa vinya la tenia Josep Biosca (1787) i més tard Francesc Biosca (1809), la qual cosa mostra que era una vinya

que pertanyia a la família. La relació de parentesc entre el Lluís i el Josep s'ignora, però és probable que fossin pare i fill. El fet de ser paletes els dos reforça la idea, ja que era normal que el pare ensenyés l'ofici al fill. En tot cas, és prou versemblant que el Lluís visqués a la casa i per això fos batejada com cal Lluís.

Foc a terra

El febrer de 1785 els amos de Caselles, que patien un problema permanent de manca de liquiditat, van empenyorar per 45 lliures al Josep un olivar d' una quartera i mitja, conegut com l'Olivar del Mig. El Josep Biosca, a més de paleta i pagès, va estar ficat en altres activitats. Sabem que tenia arrendada una carnisseria que hi havia al mas Vilomara de Sant Joan. El desembre de 1790 l'amo del mas, que era un negociant de Manresa, va restituir-li 200 lliures i va donar per finalitzat l'arrendament de la carnisseria.
El maig de 1795 el Josep i la seva dona Maria Anna Casals van signar conforme Lluís Casals, teixidor de lli d'Aguilar, cunyat i germà, respectivament, els havia lliurat la caixa i les 20 lliures del dot promès per Francesc Casals a la seva filla Maria Anna. El Francesc Casals ja era mort aleshores, però en el testament que va fer el setembre de 1786 va designar responsables d'executar les seves voluntats a la muller Margarida Montserrat i al gendre Josep Biosca, i va llegar a la seva filla la quantitat simbòlica de 5 sous, perquè aquesta ja havia rebut allò que li tocava en casar-se.

Després del Josep va venir el Francesc Biosca Casals, que a diferència del seu pare no va ser paleta sinó pagès. El 1809 l'amo de Caselles va empenyorar la vinya que menava el Francesc a Anton Vilalta de cal Fuster i a partir d'aquell moment va haver de portar les parts del raïm a la tina de cal Fuster. Francesc Biosca es va casar amb Maria Anna Duocastella i van tenir cinc fills, tres nois i dues noies. Els seus noms eren Josep, Francesc d'Assís, Ramon, Maria i Teresa. Se sap que el Ramon va marxar de casa i es va instal·lar a Castelltallat i que la Maria es va casar amb Quirze Cortina. El Francesc d'Assís ho va fer dues vegades, primer amb Ramona Riera Brunet de Callús, amb qui va tenir dos nens i dues nenes, i en segon lloc amb Rosa Soler Palomas, de Camps. Amb la segona dona va tenir tres fills més, tots mascles. La Teresa i el seu germà Josep van protagonitzar el 1846 un matrimoni doble amb Ramon i Manuela, respectivament, un fill i una filla de Joan Carol i Rosa Torras, d'Ardèvol. Els matrimonis dobles eren una mesura raonable des del punt de vista econòmic, ja que s'evitava la pèrdua patrimonial. En aquest cas, les dues famílies es van intercanviar les 25 lliures del dot.
El 24 de juny de 1856 el Francesc va fer testament. Va deixar una unça d'or per les despeses dels funerals, va deixar l' usdefruit a la muller i, després d'ella, a la nora. Va llegar als fills 50 rals de billó i 20 a les filles, 25 lliures pel dot de la seva néta Maria Anna i va fer hereu al nét Francesc. Es va produir aquest salt generacional, perquè el primogènit Josep va morir abans que el seu pare.
Francesc Biosca va morir a l'edat de 76 anys el 21 de desembre de 1861 i el febrer de l'any següent l'usufructuària Manuela va manar que es fes l'inventari dels béns. Els béns immobles consistien en la casa, amb la tina adossada i la mica de terra del voltant, que era pròpia i estava valorada en 4.200 rals, i els drets sobre tres peces de terra que pagaven parts a Caselles; una vinya d'una quartera i mitja, un hort de secà d'un quartà, i l'antic Olivar del Mig, que havia canviat de nom i s'anomenava llavors l'Olivar del Lluís.
Del contingut de la casa, a l'inventari només hi figuren quatre estris vells; una paella, un banc i una taula de pi, valorat tot junt en 20 rals, tres càntirs, en 6 rals, mitja dotzena de culleres de boix i un culleró, en 4 rals, dues cadires i un llit, en 60 rals, i sis llençols,en 60 rals.

Del matrimoni de Josep Biosca Duocastella i Manuela Carol Torras en van resultar els dos fills esmentats en el testament. Quan la Manuela es va quedar prematurament vídua va seguir vivint a casa del sogre, però més tard es va aparellar amb Jaume Grifé, l'amo de la veïna casa de cal Grifé, que també era vidu. La relació entre les dues cases es va fer més estreta el 1869 quan la Maria Anna Biosca Carol es va casar amb Antoni Grifé, el fill del Jaume, de tal manera que els pares eren parella i els fills també.
Mentrestant, el jove Francesc Biosca Carol va arribar a la majoria d'edat i va esdevenir cap de casa de cal Lluís. Per muller va escollir a Caterina Tomasa Morera, la qual li va donar dos nens i tres nenes, però una d'elles va morir a l'infantesa. Els que van viure van ser el Jaume, l'Antoni, la Manuela i la Dolors.
L'abril de 1901 es van signar els capítols entre el Jaume Biosca Tomasa i la noia Caterina Junyent Bastardas, que anava acompanyada dels seus pares Miquel i Teresa. El pare va nomenar hereu al Jaume, fent constar que no s'havia d'amoïnar pels seus germans, perquè ja havien rebut la seva part de l'herència. Els pares de la núvia eren pobres, i només li van poder donar un parell de llençols i unes estovalles. Els estalvis de la Caterina li van arribar per comprar una calaixera i un vestit.
En aquesta generació es va donar un altre cas d'enllaç doble, en aquesta ocasió entre un germà i una germana de cal Ferrer Junyent i una germana i un germà de cal Lluís. L'hereu Francesc Junyent Bastardes s'havia casat el 1896 amb Manuela Biosca Tomasa.

El Jaume i la Caterina van procrear quatre fills, anomenats Francesc (1902), Ignasi (1903), Pilar (1905) i Benet (1908). El Francisquet es va casar amb Maria Morera Vila i com que no volia ser pagès va entrar a treballar a la Pirelli. Es va fer malveure pels obrers i el van ame-

naçar de mort després d'esclatar la guerra. Es va amagar a casa seva, dins de la tina. Van registrar la casa tres vegades, però no el van trobar. Al cap d'uns dies se'n va cansar i va tornar a Sant Joan. L'octubre de 1936 va ser assassinat a trets a la porta de la fàbrica.
La Pilar es va casar amb Jaume Armengol, el Pastor, i el Benet va anar a Barcelona a fer de cambrer en un establiment anomenat "American Bar". S'estava a casa d'una cosina i va morir solter a l'edat de 36 anys.
El seu nét recorda que la seva padrina Caterina collia figues de dues figueres molts grans que tenien i les assecava sobre un bastidor cobert amb un filat. Després les premsava amb la mà i les apariava en un cove folrat de paper. Baixava a vendre les figues al mercat de Manresa amb un ruquet guarnit amb uns àrguens. També baixava préssecs de la vinya de l'obaga de Pere Jutge i bolets quan era el temps.
Quan va passar el front van caure dues bombes molt a prop de cal Lluís, una va encertar de ple el paller i l'altra va ensorrar una part de casa. Per sort no hi va haver cap ferit, perquè tots s'havien refugiat a cal Pelfort.

El pare va fer hereu al segon fill, l'Ignasi. Aquest es va casar amb Josefa Vall Palà, filla de la casa Nova del Pedró de Fonollosa. Van tenir dos nois, el Jaume (1934) i el Valentí (1936), i una nena que va morir al cap de tres dies de néixer. El Valentí va marxar en casar-se amb Palmira Vendrell Freixa, una de les quatre noies del Florenci Vendrell. Aquesta família vivia a cal Biel de Sant Amanç i eren coneguts popularment com "els ratolins".

Llenyer de cal Lluís

De soltera la Palmira va treballar a la fàbrica de galetes de Rajadell, com tantes noies de Fals i Rajadell. El Valentí era paleta i va construir una casa en un tros de terra comprada a l'amo de Torreblanca de Fals, però va morir abans de deixar-la acabada.
L'Ignasi va morir el 1971 i la seva muller un any i mig més tard. La casa va quedar llavors per fill gran Jaume Biosca Vall, l'amo actual. El Jaume ha fet sempre de pagès, però abans també feina jornals d'acompanyant de camioner. És vidu de Francesca Serra Pasquet, natural de Rocafort, amb qui va tenir un únic fill, l'Ignasi, que es paleta de professió.

MAS CLARENA (2ª part)

Els Soler del Raval de Sant Andreu
Maurici Soler era el segon fill de Maurici Soler de la Plana, un blanquer enriquit que tenia casa a la plaça de l'Om de Manresa. La nissaga Soler de la Plana provenia del mas dels Comdals i ha estat una de les importants de la ciutat de Manresa, tant per la seva riquesa com per la significació social i política. La relació amb el municipi de Fonollosa prové del fet que durant sis generacions la família va ser propietària de les heretats Oliveres del Pla, Grau i Torre, els terrenys de l'actual Cooperativa de Fals.
El fill gran del blanquer de la Plana era el Josep, un convençut felipista i a qui després de la derrota de 1714 el rei va premiar amb el títol de Ciutadà Honrat de Barcelona, un privilegi que li permetia a ell i als seus descendents tenir un escó perpetu a l'ajuntament de Manresa. El seu germà Maurici va encapçalar la branca familiar que ens ocupa, que per distingir-la de l'altra, van ser anomenats els Soler del Raval de Sant Andreu, ja que tenien la casa en aquest barri a fora de les muralles de la ciutat.

Maurici Soler del Raval era blanquer i la majoria dels seus fills i gendres també ho van ser. Recordem que els blanquers eren els artesans que treballaven les pells, fins a convertir-les en cuir, en unes instal·lacions dites adoberies o blanqueries.
A més de ser un important empresari del ram de cuir, el

Arxiu Arderiu

Clarena (c.1930)

Maurici tocava altres tecles. En el testament que va fer el seu pare el 1704 li va deixar en herència un molí polvorer, situat al peu del Cardener sota de Sant Pau. El negoci de la pólvora era molt lucratiu, sobretot si es tenien els contactes polítics adients. En un article dedicat al tema de Jaume Plans, publicat a la revista "Dovella", s'hi esmenta el nostre personatge. El 1717 va formar una companyia amb tres polvorers més per fabricar 1.000 quintars anuals de pólvora amb destinació a les drassanes reials de Barcelona. Aquell mateix any un funcionari va fer una visita d'inspecció a un obrador del Maurici on es refinava la pólvora, situat extramurs al carrer de Socarrats, i va anotar que hi havia una caldera d'aram, sis roves de carbó de "caramaxa" i una portadora amb un

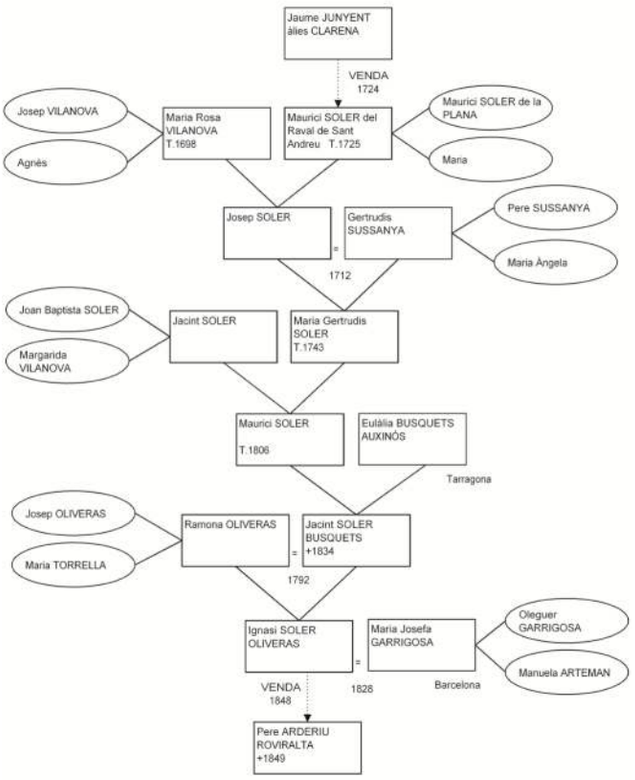

quintar de salnitre. El 1720 va haver de refer 62 quintars de pólvora en mal estat, que es guardava a la torre de l'Àliga de Manresa.

La compra de Clarena

Els negocis van permetre al Maurici acumular un capital que va invertir en préstecs i en la compra de béns immobles. El desembre de 1710 va deixar 700 lliures en forma de censal a Magí Junyent, l'amo de Clarena. El març de 1712 va vendre-li un altre censal de 300 lliures, el desembre de 1712 un de 200 lliures, el maig de 1713 un de 50 lliures, i el març de 1715 un de 200 lliures. Al final els censals sumaven 1.450 lliures i cada any el Junyent havia de pagar-li 72 lliures i mitja de pensions o interessos del deute. Mentrestant el Magí Junyent va morir i la propietat va quedar pel Jaume Junyent i el seu fill Vicenç. La situació era insostenible pels amos de Clarena i aquests van optar el 23 de febrer de 1724 per vendre el mas al Maurici Soler. El preu de venda va ser de 1.433 lliures, quantitat que no va arribar ni tan sols per satisfer el deute acumulat amb el comprador. D'aquesta manera, en una espiral d'endeutament, els Junyent van perdre el mas.

Per tal que la venda fos efectiva, Maurici Soler va haver d'obtenir la "firma per senyoria" del capítol dels canonges de Sant Vicenç de Cardona, cosa que va aconseguir després de pagar al canonge tresorer, Celdoni Valls, 225 lliures pel terç i 15 lliures de censos. El nou propietari hauria d'assumir a partir de llavors el cens de dues gallines i els 4 sous i 8 diners que la casa de Clarena des de temps immemorial estava obligada a dar als canonges de Cardona.

Després de comprar Clarena el Maurici es va dedicar a posar-hi una mica d'ordre; va recuperar les herbes pagant 100 lliures a Pere Fontanet Rabassola de Sant Mateu i va quitar un censal de 100 lliures de la Lluminària de Camps. Per tal de mantenir la producció del mas va fer un tracte amb els amos anteriors perquè aquests s'hi quedessin de masovers. El tracte era a mitges, tant de la llavor i les contribucions, com de la verema i la collita de cereals. Els Junyent havien d'engreixar un porc pel senyor Soler i aquest per la feina els daria un ral de vuit. El porc havia d'arribar a les 50 lliures de pes i tot el que faltés li havien de pagar en diners a raó de 4 sous per lliura de carn. Les pastures quedaven per l'amo i els masovers hi podien fer pasturar tan sols un parell de bous i dues someres. El lloguer es va fixar en una dobla d'or a l'any i dues gallines per Nadal, però els masovers es podien vendre una càrrega de llenya del bosc cada setmana.

El tracte era per tres anys prorrogables, però sembla que es va acabar abans, perquè a partir del u de gener de 1726 va entrar com a nou masover Isidre Colillas de Fals.

Vista de ponent

La família del Maurici

El Maurici va estar casat tres vegades. La primera muller, Maria Rosa, era filla del blanquer Josep Vilanova, va fer testament el 1698 i va morir poc després. Amb ella va tenir el primogènit Josep, i l'Anna. Amb la segona dona, Rosa Cantarell, va engrandir la colla amb tres fills més, l'Ignasi, el Maurici i la Rosa. Aquesta darrera la va casar el 1726 amb el blanquer Miquel Dalmau. La tercera muller va ser la Maria Teresa, filla del blanquer Pere Sussanya o Suanya, la qual li va donar quatre filles. La Maria Teresa, casada el 1734 amb el veler Josep Soler, la Maria Anna, casada el 1744 amb el botiguer Pau Fàbrega, la Maria Àngela casada amb el veler Anton Peix, i l'Agneta, que el 1741 va entrar de monja al convent de Santa Clara. Els dots de les noies van anar de les 650 a les 875 lliures.

En el testament que el Maurici va fer el 13 de març de 1725 va demanar que l'enterressin a la tomba dels seus, situada a l'interior de la Seu, davant de la capella de l'Esperit Sant, i que li fessin dir 200 misses de sufragi. No va poder fer hereu al fill gran, perquè aquest ja era mort, així que va nomenar a la seva néta Gertrudis Soler.

Josep Soler va ser blanquer i va fer capítols el setembre de 1712 amb Gertrudis, filla de Pere Sussanya i germana de la Maria Teresa, la tercera muller del seu sogre. Tot

quedava en família. La Gertrudis va portar dues caixes de noguer i un dot de 500 lliures. El Josep va tenir una vida curta i quan va morir la seva vídua va refer la vida al costat de l'argenter Maurici Firmat. Del matrimoni en van resultar dues nenes, la Maria Gertrudis i la Maria Serafina. La Gertrudis Soler Sussanya va ser l'hereva. El desembre de 1737 es va fer l'inventari dels béns que heretava del seu avi. El més important era:
una casa amb dos portals al carrer de Sant Andreu i una altra de dos portals al carrer de Socarrats. A prop de la casa hi havia una pallissa i un hort, i
a la part del darrere s'hi trobava l'adoberia, on s'emmagatzemava gran quantitat de cuiros i cordovans, cànem i estopa per filar i moltes canes de diversos tipus de tela. Al celler hi havia bótes de diverses mides, amb capacitat per 105 càrregues de vi. De terra, entre camps i vinya, hi havia nou peces, amb una superfície total de 26 jornals. L'apartat immobiliari es completava amb el molí polvorer de Sant Pau i la propietat de Clarena de Camps. Constava que a Clarena hi havia 50 quarteres de calç amarada, un producte que s'utilitzava a les adoberies i que deuria procedir d'algun forn de calç que hi havia a Clarena. A l'actiu hi havien 1.160 lliures de sis censals i crèdits a favor que superaven les 300 lliures.
La pubilla Gertrudis es va casar amb Jacint Soler Vilomara, fill segon del blanquer Joan Baptista Soler. Tant el Joan Baptista com el seu pare eren Familiars del Sant Ofici de la Inquisició.
La Gertrudis va testar el 3 d'abril de 1743. Va fer hereu al Maurici, va deixar al fill Jacint 500 lliures, a la filla Maria 600 lliures, i la mateixa quantitat a la criatura que portava al ventre. La criatura no arribaria a veure la llum, perquè la Gertrudis va morir el dia 12 del mateix mes i any.

Familiars del Sant Ofici de la Inquisició
El successor va ser Maurici Soler Soler, el qual, a més del patrimoni, va heretar el càrrec de Familiar del Sant Ofici, un privilegi carregat de simbolisme que sempre anava bé per obrir algunes portes i tancar algunes boques. No va ser blanquer, sinó que es va dedicar a la manufactura de teixits de seda. De vegades també figurava com a paraire. Malgrat que era un propietari absentista, hi ha proves que mostren la seva preocupació per millorar el rendiment de la finca de Clarena. Entre 1761 i 1788 hem recollit cinc establiments a rabassa morta per convertir 21 quarteres de bosc a vinya. En tres dels establiments hi figura aquesta condició:

> (...) la facultat de que jo y los meus, en totas las ocasions que estarem y nos trobatrem en dita ma casa del mas Clarena, pugam pendrer y collir de dita pessa de terra qualsevols hortalissas, fuyta y llegums tendres per menjar que nos apareixera ...

El Maurici va formar parella amb Eulàlia Busquets Auxinós, de Tarragona, qui li va donar tres fills, el Jacint, el Josep Anton i la Maria Eulàlia. El segon fill va entrar en religió i va esdevenir beneficiat de la Seu, mentre que la Maria Eulàlia va casar-se amb Valentí Vallcendrera, apotecari de Manresa.
El Maurici va fer testament el 7 d'abril de 1806. Va fer hereu al Jacint i va deixar 1.500 lliures al fill capellà i 300 lliures a la filla.

Vista de migdia

Jacint Soler va començar essent veler, però més endavant la seva activitat professional es va decantar cap al comerç. Com els seus antecessors, també va mantenir el privilegi de la Santa Inquisició. El 1813 es va morir el seu germà capellà i, complint la seva darrera voluntat, va ingressar 176 lliures al capítol de la Seu per fundar cinc aniversaris per la seva ànima. El 1817 va obtenir permís del Batlle General de Catalunya per canalitzar l'aigua de la riera de Clarena cap a una fassina d'aiguardent. No se sap si mai va arribar a funcionar. El1819 el Jacint, que ostentava la categoria de "hacendado", va donar poders a un agent a Madrid per representar-lo en un plet contra Pau Torrents per uns drets sobre l'aigua del riu Cardener. Poc després el Jacint va marxar de Manresa i es va instal·lar a Barcelona a casa del seu fill.

Clarena i Bastardes

Sobre la seva família se sap que va fer capítols el juny de 1792 amb Ramona, filla i hereva del difunt Josep Oliveras. Aquell dia el pare el va nomenar hereu amb una reserva de 2.000 lliures. Van tenir tres fills i una filla. El primer va ser advocat, el segon capellà i el tercer notari. La noia es va fer monja dominica al convent de Santa Clara. Va lliurar el testament, redactat i escrit per ell mateix, a un notari de Barcelona el 3 d'abril de 1829. Va demanar ser enterrat al nínxol on jeia la seva dona, al cementiri de Santa Maria del Pi. Va llegar 4.000 lliures a cadascun dels fills petits, el Josep, el capellà, i el Jacint, notari i terratinent de Terrassa. A la filla sor Anna Maria, li va deixar una pensió vitalícia de 7 lliures i mitja a l'any, que se sumava a les 22 lliures que li havia adjudicat quan

havia professat. Va fer hereu al fill gran Ignasi.

Venda de Clarena

Ignasi Soler Oliveras tenia un despatx d'advocat a Barcelona. El juliol de 1828 va pactar un matrimoni molt favorable amb la noia Maria Josefa, filla del comerciant Oleguer Garrigosa. El dot va consistir en una casa al carrer de Regomir, valorada en 5.530 lliures, una casa de pagès amb 8 mujades de terra al Prat de Llobregat, valorada en 6.297 lliures, 1.968 lliures en efectiu i 2.000 lliures per comprar dues calaixeres i roba per la núvia. El germà de la Maria Josefa li va regalar a més un collar de corall i unes arracades de diamants i li va deixar quedar-se les joies que lluïa de soltera.

El 5 d'octubre de 1848 l'Ignasi va vendre's el mas Clarena al paleta Pere Arderiu pel preu de 5.000 lliures. Una part d'aquests diners van servir per quitar un censal de 997 lliures que prestava a l'església de Prats de Rei i per satisfer 448 lliures de 15 pensions endarrerides. Segons l'escriptura, el mas tenia agregats els masos rònecs Homs i Ferrés i anava amb:

> (...) sos edificis nous y vells, ab sos corrals y pallissa, seller, botas, mobles per lo cultiu de las terras y guarda dels fruits, horts, quintanas, viñas a parceria y propias, bosch, herms, singleras, rocas, rasas, aiguas ab sos establiments y dret de valerse de ellas y demes que compren el mas, tot lo qual es de extensio de cent trenta sis cuarteras de sembradura de blat, poch mes o menos ...

Clarena seguia estant encara sota la senyoria del capítol de Canonges de la Col·legiata de Cardona, que rebia cada any les dues gallines i els 4 sous i 8 diners de cens, però el dret de senyoria més interessant era el terç que s'aplicava en qualsevol venda o alienació. Per aquest concepte, i amb rebaixa i tot, el canonge Josep Sala va ingressar el desembre de 1849 la bonica quantitat de 500 lliures.

MONESTIR DE SANTA CECÍLIA DE MONTSERRAT

El terme de Camps estava repartit entre dos senyors feudals; unes cases estaven sotmeses al monestir de Santa Cecília i les altres al Paborde de Caselles.
El territori situat a ponent del riu Cardener va ser ocupat i poblat pels Comtes de Barcelona, encara que posteriorment la major part va passar al domini dels Cardona. Era corrent a l'Edat Mitjana que els grans senyors fessin donacions generoses a les esglésies i monestirs en sufragi de l'ànima o simplement per reforçar la seva influència sobre estaments tan poderosos. Deuria ser per algun d'aquests motius que els comtes de Barcelona van donar el segle X al monestir de Santa Cecília de Montserrat unes terres que correspondrien a l'actual terme de Camps.

La història de Santa Cecília comença el maig de l'any 945, quan Cesari i quatre companys més van fundar una comunitat monàstica regida d'acord amb la regla de sant Benet. Els Comtes de Barcelona van donar suport a la iniciativa i van dotar al monestir amb terres i rendes.
El dia segon dels idus d'octubre de l'any XV del rei Lluís, que correspon al 14 d'octubre de l'any 950, el comte Borrell II va donar a l'abat Cesari sis parellades de terra (una parellada era l'extensió que podia llaurar en un dia un parell de bous) i tres esglésies al castell de Montedon (l'antic nom de Castelltallat). El pergamí original de la donació s'ha perdut, però en queda una còpia:

> (...) concedo atque trado ad domum Sancte Cecilie cenobium nostrum VI parilietas cum ipsas ecclesias que ibidem sunt, domum Sancte Marie et Sancte Petri, at aliorum nomina altaria sanctorum que intra istorum domorum in circuitu eius ecclesias sunt. Et in alio loco infra terminos de predicto castro Mondedon domiciunculam Sancti Mametis cum aliquid de terra ubi est fundata vel in circuitu eius ecclesia est. Et quem Deus ibi ali-

Gravat medieval; homenatge de boca i mans

> quid dederit ad ipsas ecclesias predictas terras et vineas, cavallum aut bovem aut asinum aut omne laboratione fruguum vel de omni re quod Deus dederit omnia et in omnibus sic transfundo ad iamdicto cenobio simul cum ipsos alodes quas hodie habent vel in antea habuerint. Et est hec omnia in comitatu Minorisse, in castro Montedon, in locum quae vocatur Cancis, et affronat hec omnia de parte orientis in torrente que dicitur Pixarela, et ascendit per ipsum torrent usque subtus ipso monte que dicunt Aquilera, et de meridie in torrente qui discurrit per tempus pluviarum sive in Cudina vel in alode vice comitale sive de me donatore, et de occiduo in via Subirana,

qui pergit ubique, de circio in ipsa Pedrica vel in terra de Esperaendeu seu in ipso torrente ...

Com que alguns dels lectors dels Quaderns no dominen el llatí, hem demanat a mossèn Ramon Boixadé que ens traduís el text:
(...) concedeixo i dono a la casa de Santa Cecília, cenobi nostre, sis parellades de terra amb les esglésies que hi ha a dintre, Santa Maria i Sant Pere, i qualsevols altres capelles que es trobin a redós d'aquestes esglésies, i en un altre lloc dins del terme de dit castell de Monredon, l'ermita de Sant Mamet amb la mica de terra que té als voltants. I va donar a Déu, a les predites esglésies, terres, vinyes, cavall, bou i ase i tots els fruits del treball de tota cosa que Déu donés i per a tots va lliurar al cenobi els alous que avui tenen i haguessin tingut abans. I tot això és en el Comtat de Manresa, al castell de Monredon, en un lloc que s'anomena Cancis, i limita per la part de solixent amb un torrent que es diu Pixarel·la, i puja pel mateix torrent amunt fins arribar sota d'un turó dit Aguilera, i per la part de migdia limita amb un torrent per on baixa aigua quan plou, i amb una codina i amb un alou vescomtal meu, per ponent amb el camí Subirà, que va a tot arreu, i per la part nord amb un pedregar, amb terra d'Esperaendéu i amb el mateix torrent ...

D'aquesta manera el monestir es va convertir en el senyor alodial d'una part de l'actual terme de Camps (Cancis). Un fet curiós és que un dels topònims que limita el territori donat al monestir, el torrent de Pixarella, encara apareix en un document del segle XVII, associat a una peça de terra del mas Sant Pere.

El 9 de setembre de 971 un tal Baró i la seva muller Adalès van permutar amb l'abat Cesari un alou que tenien a Camps per una peça situada en un altre lloc. L'alou afrontava per est amb terra de la parròquia i pel nord amb terra d'un home anomenat Seniofred.
El 6 dels idus de desembre de l'any XXX del rei Robert (1026), la comtessa Ermessenda i el seu fill Berenguer Ramon van confirmar la donació dels seus avantpassats i, a més, hi van afegir els delmes i primícies de les esglésies i dels alous de Leopard i Argemir.
Aquest Leopard segurament era el mateix que el 20 de febrer de 1038 va fer testament i va deixar al monestir unes terres i vinyes al lloc de "Cancis". Estava malalt i va morir al cap de poc i el 17 d'abril, els marmessors, en presència dels fills del difunt, Brocard i Galin, i la vídua Guinedel, van obrir el testament a Camps i van jurar sobre l'altar de Sant Joan que era l'autèntica voluntat del difunt.

El 6 dels idus de juny de l'any XV del rei Enric (1046), Willelmo (Guillem), l'abat de Santa Cecília, va acudir a Calaf i va presentar una reclamació sobre un alou del monestir situat a Camps. La terra en disputa havia estat venuda per l'abat Joan, el seu antecessor, a Bonefilio (Bonfill), un capellà de Camps, sota l'obligació d'haver de donar cada any al monestir una "solidata" de cera. El Bonfill més endavant va entrar com a monjo al monestir i va deixar els seus béns als seus fills Raimon i Leopard. El primer va morir i l'herència va passar al seu germà Leopard, el qual va deixar de pagar el cens de cera durant tres anys. Llavors el Leopard es va vendre la terra a la vescomtessa Guila, però l'abat la va avisar que es reservés una part dels diners del preu de la compra per satisfer el deute de la cera.
Com que no es van posar d'acord va haver d'intervenir un jutge per posar fi al conflicte. El jutge va ser un monjo dit Enrico, qui va demanar al Leopard que mostrés les escriptures on hi constava el cens de la cera. El jutge va donar la raó a l'abat i va manar que es restituís a la vescomtessa la bestreta.

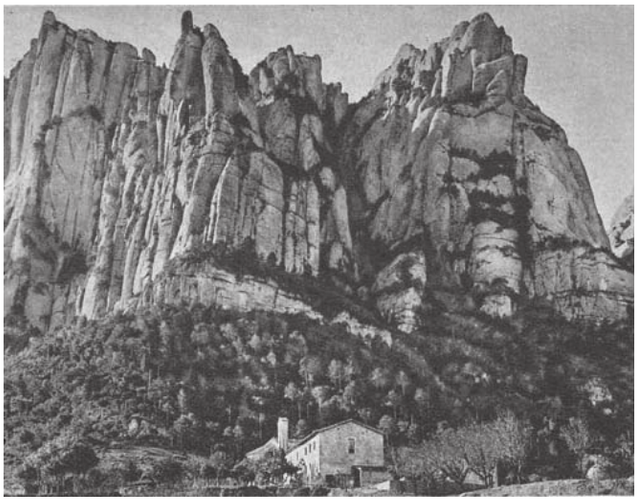

Santa Cecília de la muntanya

Bonfill, aquest capellà de Camps que després va ser monjo de Santa Cecília, va esdevenir el cinquè abat del monestir entre els anys 1025 i 1036. Quan ell va ser abat el cenobi comptava amb 16 monjos i durant el seu temps li va tocar enfrontar-se amb les pretensions del poderós monestir de Ripoll, que volia apoderar-se del de Santa Cecília.

El 1048 l'abat, que llavors era Guillem, va comprar al vescomte Udalard i als seus fills Guilabert i Bonfill, un alou a la zona de Camps, pel qual en va pagar 9 mancusos d'or, moneda de Barcelona. El 1093 els marmessors del testament d'un tal Bernat van jurar sobre l'altar de sant Lambert, a l'església de Santa Maria de Camps, el contingut del testament, segons el qual el difunt deixava a Santa Cecília i a la parròquia de Santa Maria de Camps, terres a Camps i a altres llocs de les rodalies.
El 1107 el monestir no tenia abat i el regent Amat va comprar a Gerald Ermengol un alou a Camps, que li va costar sis sous, moneda de Manresa.

Tots aquests documents que hem esmentat van passar al monestir de Santa Maria de Montserrat el 1539, quan aquest va absorbir el de santa Cecília, però dissortadament la major part de l'arxiu i la biblioteca de l'abadia benedictina va ser destruïda en l'incendi i saqueig de les tropes franceses del mariscal Suchet el 1810, salvant-se només algunes caixes, que s'han dispersat per diversos arxius. Abans de la desgràcia però, l'arxiver de l'abadia, dom Benet Ribas (1735-1812), va copiar molts pergamins i manuscrits amb la intenció d' escriure una història del monestir i per aquesta via s'ha preservat la memòria d'uns fets tan antics.

El domini senyorial del monestir de Santa Cecília, primer, i de Montserrat a partir de 1539, va durar molts

Església de santa Cecília

anys, fins que es va extingir l'antic règim al segle XIX. El domini jurisdiccional sobre els pagesos de Camps quedava reflectit en els capbreus que, de tant en tant, l'abat encarregava a un notari. Pels tres capbreus que han sobreviscut, que comentarem en un altre article, sabem que la part del terme de Camps que era de Montserrat corresponia a la terra dels actuals masos Coma, Santpere, Casa Nova i Curt.

La vila de Camps jugava un paper important al segle XIV, perquè era el cap d'una de les sis batllies en què estaven divididas administrativament les possessions del monestir de Santa Cecília. La batllia de Camps comprenia el 1334, a més dels 14 masos del propi terme, 8 masos a Sant Mateu, 12 a Castelltallat i 3 més de localització incerta. També alguns propietaris de Fonollosa pagaven censos al monestir per peces de terra aïllades. En els capbreus antics hi surten els masos Galí i Vilar, i en els posteriors, els de la Vall, Morera, Cases i Bacardit de les Olles.

El representant de l'Abat era el batlle, el qual aplicava la llei, imposava multes i embargaments i controlava les prestacions personals, mentre que la jurisdicció criminal havia estat cedida per l'Abat als senyors del castell de Cardona.

POSTALS DE CAMPS

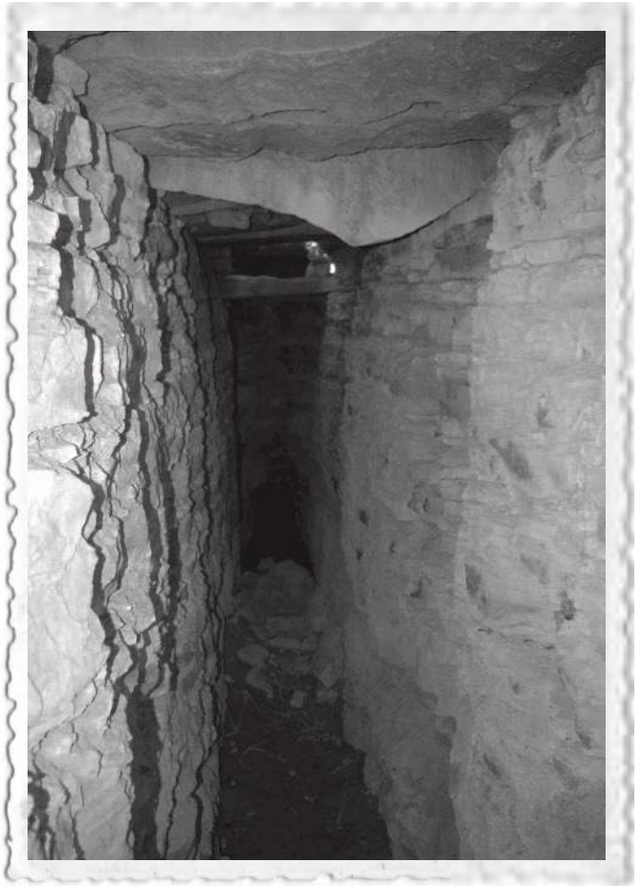

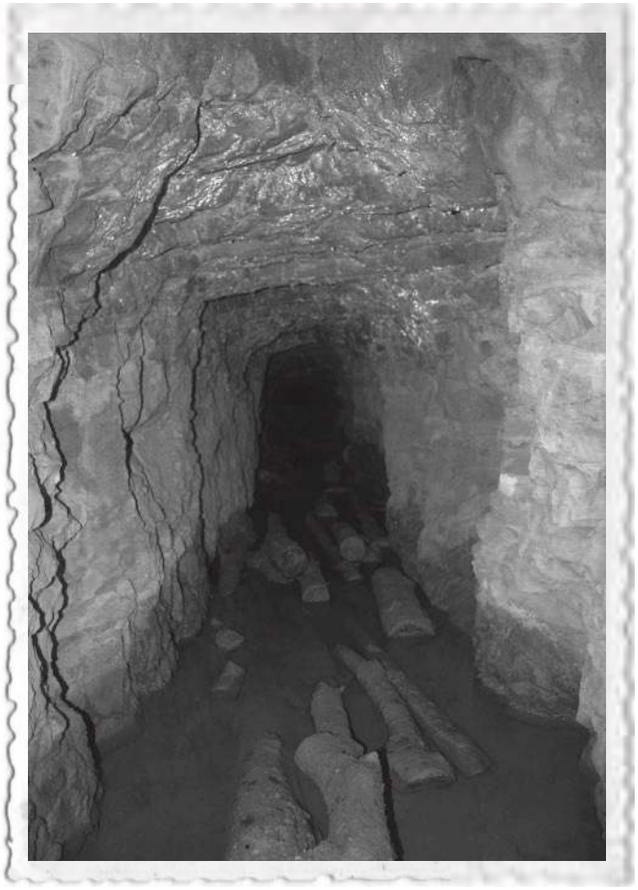

Interior de la mina d'aigua del mas Junyent

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 12 Març 2013

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS JUNYENT (3ª part)

Els masos rònecs

Els masos importants de la nostra contrada són el resultat de l'agregació de diversos masos petits que es trobaven abandonats (rònecs), un procés que va tenir lloc al segle XV i a començaments del XVI. En el cas del Junyent coneixem amb precisió els masos que el van formar a través d'un capbreu de 1643. Un capbreu és una declaració jurada d'un pagès al seu senyor de les propietats que té i els censos que li paga.

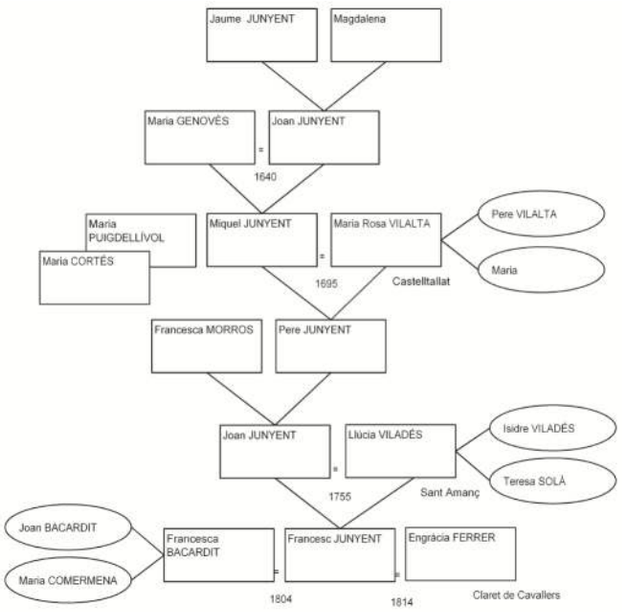

Joan Junyent va declarar al procurador del Paborde de Caselles que tenia quatre masos a Camps, anomenats Junyent Jussà (de Baix), Junyent Sobirà (de Dalt), Solà Taió, i les Cabreres. Ell feia estada al mas Junyent Jussà (afocat), mentre que els altres tres eren deshabitats i ensorrats (rònecs). Per cada un dels masos ell havia de donar anualment un determinat cens al senyor. Pel mas Cabreres donava una quartera d'ordi, una d'espelta i 5 sous en moneda. Pel Solà, tres mitges quarteres, de blat, ordi i civada, més 1 sou i 4 diners. Pel Junyent de Baix el mateix gra que l'anterior, una gallina per Nadal, 2 sous i 4 diners en concepte d'anyell, i la meitat d'una ovella, any sí i any no. El mas Junyent Sobirà pagava exactament el mateix cens que el Junyent Jussà.

Aquest darrer mas tenia el domini compartit entre la Pabordia i el Duc de Cardona, que es partien el delme.

Llinda d'una porta interior

Els quatre masos primigenis formaven una sola gleva, que tenia les següents afrontacions o límits:

(est) el terme de Sant Mateu, fins al Pelech i l'entreforc dels camins dels torrents.

(sud) el terme de Camps amb un honor anomenat Bufaganyes i els Plans de Cambota.

(oest) un torrent, i seguint-lo amunt fins el camí de les Alzines, a la costa d'en Coma, afrontant amb el mas Alzina, i pujant fins el Collet, i d'allà el termenal davalla fins al torrent i després torna a pujar, ran de les parets i el collet de les Alzines, fins el Cingle Gros.

(nord) honors del mas Soler Folquer fins a la paret dels Àlbers, pujant tot dret al Collet fins a les honors de les Cabreres.

Malgrat que aquestes afrontacions tenen alguns topònims desconeguts i altres que no hem sabut llegir, es poden identificar els masos Soler Folquer i Alzines o Olzines, que surten en els capbreus antics de Montserrat.

El Joan va declarar-se vassall del Paborde i va prometre ser-li lleial i pagar-li els censos per les terres. Va manifestar també que el mas era seu per herència del seu avantpassat Joan Magí Junyent.

Joan Junyent, fill de Jaume i Magdalena, havia fet capítols el 23 de febrer de 1640 amb Maria, filla de Salvador Genovès i Magdalena, amos d'una casa que es troba adossada a l'església parroquial de Salelles. El germà de la núvia li va donar 320 lliures, dues caixes de noguer, una flassada de llana blanca i la roba dels aixovars de Salelles. El Joan va ser proclamat hereu pel seu pare, que va excloure de la donació 400 lliures, per gastar al seu gust. Les dues parts van acordar efectuar el matrimoni dins d'un termini de dos mesos, fixant unes arres de 100 lliures. El Joan i la Maria van criar set fills, anomenats

Miquel, Joan, Josep, Pere, Maria, Agnès i Francesca. La Maria va unir-se amb Isidre Gibert de la Molsosa, l'Agnès amb Cristòfol Comalloga de Castellar i la Francesca amb Magí Costa de Jorba.

Detall de la llinda de la porta nord

El 1651 el Joan va comprar a un de Manresa 2 quarteres de blat, purgat i garbellat, i el 1658 va ser nomenat batlle pel nou paborde de Caselles. El 1660 encara ho era i, en funció del seu càrrec, va executar l'empara o embargament de les garbes dels sembrats de Clarena, que havia estat sol·licitat per via judicial per un creditor. El Joan va morir abans de 1666, perquè la seva dona ja es declarava vídua quan va vendre un censal de 160 lliures a Mateu Bastardas. El 27 de juliol de 1686 la vídua va fer testament. Va demanar que al funeral hi intervinguessin 15 capellans, als quals havien de pagar per la feina 6 rals a cadascun i atipar-los. Va deixar a cada fill i filla 5 lliures i l'herència al Miquel.

Brocal de la cisterna

Els tres matrimonis del Junyent

Miquel Junyent Genovès va estar casat amb tres dones, no totes a l'hora, sinó una darrere l'altra. El primer matrimoni es va acordar el 22 de maig de 1674 amb la donzella Maria, filla de Joan Cortés de Balsareny. El dot va ser de 425 lliures. Aprofitant la visita a cal notari també es va lligar el matrimoni d'un oncle del Miquel dit Isidre amb Agneta, filla de Jacint Vila de Calders.

La Maria Cortés va traspassar i el vidu va fer segones núpcies el 1684 amb una altra Maria, filla del mas Puigdellívol de Castelltallat. El dot va ser de 400 lliures. El segon matrimoni també va acabar sense fills i el 22 d'agost de 1694 el Miquel va fer tractes amb la Maria Rosa, filla de l'amo del mas Vilalta de Castelltallat, el qual va oferir un dot de 350 lliures, incrementat posteriorment en 50 lliures més. Els cònjuges eren parents de lluny (quart grau de consanguinitat) i van haver d'obtenir la dispensa papal. Les noces es van celebrar a Castelltallat el 16 d'abril de 1695.

La tercera muller va sobreviure al marit i va portar al món un noi, el Pere, i dues noies, la Francesca i la Rosa. La Francesca es va casar el 1717 amb Ramon Torra, de la Riera d'Aguilar, i la seva germana ho va fer amb Josep Sala de la Costa, d'Artés.

Al marge de la família, tenim que el Miquel el 1664 va quedar a deure 12 lliures per les medecines que li havia subministrat l'apotecari Joan Davi. El 1678 va pagar un deute de 31 lliures a l'amo del Curt i el 1697 va quitar un censal que havia creat la seva mare el 1666 a favor dels hereus de Bastardes de Fals.

El 1699 va signar un pacte amb l'oncle conco Miquel, segons el qual ell es comprometia a cuidar-lo fins el dia de la mort i a canvi l'oncle li donaria 150 lliures en efectiu i li traspassaria vuit debitoris en diner i en espècie, que sumaven més de 90 lliures.

El Miquel va fer testament el desembre de 1687, quan encara no tenia fills. Si en va fer un altre més tard no l'hem sabut trobar. En el testament va demanar un enterrament de 12 capellans i va llegar 5 sous a cadascuna de les confraries de Camps. Va deixar l'herència al seu germà Joan i l'usdefruit a la seva mare vídua.

El testament va ser fet públic el 19 de gener de 1702 a petició del Joan, així que podem suposar que va morir pocs dies abans d'aquesta data.

El seu fill Pere era just un nen, de manera que els afers del mas els va dur el seu tutor, l'oncle Joan.

El 1707 el Joan va quitar un censal de 100 lliures del mas Bastardes i el 1715 va fer efectives 20 lliures que tocaven a la casa d'una talla o contribució extraordinària que havia imposat el rei per sufragar la guerra. Es tractava de la guerra de Successió que Felip V havia guanyat als catalans.

La vídua Maria Rosa Vilalta va fer el seu testament el 26 de setembre de 1724 en una cambra del Junyent. Va fer hereu al Pere i va deixar 50 lliures a la Rosa. A l'altra filla no li va deixar res, perquè ja s'havia mort.

El batlle Pere Junyent

Pere Junyent Vilalta i la seva muller Francesca Morros van formar una família de sis fills, que van rebre els noms de Joan, Isidre, Josep, Pere, Maria Rosa i Teresa. D'ells se sap que l'Isidre va anar a viure a Calaf i que la Maria Rosa es va casar el 1753 amb Josep Junyent, l'amo del mas Junyent de Rajadell. El dot va anar d'acord amb la categoria de la casa, 350 lliures, així com l'aixovar, que anava contingut en dues caixes de fusta de noguer, una d'elles amb calaixos interiors.

El 1721 el Pere va rebre de Josep Vall de Fonollosa 81 lliures, 40 per quitar un censal creat el 1699 i la resta de pensions impagades. El censal no era del Vall sinó de Clarena, però el Vall havia comès l'error d'avalar-lo i li va tocar el rebre.

El novembre 1724 l'hereu del Junyent i del mas Cerarols de Fonollosa van manllevar a l'argenter manresà Firmat 4 quarteres de blat segolós per menjar i una quartera per plantar. Van acordar pagar-lo al preu que es cotitzaria el gra a la plaça de Manresa a finals de maig. El 1725 va vendre als executors del testament de mossèn Montconill,

Canalets de pedra per les aigües pluvials

un capellà de Fals mort a Roma, un censal de 32 lliures, que va avalar amb les herbes de la propietat.
Quan es va vendre Clarena, el comprador va haver d'assumir-ne els deutes. A resultes d'això, el 1726 el Pere va rebre 140 lliures del nou propietari Maurici Soler. El 1732 va fer un nou ingrés procedent de la vídua de l'amo de Muntaner de Castelltallat, qui li va donar 47 lliures per quitar un censal creat el 1603. El 1738 va cobrar del mas Vilalta 250 lliures per lluir un censal que formava part del dot de sa mare, més 229 lliures de pensions.
El 1772 el Pere, representat pel seu fill Isidre a la notaria de Calaf, va comprar una peça d'un jornal del mas Solanelles de Sant Pere Sallavinera, peça que portava el curiós nom de Cantamussols. El gener de 1782 va fer un préstec de 200 lliures a l'amo de Centelles de Sant Amanç, qui es va comprometre a tornar els diners al cap d'un any. Gairebé va complir la paraula, ja que els hi va tornar el febrer de l'any següent.

L'amo del Junyent, igual que els altres propietaris, havia de passar pel càrrec de batlle. El 1742 ho era i encara ostentaria l'ofici diverses ocasions més. El dia u de gener de 1767 el Paborde de Caselles el va nomenar batlle, davant de les forces vives del poble, seguint l'antic ritual. Li va donar la vara i les claus de la presó. El 1770 constava novament com a batlle.

Pere Junyent va fer testament el 30 de setembre de 1762. En l'apartat espiritual tenim que va ordenar que li fessin les tres funcions acostumades, d'enterrament, novena i cap d'any, amb presència de 12 capellans, i que li fessin dir 100 misses de sufragi. Va llegar quantitats variables als fills; a l'Isidre 10 lliures, al Pere, 50, a la Teresa 350 i al Josep res, perquè ja havia pagat per ell 250 lliures quan va comprar una casa i un terreny del mas Tatger de Fals. Va designar hereu al Joan, amb obligació de mantenir la mare i els germans solters.
El Pere va sobreviure al seu fill primogènit i no sabem quan va morir, però deuria ser després de 1780, perquè aquell any va manllevar 200 lliures al fill Josep per pagar el dot d'una néta.

Moltes filles per casar
Joan Junyent Morros va fer capítols matrimonials el setembre de 1755 amb Llúcia, filla d'Isidre Viladés, l'amo del mas Viladés de Sant Amanç, que va venir acompanyada de 535 lliures i l'aixovar corresponent. La Llúcia va ser fèrtil i va infantar sis criatures, amb predomini del sexe femení, una maledicció per les hisendes, per la sortida de capital que representaven els dots.
La primera filla que van casar va ser la Maria, qui ho va fer el 1779 amb Josep Esquius de Salo. El 1789 la Rosa va marxar a casa de l'hereu Joan Vives de Castellfollit, el 1791 la Victòria amb l'hereu Anton Morera de Grevalosa i el 1798 la Teresa amb Josep Morera de Castelltallat. Els dots de les noies van oscil·lar entre 350 i 365 lliures. El dot de la Teresa va tornar al Junyent el 1802, perquè la noia es va morir sense fills.

Francesc Junyent Viladés es va casar dos cops. La primera muller va ser Francesca Bacardit Comermena, amb qui va pactar els capítols el febrer de 1804. Amb ella va tenir dues noies, batejades amb els noms de Maria i Francesca, i l'hereu Joan. La muller el va deixar vidu i el setembre de 1814 va pactar un nou matrimoni amb Engràcia Ferrer Semis, de Claret dels Cavallers. El germà de l'Engràcia va donar-li 310 lliures, tres vestits bons i molta altra roba.

Casa i coberts del Junyent

El 1798 el Francesc va haver de satisfer una part del dot de la seva tia(?) Antònia, casada en segones núpcies amb el teixidor de Castelltallat Joan Selga. El 1804 va casar la seva cosina(?) Llúcia amb l'amo de cal Pelfort de Camps, assignant-li un dot de 250 lliures, pagat a terminis. El darrer pagament es va efectuar el 1818.
El 1825 va tenir la satisfacció d'acompanyar a l'altar a la seva pròpia filla Maria, la mà de la qual va lliurar a Pere Puigdellívol, l'amo del mas Curt. El dot va ser de 500 lliures. Ja no va ser a temps a assistir al casament de l'altra filla, la Francesca, que es va comprometre l'abril de l'any següent amb Francesc Gras Bertran, del mas Gras de Sant Mateu. El dot en aquesta ocasió va ser de 650 lliures. Aquesta Francesca va enviudar i com que no s'avenia amb el gendre, el 1872 va marxar del Gras i es va acollir al Junyent, donant al seu nebot Francesc el vitalici de 230 pessetes anuals a canvi que la cuidés .
Francesc Junyent va fer testament el 27 de novembre de 1824 amb el rector de Camps i va morir el 9 de desembre de 1825. Uns dies després de l'enterrament els tutors van inventariar els béns. A més de les terres i dels mobles de la casa van trobar a les golfes reserves comestibles; 9 quarteres de xeixa, 21 de blat segolós, 2 de civada, 3 d'ordi, 2 d'erb i 8 gerres de mel. Als corrals i corts hi van trobar dos bous, dues someres velles, 27 cabres, 2 crestons, 20 gallines, un gall, 4 porcs grossos, 2 verres i 4 nodrissos.

CAL PELFORT

Els inicis

La casa es va originar a partir de l'establiment que va fer l'amo del mas Santpere a Francesc Pelfort el dia u d'octubre de 1769. El Francesc estava emparentat amb els Santpere, perquè la seva mare Maria procedia d'aquell mas.

El document original de l'establiment, redactat pel notari Enrich de Manresa, s'ha perdut, però en queda la referència a l'arxiu de la Comptadoria d'Hipoteques de Cervera. El motiu que es trobi a Cervera és que durant uns anys el terme de Camps va formar part de la Corregidoria (divisió administrativa que va substituir les vegueries) de Cervera.

L'establiment era d'un tros d' una quartera i mitja, en un lloc dit "las Borjas", que termenejava pel nord amb les terres del mas Feixes. El Pelfort estava obligat a plantar-hi ceps i a donar el quart al Santpere, mentre que la collita de gra anava a la cinquena. Dins del tros, el Pelfort podia edificar-hi una casa i destinar un pedaç de 20 per 20 passes a hort. A més de les parts de les collites, el parcer havia de contribuir anualment amb tres quartans d'ordi, tres quartans de civada i una gallina. Aquest cens va ser pagat durant molts anys pels descendents del Pelfort, fins que el 1948 es va extingir.

El preu de l'establiment no va ser en efectiu, sinó que el Pelfort va haver d'assumir dos censals de 25 lliures cadascun, d'un en rebia el rector de Castellnou 15 sous de pensió, de l'altre se'n beneficiava el rector de Fonollosa. Se suposa que la casa es va construir de seguida, però al cap de poc va sofrir la primera de les sis ampliacions, de la qual n'és testimoni la llinda del portal, que du el nom del Francesc i la data 1786.

El 21 de desembre de 1772 el Francesc va signar capítols matrimonials amb Agnès, filla de Josep Sagristà

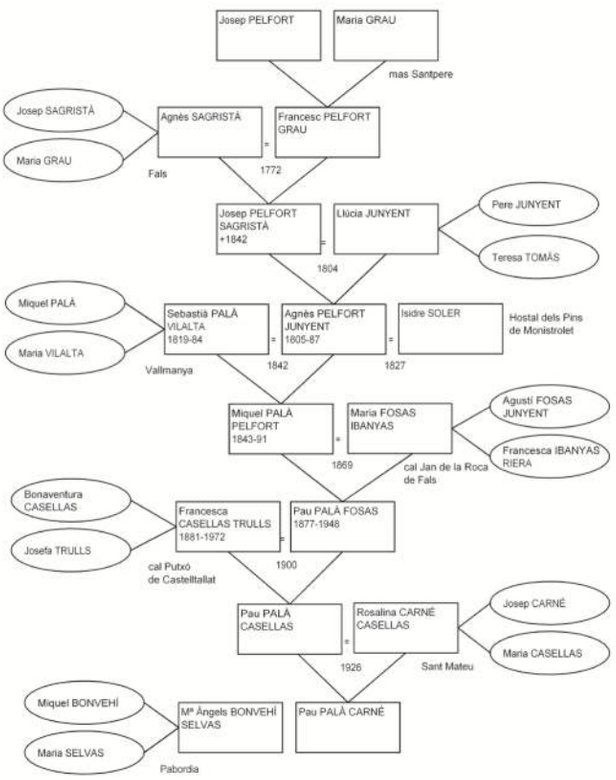

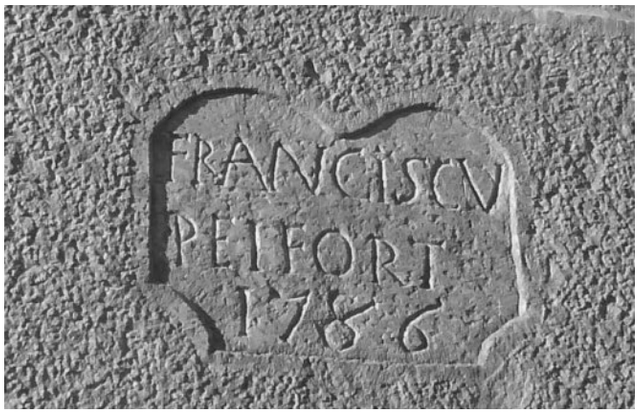

Llinda de la porta principal

i Maria Grau, de Fals. El Josep Sagristà era fill de la Gabriela i la Maria del Grauet. El dot de l'Agnès va consistir en 90 lliures, dues caixes de pi noves, una flassada de llana, dos vestits i diverses peces de roba blanca. El vestit millor estava format d'unes faldilles de sarja de color blau, "ropilla" i caputxa d'escot i gipó de xamellot retort. El segon vestit era d'estamenya de centelles. L'àpoca o rebut del dot es va signar el juny de 1776.

El Francesc i l'Agnès van fer pujar dos nois, el Josep i el Valentí, i dues noies, la Rosa i la Maria Anna.

La biografia de Francesc Pelfort, el constructor de la casa, s'acaba amb el seu testament. El va fer estant encara sa el 19 de juny de 1809. Va deixar a les filles, ja casades, 5 sous, al Valentí, 5 lliures, i l'herència al Josep.

Tres mosses

Josep Pelfort ja era un home casat i afillat. Havia fets els capítols el 30 de novembre de 1804, poc abans de casar-se amb Llúcia Junyent Tomàs. El pare de la Llúcia, Pere Junyent, era un fill del Junyent i quan es va comprometre la noia ja era mort, de manera que les negociacions les va fer Francesc Junyent, amo del Junyent i nebot de la Llúcia. El dot que li va adjudicar va ser de 250 lliures , que es van anar pagant de mica en mica; 100 lliures el febrer de 1805, 50 l'abril de 1806, 50 el desembre de 1807, i les darreres 50 lliures el juny de 1818.

El Josep i la seva dona no van tenir cap fill mascle sinó tres noies, l'Agnès, la Rosa i l'Antònia. La Llúcia es va morir primer i el Josep ho va fer l' u d'agost de 1842. Un any abans, el 22 d'agost de 1841, quan havia fet testament ja es trobava malalt al llit. En el testament va manifestar que volia un funeral doble amb participació de sis capellans. Va deixar 3 pessetes al "Real Erario", en concepte de "manda pia forzosa". Va manar que la filla Antònia, que seguia soltera, fos mantinguda a casa tota la vida, però si per alguna raó no era possible, li havien de donar anualment per la seva alimentació tres quarteres de blat, dues càrregues de vi, tres quartans d'oli i 5 lliures en efectiu. Aquest subministres es doblarien en el cas que l'hereva prengués possessió dels béns de la Mongia de Fals. L'Antònia no es va casar mai i va morir a casa el 1876.

A la filla mitjana Rosa només li va deixar 10 sous, però va fer constar que encara es devien 20 lliures del dot que li havien promès en casar-se amb el seu home Pau Llobet Biosca. Finalment va ratificar com hereva a la pubilla Agnès.

L'Agnès havia contret un primer matrimoni el 1827 amb Isidre Soler, fill de Jaume i Teresa Obradors, els estadants del l'Hostal dels Pins de Monistrolet. Aquest hostal es trobava en el camí de Manresa a Calaf i s'hi aturaven els traginers i caminants a passar la nit o fer beguda. Quan van pactar el matrimoni els pares respectius els van fer hereus, però el Pelfort va posar la condició que la filla havia de mantenir a la seva mare si es quedava vídua, o sinó, donar-li les quantitats de blat, vi, oli i cansalada que ell va fixar.
Aquest matrimoni va donar sis filles, anomenades Rosa, Antònia, Maria, Llúcia, Teresa i Francesca, i es va acabar amb la defunció del Soler. Com que també se l'hi va morir el pare, la pubilla Agnès es va trobar en la necessitat d'aconseguir amb urgència un home per dirigir la casa. Es va posar d'acord amb Sebastià Palà Vilalta, de cal Obaguer de Vallmanya, i el 1842 s'hi va casar. El Sebastià era aproximadament deu anys més jove que l'Agnès.
El 1847 el Sebastià i la pubilla van quitar els dos censals que gravaven la casa des de la seva fundació pagant 50 lliures a Isidre Grau, l'amo Santpere.

Antics fogons de pedra

Una bona herència

La iaia paterna de l'Agnès, l'Agnès Sagristà, tenia un germà dit Valentí que va deixar diners a l'amo del mas Santpere a canvi de les parts de diverses peces de terra donades a parcers. L'abril de 1823 li va donar 300 lliures a canvi de les parts que pagava el Josep Pelfort. El setembre de 1823 li va deixar 290 lliures més per les parts de Joan Bastardas i l'octubre de 1824 el Santpere li va empenyorar per 400 lliures les quintanes del mas. El 1829 i el 1830 el Valentí Sagristà va deixar en diverses partides més diners al Santpere fins arribar a un deute total que superava les 1.700 lliures. També tenia diners deixats a dos pagesos de Rajadell, 150 lliures a Isidre Matifoll i 150 lliures a Urbici Miralles.
Va passar que el Valentí Sagristà va morir sense descendència i els seus béns i crèdits van passar a la seva vídua, la Maria Riera. Aquesta va ser acollida a cal Pelfort per l'Agnès i el Sebastià Palà, segurament els únics parents que tenia. Entre 1845 i 1854 la Maria i l'Agnès van cobrar la major part dels deutes.
El 1865 el Sebastià i l'Agnès van cridar el notari perquè fes l'inventari, per tal de poder inscriure les propietats al Registre. La casa estava envoltada llavors de 6 quarteres de terra i es va valorar en 400 lliures. A més, tenien una peça de 7 quarteres del mas Santpere, coneguda com la Vinya del Pla, estimada en 200 lliures. Van fer constar que pagaven el cens de la civada, l'ordi i la gallina, que en valor monetari equivalia a 21 rals. La gallina sola costava 8 rals.
El 16 de juny de 1875 va morir la vella Maria Riera i en el testament que havia fet el gener anterior deixava hereva a l'Agnès dels seus béns, que consistien en un crèdit de 918 escuts que havia deixat el 1867 a Isidre Grau Mercadal, del mas Santpere. El maig de 1888 el Santpere va pagar els 918 escuts, que convertits a la nova moneda van resultar ser 2.296 pessetes, una bona picossada.
El 1882 els Pelfort van fer un altre ingrés no previst. L'amo del Perich de Sant Amanç els va prometre una indemnització de 1.680 pessetes a canvi de la renúncia d'una porció de terra de 27 quarteres que havia estat establerta el 1761 a Josep Sagristà Singla, un altre avantpassat de l'Agnès. Aquest debitori es va convertir en un crèdit al 5% d'interès.

L'oncle Pau

Després de les qüestions econòmiques toca ocupar-nos del tema familiar. El Sebastià i la pubilla van tenir quatre fills, batejats amb els noms de Miquel, Pau, Josep i Agnès. El Josep Palà Pelfort es va casar el 1875 amb Francesca Bonvehí Tàsias i els seus descendents els trobem a cal Patusca. L'Agnès Palà es va casar el 1877 amb Francesc Puig Cots, el Closa, mentre que el Pau es va quedar solter.
Sebastià Palà va morir el 17 d'octubre de 1884 i la pubilla Agnès ho va fer el 4 de maig de 1887. El 12 de maig de 1880 havia fet testament, deixant com hereu a Miquel Palà Pelfort. A les filles del primer matrimoni els va llegar 40 pessetes i a la del segon matrimoni, una pesseta. Uns anys abans, el 1856, el Sebastià ja havia donat a cada fillastra 20 lliures.

Abans de continuar farem cinc cèntims de Pau Palà Pelfort, el que va quedar conco. Conten que era molt treballador i amb els seus estalvis el 1896 va comprar als amos de la Morera la propietat de les Garrigues Velles, que després va passar per herència al seu nebot. El 1895 va comprar per 3.325 pessetes a l'amo de Bacardit de Llomàs el dret de tallar els arbres d'un bosc de 20 quarteres, sota la condició que havia de deixar 14 roures gruixuts a cada quartera. El 1898 va comprar al Cases les 9 quarteres que envoltaven la casa de cal Patusca. Aquesta terra la cediria el 1917 al seu nebot Miquel Palà.
El Pau dormia en una cambra petita a la golfa i tenia un amagatall sota una rajola on guardava els diners. Un dia va comprar a Barcelona, en un encant, el rellotge de peu de manufactura francesa que avui hi ha a la sala de cal Pelfort.
Era un home malhumorat segurament a causa de dolor reumàtic. A vegades, per alleugerir el mal, caminava amb el bastó travessat a l'esquena, per darrere. Va morir el 1930.

Miquel Palà va fer capítols el 1869 amb Maria Fossas Ibanyas, de cal Jan de la Roca de Fals, que va ser dotada amb 106 escuts. La seva descendència va consistir en quatre noies i un noi, el Pau.
La Rosa es va casar el 1907 a cal Patusca amb un cosí seu i la seva germana Margarida amb un fuster de Callús. El 1902 es va casar l'Agnès amb Antoni Vilaginés, un ramader de Castellfollit. Aquest va aportar al matrimoni 2.000 pessetes en efectiu i un ramat que tenia pasturant a Sant Vicenç, valorat en 3.000 pessetes. La mare i el germà van donar a l'Agnès 50 pessetes per comprar una calaixera, dos vestits de llana, una flassada i una màquina de cosir valorada en 170 pessetes.
El febrer de 1886 el Miquel va fer un préstec de 500 duros a l'amo de Bacardit de Llomàs per dos anys, i amb un interès del 6%. Aquest préstec no es va tornar fins l'agost de 1896, quan el Miquel ja era mort. Havia mort l'abril de 1891 relativament jove, ja que només comptava 48 anys.
En l'inventari de béns, fet uns mesos més tard, a més de les terres hi figura una casa al carrer de Santa Maria de Manresa, que havia pervingut al Miquel de l'herència de sa mare.

Amos de Bacardit
El seu fill, Pau Palà Fosas, va néixer el 4 de gener de 1877 i el nom li va venir del seu padrí. Es va casar el juliol de 1900 amb Francesca Casellas Trulls, de cal Punxó de Castelltallat i van tenir quatre fills mascles, el Pau, el Ramon, el Josep i el Victorià.
El Ramon es va quedar conco, treballant a casa. El Josep es va fer capellà, va exercir de mestre i va ser cruelment assassinat el 1936 a Sant Hilari. El Victorià també es va fer capellà i va ser professor del seminari, rector de Roda de Ter i de la parròquia de la Pietat de Vic.

Pau Palà va deixar unes anotacions sobre uns fets que el van afectar molt:

> lo día 31 maig 1914 se desfe sobre aquest terme municipal una forta tempestad de aigua y pedra emportantsen una tersa par del vi. Encare no y tornes". Si que hi va tornar ja que "lo díe 20 de jun de lo 1914 torna per segona vegada a desferse sobre aquest terme una altra forta pedregada que daña mol las viñas, no quedantí un truset ni xic ni gros de raim.

El Pau també va anotar durant uns anys la quantitat de raïms collits en les tres vinyes que menava.
1912 (100 càrregues), 1913 (94), 1914 (52), 1915 (1), 1916 (20), 1922 (36) i 1923 (64 càrregues). Es nota com la desastrosa verema de 1914 figura anotada a l'any següent. A més de la vinya, a cal Pelfort tenien molts olivers i va ser en aquesta època que van fer una important inversió instal·lant un molí d'oli, tant per moldre les seves olives com les d'altres pagesos

El 13 de març de 1930 Francesc Bacardit Morera, va vendre a Pau Palà Fosas l'heretat Bacardit de Llomàs, que constava de 350 quarteres, i l'heretat Casa Nova, de 200 quarteres, amb dues claus dins del mas Coma, dites Codinassos i Planell. El preu va ser de 35.000 pessetes, la meitat per cada finca. El Pelfort no tenia tants diners i van acordar de paraula que els aniria pagant mica a mica amb els beneficis de l'explotació, que eren principalment les parts que pagaven els parcers de la Casa Nova. Una altra font d'ingressos era el carbonet que es fabricava amb les alzines de la propietat. Se n'ocupava un carboner que vivia en una barraca al bosc.
La família Pelfort va deixar la seva casa pròpia i es va traslladar a viure a Bacardit de Llomàs, on hi passarien els propers catorze anys. Mentrestant, la casa de cal Pelfort era ocupada pels llogaters Agustí Soler, Angeleta Ribalta i els fills Josep i Asuncion, els quals s'hi van estar fins el 1941 que van traslladar-se a la masoveria de cal Closa de Fonollosa.

Arxiu Pelfort

La família de Pau Palà Fosas

El 27 de desembre de 1931 el Pau va cedir a masoveria la casa i les terres pròpies de la Casa Nova a Ramon Bonvehí. La durada del contracte era de dos anys, però al cap de dotze mesos van acordar perllongar-lo cinc anys més, fins a finals de 1937. Es tractes permetien al masover agafar llenya del bosc pel seu ús, mentre que el Palà es va reservar per ell la tina, la bóta gran del celler i un lloc per guardar el gra.
El 12 de febrer de 1935 Antònia Guixeras, la muller de Francesc Bacardit, va recomprar al Pau Palà els dos masos i a continuació aquesta li va concedir la masoveria del mas Bacardit fins el desembre de 1936. Per altra banda, es van mantenir els tractes de parceria amb les peces de la Devesa i el Nen, igual que el que tenien amb la Vinya dels Gitanos.
Mentrestant però, va arribar la guerra i el Pau va continuar vivint al mas, perquè la mestressa no l'havia indemnitzat per les inversions i millores fetes a la propietat. Durant aquest període va rebre un parell de visites dels milicians, però va ser advertit a temps i va poder fugir al bosc.
Després de la guerra, la senyora Antònia Guixeras va reclamar-li per via judicial les parts dels darrers anys, i el 4 de setembre de 1939 Pau Palà va declarar al Jutjat de Fonollosa que va ser obligat a entregar les parts de l'any 1936 al Comitè de Fonollosa, "cuyo pago fué exigido con la amenaza suficiente para inspirar fundado temor al arrendatario o a sus familiares, pues debe tenerse muy en cuenta que el compareciente y su familia fueron muy perseguidos en atención a sus ideales religiosos y patrióticos, en términos tales que su hijo, el reverendo José Palà Casellas, cayó por Dios y por España asesinado por las hordas rojas en el pueblo de San Hilario Sacalm"
El 17 de desembre de 1940 l'Antònia va instar a Pau Palà que abandonés la masoveria a finals de desembre de 1941 i que pagués les parts de 1937 i 1938. El 13 de juny de 1941 hi va haver un principi d'acord davant del Jutge

Arxiu Pelfort

La iaia Francesca Casellas

Col·lecció Pelfort

Pintura a l'oli de la casa (c.1940)

de pau de Sant Mateu, però l'afer es va anar allargant, amb moments de força tensió entre les parts. Mentrestant, l'agost 1943, la mestressa es va vendre els masos al metge Armand Redondo, el qual estava interessat en acabar el conflicte. El 15 de setembre de 1943 es va signar una concòrdia, mitjançant la qual el masover abandonaria el dia 30 de novembre la casa de Bacardit a canvi que la mestressa retirés la demanda de desnonament, que pogués seguir sembrant les terres i recollir les olives sense pagar parts fins l'any següent, i d'una compensació econòmica de 6.000 pessetes. Una part d'aquests diners van servir per pagar el cobert de pedra de davant de casa, que porta una inscripció amb la data 1941.
El Pau va morir el 1948, però la seva dona va passar dels noranta anys i el va sobreviure fins el 1972.

Pau Palà Casellas era conegut com "Paulino" per diferenciar-lo dels altres Pau de la família. Va unir-se amb Rosalina, de cal Mariquit de Sant Mateu. Van tenir l'hereu Pau, el Josep, casat amb Teresina Tomasa de cal Jan Boixeda, i el Ramon, casat amb Roser Grau de cal Passadret. El Pau no es va poder deslliurar de la guerra d' Àfrica. Per sort en va tornar viu, però tan ple de polls que van haver d'escaldar la roba.
La següent generació és la formada per Pau (Pauet) Palà Carné i la seva muller Maria Àngels Bonvehí Selvas, de la Pabordia. El Pauet es va haver de sobreposar a la contrarietat que va representar la gelada de 1956, que va matar la majoria d'oliveres, la font més important d'ingressos de la família. Va iniciar llavors una petita granja de porcs d'engreix i truges, que s'ha anat expansionant amb el pas dels anys, fins arribar a l'actual explotació, gestionada amb criteris moderns.
El Pau i la Maria Àngels han tingut cinc fills, tots nois. El primer fill, el Pau o Paulí, s'ha quedat a casa i continua l'explotació agropecuària. El Lluís està casat amb Montserrat Navarro i viu en una casa nova construïda a prop de les Garrigues Velles. El Josep s'està a Santpedor amb la seva muller Carme Oliva. El Xavier està casat amb Maite Garcia i el Jordi amb Elena Damaschin, natural de Romania. El Xavier està instal·lat a Manresa i el seu germà Jordi a Sant Joan.

LA LLUMINÀRIA DE CAMPS

Els pagesos cotitzaven a la església, tant en diner com en espècie, per diferents conceptes, un dels quals era proveir l'il·luminació al temple.
Un cop es ponia el sol, i abans de l'adveniment de l'electricitat, la humanitat se sumia en l'obscuritat, foscor només un xic mitigada per la resplendor de la llar de foc o alguna teia que cremava a la teiera. Els llums d'oli i les espelmes eren gairebé un article de luxe i el seu ús generalitzat només estava a l'abast dels rics, que il·luminaven les seves estances amb làmpades i canelobres. Per això, llum era sinònim de distinció i es reservava per a les grans ocasions.

Per les esglésies era un principi irrenunciable mantenir, com a mínim, una llàntia permanentment encesa davant de l'altar major o de la capella del Santíssim, on s'hi trobava la Sagrada Forma o cos de Jesucrist. Si hi havia més recursos s'il·luminaven també els altars dels sants, despesa que anava a càrrec d'un protector particular o de la confraria que administrava la capella.

Al marge dels petits llegats dels testaments dels devots destinats al manteniment de la lluminària de l'altar, totes les cases de pagès del poble estaven subjectes a una contribució regular per aquest objecte en forma d'oli i cera, els combustibles dels llums.

El 13 de juliol de 1516 els caps de casa de Camps van declarar davant de notari les aportacions que feia cadascun per la lluminària de l'església. El document té dos punts d'interès; conèixer les cases que en aquell moment hi havia a Camps i constatar que al terme s'utilitzaven unes mesures molt particulars i úniques.
A començaments del segle XVI hi havia un nombre reduït de propietaris, que es repartien entre ells els masos habitats i rònecs del terme. Així, Pere de Santpere contribuïa pels dos masos rònecs Alemany i Comabella, units al seu mas principal, per un mas anomenat del Joan, i pels masos Font Llagosta (actual Feixes) i Rimolenques (Curt). Pere Caselles pagava pel mas Caselles i pel mas Om, Pere Forcada posseïa els masos Soler i Cla-

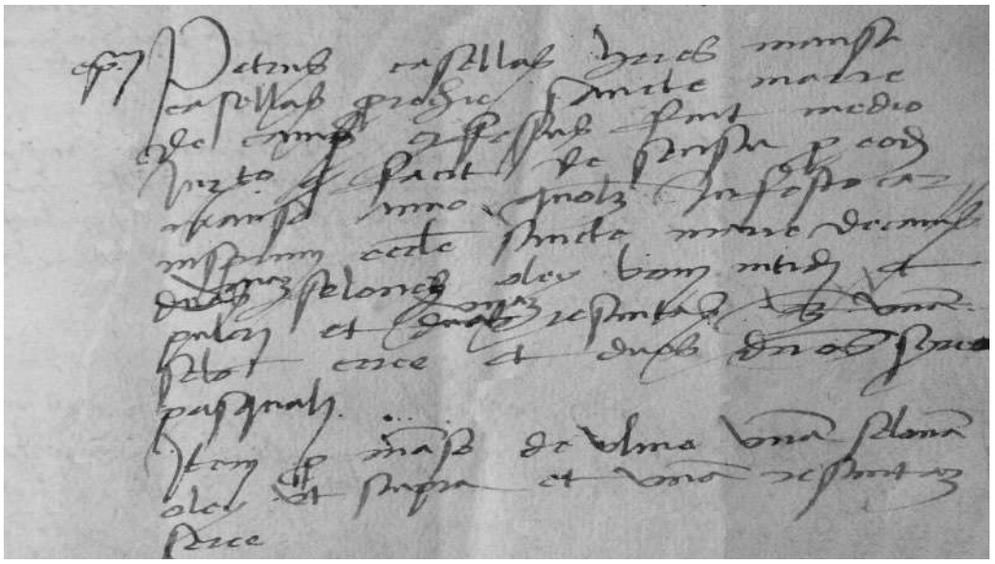

Arxiu Històric de Manresa

Document del notari Utrolis (1516)

rena, Antoni Bacardit els masos Puig, Bertran i Llomàs, Joan Comas els masos Coma, Sant Esteve, Perafita, Prats i Terrés, i Francesc Junyent era l'hereu del mas Junyent.

Les dificultats que presenten la lletra i les abreviatures del llatí medieval són un repte que supera les nostres capacitats, però amb l'ajuda de l'arxiver Marc Torras, a qui agraïm la col·laboració, hem transcrit la declaració del primer propietari, reproduïda a la fotografia, acompanyada de la traducció aproximada al català:

> Petrus Casellas, heres mansi Casellas, parrochie Sancte Marie de Camps, confesus fuit medio iuramento quod facit de censu pro eorum manso anno quolibet in festo carnisprimii ecclesie Sancte Marie de Camps, unam selonam oley boni, nitidi et pulcri, et unam resantam cerie, et duos denarios sirio pasquali. Item pro manso de Ulmo, unam selonam oley, ut supra, et unam resantam serie.

Pere Casellas, hereu del mas Caselles de la parròquia de santa Maria de Camps confessa sota jurament que cada any per carnestoltes dóna a l'església de cens pel seu mas una sellona d'oli bo i net, una "resanta" de cera i dos diners pel ciri pasqual. Pel mas de l'Om dóna una sellona d'oli, com l'anterior, i una "resanta" de cera.

El llibre "Pesos, mides i mesures dels Països Catalans" del professor Claudi Alsina és un compendi molt complet de les unitats de mesura emprades a cada lloc i comarca abans de la implantació del sistema mètric decimal. Antigament les mides i mesures eren molt diverses i això dificultava el comerç, perquè una cana o una quartera no eren iguals en una ciutat que en una altra. En el llibre es recull una unitat de capacitat de l'oli que era exclusiva del terme de Fonollosa, és a dir, era l'únic lloc del món on es feia servir. La "sellona" era 1/3 del quarter i 1/36 part de la càrrega d'oli. En les unitats mètriques actuals equivaldria a 4'15 litres.

El problema que queda per resoldre és la "resanta" o "resinta", una determinada quantitat de cera, perquè no es troba en el llibre de referència abans esmentat.

Les contribucions dels masos eren de tres tipus; oli, cera i diners en metàl·lic. Tots els masos principals (6) donaven la mateixa quantitat d'oli (1 sellona), cera (una resanta) i diners pel ciri pasqual (2 diners). Tots els masos rònecs (11) contribuïen amb mitja sellona d'oli i mitja resanta de cera, amb l'excepció dels masos Om i Clarena, que en donaven una de cada. Pere de Santpere feia una contribució especial per raó d'un censal de 5 lliures de capital que prestava a la lluminària. La pensió del censal era de 3 sellones d'oli.

Sumat tot plegat, tenim que l'església recaptava dels feligresos cada any 13'5 resantes de cera i 16'5 sellones d'oli, que són 68'5 litres, i 12 diners, que equivalen a un sou de moneda barcelonesa. Un diner era poca cosa, tot just una monedeta de coure, però amb un sou potser es podia comprar el ciri pasqual que durava l'any sencer.

Col·lecció Serarols

Llums d'oli

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 13 Maig 2013

CAMPS
Quaderns de la memòria històrica

CAL MESTRE VALENTÍ

Amb els molins que va adquirir l'amo del mas Centelles del Racó al segle XVII hi anava la terra del voltant. El 20 de maig de 1807 Aleix Sentellas va establir a Anton Clarena de Fonollosa tres feixes a la vora del torrent que baixa de Caselles. Era un punt estratègic, perquè allà s'hi trobaven les propietats de Centelles, Caselles, Querol i Cerarols. La primera feixa mesurava vuit canes i cinc pams d'ample per onze canes de llarg, la segona era aproximadament quadrada i feia onze canes de costat, i la tercera tenia una superfície d'un quartà i mig. A la primera feixa podia construir-s'hi una casa d'un sol foc i la segona era per destinar-la a l'hort. L'entrada de l'establiment va ser una simbòlica tassa d'aigua, però la terra va quedar gravada amb un cens irredimible de 3 lliures i 7 sous. L'Anton va morir el 1814 i el seu hereu va ser l'Isidre Clarena.

Foto Sabina

Col.lecció Mestre Valentí

Eines de picapedrer

L'Isidre es va anar endarrerint amb el pagament dels censos i va arribar el dia que el Sentellas els hi va reclamar. El deute pujava a 63 lliures i 2 sous.
El 3 de desembre de 1854 l'Isidre es va vendre la propietat a Valentí Vall Pujolar pel preu de 105 lliures. Només va rebre del comprador una part dels diners, perquè la resta va anar directament a Francesc Sentellas per eixugar el deute. Quan es va efectuar la compravenda, a la feixa de dalt hi havia construït un edifici petit, qualificat de barraca. Aquell mateix dia el Valentí Vall va ampliar el terreny comprant-ne un tros al costat de dos quartans al Sentellas. Aquest n'hi va cobrar 15 lliures, i com que pel tros hi passava el canal que portava l'aigua a la bassa del molí, li va imposar l'obligació de mantenir la sèquia en bon estat.

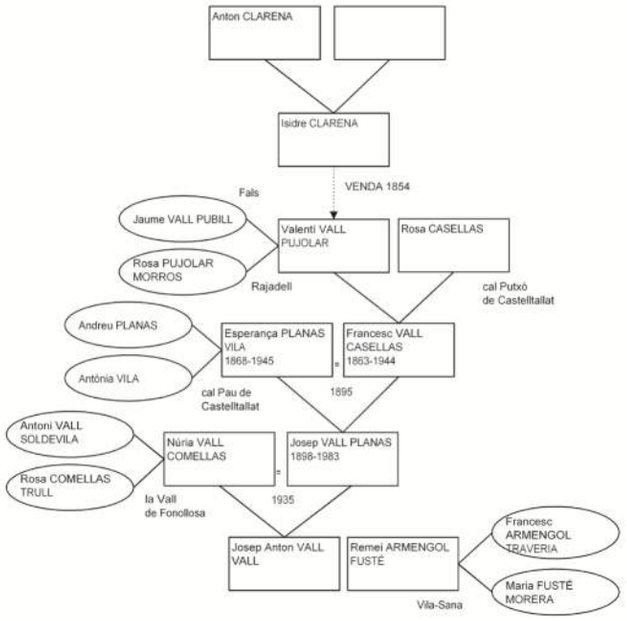

Valentí Vall era fill de Jaume Vall de Fals i Rosa Pujolar de Rajadell. Era paleta, mestre de cases, com es deia en aquell temps, i va convertir la barraca que havia comprat al Clarena en una casa més gran i més ferma. L'edifici actual presenta tres parts ben diferenciades, corresponents a les etapes constructives. La part de més amunt és la més antiga i se la coneix com ca l'Estadà.
La casa va conservar uns anys el nom antic de **cal Ton** (1863) o **ca l'Anton** (1879), després es va dir **cal Valenti de la Caseta**, i al final va prevaldre el nom amb què era conegut el seu amo, el mestre (de cases) Valentí.
El Valentí no solament va fer la seva pròpia casa, sinó que va fer les cases de dos germans seus que s'havien instal·lat a Fonollosa; Francesc Vall (cal Franciscó) i Antoni Vall (cal Pedró). També va fer el campanar de Castelltallat i moltes altres obres.
Segurament en va fer a Caselles, perquè l'amo Bartomeu Comas Casellas va signar-li el 1864 un reconeixement de deute de 680 rals. El Bartomeu va morir, però en el testament va fer constar que devia 34 duros al mestre Valentí.
El Valentí es va casar dues vegades. La primera dona va ser Rosa Casellas, de cal Putxó de Castelltallat, amb qui va tenir els dos fills que es coneixen, l'hereu Francesc i la Teresa, la qual va morir als 20 anys. Després d'enviudar,

Foto Sabina

Col.lecció Mestre Valentí

Tascons de picapedrer

Arxiu Francisquet

Cal Mestre Valentí (1972)

el mestre Valentí es va casar el 1870 amb Teresa Torroella Miralda, de Sallent, soltera, però una mica granadeta, ja que tenia 38 anys. La Teresa va aportar-li un dot de 320 escuts, que no eren diners dels pares, sinó que els havia guanyat ella treballant. Amb la segona dona ja no va tenir més fills, el 1889 la va enterrar i va passar vidu els darrers anys de la seva vida.

Francesc Vall Casellas va ser paleta com el seu pare. El febrer de 1895 va fer capítols amb la seva futura muller Esperança Planas Vila, de cal Pau del Raval de Borredà de Castelltallat. El dot va ser la suma de diverses contribucions; els pares hi van posar 30 pessetes i un vestit, l'oncle Jaume Vila Bacardit de cal Jepet de Borredà, que li era padrí, 10 pessetes, i ell mateixa hi va posar 40 pessetes que tenia estalviades. El matrimoni va tenir un fill, el Josep, i quatre filles. La Pepeta es va casar amb Josep Roig, un taxista de Barcelona. La Balbina amb Miquel Balmes, de Centelles. L'Antònia amb Valentí Calmet, de cal Francisquet de Fonollosa i l'Angelina amb Eugeni Vall. Aquest Eugeni no tenia a veure res amb la família, malgrat el cognom. Prou en podien haver tingut més de fills, perquè el 1903 se'ls van morir dos bessons, l'un al cap d'una setmana de néixer i l'altre de tres.

Arxiu Mestre Valentí

Francesc Vall acompanyant la seva filla a l'altar

Francesc Vall va comprar el 1901 a l'amo del mas Cases un tros de 3 quarteres al costat del camí de Camps. En va pagar 1.000 pessetes. El 1905 va comprar a mitges una casa ruïnosa al Raval del Paisà i un pati al costat de cal Balaguer.

Francesc Vall va morir el 1944, als 81 anys, i la seva dona ho va fer el 1945, als 77 anys.

Josep Vall Planas, àlies el mestre Valentí, va servir al protectorat espanyol del nord d'Àfrica i el comandament va treure profit de la seva habilitat com a picapedrer per encarregar-li un parell de monuments commemoratius de les victòries militars. Com que era un element destacat de la dreta local, es va haver d'amagar al bosc un temps durant la guerra civil, però després de la victòria de Franco va tenir un paper protagonista al poble, perquè va esdevenir cap local de la Falange. Amb la seva traça va esculpir reproduccions fidels de les diverses creus de terme que havien estat trencades i, entre altres coses, va refer el campanar de l'església i va construir el monument als màrtirs que es va posar al mig de la plaça de Fonollosa. D'obres en cases particulars en va fer moltes, essent potser les més destacables la piscina de Canet, la restauració de la rectoria de Fals, els coberts i edificis de Clarena i la pallissa de la Casa Nova. El juny de 1936 va comprar a Ramon Sentellas de Sant Amanç una feixa al costat de la riera on hi havia els molins de Querol; l'antic situat aigües avall que es trobava en ruïnes, i el nou, aigües amunt, que encara va moldre unes quantes vegades fins el 1940. El 1945 va comprar cal Mut i la casa ruïnosa de cal Balaguer. A la vora de la carretera va construir un cobert a mitges amb Josep Grau, el masover del mas Feixes. Ell hi va posar la mà d'obra i l'altre el material. El cobert se'l van partir, una part servia per guardar el camió i els bots del vi, l'altra pels estris de paleta del Vall.

A part de la feina de paleta, els de cal Mestre Valentí menaven terra. Tenien una vinya de 5 quarteres que pagava parts a la Morera, una vinya del mas Querol i una a l'Obaga de Pere Jutge del mas Caselles, a més dels dos propis, l'olivar de sobre de casa, i el camp comprat al Cases.

Josep Vall es va casar amb Núria Vall Comellas, de la Vall, malgrat l'oposició dels sogres que no el consideraven prou bon partit. Van tenir set fills, sense comptar els dos

primers que van morir al cap de pocs dies. La més gran va ser la Maria Rosa i sa mare la va tenir a la Vall, on s'havia refugiat a causa de la guerra. La Maria Rosa es va casar amb Josep Barrera, de cal Santmartí de Cardona i camioner de professió. El Josep Anton es va casar amb Remei Armengol, de Vilasana, el Josep Maria amb Ramona Malet, de Sant Pere Sallavinera, el Pere amb Núria Ferrer, de cal Carrasquet de Manresa, l'Elena amb Ramon Tarrés, empleat de banca de Manresa, el Francesc Xavier amb Josefina Mas, de Balsareny, i l'Eugeni amb Teresa Soler, la mestressa del mas Sant Andreu de Fals.
Tots els cinc nois són paletes com el pare, però no paletes corrents, sinó d'aquells de la vella escola, que saben restaurar o aixecar de nou una construcció amb el material clàssic, la pedra. El pare també els va ensenyar a tocar-la, a esculpir-la i donar-li forma per tal de convertir-la en un ampit de finestra, una llinda o qualsevol altre element funcional o decoratiu.

Josep Vall va traspassar l'abril de 1983 i el seu successor va ser el Josep Anton Vall Vall.

Josep Anton va passar la infantesa a casa de la seva tieta Balbina a la masoveria de Banyeres, a Centelles, on tenien vaques lleteres. L'Esperança Planas també passava temporades a Centelles amb la seva filla i allà es va morir. El Josep Anton va retornar a Fonollosa a l'edat de 9 anys i, després d'una breu estada a l'escola local, va començar a fer jornals de pagès. Menava un tractor fins el dia que el pare se'l va emportar amb la seva colla de paletes.
Està casat amb Remei Armengol Fusté, filla de Francesc Armengol Traveria, de cal Josepet de Vilasana, i de Maria Fusté Morera, de cal Cisco d'Ivars d'Urgell.
Tenen dues filles, la Mireia i la Marta, i no viuen habitualment a cal Mestre Valentí, que està des de fa anys en obres, sinó a Manresa.

CAL JAUME RUC

Jaume Solanes era el Jaume Ruc. No se sap perquè li deien així, però no costa d'imaginar.
El dia u de desembre de 1861 el Jaume Solanes i Francesc Junyent, l'amo del mas Junyent, van arribar a uns acords. El Junyent va establir-li 12 quarteres de terreny dolentot, ocupat per un bosc esclarissat i mates, sota la condició que l'havia de convertir en vinya productiva. La feina era ingent, per això li va fixar un termini de dotze anys per portar-la a terme. Un cop la terra fos conreada, el parcer havia de donar el quart a l'amo del raïm i del blat, amb el ben entès que els camps de cereal se sembrarien, any sí, any no. El Jaume podia destinar un trosset de dos quartans i mig a fer un hort pel gasto, regat amb l'aigua recollida en una bassa. Així mateix, l'amo li va concedir permís per aprofitar les branques i llenya morta del bosc pel consum de casa. L'apartat més interessant és aquell que fa:

> ... en la finca establecida puede, a la parte de poniente, construir el adquisidor una casa a sus costas para habitar una sola familia, hacer en ella uno o mas lagares, vulgo tinas, para poner el vino solamente que produzca la expresada tierra, y tener un animal mayor o menor y gallinas ...

Segons el tracte, quan la terra s'abandonés o morís la vinya, tornaria a l'amo, però la casa no, i quedaria per sempre més pel Jaume i els descendents. Per la casa es va establir un cens anual de 6 lliures i el preu de l'establiment va ser de 420, una quantitat sorprenentment alta, ja que la major part d'establiments al quart d'aquella època es feien pràcticament gratis. Qui sap si l'apel·latiu "ruc" ve d'aquí. D'aquesta quantitat el Jaume en va pagar 300 el comptat i es va comprometre a abonar la resta al cap de dos anys.
La casa es va aixecar molt a prop del torrent que separa les terres de Bastardes i del Junyent, i que fa de línia divisòria entre els termes de Camps i Fals. La casa se la denominava popularment Jaume Ruc i de manera més oficial **cal Solanes**.

Arxiu Tobella

Ruïnes (1999)

Jaume Solanes Cinca era natural de Solsona, però s'havia estat un temps a Manresa. La seva dona era la Maria, filla de Josep Colillas Junyent i Serafina Claret. Josep Colillas s'havia fet una casa a Fals dita cal Tòrrec, a la soleia d'Oliveres de la Costa, però després l'havia abandonada per una altra situada sota de Bastardes, dita cal Colilles. Tenia una família formada per vuit fills i quan va fer testament el 1859 va llegar a la filla Maria, llavors ja casada amb el Solanes, 10 rals de billó.
Al Jaume Solanes els negocis no li deurien anar gaire bé, perquè li va caldre endeutar-se en diverses ocasions. El 1862 va manllevar 1.900 rals a Josep Carner de Sant Mateu per un període de cinc anys i un interès anual del 6%. Va hipotecar a nom del Carner la casa i la terra. El 1881 va manllevar a l'amo Junyent 800 pessetes, en monedes d'or, a tornar en dos anys i el mateix interès anterior. D'aquests diners el Junyent va fer-ne una retenció de 320 pessetes, que equivalien a les 120 lliures del segon termini, encara no pagat, de l'establiment de 1861.
El 1886 va demanar 500 pessetes al seu nebot Pere Bascompte Solanes, l'amo de la casa veïna de cal Bascompte. Els parentesc no va evitar que l'interès del préstec

Arxiu Tobella

Vista actual de la casa

fos igual que els anteriors. Els diners els volia per pagar les obres d'una casa que el Jaume Solanes s'estava fent a Sant Joan de Vilatorrada. Havia comprat un solar, a prop de la fàbrica del Gallifa, el març de 1886. El març de 1887 va tornar les pessetes al nebot, però al mes següent va demanar-ne 900 a Josep Solanes Colillas, de 28 anys, serraller de Barcelona, que sens dubte, deuria ser un fill seu.
De tot plegat es desprèn que el Ruc va marxar de Camps cap el 1887 i va començar una nova etapa de la seva vida a Sant Joan, malgrat que llavors ja passava dels 60 anys.

La casa va tornar al Junyent, suposem que a canvi d'una compensació econòmica al Solanes o la seva descendència.
El 1894 estava llogada a Pere Rossell Casamartina, de Riner, i la seva muller Rosa Vidal Canal, de Montanissell. Compartien la casa amb la sogra Francesca Canal i els dos fills del matrimoni, el Pere i la Francesca. Quan la Rosa va enviudar es va unir amb Joan Perdigués, l'amo de Betlem de Fals, que també venia del poble de Montanisell.
A partir de 1915 la casa va estar llogada a Joan Simon Oliva, de Coaner, i la seva dona Antònia Ferrer Cesari, d'Alcover. Potser el Simon era pastor, perquè mentre hi va ser, la casa va ser anomenada **cal Pastoret del Junyent**. El matrimoni tenia un nen i una nena petits i els va tocar pagar un alt peatge a l'epidèmia de grip de 1918, que es va endur primer la mare i després el nen. Ha quedat en la memòria popular una anècdota referent a aquest fet luctuós. Es diu que quan el capellà i l'escolà van anar a buscar un difunt, la iaia els va dir "quedeu convidats a venir demà a la mateixa hora", perquè hi havia una altra persona que estava agonitzant.
Després d'aquesta família ja no hi ha constància de més habitants a la casa.

Els anys d'abandonament van provocar que s'enfonsés la teulada i cedissin les parets, de manera que a la dècada dels 90 la casa era una ruïna total. Mentre la casa seguia el procés natural de degradació, l'heretat Junyent va canviar de mans. Els amos se la van vendre a Florenci Carné i al seu gendre Joan Soler i, després d'un seqüència d'hipoteques i embargaments, va passar el 1996 a la societat "Gestiones y Desarrollos Patrimoniales S.A". A finals de 1999 va comprar el mas Isidre Puigdellivol Vilamitjana, de Fals, el qual després en va segregar diverses porcions, entre les quals una de 4 hectàrees que contenia les restes de cal Jaume Ruc.
El 7 de febrer de 2000 van comprar-la el matrimoni format per Josep Tobella Marseñach i Mercè Lucea Monzonis, amb residència a Sant Vicenç de Castellet. La finca estava desproveïda d'arbres, perquè hi havia passat el foc de 1994.
Josep Tobella és fill d'una masia important del terme d'Esparraguera, la masia Tobella del Cairat, que es troba situada a una certa alçada sobre el marge esquerra del riu Llobregat, al seu pas pel congost conegut com la Puda del Cairat. La seva muller Mercè Lucea és de Badalona.

De seguida van començar les obres de rehabilitació, que va realitzar el paleta Josep Clarena de Fonollosa. La casa actual es va estrenar el 2002 i és una construcció nova, però s'ha mantingut un pany de paret original a la banda de llevant. Els propietaris han volgut conservar el nom tradicional, però l'han escurçat i ara el rètol que hi ha al portal diu simplement **cal Ruc**.

CAL TEIXIDOR

Antònia Selga Vila va ser batejada a la pica baptismal de Fonollosa el 25 de novembre de 1842, essent-li padrins Josep Vila de Camps i Anna Maria Sala de Fonollosa. Havia nascut aquell mateix dia. El seu germà Isidre va néixer aproximadament dos anys més tard. Els dos eren fills de l'amo de cal Teixidor del Raval del Sastre de Fonollosa. Com que el seu germà Josep Selga va romandre a la casa paterna, fent passada rere passada amb el teler, com li pertocava per la seva condició d'hereu, els altres dos es van haver d'espavilar lluny de casa. L'Antònia es va casar el 10 de febrer de 1863 amb Pere Pelfort Bacardit, un fill de cal Maginet de Camps, però l'Isidre no va trobar la dona adient i va quedar solter.
Segurament els primers anys de matrimoni el Pere Pelfort i l'Antònia, i potser també l'Isidre, van viure i van menar les terres de cal Maginet. El maig de 1864 l'amo del mas Coma va establir a Pere Pelfort un tros de bosc de 10 quarteres per convertir en vinya, pagant el quart. El tros limitava al nord amb el camí del Junyent i a ponent amb el camí ral de Manresa. El parcer havia de plantar-hi vinya espessa i podia agafar la brossa i la llenya d'una franja de deu passes a tot el voltant. L'entrada va ser de 3.520 rals de billó.
El matrimoni de l'Antònia va ser de curta durada i als 30 anys ja es trobava vídua i carregada amb una criatura petita, el Francesc.

Per altra banda, el febrer de 1872 Joan Bacardit de Llomàs va establir, mitjançant un contracte privat, a Isidre Selga Vila una peça de 9 quarteres de la Casa Nova a rabassa. Podia destinar una quartera per sembrar, però la resta l'havia de tenir plantada de vinya abans de cinc anys i després donar el quart acostumat. L'abril de 1876 li va establir una altra peça de 10 quarteres al lloc dit "lo

Clot de la Casanova" sota les mateixes condicions, si bé el termini per plantar la vinya era de deu anys.
El 3 de gener de 1878 l'Isidre va comprar a Joan Bacardit de Llomàs una peça erma de 3'5 quartans del mas Casa Nova al lloc dit "al Peu de las Rocas", davant de la casa Santpere. En va pagar 250 pessetes i tenia el permís per poder edificar-hi una casa i dret de pas amb carro des del camí de l'era de la Casa Nova.

Arxiu Teixidor

Francesc Pelfort Selga i la seva muller

Aquest establiment va trencar un pacte de paraula que havien fet els propietaris de la Casa Nova i Coma de no deixar fer cases de parcers a prop dels seus termenals, però la casa del Teixidor no es va fer finalment al lloc on estava previst, al costat del mas Santpere, sinó més amunt, en un terreny de dos quartans i mig, anomenat "al Capdemunt de la Plana", on hi havia una tina. Aquest terreny l'havia comprat l'Antònia Selga el març de 1872 al Bacardit de Llomàs per 250 pessetes. Trencat el pacte, poc després el Coma va donar permís per fer cal Fadrí Jaumet.
Creiem que poc abans de començar les obres l'Isidre Selga es va morir, així que l'empresa va anar a càrrec de la vídua Antònia i el seu fill Francesc, que deuria comptar llavors amb uns 14 o 15 anys. Les obres les va fer el mestre Valentí i va començar pel forn, que va servir per coure el pa que es donava als homes que hi treballaven. La llinda del balcó porta la data 1880, l'any de la construcció, i la casa va ser coneguda amb el nom de cal Teixidor, el sobrenom de la família.
El Francesc va ser quintat el 1885, però va ser declarat exempt i va evitar el servei militar, segurament per ser fill de vídua.

El 17 de maig de 1895 Francesc Pelfort Selga va signar capítols amb Àngela Feixas Oller, que anava acompanyada de sa mare Margarida Oller Capsada i del seu germà Pere Feixas Oller, el jove hereu del mas Feixes.
L'Antònia va fer donació del seus béns al Francesc amb una retenció de 500 pessetes per repartir en el testament. Els Feixes van dar de dot 150 lliures, una calaixera, tres vestits, una vànova, un matalàs, vuit camises, dos llençols, dos coixins plens de llana amb fundes, unes tovalles de setze pams, sis tovallons i dues tovalloles.
El 13 de maig de 1897 la Junta Electoral va certificar que el Francesc Pelfort havia estat escollit regidor de l'Ajuntament amb 16 vots.
El juny de 1901 el Francesc tenia uns estalvis i va comprar a gràcia per 1.500 pessetes una casa amb un pati al darrere, a Súria. Com que no li van tornar els diners la venda va esdevenir perpètua. La casa se la vendre el 1909.
La fil·loxera va matar els ceps i el març de 1904 l'amo de la Casa Nova va llogar per 100 anys al Francesc un bosc de 3 quarteres per convertir en sembrat i en vinya. El contracte consta d'onze apartats, entre els quals destaca que ha de plantar ceps americans, pagar 3 pessetes anual per la contribució i donar a l'amo el quart de les collites.
El vell amo de Bacardit de Llomàs tenia un fill capellà a qui va donar en herència 25 quarteres de terra. Aquesta propietat va passar a Maria Forn Cortadelles de Sant Bartomeu del Grau, segurament la majordoma del mossèn, i aquesta el 26 d'octubre de 1909 la va vendre a Francesc Pelfort per 1.700 pessetes. La terra constava de tres peces; la Vinya del To, 5 quarteres de vinya, la Clau de Vilalta, 8 quarteres de bosc, i els Codinassos, 10 quarteres de bosc. La vinya del To la menava com a parcer Gabriel Vila.
El 1906 es va ampliar cal Teixidor gairebé el doble i com a recordatori el paleta va ratllar la data a l'arrebossat de la paret.
El 4 de febrer de 1944 Francesc Pelfort va ser un dels 14 parcers de la Casa Nova que va poder adquirir en propietat la terra que menava. El nou amo Amand Redondo Bonvehí, metge de Manresa, li va vendre per 4.170 pessetes dues peces, una de 3 quarteres, l'altre d'11. Va fer un negoci rodó, perquè el
24 de novembre següent va rebre 8.500 pessetes de la venda dels pins del bosc de la Clau de Bacardit de més de 60 cm de circumferència i tots els roures i alzines.

Francesc Pelfort i la Maria Àngels Feixas al cap d'un any de casats van tenir un nen, però només va sobreviure vuit mesos. Després només van arribar nenes; Antònia, Dolors (1900), Maria, Trinitat, Montserrat i Concepció.
La Maria es va casar amb Pere Morera Pelfort de Castelltallat. Van estar un temps al cafè de Castelltallat, però després van obrir una botiga de queviures a Manresa.
La seva germana Montserrat ho va fer amb Josep Castellví Torra. Aquest va estar de pega, perquè va ser uns dels obrers que van morir en l'incendi que va afectar la fàbrica de sabates del carrer del Cós on treballava. La Concepció va anar a servir a Barcelona i allà es va casar amb l'enquadernador Joan Bueno Casadesús. La Trinitat, que es va quedar soltera, també va ser minyona en diverses cases.

La pubilla Antònia Pelfort Feixas va fer capítols el 17 de setembre de 1918 amb el jove Pere Palà Oliva, de Pinós, fill de Sebastià i Maria. Els pares de l'Antònia van fer-la hereva, reservant-se el poder dotar les altres cinc filles amb 450 pessetes dels béns del pare i 50 pessetes dels de la mare. Melitó Palà va donar al seu germà 2.000 pessetes pels drets, diners que el Palà va destinar de dot a la futura muller. Pel seu treball a casa dels sogres es va

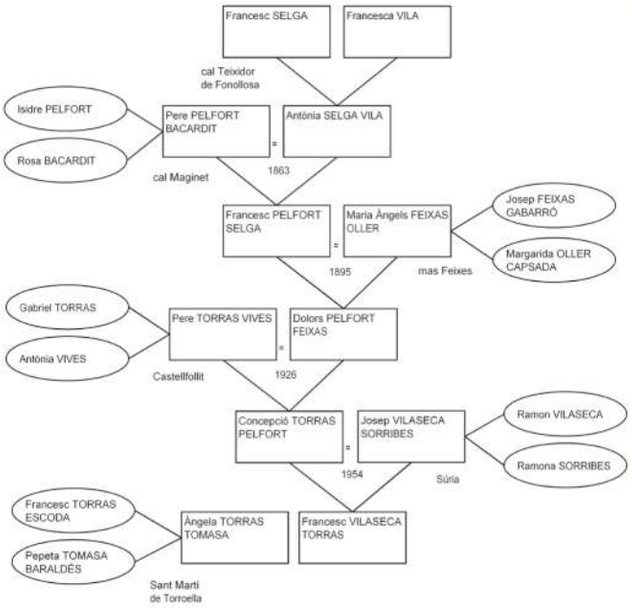

adjudicar al Palà un salari de 100 pessetes anuals.
Van tenir un únic fill, el Francesc, nat el 1919. El gendre es dedicava a destil·lar aiguardent i a tastar-lo, de manera que aviat es va barallar amb la família i va acabar separant-se de la dona. Va marxar cap a la part del Solsonès enduent-se amb ell el fill, que tenia només 4 anys. Al cap de pocs mesos l'Antònia va agafar una malaltia greu i cap el 1925 va morir.
A casa es van quedar amb el vell Francesc la filla Dolors i el seu marit Pere Torras Vives. Conten que es van casar a la tardor i després d' un viatge de noces que va durar just dos dies, el Pere va anar-se'n un mes a veremar unes vinyes al terme de Masquefa. El Pere era de cal Pere Aguilar de Castellfollit del Boix i, a més de pagès, era barber. Tallava els cabells i afaitava a casa seva, però els diumenges, que era quan hi havia més feina, exercia l'ofici en un quartet a la primera planta del Cafè de Camps.
El Pere i la Dolors van tenir tres filles, la Concepció, l'Antònia i la Marta. L'Antònia va marxar de casa i va entrar a la masoveria de les Selves de Castelltallat en casar-

Col.lecció Teixidor

Garrafa de l'aiguardent

Cal Teixidor (2013)

se amb Francesc Sabata Parcerissa, de cal Bascompte de Camps, mentre que la Marta es va casar amb Josep Buisan Barrabàs, treballador de la Pirelli i natural del poble aragonès de Peralta de Alcocea.

El 23 de març de 1945 el Francesc Pelfort va fer hereva a la seva filla segona Dolors, venent-li per un preu simbòlic la casa i les terres. Al cap d'uns mesos va aparèixer de sobte un noi que es va presentar com Francesc Palà, el fill de la difunta Antònia i nét del Teixidor. Vivia amb el seu pare a cal Cases de Solsona, on tenien una carnisseria. Va reclamar l'herència, argumentant que la venda era nul·la, perquè en els capítols signats pels seus pares el 1918 quedava establert clarament que l'hereu seria el primer fill mascle. Francesc Pelfort era aleshores un home de més de 80 anys i el desassossec que li va provocar l'inesperat conflicte d'interessos va acabar amb la seva vida al cap de pocs dies.
Aconsellats per l'advocat, el 21 de gener de 1954 la Dolors Pelfort i el seu marit Pere Torras van signar un acord amb Francesc Palà i el seu pare Pere Palà. Segons l'acord, els Palà reconeixien la validesa de la venda i, per tant, la propietat de cal Teixidor a favor de la Dolors, a canvi d'una compensació econòmica per la renúncia als seus drets.

Concepció Torras Pelfort es va unir l'octubre de 1954 amb Josep Vilaseca Sorribes. Al Josep o Pepet Vilaseca, li deien el "Ros de Bacardit", pel color del cabell i perquè els seus pares eren els masovers de Bacardit de Llomàs. Menava les terres i també es feia un sobresou com a matador a l'escorxador de ca l'Anglada, al barri del Guix de Manresa. A matar porcs n'hi va ensenyar Francesc Pubill, el Recus. Van tenir dos fills, la Dolors el 1955 i el Francesc el 1958. La Dolors es va casar amb Isidre Grané Vilanova, de cal Moixí de Callús i mestre d'escola professional. Viuen habitualment a Navàs, però tenen una casa a Camps, coneguda com cal Grané, que van edificar en un tros de terra que els pares de la Dolors li van donar.
L'actual propietari de cal Teixidor és Francesc Vilaseca Torras, el qual està casat amb Àngela Torras Tomasa i té dos fills, l'Eloi i l'Alba. No fa de pagès com els seus avantpassats, però encara cuida un tros de vinya i elabora el vi pel seu consum.

EL DARRER PABORDE

El febrer de 1770 va morir a Barcelona el paborde Josep Bordons, el benefici de la Pabordia de Caselles va quedar extingit i els rèdits de la Pabordia van ser adjudicats al Real Seminari Tridentí de Vic. Així s'acabava una història de més de cinc cents anys, durant els quals els senyors alodials d'una bona part del terme de Camps eren el pabordes de Caselles.

Josep Anton Benet Bordons Tomasa va ser batejat a la catedral de Solsona el 19 de gener de 1704, essent padrí Anton Tomasa de Berga. Els seus pares eren Antoni i Eulàlia.
A Solsona hi havia a l'època tres famílies cognominades Bordons, aparentment sense connexió entre elles. Uns descendien d'un Pere Bordons que va arribar a Solsona a mitjans de segle XVI procedent de França, el qual va iniciar una nissaga de constructors d'orgues que van escampar la seva obra per moltes esglésies del país. Uns altres Bordons eren pintors, descendents fins a la quarta generació de Josep Bordons (nascut el 1659), qui va pintar un retrat de Carles III per encàrrec del municipi i va decorar la capella dels Màrtirs de la catedral.
El futur paborde era fill d'una família Bordons que se les donava de noble. El seu pare Antoni Bordons Gay figura en una relació de 1714 com un dels 24 prohoms de la ciutat que van fer una contribució per mantenir un cos d'exèrcit del rei Felip V durant la Guerra de Successió. Va ser el major contribuent, amb vuit-centes peces de vuit. L'Antoni Bordons era senyor jurisdiccional del terme de Torredenegó, privilegi que va heretar el seu primogènit Antoni de Bordons i de Thomasa, de Gai, Penellós i d'Aragó.
El següent hereu va incoar un expedient el 1795 a la Real Audiència per demostrar la noblesa del seu llinatge. Al·legava que un avantpassat seu, anomenat Pere de Bordons, infançó d'Aragó, va ser armat cavaller el 1381 pel Comte Hug de Cardona, i que altres avantpassats seus havien protagonitzat destacades gestes de guerra.
Aquest intent dels Bordons per demostrar la seva noblesa més aviat prova el contrari. Formar part del selecte club de la noblesa era una aspiració habitual dels burgesos enriquits pels negocis, que no estalviaven esforços ni diners per tal d'aconseguir algun títol nobiliari.

Com que el senyoriu de Torredenegó i el patrimoni familiar estaven destinats al germà gran del Josep, a ell el van encaminar cap a la religió. Va entrar al convent dels Frares Caputxins de Solsona. El desembre de 1729 el bisbe de Solsona el va fer sotsdiaca. El 28 de maig de 1735 va vestir l'hàbit de la Venerable i Seràfica Ordre Tercera de Penitència de Sant Francesc i un any més tard va professar i es va incorporar plenament a l'ordre. Mentrestant la família havia activat els contactes i el Josep va aconseguir un benefici a l'església de Santa Maria Rodona, a la ciutat de Vic. El benefici estava sota la invocació de Sant Joan Baptista i deuria donar una renda moderada. Es va assabentar llavors que el titular de la Pabordia de Caselles, mossèn Antoni Guiu, havia renunciat, i el 22 d'octubre de 1737 el frare Bordons va sol·licitar el càrrec al bisbe de Vic, de qui depenia la Pabordia.
Segons un certificat del bisbat, datat el 18 de setembre de 1738, el Josep Bordons era Paborde de Caselles i els rèdits de la Pabordia, deduïdes les despeses, eren d'unes 90 lliures per any. El 28 de setembre de 1738 el bisbe Noriega de Solsona va ordenar-lo sacerdot.

El Paborde era el senyor jurisdiccional d'un territori que abastava la major part del terme de Camps. Els masos Junyent, Coma, Casa Nova, Caselles, Santpere, Curt i Feixes li pagaven el delme i censos per diferents conceptes. També percebia rèdits de possessions situades als termes de Sant Mateu i Coaner.
El 1768 el Paborde va resumir en un full tots els diners que li devien els pagesos. De vegades no els anava bé de pagar els delmes amb puntualitat, llavors li signaven uns pagarés comprometent-se a pagar el deute al cap d'un any o després de la collita. La llista és molt llarga; s'hi troben 10 pagesos i parcers de Camps, 6 de Fonollosa, un de Sant Mateu i altres sense identificar.
Les quantitats de gra sumen 16 quartans de blat, 10 quarteres de sègol i 30 i mitja d'ordi. A més, consta que l'amo de la Vall de Fonollosa li deu 6 lliures, 7 sous i 10 diners per "lo corta de blat gros". Les quantitats en diners passen de les 208 lliures.

Foto Sabina

Col.lecció Pabordia

Llibres dels segles 17 i 18è guardats a la Pabordia

El Paborde, com la majoria de capellans fins no fa gaire anys, tenia una majordoma que s'encarregava de fer-li la feina domèstica. Durant un temps va tenir una vídua que es deia Maria Anna Gall, a qui pagava una soldada o salari de 14 rals i mig. L'octubre de 1767 va llogar a Maria Jandó, amb un salari anual de 3 lliures. La darrera majordoma va ser Maria Anna Alegre, que el va servir des del juliol de 1769 fins el febrer de 1770, quan aquesta va tornar a Manresa, poc després de la defunció del mossèn. Els executors del testament li van pagar la part proporcional del salari anual de 6 lliures.

A les velleses el paborde Bordons va anar a viure a Manresa, possiblement a l'Hospital de Sant Andreu. Allà hi va deixar els papers que es va endur de Caselles, els quals s'han conservat en un dels lligalls de l'arxiu de l'Hospital. Uns mesos abans de morir va passar a residir a Barcelona, segurament a la casa d'un tal Josep Fatjó.
El 16 de febrer de 1770 Josep Bordons va fer testament

amb el notari Antoni Duran i dos dies més tard el va rectificar. El paper segellat i la minuta del notari van pujar a 5 lliures.

Veient proper el final del camí i conscient que no se'ls podia endur, el Paborde va repartir els seus béns. El juliol de 1766 ja havia donat a l'abadessa de les monges caputxines de Manresa una bóta buida de 17 càrregues de capacitat i un quadre que representava a Maria de la Concepció. A les monges els deuria fer més il·lusió el quadre, ja que cada vegada que s'hi deia una oració es guanyaven 40 dies d'indulgències plenàries. En el testament va disposar que a les monges se'ls lliurés un altre quadre, un de Nostra Senyora dels Dolors, uns botins, i una safata de plata que estava encarregada a l'argenter Anton Costa de Barcelona, i per la qual ja n'havia bestretes 30 lliures.

Al convent de Jesús va llegar una paella de ferro, un barraló, una caixa petita, quatre cadires, una tauleta plegable, un catre o llitet de monja, una flassada verda i un matalàs de llana.

A la casa de Josep Fatjó s'hi van quedar la roba i les coses que s'havia endut a Barcelona: tres camises de bri amb mànigues de tela, una lloba, una casaca, unes calces, una capa, una xupa, un parell de mitges negres i un parell de blanques, un "sombrero" nou, dos "candeleros", una xocolatera d'aram, un calze i un cobrecalze, una mangala (bastó) capsada de plata, uns breviaris, una aixeta de coure petita, un braguer de fusta amb una sivella grossa de llautó, un sant crist petit, un coixí de plomes, i unes alforges de pèl.

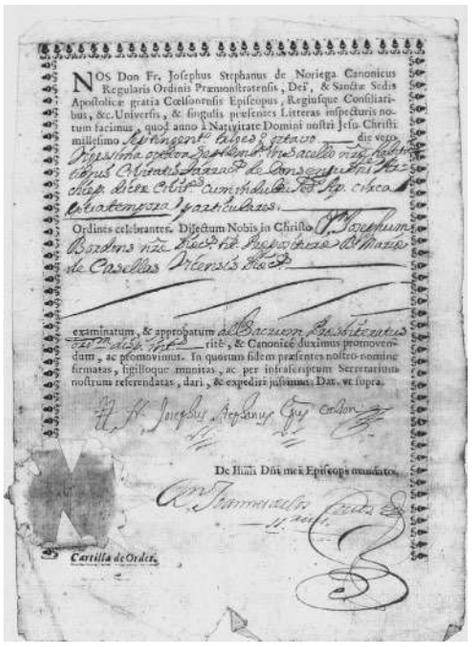
NOS Don Fr. Josephus Stephanus de Noriega Canonicus Regularis Ordinis Præmonstratensis, Dei, & Sanctæ Sedis Apostolicæ gratia Castellonensis Episcopus, Regiusque Consiliarius, &c. Universis, & singulis præsentes Litteras inspecturis notum facimus, quod anno à Nativitate Domini nostri Jesu Christi millesimo ... die vero ... Ordines celebrantes. Dilectum Nobis in Christo ... examinatum, & approbatum ... ritè, & Canonicè duximus promovendum, ac promovimus. In quorum fidem præsentes nostro nomine firmatas, bigilloque munitas, ac per infrascriptum Secretarium nostrum referendatas, dari, & expediri jussimus. Dat. ut supra.

De Illmi. Dñi mei Episcopi mandato.

Cartilla de Ordes.

Arxiu comarcal de Manresa

Nomenament sacerdotal de Josep Bordons

POSTALS DE CAMPS

Arxiu Villegas

Excursió a les tombes de Camps (1936)

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 14 Juliol 2013

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS SANTPERE (4ª part)

Isidre Grau Soldevila, fill de Joan i Agnès, va protagonitzar dos matrimonis. El primer es va concertar l'abril de 1772 amb la donzella Teresa Mas, que procedia d'una casa que es trobava al costat de l'església parroquial de Sant Jaume d'Olzinelles (ara terme de Sant Fruitós). Va rebre un dot important, 500 lliures, a més de dues caixes de fusta d'àlber, quatre vestits bons i molta altra roba. Després de criar els fills, la Teresa va morir i el setembre de 1799 el vidu va unir-se amb una vídua de Rajadell. La Maria era del mas Peric de Sant Amanç, havia estat casada amb l'amo del mas Pujolar, i va transferir al Santpere les 200 lliures del seu dot més les 50 afegides pel primer marit. La relació amb els parents del Peric era cordial, així que no és estrany que el 1803 tingués lloc l'enllaç entre la Teresa, filla de l'Isidre i la primera muller, amb l'hereu Bonaventura Matifoll.

L'octubre de 1791 l'Isidre va ser convocat al castell de Cardona per complir amb l'obligació del capbreu. Encara que la major part de la propietat es trobava dins del terme de Camps i, per tant, sotmesa al domini senyorial del monestir de Montserrat, els Santpere posseïen des de l'antigor una peça situada dins del terme de Castelltallat, coneguda com Borredà, que era del domini del Duc de Cardona. L'Isidre va capbrevar la peça, que tenia una superfície de 10 jornals i estava ocupada majoritàriament pels roures, excepte un tros on hi havia plantada la caseta de Manuel Biosca. Per la peça li tocava pagar al Duc dues gallines cada any per Nadal.

Vista general del cantó de ponent

Joan Grau Mas va fer capítols el primer d'agost de 1796 amb Maria Mercadal Bastardas, filla dels amos del mas Coma, que li van adjudicar un dot de 750 lliures, acompanyat de dues caixes de noguer, una vànova d'indianes i quatre vestits molt bons. Sembla que els fills van trigar a arribar, perquè en el testament que va fer el Joan l'abril de 1803 no n'hi surt cap. Va demanar ser enterrat a la tomba de la família, que es trobava a l'interior de l'església, i que als funerals hi participessin 36 capellans. Els fills van venir, però, i els sis que van arribar a l'edat adulta van ser l'Isidre, el Pau, el Joan, el Jaume, el Bonaventura i la Maria. L'Isidre va ser l'hereu, el Pau va quedar solter i va treballar de guardabosc, el Joan es va casar amb una dona de Sant Mateu cognominada Giralt, el Jaume va construir la casa anomenada cal Jaumet i es va casar amb Teresa Calderé, la Maria ho va fer el 1841 amb Josep Llobet, i el Bonaventura es va quedar a Camps com un simple parcer. El 1884 els germans Pau i Bonaventura van rebre 80 pessetes cadascun per la legítima de sa mare, però el Joan i la Maria ja eren morts i van ser els seus descendents qui van percebre els diners.

De l'activitat de Joan Grau només ens n'han arribat operacions de deute. Entre 1823 i 1824 va vendre les parts de tres vinyes diferents a Valentí Sagristà de Fals a canvi de 870 lliures. El 1824 va crear un censal de 120 lliures a favor del rector de Fonollosa. El 1827 va manllevar 200 lliures a Josep Ferrer, un pastor de Castellar, amb un interès consistent en 2 quarteres de blat i una càrrega de vi cada any. El 1833 va rebre 75 lliures de Joan Bastardas per quitar el cens que gravava la casa del Jan Bastardas. El 1835 va manllevar 200 lliures a Vicenç Llobet de Camps a l'interès del 5%.

El Joan va morir el 23 de febrer de 1838 i llavors la propietat va passar al seu fill gran Isidre.

Durant els anys que l'Isidre Grau Mercadal va estar al capdavant el nivell d'endeutament del mas es va incrementar força. En el període comprès entre els anys 1841 i 1865 hem recollit 12 préstecs, que sumen un total de 4.791 lliures, encara que la xifra no és real, ja que algunes vegades els diners que es manllevaven servien per cancel·lar un préstec anterior. Una altra forma d'endeutament era la creació de censals. En el període estudiat n'hem trobat dos, d'un capital conjunt de 1.365 lliures. En contrapartida, i aprofitant un canvi de legislació, el 1861 el Santpere va poder liquidar uns cen-

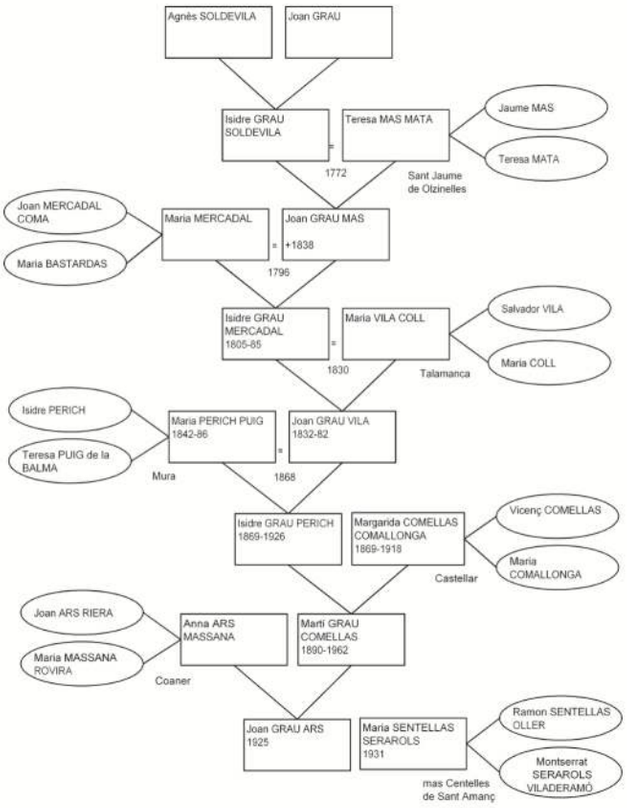

sals molts antics que es prestaven a la Seu, l'església de Santpedor i la de Fonollosa, mitjançant un pagament únic de 9.428 rals, unes 800 lliures. Malgrat que l'estudi no és exhaustiu, reflexa les dificultats econòmiques que patia l'heretat.
En el capítol d'ingressos tenim que en aquest període el Santpere va vendre tres trossos petits de terra, tots ells d'una superfície inferior a la quartera, i va establir quatre parcel·les per edificar. Les cases que es van construir van ser dues al raval de Borredà, una part del mas Santpere ficada dins del terme de Castelltallat (Josep Giralt 1847 i Valentí Massana 1859), i dues al raval de les Barraques (Valentí Torras 1855 i Isidre Morera 1855). A diferència dels establiments anteriors, que estaven afectats per un cens perpetu, aquests es van fer a canvi d'una única entrada en efectiu.
En l'apartat d'inversions tenim sis establiments a rabassa fets durant el període estudiat. La superfície total de bosc i erm que es va convertir en vinya i conreu va ser de 69 quarteres i en tots els casos la prestació del rabassaire era del quart.

Però la imatge més acurada de la situació econòmica de l'heretat ens la dóna l'inventari que es va fer el desembre de 1863.
El mas tenia llavors 259 quarteres, 19 a Castelltallat i la resta a Camps. D'aquestes,143 estaven donades a parcers, unes 10 eren les quintanes que envoltaven la casa, i de la resta, 10 eren dedicades al conreu de cereals, 25 a la vinya, 4 a olivar, 20 eren ermes i 51 bosc. Es rebien censos de 5 cases (Jan Bastardes, Jaumet, Pere Pelfort, Pelfort i Magí), que sumaven 5 gallines, 15 quartans de civada i 9 d'ordi. En la data de l'inventari la quantitat manllevada era de 2.920 lliures i no constava cap censal.

Isidre Grau Mercadal va fer capítols el 5 de desembre de 1830 amb la noia Maria, filla del difunt Salvador Vila de Talamanca. El dot va ser de 875 lliures i l'aixovar abundant i de qualitat. Tenim coneixement de quatre fills, anomenats Joan, Josep, Simon i Bonaventura, i dues filles, la Rosa i la Teresa. La Rosa es va casar el 1866 amb Josep Casasayas Prat, un hereu de Rocafort, mentre que la seva germana Teresa ho va fer el 1872 amb el manresà Jacint Verdaguer Rovira. El Josep va aparellar-se el 1877 amb Maria Rosa Vers, de cal Tinai de Camps.
Isidre Grau va viure molts anys, però els darrers els va passar amb diverses xacres. Consta que el 1883 no podia signar, perquè estava impedit de la mà dreta, i el 1884 no podia administrar els béns, perquè estava impossibilitat. Va morir l'abril de 1885 a l'edat de 80 anys, mentre que la seva dona el va sobreviure fins el febrer de 1889.

Joan Grau Vila va ser un hereu que no va exercir com a tal, perquè va morir abans que el seu pare. El 22 d'abril de 1868 va fer capítols amb Maria, filla d'Isidre Perich i Teresa Puig, de Mura. Aquell dia el pare el va nomenar hereu, amb una reserva de 200 escuts per dotar els fills i 320 escuts per les filles. El dot de la núvia va ser de 853 escuts, iguals a 800 lliures, i a dins de les dues calaixeres que va portar a Camps hi havia molta roba, entre la qual dos vestits de seda i tres de més senzills. El matrimoni va donar un sol fill, l'Isidre.
El 15 d'octubre de 1882 el Joan va dictar el testament al rector de Camps. Estava molt malament, ja que el mateix dia es va morir.

Isidre Grau Perich va néixer el 23 d'octubre de 1869. Va perdre el pare als 13 anys i l'avi als 16. Amb el permís de la mare i dels tutors, als 18 anys va casar-se amb una noia de la mateixa edat. Era la Margarida, filla de Vicenç Comellas Brunet, propietari de Castellar. En els capítols que van pactar un any abans de les noces, el sogre va prometre que li donaria 2.000 lliures (5.333 pessetes), 800 el dia del casament i la resta a l'any següent de la seva defunció. En garantia d'una hipotètica restitució del dot, l'Isidre Grau va posar-hi una peça de 160 quarteres del seu mas. L'Isidre i la Margarida van engendrar el Martí, el Vicenç, el Pere, l'Isidre, la Ramona i la Mercè. El febrer de 1894 la Margarida va tenir una agradable sorpresa; el seu germà Francesc li va pagar les 250 lliures que li tocaven de l'herència de la seva iaia materna Ramona Torra. El 1883 l'Isidre va establir a rabassa una

Façana

Llinda d'un balcó amb l'any inscrit

Cargol de premsa

peça de 13 quarteres al rector, però aquest no va fer plantar la vinya i l'establiment es va anul·lar uns anys després. Llavors el rector va comprar-li la peça junt amb una altra de més petita que ja tenia emparaulada, on tenia intenció de construir una fabriqueta. El preu va ser de 1.000 pessetes. El 1885 l'Isidre va segregar un tros de terreny a Josep Biosca Bacardit, sobre el qual aquest hi construiria el Cafè de Camps.
L'oncle Martí Perich va heretar el mas Perich de Mura, però se'n va haver de vendre molts trossos per pagar deutes i les legítimes de les germanes, entre les quals hi havia la mare de l'Isidre Grau. El 28 de juliol de 1906 l'oncle Martí, que no tenia descendència directa, li va vendre el que quedava del mas Perich, sota dues condicions; que l'usdefruit quedaria per la Josepa Perich Altimiras, germanastra del Martí i de la Maria Perich Puig, i que havia d'acollir el cunyat de la Josefa quan aquest fos vell i no es pogués valdre. Així ho va fer i el conco Martí Soler va morir al mas Santpere el 1948, a l'edat de 80 anys.
El febrer de 1908 la Margarida, amb el consentiment del marit, es va vendre una casa que tenia al carrer Arbonés de Manresa.

El gener de 1918 va morir la Margarida als 49 anys, i el 1926 ho va fer l'Isidre als 58. El successor va ser Martí Grau Comellas.
Martí Grau es va casar amb Anna Ars Massana, que venia del mas de la Riera de Coaner. Van tenir tres fills; l'Isidre (1921) el Joan (1925) i l'Àngel (1927). Amb ells s'hi estava l'oncle Vicenç, que era solter i va treballar sempre a casa. El futur hereu Isidre va incorporar-se a files quan va ser requerit per anar a la guerra en comptes d'emboscar-se com van fer la majoria de joves en edat militar del poble, perquè no estaven disposats a morir per la República. Va sobreviure al front, però no va superar el règim del camp de concentració on va ser internat després de caure presoner.
De jove, l'Àngel va participar en activitats culturals del poble, com el teatre i els Pastorets, però cap el 1960 es va casar i se'n va anar a viure a Terrassa, on la seva dona tenia una farmàcia.

La següent generació la van formar Joan Grau Ars i la seva muller Maria Sentellas Serarols, una filla del mas Centelles de Sant Amanç. Van tenir un fill i una filla. El Joan Ramon va morir jove a causa d'un accident de trànsit, mentre que la filla Montserrat, treballadora de banca, es va casar i té un fill.
Cap el 1967 els Grau van passar a residir a Manresa. El Joan va seguir sembrant els camps amb el tractor ell mateix durant un temps, però després de la feina se'n va encarregar Valentí Vila del Cafè, que ho va fer des d'aproximadament el 1970 fins el 2010. Ara ho fa el Marià Serarols de Fonollosa. La superfície cultivable és d'unes 200 quarteres, la major part de terra plana i bona. Abans el mas Santpere havia tingut molts parcers, però els amos progressivament han anat recuperant la major part de les terres i actualment només queden quatre pagesos que tenen tractes de parceria.

EL COLOMER

El setembre de 1859 Miquel Muns Selga, bracer de Castelltallat, residia a Camps, però no sabem on tenia el domicili ni per a qui treballava. El 9 de juny de 1860 l'amo Joan Junyent Bacardit, va establir al Miquel un tros de 16 quarteres a la part de dalt del l'heretat Junyent, arribant fins a les termes del mas Montaner. Les condicions que va imposar al parcer eren molt detallades i demostren que el Junyent sabia vetllar pels seus interessos.
El Miquel havia de dar el quart de les collites de tota mena, ja fos de cereals, com de raïm o olives, parts que hauria de traginar fins a la casa de l'amo. Com que la terra era pobre, als camps s'alternaria un any per l'altre el sembrat i la fangada. La brossa per les piles, pràcticament l'única forma de fertilitzar el sòl, el Junyent la donaria gratis al parcer el primer any, però després li vendria al preu que es pagués a Camps, amb un descompte del 50%. Després de segar no es podia endur la palla, ja que s'hauria de colgar al mateix lloc com adob. El parcer tindria permís per pasturar per les terres del Junyent dues someres amb els seus pollins, però quan els pollins

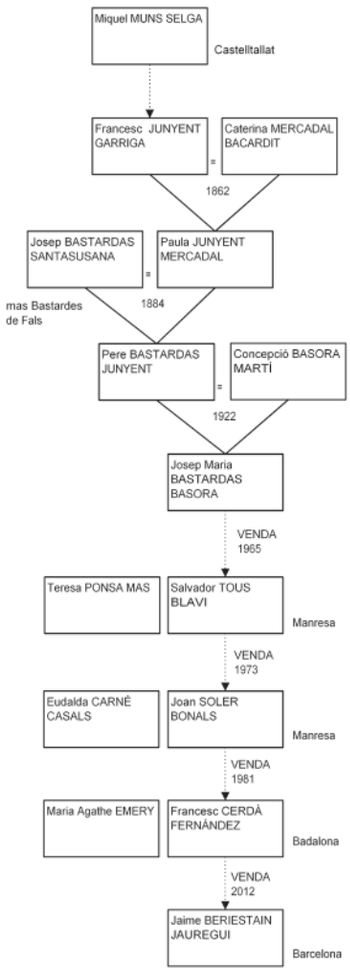

tinguessin un any no podrien pasturar més i se'ls hauria de vendre o endur a un altre lloc. Per tal de disposar de més menjar pels animals el deixava plantar un quartà de gra sobre el rostoll, però els rucs se l'haurien de menjar en verd, perquè si granava li tocaria pagar parts.
El Junyent va donar-li permís per edificar una casa d'un sol foc dins de la terra establerta. Per la construcció podria agafar les bigues del bosc, però no la fusta necessària per la porta i les finestres. També podria prendre llenya morta del bosc per la llar de foc i el forn del pa. Per l'hort podia destinar-hi un tros de dos quartans i mig al lloc que més li convingués.
El més sorprenent d'aquest establiment és el preu, 750 lliures, una quantitat extraordinària que no ens expliquem com el parcer va poder assumir.

El 2 de novembre de 1869, Francesc Junyent Garriga, successor del seu pare Joan, mort el 1865, va establir a Miquel Muns, que llavors ja comptava 69 anys, 4 quarteres a l'Obaga de Figuera per plantar-hi ceps. L'entrada va ser de 84 escuts de plata. Després d'aquesta data, cap més notícia del Miquel Muns, que potser va morir sense descendència. De fet, no podem estar segurs ni de que construís la casa, perquè en una inscripció al Registre s'hi pot llegir que la casa del Colomer, integrada en la finca del Junyent, va ser construïda per Francesc Junyent.
En tot cas, el Colomer va passar a la casa mare i en la relació de cases del municipi de 1878, 1879 i 1920 hi consta que el propietari és l'amo del Junyent.
Durant molts anys va estar ocupada per diverses famílies de masovers o llogaters. La relació que seguirà no

Vista de la casa

pretén ser exhaustiva, perquè és possible que alguns dels que hi van ser no deixessin cap rastre en la documentació municipal.

El 1876 s'estava al Colomer la parella formada per Josep Verdaguer Rovira i Teresa Rovira, naturals de Torruella, ell, i de Berga, ella. Portaven però un cert temps a Camps, perquè el desembre de 1872 l'amo del Junyent havia cedit a parceria al Verdaguer 12 quarteres de terra. Els dos ja eren grans i compartien la casa amb dues filles, la Ramona i la Maria,i el fill Jacint. El Jacint estava casat amb Teresa Grau Vila, del mas Santpere, els quals entre 1876 i 1884 van portar al cementiri de Camps cinc criatures a enterrar, tres nenes i dos nens, tots ells de pocs mesos. No sabem si van aconseguir fer-ne viure alguna. La família Verdaguer va estar-se al Colomer, com a mínim, fins el 1894, la data de la defunció de Josep Verdaguer, que va marxar d'aquest món a l'edat de 99 anys, segons van fer constar.
El 1897 ja hi havien uns altres masovers; Andreu Sebrià Tuà, de Llobera, i la seva dona Rosa Bacardit Puigdellívol, una filla de la Caseta de Camps. No s'hi van quedar gaire temps, perquè el 1903 hi havia Pere Farré Carné, de Cardona, i la seva dona Maria Morera Llobet, de Coaner. Van ser substituïts el 1908 per Rafel Tarrés Malet, de Joval, i Josefa Muns Rossell, de Castelltallat. Compartien el sostre amb una filla casada, Maria Tarrés Muns i el consort Antoni Claret Serra, de la Molsosa. Hi ha constància de la seva presència fins el 1924.

Corrals del Colomer

El 1927 van instal·lar-s'hi el matrimoni format per Isidre Vila Fustaguera, nat el 1864 a Basella, i Maria Fugàs Guadalupe, el 1867 a Barcelona. Segons el padró de 1930 feia tres anys que residien a Camps i tenien tres fills, tots ells nascuts a Pinós; Dolors (1910), Josefa (1912) i Josep (1914). El 1928 la Maria va infantar una criatura i, aprofitant que tenia llet de sobres, va poder aconseguir uns ingressos extra alletant una nena òrfena acollida a la Maternitat de Barcelona. Aquests masovers encara hi eren a les eleccions de 1936 i probablement hi van passar el temps de la guerra.
El control que exercien les autoritats sobre la població a la postguerra ens permet saber que l'abril de 1952 es va fer el trasllat del racionament de Fonollosa a Sant Mateu de la família que ocupava el Colomer. Les persones que van marxar eren la iaia Àngela Parcerisa Sala, de 60 anys, que feia dos anys que era vídua de Francesc Sabata Sala, els seus fills Isidre, Joan i Francesc Sabata Parcerisa, de 37, 30 i 24 anys, respectivament, Pilar Espluga Soler, la muller de l'Isidre, i els seus nens Marcel·lí i Carme. Tots ells eren nascuts a la part de Lladurs i Odèn.
És de destacar que en aquell temps a la veïna casa de cal Bascompte s'hi estaven uns parents, la família de Joan Parcerisa Sala.

Mentrestant, la propietat de la casa havia passat de Francesc Junyent Garriga a la pubilla Paula i d'aquesta a Pere Bastardes Junyent i a Josep Maria Bastardas Basora.
L'agost de 1965 el Josep Maria es va vendre la casa, amb un tros de 20 hectàrees al voltant, a Salvador Tous Blavi. Aquest estava casat amb Teresa Ponsa Mas i tenien un taller de rellotgeria al carrer del Born de Manresa. El petit negoci familiar va donar un gran tomb el 1965 a partir del matrimoni del seu fill Salvador Tous Ponsa amb Rosa Oriol, uns joves dotats d'una gran dosi d'iniciativa que van expansionar l'empresa cap al sector de la joieria. El 1985 la Rosa Oriol va crear l'emblemàtic "osset" de plata i la firma Tous va iniciar un ascens imparable que l'ha portat a tenir actualment 400 botigues de joieria i complements en 45 països diferents.
Salvador Tous va utilitzar la casa per passar els caps de setmana durant uns anys i durant aquest temps va fer algunes obres per fer-la més confortable, una de les quals va ser convertir una tina situada al costat de ponent de la casa en un dipòsit per recollir l'aigua pluvial de la teulada.
El 14 de maig de 1973 Salvador Tous es va vendre la finca a Joan Soler Bonals de Manresa. Un any més tard el Joan Soler, fent companyia amb el seu sogre Florenci Carné, va comprar tota l'heretat del Junyent.
Francesc Cerdà Fernández va emparaular la casa a Joan Soler Bonals cap al 1978, encara que les escriptures no es van fer fins el 29 de juny de 1981. Sembla que la casa anava sola, però al mateix temps, el Cerdà va comprar 28 hectàrees segregades del mas Junyent, que tenien a mitges Florenci Carné i Joan Soler.
Francesc Cerdà era nascut a Elx i vivia a Barcelona, on tenia una acadèmia d'idiomes juntament amb la seva dona Marie Agathe Emery, de nacionalitat suïssa. El Francesc era traductor de francès i anglès i tenia la carrera d'advocat. Actualment resideix a Badalona.
No li va caldre fer moltes obres a la casa, perquè els propietaris anteriors ja havien fet les reparacions imprescindibles, però aprofitant l'extensió de la xarxa de distribució de Camps i Castelltallat, va fer arribar una canonada d'aigua potable al Colomer. Una altra millora va ser l'obertura d'un nou camí per arribar a la casa des de la carretera de Sant Mateu, perquè el vell camí de carro esdevenia impracticable quan plovia a causa del fort pendent.
L'incendi de 1994 va amenaçar la casa, ja que els pins del bosc gairebé tocaven les parets, però la intervenció dels equips de l'associació de defensa forestal va evitar que es cremés.

Tina situada a costat de la casa

La família Cerdà utilitzava la casa els caps de setmana i les vacances, però en fer-se grans els nens van deixar pràcticament de pujar-hi. L'excepció va ser el 1996, quan el fill Sergio Cerdà hi va viure un any sencer mentre feia la prestació social substitutòria com a jardiner per l'ajuntament de Sant Mateu.
El 13 de juliol de 2012 la casa i la terra que l'envolta va ser venuda a Jaime Beriestain Jauregui. Segons les dades cadastrals la superfície de la finca ha quedat reduïda a 21 hectàrees.
L'amo actual, nascut a Santiago de Chile, és arquitecte i interiorista. Té un despatx i una botiga en un cèntric carrer de Barcelona i el seu equip ha realitzat treballs de disseny de gran envergadura professional, sobretot en l'àmbit d'hotels de luxe. També dissenya tèxtils i objectes de decoració interior.
Des que hi ha el nou propietari els paletes no han parat de treballar i ja s'han fet moltes intervencions encaminades a endreçar l'entorn, que afecten tant a la vegetació com als camins i parets de pedra. També s'està reformant l'interior de la vivenda.

ELS CAPBREUS DE CAMPS

Santa Cecília de Montserrat

Poc després de la fundació del monestir de Santa Cecília de Montserrat els comtes de Barcelona el van dotar amb un territori situat al vessant meridional de la Serra de Castelltallat, en un lloc que es coneixia amb el nom de "Cancis". El territori s'organitzava al voltant de tres esglésies; santa Maria, sant Mamet i sant Pere (de Vilalta?). Quan es va fer la donació, l'any 950, és probable que el lloc fos pràcticament desert, però mica a mica es va anar poblant amb pagesos procedents de les comarques situades més a l'est, els quals van convertir una part del bosc en conreu i van construir les primeres cases.

Aquests colons, que als inicis eren lliures, van esdevenir aviat vassalls d'un senyor feudal, que els garantia la supervivència en un entorn insegur a canvi d'unes determinades obligacions. Aquest sistema social, característic de l'Edat Mitjana, és conegut com feudalisme.
Les notícies més antigues que fan referència als habitants del lloc de Camps provenen d'un capbreu de mitjans del segle XIII.

Un capbreu és un document notarial on els diversos pagesos d'un domini senyorial declaraven la terra que tenien pel senyor, fent menció dels drets senyorials i obligacions que tenien com a vassalls. Aquestes declaracions jurades es feien periòdicament i són una font molt important per al coneixement de la societat i de l'organització del territori.
El capbreu era important pels senyors com a memòria o prova de la subsistència dels drets dominicals, i perquè les cessions fetes als seus vassalls quedessin reflectides en un paper, per tal de poder recórrer a l'escrit en cas de conflicte. Els capbreus més antics solen ser breus i només donen informació sobre les rendes que paga cada mas, però amb el pas dels segles, els capbreus es van anar ampliant, i en els més tardans hi consten no només les cases i les terres amb les seves afrontacions, sinó que informen sobre l'origen i la transmissió dels drets de propietat per part del pagès que gaudeix del domini útil.

El capbreu de 1259

A l'Arxiu de la Corona d'Aragó s'ha conservat una llibreteta on hi ha dos capbreus del monestir de Santa Cecília, on hi figuren les possessions que tenia a la part de Camps i a altres llocs.
En la primera part de la llibreteta, que mesura 17x12 centímetres i té els fulls de pergamí, s'hi troba el capbreu fet el 16 de maig de 1259 per l'escrivà Domingo Salat, clergue. Està escrit en llatí i conté les declaracions dels emfiteutes del monestir dels termes de Marganell, Castellbell, Matadars, Olesa, Manresa, Terrassa, i molts altres llocs on el monestirs tenia feus, però el que ens interessa són els que tenia a la zona de la Serra de Castelltallat, que estaven agrupats administrativament sota la Batllia de Camps.
En referència al context històric del moment val a dir que Catalunya estava immersa en una crisi econòmica i que poc abans s'havia produït la substitució del diner de doblenc, molt desacreditat, pel diner de tern, que havia

Jurament de fidelitat al senyor feudal

de garantir l'estabilitat monetària dels propers segles. En el capbreu, els censos en diner ja estan expressats en aquesta nova moneda.

La Batllia de Camps estava formada per dinou masos situats als termes de Camps i Castelltallat i sis masos situats dins del terme de Sant Mateu. A més, dos pagesos de Fonollosa hi tenien terres. El primer pas ha estat distingir els masos de Camps i Castelltallat, cosa que no ha estat fàcil per dues raons; els noms antics són diferents dels noms d'ara, i molts dels masos primitius van esdevenir rònecs i van passar a formar part dels masos actuals.
Dels dinou masos, els deu que estarien dins del terme de Camps són els següents:
Sant Esteve, Alamany, Beatriu, Vilaseca, Sant Pere, Pere Batlle, Comabella, Rimolenques, Vilaseca de Fontllagosta i Girbert. D'aquest mas de Girbert o Gilberts tenim certs dubtes.
El capbreu està escrit en llatí i és força breu, limitant-se a enumerar els agrers i les prestacions en serveis. A tall d'exemple en transcrivim un fragment corresponent al primer mas de la llista:

> Afocatus mansus Sancti Stefani dat de censsu unum par gallinarum et XVI denarios terni et III quarteras et III dotzens bladii, medium ordei et espelte, et III gallinas pro .I. domo et faregenalio de Cans, et albergam, et II ova, et pane et oleo tascam et decimam, et de vino VI et decimam, et de uno closo, quartum et decimam, et in tercio anno ovem vel capram, et decimam de omnibus, sicut consuetum est, et jovam, et batudam, lavadam et tragina et circulos.

Una traducció seria:
Mas de Sant Esteve, afocat, dóna de cens un parell de gallines i 16 diners de tern i tres quarteres i tres dotzens de cereal, meitat d'ordi i meitat d'espelta, i per una casa i un farraginal a Camps, tres gallines, i alberga i 2 ous i

del pa i oli, tasca i delme, i de vi, el sisè i delme, i d'un clos, el quart i delme, i cada tres anys una cabra o una ovella, i el delme de tot, tal com s'acostuma a fer, i jova, batuda, lavada, tragí i "circulos".

Per comprendre-ho millor s'han d'aclarir alguns termes i conceptes sobre el sistema fiscal d'aquesta època.
Les exaccions feudals les podríem classificar en tres tipus; agrers o parts de les collites, censos fixes en diner o espècie, i serveis prestats al senyor.
Els agrers són per exemple, la sisena part del vi o la "tasca" (1/11 part) de l'oli, mentre que censos en espècie serien els 16 diners, els ous, les gallines o la cabra. El delme (1/10 part) és una contribució de caràcter eclesiàstic, que el monestir també recaptava. Les prestacions en serveis eren l'alberga, obligació d'allotjar l'abat o el seu representant quan vingués de visita, la jova, llaurar amb un parell de bous una jornada els camps de l'abat, i batuda, lavada o tragí, un jornal de treball a l'era, al celler o transportant alguna cosa per compte del senyor, respectivament.

Absis de l'església romànica de Santa Cecília

Les contribucions dels altres masos són similars, no obstant això podem observar que:
En l'apartat de prestacions de serveis, tots els masos prestaven alberga, batuda, lavada i tragí, i tots menys un feien "obra", és a dir, un jornal de treball construint o reparant camins o alguna obra pública. De censos en diner únicament quatre masos en feien, donant 16 diners de tern cadascun. Tots els masos donaven un ou, excepte el primer que en donava dos. El nombre total de gallines recaptades era de 29, més els dos capons del mas de Pere Batlle. Vuit dels masos donaven tres quarteres de blat, però el mas de Sant Esteve contribuïa amb tres quarteres i tres dotzens i el de Pere Batlle amb només 11 dotzens.

Capbreu de 1334
A la segona part de la llibreteta anterior hi ha anotat el capbreu que es va començar el 25 de març de 1334. Està escrit en català i és més complet, ja que especifica les afrontacions d'algunes peces de terra i de les cases que hi havia dins de la vila de Camps. Si el primer capbreu recollia les declaracions orals dels pagesos, en aquest segon capbreu es nota que es van tenir en consideració alguns documents. Per poder copsar l'estil d'aquest capbreu transcriurem el tros del mas Santpere.

Lo mas Sent Pere de la vila de Cans es alou ffi e franch e afogat del monestir de Santa Cília, e dona de çens un parel de galines per la barquera, XVI diners de moneda de tern, e delme. Dona una alberga cascun ayn al abat, e dona de pa e doli, tascha e delme, e de vi dona quart e delme, e fa obre, e dos ous çensals e dos tragins, e fa lavada e axercolada e totes coses axi com los altros masos, e jova e batuda a la coma del abat. Fa lo dit mas den Santpere XII diners censals per un clos qui es te ab la coma del abat, e ab la baça, e per la casa que es en la vila de Cans, la qual casa afronta ab les cases den Besatriu e el carrer public e ab les cases den Alamany, e dona lo dit clos delma. Fa III quarteres de blat de çens, mig ordi, mig civada.

Encara que el català de l'època és prou clar, aclarirem que "barquera" era una peça gran de terra i "axercolada" era una prestació consistent en fer un jornal eixarcolant o arrencant males herbes en els camps de l'Abat.
En el capbreu de 1334 hi consten 14 masos de Camps, els del capbreu anterior més els masos Selva, Serra d'Arnau, Perefita, i el mas de Jaume Fraoma. També el mas de Llomars de Castelltallat tenia terres al voltant de l'església de Sant Mamet, per les quals pagava un cens de dues gallines i dues fogasses (pans grossos). Val a dir que el mas Serra d'Arnau (ara Sedarnau o Sedarnà) era dins del terme de Camps, però uns segles després es van modificar els límits i va passar a ser de Casteltallat.
Excepte el mas Perafita, que només pagava tasca al monestir, tots els masos eren "afocats" és a dir, el pagès estava obligat a viure-hi i a treballar les terres, i si volia marxar-ne, havia de pagar una certa quantitat de diners, la remença.
En molts aspectes el capbreu de 1334 està basat en l'anterior, però és perceptible un augment de les rendes que obtenia el monestir de les possessions de Camps. Sis masos pagaven 16 diners de cens, dos 12 diners i el mas de Serra d'Arnau, dos sous (24 diners). Cinc masos contribuïen amb una bèstia, la qual cosa demostra que la ramaderia estava adquirint una certa importància. El cens de blat era de tres quarteres per a tots els masos menys un, i el nombre d'aviram que recollia el monestir s'havia incrementat fins a 50 gallines i dos capons.
Les prestacions en serveis es mantenien, però la majoria de pagesos havien de fer dues tragines en comptes d'una. També s'estava imposant en alguns casos la "primícia" dels fruits, una contribució eclesiàstica com el delme.

Capbreu de 1678
El monestir de Santa Cecília va ser annexionat al de Santa Maria de Montserrat el 1539 i les seves rendes van passar a aquest. Periòdicament l'abadia de Montserrat capbrevava els seus dominis, per exemple consta que es van fer capbreus el 1545, 1602, 1643 i 1727, però la major part dels capbreus s'han perdut i només hem pogut localitzar-ne un que es va iniciar el 31 de març de 1678. Malgrat que és un llibre cosit hi falten quatre pàgines en el seu interior, que corresponen dissortadament als masos de Camps.
Al segle XVII el nombre de masos s'havia reduït i es li-

mitava als quatre masos actuals que ocupen la part del terme de Camps que era del domini de Montserrat, els masos Coma, Santpere, Curt (Rimolenques) i la Casa Nova.
El capbreu és extremadament detallat i a més dels masos citats, conté un cert nombre de peces de terra soltes pertanyents a propietaris de Castelltallat i Fonollosa. El més interessant són els topònims, que conserven els noms dels masos antics, de manera que ens assabentem que dins del mas Santpere hi havien les ruïnes i les terres dels masos Alamany, Selva i Comabella, que el mas Coma estava format pels masos desapareguts de Vilaseca, Perefita, Sant Esteve i Pere Batlle, i que dins de la Casa Nova hi havia hagut els masos rònecs Beatriu, Puig de Vilaseca i Torregassa.
Els dos masos que es troben complets al capbreu són el mas Sant Pere, propi de Jaume Grau, que consta de vint-i-una peces de terra, cadascuna d'elles amb el seu nom i afrontacions, i el mas Casa Nova de Josep Bacardit, que declara onze peces, entre grans i petites.
Al segle XVII les prestacions en serveis personals havien desaparegut en molts llocs, perquè s'havien bescanviat per diners, però el monestir de Montserrat encara exigia als seus vassalls les antigues servituds. Així, l'amo del mas Santpere havia de fer dues tragines i un jornal de llaurar, segar i batre a les terres pròpies del monestir. De totes les collites havia de donar el delme i els següents censos en espècie; un pollastre, quatre gallines, tres quartans de blat, dues quarteres d'ordi, dues de civada i dos ous per Pasqua, i de carnalatges, una polla, un xai, un velló de llana i sis formatges. La tasca havia estat substituïda per 40 diners.
La Casa Nova tenia una contribució molt inferior, havia de satisfer anualment tres gallines, quatre quartans de blat, 15 d'ordi i 15 de civada.

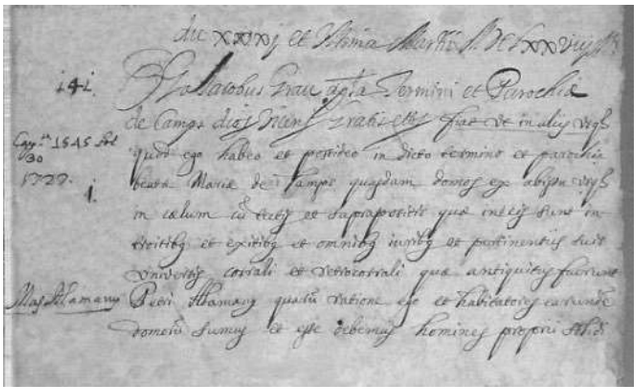

Capbreu del mas Alamany

Els tres capbreus estudiats són importants per conèixer la història antiga de Camps, que desenvoluparem en un proper article, i l'evolució al llarg del temps de la població i de la propietat de la terra. Les desgràcies dels segles XIV i XV, causades per les males collites, les epidèmies de pesta i les guerres, van delmar la població i molts masos van quedar buits i les terres incultes. Quan es van fer nous establiments la mida dels masos va augmentar amb la incorporació de la terra dels masos rònecs.

Una bona part de la documentació dels monestirs de Santa Cecília i Montserrat es va perdre en el saqueig i incendi de l'abadia pels francesos el 1810 i 1812, però els tres capbreus que hem comentat es van salvar i es poden consultar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Els dominis del monestir de Santa Cecília van ser estudiats per l'historiador Pere Benito Monclús, qui va publicar un treball sobre el tema a la revista "Miscel·lània de Textos Medievals", d'on hem tret força informació per redactar el present article.

POSTALS DE CAMPS

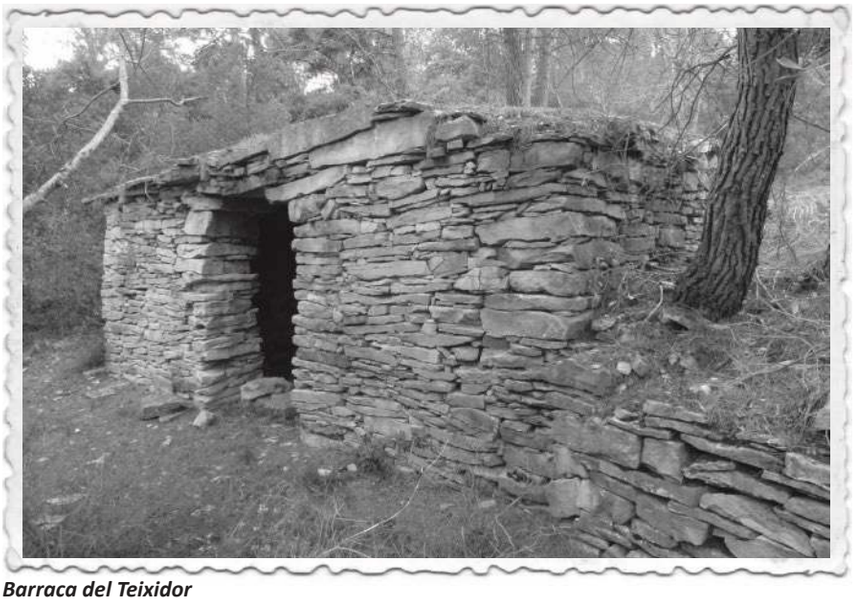

Barraca del Teixidor

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 15 Setembre 2013

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

CAL FOSSER

Aquesta casa pertany al terme de Camps, malgrat que la seva situació geogràfica sembla indicar que hauria de ser de Fonollosa. Es troba al vessant dret del torrent de Franques, torrent que transcorre de nord a sud i que, a partir de sota mateix de la casa i fins arribar a la desembocadura a la riera de Fonollosa, actua de frontera natural entre els dos termes. No és pas l'únic cas de casa fronterera que s'ha transferit d'un terme a l'altre després de la formació del municipi de Fonollosa.
El terreny on està enclavada la casa pertanyia al mas Feixes, que abans s'estenia més enllà del torrent citat, fins a trobar el termenal de Bacardit de Llomàs al nord, les terres del mas Garrigues a l'est, i el mas Cerarols al sud.

La primera notícia que tenim d'aquesta casa és del 9 d'abril de 1753. Pere Feixas va vendre a gràcia a Josep Closa, habitant de Camps, una caseta al torrent de Franques amb tres quarteres de terra, en la qual hi podia plantar ceps i oliveres. Van quedar que quan l'amo recuperés la terra, li recompraria les oliveres que hagués plantat i fossin vives, al preu de 8 sous i dos diners cadascuna. Mentrestant el Closa podria criar un bacó, fent-lo pasturar als voltants de la caseta, i agafar dels boscos del Feixes una càrrega de llenya cada setmana. El preu de l'empenyorament va ser 125 lliures, però el comprador se n'havia de guardar 25 per esmerçar-les en fer les següents obres i millores a la caseta:

> (...) en fer un forn per a courer pa, en haver de alzar dita caseta una cana a tot volt ab alguna finestra per poder prendre claror y en fer una establa gran a coneguda de dit vos dit comprador, haventho de cobrir tot ab teula bona, y en fer un sostre dins de dita caseta ab fusta de la matexa caseta, si basta, y si no basta, jo dit venedor hagie de donarvosen de la mia heretat ...

El Closa no deuria tenir ni temps d'acabar les obres pactades, perquè un any més tard, el 13 de maig de 1754, l'amo del mas Feixes va quitar la caseta i tot seguit la va tornar a empenyorar a Miquel Ferrer de Fonollosa pel preu de 250 lliures. En el preàmbul de l'escriptura el Feixes va fer constar que els diners eren per desempallegar-se d'un censal de 48 lliures que durava des de 1718, recuperar la caseta, i comprar un parell de mules per llaurar les terres.
El nou possessor de la casa tenia l'obligació de plantar

Arxiu Cafè Calet

Isidre Selga i Rosa Muntalà (1946)

ceps, amb una separació de tres pams, i oliveres. L'amo va signar el compromís de pagar-li les obres que fes i indemnitzar-lo amb 18 sous per cada olivera plantada. Per millorar la terra el va autoritzar a fer i escampar 200 piles de brossa cada any.
Hem trobat algunes coses del tal Miquel Ferrer. El febrer de 1760 Pere Feixes li va vendre a gràcia per cinc anys la novena part de totes les collites de cereals del mas Feixes, pel preu de 200 lliures. El gener de 1762 el Ferrer va fer un préstec de 60 lliures a l'hereu del mas Valentines de Castelltallat i l'abril de 1763 va comprar per 125 lliures les parts d'una vinya situada al Forn de la Calç que rebia el Cases de Fonollosa del seu parcer. El 1769 Miquel Ferrer comptava 69 anys i era una persona de certa significació social, perquè era regidor de l'ajuntament de Fonollosa, un càrrec reservat als propietaris.
En aquell moment ja no tenia la casa de Camps, perquè l'havia recuperada Pere Feixes, el qual el 26 d'agost de 1762 la va establir, juntament amb una porció de terra erma de 6 quarteres, a Josep Vila. L'entrada va ser de 303 lliures i 10 sous, al comptat. L'establiment es va fer a canvi de dos pollastres i entre moltes altres condicions hi havia la que no podia endur-se ni raïms ni panses de la vinya sense el permís exprés del propietari.
Josep Vila era pastor i era natural de Sant Mateu, si bé tenim constància que es va estar un anys a lloguer en una casa que hi havia davant de la porta del mas Tatger de Fals, coneguda pel Porxo. S'havia acomiadat del Tatger l'abril d'aquell any 1762. El juny de 1777 Josep Vila va aconseguir que l'amo del mas Coma li cedís a parts una peça de 3 quarteres.

Coberts rehabilitats

La dona del Josep era Isabel Montell i el seu fill i hereu va ser Ramon Vila. Aquest es va casar dues vegades. La primera va ser Teresa Jordana, amb qui va fer capítols el novembre de 1783. La Teresa era òrfena i va aportar al matrimoni una vinya de 3 quarteres, alguns mobles, i una caseta a Fonollosa que havia estat del seu pare, que suposem era cal Trenca.
Amb la Teresa Jordana van tenir el Gabriel, el Ramon i el Josep. Després que se li va morir la primera dona, es va casar amb Teresa Trull, amb la qual va tenir una nena, la Francesca. El Ramon es va casar el 1813 amb Francesca, filla del difunt Mariano Comaposada i Margarida Garriga, habitants de cal Perruca de Fonollosa. El pare va donar al Ramon 100 lliures, dos llençols de "pare i mare" i dos vestits per la seva futura nora. El Ramon, el fill, va anar a viure a ca la sogra, qui li va assignar una soldada o salari de 5 lliures per any.

Gabriel Vila era anomenat el Fosser i aquest va ser el nom que va quedar a la casa. El fosser era la persona encarregada de cavar les fosses al cementiri i enterrar els difunts, així que podem suposar que el Gabriel tenia aquesta ocupació al poble. Dins de la família s'ha tramès oralment un origen del nom de la casa un xic diferent. Segons explicaven els avis, qui va construir la casa era un pastor a qui se li va morir tot un ramat d'ovelles i les va enterrar a prop de la casa, que per aquest motiu va ser anomenada cal Fosser.

Gabriel Vila Jordana es va casar amb Josefa Seuva i van tenir dues noies, a qui van batejar amb els noms de Francesca i Maria. El Gabriel va estar els darrers quatre anys de la seva vida impossibilitat al llit, va fer testament l'11 de febrer de 1831 i va morir dos dies després. Pels pèls, però encara va ser a temps de veure el casament de la seva filla Francesca.
Mentre el Gabriel va estar malalt, cuidava les terres el seu germà petit Josep, però quan va entrar l'home de la Francesca va marxar i li van donar 100 lliures pels anys de treball i pels drets legitimaris.
La vídua Josefa Seuva va refer la vida amb Rafel Costas, un pagès de Guardiola. Cap a Guardiola es va endur la seva filla Maria i allà el 1848 la va casar amb Isidre Torras de Castellfollit.

El 24 de gener de 1831 es va pactar un matrimoni doble entre dues joves de cal Fosser de Camps i dos nois de cal

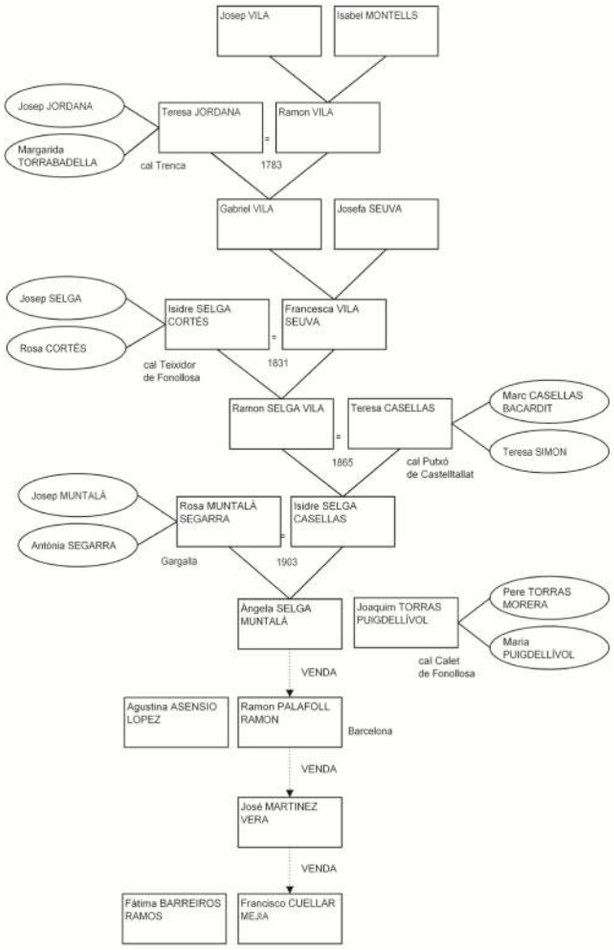

Teixidor de Fonollosa. L'hereu de cal Teixidor, Francesc Selga, es va casar amb Francesca Vila Trulls, germanastra del Gabriel, i Isidre Selga ho va fer amb Francesca Vila Seuva, la pubilla de cal Fosser.
Com que la núvia era pubilla, va ser el pubill qui va haver de portar dot i aixovar. Aquest va consistir en dues caixes de pi i tres vestits nous, segurament confeccionats per algun dels sastres del veïnat del Teixidor. El primer dels vestits era el més bo i estava format per unes faldilles d'indianes amb un gipó de vellut negre, una mantellina de baieta blanca i un davantal de Gènova. L'Isidre va rebre del pare 155 lliures en efectiu i "un taler parat del ofici de texidor de lli ab tots sos corresponents guarniments". L'Isidre va signar el març de 1833 un rebut al seu pare Josep Selga conforme havia rebut els diners del dot i les altres coses que li havia promès. Van tenir tres fills, el Ramon, el Josep i l'Isidre.

L'abril de 1847 l'Isidre Selga i la seva dona van demanar un préstec de 101 lliures a Pere Puigdellívol de Fonollosa a tornar al cap de cinc anys. El 1857 van manllevar 105 lliures (1.120 rals de billó) a Pere Biadiu, de Fals, amb un interès anual de 42 rals. Com a penyora van posar cal Trenca. El 1862 el Biadiu va afegir a la hipoteca 400 rals de billó més. Aquell any el matrimoni Selga va donar a Ramon Vila, oncle de la Francesca, 30 lliures pels seus drets.
El 22 d'agost de 1865, amb més de trenta anys de retard, la Francesca va fer l'inventari dels béns heretats del pare. Cal Fosser estava envoltada de 16 quarteres de terra i pagava parts al Feixes, mentre que cal Trenca tenia 5 quarteres i 7 quartans i pagava parts a cal Roca.

El mateix dia de l'inventari es van signar els capítols entre Ramon Selga Vila i Teresa, filla de Marc Casellas Bacardit i Teresa Simon, de Castelltallat. Els pares van nomenar hereu al Ramon, amb una reserva per dotar als altres fills i 266 rals cadascun per pagar-se els funerals. El pare de la núvia va prometre donar-li 16 escuts de dot i 16 escuts més per comprar roba. L'escut era una moneda de plata que va introduir la reina Isabel II el 1865 i que equivalia gairebé a 10 rals de billó (uns 13 grams de plata).

Pilar del portal exterior modern

La pubilla Francesca Vila va morir el setembre de 1876, a l'edat de 56 anys, i dos mesos més tard ho va fer el seu fill Ramon Selga Vila, que només en tenia 37. Potser va morir de sobte, perquè no va tenir temps de fer testament. El Ramon va deixar cinc fills petits, dits Isidre, Joan, Marc, Josep i Valentí. Dos dels nens es van morir a l'edat de 3 o 4 anys i només van quedar vius l'Isidre, el Joan i el Josep. Aquest darrer entraria de gendre a cal Maginet de Camps.
La vídua Teresa Casellas va viure fins l'octubre de 1899.

El 7 de novembre de 1903 es van concretar els capítols entre Isidre Selga Casellas, de 35 anys, i Rosa Muntalà Segarra, de 25 anys i natural de Gargallà. El germà Josep Muntalà, de Pinós, va donar 80 pessetes en monedes de plata i una calaixera, un matalàs i una vànova. La pròpia Rosa va fer una aportació d'un vestit negre i tres de color, a més de la roba que vestia habitualment.
Isidre Selga va consolidar i engrandir considerablement el patrimoni de la família. Les compres de terra van iniciar-se el maig de 1901, quan va comprar un tros de 2'5 quarteres a Fonollosa, segregat del mas Cases. El 10 de setembre de 1906 va comprar a Pere Feixes Oller el terreny de 16 quarteres on hi havia construït cal Fosser, amb un afegit de quatre quarteres més. A partir d'aquest moment ja no havia de pagar parts al Feixes i es podria considerar propietari.
El 1921 va comprar a Sebastià Oller Pons, resident a la casa dita can Bosch de Sant Llorenç d'Hortons, un hortet de regadiu eventual de 2'5 quartans, dins del terme de Castelltallat. En va pagar 100 pessetes. Un altre trosset del mateix hort se'l va quedar Pere Palà Bonvehí, però el 1930 li va vendre al Selga. El 1924 va comprar a Ignasi Grifé Biosca per 1.000 pessetes, un tros de 4 quarteres amb les restes d'una casa en ruïnes que s'havia anomenat Passadret Nou.
A més dels propis, també va agafar vinyes a parts, així el 1928 l'amo de cal Closa li va arrendar per 70 anys, al quart, una peça de 2 quarteres i 9 quartans
dita Plaça del Futbol, i el 1947 Damià Serra li va traspassar una peça, dita la Botiga, que pagava el quart al mas Vall. Llavors l'Isidre ja era un home vell que comptava 78 anys i anava amb l'esquena molt corbada i que no trigaria a morir-se. Ho va fer el febrer de 1949. La seva dona el sobreviuria un parell d'anys. Van deixar dues filles, l'Àngela (1905) i la Carme (1907).

L'Àngela es va casar el 12 de maig de 1927 amb Joaquim Torras Puigdellívol, un fadrí de cal Calet Vell, i la seva germana Carme ho va fer el 1931 amb Josep Ribalta Puigdellívol, l'hereu de cal Jan Teresa.
Joaquim Torras era un home actiu i emprenedor, va comprar un munt de propietats, com veurem en l'inventari, i va ser un pioner en un dels negocis amb més futur, la ramaderia de porcs. Les compres més importants que va fer foren:
El 1947 ell i la seva dona van comprar a Dolors Espinalt, una vídua de Manresa, una casa de dos pisos mig ruïnosa al carrer de les Barreres, cantonada amb el carreró del Pou. La van arreglar una mica, la van tenir llogada molts anys i al final se la van vendre.
El 1948 va comprar a Maria Fàbregas Piguillem la casa mig enrunada de cal Tuià i uns anys després va muntar al primer pis un molí per moldre farina i fer pinso pel seu consum i per vendre. En aquell moment ja funcionava un altre molí al poble, el del Peret de cal Closa, però era més petit. A cal Fosser hi va posar uns 50 o 60 porcs, sent una de les primeres cases a dedicar-se a la ramaderia porcina com a negoci.
Però la compra més important de totes va ser el 28 de setembre de 1960, quan Joan Garriga Mercadal li va vendre els edificis del cafè i el forn de pa, a més de set trossos de terra a diferents llocs. Va pagar una part al comptat, però va necessitar un crèdit del Garriga de 214.000 pessetes, a tornar en cinc anys.

El Joaquim i l'Àngela van tenir tres mosses, la Rosa, la Maria i l'Àngela. La Rosita es va quedar a casa perquè era la gran. La Maria es va casar amb Josep Jubert, i l'Angelina amb Artur Jubert, els dos de cal Bauma de Fonollosa.

Vista general

Rosita Torras Selga es va casar el novembre de 1953 amb Josep Pons, fill de Jaume Pons Prat, de cal Fidel de Vallmanya, i de Teresa Guitart Ribalta, del lloc de Majà, terme de Salo. Per evitar el servei militar el Josep Pons va treballar a la mina de cal Milhomes de Castelltallat. S'hostatjava al mas Boixeda, on després de la mina hi va fer de mosso durant dos anys. Després va anar a Manresa i va treballar uns 3 anys al magatzem de fruita Selvas. Després de casar-se van estar uns anys a cal Fosser, on els va néixer la primera filla Maria Àngels el 1954. Quan va néixer la segona, la Teresa, ja s'havien traslladat al Cafè.
L'Àngela Selga va traspassar el desembre de 1970 i Joaquim Torras l'octubre de 1977. Immediatament després de la defunció la filla va fer l'inventari de les seves possessions. Va declarar 16 finques, entre les quals tres cases: cal Tuià, el Cafè i el Forn del Calet. Cinc finques ja provenien de l'herència d'Isidre Selga, però la resta les havia comprades el Joaquim.

Quan els Torras van marxar de cal Fosser el 1960, la casa va estar un temps llogada a Silvestre Serra i Rosita Selga de cal Jan Teresa. Venien de cal Quico i s'estaven arreglant cal Tàsies per poder-hi anar a viure. S'hi van estar uns quatre anys, fins aproximadament el 1965, quan la casa va ser venuda a Ramon Palafoll Ramon i Agustina Asensio López, de Barcelona. Uns anys després va passar a José Martínez Vera de Barcelona, i cap el 1985 als propietaris actuals, Francisco Cuéllar Mejía i la seva muller Fátima Barreiros Ramos, originària de Portugal. Tenen quatre fills i resideixen habitualment al Pi de Sant Just, prop de Solsona.
La casa és molt diferent de com havia estat antigament a causa de les obres que n'han transformat completament l'estructura, mantenint però la fisonomia exterior de pedra vista. La casa va adquirir notorietat el març 1992, quan va estar relacionada amb una trama de contraban a gran escala, que va aparèixer en els titulars dels principals diaris.

CA L'AGUSTÍ

Agustí era el nom de qui va construir la casa, nom que es va repetir en algun dels seus descendents i successors. Així doncs, coincidia el nom de la casa i de l'amo, la qual cosa simplifica les coses i evita malentesos.
Adjutori Casellas, el propietari del mas Caselles, va establir el 18 d'octubre de 1742 a Agustí Closa una peça per tal que la transformés en conreu. La terra feia 4 quarteres i estava situada a l'indret conegut com "la Pujada de l' Hort del Soler". Li va fixar una sèrie de condicions; tenia quatre anys per tenir-la plantada de ceps, els arbres tallats els havia de lliurar a l'amo, i havia de deixar sense sembrar, al cantó de solixent, un corredor de 15 passes pel pas del bestiar.
Una altra condició era: *"si lo any de rostoll, palafangara dita terra, lo llegum resultara de dita terra palafangada, sia tot vostre".* Mancada d'adob, la terra no es podia sembrar cada any, com ara, sinó que periòdicament s'havia de deixar descansar. Aleshores s'hi feia alguna planta lleguminosa, que aportés nitrogen al sòl. Referent a les parts, de la verema i de les olives n'havia de dar el quart, i dels cereals, el sisè. Podia fer servir les tines de Caselles, en tal cas havia de donar a l'amo una càrrega de vi, a raig de tina, per cada sis quintars de verema.
L'establiment va ser gratuït, però la casa va quedat subjecte a un cens de 12 sous i una gallina. Per altra banda, l'Agustí va deixar en préstec 15 lliures a l'Adjutori, diners que aquest li aniria tornant a compte de les parts.

Llinda de la porta

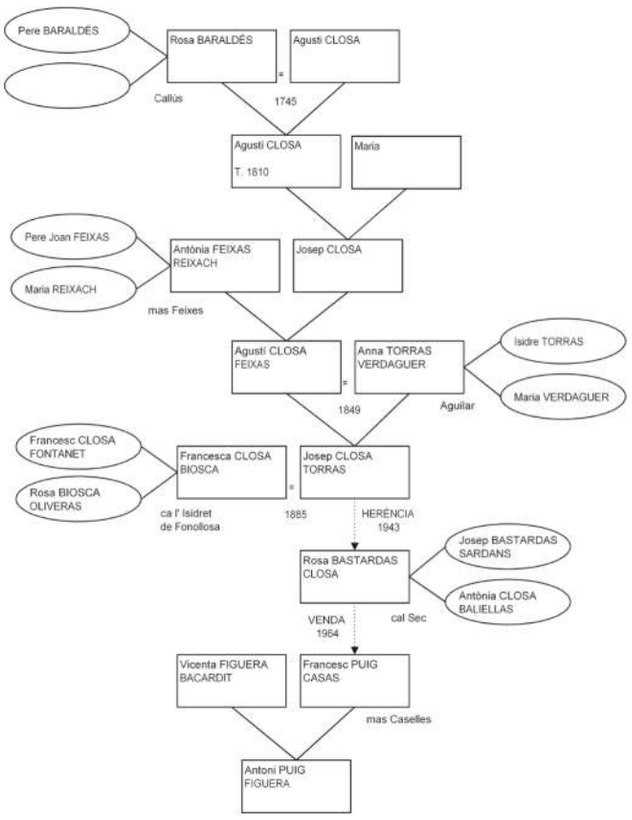

El 10 de març de 1743, davant d'un notari de Solsona, l'amo de Caselles i el seu parcer van fer un nou tracte. El Casellas va cedir més terra a l'Agustí i també li va donar permís per aixecar una casa. La construcció es va iniciar tot seguit, ja que la llinda del portal, que s'ha conservat, està gravada amb l'any 1744.
Agustí Closa provenia de Fonollosa, però no ens ha estat possible vincular-lo a una casa en concret, perquè el cognom Closa era força comú a Fonollosa i als pobles dels voltants. El 1745, un anys després d'inaugurar la casa, l'Agustí es va casar amb Rosa Baraldés, de Callús.

El sogre, Pere Baraldés, va prometre 50 lliures, diners que no es van acabar de pagar fins el 1794. Llavors, l'Agustí i la seva dona ja eren difunts i va ser el seu fill i hereu, Agustí Closa Baraldés, qui va signar el rebut al seu cosí Pere Baraldés.

Arxiu cal Sec

Josep i Francesca Closa i la parentela de cal Sec

L'Agustí es va casar amb una dona dita Maria, i d'ell només se sap que el 31 de maig de 1810 comptava 68 anys, es trobava malalt al llit i va fer cridar a mossèn Joan Gassol, vicari de Fonollosa, per dictar-li testament. Va demanar un funeral senzillet amb dos capellans i deu misses de sufragi. Va fer hereu al seu fill gran Josep i va deixar 10 lliures a cadascun dels altres fills, sense determinar-ne els noms. Una còpia d'aquest testament del vicari va ser presentat molts anys després per la seva nora per tal de poder inscriure la casa al Registre de la Propietat.

Ruïnes de la casa

La següent generació va estar formada per Josep Closa i la seva muller Antònia Feixas Reixach, una de les filles de Pere Joan Feixas, l'amo del mas Feixes.
L'Antònia va quedar vídua i el desembre de 1864 va fer inventari del patrimoni del marit, del qual ella n'era usufructuària. La casa constava de baixos i un pis, el celler, l'estable i una tina. La terra que l'envoltava era de 8 quarteres, 5 de les quals eren ermes. L'hort tenia una superfície de 3 quartes. La gallina de cens que es pagava a Caselles s'havia convertit en diner i, després de la instauració de la nova moneda durant el regnat d'Isabel II, la prestació havia quedat reduïda a 16 rals de billó.

El següent hereu es va dir Agustí, com l'avi. El 7 de novembre de 1849 va fer capítols amb Anna Torras Verdaguer, d'Aguilar. Aquell dia els pares el van fer hereu, amb una reserva pel dot de la seva germana Rosa, soltera, i la legítima de l'altra germana Maria Anna, casada amb Agustí Serra. El dot va ser de 100 lliures, dues caixes de pi, tres vestits nous i la roba de casa.
L'Agustí i l'Anna van criar quatre fills i dues filles, batejats amb els noms de Josep, Jaume, Ignasi, Francesc, Maria i Antònia. Aquesta darrera el 1873 es va casar amb Domingo Massana Grau, el masover del Collet de Fals.

Potser perquè era de mata baixa, a l'Agustí li deien Agustinet, i a partir d'aquesta època la casa sovint la trobem anomenada **ca l'Agustinet**.
L'únic document que hem localitzat referent a l'Agustinet és un reconeixement de deute datat el març de 1862. Va manllevar 150 lliures al seu oncle Josep Feixas Reixach, que es va comprometre a restituir al cap de quatre anys, pagant entretant un interès anual del 6%.
El març de 1892 va morir l'Agustí Closa Feixas i el juny de 1899 la seva muller Anna Torras.

Uns anys abans d'aquests fets luctuosos, havien casat el seu fill gran, Josep Closa Torras. El casament va tenir lloc el 14 d'octubre de 1885 i una setmana abans havien signat el contracte prematrimonial a Manresa. La seva dona va ser Francesca Closa Biosca, de ca l'Isidret de Fonollosa. Havia estat casada amb Joan Grifé, de cal Sec, de qui havia enviudat el juny de 1884, després de gairebé 18 anys de vida en comú. No havien tingut fills i la vídua Francesca ja comptava llavors amb una edat, 38 anys, que no donava gaires esperances cara a una futura maternitat, com efectivament així va ser.
En els capítols, els pares van fer hereu al xicot Josep, amb una reserva de 10 lliures per dotar a cadascun dels seus germans i germanes. La Francesca va aportar un dot de 14 unces d'or, que en moneda corrent equivalien a 1.120 pessetes.

La Francesca era propietària de cal Sec i el Josep de ca l'Agustí, però deurien trobar la primera casa més adient per viure-hi, malgrat que era més petita, i van posar ca l'Agustí a lloguer. El 1913 els llogaters eren una parella jove formada per Magí Simon Pijoan, de Sant Mateu, i Concepció Roig Casals, de Casserres, els quals s'hi van estar, com a mínim, dos anys. El 1921 hi havien uns altres llogaters, uns que hi romandrien més de vint anys.
Eren la família composta de Pere Barturó Tàsias, la seva dona Margarida Roig Junyent i dos fills del primer matrimoni del Barturó; Joan (1913) i Montserrat Barturó Muns (1916). Amb ells també s'hi estava la iaia Àngela Tàsias Pladellorens. El Pere venia d'Aguilar i la Margarida Roig era de cal Sirola. Segurament van anar a viure a ca l'Agustí quan es van casar, el setembre de 1921. El desembre del mateix any els va néixer una nena, a qui van posar Maria. Quatre anys més tard van tenir al Josep.
Al Joan Barturó li va tocar anar a la guerra i va morir al front. Segons el padró municipal de 1940, el Pere i la Margarida, a més dels fills Montserrat, Maria i Josep,

La façana en ruïnes

tenien acollits els nebots Pere i Rosa Barturó Farré, fills de l'oncle Josep Barturó. La Montserrat es va casar amb Isidre Selga de cal Maginet, la Maria amb un home de Rajadell i el Pepet Barturó va marxar cap a Manresa.

Mentre ca l'Agustí era ocupada pels llogaters, a cal Sec Francesca Closa Biosca i Josep Closa compartien teulada amb els seus nebots Josep Bastardas Sardans i Antònia Closa Baliellas. El nebot era un fadrí de cal Jan Bastardas i la neboda era la filla petita de Gregori Closa Biosca de ca l'Isidret.
El 24 octubre 1920 Josep Closa va comprar a Jaume Morera Braquets, natural de Fonollosa i resident a Sant Vicenç, els drets d'una peça de 6 quarteres que pagava parts a Caselles. N'hi va pagar 475 pessetes en monedes de plata. El 31 octubre 1926 va comprar al mateix una peça de 15 quartans, de sembrat amb alguns olivers, que termenejava amb la peça anterior, pel preu de 100 pessetes.
Josep Closa va sobreviure, no tan sols a la seva dona Francesca, que va morir el 1926, sinó també als joves Josep Bastardas i Antònia Closa, que ho van fer el 1931 i el 1934, respectivament. S'havia fet vell i tenien cura d'ell la filla de la neboda, la Rosa Bastardas Closa, i el seu home Pere Gorrera Vinyals.
Tenia fet testament des del 16 de juny de 1928, però el 31 de juliol de 1939 el va modificar i va fer hereva universal a la Rosa Bastardas Closa. Tenia llavors 83 anys, però encara li va quedar corda fins el 21 de gener de 1943.

El 26 setembre 1964 Rosa Bastardas, que se n'havia anat a viure a Artés, va signar un contracte privat amb Francesc Puig Casas, l'amo del mas Caselles, segons el qual li venia per 25.000 pessetes la casa, amb els 8 jornals de terra de l'establiment original, i els drets de la terra comprada a Jaume Morera. Per fer-ho més legal, el 16 novembre 1964 van fer escriptura pública de la venda.
En aquell temps la casa ja estava força espatllada, però la decadència es va accelerar quan el Puig va retirar les teules, per tal d'estalviar-se la contribució urbana.
Actualment ca l'Agustí encara manté les quatre parets erectes, però aquestes presenten grans obertures irregulars allà on hi havia hagut portes i finestres, de forma que l'estabilitat de l'edifici és tan precària, que no seria estrany que un dia qualsevol col·lapsés com un castell de cartes.

CAL XAMAL

Cal Xamal de Fals es troba a l'extrem sud-est del Pla de Querol, al caire de l'altiplà, i gaudeix de vistes magnífiques dels Plans de Fals, amb el teló de fons de Montserrat i altres serralades. A cal Xamal s'hi celebra cada onze de setembre l'acte d'afirmació nacionalista, que aplega els veïns dels diversos pobles del municipi. La casa també és notòria pel doble crim que s'hi va cometre el gener de 1943. Però no es tracta de parlar ara de cal Xamal de Fals, sinó d'una casa que porta el mateix nom situada a Camps.

A cal Xamal de Fals hi vivia Mariano Puigdellívol Junyent (1806-1857) amb la dona Teresa Serarols i els seus dos xicots, l'Antoni i el Ramon. Xamal o Xamallot era el sobrenom amb què era conegut el Puigdellívol.
Antoni Puigdellívol Serarols va heretar la casa en morir el pare i el 1879 se la va vendre a Joan Viadiu Comallonga, el que s'havia casat amb la pubilla del Tatger de Fals. Malgrat la venda, els dos germans, que tenien ja una certa edat i es mantenien solters, van seguir vivint a cal Xamal.

El germà menor, el Ramon, desitjava independitzar-se i espavilar-se pel seu compte, així que, el 9 de gener de 1886 va comprar a Francesc Junyent Garriga, l'amo del Junyent, un tros de terra per fer-s'hi una casa.

Ruïnes (migdia)

El tros, que van delimitar amb fites, tenia una superfície de quatre quartans i estava a sobre del camí que anava del Junyent a Camps. També va adquirir un trosset de terra erma de mig quartà per fer-hi l'hort. Era a la vora del torrent de cal Bota, a prop d'una font anomenada la Font del Gat. El futur hort es trobava a uns 150 pams del terreny de la casa i entremig hi havia terra del Junyent que ell mateix ja menava com a parcer. El preu de tot plegat va ser de 250 pessetes, pagades en efectiu.

Ruïnes (ponent)

La casa que es va construir va ser batejada amb el nom de **cal Xamalet**, que era com era conegut el Ramon, ja que era el petit de cal Xamal.

El Ramon Puigdellívol es va casar amb Carme Brichs, de la qual ignorem la procedència, i no van tenir criatures. El 4 d'abril de 1905 va morir el Ramon a casa seva, a l'edat de 58 anys. La casa, d'alguna manera o altra, va tornar a l'amo del Junyent. Segurament la va recomprar a la vídua, fent servir el dret de prelació o compra preferent, que figurava en l'escriptura de la venda del terreny. El Junyent la va llogar a un matrimoni jove format per Isidre Claret Ferrer i Josefa Casas Coma. L'Isidre era de Castelltallat i la seva dona de Bagà. El 1908 hi eren, però no sabem els anys que s'hi van estar, ni si hi van haver altres llogaters entremig. El novembre de 1911 es van casar Josep Vila Massana i Maria Torras Torras i es van instal·lar a cal Xamalet.
Josep Vila era de cal To. El seu germà gran Gabriel s'havia quedat a casa, el Celestí va comprar el Cafè de Camps, i ell va fer un llarg pelegrinatge per diverses cases, començant per cal Xamal, passant per cal Jepet del Junyent i cal Cisteller, i acabant al mas Bogatella de Callús. La Maria Torras era de cal Jep Torras.
A cal Xamal van tenir tots els fills, quatre nenes i un nen; Pilar (1912), Teresa (1915), Consol (1917), Carme (1919) i Joaquim (1921). El Josep menava un reng d'olivers i altres trossos del Junyent. La família s'hi va estar fins el 1922, quan van traslladar-se a la casa veïna de cal Jepet del Junyent. La casa que van deixar mai més va ser habitada. Es va anar degradant i poc a poc van anar caient les parets. Segons alguns testimonis, a inicis de la dècada dels 50 ja no tenia teulada.

La propietat de la casa va seguir el mateix destí que el mas Junyent. L'octubre de 1974 Josep Maria Bastardas Basora, el darrer hereu, se la va vendre a Florenci Carné Casellas i Joan Soler Bonals, de Sant Andreu.
Josep Maria Bosch, "el Capellà de Vilalta" va comprar terra del Junyent per ampliar el patrimoni de la masia Vilalta, que n'hi havia quedat molt poca. La va comprar al Carné en tres tongades, el 1983, 1987 i 1989, fins arribar als límits actuals, que per la part de migdia coincideixen, en part, amb el camí carreter que va del Junyent a Camps, i que engloben les ruïnes de cal Xamal.
Després de la defunció de mossèn Bosch, esdevinguda el 2002, Vilalta va passar al propietari actual, Josep Bernaus.

VILA DE CAMPS

La població de Camps està distribuïda de forma dispersa sobre el territori, amb l'excepció d'uns veïnats de cases. Aquests ravalets són relativament moderns, perquè les cases més antigues que els formen daten de finals del segle 18è, però la majoria són del segle 19è, coincidint amb l'expansió de la vinya i la instal·lació de parcers. Abans, les úniques cases eren els masos, que es troben separats uns dels altres, capitalitzant les respectives propietats. L'única excepció la trobem als voltants de l'església de Camps, on s'hi troben tres cases antigues, i és justament l'origen d'aquest indret que pretenem estudiar.

En el capbreu de Camps de 1334 s'hi troben indicis que ens permeten fer-nos una idea de la distribució de la població. El que més sobta són les repetides referències a la "vila de Camps". Una vila és en principi un agrupament de diverses cases, connectades per passatges o carrers i tancada dins d'un clos, més o menys fortificat. Moltes viles tenen uns orígens romans, de fet, la mateixa etimologia del mot així ho indica. La vil·la romana era el centre d'una explotació agrícola i comptava amb edificis adequats a les funcions de residència, magatzems, corrals, etc. Les vil·les se situaven generalment en llocs on hi havia aigua i envoltats de terra fèrtil.

Els fragments del capbreu de 1334 més significatius pel nostre estudi són:
Mas Alamany (1) "les cases qui es tenen ab la coma del abat " (2) "les cases qui es tenen ab la fabrega e ab les cases den Comabela e ab lo carrer de la vila".
Mas Santpere (3) "un clos qui es te ab la coma del abat, e ab la baça, e per la casa qui es en la vila de Cans, la qual casa afronta ab les cases den Besatriu e el carrer publich, e ab les cases den Alamany".
Mas Selva (4) un farregenal qui es sots la esgleya de Cans".
Mas de Jaume Fraoma (5) "e done de la coma del abat sots les cases sues" (6) "es afrontada e termenada la dita coma, de serç en la carrera qui va a la font, de sol ixent ab la honor del mas de Selva e de migdia en la honor del mas de Vila Secha e el mur de la vila"

El capbreu de 1678 és molt detallista i dona molta informació, però per pega és incomplet i dels quatre masos en què s'havien convertit els catorze del segle XIVè, només n'hi consten dos, el de Josep Bacardit de Llomàs i el de Jaume Grau, àlies Santpere. El mas Santpere tenia moltes peces de terra, algunes a prop de l'església i altres escampades arreu, i en el capbreu trobem moltes indicacions que ens ajudaran a completar el panorama. (7) "casa ab corral que antigament fora de Pere Alamany" (8) "una pessa ab un colomer construit devant

del corral de la casa, que afronta a solixent ab palude, sive bacia, comunal de Camps, mijaçant un cami qui va a la iglesia" (9) "casa derruida y despoblada dita casa Sant Pere, afronta a solixent ab strada publica que va a la iglesia, a migdia ab parets de la casa presbiterial, sive abadia, y corral den Coma" (10) "un ferraginal a costat de la casa de Jaume Grau, de tres quartans de llavor de blat, afronta a sol ixent ab tinença de Pau Coma dita la Coma del Abat, a migdia, casa de Pau Coma, a ponent, cami publich, sive carrera, que va a lesglesia, a circio, casa de Josep Bacardit".

Amb aquestes dades, podem imaginar un recinte clos on s'agrupaven a l'entorn de la església cinc o sis cases, formant una mena de sagrera o nucli que rebia el nom de vila. Allà on es discontinuaven les parets de les cases s'hi havia construït un mur o muralla (6). Dins del clos hi havia un carrer (2) (3), una "fabrega" o ferreria (2), i a fora, una bassa comunal (3). Aquesta bassa, situada a la part nord de la vila, recollia les aigües pluvials d'una extensa zona mitjançant una xarxa de rases i va ser emplenada de terra per l'ajuntament no fa gaires anys. La font esmentada en el capbreu (6) podria ser una que hi ha un tros avall, a sota de l'església. Un punt important del nucli habitat era la Coma de l'Abat, que segurament era la residència abacial i el centre administratiu de la vila. Sembla evident que aquí hi ha l'origen del nom de l'actual mas Coma (10).

Foto Brunet 1942. Arxiu F.Villegas

L'església i la sagrera de Camps

Amb l'anàlisi del capbreu més tardà podrem concloure que la localització actual del mas Santpere, un xic separat del nucli, no era l'original, ja que el 1678 hi havien unes ruïnes del mas Santpere situades a la part nord de la rectoria i al costat del corral del Coma (9). Els cinc o sis masos del primer capbreu s'havien reduït al segle XVII als masos Coma (Pau Coma), Santpere (Jaume Grau) i Casa Nova (Josep Bacardit), que han arribat fins avui sense més variacions.

POSTALS DE CAMPS

Pedra de terme triangular Sant Mateu-Fals-Camps, datada del 1852

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 16 Novembre 2013

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS CASELLES (3ª part)

La pubilla Antònia

L'amo Adjutori va morir aproximadament el 1750, deixant al darrere la vídua i tres filles. La gran, l'Antònia, va esdevenir l'hereva, però la noia comptava a penes 16 anys i era imprescindible la presència d'un home per ocupar-se de les terres i dirigir els assumptes del mas. Tan aviat com va ser possible es va concertar matrimoni amb Bartomeu Comas, un jove procedent d'una de les cases fortes de la comarca, el mas Comas de Cerarols. No hem aconseguit localitzar els capítols, però calculem que l'arribada del Comas es deuria produir cap el 1755.

L'Antònia i el Bartomeu van pujar una colla de fills. Als nois els van posar Joan, Valentí, Bartomeu, Josep i Jaume, i a les noies, Teresa, Rosa i Maria. Sabem amb qui es van casar les dues noies grans; la Teresa ho va fer el 1779 amb Josep Esquius, un sastre de Coaner, i la Rosa el 1784 amb Isidre Morera Selga, l'amo de cal Paisà. La primera va sortir amb un dot de 150 lliures i sa germana amb 170. Aquest darrer dot es va començar a pagar cinc anys després del matrimoni, a base de pagaments anuals de 50 lliures.

El 26 de desembre de 1786 la pubilla va fer testament a Manresa. Va demanar que li fessin dir 25 misses de difunts i que participessin vuit capellans en els seus funerals. A la filla que li quedava soltera, la Maria, li va llegar 100 lliures i 10 lliures a cadascun dels xicots. Va nomenar hereu al primogènit Joan. Un dels deures de l'hereu d'una casa pairal era tenir cura dels germans que es quedaven a casa, però no dels que marxaven després d'haver cobrat els drets. En aquest cas però, la mare va recalcar a l'hereu que *"en lo cas de que algun de dits fills meus, essent fadri, se ausentas de ma casa y vulgues tornar despres a ella, en qualsevol ocasio que tornia, encara que fos malalt, lo hauria de acceptar lo Hereu meu y mantenirlo com sobre se ha expressat".*

Al final de les seves vides hi va haver raons entre els pares i el seu fill a causa dels interessos. El pare va renunciar a ser cap de casa a favor del fill a canvi d'una compensació econòmica en concepte d'aliments, però hi va haver desacords i van acabar anant a judici. Una sentència va obligar al fill a donar al pare una pensió anual per aliments de 120 lliures, però el noi no deuria complir, perquè l'agost de 1790 el batlle de la Quadra de Caselles, que era Pere Feixas, va convocar als dos a casa seva per mirar d'arribar a un acord.

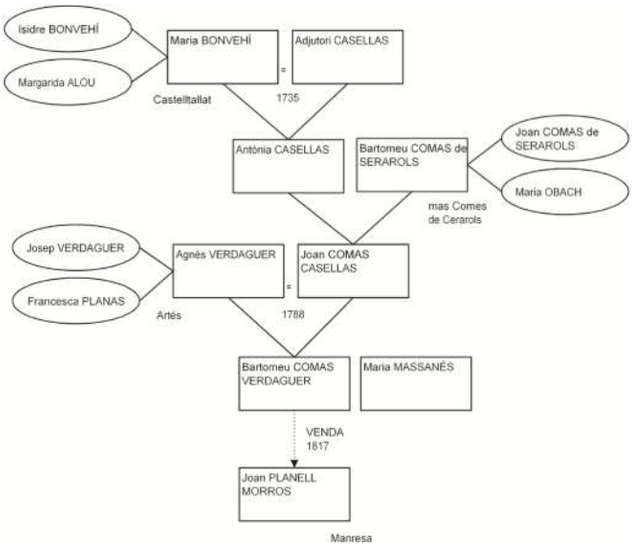

Hi ha constància que el setembre de 1794 el Joan va pagar 160 lliures al seu pare, que corresponien a quatre terces de la pensió. La pubilla Antònia va viure molts anys més, si més no el juny de 1805 encara era viva quan el fill li va pagar 500 lliures, que eren per cinc anualitats de la pensió per aliments que tenia assignada.

Comas de Cerarols

Santa Maria de Cerarols és una sufragània de Súria que comptava en aquell temps amb mitja dotzena de cases, la més important de les quals era el mas Comes de Cerarols.

Joan Comas de Serarols Melcior i la seva muller Maria Obach, casats el 1708, tenien sis fills i un parell de filles. El Bartomeu va rebre el nom del seu avi, que li deuria ser padrí. En l'arbre de la família Comas s'hi troben molts Joans i Bartomeus, noms que també trobarem repetits en els descendents a la branca de Camps. Com que l'hereu de les Comes era el seu germà Josep, el Bartomeu va donar per bona l'oportunitat de casar-se amb la pubilla de Caselles.

Ens manquen els detalls, però és força probable que el Bartomeu aportés una certa quantitat de diners en concepte de dot quan va entrar a Caselles. Aquest capital deuria servir per pagar alguns deutes, com per exemple les 30 lliures que el febrer de 1756 va donar a Antoni Gras de Sant Mateu per cancel·lar un antic

Mitja llinda encastada a la façana

deute de l'Adjutori. Una part del dot del Comas segurament es va gastar en fer obres a la casa, una antiga construcció d'origen medieval que es deuria trobar força malmesa. Més tard es va abandonar aquesta casa, de la qual en queden algunes restes, i se'n va aixecar uns metres més enllà una de nova al lloc que ocupa ara. De les obres de finals del segle XVIII n'és testimoni una llinda, partida per la meitat, que forma part de les parets de l'actual Caselles. Un dels trossos, "BARTO / COMAS", fa de pedra cantonera a la façana. L'altre tros, "MEV / 1773", es troba en una paret de la sala, a l'interior de la casa.

L'altre meitat de la llinda (1773)

En arribar a Caselles el Bartomeu es va trobar amb una propietat força endeutada, així que una de les primeres preocupacions va ser aconseguir crèdit. Sobre Caselles gravaven 12 censals, amb un capital conjunt de 1.582 lliures, i es devien 593 lliures de pensions vençudes. El principal creditor era Josep Puigdellívol de Castelltallat, a qui es devien 800 lliures. Per quitar els censals i satisfer les pensions, el Bartomeu va crear el febrer de 1758 un nou censal de 2.175 lliures a favor de les Quotidianes Distribucions de la Seu de Manresa, la institució de crèdit més potent de la comarca. El censal va ser avalat pel pare i el germà del Bartomeu.
Més endavant encara va crear dos censals més, un de 100 lliures a favor de l'amo del Soler i un altre de 200 a favor d'una Pia Causa de Castellar. Part d'aquest diners van servir per cancel·lar un deute amb la confraria del Sant Crist de Camps.

L'economia del mas a la segona meitat de segle XVIII
Hem arreplegat tal quantitat de dades sobre l'activitat econòmica de Caselles que se'n podria ben bé fer un llibre. Ha calgut doncs fer un exercici de síntesi per resumir tantes dades al limitat espai d'aquest article.
La necessitat de diners era una constant al llarg d'aquest període, necessitat que es va aguditzar a començaments del segle XIX i que va acabar amb la ruïna i venda del mas. Aquesta necessitat crònica d'aconseguir ingressos, regulars i extraordinaris, va tenir un efecte positiu sobre la població de Camps, ja que molts pagesos van poder aconseguir terra per conrear i espai per edificar la vivenda. Els amos dels masos que gaudeixen d'una economia sòlida no s'avenen a fer segregacions ni empenyoraments de les seves terres, privant així als parcers de l'oportunitat d'esdevenir petits propietaris.

Ens consta que en el període comprés entre els anys 1767 i 1789, els amos de Caselles van fer 15 establiments de terra a rabassa i van cedir terrenys per edificar les cases següents; ca l'Isidró, cal Gascó, cal Lluís, cal Fuster, cal Marxant, cal Jaumetó, cal Fermí i la Balma, les dues primeres a Fals i la resta a Camps.
Una altra sistema per aconseguir efectiu eren els arrendaments de trossos de terra o de les parts de les collites. Entre 1783 i 1790 el Bartomeu va rebre 350 lliures per aquest concepte.
Els Caselles van arrendar el mas a Miquel Graell Madriguera, doctor en drets de Manresa, durant el període comprès entre el primer de gener de 1764 i el mateix dia de 1769 a raó de 136 lliures per any. L'arrendador podia posar el seu propi masover, però els Caselles es reservaven dues cambres per viure-hi i l'ús de la cuina. El masover tenia permís per prendre del bosc la llenya que necessités i podria disposar d'un lloc tancat amb clau per guardar el gra. La durada de l'arrendament es podia allargar si algun any es perdia la collita, *"a causa de la guerra o la pesta, de lo que Deu nos guardia"*.
L'abril de 1774 els Caselles van arrendar per cinc anys les parts que rebien de tots els seus quartaires pel preufet de 500 lliures. L'arrendador era el sastre manresà Josep Jordà, el qual havia de fer fabricar una bóta per guardar les parts del vi, bóta que al final de l'arrendament els amos de Caselles li abonarien. El tracte es va desfer, perquè al maig següent van entomar l'arrendament pel mateix preu dos socis, Anton Jordà de Manresa i Francesc Alsina Tatger de Monistrolet. Al setembre els dos socis, més un tercer de Manresa, van arrendar les quintanes del mas, les vinyes i olivars de la Solana, els horts de sota casa, els aglans i les pastures. Tot per cinc anys i 600 lliures.
La venda de les herbes era una possibilitat més de fer cèntims que tenien els propietaris. El 1781 se les van vendre per 650 lliures al seu veí Cristòfol Biadiu, l'amo del Soler, qui uns mesos més tard va fer una addició de preu de 133 lliures més. El 1786 les herbes les va comprar Josep Riu del mas Ferriola d'Aguilar per 700 lliures.

Altres ingressos van tenir lloc el 1769 quan la pubilla i el seu consort van llogar les terres i la caseta de Pere Jutge a Valentí Vall, qui els va fer un préstec de 100 lliures. El 1780 es van vendre la caseta a Francesc Sentellas de Sant Amanç per 200 lliures, 100 de les quals les va rebre directament el Vall.

El novembre de 1779 van vendre a gràcia a Miquel Vilanova de Castelltallat una estança, coneguda com la "Botiga", que es trobava a l'entrada de la masia. La cessió de la cambra anava aparellada amb el dret de transitar per la sala, fer servir els fogons, la pastera i el forn del pa, així com un pedaç d'hort de 3 quartans, que podria regar dos dies a la setmana, el dimecres i el dissabte. Per adobar l'hort el llogater rebria quatre càrregues de fems cada any. També li deixaven criar sis gallines i un "tocino a la estaca". La contrapartida era que el llogater havia de contribuir amb cinc jornals de treball. El preu de la venda era de 100 lliures i no el podien treure fins que no les cobrés.

Joan Comas Casellas

Malgrat que el pare encara era viu, trobem que a partir de 1792 el Joan ja exerceix d'hereu. Era llavors un home casat i afillat. El seu matrimoni s'havia pactat el maig de 1788 i la seva muller era Agnès Verdaguer, filla de l'apotecari d'Artés Josep Verdaguer. Uns anys més tard, un germà de l'Agnès s'establiria com a metge a Fonollosa (cal Francisquet).

El dot de l'Agnès va ser de 350 lliures i l'aixovar contingut en les dues caixes de noguer s'adeia amb la categoria social de la filla d'un apotecari. Com de costum, un dels capítols feia referència a la designació del futur successor de la parella, que havia de ser:

> ... lo primer nat de aquells, prescedint empero sempre los mascles a las femellas, solament sia apte, capas, idoneo y sufficient per regir y governar dits bens, sa de enteniment, bo de tots membres y que no sia sacerdot, religios ni soldat y no fascia frau algun al Rey, ni hagia caygut en crim de lesa magestat, y que en lo cas de cauray, y ara per las horas tres dies antes lo desheretaran ...

Aquesta darrera frase era una disposició molt prudent, ja que el delicte de traïció comportava la confiscació de tots els béns del reu, així que si aquest era desheretat tres dies abans de cometre el delicte, la hisenda reial no podia apoderar-se del patrimoni de la família.

La major part del dot de la noia es va rebre el 1792, però el 1815 encara no havia estat pagat del tot.

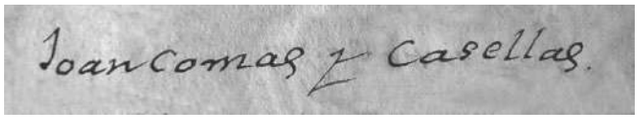

Signatura de Joan Comas Casellas (1809)

De fills de la parella coneixem a l'hereu Bartomeu, qui es va aparellar amb Maria Massanés, l'Antònia, casada amb Fidel Santllehí Prat, i la Maria Rosa, que va morir soltera a Manresa. A partir de 1811 el Bartomeu Comas Verdaguer apareix al costat del seu pare en tots els actes notarials

Durant l'època del Joan es van fer algunes reformes a la casa, almenys ho sembla indicar l'existència d'una llinda que s'ha conservat a l'edifici nou, que porta la inscripció: ANY / 1813 / JOAN / COMAS.

Decadència i ruïna de Caselles

La història del mas durant els anys en què va ser encapçalat pel Joan segueix la tendència anterior. El procés

Llinda de la casa antiga (1813)

d'endeutament va continuar i al final els deutes van superar tant la capacitat de generar ingressos que la propietat va esdevenir inviable i es va haver de malvendre. Els hereus d'una nissaga tan poderosa es van convertir en simples masovers.

Les estratègies emprades pel Joan per aconseguir ingressos van ser les mateixes que havia fet servir el seu pare; vendes a gràcia de les herbes, trossos de terra i parts de fruits, i establiments de cases i vinyes. Tot plegat va ser insuficient però, per frenar la ruïna.

Les dades de què disposem són molt nombroses, en concret 94 referències, de manera que en farem una tria i citarem únicament les més significatives.

Corral de les ovelles

El Joan va fer diversos establiments a pagesos locals fent possible la construcció de cal Sirola, ca l'Esteve, cal Jan Torres, cal Jep Torres, cal Tinai, cal Mariano, cal Sambleia, i cal Tico, de Camps, i de cal Sabató, ca l'Esquerrà, cal Jaume Cases i cal Pere Negre, de Fals.

En alguns casos la necessitat de numerari estava justificada, així el 1812 van manllevar a dos comerciants de Manresa 800 lliures per dotar una filla i el 1811 va vendre a gràcia tres vinyes per 431 lliures a Francesc Oliveras, l'apotecari de Fonollosa, diners que necessitava *"per expedicio de negocis y desahogo de nostras obligacions en un any tant humanament calamitos per raho de la actual guerra contra els Francesos".*

En aquesta etapa va tenir lloc un capítol més del llarg enfrontament entre els amos de Caselles i del Soler. Les diferències entre les cases veïnes venia de lluny, des de mitjans del divuit, quan els Caselles, que tenien drets sobre les terres de l'antic mas Soler, se'ls van vendre als

Biadiu. Segons els Caselles aquesta venda no era perpètua i reivindicaven que una part del Soler els pertanyia.
El 1803 Joan Comas necessitava diners i es va vendre al veí Domingo Biadiu les parts de diversos parcers per 1.100 lliures. El 1805 altres empenyoraments van afegir 2.900 lliures al crèdit. El 1813 el Biadiu va pagar 1.000 lliures més i va aconseguir quedar-se definitivament amb una porció del mas Caselles de 100 jornals, repartida entre Camps i Fals. El maig de 1814 va reaparèixer una antiga qüestió entre els dos veïns referent als termes entre les finques respectives. Els àrbitres que van anomenar no van aconseguir posar-se d'acord i el maig de 1815 en van designar uns altres. El 3 d'agost d'aquell any la situació ja era de guerra declarada quan Ramon Vilaseca, regidor segon de Camps, va presentar-se a l'era del mas Caselles i va endur-se per la força 10 quarteres de blat i el va lliurar al Soler. Tres dies després el mateix Vilaseca, a qui Joan Comas no reconeixia cap autoritat, va presentar-se al vespre, es va endur més blat i *"me hizo entregar la vara que siempre habia sido del bayle de la Quadra de Casellas y la llave de los grillos de hierro de que se servia el bayle de dicha Quadra para sujetar a los malhechores"*. El Joan va protestar enèrgicament per aquest abús i va reclamar la restitució dels símbols de l'autoritat, la vara i les claus de la presó. La concòrdia no va arribar fins el març de 1817, quan Joan Planell es va fer càrrec dels deutes amb el Biadiu.
La pèrdua del mas per part del Joan i el seu fill Bartomeu va ser un drama amb diversos actes. Va començar el 1812 amb la venda a gràcia a Joan Planell d'una bona part de les terres del mas per 2.800 lliures, va continuar amb successius crèdits, i va acabar el 1818 amb la venda del dret de lluir, amb la qual cosa la propietat passava definitivament a mans del Planell.

MAS COMA (4ª part)

L'apogeu del mas de les Feixes

Les Feixes de Coaner era una de les cases més principals i riques de la Catalunya central, per la seva antiguitat i significació en diversos episodis històrics. En l'edifici actual s'hi aprecien quatre fases ben distintes de construcció, totes elles ben documentades. A la façana té encastades dues garites de guàrdia a les cantonades, un testimoni dels temps insegurs que va patir el territori al segle XVII. A la part de darrera hi ha adossada una capella, a la qual es pot accedir directament des de la casa i que durant uns anys va fer la funció d'església parroquial del terme. A més del coberts habituals en les grans cases, les Feixes té un molí fariner al costat de la Riera de Salo i un pou de gel, que és dels més ben conservats de la comarca i que va estar actiu fins a la primera dècada del segle XX.

L'amo Anton Feixas Feliu posseïa els masos Feixes, Solernou, Roca, Xicola i Gubianes, amb una superfície de 473 hectàrees, però el 1826 encara fa engrandir el patrimoni comprant el mas Montaner de Castelltallat i posteriorment el mas Vena de Salo, de 234 quarteres d'extensió.
No va tenir sort amb la primera muller, l'Antonia Subirà, que li va durar poc més d'un any. Amb la segona Maria Anna Palet Torras, de Matadepera, va tenir dos nens i dues nenes, però tres d'ells van morir a la infantesa i només va sobreviure la gran, la Maria, nascuda el 5 de setembre de 1830.
Llavors es va produir un fet poc usual entre les grans cases pairals catalanes; aparellar una pubilla amb un hereu. El marit escollit per la pubilla Maria Feixas Palet va ser Joan Mercadal Bacardit, el jove hereu del mas Coma de Camps.

Que era una unió entre dos patrimonis desiguals es va posar de manifest en els mateixos capítols matrimonials, signats el 29 de juliol de 1849. El vell Feixas va fer incloure un article que obligava als descendents de la parella a anteposar el cognom Feixas al de Mercadal, perdent tots els drets a l'herència en cas de no fer-ho

Arxiu Feixes

Les Feixes de Coaner (c.1950)

així. Aquesta exigència en fer perdurar el cognom ancestral no era només una qüestió sentimental, sinó una manera de manifestar qui tenia els diners i el poder. Joan Mercadal va acceptar el tracte i, aconsellat per sa mare, va regalar a la Maria dues calaixeres *"al estil del dia"*, tres vestits de seda, quatre de llana i dues dotzenes de camises.

El Feixas va morir a finals de 1853 i llavors la Maria va quedar mestressa de les Feixes. Com que la casa era més important i confortable, la família s'hi va instal·lar, mentre que la masia Coma era ocupada per masovers. Van anar arribant els fills, primer la Paula (1850), seguida pel Josep Martí (1851), la Maria Mercè (1853), l'Anton (1855), el Lluís (1863) i la Patrocini (1870).
La Paula es va casar amb Josep Garriga Fortuny, hereu del mas Garriga del Solei d'Aguafreda, i la Patrocini amb Eugeni Anglès de la Guàrdia de Prats. En els dos casos el dot va ser de 3.000 lliures. La Mercè no estava bé i es va quedar a casa. L'Anton va morir a la infantesa i el Lluís als 19 anys.
L'hereu Josep Martí va fer capítols a finals de 1879 i el 5 de febrer de 1880 va esposar la noia Àngela Riba Canela, natural del Bruc. Els pares del xicot van ratificarlo com hereu, amb una reserva a lliure disposició de

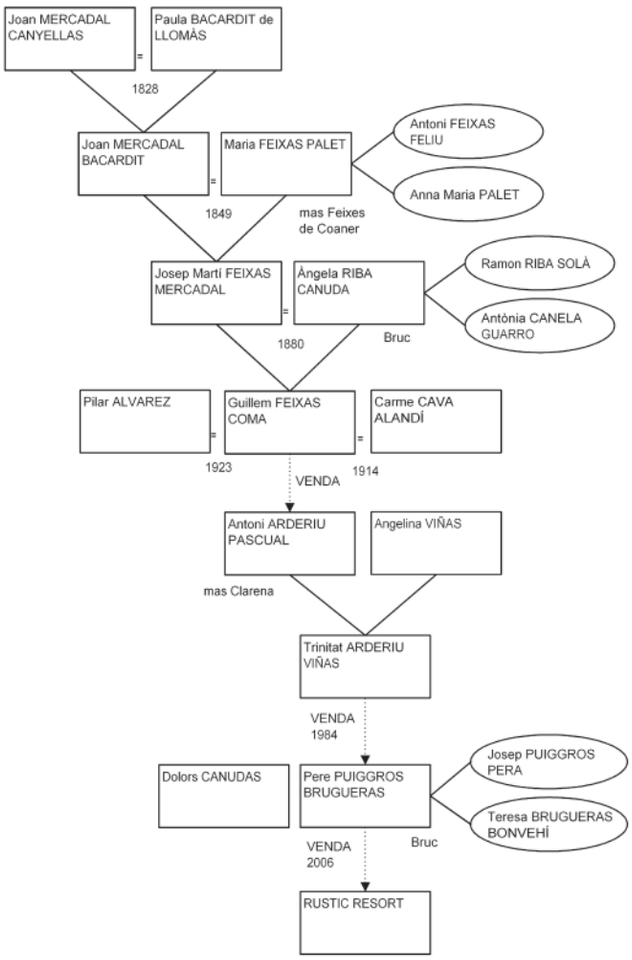

16.000 pessetes pel Joan Mercadal i 21.333 per la Maria Feixas. Així mateix van excloure de la donació un vitalici pels dos fills malalts, la Maria Mercè i el Lluís.
El dot de la núvia va ser de 2.666 pessetes i l'aixovar anava en consonància amb la seva categoria social. Dins de les dues calaixeres de caoba hi havia, entre moltes altres peces, set vestits, dos d'ells de seda, dues dotzenes de "pañuelos para faltriquera", sis mocadors pel cap, sis enaigües, i dos mantells de seda negra.

L'economia del mas Coma

Quan el Josep Martí va arribar a l'edat de governar la propietat el 1873, els seus pares van traslladar-se de les Feixes a la casa Coma de Camps.
Joan Mercadal s'ocupava dels afers de la seva heretat. El 1851 va recuperar una peça de 10 quarteres que feia molts anys que estava empenyorada per 300 lliures als amos de Vilalta de Castelltallat. El 1852 va pagar una fiança per permetre que Josep Ribera, propietari de Coaner, no hagués de conviure amb els presos comuns i pogués disposar d'una cambra pròpia al primer pis de la presó de Manresa.
El gener de 1854 va recomprar a Josep Selva de Castelltallat la vintena part de la collita de cereal que aquest tenia des de 1814. Li va costar 2.300 lliures i per aconseguir els diners va arrendar per vuit anys a Jeroni Morera, un sastre de Prats, dos boscos del mas Coma, l'Obaga Gran i l'Obaga de Sant Esteve i els Abeuradors, pel preu de 4.300 lliures.
El 1856 va manllevar 848 lliures a Pere Vall de Manresa i 600 a Ramon Reguant de Súria, hipotecant el mas com a garantia. El 1867 va ser el comerciant Jaume Miralles qui li va deixar 16.000 rals de billó, el primer any sense interès i després al 6%. Va hipotecar un camp de 8 quarteres al Clot de la Caseta i la "Vinya Gran" de 22 quarteres. Per tornar el capital li va caldre endeutar-se novament el 1868 amb 3.000 pessetes i el 1879 amb 6.000 pessetes.

Aquesta necessitat permanent de numerari era carregosa a causa dels interessos, però l'economia del mas s'equilibrava, en part, amb els ingressos de les parts de les collites. La cessió de terra als parcers era per això un aspecte que mereixia la màxima atenció del propietari.
Dels nombrosos establiments per plantar vinya es pot destacar les 7 quarteres deixades al quart a Pau Feixas (1851), 9 quarteres a Esteve Mercadal (1854), 18 a Mateu Fontanet (1854), 16 a Joan Vila (1859), 26 als germans Bacardit Ferrer (1860), o 10 quarteres a Pere Pelfort (1864). Alguns cops l'establiment anava associat amb la construcció d'una casa, i així van néixer cal Passadret i cal Fadrí Jaumet. L'entrada en la majoria de cessions era merament simbòlica, però en un dels casos, el del Casalot, va ser de 500 lliures. També es podien fer diners venent un bosc, per artigar i aprofitar la fusta. Així, el 1873 Joan Mercadal va arrendar a Bonaventura Casellas, el Putxó, el bosc dit la Devesa, de 15 quarteres, pel preu de 3.000 pessetes.

El 20 de novembre de 1870 Joan Mercadal es trobava a les Feixes malalt al llit i va demanar fer testament. Va fer hereu al Josep Martí i va llegar 1.000 lliures a cadascun dels altres tres fills. Va superar la malaltia però, i va tornar al mas Coma, on li va arribar finalment la mort el 10 de novembre de 1884. Va ser enterrat al cementiri nou que feia poc que s'havia estrenat. Es va fer en un tros de terra cedit per l'amo de cal Coma, perquè, segons la veu popular, a la mestressa Maria li desagradava la vista del cementiri vell des de la finestra de casa i per aquest motiu va promoure'n el trasllat. A l'enterrament del Joan hi van participar 8 capellans i en els solemnes funerals que van tenir lloc el 14 de febrer n'hi van haver 19.

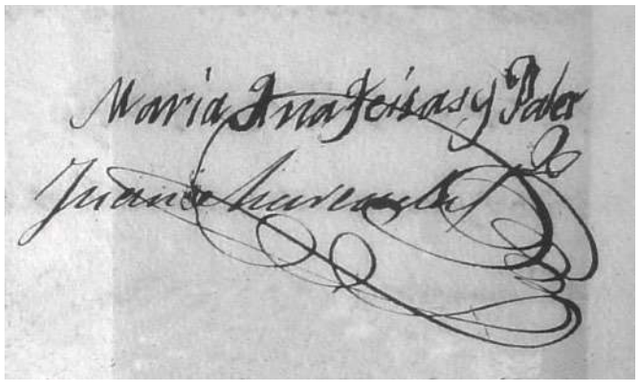

Signatures de Joan Mercadal i Maria Anna Feixas (1861)

Al cap d'un mes de la defunció del Joan, la vídua i el seu fill van fer inventari del mas Coma, que tenia una extensió de 625 quarteres i estava estimat en 40.200 pessetes. A l'estable hi havia una somera, al corral sis gallines i a la cort un porc que pesava unes 60 lliures carnisseres. De bótes n'hi havia dues de grans, de 50 i 20 càrregues, al celler principal, quatre de 25 càrregues en un altre celler i tres de petites a les golfes. A la sala s'hi trobava una taula llarga de noguer amb quatre bancs,

Canterano restaurat

un rellotge de paret, dotze cadires i una taula petita, i al menjador una altra taula de noguer i dos bancs. A la primera planta hi havia quatre quartos o dormitoris, on s'hi trobaven diverses caixes plenes de roba de vestir i de llit. A la segona planta hi havia quatre quartos més amb llits, però el mobiliari era més senzill, ja que deurien ser les estances pels mossos i minyones. La cuina estava dotada amb molts estris d'aram, com calderes, cassons, olles i paelles, a més de dues dotzenes de plats de pisa, una dotzena de tasses, sis coberts de fusta i moltes més coses. Al rebost s'hi guardaven 30 lliures de cansalada, 6 lliures d'embotits i dues de llard.

Els testaments de la pubilla

Després d'enviudar la Maria va tornar a les Feixes, deixant la propietat de Camps en mans de masovers. Tenim constància que al llarg de la seva vida la Maria va fer cinc testaments, cadascun d'ells modificant l'anterior i adaptant-lo a la situació canviant del seu entorn familiar. El primer el va fer el maig de 1859 i va nomenar hereu al fill, a qui va manar que tingués cura de l'església de les Feixes, dedicada a sant Martí, i que mantingués a les seves germanes Paula i Mercè fins que trobessin marit, però si no volien estar a casa amb ell, els havia de deixar habitar a la casa que tenia la família al carrer de Talamanca de Manresa. En els testaments de 1867, 1892 i 1895 també es pot copsar la preocupació pel benestar de les seves filles, especialment la Mercè, de qui diu que si no pot ser cuidada a casa que li busquin una bona família i que l'hereu pagui 2 pessetes diàries pel seu manteniment. En cap cas volia que fos internada en un manicomi. Quan va fer el tercer testament el fill gran ja era mort i per això va derivar l'herència als fills d'aquest.

És curiosa la contrasenya que la Maria va incloure per poder modificar els testaments. La frase derogatòria era "Nostre Senyor ajudi a ma estimada filla Mercè".

El darrer testament està datat el 10 de juliol de 1901 i la novetat principal és que designa hereu al seu nét Eugeni Guillem Feixas Riba. Les 21.333 pessetes de què disposava per llegar les va repartir entre diferents parents i persones de confiança. Entre aquestes persones de confiança destaca Josep Biosca Bacardit, de cal Mangala de Fonollosa, a qui va encarregar l'administració de l'herència. El Mangala era el col·lector i masover del mas Coma i s'havia convertit en la mà dreta de la mestressa. El masover li havia deixat diners, 2.000 pessetes (1894) i 12.000 el (1901), que van servir per aixecar la hipoteca que havia signat el 1886 a favor de Carme Firmat. La relació entre els dos era estreta, com ho mostra el fet que en el testament que va fer el Mangala, que era solter, va deixar els seus béns a la Maria Feixas.

La pubilla de les Feixes i usufructuària del mas Coma va morir el 16 de novembre de 1902 i va ser enterrada al cementiri particular de casa seva, tal com ella desitjava.

L'hereu escampa

Josep Martí Feixas Mercadal es va casar, com hem vist, el 1880 amb Àngela Riba Canela. Van tenir cinc fills, el Modest, la Maria (1884), la Paulita (1885), l'Eugeni Guillem (1888) i el Josep (1891). El primogènit Modest va morir jove, la Maria es va casar amb Francesc Palà, la Paulita amb Antoni Garcia de la Paz, i el Josep amb Antònia Planas.

El Josep Martí va patir una mort prematura el 1892 i el 1897 la vídua Àngela Riba va fer segones núpcies amb Joan Carné Comaposada, l'amo del mas Gras de Sant Mateu, a on s'hi va instal·lar amb els fills petits.

Eugeni Guillem Feixas Riba era conegut com "Guillermo" i no va poder prendre possessió de l'enorme patrimoni deixat per la seva àvia, perquè era menor d'edat. Segons l'inventari fet el 1905, aquest consistia en 1.599 quarteres del mas Feixes, 70 del mas Muntaner, 234 del mas Vena i 625 del mas Coma. De l'administració d'aquestes finques se'n va cuidar el tutor, el padrastre Joan Carné, fins que el noi va poder accedir a l'herència el 1915.

Aviat es va veure que el patrimoni acumulat pels avantpassats al llarg de segles no duraria en mans del Guillermo. No tenia tirada per les coses de pagès, sinó que els seus gustos tendien cap al refinament i els luxes cars. Es conta d'ell que era addicte a la ruleta, les timbes de cartes i altres entreteniments de les persones riques i ocioses. Les poques vegades que venia a Camps ho feia amb el seu flamant auto, que deixava a tots els pagesos amb la boca oberta.

Es va casar dues vegades. Amb la primera dona, Carme Cava Alandi, (1914) va tenir dos fills i amb la segona, Pilar Álvarez, (1923) dos més.

Cap el 1934 Josep Vilalta, el parcer del Casalot, va comprar al Feixas la terra que menava i un bon tros més. Es diu que en va pagar 700 duros. Amb aquesta segregació el mas Coma va perdre una superfície d'unes 20 hectàrees, la major part de terreny costerut i erm. El juny de 1936 l'Eugeni Guillem va vendre per 250 pessetes a l'ajuntament una parcel·la de 3.000 m2 per fer-hi les escoles noves, escoles que no es van construir fins el 1958.

Els darrers propietaris

Cap el 1945 el Guillem es va vendre el mas a Antoni Arderiu Pascual, l'amo de Clarena. Es diu que la raó principal per la compra va ser el desig d'aprofitar l'aigua de la Font de la Vall del Puig, una font abundosa situada

dins de l'heretat Coma. El nou propietari no va fer cap intervenció a la masia, on van continuar els mateixos masovers, però va passar a rebre les parts de la vintena de parcers.
Antoni Arderiu va deixar en testament la propietat Coma a la seva filla Trinitat Arderiu Vinyas, si bé era el seu germà Pere qui l'administrava, juntament amb Clarena.
El 5 d'agost de 1977 Pere Arderiu va vendre la casa amb un tros de terra a Lluís Serra Sirvent mitjançant un contracte privat. Lluís Serra era de Barcelona i treballava en el ram de les assegurances. Coneixia el Pere Arderiu, perquè compartien l'afecció pels automòbils d'època, i quan es va jubilar va comprar-li la casa de Camps.
Es trobava llavors en molt mal estat, després de ser habitada durant gairebé cent anys per masovers, i el nou propietari va contractar una colla de paletes forasters i va fer moltes obres, sobretot a les infraestructures. Pujava a supervisar les obres aproximadament un cop per setmana, però no va arribar mai a passar una nit a la masia. Quan no va poder conduir més, i davant del desinterès de la família, va posar la casa en venda a través d'una agència.

L'alcova dels amos

Pere Puiggros i el seus pares buscaven una casa a la zona i un dia van llegir en un anunci al diari que es venia. Els va agradar i el 27 de desembre de 1984 Trinitat Arderiu els la va vendre. Prèviament va caldre arreglar la paperassa i segregar la casa amb 6 hectàrees de la finca mare, que era de 115 hectàrees. Amb la casa hi anava l'era, l'hort del darrere, la pallissa i el cobert de la premsa. La pallissa havia patit un incendi uns anys enrere i no tenia teulada, mentre que al cobert situat davant de la façana principal s'hi trobava una premsa arcaica, però en bon estat de conservació.
Pere Puiggros era fill del Bruc i treballava com a tècnic en una important empresa de caldereria, mentre que la seva muller Dolors Canudas era natural de Piera.
El matrimoni va invertir molta il·lusió i esforç en la restauració del vell casalot. Les obres les va fer la colla de paletes del Xavier Vall de Fonollosa, els quals hi van treballar, de manera discontinua, gairebé dues dècades. Les primeres intervencions van ser per fer la vivenda habitable, millorant els tancaments, l'aillament i la calefacció. Llavors s'hi van instal.lar a viure de manera estable els pares del Pere, Josep Puiggros i Teresa Brugueras.
Al cap de poc el Josep i la Teresa van llogar a Emili Vila la botigueta i el Cafè de Camps. L'ocupació no els venia

Sala principal

de nou, perquè havien tingut tota la vida una botiga de comestibles a Abrera.

Els paletes van reparar les parets exteriors, però on van tenir més feina va ser a la part de dins, que van recuperar emprant materials originals. A la sala es va descobrir la porta tapiada d'un quarto secret, amb la llinda gravada amb l'any 1754. Després van decorar l'interior amb mobles antics restaurats i d'altres que van comprar. De la dotació primitiva del mas pràcticament només va restar la taula llarga de la sala, dos canteranos de fusta noble i dues grans bótes de cadireta al celler. D'aquesta manera la masia Coma va assemblar-se al que havia estat al segle XVIII, en els seus anys de glòria, quan hi habitaven, envoltats d'objectes sumptuaris, els propietaris.

Una nit de pluja, uns lladres van entrar a la casa i es van endur en una camioneta una gran quantitat de mobiliari valuós, provocant un gran disgust als amos. Aquest va ser un dels motius que van fer que posessin la casa en venda, comprant-la el 27 de març de 2006 la societat limitada Rustic Resort S.L.
Segons el registre, la societat té per finalitat l'adquisició i explotació d'establiments hotelers i cases de turisme rural, explotacions agràries i ramaderes, inclosa la cria i pupil·latge de cavalls, i la rehabilitació i venda de cases rústiques.
Fa un parell d'anys s'ha engrandit la propietat amb la compra d'un parell de camps de la Caseta, en els quals hi ha plantat vinya.

Masovers

Certament per aquesta casa hi deuen haver passat molts més masovers dels que aquí esmentarem, però el seguiment dels masovers és dificultós, perquè no solen aparèixer en la documentació notarial.
El primer masover que hem trobat és Rafel Graner Moliner, el qual el juny de 1872 va tornar a l'amo Joan Mercadal 23 quarteres de blat i 2 de civada, que li havia deixat l'hivern anterior per pastar pa i per sembrar les terres. A finals de segle la masoveria la tenia Josep Biosca Bacardit, que abans hem esmentat.
Entre 1905 i 1910 surt al padró la família formada per Pere Rubió Esquius de Copons i la seva muller Dolors Casulleres Closa de Massana. Durant aquest cinc anys van tenir cinc fills, però no tots van viure. El 1915 el Pere havia enviudat i estava casat de nou amb Maria Prat Rebordosa de Grevalosa.

En el padró de 1924 hi surt una altra família de masovers, els quals s'hi estarien molts anys. Eren Pau Planas Vila i la seva dona Angeleta Torras Gubianes. El Pau era fill d'Andreu Planas Llobet i Antònia Vila Bacardit, amos d'una casa del Raval de Borredà, dita justament cal Pau. L'Angeleta era una filla de cal Jan Torres de Camps. S'havien casat el maig de 1903 i tenien una colla de fills; Albert (1904), Pepet (1907), Jaume (1910), Mariano (1915), , Esperança (1908), Maria (1912) i Roser (1914). No deuria ser fàcil alimentar una família tan nombrosa i la veu popular deia que a les males èpoques el Pau nodria la canalla únicament amb patates escalivades que guardava sota l'escó de la cuina.

El fill gran Albert va portar a casa la muller Encarnació Grau Bonvehí, de la masoveria del mas Feixes, i van tenir dos fills, l'Andreu i el Josep Maria. Els altres germans i germanes es van anar dispersant per diverses cases de les rodalies. Els Planas menaven molta terra, i a més de la del mas Coma, també sembraven els camps de les Marcetes de Viladordis. Van ser dels primers de segar amb una garbelladora, tibada per una o dues mules.
L'Albert Planas va morir el 1973 i els seus descendents van seguir vivint a la casa Coma fins que l'Arderiu se la va vendre.

TRACTAMENT DE LES BÓTES DE VI

Al nostre país la tradició de la vinya i el vi és molt antiga. L'elaboració del vi amb els mètodes artesanals té el problema de la conservació. L'alcohol etílic del vi, en presència d'acetobàcters, es converteix espontàniament en àcid acètic, el component del vinagre. Aquest procés depèn de les condicions ambientals, en especial de la presència d'aire, ja que els bacteris són aeròbics, és a dir, necessiten l'oxigen de l'aire. El mecanisme de la reacció bioquímica no va ser descobert fins al segle XIX, però l'experiència i la saviesa popular ja intuïen, acertadament, que per prevenir que el vi s'avinagrés s'havia de mantenir en un recipient ben tancat, on no hi pogués haver aire, situació però, difícil de mantenir durant un període llarg de temps.
Un gran avenç en la conservació del vi va ser la mesura de cremar lluquet dins de les bótes. El gas diòxid de sofre desinfecta i desplaça l'aire, fent que el vi no es piqui. Modernament s'afegeixen additius al vi, com el bisulfit sòdic, que impedeixen la fermentació acètica a les tines, bótes i ampolles.

Cremant lluquet

Malgrat la cura que tenien els avantpassats en tapar bé les botes i cremar-hi periòdicament lluquet, inevitablement el vi de vegades es picava i s'espatllava la bóta. Trobem remeis per reparar una bóta dolenta en unes notes, sense datar, que es conserven entre els papers de l'arxiu de la família Bacardit, de la Caseta de Camps.
Es complementa amb receptes per enfortir el gust del vi i per elaborar vi ranci, una beguda molt adequada per acompanyar les postres.

Per una bota de vi de set cargas escaldat, agre o vert, tres lliuras de polvos de marmol, mija lliura de sal, una nou muscada, sis cuartos de clavell y cañella picada, mitx porro de ron, y se posa en una casola, se remena be y se tira a dintra de la bota per dal.

A una bota de 4 cargas que sia agre, una dotsena de garrofas, mija lliura de sucre amb dos porrons de vi y, cuan es bullit una tercera part, se dexa perdre el bull y si posa un patrico de rom y se tira dintra de la bota, se tapa be, y cuan es fret se treu.

Per dar color y fortalesa a una bota de vi de set cargas, un cuarto de campetxo, una dotsena de garrofas, dos presas de chocolata de la bona, una nou moscada, sis cuartos de cañella de olanda, y se posa en una olla amb cuatre porrons de vi y se fa bullir una tercera part, y cuan es fret, se i tira mitx porro de esprit de vi, se remena be y se tira dintra de la bota.

Per fer tornar ranci una carga de vi, tres preses de chocolata de la bona, sis cuartos vandilla (vainilla ?), 9 cuartos cañella de olanda de la bona, una nou muscada, tres onsas de sucre clarificat, y se posa en una olla amb cuatre porrons de vi y se fa bullir una tercera part, y cuan es fret, se y tira mitx porro de rom, se cola y se tira dintra de la bota y se tapa be.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 17 Gener 2014

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

EL CAFÈ DE CAMPS

Les tavernes, fondes i establiments recreatius en general són invents antics, però només se solien trobar en poblacions d'una certa importància. A finals del segle XIX els pobles petits van reivindicar el seu dret de divertir-se sense haver de baixar a la ciutat, i a cada poble va sorgir algun emprenedor local disposat a obrir un establiment, on els homes, després de la feina, es poguessin reunir i passar l'estona, bevent, jugant a cartes, o fent petar la xerrada. Les dones, evidentment, en quedaven excloses, ja que el seu lloc era a casa. Si volien conversar sempre ho podien fer al sortir de missa o al safareig públic.

En aquell temps també es va produir un canvi en les festes dels pobles. Els actes religiosos de les festes majors es van mantenir, però les danses i músiques tradicionals van passar a un segon pla davant de l'empenta dels balls i músiques urbanes. El jovent no es va conformar amb el secular ball de bastons i altres de similars que formaven el folklore, sinó que es va engrescar amb el pasdoble i altres balls moderns, que permetien un contacte físic, bé que controlat, amb la parella del sexe contrari. Aquesta evolució dels costums la podem observar en els programes de festa major.

Els ballets tradicionals tenien lloc a l'era, però les giragonses dels balls moderns exigien un terra llis, la qual cosa va crear la necessitat de disposar de locals adients. En aquella època també es va popularitzar en les societats rurals el gust per les comèdies i drames teatrals, representacions que requerien igualment un local tancat.

En aquest context va ser quan es van obrir cafès i sales de ball en tots els pobles del municipi. El primer cafè el va obrir a Fonollosa Ramon Bascompte el 1884, però li va sortir competència quan en va construir un altre al mateix carrer Lluís Garriga, el 1910. A Camps el local recreatiu es va començar el 1885, com veurem, mentre que a Fals Domingo Grau va inaugurar el 1910 el Cafè del Tinai.

El Mangala

Josep Biosca Bacardit va néixer el 10 d'octubre de 1854 a cal Mangala de Fonollosa. Com que no era l'hereu va marxar de casa bastant jove i es va instal·lar a Camps. No en tenim la certesa absoluta, però segurament va fer de masover al mas Coma, on si més no, hi va treballar de mosso, tal com recull un debitori de 1894, en el qual la mestressa reconeix deure-li 2.000 pessetes pels salaris endarrerits i diners deixats.

Arxiu Vila

Casament de Celesti Vila

El 22 de maig de 1885 l'amo del mas Santpere li va vendre un solar de 7.500 pams quadrats per edificar-hi un local destinat a sala de ball. El contracte de compravenda va ser privat, perquè Isidre Grau Perich encara era menor d'edat, i no va ser fins el 20 de gener de 1900 que el van ratificar davant de notari. Llavors el Cafè ja estava construït i el Santpere va posar algunes condicions al Mangala: havia de cloure amb reixes les dues finestres, dirigir les aigües pluvials de la teulada cap a orient i a ponent, i tenir tancades les gallines. En compensació, li deixava agafar de la seva propietat tota la pedra i sorra que necessités per a futures ampliacions.

Josep Biosca deuria necessitar efectiu, perquè el 9 de febrer de 1900 es va vendre el Cafè a Marcel Pintó Biosca per 580 pessetes. No tenia cap intenció de deixar el negoci, perquè la compravenda estipulava que el venedor seguiria ocupant el local fins el 5 de maig de 1909, pagant un lloguer anual de 75 pessetes. El comprador podia fer obres a partir del quart any i construir una vivenda annexa. El Biosca es reservava el dret de llogar la vivenda, preu per preu, abans que ningú.

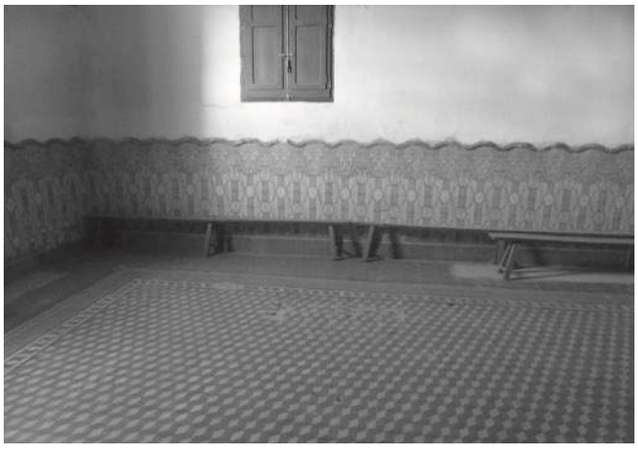

La sala

Marcel Pintó era paleta i vivia a Sant Joan. Era fill del també paleta Miquel Pintó Casas, natural de Queralbs, i de Maria Biosca Bacardit i, per tant, nebot del Josep Biosca. Tenia un germà, el Vicenç, que treballava a Barcelona, i una de les condicions de la compra del Cafè era que havia de pagar-li 250 pessetes per la legítima. I si no ho feia abans de quatre anys, el Cafè quedaria en propietat a mitges entre els dos germans. Això no va passar, perquè l'agost de 1901 el Marcel va donar al Vicenç 150 pessetes i el 1902 la resta.
El Marcel estava casat des de 1898 amb Teresa Vilalta Colillas i s'havia fet una casa a Sant Joan en un solar al carrer Major comprat a la vídua Suanya.

Josep Biosca tenia acumulat un cert capital i el feia córrer per obtenir-ne benefici. El juny de 1901 va deixar 12.000 pessetes, en bitllets de banc, a Maria Feixas Palet, la mestressa del mas Coma, de les Feixes de Coaner i altres masos. El préstec era avalat per aquestes propietats. Al mateix temps la mestressa va vendre al Josep una casa al carrer Talamanca de Manresa per 4.000 pessetes. El 1906 va deixar a l'amo del mas Feixes 1.500 pessetes amb un interès del 6% anual i el 1905, 1.625

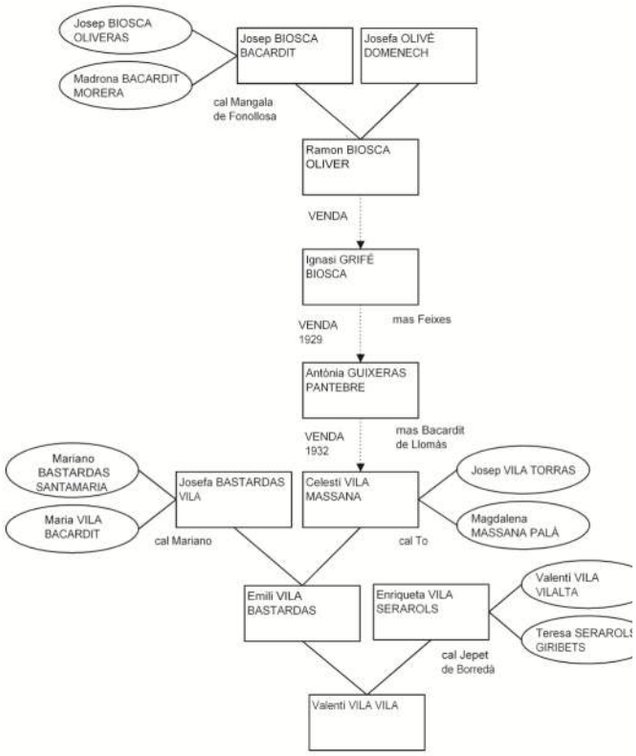

a Josep Bastardas, l'amo de Bastardes de Fals i del Junyent de Camps, amb el mateix interès.

Quan el seu germà Pere va morir sense descendents directes, el Josep va heretar les cases i les terres del Mangala. El febrer de 1905 es va vendre una de les cases, dita cal Vicenç i actualment cal Closa Nou, a Francesc Puig Cots. El maig d'aquell any va fer un préstec de 10.000 pessetes a Josep Oms Rovis de Manresa al 5% d'interès, avalat pel mas Rovis de Santpedor. L'agost de 1909 va deixar 5.000 pessetes al 6 % al fuster Joan Bargay, qui va hipotecar a nom seu una casa a la Pujada del Castell, crèdit que es va incrementar el 1910 amb 1.250 pessetes més.

Tornant al Cafè, el 8 de novembre de 1903 el Marcel Pintó es va revendre la sala de ball al seu oncle pel mateix preu que n'havia pagat. El 3 de desembre de 1906 el Josep Biosca Bacardit va llogar-lo per un període de 10 anys a Pere Feixas Oller, l'amo del mas Feixes. Les condicions eren que el Feixas havia de pagar la contribució, fer les petites obres de manteniment i pagar un lloguer semestral de 90 pessetes.

Josep Biosca va fer un primer testament el 1901, quan encara era solter, i va fer hereus a la mestressa del mas Coma i a Josep Planas Salats. El definitiu el va fer el 12 de juny de 1907. Llavors estava casat amb la vídua Josefa Olivé Domenech i tenia amb ella una filla d'un any, la Caterina. Va fer hereu al primer fill, si és que el tenia, va deixar l'usdefruit a la dona i va fer un llegat de 500 pessetes a la fillastra Josefa Pujol Olivé. Va fer constar que si la seva vídua tenia problemes econòmics, d'acord amb els marmessors, es podria vendre el Cafè i una vinya, dita del Macià, que pagava el quart a la Casa Nova.
En el tema de l'enterrament, va voler uns funerals de 2ª classe i que li diguessin 200 misses.

Els cafeters
Ignorem si ho va fer el mateix Josep Biosca o foren els seus descendents, però el Cafè va ser venut a Ignasi Grifé Biosca, l'amo del mas Feixes. El canvi va tenir lloc abans de 1920, perquè en un document d'aquell any consta que ell n'és el propietari. Aviat el Grifé va abandonar Camps, perquè els seus negocis amb la fusta el van portar a la Seu d'Urgell. Mentrestant el Cafè el va tenir arrendat a diverses famílies.

El 1910 hi eren Antoni Casas Cots, de Fals, i la seva dona Emília Griells Rius de Castellfollit, però a finals d'aquell any ja havien marxat i s'estaven a la masoveria de la Casa Nova. El seu lloc el va ocupar el matrimoni format per Joan Bastardas Sardans, de cal Jan Bastardes, i Francesca Morera Llobet, els quals s'hi van estar uns quatre anys.
Joan Bastardas Vilalta era fill dels masovers de cal Trilla de Salo, una casa avui derruïda. Va fer uns anys de mosso a Claret de Cavallers i el 1914 va venir a Camps per casar-se amb Àngels Vilalta Grau, filla del Casalot. Després de casar-se van llogar al Grifé la vivenda i el local del Café, i van obrir una botigueta on s'hi venia una mica de tot. Per proveir-se de gènere, de tant en tant, baixaven a Manresa amb el carro.
Els diumenges obrien el cafè, però el negoci no donava

Arxiu Vila

Àpat familiar (1962)

per viure i el Joan menava terra a parts. El 1916 els va néixer la Pilar i el 1920 la Doloretes. El matrimoni amb les dues filles va marxar el 1920 a Callús, on el Joan va trobar ocupació de carreter a la fàbrica tèxtil de can Cavaller. S'hi van estar uns quants mesos i llavors van obrir una botiga de comestibles a la carretera de Cardona de Manresa. Allà se'ls va morir la Doloretes i van tenir dos fills més; la Providència (1923) i el Josep (1933). Aquest darrer va entrar als 12 anys al seminari de Vic i es va fer capellà.

Gots pel cafè i la barreja

El 15 de febrer de 1921 es va signar un contracte d'arrendament entre Ignasi Grifé i Celestí Vila. El preu del lloguer de la casa i la sala era de 200 pessetes a l'any i en el contracte hi figurava un inventari dels mobles i estris existents.
Hi havia dues cafeteres, una niquelada i l'altre de llautó, un molí de moldre els grans de cafè, un taulell de marbre i unes balances, una màquina per fer llum, vasos, copes, taules i cadires, etc. Aquests objectes proven que la botiga i la cafeteria estaven perfectament equipades. No sabem quan temps va durar l'arrendament, però mentrestant, el 19 de juny de 1929, Ignasi Grifé es va vendre el Cafè a Antònia Guixeras Pantebre. Aquesta era la dona de Francesc Bacardit Morera, l'amo de Bacardit de Llomàs i la casa Nova de Camps.
Aquell any es van casar Ramon Bonvehí, de la Pabordia, i Maria Fàbrega, de cal Ferrer de Fonollosa, i van instal·lar-se al Cafè. La Maria cuinava, feia de dispesera i portava la botiga. Van tenir primer una nena dita Rosa que va morir als 4 anys, després el Ferran (1931) i la Ma. Àngels (1935).
La mestressa es volia desprendre del Cafè i va oferir-lo als llogaters, però aquests no tenien prou diners i qui se'l va quedar va ser Celestí Vila Massana. La compravenda va tenir lloc el 27 de juliol de 1932.
Aleshores van fer una permuta, el Celestí va deixar la masoveria de la Casa Nova i es va traslladar al Cafè, mentre que el Ramon Bonvehí i la seva família van passar del Cafè a la masoveria.

La propietat que va adquirir el Celestí consistia en un terreny de 1.500 m2, on hi havia construïda una vivenda adossada a una gran sala. A la banda de migdia de l'edifici s'hi havia afegit, en una època indeterminada, un altre cos, els baixos del qual es destinaven a cafè. Sembla ser que abans de l'ampliació, el cafè havia estat en un racó de la sala. La botiga es trobava en un quartet, entrant a mà dreta, i tenia també un accés directe des del carrer. A dins hi havia un taulell de marbre per despatxar la carn i uns prestatges encastats a la paret.
La sala era de planta quadrada, passava dels 100 m2 i les parets estaven recobertes fins a una alçada de metre vint, amb rajola de València decorada. A la porta d'entrada, de fulla doble, hi havia una finestreta que servia per vendre les entrades. Les encavallades de sostre eren de fusta, però modernament s'ha fet la teulada nova i ara les bigues són de formigó.

La família Vila

Celestí, nascut el 1890, era el fill petit dels amos de cal To. Va estar de mosso a Bacardit de les Olles i a cal Feixes, i amb els 300 duros que va estalviar es va poder pagar un substitut pel servei militar. Als trenta-un anys es va casar amb la Pepeta Bastardas de cal Mariano, que llavors en comptava vint-i-un. Va ser un matrimoni doble entre les dues famílies, perquè també van unir-se un germà i una germana seus.
Acabats de casar van entrar de masovers a la Casa Nova. Tenien botiga de comestibles i altres coses, i mataven i venien carn de xai. Van tenir la Rosario i l'Emili, però 15 dies després de néixer la tercera criatura, la Teresa, la mare va morir a resultes del part. La nena la va alletar la dona de cal Jan Boixeda, compartint la llet amb la pròpia filla Teresina Tomasa.
El Celestí va enviudar l'agost i durant uns mesos va tenir per minyona a la Carmeta Casellas Grifé, de cal Putxó,

Cafetera

més endavant casada a cal Passadret. La Carmeta el dia de Santa Llúcia li va presentar l'Angeleta Vall de cal Sambleia. Uns dies després el vidu va anar a demanar-ne la mà al Sambleia i aquest, que tenia tres filles, li va dir que havia de començar per la més gran. Després de molt insistir el Celestí va aconseguir endur-se l'Angeleta, que era la segona. L'Àngela explicava que va acceptar el vidu per la il·lusió que li feia despatxar a la botiga. Quan es van casar tenien 37 i 22 anys, respectivament, i l'endemà de les noces, els fillastres van demanar aigua a l'Angeleta. No se la van beure, perquè en realitat no tenien set, només volien comprovar si la nouvinguda responia al crit de "mare". Més tard el Celestí i l'Angeleta van tenir la Núria (1930) i la Mercè (1934).
De la botiga se'n cuidava sobretot l'Angeleta, mentre que el Celestí menava a parts un tros de terra de Clarena. També va comprar 5 o 6 quarteres a la Devesa, del mas Coma. Va pagar la terra amb diners de la República i després de la guerra l'amo va exigir un nou pagament amb moneda de curs legal. L'he pagada dues vegades, se'n lamentava.

Façana (1974)

La Rosario va fer parella amb Pepito Bonvehí Closa de la Pabordia i van anar de masovers al mas Sallés de Rajadell. La Núria, amb Marcelino Tomasa de cal Jan Boixeda. La Tereseta, amb Àngel Torras de cal Tiquet de Fonollosa. La Mercè, amb Pepet Clotet Puig de Castelltallat, els quals van portar durant molts anys el cafè de Castelltallat. I l'Emili, l'hereu, ho va fer amb Enriqueta Vila, de cal Jepet de Borredà.
L'Emili i l'Enriqueta Vila van tenir una noia i dos nois. La Maria Teresa està casada amb Jaume Batriu de Manresa i viuen en una casa nova que es van fer a la Devesa. Treballa a Manresa com a professora de català per a adults. Josep Maria és professor de secundària a Navàs i s'està Manresa amb la seva muller Dejalin Pérez Quintana, de Cuba. El gran, el Valentí, és solter i l'actual propietari de la casa. El Valentí ha estat pagès tota la vida i a més de la terra pròpia s'ha cuidat durant molts anys de les terres del mas Santpere.

El Cafè, centre neuràlgic del poble
Al Cafè es despatxava cafè d'olla, barreja d'aiguardent i mistela, vermut, gasoses, i per la canalla, caramels i pega dolça. Per les festes, feien àpats de mongetes amb botifarra. Després de missa els homes jugaven a cartes, sobretot a la brisca, i menys, a la manilla, el canari o el dòmino. S'hi jugaven un porró de vi o barreja.
La sala s'il·luminava amb làmpades de gas, gas acetilè que es fabricava als baixos, en un dipòsit on reaccionava l'aigua i el carbur. Ocasionalment es llogava una pianola de maneta per fer ball els diumenges a la tarda. Les comissions o societats que organitzaven les festes majors i les caramelles, llogaven la sala. Per la festa major petita, Santa Llúcia, pujava un quintet, i per la festa major, una orquestra d'una dotzena de músics que feien ball de tarda i nit. Els instruments es pujaven amb carro des de la carretera i els músics dinaven repartits per les cases.
Quan el rector va muntar el grup de teatre amb el jovent, la sala del Cafè es va convertir en un teatre improvisat, però l'espectacle que va assolir més èxit de públic van ser els Pastorets que s'hi van representar a partir de 1955.

Durant els anys que el Celestí Vila va menar el Cafè s'hi van fer algunes obres de millora, essent la més important la col·locació al terra de la sala d'un bonic mosaic hidràulic amb motius geomètrics. A sobre del cafè el 1948 va aixecar un pis amb diverses habitacions, que servien per acollir hostes. S'hi estaven alguns dies els forasters que treballaven al poble. La mestra Ester Pedruelo s'hi va estar un curs sencer, però el dispeser de més llarga durada va ser Juan Ángel Jiménez, un que feia de mosso al mas Feixes. També s'hostatjaven al Cafè estiuejants, com una família de Barcelona que va venir uns 6 o 7 estius. Als hostes la mestressa del Cafè els feia la dispesa.

El Cafè feia les funcions de local social i era el lloc de trobada per discutir els assumptes del poble. S'hi reunia la comissió de festes, s'hi escollien els representants a l'ajuntament i s'hi feien les assemblees de la "Germandat de Sant Crist", una societat de previsió social dels pagesos. També era el lloc on visitava el metge. Quan van posar al cafè el primer aparell de televisió del poble, la novetat va atraure grans audiències, sobretot els dies de futbol.
A sobre de la cafeteria hi havia un quarto equipat com a barberia amb una cadira de barber i els estris de l'ofici. El barber habitual era Miquel Puigdellívol de Betlem que afaitava i esquilava la parròquia els dissabtes i diumenges.
El 1962 l'ajuntament va instal·lar al Cafè un telèfon públic per donar servei als veïns de Camps, cosa que va

Cartells de la festa major

reforçar encara més el seu paper central. Es podien demanar conferències i rebre trucades. La família Vila feia desinteressadament la funció de fer arribar els avisos urgents a les cases incomunicades del poble.

Després del Celestí el cafeter va ser el seu fill Miliu. El 1980 va fer obres i va construir una part nova a la part de migdia, amb una galeria amb grans vistes sobre el pla de Camps. L'abril de 1981 la família es van traslladar a la casa nova i el Miliu va llogar la casa vella, el cafè i la botiga a Joan Puigdellívol i Carme Sarri, de cal Passadret. S'hi van estar fins l'estiu de 1984 i llavors la botiga i el bar les van agafar Josep Puiggròs i Teresa Brugueras, del mas Coma, que coneixien l'ofici perquè tota la vida havien tingut botiga a Abrera. Van plegar el 1989 i aleshores la botiga va quedar tancada, però el Miliu va seguir obrint el bar els dissabtes i els diumenges a la tarda, els dies que els homes solien jugar a cartes.
Les festes del poble es van seguir fent a la sala, organitzades per la recent creada associació cultural, fins que el Cafè va tancar definitivament les portes el 1992, acabant-se una història de més de cent anys durant els quals el Cafè va ser el centre neuràlgic del poble de Camps.

CA L'ESTEVE

La història comença a l'estudi del notari Casasayes de Manresa el 27 de desembre de 1802. Aquell dia van tancar un tracte Joan Comas Casellas, l'amo del mas Caselles, i el pagès Esteve Torras, que va consistir en l'establiment del primer al segon, de tres trossos de terra, un per plantar-hi vinya i olivers, l'altre per destinar a l'hort, i el tercer per fer-s'hi una casa.
El tros per plantar era de dues quarteres d'extensió i es trobava a la partida dita *"desobre lo single del morro de ovella"*. Els tractes eren els habituals de la rabassa amb algunes particularitats. Així, l'amo deixava agafar al parcer cada any la brossa del seu bosc necessària per fer 200 piles, que servirien per cremar i aportar adobs a la terra i millorar-ne la textura. L'hort era a la vora d'un torrent conegut, entre d'altres denominacions, com el Torrent de l'Home Mort. Per fer la casa li va cedir un tros quadrat de 80 pams, on hi podria encabir l'era i una bassa per recollir les aigües de la pluja. El preu de l'establiment va ser de 35 lliures al comptat.

Ruïnes

L'Esteve va fer la casa adossada, paret contra paret, a la que havia construït el seu germà Joan dos anys abans, coneguda com cal Jan Torres. Un tros més amunt hi havia la casa d`un altre germà, cal Jep Torres.
El desembre de 1815 l'Esteve va aconseguir una mica més de terra de l'amo de Caselles, que li va vendre un pedaç de ¾ de quartà a la vora de la riera, pertanyent

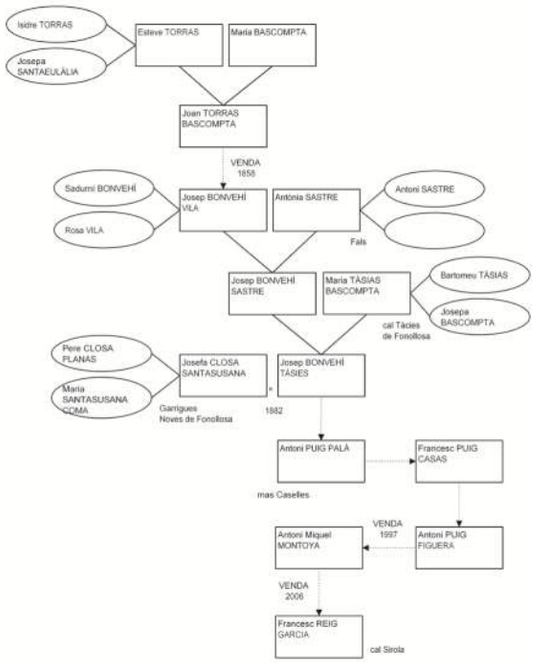

a la part de l'heretat Caselles que es trobava dins del terme de Fals.
La muller de l'Esteve era Dominga Casals Montserrat, natural d'Aguilar, amb qui acordar matrimoni el febrer de 1811. Els capítols ens permeten assabentar-nos de dades tan interessants com els noms dels seus pares, Isidre Torras i Josefa Santaulàlia. La dona se li va morir i se'n va buscar una altra, la Maria Bascompta. L'Esteve va abandonar aquest món el 1834, deixant l'herència al seu fill Joan Torras Bascompta.

El Joan també va estar casat dues vegades. La primera era la Josefa Verdaguer i la segona, Agnès Prat Bargués, una manresana, encara soltera, però ja una mica granadeta, amb qui es va casar l'octubre de 1865. Llavors ell i la seva mare ja no vivien a Camps, sinó a Manresa, pel motiu que després veurem. De l'activitat del Joan no n' hem trobat rastre, tret d'una observació en el testament de l'amo de cal Passadret, que va deixar escrit que devia al Joan 120 rals i volia que els hi paguessin.

El 2 d'abril de 1858 Joan Torras es va vendre la casa i les terres que menava a Camps a Josep Bonvehí Vila. La

casa no deuria ser gran cosa, ja que es descriu com una *"barraca o choza"* situada al Morro d'Ovella. La venda incloïa l'hort de l'Home Mort, una vinya i olivar a sobre del Cingle del Morro d'Ovella, i l'hort de Fals. Tot plegat es va traspassar per 110 lliures.

Josep Bonvehí era natural de Grevalosa i veí de Camps. És possible que abans de comprar la casa ja hi visqués, si més no, menava terra a Camps des de 1847. Aquest any l'amo Caselles li havia establert a parts una peça de vinya vella i bosc. El tracte no era massa bo, ja que havia de donar la meitat de les olives i un terç del raïm.

El Josep era fill de Sadurní i Rosa i es va casar amb Antònia Sastre de Fals. No era fill únic, sinó que tenia altres germans: el Francesc, casat el 1825 amb Rosa Casas Palà, de cal Tico Vell de Fals, la Caterina, casada el 1824 amb Josep Escalas Tomàs, de cal Felip de Fals, la Maria, casada el 1829 amb Ramon Vilaseca, de cal Pedro, i el Vicenç, casat el 1887 amb Teresa Obach. Quan la Maria va marxar de casa, el 1829, els seus pares Sadurní i Rosa eren els masovers del mas de la Vall de Fonollosa.

El Josep va fer dos testaments, un el juny de 1864 i el definitiu el 12 de novembre de 1865. Les disposicions no varien d'un a l'altre i es poden resumir dient que va demanar que se li diguessin quatre misses de cos present i 60 misses al llarg de l'any de dol. Va fer hereu al fill, i en absència d'aquest, al nét.

Va morir el 16 de setembre de 1874 i, amb un retard de tres anys, el seu fill i hereu Josep Bonvehí Sastre va fer inventari. Hi figura la casa, valorada en 600 pessetes, les vinyes del Morro d'Ovella i de Caselles, i l'hort de Fals. L'altre hort ja se l'havia venut en vida el Josep. El setembre de 1879 van enterrar la seva vídua Antònia Sastre.

Boca del forn de pa

Josep Bonvehí va trobar la dona al Raval de la Poca Farina, a cal Tàcies. Amb la Maria Tàsias va tenir nou fills. Els quatre xicots es deien Josep, Francesc, Magí i Miquel, i les cinc noies Antònia, Margarida, Maria, Rosa i Francesca. En referència a aquests descendents es pot dir que el Francesc i el Magí van donar lloc a dues cases noves de Camps, cal Magí i cal Xisco de la Pabordia, i que de les noies, la Margarida es va casar amb Josep Palà de cal Patusca, la Maria amb l'amo de cal Jaume Cases de Fals, i la Rosa amb un de Sant Martí de Torruella dit Ramon Riera Soler. En tots els casos els dots va ser de 40 pessetes.

L'hereu Josep Bonvehí Tàsias va fer capítols el 8 de gener de 1882 amb Josepa Closa Santasusana, de cal Majà. Els

Tina adossada a la casa

pares van donar a la Josepa 80 pessetes de dot, dos vestits, dos llençols, quatre tovalloles, unes estovalles i 15 pessetes per comprar-se una caixa de núvia. És curiós que el Josep fes constar que en aquell moment no tenia béns immobles per garantir el dot de la futura muller, però que tan aviat com n'adquirís ho faria.

D'aquest matrimoni en van sortir set fills, però no creiem que tots naixessin a ca l'Esteve, perquè aleshores la família Bonvehí havia canviat d'escenari, permutant les aspres costes del Morro d'Ovella per les terres més amables, i productives, del Pla de Camps.

Calculem que a finals del segle la família Bonvehí va marxar de ca l'Esteve i va entrar de masover a la Pabordia, una finca que en aquell moment era del capellà

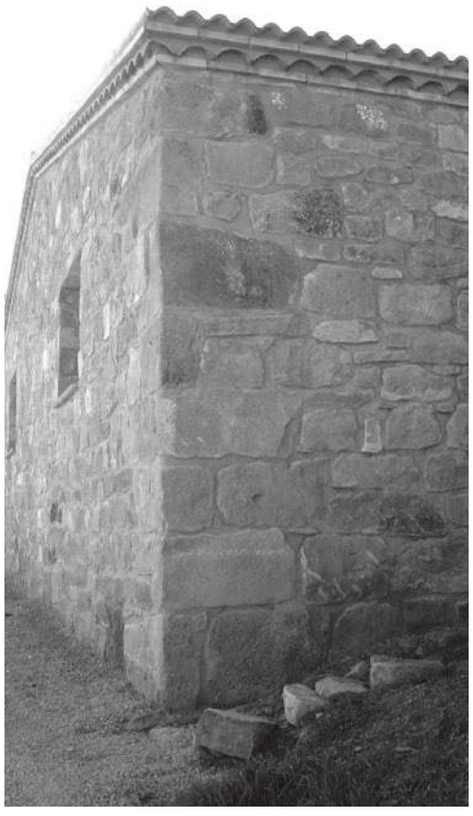

Cobert actual

de Manresa Josep Guitart. La continuació de la història dels Bonvehí es troba en el Quadern dedicat a la Pabordia de Caselles.
A la casa buida de ca l'Esteve hi van viure llogaters. Eren la família formada per Celdoni Clarena Morros i Ramona Vila Massana, uns rodamóns que anaven saltant d'una casa a l'altra. La primera data certa de la seva estada a la casa és el 1907, quan els va néixer el fill Gabriel, aquell que arribaria a ser alcalde del municipi de Fonollosa. El 1908 van tenir una nena, la Carme, que va morir un mes més tard. El 1909 va néixer el Josep, el 1910 el Celdoni i el desembre de 1914 l'Avel·lí. A l'any següent ja trobem la família Clarena instal·lada, provisionalment, a cal Mateu Gascó de Fals.

No hi ha constància que ca l'Esteve fos habitada després per altre gent. En els registres municipals entre els anys 1920 i 1944 hi consta que el propietari és Josep Bonvehí Tàsias, malgrat que el 1944 ja feia anys que aquest era mort. Ignorem quan, però és un fet que la casa va retornar a Caselles, d'on provenia. En l'arxiu de cal Closa s'hi troba l'inventari fet a la defunció de Josep Bonvehí Vila, una evidència del traspàs de la casa ruïnosa al Puig, que es deuria fer de paraula a canvi d'una petita compensació.
A començaments de la dècada dels 60 Francesc Puig va descobrir la casa, en part per aprofitar les teules i en part per evitar de pagar la contribució urbana.
El 28 de juliol de 1997 Antoni Puig es va vendre les ruïnes de la casa, juntament amb un tros d'era, a Antoni Miquel Montoya i a la seva dona Blandina Deop, que tenien la casa veïna de cal Sirola des del 1992. El 2006 cal Sirola amb les restes de cal Jan Torres i ca l'Esteve van passar a l'actual amo, Francesc Reig. Aleshores quedaven tres parets de ca l'Esteve, en una de les quals era ben visible la porta del forn de coure pa i les ruïnes d'una tina adossada a la casa. El 2010 Francesc Reig va reconstruir l'edifici, aprofitant el mur del darrera, i l'ha convertit en un cobert o garatge.

ELS PASTORETS DE CAMPS

La vida a Camps era un punt ensopida; feina i més feina, i el diumenge missa i després una estona al Cafè. L'única cosa que trencava la monotonia eren les festes, que s'esperaven en candeletes. El jovent no sabia què fer per matar l'avorriment.
En aquestes, el febrer de 1955, va arribar al poble el nou rector, mossèn Lluís Vall Fumanya. Era un capellà jove i tenia el cap ple d'idees per estimular la vida cultural del seu ramat. Va engrescar als joves del poble a representar els pastorets de Folch i Torres i, com la pedra que cau en una bassa d'aigües tranquil·les, va posar en marxa un moviment en forma de cercles concèntrics que va involucrar una bona part de la població, especialment el jovent.

Els més decidits es van apuntar de seguida d'actors, després es van empaitar els indecisos, i finalment es va demanar la col·laboració d'altres persones per a les diferents tasques de la producció.
A l'estiu van començar els assajos dirigits pel rector, el qual hi posava la part musical de collita pròpia, tocant amb gran delit un piano vell que tenia a la rectoria. En total hi participaven una trentena de persones, que van decidir fer dues representacions; la tarda del dia de Nadal i per Cap d'Any. La moguda dels assajos, una nit va picar la curiositat de la parella de la guàrdia civil, que es va acostar al Cafè per esbrinar que tramaven. La mà esquerra de l'amo del Junyent, que sabia com tractar la patrulla, va solucionar l'incident.

Per les representacions es va construir una tarima de fusta que ocupava una bona part de la sala del Cafè. A la serradora de Salvador Roig es van comprar 6 taulons, 4 taulers i 32 llates, que van costar 1.768 pessetes. El ferrer Salvador Serra va presentar una factura de 779 pessetes per la confecció d'uns suports de ferro per fer l'escotilló per on sortia el dimoni i altres ferros. El Marcelino de cal Jan Boixeda va posar la seva traça al servei de l'espectacle.

Cartell de la representació a Fonollosa

De l'escenografia i els efectes especials se'n va cuidar el Josep Maria Bastardes, destacant una efectista il·luminació de les banyes de Satanàs. També va construir ell mateix un elaborat "tabernacle" o giny mecànic, que servia per alçar, a força de braços des de sota de l'escenari, la maredeu en un moment àlgid de la representació. A l'octubre es van començar a pintar els decorats en un rotlle de paper de 20 metres que es va adquirir a cal Valentí Fainé.
La roba se la cosia cadascú a casa, destacant l'impressionant barret alt que duia el Gran Sacerdot, però pels protagonistes principals es van llogar alguns vestits a la "Sastreria para Teatro Garcia", al carrer Bar-

Llibret dels Pastorets

celona de Manresa. El lloguer per tots els dies de les representacions va ser de 500 pessetes. També
es van llogar unes perruques postisses a la "Peluqueria para Señoras Prunés Vilaró. Servicio completo para teatro". Van costar 186 pessetes.

L'estrena va tenir lloc, amb una gran expectació, el 25 de desembre de 1955 a mitja tarda. L'endemà es va fer una segona representació i es va acomiadar l'espectacle el dia u de gener de 1956.
L'èxit de públic va ser clamorós i en totes les sessions es va arribar a l'aforament màxim, unes 150 persones. El públic era de casa i forasters, i el preu de l'entrada era de 6 pessetes.

L'elenc dels pastorets era el següent:
Lluquet: Ramon Vila de cal Jepet de Borredà.
Rovelló: el seu germà Josep Vila
Satanàs: Josep Maria Bastardas del Junyent
Llucifer: Ramon Palà de cal Pelfort
Jeremies: Emili Vila del Cafè
Sant Josep: Emili Vall de cal Sambleia
Maredédéu: Pepeta Oliva del Junyent
Gran Sacerdot: Josep Grau del Fadrí Jaumet
Getsè: Ferran Bonvehí de la Casa Nova
Isabeló: Roser Grau de cal Passadret
Àngel: Angelina Tomasa de cal Balandrès
Marta: Maria Palà de cal Cisteller
Pastorets, pastoretes, fúries, etc.
Pau i Josep Palà, Josep i Ramona Serarols, Heribert Oliva, Albert Llobet, Antoni Gorrera, Àngel Grau, Valentí Vila i algun altre que no ens ve a la memòria.
L'apuntador, un element important, perquè sempre n'hi ha algun que no recorda el paper, era Pere Soldevila del Soler. En una ocasió es va substituir el ninot que feia de jesuset al portal de Betlem per una criatura de debò; va ser el Josep Maria, el fill del Miliu del Cafè. Després el nen va créixer i ja no va ser possible tenir un nen Jesús de carn i ossos.

Els pastorets van tenint continuïtat i a la segona edició es van millorar alguns aspectes, per exemple el tema de la il·luminació elèctrica. Es van comprar bombetes i cable per valor de 1.187 pessetes.
Les crítiques favorables van posar sobre la taula la possibilitat de fer els pastorets en altres llocs. Es van representar a Fonollosa, Rajadell, Fals i Sant Mateu, i a tot arreu van ser molt aplaudits. El desplaçament de la gent i la tramoia es feia amb el camió de cal Feixes, conduït pel Rossend Grau. El més delicat era sens dubte el transport del piano de mossèn Vall.

Tal com és tradició, al final de les representacions, després de l'adoració dels pastors, es cantaven alguns cuplets de caire còmic i satíric, sovint relacionats amb l'actualitat política i social. Aquests versets eren composats pels mateixos actors i s'adaptaven a la realitat del lloc de la representació.
Els solia cantar el Rovelló Josep Vila, el qual encara conserva en l'actualitat una bona veu i una memòria envejable i ens n'ha cantat alguns, perquè els puguem transcriure aquí.
El primer es va cantar en la representació dels pastorets que es va fer a Fonollosa el 1959, coincidint amb la portada d'aigua a Fonollosa i la construcció de les escoles noves a Camps. El cuplet anava dedicat a l'alcalde Clarena, que assistia a la funció.

En el nostre senyor alcalde moltes gràcies li donem
A Camps ja tindrem escola, molt promte la inaugurarem,
I al poble de Fonollosa gran millora s'hi ha fet
Aigua bona i abundosa, per tot gasto, oh que bé !

El segon exemple de cuplet és un tendre poema dedicat a la Isabeló, el personatge dels Pastorets que encarna l'amor romàntic.

De noies fines i maques bé n'hi ha en aquest món
Però no pas cap de tan graciosa com la meva Isabeló
Veient-la tan ensucrada i amb aquest parlar tan dolç
Em ve el desig de ser mosca per tastar tanta dolçor.

Els pastorets de Camps va ser un fenomen intens, però de curta durada. Quan va marxar mossèn Vall se'n va cuidar el rector entrant Joan Collell, però aquest no tocava el piano i la cosa va decaure. Per altra banda, els canvis que va introduir mossèn Collell no van acabar de satisfer i la gent se'n va anar cansant. La darrera edició dels pastorets va ser el Nadal de 1962. Era l'any de la gran nevada i es va haver de suspendre la primera representació, perquè el poble estava incomunicat.
Els decorats i el material es van guardar a la rectoria de Fonollosa i uns anys després van servir per un espectacle nadalenc a càrrec de la canalla de Camps i Fonollosa.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 18 Març 2014

CAMPS
Quaderns de la memòria històrica

LA CASA NOVA (4ª part)

La Casa Nova ha estat sempre una masoveria de Bacardit de Llomàs i la seva història vinculada a aquest mas fins que el 1944 se'n va segregar i es va vendre, com oportunament veurem.

Joan Bacardit Font va fer inventari dels béns que li havia deixat el pare el maig de 1871. La propietat Bacardit era molt rica, però l'hereu tenia un problema. El problema eren els seus catorze germans, que aspiraven a un tall del pastís.
Els dots de les seves germanes grans van ser de 1.000 lliures i el de les altres 700. El 1876 el Josep va reclamar la legítima al jutjat de primera instància i mentrestant es va negar a retornar a l'hereu una vinya i una cambra a la Casa Nova que el pare li havia donat. Es van avenir després del pagament de 700 duros i el compromís de deixar utilitzar la cambra a una filla del Josep fins que aquesta es casés. La cambra era a la part de davant, a l'extrem de la sala. L'Agustí va obtenir 4.250 pessetes el 1880 després de desocupar una cambra del mas Bacardit que mantenia en penyora. El Francesc també va reclamar la legítima a l'hereu el 1884 i aquest li va haver de donar 750 duros per aturar el plet amb què l'amenaçava. El 1885 les germanes solteres Francesca i Antònia van pledejar per la legítima de llurs germans Ramon i Francesc i els va haver de donar 450 duros de plata. Aquests dots i legítimes eren una sagnia que anava descapitalitzant la casa i que va obligar a endeutar-se.

El 1872 l'hereu de Bacardit va demanar un préstec de 700 duros en moneda d'or al ferrer i maquinista Joan Anguera de Calaf, amb la promesa de tornar-los al cap d'un any amb un interès del 6%. El 1878 va demanar 2.500 pessetes al fabricant Joan Verdaguer Soler, el 1880, 4.000 a Francesc Puig de Fonollosa, el 1884, 3.750 al seu germà Francesc, i el 1886, 500 duros a Miquel Pelfort Palà. Tots el préstecs es van fer per dos anys, l'interès del 6%, i amb la garantia de les terres de la Casa Nova.
El 1888 Joan Bacardit va ingressar inesperadament 800 pessetes, equivalents a 300 lliures, perquè l'amo del mas Feixes li va quitar un censal que havia estat creat el 1694.
Durant aquesta època el Bacardit va vendre petits trossets a parcers, dins dels quals s'hi van edificar cases. El 1878 va vendre a Isidre Selga un tros de quatre quartans, on s'hi va fer la casa de cal Teixidor. El 1872

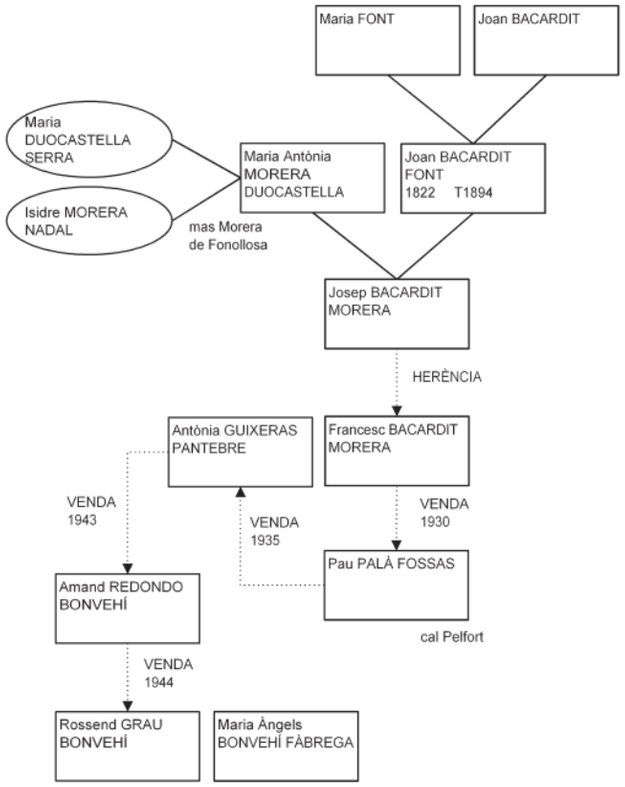

va cobrar de Jaume Vila, de cal Jepet de Borredà, 693 pessetes per escripturar el terreny on hi tenia la casa, que havia estat cedit anys enrere de paraula, i el 1875 va vendre un solar on s'hi va construir cal Bon Jan.
També va establir terra del mas Casa Nova per convertir-la en vinyes, com per exemple les 8 quarteres que el 1872 va establir a Jaume Vila Bacardit. Un dels parcers va ser el seu propi germà Francesc, a qui el 1884 va establir 5 quarteres en terrenys del mas Giró. Li va fer el mateix tracte que a qualsevol parcer, el quart, i una de les clàusules era que "se pondrá a costas del mismo estabiliente un pesador para cerciorarse del peso de la cargas de vendimia se extraigan de dicha viña, a cuyo pesador deberá el adquisidor ayudar a sostener la romana".

Una família nombrosa
L'hereu de Bacardit de Llomàs, es va casar amb Maria Antònia Morera, la pubilla de la Morera de Fonollosa, produint-se un aparellament entre dos propietaris, un fet inusual a la nostra terra.

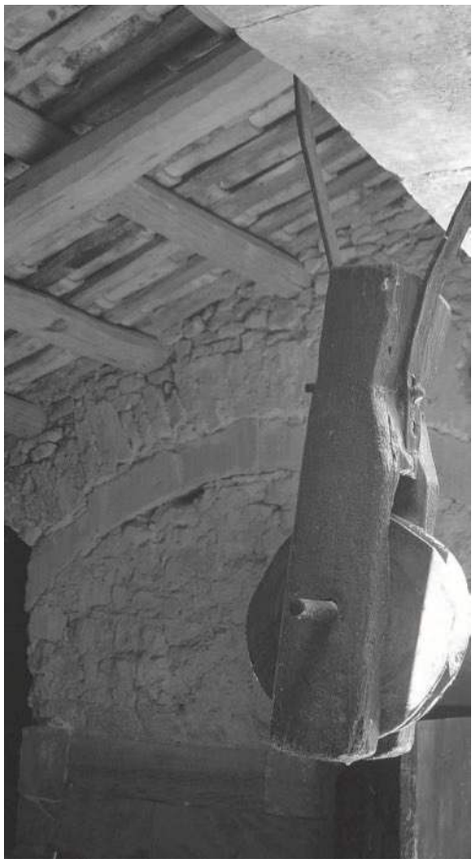

Corriola de la cisterna de Bacardit de Llomàs

Segons una còpia del registre parroquial, van batejar els següents fills: Margarida (1838), Maria (1840), Serafina (1842), Paula (1843), Josep (1845), Francesca (1847), Josefa (1848), Antoni (1850), Dolors (1853), Joan (1855), Maria (1857), Francesc (1859), Àngela (1861), i Lluïsa (1864). Aquesta generació va ser víctima de la mortalitat infantil habitual a l'època i dels 14 només van arribar a adults tres nois i sis noies.
Joan Bacardit va cuidar-se de governar les propietats de la seva dona, a més de les pròpies. En l'apartat dedicat a la Morera es poden trobar abundants mostres de la seva activitat. Els casaments de les filles i la mala gestió dels negocis van provocar grans deutes avalats per la Morera i les Garrigues, que al final es van haver de vendre, com veurem.
El Joan va enviudar el 1875, va fer un testament el 1880, i el definitiu el maig de 1894. Es trobava llavors cec i malament de salut i va morir el dia u de desembre d'aquell mateix any.

El successor Josep Bacardit Morera el maig de 1895 va arrendar a Pau Palà i a Josep Bacardit Puigdellívol 20 quarteres de bosc de la part dita la Devesa pel preu de 3.325 pessetes. Tenien sis anys per tallar tots els arbres excepte 14 roures gruixuts. Podien utilitzar les branques i els arbustos per fer formiguers en els seus sembrats. Uns mesos més tard va fer una altra venda de bosc al Palà i al mestre de Fonollosa per 16.750 pessetes. El 1895 va demanar un préstec de 1.250 pessetes a les germanes Basulles de Manresa per un any, però tres anys més tard va reconèixer que no podia pagar. Aquestes germanes eren l'Antònia, casada amb Pere Sallés Oliveras, la Caterina, casada amb Jaume Sallés Oliveras, i la Maria, soltera. El 1896, Josep Bacardit, amb el consentiment dels seus germans Antoni i Francesc, es va vendre el mas de les Garrigues per 5.000 pessetes i el mas Morera per 38.000, però gairebé tots els diners van servir per eixugar deutes.
Josep Bacardit va fer testament el 30 de maig de 1901 i va morir poc després. No estava casat i l'herència va ser pels seus germans Antoni, Francesc i Josefa, a parts iguals.

Una subhasta ben embolicada
La situació de la propietat era molt complicada en aquell moment, perquè estava hipotecada en garantia de les legítimes de les darreres dues generacions i per això el 1904 els tres hereus es van negar a acceptar l'herència. Mentrestant però, entre el maig de 1903 i l'agost de 1904 Antoni Bacardit, que es titulava possessor o administrador, va fer sis establiments de vinya a la Casa Nova i quatre a la part de Castelltallat. Eren cessions per 100 anys i tenien l'objectiu de plantar de nou els ceps que havia matat la fil·loxera.

El 1905 les germanes Basullas van reclamar el deute de 1895 i, com que els hereus es van fer l'orni, el jutge va decretar l'embargament i va posar les finques a subhasta pública. Va ser complicat determinar-ne el preu de sortida, perquè la major part en quedava exclosa per garantir els drets legitimaris. Els pèrits van estimar un valor de més de 142.000 pessetes i, després d'uns càlculs que no entenem, va sortir a subhasta per 26.672 pessetes. La primera subhasta es va fer el 21 d'agost de 1904 i va quedar deserta, així com la segona. A la tercera, les germanes Basulles van oferir 1.000 pessetes, però el jutge va considerar que era massa poc, finalment el 31 de gener de 1906 els va adjudicar les finques. Per salvaguardar els drets dels hereus es va dividir l'herència de la següent manera: per les germanes Basulles el mas Bacardit de Llomàs i la meitat del mas Casa Nova, i pels hereus de Josep Bacardit, l'altra meitat de la Casa Nova i les heretats Cogullera i Font.
El 25 de setembre de 1910 les germanes Basulles van vendre's els drets sobre l'heretat Bacardit i la meitat de la Casa Nova a Salvador Marcet Soler, advocat, i a Josep Martí Prat, obrer, a mitges, pel preu de 1.500 pessetes. Per afegir més confusió al tema, el dia u de juliol de 1912 el Josep Martí va empenyorar la seva part a Dolors Bacardit Morera, la qual en va pagar 500 pessetes, adquirint així drets sobre la meitat de Bacardit i un quart de la Casa Nova.

Arxiu Casa Nova

Façana abans de les reformes

Terrat i cobert nou

Mentre es desenvolupava aquest procés, tan confús, sobre la propietat, aparentment qui administrava la finca eren els germans Antoni i Francesc Bacardit Morera. Entre el 1912 i 1917 van establir vinya a 7 parcers de Camps i altres llocs. Les superfícies oscil·laven entre les 2 i les 5 quarteres i el contracte era al quart i per cent anys. El setembre de 1919, l'Antoni i el Francesc van signar un contracte de masoveria del mas de Bacardit amb Josep Puigdellívol Simon, de cal Pere Moliner de Fonollosa. Els amos es van reservar una part de casa per si volien fer-hi estada i en tal cas, el masover *"tendrá la obligación el masovero quando quieran subir o regresar de la masoveria los cedentes, facilitar les algunas caballerias en la estación de Rajadell, eso si le avisan oportunamente"*.

El 26 de maig de 1919 els germans Antoni i Francesc Bacardit van comprar
a Salvador Marcet i Josep Martí la part que tenien sobre la propietat. L'Antoni va fer testament el setembre de 1923 i, en morir, els seus drets van passar al Francesc. Aquest va comprar el 8 de maig de 1922 la quarta part de la Casa Nova que tenia la seva germana Maria Bacardit Morera i també va heretar les parts dels seus germans Josep i Josefa. D'aquesta manera, amb penes i treballs, el Francesc va aconseguir reunir el patrimoni dels avantpassats.
El Francesc residia al carrer Circumval·lació de Manresa amb la seva dona Antònia Guixeras Pantebre. Aquesta tenia alguns cabals propis i el 1929 va comprar el Cafè de Camps a Ignasi Grifé i el va tenir fins el 1932, quan se'l va revendre a Celestí Vila Massana.
El 13 de març de 1930 Francesc Bacardit Morera va vendre's l'heretat Bacardit de Llomàs i l'heretat Casa Nova a Pau Palà Fossas, de cal Pelfort de Camps, pel preu de 35.000 pessetes, la meitat per cada finca. El Pelfort no disposava dels diners i van acordar que els aniria pagant a terminis amb els beneficis de les finques, que eren principalment les parts que pagaven els parcers de la Casa Nova i els ingressos derivats del bosc. La família Pelfort es va traslladar a viure a Bacardit de Llomàs.

La senyora Antònia

Francesc Bacardit va morir el 1930 i l'herència va ser per la seva dona Antònia Guixeras. El 1931 Margarida Bacardit Morera va reclamar la legítima i el tribunal li va adjudicar una indemnització de 1.644 pessetes, més interessos. També va reclamar la part del seu germà difunt Josep Bacardit i altres drets. Per satisfer la reclamació, la cunyada Antònia Guixeras li va donar 3.500 pessetes. Els altres germans també van recórrer als tribunals i suposem que alguna cosa en deurien treure.
El 12 de febrer de 1935 Antònia Guixeras va recomprar a Pau Palà els dos masos i a continuació va concedir-li la masoveria del mas Bacardit fins el desembre de 1936. Els tractes eren que havia de donar un terç del gra i les olives i pagar l'esporgar dels olivers, i es podia quedar amb la fulla. La mestressa li pagaria el terç del cost del guano. Mentrestant però, va esclatar la guerra i el Pau va continuar més enllà del 1936, perquè la mestressa no l'havia indemnitzat per les inversions i millores fetes. Després de la guerra, la senyora Antònia va reclamar-li per via judicial les parts dels darrers anys, i el 4 de setembre de 1939 Pau Palà va declarar al Jutjat de Fonollosa que va ser obligat a entregar les parts de l'any 1936 al Comitè de Fonollosa. El 17 de desembre de 1940 l'Antònia va instar-lo a abandonar la masoveria a finals de 1941 i a pagar les parts de 1937 i 1938. El 13 de juny de 1941 hi va haver un principi d'acord davant del Jutge de pau de Sant Mateu, però l'afer es va anar allargant, amb moments de força tensió entre les parts. Entremig, la mestressa es va vendre la propietat i el comprador estava interessat en acabar el conflicte de la millor manera. El 15 de setembre de 1943 es va signar una concòrdia, segons la qual el masover deixaria la casa a finals de novembre a canvi que pogués endur-se la vidriera de la galeria del tercer pis, poder seguir sembrant les terres i recollir les olives fins l'any següent, sense pagar parts, i d'una compensació econòmica de 6.000 pessetes.

Col.lecció Casa Nova

Balances de la botiga

Segons conten, la mestressa Antonieta Guilella era una dona baixeta i grassa, amb els cabells llargs recollits en una trena i vestida a l'antiga. Després d'enviudar va marxar de Bacardit i s'estava a Manresa, al carrer de Na Bastardes. Li portava cada dia el dinar la minyona del procurador dels tribunals Francisco Redondo del Cacho, el qual l'assessorava en assumptes legals.
El procurador era natural del poble de Muel, província de Saragossa, i era fill de Mariano Redondo, un notari que va tenir plaça a Manresa uns 10 anys. La seva dona era Soledat Bonvehí Llobet, filla de Jaume Bonvehí

Col.lecció Casa Nova

Molinet de cafè de la botiga

Gubianas i Àngela Llobet, i tenien un fill, l'Amand, que era metge i cirurgià. La muller del metge era Maria Empar Arola Pons, filla del mestre de cases Josep Arola Sala i Concepció Pons. El doctor Redondo era el metge de capçalera de la senyora Antònia i en les freqüents visites a domicili es feia acompanyar pel seu fill petit, per evitar situacions delicades.

El 23 d'agost de 1943 Antònia Guixeras, trobant-se accidentalment a la Clínica de Sant Josep, va vendre al metge Amand Redondo Bonvehí les finques de Bacardit de Llomàs i Casa Nova pel preu de 116.000 pessetes, la primera, i 98.000, la segona. La compra la va fer en realitat el procurador Francisco Redondo, però en les escriptures s'hi va posar el nom del fill Amand. La venedora no va quedar satisfeta amb el tracte i uns dies després va reclamar un augment de 600.000 pessetes. El doctor li va donar la raó, ja que s'havia adonat que el bosc era molt millor del que semblava a primera vista i li va oferir un suplement de 500.000, cosa que ella va acceptar en un acte de conciliació celebrat al jutjat municipal.

Arxiu Pabordia

Ramon Bonvehí

Masovers

A la Casa Nova hi ha hagut innumerables masovers, però els seus noms romanen en l'oblit. L'únic que sabem és la identitat dels masovers del segle XX, perquè aquests han deixat rastres en els padrons i altres documents municipals i en la memòria dels vius.

El més antic que coneixem és la família formada per Joan Bonvehí Puig i Serafina Biosca Bacardit, que s'estaven a la Casa Nova el 1894. L'home era de Castelltallat i la dona de cal Mangala i abans s'havien estat a cal Governa de Fonollosa.

A primers del nou segle feia de masover Narcís Grau Muns, l'hereu de l'Hostal, però va marxar-ne el 1904 quan va adquirir cal Passadret. El 1906 residia a la Casa Nova Ignasi Grifé Biosca, però aviat ho va deixar i va llogar el mas Feixes. El 1908 es documenta Ramon Duocastella, que tant podria ser un mosso com el masover, i el 1910 els estadants eren la parella Josep Bonvehí Tàsias i Ramona Giralt Casas.

A finals de 1910 ocupaven la masoveria Antoni Casas Cots, de Fals, i la seva dona Emília Griells Rius de Castellfollit, que havien estat un temps cuidant-se del Cafè. El 1922 hi havia Celdoni Clarena Morros i la seva dona Ramona Vila Massana, uns rodamons que canviaven de casa cada any, però en el padró de 1924 hi trobem una família que s'hi va estar més temps. Eren el Celestí Vila Massana de cal To i la seva muller Pepeta Bastardas de cal Mariano. Tenien botiga de comestibles i mataven i venien carn de xai. Amb ells s'hi estava la minyona Carmeta Casellas Grifé, de cal Putxó, que cobrava un salari d'una pesseta al dia, i el mosso Joan Sala Alsina, que en cobrava 4. Mentre ocupaven la Casa Nova els Vila van tenir tres fills, però en el part del tercer va morir la mare. El vidu es va casar llavors amb Àngela Vall Feixas de cal Sambleia. El 27 de desembre de 1931 Pau Palà de cal Pelfort, que havia comprat la Casa Nova, va posar de masover a Ramon Bonvehí. La durada del contracte era de dos anys, però al cap de dotze mesos van acordar perllongar-lo cinc anys més, fins a finals de 1937. Els tractes permetien al masover agafar llenya del bosc pel seu ús, mentre que el Palà es va reservar per ell la tina, la bóta gran del celler i un lloc per guardar el gra.

La família del Celestí Vila va anar llavors al Cafè i uns mesos més tard el va comprar a la mestressa de Bacardit.

Ramon Bonvehí Closa era fill de la Pabordia i la seva muller Maria Fàbrega de cal Ferrer de Fonollosa. Quan van entrar a la masoveria tenien un nen petit, el Ferran (1930) i després els va arribar la Maria Àngels (1935).

La masoveria tenia un camp molt bo dit el "Reguer de la Casa Nova", un altre dit el "Camp de l'Era", un olivar amb 40 arbres grossos, i un bon tros de bosc. El camp del Reguer el menaven els germans Josep i Rossend Bonvehí del mas Feixes, nebots del Ramon. El seu xicot Ferran va haver d'abandonar la feina de pagès a rel d'un greu accident amb una màquina de batre.

En una dependència dels baixos de la casa la Maria despatxava carn i comestibles. Cada dissabte mataven un bé o un cabrit. En esclatar la guerra tenien un bon magatzem d'arròs, sucre, llet de pot i altres queviures, que permeteren a la família passar els anys de la gana amb una certa comoditat. A la postguerra a la botiga s'hi repartia el racionament als veïns mitjançant els cupons.

Venda i repartiment de la finca

En adquirir el Redondo la propietat, els parcers de la Casa Nova van apel·lar el dret de retracte per comprar les terres que menaven. La reclamació podia haver donar lloc a un llarg contenciós, però el doctor Redondo es va estimar més oferir als parcers l'oportunitat de quedar-se, a preu de ganga, les terres. El 4 de febrer de 1944 el metge Amand Redondo Bonvehí va vendre diversos trossos als parcers Valentí Vila Vilalta, Isidre Selga Simon, Francesc Pelfort Selga, Pau Palà Casellas, Rossend Bascompta Prat, Agustí Tomasa Guixé, Francesc Closa Carol, Valentí Morera Vila, Josep Suñé Safont, Joaquim Giralt Torras i Ramon Puigdellívol Palà. Després d'aquestes segregacions, la superfície de la finca va quedar reduïda a 64 quarteres, tot bosc.

La masoveria de la Casa Nova estava composta de la casa, un hort i quatre peces de terra. Estava valorada en 69.000 pessetes i el Ramon Bonvehí no tenia tants diners, així que van comprar la finca els seus parents de cal Feixes, posant-la a nom de Rossend Grau i de la seva cunyada Pepeta Parcerisas, amb el benentès que el Ramon podia seguir vivint a la casa tota la vida.

Els compradors poc després van tallar el bosc i van recuperar una bona part dels diners que n'havien pagat. Els germans Rossend i Pepito Grau Bonvehí eren fills de Josep Grau i Roseta Bonvehí, els masovers del mas Feixes, i es dedicaven a tallar boscos i al transport i compravenda de vi. El Rossend estava casat amb la seva cosina Maria Àngels Bonvehí Fàbrega, filla del masover de la Casa Nova, mentre que el Pepito ho estava amb Pepeta Parcerisas, de cal Felip de Fals.

El Rossend Grau Bonvehí va fer fer obres importants de millora a la Casa Nova; la teulada i un cobert de pedra que va ser obra del Mestre Valentí. Cap el 1975 el Ramon i la Maria van deixar la Casa Nova i es van acollir a cal Feixes, a casa de la filla Maria Àngels. El Ramon tenia llavors 82 anys i la Maria 78. Els Grau van seguir vivint al mas Feixes fins el 2005, quan les germanes del Grifé es van vendre la propietat a l'amo actual.

El Rossend i la Maria Àngels van tenir dues filles, la Rosa i la Irene. La Rosa es va casar amb Marià Serarols de Fonollosa, mentre que la Irene ho va fer amb Lluís Baraut, fill del director de la fàbrica tèxtil de Fonollosa.

CAL BAUMER

El nom es força adient, perquè es tracta d'una veritable casa troglodítica, ficada en una balma profunda. L'habitació humana en balmes i esplugues ha estat una constant des de l'edat de la pedra ençà i alguns dels habitacles han estat utilitzats, amb discontinuïtats més o menys llargues, fins a temps recents. Serveixi d'exemple el mas del Puig de la Balma de Mura, on encara hi viuen. L'elecció d'una casa troglodítica té els seus avantatges i inconvenients. Per una banda es pot argumentar la manca de claror i ventilació, però per altre no es pot negar un bon aïllament tèrmic, una teulada sòlida i un estalvi de pedra per les parets.

La balma està situada sota un cingle de pedra, ample i profund, sobre del qual s'hi troba cal Lluís. Actualment la porta s'obre arran de la carretera asfaltada, però abans de les obres de 1931 la situació era molt diferent.

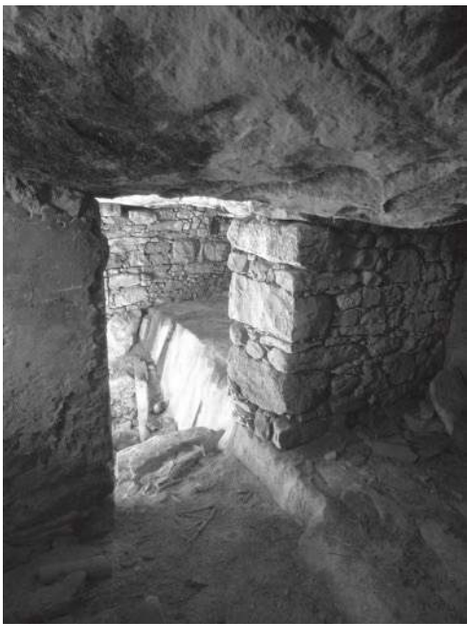

Una cambra de la casa

Disposem de dades concretes de la construcció de la casa, la qual cosa no exclou que a l'antiguitat la balma, més o menys acondiciada, no hagués servit per aixoplugar a alguna gent.

El 19 de juny de 1785 Bartomeu Comas i la seva dona, la pubilla de Caselles, van establir a Valentí Vall de Camps:

> ... tota aquella balma dita las solanas del demunt del molí mes avall, a fi y efecte de fer en ella una habitacio per vos y vostra familia, y aixi matex vos establim altre pesa de terra per hort, de dos cortans de sembradura de blat, que es al soldevall de las solanas y vora de la riera, prop de un pou de glas, que es situat a la ubaga del nostre mas Casellas, y finalment vos establim un tros de terra campa de nou cortans de sembradura de blat en la partida dita la planellota, tot de pertinencies de dit mas Casellas. Afronta per totas parts ab el mas Casellas a excepcio de esta ultima part de migdia que confronta ab la riera. Se te en alou del paborde de Casellas y Colegi Tridentino de Vich a prestacio de ningun cens (...) ab pacte que del dia present en avant, vos dit estabilient estigau obligat a manar i conrear dita terra a us y costum de bon pages y de tots fruys se cullliran en ditas terras y hort pagareu del blat a la sisena y la verema y olivas y demes fruyts al quart, havent de portar dits fruyts a vostres gastos en la hera y tina de dit mas Casellas. (...) Item la llenya si encontra en est any sia per vos dit estabilient, y passat est any, per nosaltres dits Comas, aixi matex la brossa exira en las planellotas la hagiau de

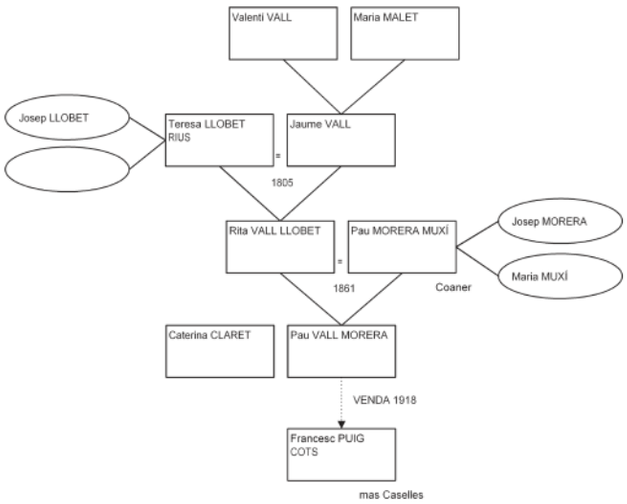

consumir al tros y aixi matex tingau la facultat de prendrer la aygua per regar lo hort, lo qual hort deveu fer davant del pou de glas y no en altre paratge. Aixi matex estigau obligat enmorellar la pesa de terra de la planellota y hort perque lo bestiar de nostre casa no vos fassia mal, per lo termini de tres anys. Item lo estabilients nos reservam la facultat de poder pasturar las herbas de dita terra, ab lo ben entes que si fan mal, no pugau fer nos pagar lo ban, sino lo dany evaluadors per dos homes, un per cada part elegidors ...

L'entrada de l'establiment va ser de 30 lliures al comptat i la casa va quedar subjecta a un cens anuals de 6 diners. El Vall tenia tres anys per plantar ceps a la Planellota, però no ho va fer, i l'amo, que no estava disposat a renunciar a les parts per culpa d'un parcer gandul, li va prendre la terra i la va donar al Centelles de Sant Amanç.

Sabem alguna cosa de la vida anterior del Baumer. El 1767 els amos de Caselles van establir a Valentí Vall, natural de Fals i habitant al terme de Castelltallat, quatre feixes, en part ermes i en part plantades de vinya vella, d'una superfície total de 5 quarteres. El Vall havia de

Àmbit de l'entrada

Vista externa

replantar-les amb ceps nous i després donar el quart. El 1769 els Caselles van cedir-li durant cinc anys les terres i l'estada en una caseta dita Pere Jutge, que era una masoveria seva.
O bé l'estada a Pere Jutge es va allargar o el Vall va rondar d'un lloc a l'altre fins que va aconseguir la balma el 1785. Quan s'hi va instal·lar ja estava casat amb una dona dita Maria Malet i tenia, si més no, un fill dit Jaume.

Jaume Vall va fer tractes per casar-se amb Teresa Llobet el 15 d'abril de 1805, rebent del sogre Josep Llobet, 25 lliures de dot. El matrimoni va donar diversos fills, però només tenim notícies del Pau i la Rita.
El 1808 el Jaume va cobrar 65 lliures de l'amo de Caselles. Eren per recuperar les parts de la vinya, que el Caselles havia venut a gràcia uns anys enrere al pare del Jaume.
El Jaume va dictar testament al rector de Fonollosa el 24 de febrer de 1860. Primerament es va preocupar del futur de la vídua, que tindria dret a ocupar un quarto amb un llit parat i a ser mantinguda a casa fins al final. Si per qualsevol motiu marxava o la feien fora, li havien de donar cada any en concepte d'aliments una quartera de blat, un quarter d'oli, mitja càrrega de vi, dues lliures carnisseres de cansalada i 12 rals de billó. El Jaume va fer hereva a la Rita i va deixar als altres fills 10 rals de billó per la legítima, i si no estaven conformes amb la quantitat i volien reclamar-ne més, els va prohibir que ho fessin abans de morir la seva mare. El testador va reconèixer que devia alguns jornals al seu fill Pau, que era fora de casa. Aquest noi havia renunciat a ser l'hereu i l'abril de 1855 havia comprat cal Marxant, on va fundar una família de set fills amb la seva muller Teresa Cardona, vinguda de Sant Pere Sallavinera.
Després del testament el Jaume encara li quedava algun temps de vida, ja que no va morir fins el 7 de gener de l'any següent.
L'hereva Rita Vall Llobet va fer capítols el 12 d'agost de 1861 amb el jove Pau Morera Muxí, natural de Coaner i resident al terme de Sant Mateu de Bages, qui va aportar un dot de 65 duros de plata, diners que havia guanyat treballant honradament, segons va fer constar. Per garantir el dot del Pau la Rita va oferir el seu patrimoni, que consistia en aquell moment en una "casita o choza" dita **la Bauma**, una vinya de 2 quarteres, un sembrat de 9 quartans i un hort d'un quartà. Segons els tractes, el Pau havia de treballar les terres i tenir cura de la seva sogra Teresa.
La Rita va infantar un nen i una nena, a qui van posar Pau i Maria, abans de morir prematurament, segura-

ment de part. El vidu va casar-se de seguida amb Rosa Fornells Mirambé, de Solsona. Van tenir una colla de criatures, però totes es van morir abans d'arribar a l'any, tret d'una, la Francesca, que va néixer el dia u de gener de 1876 i va sobreviure fins arribar a adulta.
El Pau Morera Vall es va casar amb Caterina Clotet i la seva germana Maria amb Isidre Serra, l'hereu de cal Doctoret de Fonollosa.

El 1902 va morir a cal Baumer la Rosa Fornells i alesho-res creiem que el vidu se'n va anar amb el seu fill a Palà de Torruella. La casa va quedar abandonada i en la llista d'immobles de primers de segle ja no hi figura.

Mitjançant un document privat, el 20 gener de 1918 Francesc Puig Cots, l'amo de Caselles, va comprar per 600 pessetes la casa de la balma i les seves terres ermes, tret d'uns quants olivers productius, a Pau Valls Morera. Li pervenia de la seva mare Rita, però no tenia escriptures per demostrar-ho, perquè amb els trasllats s'havien perdut. El Pau tenia 56 anys i s'estava amb la seva dona i el seu fill Joan Valls Clotet, de 19 anys, a cal Muigat de Palà de Torruella.
La terra i la balma van retornar a Caselles, però no hi ha constància que la lloguessin a ningú. És probable que acollís a alguns dels obrers que van treballar a la carretera. Les mateixes obres i els despreniments de la roca del sostre van anar malmetent la casa, encara que, segons el testimoni de Joan Closa Garriga, després de la guerra el portal encara es tancava amb la porta de fusta. Després ha servit de refugi ocasional a algun passavolant, funció que s'ha mantingut fins fa ben poc.

JEPET DEL JUNYENT

El constructor de la casa
Francesc Junyent Garriga va segregar el 9 de maig de 1874 una petita porció en un extrem de la seva propietat, perquè el parcer Josep Planas Llobet s'hi pogués fer una casa. La casa que va ser batejada amb el nom de Jepet del Junyent, per diferenciar-la d'altres cases que portaven el mateix nom, com eren cal Jepet del Fosser i cal Jepet de Borredà.

El Jepet Planas menava terra del Junyent però la fil·loxera va matar les vinyes i el febrer de 1891 l'amo del Soler li va cedir durant cinquanta anys un tros de 20 quarteres per plantar-hi ceps americans. La fil·loxera va canviar radicalment les relacions entre els propietaris i els pagesos sense terra o quartaires, ja no es van fer més contractes de durada il·limitada, o rabassa morta, i es van imposar els arrendaments per un període fixat. El Jepet es va repensar i tres anys més tard va tornar la terra al Soler, qui el va indemnitzar pel treball amb 200 pessetes.

Quan va tenir acabada la casa, el Jepet s'hi va instal·lar amb els seus pares Josep i Esperança. El Josep Planas havia nascut a Sant Mateu i el 23 de setembre de 1875 es va casar amb Maria Bacardit Puigdellívol. La Maria era de la Caseta. El Jepet tenia un germà, l'Andreu, que també es va casar amb una dona de Camps, i després es va fer una casa al raval de Borredà, però dins del terme de Castelltallat, que es va dir cal Pau.
El Josep i la Maria van tenir una colla de fills, però la majoria se'ls morien. Entre el 1878 i el 1888 en van enterrar a quatre, el menor de 14 dies i el major de tres anys. Els en van sobreviure quatre més; Rosa, Antònia, Josep i Àngela. Quan va morir Josep Planas, el juny de 1896, la casa va quedar per l'hereu Josep Planas Bacardit, que encara era menor d'edat. Al cap d'uns anys, el 3 de juny de 1906, Josep Planas va contraure matrimoni amb Maria Ribalta Vila. Ella era de Vallmanya, però els seus pares Gabriel i Sussana eren de Llobera i Pinós, respectivament.

Llogaters
Quan el Josep es va casar ja no s'estava a cal Jepet, que estava ocupada per una altra família. Era la família formada per Ramon Esquius Guitart, de Salo, i la seva dona Francesca Simon Malagarriga, de Sant Mateu. El 1900 els va néixer una nena i el 1901 una altra, però aquesta última només va durar tres dies abans d'anar-se'n als llimbs. En aquest període, creiem, l'amo del Junyent deuria comprar la casa, que es trobava dins dels límits de la seva heretat.

No coneixem si hi va haver altres llogaters després dels Esquius, fins arribar al 1921, quan va entrar la família formada per Josep Vila Massana, de cal To, la seva muller Maria Torras Torras, de cal Jep Torras i els seus cinc fills, Pilar Teresa, Consol, Carme i Joaquim. Venien de la casa veïna de cal Xamal. El 1923 se'ls va morir el nen Joaquim, de dos anys d'edat, de meningitis.
La filla gran Pilar va començar a l'edat de 8 anys a treballar a la fàbrica de la Colònia Antius. Marxava el diumenge a la tarda, a peu, i tornava a casa el dissabte a la tarda. S'enduia un pa de dos quilos i una mica de menjar. Dormia al dormitori de la fàbrica i sort en tenia d'altres noies més grans de Fonollosa per poder menjar alguna cosa calenta. Va començar guanyant una pesseta de setmanada, però quan va aprendre l'ofici de teixidora la van apujar a un duro.
Més endavant va anar a treballar a la fàbrica dels Polvorers, juntament amb les seves tres germanes. Feien el camí a peu, fins que no es va obrir la carretera i es va instaurar el servei de cotxe de línia.
Cal Jepet tenia poca terra per sembrar, uns quants olivers i alguns arbres fruiters a sota de la casa, per això, el Josep Vila anava a jornal, fent tota mena de feines, sobretot fangar, la feina considerada més dura. A l'estiu formava part d'una colla que anava a segar a la Cerdanya.
Els Vila van marxar de cal Jepet i van anar de lloguer a cal Cisteller el 1928.

Els van substituir tot seguit Eugeni Baraldés Duarri, de cal Balandrès de Camps, i Maria Barturó Tàsias, filla dels masovers del mas Giró de Castelltallat. Abans havien estat a cal Massana, del raval de Borredà de Castelltallat, i a cal Jaumet, del raval de les Barraques de Camps. L'Eugeni tenia cinc fills dits Domingo (1916), Maria (1918), An-

Vista de llevant

geleta (1919), Flora (1921) i Josep (1923). La casa va ser coneguda llavors com **ca l'Eugenio** o **cal Geniu**.
Tan aviat com les noies van tenir edat de treballar les van col·locar a la fàbrica dels Polvorers de Manresa. Durant la setmana s'estaven en una residència per a teixidores solteres de la mateixa empresa. Els nois Minguet i Pepet eren coneguts amb el sobrenom dels "Genius" i es llogaven per les cases. Quan van obrir la mina de carbó de Camps, situada a pocs metres de casa seva, els van llogar per picadors. El carbó el transportaven a Manresa amb el carro de l'Eugeni o amb un camió de l'amo de la mina.

Els "Genius" i les seves germanes es van anar aparellant. L'Angeleta va entrar a cal Pau de Castelltallat en casar-se amb Jaume Planas. La Maria es va casar amb Valentí Torrades, l'amo de cal Guinard de Fals. La Flora es va casar amb un parent llunyà, el Joan Baraldés.
El Josep, després de treballar uns anys al Molí de Boixeda, va posar-se d'aprenent amb el cisteller Bernadich del carrer del Cos de Manresa. Un cop après l'ofici, es va plantar pel seu compte a Sant Joan. Es va casar amb Roseta Comas, filla dels masovers de la Torre de Fals.
Els pares vells i el Minguet van marxar de cal Jepet cap el 1947, per entrar de masovers al mas Oms de Fals. El Minguet s'hi va estar uns anys i quan va deixar la masoveria va anar a Súria a treballar en una fàbrica. Estava casat amb Carme Juvé de Montmajor.

La casa va ser llogada llavors a Josep Sabata Parcerissa, d'Olius, i la seva dona Maria Sánchez Segovia, d'Albox, província d'Almeria, els quals hi van residir fins a mitjans de desembre de 1953, que es van traslladar a Lleida.
Aleshores la casa va quedar deshabitada i va patir els danys que provoca el pas del temps i la manca de manteniment. Al final del procés una part de la teulada s'havia esfondrat, les portes i finestres es trobaven esbotzades, i la casota només servia pels caçadors que s'hi aixoplugaven el dies freds d'hivern.

Els darrers propietaris
Quan Josep Maria Bastardas es va vendre el Junyent a Florenci Carné el febrer de 1974, amb la finca hi anava inclosa la casa del Jepet. L'11 de març de 1980 Florenci Carné i el seu gendre Joan Soler Bonals van vendre's la casa, junt amb una porció de terreny de 5 hectàrees, al matrimoni José López López i Maria Paz Fernández Díaz. El López regentava un bar a Terrassa, però desitjava canviar d'activitat i anar a viure a pagès.
Va fer obres a la casa per deixar-la habitable, reforma que va implicar la destrucció de les dues tines que hi havia adossades a la casa. Es va conservar però, l'antic forn de coure el pa. Un tros més amunt de la casa va construir una nau per dedicar-la a la cria de conills. Com que no era de l'ofici, abans va visitar algunes explotacions i documentar-se sobre el tema de la cunicultura.
Olis Fernández tenia interès a fer-se una caseta en aquesta zona, que coneixia per haver-hi treballat un temps en la instal·lació de la línia elèctrica, i va demanar al seu cunyat José López que li vengués un bocí de terra. Li va vendre una hectàrea a la part del Torrent de cal Bóta, i l'Olis va fer-s'hi una casa, que va batejar amb el nom de Portal del Jepet.

Vista de ponent

El negoci de la cunicultura no va acabar de funcionar i, a més, la muller del López no es trobava bé en una casa tan aïllada, de manera que el 8 de gener de 1987 se la van vendre, amb les quatre hectàrees restants de terra, a Maria Carme Camprubí Vilardell. La nova propietària era de Gironella, però residia a Barcelona. El seu marit tenia la pensada d'instal·lar un estudi d'arquitecte a cal Jepet, però els intents de trobar aigua van resultar infructuosos i va abandonar el projecte.
A través d'una agència immobiliària, el 25 de febrer de 1988 la casa es va vendre a Jordi Casals Alsina i a la seva muller Maria Teresa Ayguadé Garriga, de Barcelona. Jordi Casals era comercial d'una empresa que distribuïa maquinària al sector de la marroquineria. Van tornar a engegar la granja de conills, que va passar per moments crítics en veure's afectada pel front del gran incendi forestal de 1994.
Els Casals van fer algunes obres de millora, per exemple la restauració del cobert de l'era i la connexió a la xarxa d'aigua potable, i durant molts anys han pujat sovint a Camps amb els seus fills Griselda, Montserrat i Arnau.
El 2012 va morir Jordi Casals i actualment resideix a cal Jepet la seva filla Montserrat.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 19
Maig 2014

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

PABORDIA DE CASELLES

Arxiu Pabordia

PABORDIA DE CASELLES

Ara que està a punt de complir els 800 anys d'antiguitat, la Pabordia de Caselles és, junt amb l'església romànica del Grau i les Torres de Fals, la màxima expressió del patrimoni cultural i històric del municipi de Fonollosa.
Fins el moment present, els historiadors no s'han ocupat massa de la història d'aquest monument.
El 1951 en va sortir una notícia històrica a la fulla diocesana del bisbat de Vic. En el mateix mitjà el 1970 Antoni Pladevall va ampliar-la amb noves dades, i el 1978 Pladevall va emmarcar la Pabordia en un àmbit més ampli en el seu llibre sobre la història del monestir de l'Estany.

Foto Sabina Calmet

Posteriorment, la Pabordia de Caselles va sortir en un article de Xavier Sitjes a la revista Dovella el 1992 sobre els retaules desapareguts i també va ser tema d'un article de divulgació de Francesc Villegas. La Pabordia va formar part de l'obra de referència "Catalunya Romànica", en el volum dedicat al Bages. De la part històrica se'n va ocupar Albert Benet i de l'arquitectura Alexandre Mascuñan i Francesc Junyent. Al costat de les dades ja publicades per Pladevall, el text s'enriqueix amb una descripció acurada de l'arquitectura de l'edifici. No obstant això, haurem d'esperar fins el 1994 per tenir la primera monografia dedicada a Caselles. Va ser obra del jove Jordi Lari, que va fer un excel·lent treball escolar de recerca. No es va limitar a fer un recull de les referències bibliogràfiques abans esmentades, sinó que hi va posar una part de collita pròpia. La relació de parentesc amb els actuals propietaris de la Pabordia li va facilitar l'estudi sobre el terreny i el resultat final va ser un dossier amb fotografies i croquis de l'edifici. És de remarcar l'apartat dedicat als objectes relacionats amb la Pabordia, malgrat que la major part d'ells ja no hi són, per haver estat dispersats o perduts.

Etimològicament parlant, pabordeve del llatí "prepositо", que significa administrador d'una casa i d'uns béns clericals. Pabordia derivaria doncs de "prepositura". Del mateix origen prové "prior" i "priorat", una condició inferior a la d' "abat" i "abadia". La Pabordia de Caselles va adoptar aquest nom, perquè en ser fundada el 1235, com veurem, el monestir de l'Estany estava encapçalat per un prior, ja que no va ser fins el 1264 que va assolir la dignitat abacial.

CONSAGRACIÓ DE L'ESGLÉSIA

Segons un pergamí del cartulari de l'Estany, actualment perdut, el 3 de maig de 1221 els senyors feudataris de Fals, Ermengol Senseterra i Elisenda de Fals, van lliurar l'església que havien construït al lloc de Caselles a Ramon de Gurb, prior del monestir de l'Estany, amb la condició que hi havia de destinar dos monjos que tinguessin cura del culte i resessin per les ànimes dels fundadors. Els nobles senyors desitjaven ser enterrats a l'església i la van dotar amb diverses propietats, les rendes de les quals servissin pel sosteniment del petit monestir o pabordia.

Uns anys més tard, a prec dels senyors i del prior de l'Estany, el bisbe de Vic Bernat Calvó, va dignar-se consagrar l'església i incorporar-la al bisbat. Una còpia del document original, datat el 19 de març de 1235, es trobava a l'arxiu episcopal de Vic. El 1830 va ser transcrita, i el 1956 l' historiador i arxiver Eduard Junyent la va incloure en el diplomatari del bisbe Calvó. En l'acta de consagració es ratifica la dotació feta pels senyors de Fals, que consistia en tretze masos a Camps, un a Fals i tres a Segur, a més d'una quantitat fixa cada any en diners i blat, procedents de la renda del molí del Cup, del terme de Miralles.
L'acta comença amb la justificació següent:

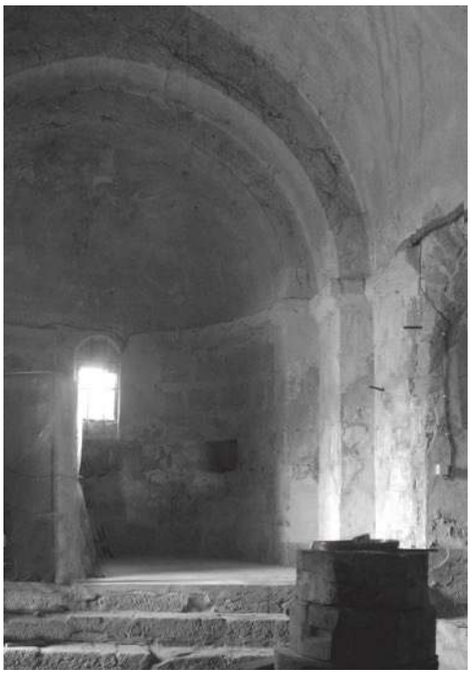

Foto Sabina Calmet

Quoniam Redemptor mundi, salvans hominem misericorditer Iesus Christus, sue pasio-

nis tempore, eliminatis vetustibus sinagoge, novam ecclesiam celestis Hierusalem figuram habentem, propio sanguine consecravit, ut fidelium unio fieret, et sacratissima domus Dei ...

"Ja que el Redemptor del món, Jesucrist, salvador misericordiós de l'home, en temps de la seva passió, eliminada la sinagoga a causa de la seva antiguitat consagrà amb la seva sang, per tal que hi hagués unitat entre els fidels, el temple sacratíssim de Déu ..." (traducció de Paquita Sellés).

El bisbe va consagrar l'església a Santa Maria, la mare de Déu, i també va beneir i consagrar un terreny a la part septentrional de l'ermita com a cementiri pels clergues i els fidels. Igualment va delimitar un espai o sagrera de trenta passes al voltant, dins del qual les persones i els béns es trobessin protegits de qualsevol mena de violència. El trencament de la immunitat d'aquest espai sagrat estava fortament castigat amb penes materials i eclesiàstiques, tal com s'expressa en el mateix text de la consagració:

" (...) i per tal que la església frueixi de llibertat i immunitat en el futur, li concedim a ella i als clergues trenta passes de immunitat, i manem amb fermesa que cap home ni dona de cap condició s'atreveixi a violar aquesta immunitat ni a pertorbar-la, ni a la sagrera, ni al cementiri, i que ningú dintre del terme gosi fer violència ni injúria. I si algú, portat per un esperit dolent, volgués provar-ho, sàpiga que caurà en la indignació de Déu Omnipotent i dels sants apòstols Pere i Pau i dels altres sants i en anatema."

El cementiri previst en la consagració es va situar a la part nord i arran de la paret de l'església. En unes obres recents al paviment van aparèixer nombrosos ossos que donen testimoni d'aquest cementiri, que deuria ser utilitzat a la primera època de la Pabordia, quan exercia la funció de parròquia o sufragània.

Foto Sabina Calmet

El bisbe va manar que els capellans de l'església celebressin cada any l'aniversari de la consagració amb una missa. El text va ser redactat pel notari episcopal Guillem de Martorell i signat pel bisbe, el matrimoni Ermengol i Elisenda, l'arqui levita Dalmaci i una dotzena llarga de canonges, monjos, sacerdots i escrivents.

És digne de recordar la figura de sant Bernat Calbó o Calvó, que va ingressar com a monjo i va acabar sent abat del monestir de Santes Creus. El 1223 va esdevenir bisbe de la diòcesi de Vic. Va participar activament en la conquesta de València i, quan els cristians van entrar-hi, va oficiar la primera missa a la mesquita de la ciutat, consagrada com a catedral catòlica. Va morir el 1243, va ser beatificat el 1260 i canonitzat el 1710. El seu sant se celebra el 25 d'octubre.

L'ALTAR MAJOR

L'església estava dedicada a Santa Maria, que ocupava el lloc preeminent a l'altar major. Quan el paborde Negrell va encarregar el 1541 el retaule de l'altar hi va fer representar la Mare de Déu dels Àngels, un dels múltiples títols de Maria. Aquest retaule fa molt temps que ha desaparegut, però tenim algunes indicacions de com era. Per una banda, tenim la descripció que en va fer el rector Valentí Noguera en un opuscle publicat el 1903, i per l'altra, una fotografia tirada abans de la guerra, obra d'un excursionista manresà i actualment en el fons fotogràfic de Francesc Villegas.

Valentí Noguera en va escriure aquesta descripció: "Axís com el Major, obrat de terrissa (sig. XVI) es dedicat a Santa Maria dels Angels, estant agenollat a sos peus una figura de relleu que recòrda a Sant Bernat Calvó, el bisbe de Vich, qui consagrà la capella any 1235, de dos que'n fundá, cóm se cantava en els antics goigs".

En l'altar hi havia la següent inscripció: "lo any 1541 fonc fet lo present retaule per lo reverend Garau Negrel, paborde de dit monestir, fet per mans de Francesc Mates, terrer de Barcelona. Fet a 25 de abril."

La fotografia ens confirma la descripció i ens proporciona informació complementària. L'altar es trobava al mig del pla de presbiteri i estava adossat a un envà amb unes portetes a banda i banda. Al darrere de l'envà hi havia un espai semicircular que feia les funcions de sagristia.

Segons mossèn Enric Bartrina, l'estil del retaule és renaixentista, però l'altar de pedra és una addicció posterior, ja que els altars de l'època solien ser de fusta.

El centre del retaule està ocupat per la imatge de la maredeu dels Àngels, flanquejada per quatre quadres amb imatges de sants. Al carrer de l'esquerra, a dalt, hi trobem el bisbe sant Agustí, amb la mitra i sostenint una església a la mà. A sota, santa Caterina, caracteritzada per la roda dentada i l'espasa del martiri. Al carrer de la dreta, a dalt, hi ha l'arcàngel sant Miquel, matant el drac amb l'espasa. A sota, santa Margarida dempeus sobre el dragó i la creu a les mans.

A la part superior o àtic s'hi troba una pintura de la crucifixió, la creu flanquejada per la Mare de Déu i Maria Magdalena. Al nivell inferior, a la predel.la, hi ha tres personatges que no es poden identificar pel mal estat de la fotografia, però la figura central podria ser el sant Bernat Calvó agenollat als peus de la Mare de Déu que descriu mossèn Noguera.

La paret del fons està pintada simulant cortinatges i el marc de les dues portetes amb motius florals i

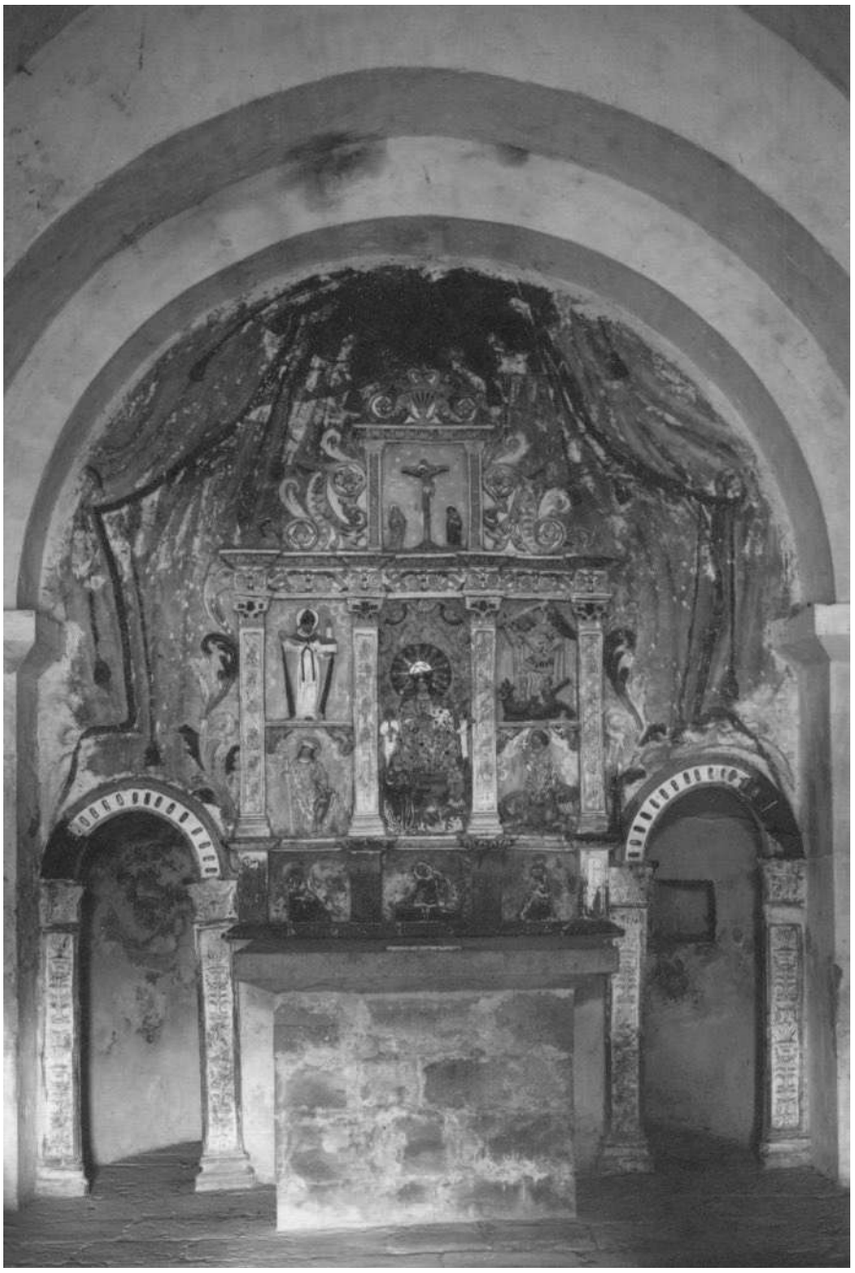

Arxiu F. Villegas

geomètrics. Tota aquesta part va anar a terra quan la capella es va convertir en escola.

La inmensa majoria dels retaules renaixentistes eren de fusta, recoberta de guix i pintada, però aquest tenia una peculiaritat que el feia gairebé únic, era de ceràmica esmaltada. Aquest altar de terrissa encara és present en la memòria de l'actual mestressa de la Pabordia, que l'havia vist de petita. Segons ella, cap al 1930, la roba dels capellans, algunes imatges i l'altar, el seu pare els va vendre al drapaire Cauderó o Calderó de Súria a canvi d'una màquina de cosir, màquina que encara conserven i funciona.

A més de l'altar major hi havia dues capelletes laterals, que segons l'opuscle de Valentí Noguera, a primers del segle XX estaven dedicades a Santa Margarida i al Sant Crist.
La devoció a santa Margarida venia de lluny, ja que quan el 1244 Elisenda de Falchs va donar de dot a la seva filla Ròmia el molí del Cub i el mas Vilar de Miralles va fer constar que havien estat cedits a l'altar de santa Margarida de l'església de Caselles, perquè un capellà hi digués misses per remei de la seva ànima i de la del seu fill Ponç de Fals.
Santa Margarida era una santa molt popular, sobretot entre les dones, a qui invocaven durant els treballs del part. També era la patrona dels pastors, perquè la Margarida guardava bens abans de convertir-se en màrtir.

A la secció de ceràmica del museu Episcopal de Vic (MEV) hi ha exposat un frontal d'altar de rajoles esmaltades, atribuït a Santa Maria de Caselles. A petició nostra, el conservador del MEV Marc Sureda va tenir l'amabilitat de fer una ressenya de la peça.

(...) el Museu Episcopal de Vic exposa en les seves sales permanents el frontal d'altar de rajoles esmaltades (o pisa) de la Mare de Déu del Roser, procedent de l'església de Santa Maria de Caselles (MEV 8279, 24294). Es tracta d'un plafó de rajoles que podem datar a cavall dels segles XVI i XVII i que mostra al centre la imatge de la Mare de Déu del Roser, amb

el nen i característicament envoltada d'un rosari. A banda i banda, les rajoles mostren decoracions dites "de mostra", és a dir, amb temes florals, vegetals i geomètrics de colors predominantment blau, groc i vermell que es van repetint per omplir tot l'espai. Succeeix igual amb la faixa superior, amb unes exuberants fulles enllaçades grogues, blaves i verdes, i ornada al dessota amb uns motius ondulats alternativament verds i grocs, que no fan altra cosa que imitar un serrell teixit. Unes i altres decoracions constitueixen, de fet, una reproducció dels frontals tèxtils tan abundants en les esglésies barroques, però en rajoles, cosa que en facilitava molt la conservació i la neteja. És un tipus de frontal assequible que va ser molt freqüent a la Catalunya del barroc.
El periple d'aquesta peça és difícil de determinar en els seus detalls. Segons la documentació del Museu, va ser adquirit l'any 1929 i consta com a procedent de l'Estany.

La nostra opinió és que el frontal de rajoles de Vic està erròniament atribuït a Caselles. Primerament, perquè les seves dimensions no s'adiuen amb la mida de l'altar de la Pabordia, i en segon lloc, perquè sembla incongruent decorar un frontal d'un altar dedicat a la Mare de Déu dels Àngels amb un de la mare de Déu del Roser. En moltes esglésies les capelles del Roser solen ocupar una de les capelles laterals.

Arxiu MEV

SANTA MARIA DE CASELLES

Foto Sabina Calmet

Als aristòcrates medievals sovint els agafaven remordiments de consciència, sobretot quan veien propera l'hora de la mort, perquè vivien en un món violent i la seva conducta no era sempre virtuosa. Per fer-se perdonar els pecats i redimir l'ànima immortal de les penes del purgatori o de l' infern, volien que es diguessin moltes misses i pregàries després de la seva mort. Com que no s'acabaven de fiar dels hereus, els encarregats de complir les disposicions piadoses expressades en el testament, era corrent crear una fundació en una església, és a dir, deixar un dipòsit suficientment elevat, perquè amb les rendes que generés es poguessin pagar les misses als capellans per un temps il·limitat. Aquestes fundacions perpetues per misses al final va resultar que no ho van ser de perpètues, però havien passat tants anys que no quedava ningú en disposició de reclamar.

L'objectiu principal de la pabordia era assegurar les oracions per l'ànima dels nobles Elisenda de Fals i Ermengol Senseterra pels segles dels segles. En l'acta de dotació s'estableix que els monjos de la recent creada pabordia tindran l'obligació de pregar a Déu per remei de les ànimes dels fundadors, de les dels seus parents i de tots els fidels difunts. Les rendes de la Pabordia servien doncs, per mantenir els monjos o capellans que eren els encarregats de dir les pregàries. Pregàries que es concretaven en la celebració de 50 misses anuals, que per tradició se solien fer en dissabte.
Aquestes misses es van dir durant molts segles, però va arribar un punt en què els pabordes van negligir les seves obligacions. Quan va entrar a la Pabordia Francesc Tuneu el 1717, aquest va constatar en els llibres que durant els vint anys anteriors el seu antecessor, el paborde Josep Fuster, no havia dit ni fet dir les misses, per la qual cosa va obligar-lo a fer-se càrrec dels oficis endarrerits. No sabem si va aconseguir recuperar les 1.000 misses perdudes.

Un altre incompliment es va produir el 1737 i llavors el bisbe va ordenar que s'usessin els béns privats del paborde per pagar-li 37 misses que mancaven. Aquestes misses s'havien de dir "a porta tancada", amb l'única presència de l'oficiant i l'ajudant, i sense avisar als fidels amb el toc de campana.

Periòdicament el bisbe o un representant seu recorria les esglésies del bisbat per comprovar in situ l'estat de les instal·lacions i el compliment del culte. Els informes d'aquestes visites pastorals estan arxivats a la cúria de Vic i d'ells en podem extreure força informació sobre l'estat de la capella de Caselles en diverses èpoques.
El visitador va renyar el paborde en la visita que va fer el 1599. Va trobar que faltaven molts objectes litúrgics i li va manar que en l'espai de dos mesos rentés la vestimenta dels capellans i comprés estovalles per l'altar major i pel de santa Margarida, uns corporals, un cinyell i una sacra. En cas de no complir les ordres el va amenaçar amb la pena de l'excomunió i una multa de 3 lliures. També li va prohibir celebrar missa si abans no posava una ara a l'altar. Referent a l'edifici, va manar-li que fes adobar la teulada.
El 1685 el paborde era Ramon Ferran i la capella tenia força deficiències. El bisbe va manar que es dotés l'altar major i el de santa Margarida amb tovalles i altres complements i que es fes daurar el calze i la patena. Com que la teulada seguia vessant, el paborde:

> ...fara fer portas a la finestra y acomodar la parets y teulada per ploure molt en ella y perquant lo dit Paborde no ha cumplit lo que se li ha manat en altres visitas y deixa perdrer la capella ...

Com que el paborde Ferran no feia cas de les instruccions i es negava a lliurar al bisbat la relació de les rendes i donar compte de les misses resades, el bisbe li va donar tres mesos de termini per fer-ho i mentrestant va ordenar a Jaume Biadiu del Soler, el col·lector, que es guardés totes les parts i censos i no donés res al Ferran. En la visita de 1693 els problemes no s'havien resolt i es va repetir el càstig anterior. En aquella ocasió el visitador va disposar que:

> ... fase fer unas gradas pintadas per sobre lo altar major, compre dos estovallas, un missal ab lo codern dels sants nous, pose ara sobre lo altar y cuberta ab tela blanca se encaixe de modo que reste superior un traves d edit, fase retocar lo retaule de lo altar major, cubrint los blanchs que es vehuen y recorrer las teuladas de modo que no ploga, e compre cordas per las campanas y done blanch a las parets interiors. Y en lo altar d esanta Margarida pose tres estovallas y una creu y la ara se encaixe, compre palit de guadmaçil, dos candeleros y sacra, fase fer unas gradas per lo altar y retocar ab pinçell lo quadro de santa Margarida ...

En successives visites es repeteix aquesta preocupació per l'estat dels retaules i de l'edifici, per exemple en la de 1735:

> ... lo retaule major pintias de alguna manera que estiga decent, puix que no apar be la manera que ara esta (...) adoben la teulada, perque la aygua no acabe de destruhir la boveda sobre lo cor, posianse las parets de modo que nos puga pujar per ellas a la campanas, per evitar lo perill que algu de despenyia, posen cordas a la campanas que pugan tocarse desde la Iglesia ab la precaucio que la aygua no cayga dins y lo danyia. Ab aquesta diligencia se evitara pujar a la teulada.

La darrera visita pastoral va tenir lloc el 1859 i es va prohibir celebrar missa a l'església, perquè l'estat dels altars i ornaments era deficient. Possiblement es van corregir les mancances i s'hi va tornar a dir missa de manera esporàdica i malauradament les ànimes de l'Elisenda i l'Ermengol es van quedar sense l'auxili espiritual que va motivar la creació de la Pabordia.

ELS SENYORS FEUDATARIS DE FALS

Al segle X el comte de Barcelona va cedir als vescomtes d'Osona un ampli territori a ponent del riu Cardener que feia frontera amb terres sotmeses al califat andalús. Els vescomtes van establir la seva residència a Cardona i van posar a cada castell un home de confiança. El cap del castell, o castlà, era un cavaller o militar, pertanyent a l'estament de la petita noblesa. Les seves funcions eren encapçalar la milícia i administrar, en nom del senyor, el territori del castell. El castlà defensava els pagesos que ja hi vivien i els que anaven venint de nou, els quals s'acollien a la protecció i jurisdicció del castell termenat del senyor a canvi d'uns censos i imposicions. Si el castlà es mantenia fidel al senyor, aquest no tenia inconvenient en renovar la confiança en el seu fill, de manera que aquest càrrec va tendir a fer-se hereditari.

El castell de Fals, situat en una posició estratègica, en un punt elevat sobre la riera, el van encomanar a un cavaller anomenat Falchs. Potser no era aquest el seu nom original, però en tot cas, el va adoptar un cop es va assentar al castell. El primer que es coneix és Bonfill de

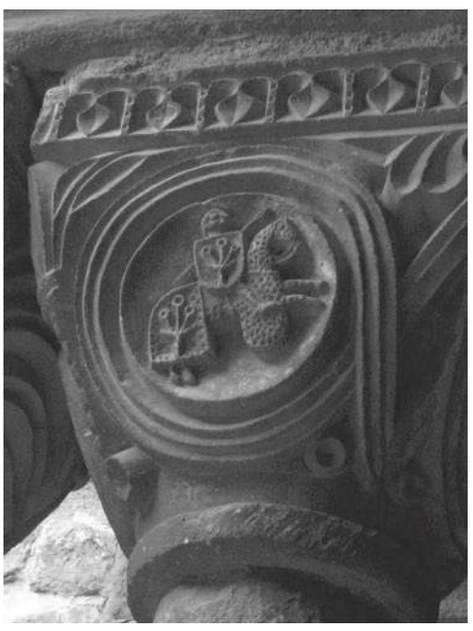

Escut dels Cardona al claustre de l'Estany

Foto Sabina Calmet

Urna cinerària

Fals, a qui el 1018 el vescomte Bermon va cedir una torre amb uns masos i horts, en un indret dit "Camós". Alguns historiadors creuen que es tracta de la Torre Vella.
Bonfill de Fals tenia una relació estreta amb la família dels senyors de Cardona, com ho prova el fet que en el testament de Bermon, aquest el va declarar "fidel meu" i el va nomenar marmessor.
Una altra demostració de que els Falchs formaven part del pinyol o entorn més proper dels Cardona la trobem en el testament del bisbe i vescomte Eriball (1042), on s'esmenta que Bonfill de Fals té sota la seva tutela al futur vescomte de Cardona Folc II, i que també viuen al castell de Fals dos nebots més del bisbe, Guitard i Eriball, ambdós fills d'Amaltrud. Aquest Bonfill era segurament nét de l'anterior del mateix nom.
Els llaços de fidelitat es refermaven amb aliances matrimonials i els Falchs van emparentar en més d'una ocasió amb alguna branca secundària dels Cardona, encara que no podem aportar-ne dades concretes.

El càrrec de castlà es va anar passant de l'un a l'altre fins arribar a Ponç de Fals. L'agost de 1176 el Ponç, juntament amb la seva muller Raimonda i els seus fills Ponç i Pere, va fer una donació econòmica al monestir de Santa Maria de l'Estany, on el noi Pere hi va entrar com a monjo. El 1191 els esposos Ponç i Ramona van declarar que volien ser enterrats al monestir de l'Estany i un any més tard el Ponç va ingressar al monestir per viure-hi segons la regla de Sant Agustí. En aquest moment tenia, a més dels dos xicots, quatre noies anomenades Agnès, Rica, Elisenda i Berenguera.
Deuria morir aviat, perquè l'octubre de 1196 Ponç de Fals, la seva mare vídua Ramona i la seva muller Agnès, van donar al monestir de l'Estany l'alou de Sant Andreu de Comallonga.

El 1221 Elissendis o Elisenda de Fals, filla de Ponç i Raimonda, i el seu marit Ermengol, que s'anomenaven senyors de Fals, van donar la seva església de Santa Maria de Caselles al monestir de l'Estany, juntament amb les rendes d'una colla de masos. La relació amb l'Estany venia, com hem vist, de la generació anterior.
L'Ermengol, dit "sine terra" (sense terra) s'admet generalment que pertanyia a la nissaga Calders i era també parent dels Cardona. La relació precisa de parentesc la ignorem, però deuria ser propera, ja que en el testament que va fer el vescomte Guillem el 1213 va designar com un dels marmessors a "Ermengaudum Sine Terra, fratem meum". No creiem que fossin germans en sentit estricte, perquè el concepte de germà no era en aquell temps igual que ara. En el mateix testament, entre molts d'altres, hi ha un llegat de 100 morabatins (monedes d'or) a Elisenda de Fals, filla de Raimonda.

El 2 idus d'abril de 1246 va fer testament Elissendis. El document es troba a l'arxiu de la Cúria Cremada de Vic. Els marmessors parlen de la categoria de la senyora. Foren l'arquebisbe de Tarragona, l'abat de Santes Creus i el prior de l'Estany. Va disposar que l'enterressin a Santa Maria de Caselles, i va encomanar pregàries per l'ànima del seu marit i d'un fill dit Ponç. Li quedaven vives dues filles, la Ròmia i l'Elisenda. A la primera la va fer hereva i li va llegar el castell de Fals i molts altres castells, com els de Coaner, Calaf i Grevalosa.

La relació dels senyors feudataris de Fals i els Cardona sembla prou provada en l'apartat anterior, així que no seria estrany que adoptessin com a seu l'escut dels Cardona, les tres flors de card.
Això ve a tomb per justificar la hipòtesi sobre la procedència d'una urna cinerària que havia estat a la paret del cementiri de Camps i actualment és al Museu de Manresa. El tema ha estat tractat en un article publicat en aquests mateixos Quaderns i no ens hi estendrem més, però tot sembla indicar que aquesta urna, que mostra a la tapa l'escut dels tres cards, hauria contingut els ossos dels fundadors de la Pabordia, els quals havien manifestat que volien ser-hi enterrats.

EL MONESTIR DE SANTA MARIA DE L'ESTANY

Aquest antic monestir, que gaudeix d'una justa fama sobretot pels admirables capitells del claustre, va jugar un paper important en la història de Camps, perquè la Pabordia de Santa Maria de Caselles depenia directament d'aquest monestir des dels seus inicis.

La història de l'Estany segueix en paral·lel la d'altres importants monestirs de Catalunya i és un reflex dels canvis polítics i religiosos que va experimentar el país en el decurs dels segles.
Al segle XI l'Església passava per una profunda crisi, motivada per la relaxació dels costums del clergat, que sovint no guardava el celibat, la simonia o mercadeig dels càrrecs eclesiàstics, i l'anomenada investidura laica o nomenament de la jerarquia per part dels poders seculars. Els mals tenien un origen comú; el menyspreu del fi sobrenatural de l'Església i l'afany d'acumular béns materials.
Contra aquesta situació van aparèixer diversos moviments de renovació en el si de la mateixa l'Església, que coneixem com la reforma gregoriana. Aquesta reforma replantejava la relació amb el poder temporal i va promoure canvis des del papat fins al darrer rector, amb el propòsit de recuperar les virtuts del cristianisme primigeni. Un dels eixos de la reforma era renovar la vida monàstica, que es trobava degradada a causa de la vida poc exemplar dels monjos i la ingerència del poder polític feudal. Es van fundar ordres noves que aspiraven a la puresa i la virtut, com per exemple els benedictins, i els monestirs reformats es van escampar per tot occident.

Claustre de Santa Maria de l'Estany

Un dels moviment de reforma va ser l'ordre de sant Agustí, que seguia les directrius establertes a l'abadia de sant Ruf d'Avinyó, basades en els escrits de sant Agustí, un dels pares de l'Església catòlica.
La regla de sant Agustí va tenir seguidors arreu i el bisbe de Vic Berenguer Seniofred de Llucà, després de vèncer l'oposició interna de la pròpia diòcesi, va fundar el 1080 un monestir a l'Estany amb un grup de clergues joves.
El monestir va anar cobrant importància a base de llegats i el 1133 es va consagrar una església més gran.
El patrimoni va arribar a ser molt extens i estava format per molts masos del Moianès, la Segarra i altres llocs, castells com els de Muntanyola, Castellterçol i Oló, rectories com les de Sant Jaume d'Olzinelles (Sant Fruitós), Sant Esteve de Sallent o Sant Feliu de Terrassola, però sobretot, les quatre pabordies que depenien de l'Estany.
La primera pabordia va ser la de Sant Celoni, que els va ser donada pel noble Guillem Umbert el 1088. La més important era la de Sant Pere dels Arquells, a la Segarra, que en va fer donació Ramon Guillem d'Òdena el 1100. Sant Salvador d'Arraona, el nucli original de Sabadell, no se sap exacte quan va ser fundat, però a partir de 1185 ja era una prepositura de l'Estany. La darrera filial va ser Santa Maria de Camps, creada el 1221.

No hi ha dades sobre la potència econòmica de la Pabordia, que suposem que no deuria ser gaire elevada degut a l'escàs nombre de masies adscrites. L'única dada, de natura indirecta, prové del delme que el Papa de Roma va imposar en el Concili de Lió a tots els monestirs i esglésies per tal de sufragar la Croada a Terra Santa. Va manar que durant cinc anys s'havia de lliurar a Roma la dècima part de les rendes. El 1280 el monestir de l'Estany va donar 748 sous a compte del subsidi, mentre que les pabordies de Sant Pere dels Arquells, Sant Celoni, Sabadell i Santa Maria de Caselles van contribuir amb 107, 40, 150 i 19 sous, respectivament. Caselles era doncs, la pabordia més pobre, amb una renda estimada en uns 200 sous.

Al monestir de l'Estany hi solia haver una dotzena de canonges, però quan les coses anaven mal dades n'hi havia menys. A més dels canonges formaven part de la comunitat sacerdots que gaudien d'algun benefici a l'església i també donats, seglars que buscaven acolliment al monestir.
La història de l'Estany és rica en vicissituds, ja que al costat de períodes de gran prosperitat va passar per altres plens de desgràcies.
Els primers anys el monestir era un priorat fins que el 1264 es va convertir en una abadia. El 1359 va ser un any dolent, perquè en la disputa per la possessió del castell d'Oló, els homes de l'Estany van atacar-lo, però després, en revenja, els d'Oló van destruir completament el monestir i els monjos van haver de fugir. En la reunió que es va fer el 1437 per reconstituir la comunitat i reparar els danys materials hi van assistir vuit canonges, un dels quals era el paborde de Caselles Pere Grahit. El 1448 una nova dissort en forma de desastre natural;

un fort terratrèmol va ensorrar el campanar i part de la volta.
El darrer abat de l'Estany va ser Carles de Cardona, que ho va ser entre 1542 i 1589. Una de les coses bones que va fer va ser dessecar l'estanyol que dóna nom al lloc, una obra molt necessària perquè les aigües embassades provocaven febres palúdiques endèmiques. En aquell temps el monestir havia entrat en decadència i només tenia quatre canonges.

La decadència de l'Estany era extensiva a la resta de canòniques agustinianes del país, per això, el rei Felip II d'Espanya, que tenia una gran influència sobre el papa de Roma, va aconseguir que aquest donés el vistiplau a la reforma dràstica de les institucions eclesiàstiques d'Espanya que ell desitjava.
Mitjançant una butlla del papa Climent VIII, emesa l'u d'agost de 1592, van quedar suprimits els monestirs de l'ordre de sant Agustí i els seus béns i rendes van passar a dependre de la corona.

Poc després una nova butlla va crear les Cinc Dignitats Reials, a qui foren adjudicades tres cinquenes parts de les rendes de les antigues abadies i priorats. Les Cinc Dignitats eren els Ardiaconats del Llobregat i del Besòs, la Tresoreria de la catedral de Barcelona i els Deganats de les catedrals de Girona i Vic.
Aquest va ser el mateix destí d'altres abadies suprimides, com Sant Joan de les Abadesses, Santa Maria de Vilabertran (Girona), Santa Maria de Solsona, Sant Vicenç de Cardona o el Priorat de Santa Maria de Manresa, entre d'altres.

Malgrat la supressió alguns dels monjos es van entossudir i no van voler deixar el monestir i anar-se'n a Moià, com se'ls havia ordenat. Com a monjos seculars van mantenir la comunitat i finalment van aconseguir que el 1628 el papa Urbà VIII concedís a l'Estany la dignitat de col·legiata. Va durar fins el 1773 i llavors es va convertir en una simple parròquia.

DOTACIÓ

Per garantir el manteniment de la recent creada pabordia, els senyors de Fals van dotar-la amb una colla de masos i terres, amb les rendes de les quals els monjos poguessin viure i portar terme la seva tasca. La major part dels masos eren a Camps, però un era de Fals i tres de Segur.
Identificar els masos de Camps exigeix un coneixement aprofundit de l'evolució del poblament al llarg del temps, ja que molts dels tretze masos no existeixen avui en dia, mentre que altres han canviat de nom. Començarem per aquells que són identificables i deixarem pel final els casos dubtosos.

"Iungente", "Solario", i "Sancto Petro", són els actuals Junyent, Soler i Santpere. El mas de "Fonte Locusta", o Font Llagosta és el mas Feixes. Aquest nom de Font Llagosta, referit al mas o al torrent que hi passa, el trobem fins el segle XVIII. "Caprariis" o Cabreres és un mas que va esdevenir rònec i van englobar-se dins del Junyent. Les seves terres ocupaven la part nord-oest. El mas "Ulmo" o Om va seguir el mateix procés d'abandonament i va acabar sent de Clarena, igual que el mas "Concabella" que va ser de Santpere, el mas "Fonte Calcada" o Fontcalçada, del Soler, o els honors de "Petro et Geraldus de Villasicca", que serien el mas Vilaseca que formava part de l'heretat Coma.
De masos anomenats Caselles n'hi ha dos en la dotació. "Mansum de Casellis, in quo ipsa ecclesia est fundata, quem mansum emerant de Cardona de Casellis", o sigui, el mas Caselles on hi ha fundada l'església, que van comprar (els senyors de Fals) a un tal Cardona de Caselles, que deu tractar-se de la casa actualment adossada a la Pabordia o un altre edifici en un lloc proper, i del mas de "Bernardi de Casellis", que podria correspondre a l'actual Caselles.
El mas "Podio" podria ser el Puig de la Vall, una casa desapareguda que dóna nom a una font i a un torrent a la zona de Clarena. La família Puig va desaparèixer a finals del segle XIV. El 1448 el mas el tenia Ramon Casas de Fonollosa i el 1469 Antoni Bastardas de Fals.

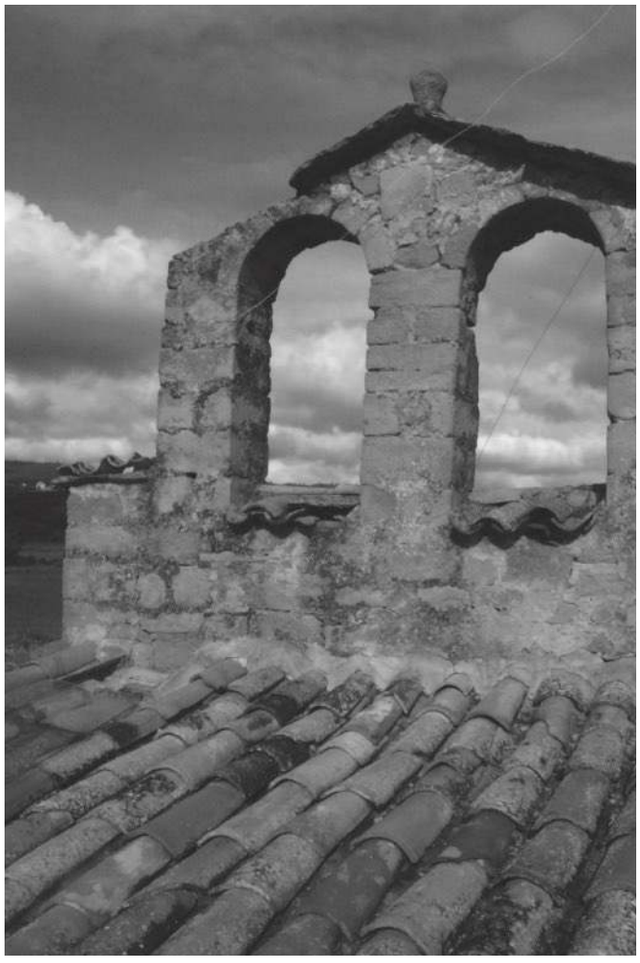

Foto Sabina Calmet

De Camps ens queda per identificar "Soler Gaceto" i "Olzinis" o Alzina. D'aquest darrer sabem que estava situat molt a prop de Vilalta de Castelltallat i que el 1520 va canviar de mans.
El mas "Condaminis" de Fals el posseïa llavors Vidal de Torracabrera, l'antecessor dels propietaris de Jaumeandreu. Una notícia posterior ens aclareix la ubicació precisa d'aquesta propietat. El gener de 1425

el paborde Pere Grahit, va concedir a Pere de Torrecabrera una reducció dels censos, motivada sens dubte per la davallada de la rendibilitat de la terra, d'una peça dita les Coromines de Sant Joan, que era al costat del camí que anava del mas Lledó (actual Serra) al Torrecabrera (actual Jaumeandreu). En aquesta peça s'hi trobava la capella dedicada a Sant Joan, que encara resta dempeus. Els censos de la Coromina consistien en 5 quarteres de cereal, meitat ordi i meitat espelta, una mitgera de vi, dos parells de gallines, un quarter d'oli, tres fogasses, i 2 sous i vuit diners per una "perna" (cuixa), censos en espècie que va quedar reduïts a 25 sous en diner comptant i sonant. És remarcable el cens de vi, inusual a l'època en aquesta zona, la qual cosa demostra que a Jaumeandreu la producció de vi no es limitava a l'autoconsum sinó que tenia certa importància.

La dotació de la Pabordia es completava amb el mas d' "Arnaldi Plomacii", al costat del lloc de Pontespana de Segur, i dos masos al mateix terme, comprats a un tal Berenguer Dalbespí, en un lloc conegut com Austor.
A més de les propietats, els benefactors van cedir a la Pabordia el dret de percebre els delmes i tasques de les parròquies de Camps, Fals, Segur, Sant Pere de Vilalta i Sant Andreu de Comallonga. I també 60 sous de moneda barcelonesa i vuit quarteres de blat, mesura de Manresa, sobre els rèdits que donava el molí de "Cubo", situat al costat de la seva torre, al terme de Miralles.

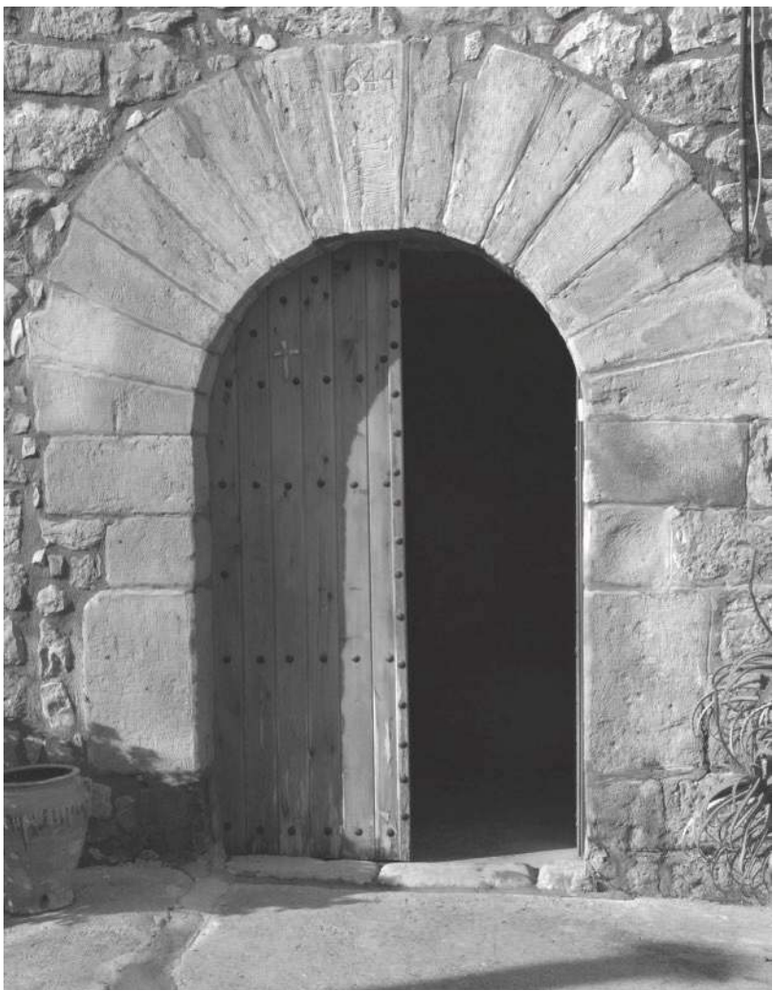
Foto Sabina Calmet

Portal

En els documents antics, copiats i recollits pel paborde Bordons al segle XVIII, hi trobem més evidències d'aquest molí fariner.
El 5 dels idus de maig de 1242 l'Ermengol i l'Elisenda van donar a la Pabordia el molí del "Cubo" o del Cup. La donació la va enregistrar el notari manresà Ramon de Sala i el document va ser copiat pel canonge Bernat de Font. El 9 de març de 1244, Elisenda de Falchs, segurament ja vídua, va donar de dot a la seva filla Ròmia per casar-se amb Ponç de Cervera, diversos castells i altres béns, entre els quals hi havia el molí del Cub i el mas Vilar de Miralles. El molí i el mas els havia cedit la donadora a l'altar de santa Margarida de l'església de Caselles, perquè s'hi diguessin misses per ella i pel seu fill difunt Ponç de Fals.

Una sentència del 3 d'octubre de 1257 va obligar a Bernat de Vilallonga a restituir al paborde de Caselles Bernat de Font un mas anomenat Soler Carbó i tres peces de terra al terme de Miralles. El 6 de les calendes d'agost de 1287 Ròmia de Cervera, la filla de l'Elisenda, va lliurar al paborde Arnau Clerga el molí i el mas Vilar i el 10 de les calendes de febrer de 1325 el moliner Guillem Ça Cudina va prestar homenatge al representant del paborde. El 1407 el paborde Voltet va establir el molí del Cub a Antoni Ciyar del castell de Segur.

Posteriorment a la dotació inicial dels fundadors, la Pabordia va adquirir per donació o compra altres propietats que van incrementar les seves rendes.
El maig de 1309 Pere de Soler Reig va vendre al paborde de Caselles el dret de cobrar cens d'una peça dita Carletes, situada a la part de Sant Andreu de Fals.
Una altra propietat que va adquirir la Pabordia va ser el mas Torre de Coaner, que el 1440 el tenia la vídua de Mateu de la Torra, que va declarar-se serva del paborde i li va reconèixer els mals usos. La propietat pagava de cens sis quarters d'oli. Després va posseir el mas l'hereu del mas Ribera i el 1515 se'l va vendre a l'amo del mas Riera. La rendibilitat de la finca va augmentar a partir del 14 de desembre de 1552, quan el paborde va donar permís a Joan Vila, àlies Riera, a construir un molí a la vora de la riera de Coaner. Una millora semblant va tenir lloc al mas Caselles de Camps amb la construcció dels dos molins anomenats Molins de Querol. Els molins van ser primer de l'hereu Querol, després del Ferriola d'Aguilar i més tard del Centelles de Sant Amanç.

Cal remarcar que en el decurs dels segles molts dels masos de la dotació inicial van esdevenir rònecs a causa de les grans mortalitats. Per posar remei a la manca d'ingressos, el paborde, com van fer els altres senyors, es va afanyar a establir de nou els masos al primer pagès que estigués disposat a acceptar-ho, de manera que els masos abandonats van quedar englobats en propietats més extenses.

PABORDES

Els pabordes eren canonges regulars del monestir de l'Estany a qui s'encomanava l'administració de la pabordia, que podríem considerar com una sucursal de la casa mare. El paborde recaptava les rendes de la seva jurisdicció i les lliurava a l'Estany, amb qui mantenia una estreta relació, ja que era membre de ple dret del capítol i assistia a les reunions on es prenien les decisions importants.

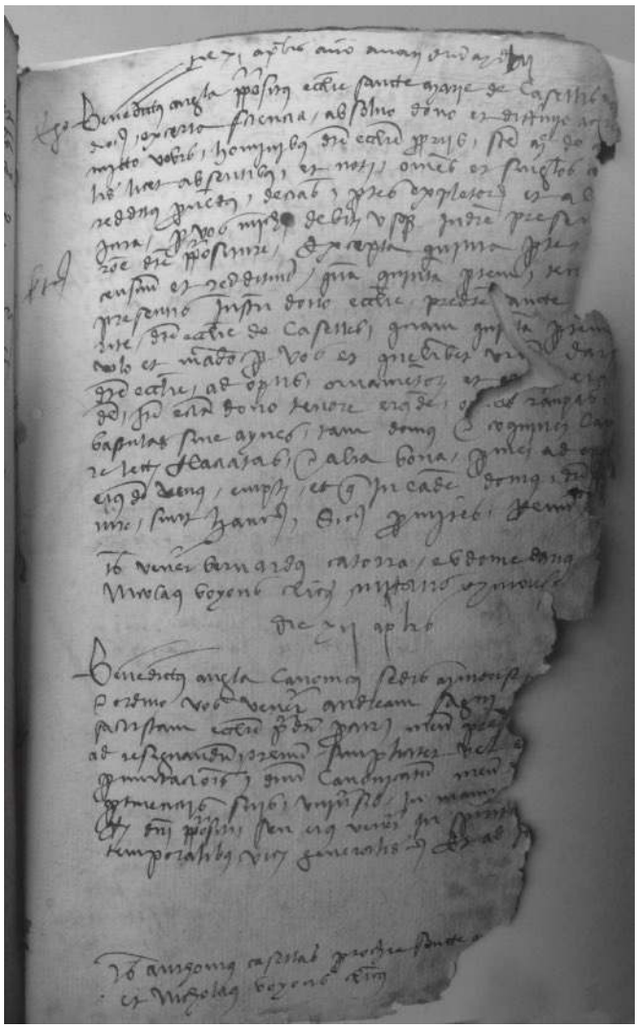

Arxiu Històric de Manresa

Donació de Benet Angla (1506)

En la història de l'Estany d'Antoni Pladevall hi trobem una llista incompleta dels pabordes de Caselles. D'una bona part d'aquests divuit pabordes n' hem trobat notícies als arxius, però també de bastants d'altres que no figuren en el llistat.
Darrere de cada nom hi figura, entre parèntesis, l'espai temporal documentat del càrrec.
Segons Pladevall, el primer paborde va ser **Bernat de Font**, documentat entre 1226 i 1298, un període que ens sembla excessivament llarg per la vida d'una persona. A més, segons un document de 1287 el rector o paborde és **Arnau Clerga**. Dels següents pabordes no en sabem gran cosa; **Jaume Satorra** o ça Torra (1301), **Arnau de Clusa** (1309), **Pere de Placons** (1325) i **Ramon ça Tor** (1343-52). El 1337 aquest ça Tor va garantir un préstec de 60 sous amb el molí del Cup de Miralles. El 1348 s'estava a Caselles Ramon de Font, però no era el paborde sinó un simple monjo. Després van venir **Guillem Blanque**r (1357-63) i **Francesc de Codines** (1369-88). Aquest darrer el 1388 va arrendar per sis anys a Pere Celma, canonge de la mateixa pabordia, l'església i el benefici, amb l'obligació de celebrar les misses prescrites.

Romeu Voltet (1397-1410) era germà de Francesc Voltet, el qual va ser abat de la canònica de Sant Vicenç de Cardona des del 9 de novembre de 1377 fins el 12 de juny de 1391. Es va donar la curiosa circumstància doncs, que un germà era el senyor jurisdiccional de Camps i l'altre de Fonollosa. El 1397 va morir el Francesc i el Romeu va fundar un aniversari per la seva ànima. El març de 1405 l'abat de l'Estany va convocar una reunió general del capítol a Manresa on hi va participar el Romeu. El 1408 l'amo del mas Querol de Fonollosa va crear un censal de 100 sous a favor del Voltet. La pensió anual no era en diners sinó en espècies, un quartà d'oli bo, a mesura del castell de Fals. El 1410 el Voltet va deixar 50 lliures en forma de censal al castlà de Calonge. Val a dir que aquests negocis els feia a títol particular, no com a paborde.
Romeu Voltet no solia viure a Camps, sinó que tenia casa parada a Calaf. Mentrestant de la Pabordia se'n cuidava algun dels monjos, com per exemple Pere Selva, un canonge de l'Estany que es documenta el 1395 a Camps.
L'absentisme dels pabordes serà freqüent a partir d'aquest segle, a l'estil de la petita noblesa, que preferia la comoditat d'una casa a la ciutat en comptes de la residència al seu castell. Els absentistes delegaven l'administració en un col·lector o procurador, i únicament s'acostaven al castell en les grans ocasions, com la presa de possessió o per rebre el jurament de fidelitat dels súbdits.

El segle XV va començar amb els dos pabordes que cita Pladevall; **Bartomeu Dolcet** (1405-07) i **Pere Grahit** (1406-37), encara que les dates s'encavallen amb el període del paborde Voltet, qui efectivament el 1410 encara ho era.

Del paborde Grahit sabem algunes coses. El 1411 era paborde de l'Estany i actuava com a notari de l'església de Sant Feliu de Terrassola. L'agost de 1424 va participar com a representant de Caselles a la reunió dels canonges que va convocar l'abat Guillem als claustres de la Seu de Manresa. El 1447 havia deixat la dignitat de Caselles i ocupava càrrecs de més rellevància al monestir de l'Estany; era canonge sagristà i vicari general de l'abat i el 1451 era cambrer del monestir i encarregat de recaptar els censos del Bages.

Foto Sabina Calmet

Accés al campanar

El següent paborde **Jaume ça Torra** (1438-81) era manresà i fill de l'apotecari Joan ça Torra. La primera vegada que consta com a paborde de Caselles és el febrer de 1438, quan va comprar una mula de color de llebre que li va costar 37 florins d'or. El mes de març, com a senyor alodial del mas Fontllagosta (actual Feixes), va assignar dues persones de confiança com a tutors de la canalla del difunt amo del mas. El 1440 va rebre el jurament de l'amo del Junyent i de la mestressa del mas de la Torre de Coaner, i el 1448 Ramon Cases de Fonollosa li va restituir els masos Puig de la Vall i Fontcalçada, que tenia encomanats per la Pabordia. De juraments de fidelitat hem recollit també els que li van fer Pere Caselles el 1473 i Bernat ça Vila el 1481. Aquest darrer era l'amo del mas de la Sala d'Aguilar, un mas vinculat a la Pabordia per la prestació d'un cens que consistia en una lliura de cera i una unça d'encens.
Jaume ça Torra vivia regularment a Manresa i el 1461 era una dels confrares de la confraria de Tots Sants de la Seu. En morir el seu pare l'apotecari, va rebre la seva herència i el 1461 va vendre a un carnisser de Manresa dos camps, venda que va comptar amb l'aprovació del seu superior, l'abat de l'Estany.

Benet Angla (1485-1506) a més de paborde era canonge de la Seu de Manresa, un càrrec que segurament li reportava més beneficis. Habitava en una cambra situada sobre el claustre de la Seu, al costat de la llibreria. Se sap perquè l'abril de 1506 va deixar la cambra a un company canonge. Potser tenia intenció de retirar-se i portar una vida contemplativa, perquè es va desfer dels seus béns. Els rèdits de la Pabordia els va cedir a l'església de Caselles, per comprar ornaments sagrats. També va regalar les flassades, la roba de llit i els estris de cuina.
Altres pabordes del segle XVI van ser **Guillem Espinoses** (1521), **Alexandre de Rocabertí** (1527-31), **Guerau Negrell** (1541-65) i **Esteve Jeroni Coromines** (1578). El paborde Negrell passa a la història per haver comprat el 1541 un frontal de l'altar major fet amb rajoles de ceràmica esmaltada, frontal que va estar a l'església fins que aquesta va ser dessacralitzada al segle XX.
Entre 1581 i 1592 trobem vivint a Caselles un capellà d'origen francès anomenat Pere la Font. La gran onada d'emigració occitana que va arribar a Catalunya consistia en mà d'obra sense qualificar, que es llogava a les cases de pagès, d'artesans, que trobaven feina a les ciutats, i de clergues, tots ells fugint de les guerres entre els catòlics i els hugonots. El Pere la Font residia a Camps, però va tenir molts anys arrendada la rectoria de Monistrolet. Aquesta era una ocupació típica dels capellans estrangers, que s'encarregaven de la tasca pastoral quotidiana dels rectors dels pobles petits, mentre aquests vivien de renda.
Jaume Font (1590-99) va ser ordenat sacerdot el 1564 pel bisbe de Barcelona. Després va entrar a l'ordre de sant Agustí, i el 1590 ja era paborde de Caselles i va nomenar un procurador perquè s'encarregués de fer el capbreu. La seva vida i la de l'ordre va donar un tomb amb la butlla del papa Climent VIII de l'u d'agost de 1592 que va suprimir els monestirs de la regla de sant Agustí i va convertir els canonges regulars en canonges seculars. Jaume Font va esdevenir vicari general de l'Estany, però va seguir ostentant el càrrec de paborde de Caselles.

Els successors de Jaume Font van seguir tenint el títol de paborde, però en realitat la prebenda de Caselles la podríem més aviat qualificar de benefici eclesiàstic. El beneficiat el nomenava el bisbe de Vic i obtenia les rendes assignades a la Pabordia a canvi de fer-se càrrec dels serveis religiosos.
Els pabordes no residien a Camps i arrendaven les rendes a un particular per un preu fet. Així, el següent paborde **Miquel Font** (1603-12), que residia a Caldes de Montbui, el 1606 va arrendar per tres anys la pabordia a Cristòfol Junyent, l'hereu del mas Junyent. Li va arrendar "totas illas domos cum un portali extra via publica aperenti, vulgariter dicta la casa de la pabordia, cum quodam horto eisdem domibus contiguo".
Després van venir el capellà Joan Coll (1629-37), de Llissà de Munt i **Josep Hostench** (1643-46). Aquest va encarregar a un notari el capbreu de les seves possessions, però només s'ha conservat el fragment relatiu als masos Junyent I Feixes.
El capellà Valentí Bosch (1658-73) era hebdomadari de la Seu i va prendre possessió formal de la Pabordia el 17 de novembre de 1658. Mossèn Bosch vivia a Manresa i ostentava un benefici eclesiàstic a la Seu dit de sant Francesc. L'administració li comportava ingressos fixes i

variables, com per exemple les 15 lliures que va cobrar pel terç una vegada que es va vendre una casa al carrer Arbonés que pertanyia al benefici. Els ingressos fixes eren les pensions dels censals com les 22 lliures que va cobrar el 1660 de pensions endarrerides d'un censal que prestava al benefici Josep Bacardit de Llomàs, o els vuit quarters d'oli, mesura vella, que va rebre el 1665 d'un mas de Monistrol.

En el testament que va fer **Valentí Bosch** el 22 d'abril de 1669 va demanar ser enterrat a la Seu, a la tomba que hi havia davant de la capella de sant Francesc. Va deixar a la seva majordoma, una tal Magdalena Lluch, 100 lliures perquè l'havia cuidat molt bé mentre estava malalt, diners que podia cobrar de les rendes de la Pabordia o, si ho preferia, quedar-se amb una vinya. També va deixar a la dona una màrfega i altra roba. Va disposar que els seus béns es venguessin en subhasta i els diners es gastessin en misses.

Va morir el maig de 1673, i el 9 de juny següent va ser nomenat pel càrrec el canonge de l'Estany i de la catedral de Vic **Ramon Ferran** (1673-93). En el nomenament hi va haver controvèrsia, perquè un altre canonge, **Lluís Davi**, també aspirava a la col·locació i va protestar enèrgicament. De fet, el maig de 1674 Lluís Davi es titulava Paborde de Caselles i com a tal va arrendar per 66 lliures els delmes de grans, olives i pollastres.

El sacerdot **Josep Fuster** (1695-17) va prendre possessió el 1695 però va tenir problemes, perquè durant la guerra civil per la successió del tron d'Espanya es va significar amb el bàndol equivocat i va haver de fugir. Després d' ell va entrar **Francesc Toneu** (1717-31), que sens dubte era el personatge més important i poderós del poble en aquell temps, no només des del punt de vista jeràrquic, sinó també econòmic i social, ja que a més de ser senyor de la quadra de Caselles era rector de les parròquies de Fonollosa i Camps. Tan bon punt va entrar va pledejar per la jurisdicció del mas Clarena, que li disputava l'abadia de Cardona. La controvèrsia va anar pujant de to i, davant de la desobediència de l'amo de Clarena, el va tancar a la presó, la qual cosa va provocar la ira dels canonges de Cardona.

El rector Toneu també va lluitar per recobrar els censos del mas Guardiola i el Molí Superior de Miralles, que a conseqüència de la guerra de Successió havien estat confiscats al senyor Jaume de Copons. Una sentència judicial de febrer de 1719 va obligar al "Real Secuestro" a lliurar els censos a la Pabordia.

El sacerdot **Antoni Guiu** (1737) va renunciar al benefici de la Pabordia el 1737 i la plaça va ser pel solsoní **Josep Bordons** (1738-70), que va ser el darrer paborde. Era frare de sant Francesc i el 1737 el bisbe de Vic el va designar, però no va prendre possessió de la pabordia de Caselles fins l' u de desembre de 1739. El paborde Bordons vivia habitualment a l'Hospital de Sant Andreu de Manresa i es va preocupar d'endreçar els papers de la Pabordia i fer còpies dels vells pergamins on hi constaven les donacions. Per sort, una part del seu arxiu s'ha guardat i ens ha permès omplir alguns buits de la història antiga. Portava ell mateix la comptabilitat dels delmes i els censals dels pagesos i ho anotava en una llibreteta, així com els préstecs i deutes en metàl·lic o en espècie.

El 1749 el paborde Bordons va fer algunes obres a l'edifici, ja que va comprar a l'amo del Soler, que deuria tenir un forn, 500 rajoles, 100 teules i dues portadores de calç. Semblaria que el mateix Bordons s'ocupava de l'explotació de la propietat pels molts tractes que mantenia amb pagesos del poble. El 1752 va fer negocis amb un tal Tomàs Torradas de venda i engreix de porcs. Més endavant la Pabordia va quedar a càrrec de masovers i ens consta que el 1770 el masover era Ramon Marsol.

SENYOR DE LA QUADRA DE CASELLES

El paborde de Caselles era un petit senyor feudal que exercia el seu domini sobre els pagesos del seu territori. Ostentava la prerrogativa de recaptar contribucions als súbdits, en diner o en espècie, i d'administrar justícia en els conflictes de menor entitat. El paborde actuava de jutge personalment o delegava la funció a un Assessor nomenat per ell. La justícia pels crims de sang o delictes econòmics de certa envergadura estava en mans dels senyors del castell de Cardona.

Foto Sabina Calmet

Presó

Cada vegada que es canviava de paborde, es convocaven els caps de casa i tenia lloc l'acte solemne de possessió de la Pabordia. Els pagesos renovaven el jurament de fidelitat al nou senyor i li lliuraven simbòlicament petites ofrenes de diners i productes de les collites. Ens farem una idea del ritual de la presa de possessió amb un parell d'exemples.

Valentí Bosch va prendre possessió formal de la Pabordia el 17 de novembre de 1658. Aquell dia van acudir tots els caps de casa i, l'un darrere l'altre, van prometre ser vassalls fidels i pagar puntualment els censos. Seguint l'antic ritual, els homes de la quadra de Caselles van entregar al nou senyor uns grapats de blat i civada i dues monedes petites. El paborde va revocar el batlle anterior Joan Junyent i tot seguit el va tornar a nomenar. El 1770 no va assistir en persona el nou paborde a la presa de possessió sinó el seu procurador. El rector de Fonollosa va agafar el representant del paborde per la mà dreta i el va guiar a l'interior de l'església en senyal de possessió, allí li va entregar el missal, el calze, la patena,

les canadelles i les vestidures de celebrar missa, que es trobaven disposades sobre una taula. Llavors va manar tocar les campanes i va cridar en veu alta al poble congregat el nom del nou obtentor de la Pabordia. Després, el procurador del paborde va sortir a fora i es va asseure en una cadira al costat de la porta i el batlle i els caps de casa li van fer "homenatge de boca i mans". Cada pagès va donar-li dos dinerets, un grapat de blat i un porró de vi, en senyal dels censos que estaven obligats a pagar. El procurador llavors es va posar i treure els guants, un senyal del poder jurisdiccional, i va donar la vara, símbol de l'autoritat, al batlle.

El paborde administrava justícia, imposava multes i segrestava béns, i fins i tot tenia la facultat d'empresonar a aquells que cometien una falta o delicte o no pagaven els deutes. El braç executor de les decisions judicials i la representació del poder del paborde sobre el terreny era el batlle. Aquest era un càrrec que requeia en un dels caps de casa del terme i tenia caràcter temporal. Tradicionalment un batlle era nomenat per un període de tres anys, però podia ser renovat si el paborde així ho desitjava. Després del decret de Nova Planta el règim municipal es va modificar i els batlles van ser nomenats per les institucions de la corona espanyola a proposta del senyor del terme.

Grillons

Un exemple de nomenament és el que va fer el paborde Bordons, que va posar de batlle a l'amo del Junyent per dos anys, des del primer dia de gener de 1767 fins al darrer dia de desembre de 1768.

Como Senyor jurisdisional que soy del termino de Casellas de la Pabordia, del Obispado de Vique, del Corregimiento de Manresa, nombro por Bayle a Pedro Junyent, labrador del mismo Termino y partido. Ditxa nominasion a su exalentisimo y Real Audiensia, dia 4 de desembre del anyo 1766.

Foto Sabina Calmet

Sostre de la presó

El batlle posava multes per faltes lleus, com per exemple els 30 sous que el 1674 va fer pagar el batlle Ramon Caselles a un de Sant Mateu, perquè set porcs seus havien entrat a la propietat de Clarena i havien fet mal. Una de les tasques del batlle, i de les més ingrates, era executar les empares o embargaments de collites als que tenien deutes. S'esperava el moment de segar i quan les garbes arribaven a l'era, el batlle se n'enduia per valor del deute. Si era un any de collita dolenta aquest embargament significava la misèria per l'afectat. De vegades hi havia conflictes, com el que van protagonitzar l'estiu de 1815 els amos del Soler i de Caselles. El Caselles era el batlle, però el Soler va aconseguir que el regidor segon de Camps s'endugués de l'era del mas Caselles 10 quarteres de blat. El regidor va lliurar el blat al Soler i va menystenir l'autoritat del batlle: "me hizo entregar la vara que siempre habia sido del bayle de la Quadra de Casellas y la llave de los grillos de hierro de que se servia el bayle de dicha Quadra para sujetar a los malhechores".
El Caselles va protestar enèrgicament per aquest abús i va reclamar la restitució dels símbols de l'autoritat, la vara i les claus de la presó.

LLEVADOR DE RENDES

El capbreu és la declaració jurada, feta periòdicament pels pagesos, de les propietats que tenien d'un senyor i els censos que li pagaven. És un document cabal pels historiadors per conèixer l'extensió d'un domini senyorial i les rendes que n'extreia el senyor alodial.
Sabem que, com a mínim, es van fer capbreus de la Pabordia el 1497, 1635, 1643, 1682, 1724, 1734 i 1766, però dissortadament no ens ha arribat cap d'aquests capbreus complets, només algun fragment escadusser.
L'octubre de 1777, quan la Pabordia ja depenia del Seminari Tridentí, es va fer un capbreu de les possessions de la zona de Sant Martí Sesgueioles. Se'n va cuidar el procurador Narcís Marfà, que era rector de Conill, i el notari Novau de Calaf va fer l'escriptura. El primer a capbrevar va ser el noble senyor Ramon de Copons i Aguilar, baró de Segur, qui va declarar tenir per la Pabordia un molí fariner a Miralles, anomenat "lo molí Sobirà". Els cens era de sis mitgeres de forment, equivalents a cinc quarteres de Calaf. Per justificar el domini, es va citar una acta de possessió de l'any 1287.
Els pagesos que havien de pagar censos eren vuit, els quals menaven en total 28 jornals de terra, dels quals 11 i mig eren de vinya. Aquestes propietats deurien originar-se a partir de la divisió de l'antic mas Guardiola. Dos dels pagesos pagaven una gallina de cens i la resta quantitats de blat que anaven de 4 a 7 punyeres (7 punyeres eren 6 quartans o mitja quartera). Els pagesos devien els censos de dos anys i van pagar al procurador

Foto Sabina Calmet

Dovelles del portal

de la Pabordia el preu del blat, que en aquell moment anava ben car, 3 lliures i 14 sous la quartera. En total els vuit pagesos van pagar 46 lliures i 13 sous.

Hi ha un tipus de document que en certa manera pot suplir el capbreu, el llevador de rendes. Un llevador de rendes és una llibreta de comptabilitat que portaven les institucions eclesiàstiques, on hi figurava una llista amb els noms dels censalistes, el cens que prestaven i el dia del venciment. Sovint es deixava un espai on s'hi apuntaven les quantitats satisfetes any rere any.
De la Pabordia disposem d'una transcripció posterior del llevador de 1660 i un llevador complet de 1723.

Segons el llevador de 1660, els masos de Camps pertanyents a la Pabordia eren Caselles, Soler, Feixes (Font Llagosta) i Junyent. Els tres primers pagaven un parell de gallines per Nadal i el Junyent tres. El cens monetari era; Caselles, 27 sous, Soler, 10 sous, Feixes,11 sous, i Junyent, 18 sous. Dos d'ells pagaven cens de civada; Clarena, 3 quarteres i mitja i Junyent 6 quarteres. Aquest darrer, a més, havia de lliurar una ovella cada any.
Hi havia altres masos de Camps que eren de Montserrat, però tenien terra sota la jurisdicció de la Pabordia. L'amo del mas Coma pagava per aquest concepte un cens de 18 sous i una quartera i mitja de civada, i el Santpere, una quartera de civada. Els molins de Querol eren un dels actius principals de la Pabordia i el seu amo Jaume Centelles havia de donar anualment tres gallines, una quartera i vuit quartans de forment i un quarter d'oli, mesura vella, d'aquells que dotze feien una càrrega.
Dins del territori de la Pabordia hi havia propietats de pobles de la rodalia, les quals pagaven censos per trossos de terra. Pere Vilalta de Castelltallat, dues gallines i deu sous, el Cases d'Aguilar, una lliura de cera i una unça d'encens, Jaumeandreu de Fals, una lliura i cinc sous, Comallonga de Sant Mateu, una gallina, Santandreu de Fals una gallina i una quartera d'ordi per una peça anomenada "Coma de Sant Andreu", Bastardas de Fals, una gallina, i la Riera de Coaner donava per carnestoltes tres quarters vells d'oli per un mas dit la Torre. Antigament la Riera havia tingut un molí al costat de la riera, que pagava a la Pabordia una setena part de les moltures.
En el llevador hi ha enregistrades també les rendes procedents de Sant Martí de Sesgueioles i el Molí de Miralles. El molí donava cada any 6 quarteres i vuit quartans de blat, i els sis tinents de terra donaven en conjunt tres gallines, 28 punyeres de blat i un anyell aquells que tinguessin ramat.
El llevador ens permet fer-nos una idea dels ingressos de la Pabordia en concepte de censos.

El paborde Tuneu va posar en ordre les finances de la Pabordia, que havien estat força negligides per seu antecessor. Va treure la pols dels documents antics i es va adonar que una sentència emesa pel papa Climent VIII el 1604 encara no s'havia executat. Segons l'orde, l'amo de Caselles havia de restituir a la Pabordia una peça de terra de vint jornals, que s'estenia fins els termenals de Feixes i Cerarols. L'amo, Ramon Casellas, es va veure obligat el 1724 a cedir el tros de terra a la Pabordia. Una altra tasca que va portar a terme mossèn Toneu va ser actualitzar el llevador i ell mateix en va redactar un de nou el 1723.
La primera pàgina del llevador és prou interessant per ser transcrita íntegrament:

> Primerament se deu saber que lo Paborde de Santa Maria de Casellas te la jurisdiccio civil y criminal sobre tot lo terreno de sa Pabordia y perço cria Batlle en dit terreno y elegeix Assessor, Governador y notari a son gust; te la preso

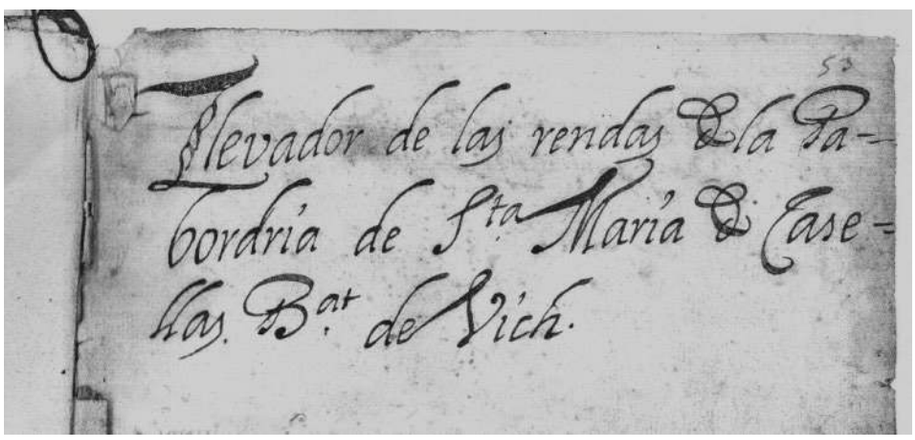

Arxiu Històric de Manresa

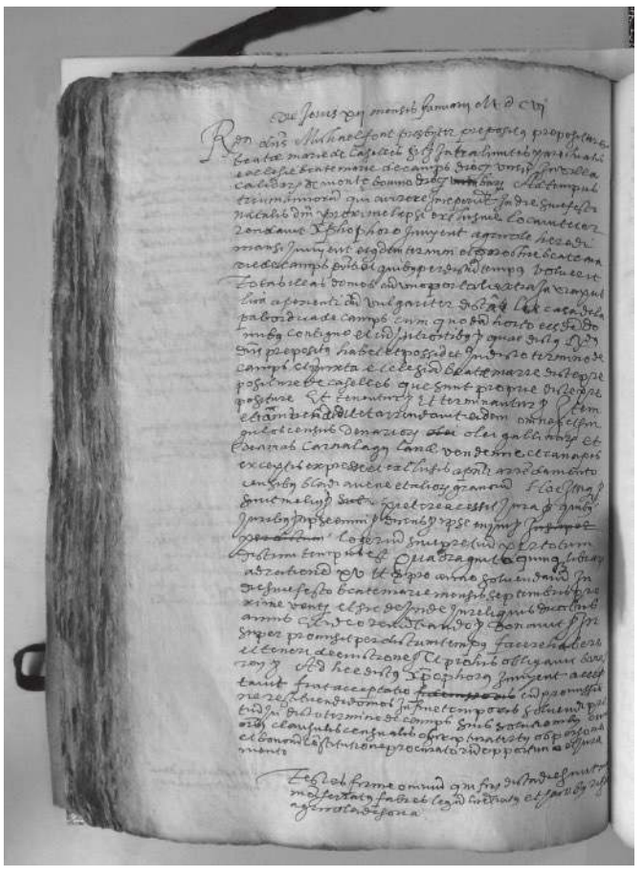

Arxiu Històric de Manresa

Arrendament 1606

> en la casa de Casellas ahont te seps, cadenas y grillons per castigar los delinquents. Consta de dita jurisdiccio en los capbreus, actes de possessio y de la consuetut de temps immemorial sempre continuada.

Te lo delme de blat, ordi, civada, spelta, mill, canam, lli y demes grans, excepto dels llagums, en las casas y heretats de Casellas, Junyent, Clarena, Soler i Fontllagosta, de la Parrochia de Camps, en partida de terra d ebastardas i Comallonga de Sant Matheu, en partida de terra de la casa de Coma y en part de Pere Jutge y en las terras dels molins de Carol, y de totas ditas terras es senyor directe y jurisdicional (...) item totas las casa contingudas dins lo terreno de la Pabordia pagan al Paborde delme de pullastres y vellos de llana, anyells i cabrits, consta en los capbreus avall scrits, y se creu deuhen pagar tambe delme de porcells y que antes lo pagaven.

El nou llevador està basat en el de 1770, però la novetat és que incorpora les casetes dels parcers que s'havien començat a construir en les heretats Feixas i Caselles. Pel dret d'edificar els havia estat imposat un cens, que consistia generalment en una gallina o un pollastre o els diners equivalents.

El Paborde tenia un col·lector que passava per les cases per recollir els delmes, les gallines i els altres censos, però sovint arrendava la recaptació a una persona, normalment algun burgès o comerciant de la ciutat, a canvi d'un preu fix, pagat a l'avançada. Era un tracte que afavoria als dos, l'arrendador hi guanyava, perquè recaptava més del que en pagava, i el paborde aconseguia els ingressos sense haver de patir per res.

El 1596 el paborde Jaume Font va arrendar els rèdits de la Pabordia per tres anys a Joan Caselles i al pedrenyaler de Manresa Martí Janeres pel preu fet de 135 lliures i 6 quartans d'oli. El setembre de 1599 va renovar l'arrendament per tres anys més i el mateix preu a Joan Caselles. A més dels delmes i part de les collites, l'arrendador podia quedar-se la meitat dels ingressos del terç i la "ferma de domini", que eren unes contribucions que s'aplicaven en cas de vendes o empenyoraments. El Caselles s'havia d'encarregar de pagar la missa setmanal, una obligació que es remuntava a la fundació de la Pabordia.

El 1606 el paborde Miquel Font va arrendar per tres anys la pabordia a Cristòfol Junyent, l'hereu del mas Junyent, a raó de 15 lliures per any. L'arrendament comprenia el recapte dels censos en diner, i els delmes d'oli, gallines, llana, verema, cànem i carnalatges, quedant-ne exclosos els delmes de tota mena de grans. Quan es va acabar el temps, el paborde va signar un nou contracte d'arrendament per tres anys més amb l'amo de Caselles. Aquest cop l'arrendament va ser molt més car, 77 lliures anuals, perquè comprenia la recaptació del blat i altres cereals. Aquesta xifra dóna una idea prou acurada de la rendibilitat de la Pabordia en aquell temps.

El 1629 l'arrendatari de la Pabordia era Jeroni Rovira, doctor en drets de Manresa, i el 1637 l'arrendament el tenien a mitges el mateix Rovira i el notari Maurici Gomis. Aquell any van pagar-ne 89 lliures. El 1646 el paborde Hostench va passar comptes amb el seu recaptador de les rendes de Miralles, que era el notari manresà Gaspar Palàs.

El paborde Bordons va cedir del juny de 1769 al juny de 1772 la recaptació dels censos, delmes, tasques, agrers, parts de collites, carnalatges i altres rendes de la Pabordia a Fèlix Llibanyes pel preufet de 233 lliures anuals. El paborde va excloure de la venda dos pollastres, sis gallines, un velló de llana, una quartera de blat i dues càrregues de vi, que es va reservar pel seu ús particular.

El darrer arrendament que ens consta és el que va fer el seminari de Vic el 1812, que va arrendar les rendes de Camps i de Sant Martí al comerciant manresà Miquel Cots Enrich pel preu de 750 lliures.

Observem com amb el pas del temps el valor de les rendes augmentava, però l' increment no és real, perquè s'hauria de considerar la depreciació de la moneda.

L'estudi de l'economia de la Pabordia no seria complet sense esmentar allò que devia pagar al Bisbat de Vic en concepte de "subsidi" i "escusado". El subsidi era una aportació que feien els capellans pel manteniment de la Cúria, mentre que "l'escusado" eren uns diners que el clergat donava al Rei d'Espanya per la seva lluita a favor de l'evangelització dels infidels. Cada any la Tarraconense feia el repartiment entre els diversos bisbats catalans i, aquests, entre els capellans i beneficiats de la seva diòcesi.

El 1723 al paborde de Caselles li tocava pagar anualment 13 sous per "l'escusado" i 11 sous i 10 diners pel subsidi. En el període comprés entre els anys 1741 i 1768 les quantitats eren majors, una lliura i 6 sous i una lliura i 3 sous, respectivament.

EL SEMINARI DE VIC

A la ciutat de Vic hi havia una tradició d'estudis superiors que es remuntava a l'edat mitjana. Els futurs clergues i els homes de lletres s'educaven en les arts clàssiques, la gramàtica, la retòrica, la teologia, etc., però va arribar la guerra de Successió i Catalunya va perdre el seu règim i les seves llibertats. Com a càstig per la rebel·lió de la majoria de catalans, el rei d'Espanya va suprimir els estudis superiors de totes les ciutats i va crear la Universitat de Cervera, una ciutat que li havia estat fidel des del primer moment. El decret de Nova Planta de 1716 va fer tancar, doncs, la Universitat Literària de Vic i els estudiants es van trobar sense mestres. Els jesuïtes tenien a la ciutat el Col·legi de Sant Andreu, que no va ser afectat per la supressió, i durant un temps el Col·legi va oferir algunes disciplines de rang universitari. El Col·legi es finançava amb una aportació anual de 400 lliures de la Universitat de Cervera i amb les rendes d'alguns llegats de particulars.

Escut reial del seminari de Vic

El 1749 el bisbe Manuel Muñoz Guil va crear el Seminari Tridentí de Vic, però va trigar molt a consolidar-se a causa de les dificultats econòmiques. El 1767 es va produir un fet que va tenir àmplies repercussions polítiques. A Madrid i altres llocs es va produir el Motí d'Esquilache, un amotinament popular contra una determinada política. El rei Carles III va aprofitar l'oportunitat i va acusar a la poderosa ordre dels jesuïtes d'estar al darrere de la revolta i en va decretar l'expulsió de tots els territoris de la corona espanyola. Val a dir que mesures similars s'havien produït en la majoria de nacions europees. L'expulsió va implicar la incautació dels béns de l'ordre.

Una Real Cèdula de 1767 va adjudicar l'edifici i les rendes del Col·legi de Sant Andreu al Seminari de Vic, que d'aquesta manera va resoldre els problemes de finançament. El Seminari comptava llavors amb les càtedres de Llegir i Escriure, Gramàtica, Retòrica, Filosofia, Teologia Moral i Teologia Eclesiàstica, i el

Seminari vell de Vic

claustre estava format per 11 professors. En pocs anys va experimentar una gran expansió, sobretot a partir de 1793, quan va aconseguir que les parròquies del bisbat tinguessin l'obligació de fer una aportació econòmica anual al Seminari. A finals del segle XVIII va arribar a tenir mil estudiants.

(La font d'informació principal d'aquesta introducció és l'article de Valentí Girbau Tapies, "El Seminari Diocesà de Vic", publicat el 1999 a la revista AUSA).

En aquest context cal situar la presa de possessió de la Pabordia de Caselles al Seminari de Vic.

El febrer de 1770 va morir a Barcelona Josep Bordons, darrer Paborde de Caselles. El 20 de març següent, Bonaventura Carbonell, canonge penitencier de la catedral de Vic va declarar extingit el benefici de la Pabordia de Caselles i va adjudicar a Alciani Boxeda, rector del Real Seminari Tridentí de Vic, els rèdits de la Pabordia.

El dia u de maig de 1770 es va presentar a Camps el procurador del rector Boxeda, que era el senyor Anton Devesa, i en presència de dos testimonis del poble, del rector de Fonollosa i del notari de Manresa Francesc Rallat, va procedir a prendre possessió de la Pabordia. La possessió d'un feu per part d'un nou senyor, per causa d'herència o compra, seguia un ritual carregat de simbolismes, per tal de fer avinent als vassalls les obligacions envers al seu senyor natural.

Primerament el rector Joan Parcerissa va agafar per la mà dreta al procurador i el va menar dins de l'església, on li va lliurar el missal, el calze, la patena, les canadelles i la roba de dir missa, que estava plegada sobre l'altar major. A continuació va manar que toquessin les campanes i va dir en veu alta, perquè ho sentís tothom, que a partir d'aquell moment el beneficiari de la Pabordia era Alciani Boxeda i els seus successors.

Després van sortir a fora i el procurador es va fer dur una cadira al costat de la porta i s'hi va asseure, al lloc on tradicionalment es feien aquest actes de possessió en presència del poble. El poble no era massa nombrós, de fet només hi eren presents el Batlle de la Pabordia Pere Junyent, el Regidor Únic Isidre Biadiu, i tres pagesos més, Bartomeu Comas Casellas, Cristòfol Biadiu i Ramon Marsol. El Comas i el Biadiu eren propietaris, mentre que el Marsol era el masover de la Pabordia.

Els homes de la Pabordia va jurar fidelitat "de boca i de mans" al nou senyor, prometent ser bons vassalls i pagar els delmes i censos. Per simbolitzar el compromís van donar al procurador algunes monedes de coure, grapats de blat i ordi i un porró ple de vi.
Per escenificar la possessió de la jurisdicció civil, el procurador es va posar uns guants i va demanar al Batlle que li lliurés la vara, revocant així el seu nomenament. Tot seguit li va tornar a donar la vara proclamant-lo batlle de la Quadra de Caselles sota l'autoritat del reverend Alciani Boxeda.

A continuació es va procedir a la presa de possessió de les terres pròpies de la Pabordia, que tenien una extensió de 20 jornals. El procurador va agafar alguns grapats de terra i la va escampar, com si sembrés, després va arrencar branques d'alguns arbres i les va plantar a terra. La cerimònia de prendre possessió de la casa va consistir en obrir la porta, voltar per les diverses cambres, sortir a fora i tancar la porta amb clau. Per acabar, va dir al masover qui era el nou amo i li va renovar els tractes de la masoveria.

El notari va aixecar acta de tot el procediment. Llavors es va fer venir el nunci de la ciutat de Manresa i se li va lliurar el text d'una crida que hauria de llegir als llocs del terme on s'acostumaven a fer les crides. La crida pública era el mitjà per comunicar a la població la notícia que s'havia canviat el senyor de Caselles.
El text era el següent:

Ara ojats, seus notifica y fa saber a tothom generalment que, per quant la Dignitat de la Pabordia de Santa Maria de Casellas, que era de patronat Real, se troba subpresa ab authoritat ordinaria y permis de sa Magestat, y ab los matexos se ha aplicat, junt ab sos reddits, al Real Seminari Tridentino de la Ciutat de Vich (...) Per so, se diu y mana que de aqui al devant tingan per Señor de dita Pabordia y Quadra de Casellas al nomenat Rnd. Alciari Boxeda, y lo regoneguian y repusian per tal y li paguen y corresponguian los delmes, censos, lluismes y altres drets, com los bons vassalls deuen correspondrer a son Señor.

Durant el segle següent el Seminari de Vic va recollir les rendes de la Quadra de Caselles. No solament els censos i delmes, sinó els terços i altres exaccions que es pagaven al senyor quan es venia o empenyorava un tros de terra o una casa. El territori de Caselles comprenia la major part de Camps, i no tan sols els grans masos de la seva jurisdicció, sinó les nombroses casetes de parcers que s'hi van anar construint.
No tenim dades comptables sobre el valor dels rèdits de la Pabordia, però se sap que el 1784 el preu de l'arrendament de la Pabordia va ser de 294 lliures, quantitat que va representar aquell any el 14% del pressupost del Seminari.
La fi del domini del Seminari de Vic sobre les cases de Camps es va acabar a mitjans del segle XIX amb l'extinció dels drets senyorials. Més tard l'església de Caselles i l'heretat de la Pabordia van ser venudes a un particular.

HISTÒRIA CONTEMPORÀNIA

El maig de 1857 la finca de la Pabordia va passar del Seminari Tridentí de Vic a l'Estat en virtut del reial decret de l'u de maig de 1855. Aquest decret de desamortització del ministre Madoz pretenia treure un benefici econòmic de l'ingent patrimoni de l' Església, per dedicar-lo a cobrir el dèficit del pressupost de "l'estado", amortització de deute i obres públiques. Es va procedir a liquidar els béns eclesiàstics mitjançant subhastes. Evidentment, van ser els rics els qui van licitar a les subhastes i en molts casos van apropiar-se dels immobles a preu de saldo. Amb tot, l'estat va ingressar 7.856.000.000 rals entre 1855 i 1895, gairebé el doble de l' obtingut amb la desamortització de Mendizábal.

Foto Sabina Calmet

El maig de 1857 la finca va passar a l'estat, però van passar alguns anys fins que no va ser posada a subhasta. Es va fixar un preu de sortida de 9.030 pessetes, calculat a partir de la renda que podia generar, estimada en 305 pessetes anuals. Segons la descripció, la finca constava d'una casa de dos pisos en mal estat, una església de 80 m2, 28 quarteres de terreny de secà, un hort de mig quartà i una font. Segons la relació de les cases de Camps de 1860, la Pabordia constava de 5 quarteres de vinya, 11,5 de secà, 2 de bosc i 4 ermes, i tenia un valor de 4.240 rals de billó.

La subhasta es va efectuar el 5 d'abril de 1871 i la finca va ser adjudicada a Antoni Carlos Valentin, que va fer

una oferta de 17.150 pessetes, a pagar en 15 terminis. El 12 de maig la Junta Superior de Ventas de Bienes Nacionales la va adjudicar al comprador després que aquest va fer un ingrés a la tresoreria del 10 % del preu de venda. Aquest senyor Antoni Carlos deuria ser un intermediari, perquè el 5 de juliol va traspassar la finca a Josep Pich Taberner, botiguer de gèneres de Barcelona, qui va assumir el pagament dels restants 14 terminis. Una de les condicions de la venda era que no es podia tallar el bosc fins que no estigués pagada del tot.
El botiguer no va trigar a desfer-se de la propietat, perquè el 20 de setembre la va vendre a Dionís Esteve Vidal, propietari de Sant Martí de Provençals. El 18 de novembre va tornar a canviar de mans i la va adquirir Salvador Marcet Soler, advocat de Manresa. La finca no estava neta, ja que segons l'acta, només s'havia pagat el primer i del vuitè al quinzè dels terminis del pagament. S'havien pagat, doncs, 8.232 pessetes i en quedaven pendents 7.203. El preu que en va pagar el Marcet va ser de 10.703 pessetes, de les quals 3.500 foren pel venedor i la resta per satisfer del segon al setè termini del pagament a l'estat.
Uns anys més tard el bisbat de Vic es va moure per tal de recuperar la Pabordia, tal com es desprèn d'una anotació del rector Noguera; "els bens de la Pabordia foren venuts a encant y amb molta diligencia foren recobrats".
El 13 de juliol de 1886 el Bisbe va autoritzar la compra de la Pabordia al Marcet, amb la condició que l'església es dediqués al culte i que un retaule molt antic que es trobava en una capelleta a mà esquerra passés al Seminari. La compravenda va tenir lloc el 17 de juliol i el comprador va ser Lluís Culla Soler, un capellà de Manresa.
Mossèn Culla el 29 d'abril de 1889 va comprar al canonge de la Seu Josep Santasusana Torrents dues cases al carrer Cirera i dues a la placeta Gispert per 40.000 pessetes. Per poder satisfer el deute, el 21 d'agost de 1893 es va vendre la Pabordia a mossèn Josep Guitart, domiciliat al número 1 de la Plaça Creus. Al mateix temps li va vendre un altra finca, un terreny de 10 jornals erm amb alguns olivers i ametllers situat a Castellot, al terme s'Arbeca. El preu va ser de 4.500 pessetes per la Pabordia i 3.500 per l'olivar.
Josep Guitart Santasusana (1864-1935) era un sacerdot il·lustrat i reconegut per la seva erudició. Va dipositar el seu arxiu personal al Centre Excursionista de la Comarca del Bages i alguns dels pergamins més valuosos van ser donats a l'arxiu del monestir de Montserrat.
Aquests capellans propietaris s'estaven a Manresa i només pujaven a Camps de tant en tant, acompanyats d'alguna minyona o majordoma, per passar uns dies de vacances i passar comptes amb el masover.

El 15 de desembre de 1926 mossèn Josep Guitart es va vendre als masovers Miquel Bonvehí i Maria Selvas la Pabordia, la qual, segons les escriptures, tenia una superfície de 28 quarteres i una font per regar l'hort. El preu de la venda va ser de 4.000 pessetes. Els compradors no tenien tants diners i els van manllevar, tornant-los després mica a mica.
Sense capellans l'església va quedar obsoleta i els nous propietaris van decidir donar-li altres usos. Alguns objectes del culte van anar a parar l'església de Camps o a Vic i altres van ser venuts.

LA FAMÍLIA BONVEHÍ

Josep Bonvehí Vila ja era masover de la Pabordia el 1860. Era d'una casa de Camps anomenada ca l'Esteve, però tenia tan poca terra i tan dolenta que li sortia més a compte ocupar-se de les terres dels propietaris absentistes de la Pabordia. La seva dona era Antònia Sastre i quan va morir el 1874 va passar la masoveria al seu fill Josep Bonvehí Sastre. Del matrimoni amb Maria Tàsias en va sortir el seu successor Josep Bonvehí Tàsias, el qual el 8 de gener de 1882 va fer capítols matrimonials amb Josefa Closa Santasusana, una xicota de la Casa Nova de les Garrigues.
Més detalls sobre els Bonvehí es poden trobar en l'apartat dedicat a ca l'Esteve, una casa enfilada al Morro d'Ovella, que en quedar abandonada va tornar a Antoni Puig, l'amo del mas Caselles, en terrenys del qual estava edificada.
Josep Bonvehí i la dona van tenir set fills, tres xicots i quatre mosses.
El gran, el Rossendo o Rossend, va morir jove i el seu lloc el va ocupar el segon fill, el Miquel. L'altre germà, el Ramon, treballava a casa fins que en va marxar en casar-se amb Maria Fàbrega de cal Ferrer del carrer Nou de Fonollosa, llavors va llogar el Cafè de Camps i posteriorment va anar de masover a la Casa Nova. La Roseta es va casar amb Josep Grau, masover de cal Feixes. La Marieta amb Francesc Parcerisas de cal Felip de Fals. L'Antònia es va casar amb Florenci Muns, de la masoveria de Vilalta de Castelltallat, i van ser uns anys

Arxiu Pabordia

Miquel Bonvehí i Maria Selvas, foto casament

masovers de Caselles. La Margarida va unir-se amb Àngel Puig de Rajadell.

L'hereu Rossend es va casar el 1916 amb Dolors Pons Caus, de la Molsosa. El Rossend va agafar el tifus i, malgrat

que el va cuidar una monja vinguda expressament, va morir l'agost de 1921, amb només 32 anys. La seva dona va morir dos mesos més tard a conseqüència d'un part que va anar malament per la mare i el nadó. Els difunts van deixar dues criatures petites, el Pepito (1917) i la Maria (1920), que van ser criades per la família del Miquel. La Maria es va casar a cal Quius de Sant Amanç, i el Pepito amb la Rosaria del Café de Camps.
Miquel Bonvehí Closa (1897) va contraure matrimoni amb Maria Selvas Mas (1899). Els pares de la Maria eren Ramon Selvas i Francesca Mas. Aquesta Francesca era una noia pobre que va ser acollida pels amos de cal Marquet de Castelltallat que no tenien fills i la van fer pubilla. El seu home Ramon procedia del mas Selvas i va entrar a cal Marquet com a pubill.
El Miquel i la Maria van tenir tres filles, la Francesca, la Pilar i la Maria Àngels. La pubilla Francesca es va casar amb Anton Servitja de Veciana, la Pilar amb Miquel Vilalta, l'amo del Casalot, i la Maria Àngels, amb Pau Palà de cal Pelfort.
Anton Servitja Puigredon (nat el 1913) era fill d'una casa dita els Tòts. L'agost de 1936 els milicians van anar a detenir el seu oncle Francesc, que era capellà. Com que el Frederic, el pare de l'Anton, el va amagar, van matar els dos davant dels fills i després van cremar els seus cossos sobre uns garbons. De solter l'Anton havia fet de carter a Veciana, però després de casar-se amb la pubilla de la Pabordia va dedicar-se exclusivament a treballar les terres de casa.
La Francesca i l'Anton van tenir el Ramon (1948), el Josep (1950) i la Maria Rosa (1955). Els dos primers romanen solters a casa, mentre que la Rosa ha fet parella amb Jaume Font de Prats de Llussanés.

A Camps no hi havia escola i els veïns feia anys que en demanaven una insistentment a l'ajuntament. L'únic espai adient que es va trobar va ser l'església buida i l'ajuntament la va llogar el 1931 com a local per l'escola per 100 pessetes a l'any. No era el lloc ideal, perquè no tenia claror i es filtrava la humitat i el fred, que a penes era mitigat per una estufa de llenya. Es van recobrir les lloses del terra amb un paviment de ciment i es va obrir una porta d'accés en una de les capelletes laterals, la de la banda nord. El mobiliari de l'escola consistia en una vintena de pupitres dobles i la taula de la senyoreta es trobava alçada, sobre el presbiteri.
Les mestres designades pel Ministeri d'Instrucció dormien en un quarto del primer pis de la Pabordia i menjaven amb la família. La major part de les mestres es van estar poc temps a l'escola de la Pabordia, perquè era un lloc allunyat de tot arreu i que oferia poques comoditats. L'escola de la Pabordia es va tancar el 1959, quan els escolars es van traslladar a les escoles noves que s'havien construït a prop de la sagrera de Camps.
Una història més detallada de l'escola de la Pabordia i de les mestres que van passar-hi es pot llegir en un article ja publicat en aquests Quaderns.

Arxiu Fonoll

Nenes del col·legi

La guerra civil va afectar poc a la Pabordia. Després de cremar el contingut de l'església i la rectoria de Camps, els milicians van anar a la Pabordia. No van poder destruir res, perquè l'església era buida. Uns milicians joves van despenjar i trencar un quadre que representava una dona, creient que era la imatge d'una santa. El cap de colla els va escridassar per ignorants, perquè era la representació de la República.
El pare i els joves de casa no van fer batuda aquell dia i es van amagar al bosc, per evitar de trobar-se amb els exaltats. Aquests van amenaçar amb les armes la dona i les tres filletes, dient que si no tornaven els homes les matarien.
Pocs abans de l'entrada dels nacionals, es va estacionar a la Pabordia un destacament de tropes, amb alguns presoners i desertors. La família va fugir a cal Jepet, després d'endur-se una cistella conillera amb les quatre gallines que tenien. Van amagar dues saques de farina i les flassades en un forat a la paret, que van tapiar. Per evitar la pèrdua dels matalassos els van llençar al viver. Després van tenir molta feina per fer eixugar la llana molla. El soldats es van endur tota la roba i van menjar-se el porc. També van cuinar un vedell que portaven. A prop de la Pabordia els republicans van excavar algunes trinxeres, sobre les quals l'aviació nacional va fer algunes passades. Les bombes no van tocar l'edifici de la Pabordia, però van encertar la pallissa del mas Caselles, matant alguns homes.

ARQUITECTURA

La primera descripció de l'església de Santa Maria de Caselles es troba en el llibret de Valentí Noguera. Va prendre mides de l'edifici i va escriure que la superfície era de 80 metres i 30 centímetres quadrats, la nau del temple de 44 pams de llarg i 20 d'ample, i el presbiteri, de forma aproximadament semicircular, 14 pams al centre. Les dues capelletes laterals estaven enfonsades 5 pams a la paret i mesuraven 11 pams d'amplada.

En el treball escolar de Francesc Lari hi ha un croquis a escala 1:50 de la planta de l'edifici i una descripció dels elements arquitectònics més rellevants, però la descripció més precisa i acurada la va publicar Francesc Junyent a la "Catalunya romànica", un fragment de la qual ens permetem transcriure.

L'edifici és una construcció romànica obrada al segle XIII

Foto Sabina Calmet

que, a desgrat d'haver estat sobrealçat, encara manté pràcticament sencera la seva estructura primitiva, corresponent a una església d'una nau, rematada vers llevant per un absis semicircular, al centre del qual s'obre una finestra d'un sol encaix. (...)
Tot el conjunt, tant la nau com l' absis, fou sobre aixecat amb la superposició d'un cos d'edifici que situà la capella a la mateixa alçada del mas que li fa costat, bé que hom respectà els murs de l'edifici romànic i, fins i tot, la seva cobertura, quedant així un compartiment superior adaptable a diverses funcions.
Exteriorment l'edifici no presenta cap mena d'ornamentació, tret d'una cornisa que separa i delimita l'obra romànica de la moderna. L'aparell ha estat fet amb blocs de pedra polida, quadrats i de proporcions notables, que han estat disposats ordenadament en filades horitzontals i distribuïts a trencajunt. Els paraments interiors han estat arrebossats, bé que això no priva de veure'n l'estructura, resolta amb una volta força apuntada que, com el quart d'esfera que cobreix l' absis, arrenca d'una cornisa, a manera de motllura, que recorre tot el perímetre del temple, tret del mur de ponent i d'un fragment del mur de tramuntana. (...)
Als murs laterals i prop de l' absis, hi ha dues arcades encarades, que han estat obertes dins de la gruixària dels murs, una de les quals, la de tramuntana, és perforada per un portal modern.

No hi ha gran cosa més a afegir aquesta descripció tècnica de l'edifici, tan solament fer notar que a la capelleta lateral que mira al sud, després d'haver-se després bona part de l'arrebossat, són perfectament visibles les dovelles i el lateral d'un portal tapiat. Aquesta obertura comunicaria ara amb l'interior de la masia, però al temps de la construcció de l'edifici aquesta era el portal d'entrada, ja que està perfectament encarat al sud, com solia passar en les esglésies romàniques. El portal actual que dóna a ponent és evident que va ser una intervenció posterior, per la seva forma i dimensions, així com la petita finestreta que hi ha a sobre.
Quan es van alçar els murs de l'església es va rematar l'obra amb un campanar d'espadanya, al qual s'accedeix des de les golfes a través d'una obertura adovellada situada a una certa alçada sobre el pis. Les golfes es troben sobre la volta i estan cobertes per una coberta de bigues i teules. L'espai està dividit per una paret gruixuda a nivell de l'absis i l'estança situada sobre aquest rep el nom de presó, un recordatori de l'ús que deuria tenir a l'època senyorial. La presó té el sol un parell de metres per sota del nivell de les golfes i per entrar-hi no hi ha porta, només un forat obert a la paret.

Vista general

Foto Sabina Calmet

La presó té una finestra al capdamunt, llindada amb unes llates d'alzina, i una altra més baixa al cantó que mira a la masia. Aquesta té un ampit sortit i una llosa sobre la llinda que fa de teuladeta.
La masia de la Pabordia deuria desenvolupar-se a partir d'una petita mongia o residència de monjos, adossada al costat de l'església, però posteriorment va adquirir les característiques d'una casa de pagès normal. Ha sofert al llarg del temps les ampliacions i reformes habituals i actualment consta de planta baixa i dos pisos. El portal d'entrada és rodó i la dovella central està gravada amb una barca, un peix sobre unes ones i la data 1644. Als voltants s'hi troben alguns coberts moderns, del temps que l'economia de la casa es basava en bona part en la cria i engreix d'animals de granja.
Durant molts anys la nau de l'església va servir per emmagatzemar en uns compartiments el gra que es collia als camps de la pabordia i actualment serveix de magatzem de mals endreços.

OBJECTES I ELEMENTS ARQUITECTÒNICS

Quan la pabordia va passar a mans del masover el 1926, l'església va ser dessacralitzada. Es van desmuntar els altars i es van retirar les imatges i el mobiliari. Uns anys després el local es va convertir en escola i si alguna cosa quedava de l'antiga església es va haver de treure per guanyar espai per les activitats escolars. No sabem on va anar a parar la major part dels objectes religiosos, però d'uns quants sí que en tenim informació.
Segons testimoni oral dels actuals propietaris de la casa, els ornaments litúrgics, que suposem eren de poc valor, van ser donats al rector de la parròquia de Camps. El bisbat de Vic, tal com hem vist en l'apartat de la venda de l'immoble, va reservar-se per la seva col·lecció algun objecte de valor artístic, com per exemple el retaule antic que es trobava a la capelleta de l'esquerra. Ignorem si aquesta peça existeix encara. També, segons la memòria oral, en secularitzar-se l'església, es van carregar diversos objectes en una mula i se'ls van endur a Vic. Entre aquests hi havia els ferros o grills que estaven collats a la paret de l'estança dita la presó. Al museu Diocesà no en saben res.

A la Pabordia es conserven tres lloses d'altar. L'una mesura 185 per 85 centímetres i per les dimensions podria ser la de l'altar major, mentre que les altres dues, que mesuren 150 per 78 centímetres, podrien ser de les capelles laterals. Al mig de les lloses hi ha l'encaix quadrat on s'hi encabia la pedra de consagració o ara.
Així mateix es conserven dues peces que podrien ser les bases o pedestals de les columnetes del portal de l'antiga església romànica. Sobre una planta quadrada, dues mitges canyes s'encreuen i culminen amb un fragment cilíndric de menor diàmetre que l'amplada de la base, sobre del qual es deuria recolzar el fust de la columna. Les peces són de línies simples i austeres. La petita mesura 25 centímetres de costat i 26 d'alçada, mentre que la base quadrada de la gran fa 35 centímetres de costat, el cercle 25 de diàmetre i l'alçada és de 30 centímetres. Una germana bessona de la petita va ser regalada fa anys a un capellà. Una altra peça, similar a aquestes, es troba al mas Caselles, sens dubte traslladada allà per algú atret per la bellesa de la pedra. És lleugerament menor, mesura 24 centímetres a la base i 21 d'alçada.

Foto Sabina Calmet

En el treball sobre Caselles de Francesc Lari, l'autor sosté la teoria que aquestes peces eren els pedestals que sostenien l'urna funerària.

A la paret del menjador de la casa de la Pabordia s'hi troben quatre quadres amb escenes de l'antic testament. El primer representa a Moisès brandant les taules de la llei davant del vedell d'or, el segon la filla del faraó i les seves dames recollint la cistelleta amb el nen Moisès, el tercer Moisès fent un prodigi davant del faraó, i el quart les aigües del Mar Roig arrossegant un exèrcit.
Els quadrets són pintures policromes, envoltades d'una sanefa daurada, pintades sobre un suport de vidre. Els quadres pertanyien a algun dels capellans de la Pabordia, però s'ignora quin.
A la casa s'hi troben també una dotzena de llibres de temàtica religiosa i de dret canònic i civil, enquadernats en pergamí, que deurien formar part de la biblioteca d'algun dels pabordes o capellans. Gairebé tots són edicions del segle XVIII.
Un altre objecte de culte que s'ha conservat és un sant Lluís de guix, força deteriorat i amb la testa desenganxada, que potser en algun moment havia estat a l'interior de la capella. Una altra possibilitat és que es tractés d'un simple objecte personal de mossèn Lluís Culla.

En el seu opuscle, Valentí Noguera va explicar que a l'exterior de l'església, adossada a la paret, al costat de la porta de ponent, hi havia una antiga urna cinerària. Molt probablement és l' urna que es troba actualment al museu comarcal de Manresa i a la què vam dedicar un article dels Quaderns.
Noguera va lamentar que la peça es trobés a l'intempèrie i va proposar trobar-li una ubicació més convenient. La nostra hipòtesi és que a primers de segle o tal vegada quan l'església es va convertir en escola, el sarcòfag va ser traslladat i encastat al mur del vell cementiri de Camps, d'on va ser traslladat a Manresa el 1936 per protegir-lo de la destrucció generalitzada dels béns eclesiàstics.

L'urna no porta nom, però hi ha una indicació que ens pot ajudar a saber qui hi podria haver estat enterrat. A la tapa hi ha representat un home jacent cobert amb el seu escut, la qual cosa indicaria que era el sepulcre d'un cavaller, i entre d'altres símbols, s'aprecia clarament l'escut de la casa de Cardona, un pom de tres flors de card. L'única vinculació dels Cardona amb la Pabordia en els seus vuit segles d'història són la parella fundadora, Elisenda de Fals i Ermengol Sensterra, els quals eren del cercle familiar del vescomte, tal com hem argumentat en l'apartat dels Senyors de Fals. Un altre punt a favor de la hipòtesi és el desig dels fundadors de ser enterrats a la Pabordia que van manifestar en l'acta de dotació i van ratificar en el testament.

Foto Sabina Calmet

Antic portal aparedat

Fotos Sabina Calmet

Col·lecció Pabordia

Col·lecció Pabordia

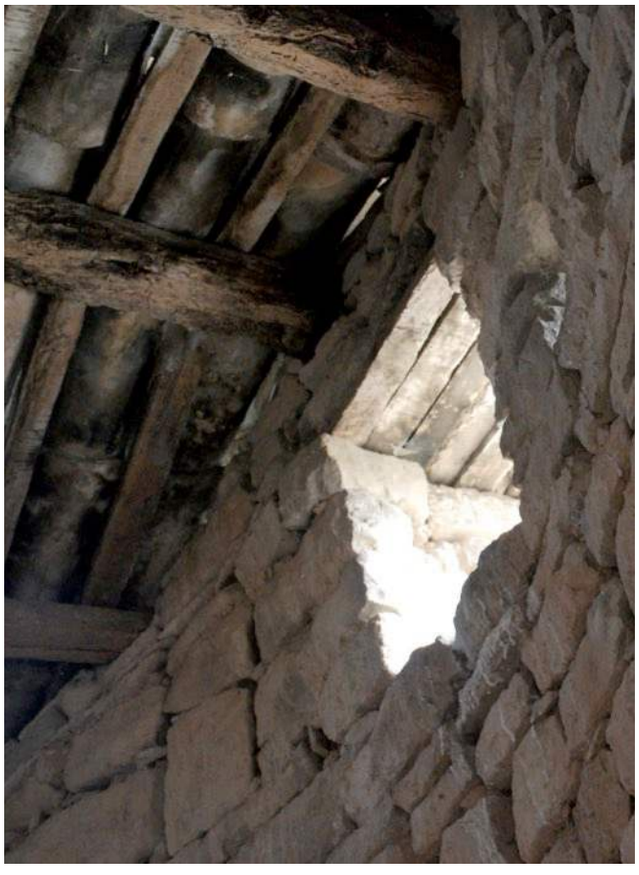

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 20 Juliol 2014

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

CAL FUSTER

Construcció de la casa

Els orígens d'aquesta casa són precisos. El 26 de desembre de 1785 Bartomeu Comas i la seva dona, la pubilla de Caselles, van establir a rabassa morta a Anton Vilalta un tros erm de 3 quarteres, en una partida anomenada "sobre lo hort del prat". Afrontava per ponent i pel sud amb el torrent que separava les terres de Caselles i Cerarols, i pel nord amb una rasa que passava per sota del tros de cal Bisbe. El tracte era que havia de plantar-hi vinya espessa en un temps de 12 anys i donar el quart. També l'autoritzava a edificar una casa en els següents termes:

> Concedim facultat a dit Adquisidor per fer en lo dit tros de terra una casa de una sola habitacio, prenent cent palms de terra y fent aquella part demunt de un camí pel qual de la casa de dit nostre mas Casellas se va a Fonollosa y altras parts. Concedim li tambe facultat per fer una hera ab son porxo, fent aquella tambe sobre del demunt dit camí y en un planell si encontra. Item ab pacte que cedim a dit Adquisidor tota la fusta y llenya se encontra en dit tros de terra, havent empero de consumir en ella tota la brossa ...

Cal aclarir que una "sola habitació" no té el sentit actual de cambra o estança, sinó que es refereix a una vivenda per una sola família.

Una casa sense hort no era possible, així que els Caselles li van cedir un hort de mig quartà i, a més, van donar-li permís per deixar sense ceps tres quartans de la terra, a la vora del torrent, per destinar-los a hort. L'entrada de l'establiment va ser de 200 lliures.

Els Vilalta

Anton Vilalta va adquirir el terreny el desembre i es va posar de seguida a construir la casa, perquè la llinda té, separada en tres línies, aquesta inscripció: "Antoni de Vilalta - fuste - 1786".

L'Anton tenia,doncs, l'ofici de fuster i per això la seva casa va ser coneguda com cal Fuster. La llinda també ens informa dels orígens del seu fundador, que havia baixat del mas Vilalta de Castelltallat. Uns anys més tard també vindria de Vilalta un germà seu, el Valentí, que també era fuster i va donar origen a la casa dita de ca l'Escloper, al Raval del Paisà de Fonollosa.

L'agost de 1789 l'Antoni Vilalta va fer capítols amb Maria Grau Oliveras, filla de Valentí Grau i Rita Bonvehí

Col.lecció cal Fuster

Eines de fuster

Oliveres de la Costa, de Fals. El dot va ser de 30 lliures i a l'aixovar hi havia un vestit compost d'unes faldilles blaves d'estamenya, un gipó de montfort i una caputxa d'escot. Coneixem tres fills del matrimoni; l'hereu Ramon, la Rosa, casada amb Ramon Oller Devant, de Sant Amanç, i la Teresa, casada amb Josep Biosca Torras, de Castelltallat. Els dots de les dues noies foren de 50 lliures i en l'aixovar de la Rosa es de destacar la "caixa ab caixons y arcadetas", possiblement un treball del pare de la núvia. A la casa s'hi troben en l'actualitat algunes eines de fuster antigues (veure foto) que potser havia fet servir l'Anton fa dos segles. Es tracta de dues aixes, un compàs de fusta, i un curiós tribú plegable.

Col.lecció cal Fuster

Caixa de núvia

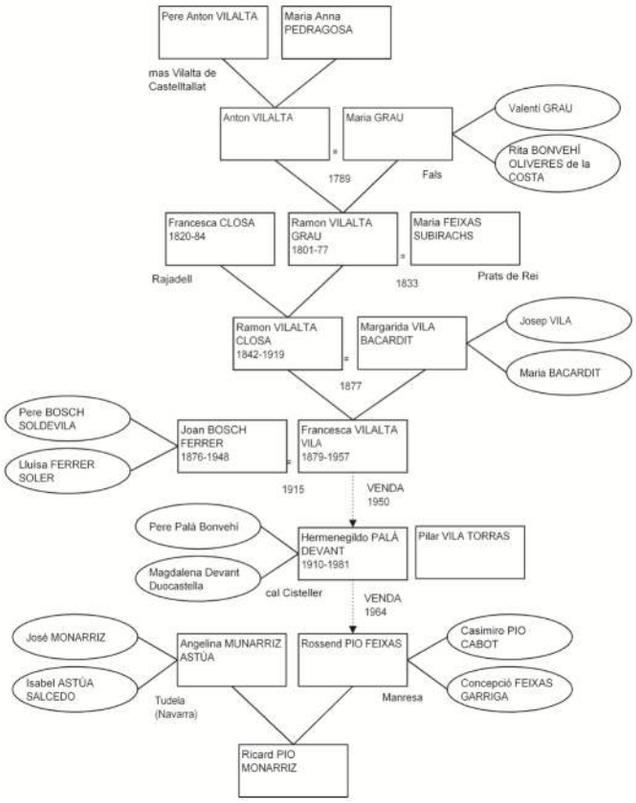

Inversions

L'ofici de fuster no donava per a viure i per això l'Anton feia de pagès, però és probable que els encàrrecs li proporcionessin uns ingressos extres, que invertia en la compra a gràcia de terra o de parts de collites. Dos dels propietaris que estaven sempre amb l'aigua al coll i necessitaven vendre i empenyorar eren Caselles i el Tatger de Fals.

El 1798 el Caselles li va deixar per fer boïga un tros de 3 quarteres amb molts roures a canvi de 175 lliures i amb la condició que es partirien la llavor i la feina a mitges, i la collita a raó de 6 parts pel Vilalta i 4 per l'amo. Els aglans quedaven fora del tracte. El 1799 el Caselles li va vendre les parts d'una vinya clara a la Devesa per 100 lliures. Posteriorment l'empenyorament va augmentar fins a les 200 lliures. El 1802 li va vendre un hort, hort que el Vilalta va revendre tot seguit a Josep Estany per 90 lliures. El 1804 l'amo de Caselles li va establir un tros d'una quartera a la Devesa per 180 lliures, donant-li brossa per fer 1.500 piles d'adob. El 1808 li va vendre a gràcia les parts que li daven els parcers de dues vinyes, per 50 lliures l'una i 120 lliures l'altra.

El 1812 Francesc Oliveres, l'apotecari de Fonollosa, que també deixava diners als amos de Caselles, va pagar a l'Antoni 490 lliures per quitar la major part dels empenyoraments anteriors. Quan el mas Caselles es va vendre, el nou amo Joan Planell va recuperar-ne la resta l'agost de 1817.

El mas Tatger de Fals també necessitava numerari i el 1810 va vendre a l'Anton per 150 lliures les parts que pagava Joan Fossas de cal Jan de la Roca d'una vinya al Bosc de la Civadeta. El març de 1812 li van vendre el 1/9 de les collites de les quintanes del mas per 300 lliures. Després van afegir-hi altres trossos, de manera que el gener de 1813 el crèdit ascendia a 600 lliures. Aquestes parts de raïm, grans i olives, que s'anaven a recollir al Tatger cada any a l'hora de les collites, les va percebre l'Anton i els seus successors durant molts anys, fins el 1861.

Ramon Vilalta, fuster

L'Anton va morir el 1827, essent el seu successor el seu fill Ramon, el qual, a més d'heretar la casa i les terres, també va heretar l'ofici de fuster.

Es va casar el març de 1833 amb Maria Feixas Subirachs, filla de Josep Feixas Font, teixidor de lli de la vila de Prats de Rei. El dot va ser de 200 lliures i la caixa de núvia contenia molta roba i de bona qualitat, com per exemple un gipó de vellut de seda ratllat, un altre de panyo de vellut d'espiga, unes faldilles i davantal d'indiana fina, o unes estovalles de flor de ginesta. Era lògic que la filla d'un teixidor anés ben vestida.

La Maria va morir jove després de tenir una sola filla, la Maria, i llavors el Ramon va casar-se amb Francesca Closa, de Rajadell. Amb aquesta va tenir l'hereu Ramon, tres nois més, Maurici, Isidre i Valentí, i la Maria.

La Maria, la de la primera dona, es va casar el 1860 amb Antoni Pessarrodona, de Sant Mateu, i el pare li va donar les 200 lliures del dot de la difunta Maria Feixas.

El Valentí es va casar el 1876 amb Rosa Sanfeliu Cura, de Sant Fruitós, i l'Isidre ho va fer el 1877 amb Josefa Planas Aloy, de Sant Mateu.

El Ramon va continuar la política del seu pare de deixar diners amb la garantia de la terra. El 1827 va deixar 300 lliures a l'amo del Tatger de Fals i el 1833 va repetir la jugada. El 1834 en va deixar 190 a l'amo del mas Subirana de Fals i el 1862 va fer un préstec de 400 lliures, equivalents a 4.266 rals de billó de l'època, a Isidre Grau, del mas Santpere. Va deixar els diners per 5 anys, amb un interès anual del 5%. El 1865 va allargar el termini, però elevant l'interès al 6%. El 1850 ja havia tingut tractes amb el Santpere, quan aquest li va establir un bosc de 8 quarteres al Pla de la Devesa. Havia de tallar els arbres, que es quedava l'amo, sembrar dos anys, pagant el cinquè, i després plantar-hi vinya i donar el quart. Aquesta serà la Vinya Nova que apareix en la llibreta de comptes que després comentarem. Durant aquest temps la casa també s'anomenava cal **Fusteret**.

El 24 d'abril de 1871 Ramon Vilalta va fer testament. Va ordenar que li fessin quatre oficis funerals amb presència de quatre capellans i que li diguessin 100 misses de sufragi durant l'any de dol. Va deixar 266 pessetes a cada fill (100 lliures) i va manar a l'hereu Ramon que mantingués a sa mare, però si aquesta volia

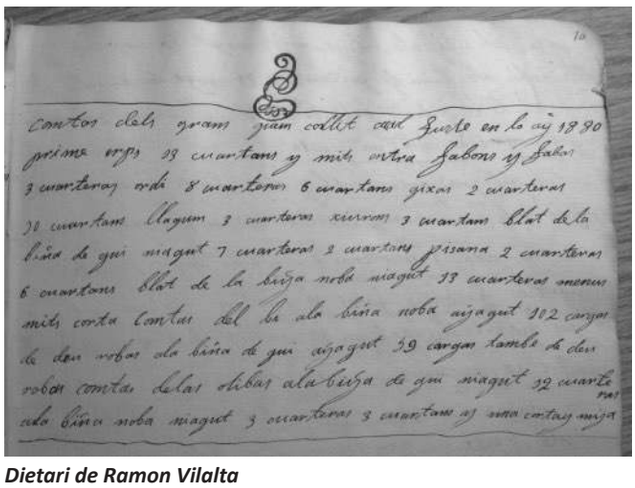

Col.lecció cal Fuster

Dietari de Ramon Vilalta

fer vida a part, li hauria de subministrar cada any cinc quarteres de blat, tres càrregues de vi, deu lliures de cansalada, quatre quartans d'oli, la verdura de l'hort a discreció, i un llit parat a casa.
El Ramon va morir el 21 de desembre de 1877 i la seva segona muller Francesca Closa ho va fer el 3 d'agost de 1884.

Façana

La llibreta de comptes

El fuster Ramon Vilalta sabia de lletra, la qual cosa és sorprenent perquè encara no existia cap escola al municipi. Va anotar en una llibreta, de manera metòdica, les collites de casa seva i les del Tatger a partir de 1840. Després continuaria les anotacions el seu fill Ramon fins el 1913. Aquesta llibreta s'ha conservat i serà objecte d'un article en aquests Quaderns.
Ramon Vilalta Closa no va aprendre l'ofici de fuster del seu pare i avi, i es va limitar a fer de pagès. El 26 d'agost de 1877 va fer capítols amb Margarida Vila Bacardit, de cal Jepet de Borredà, i el dia u de setembre van passar per l'església.
Van tenir una colla de fills, però la majoria van morir. Tres ho van fer abans de les dues setmanes, la Maria va morir amb 20 anys i el Maurici amb 24. Van sobreviure dues noies, la Francesca i la Concepció.
Quan el Ramon Vilalta va morir, a finals de 1919, ja era vidu i s'estava amb les seves filles i el gendre Joan Bosch Ferrer. La pubilla Francesca estava casada amb Joan Bosch, de Sant Mateu, mentre que la Concepció va quedar soltera.
El Joan llaurava les terres amb un ruc i quan va ser massa gran per cuidar-les es va encarregar de la tasca Hermenegildo Palà, el llogater de cal Cisteller. El 1948 va morir Joan Bosch i van quedar a casa les dues dones soles. Aquesta situació es va allargar fins el 17 de març de 1950, quan la Francesca Vilalta Vila es va vendre a l'Hermenegildo Palà la casa amb les tres quarteres que l'envoltaven i els dos horts. El preu de venda va ser baix, però a canvi, l'Hermenegildo es va comprometre a acollir a casa seva a les dues velles. A cal Cisteller va morir la Francesca el 1957 i quatre anys més tard la seva germana Concepció.

Mentre l'Hermenegildo va tenir la casa no s'hi va estar mai ningú. La casa llavors es trobava en mal estat i el mobiliari era vell i atrotinat. Les úniques coses de valor que contenia eren un rellotge de pesos encastat a la paret i una maredédéu. El rellotge encara es conserva.

El 16 de març de 1953 va ampliar un xic els límits de la finca comprant a Joan Llobet Grané, àlies Tomasó, un tros de 4 quartans a la vora del torrent.

El Pio de les Bombes

Que ningú s'alarmi pel títol de l'apartat, ja que es tracta de bombes d'aigua. El 7 de setembre de 1964 l'Hermenegildo Palà es va vendre cal Fuster a Rossend Pio Feixas, de Manresa. A més de les tres quarteres que envoltaven la casa i els dos horts, en la venda hi anava comprès el tros de terra de la vora del torrent que havia estat de cal Tomasó.
La relació del Pio amb Camps l'havia iniciada anys enrere el seu pare Casimiro Pio Cabot, que estava casat amb Concepció Feixas Garriga, una filla dels amos del mas Feixes. El Casimiro tenia una empresa a la carretera de Cardona dedicada a la manufactura de bombes hidràuliques. L'empresa constava d'una secció de foneria, una de mecanització i una de muntatge, d'on sortien les bombes acabades. Eren bombes de pistó accionades mecànicament, mitjançant un volant o la tracció d'un animal que donava voltes. Diverses cases de Camps i rodalies van encarregar instal·lacions per fer pujar l'aigua del pou a la vivenda o a l'hort al Casimiro, que era conegut popularment amb el nom del "Pio de les Bombes".

Portal

El seu fill Rossend, després de comprar la casa, hi va fer algunes obres a l'interior i va endreçar l'exterior. Va enderrocar la pallissa i els galliners que es trobaven a l'era i va esplanar les feixetes que hi havia davant de casa per convertir-les en jardí.
El Rossend es va casar amb Angelina Munarriz Astúa, la filla d'uns refugiats de guerra evacuats de Tudela que van estar un temps a Manresa de camí cap a l'exili francès. Van tenir dos fills, el Ricard i l'Anna.
La família Pio vivia a Manresa i només pujava ocasionalment a cal Fuster. El 1975 s'hi va instal·lar Eugeni Quinto Balagueró, un amic del Rossend que patia una malaltia respiratòria crònica i a qui provava el clima sec d'aquí. L'Eugeni tenia l'ofici d'ebenista i tenia molta traça a fer treballs artesans en fusta. Després d'un parèntesi de molts anys tornava doncs a cal Fuster l'activitat del seu fundador. L'Eugeni hi va viure fins el 1998, quan va morir de mort tràgica.
Després del Rossend la casa la van heretar a mitges els seus fills Ricard i Anna, però el Ricard va comprar la part de la seva germana i actualment n'és el propietari.

CAL BISBE

El suposat constructor de la casa

La primera evidència de l'estada de Celdoni Colillas al terme de Camps és de setembre de 1759, quan ostentava el càrrec de prior o administrador de la confraria del Sant Crist. El 765 continuava sent prior. En una llibreta de comptes de la Pabordia hi consta que el 1768 el Celdoni tenia pendent de pagar al paborde una quartera i sis quartans d'espelta. La primera noció sobre la casa que ocupava el Celdoni la trobem en l'establiment del terreny de cal Fuster de finals de 1785. La terra que li va establir el Caselles afrontava pel nord amb un torrent que passava sota la casa de Celdoni Colillas i per l'est amb una vinya del mateix.

Referent a la família del Celdoni sabem que tenia un germà, el Magí, el qual el 1767 va comprar a gràcia una caseta adossada a cal Trenca del raval de les Garrigues de Fonollosa. La caseta va ser redimida el 1788 pel Celdoni en nom del seu germà, que aleshores residia a Callús.

La seva muller era Maria Selva o Seuva i tenim documentats cinc fills. La filla Maria es va casar amb un tal Estrada, que potser era de Callús. L'Antònia es va aparellar el 1784 amb Josep Grau Santpere i al cap d'un anys van construir cal Marxant, al raval de Pere Jutge. La Teresa es va casar el 1786 amb Antoni Biosca Serarols de Castelltallat, rebent un dot de 25 lliures, algunes peces de roba i un vestit bo, compost de faldilles d'estamenya de centelles, gipó de "diabla monfort", caputxa d'estamenya forta i el davantal corresponent. La Rosa va contraure matrimoni el 1803 amb el vidu Francesc Oller Puigdellívol, un fadristern del mas Torreblanca de Fals. El germà li va donar 25 lliures de dot i ella va completar-lo amb les 25 que havia guanyat fent de minyona. El primogènit Josep Colillas es va casar l'estiu de 1797 amb Serafina, filla del ferrer Miquel Ferrer i Maria Vila de Castelltallat, que va entrar a cal Bisbe dotada amb 50 lliures.

Inventari de cal Bisbe

El 1793 el Josep actuava amb el seu pare, però el 1798 el Celdoni ja deuria haver mort i el Josep era el cap de casa. El 18 de setembre de 1808 la vídua Serafina va

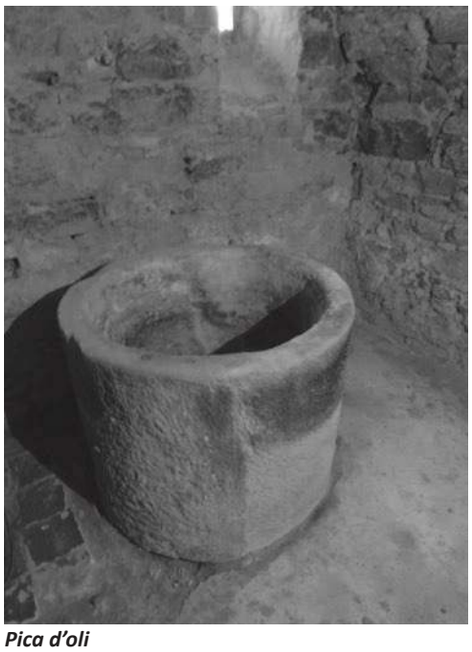

Col·lecció cal Bisbe

Pica d'oli

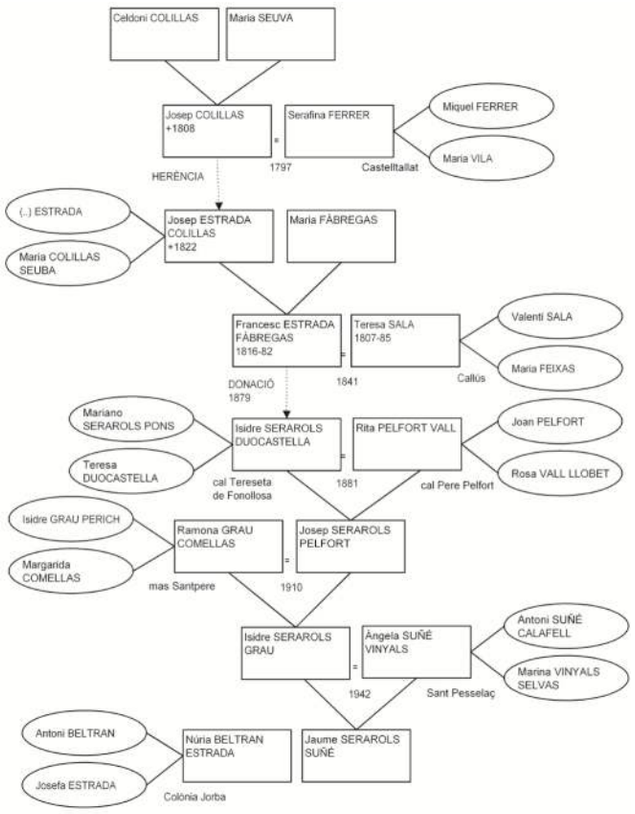

fer inventari dels béns del difunt Josep, que havia mort sense descendència.

Els béns immobles eren la casa, que tenia a la planta baixa l'entrada, el celler, l'estable, la cuina i el rebost, i al primer pis la sala i dos quartos. A fora hi havia les corts i un galliner. La terra que menava el Bisbe era una quartera de vinya, amb alguns olivers, al costat de casa. Pagava a Caselles el sisè del blat i el raïm, i el quart de les olives. També menava una vinya d'una quartera del mas Clarena, una altra igual del mas Coma i una peça de mitja quartera del mas Cerarols de Fonollosa situada al torrent de l'Home Mort. Segons l'inventari, a la casa es criaven tres gallines, dues polles, nou pollets, un porquet petit per engreixar i un ruc de tres anys d'edat. A l'entrada hi havia moltes eines de pagès i algunes eines d'ús general com una maceta de paleta, un martell d'aparedar, un martellet, tres destrals, un ribot, dos tribús o barrines, unes tenalles, una mola d'esmolar i tres navalles. Al celler s'hi trobava una bóta gran mig plena de vinagre, quatre carretells, set portadores, dues carbasses vinateres, un embut, una caldera d'aram, una mesura de terrissa, 22 dogues i 17 peces que formaven part dels congrenys d'una bóta i un cup amb tots els complements. A la cuina, entre altres estris, hi havia una pastera, 11 culleres i forquilles de fusta, vuit olles de terrissa i una de ferro, un gibrell i una escorredora de terrissa, un setrill de vidre, un bugader i un morter de pedra, i una caixa amb sis lliures de sal. Al rebost s'hi trobava un tros de porc salat de 11 lliures de pes, tres lliures de sagí, una olla amb llard i dues dotzenes d'ous. A la sala del primer pis hi havia penjats de les bigues sis forcs de cebes, 29 cistelles i cistellons, dues panistres, set coves, tres panerets, dos graners de canya amb 12 quarteres de blat i una quartera i mitja de guixes, un sedàs de pell de camell, dos garbells, una pala de ventar

blat, una sàrria, un bast i una albarda, tres coixins de llaurar, tres caixes amb roba i altres estris. Podem imaginar la fila que feia el difunt Josep Colillas per la roba que va deixar al seu quarto. En una caixa, a més de la roba del llit, hi havia una gorra, nou camises, tres gambetos de setzè, dues calces de piteus (llana), tres jupes, tres "jalecos" i dos parells de mitges. A la capçalera del llit hi havia una imatge del sant Crist i en una capsa 55 pams d'estopa per obrar i quatre culleres de plata.

Interior del pou

Afillats

La vídua Serafina no tenia fills i va acollir a casa el seu nebot Josep Estrada. Aquest li cuidava la terra, pagava les parts als amos i donava a la tieta els mitjans per la seva subsistència. No tot eren flors i violes entre ells, perquè el 1817 la Serafina va deixar dues vinyes al seu nebot i aquest no les va cultivar ni li va donar res. El març de 1818 van signar una concòrdia i la Serafina va renunciar a l'usdefruit que tenia sobre dues vinyes a canvi d'un vitalici de 9 lliures anuals. El 1819 li va cedir les altres dues a canvi de 5 quintars i mig de raïm. El 1812 el Josep Estrada, habitant a Callús, es va vendre un tros de terra a Santpedor i el 1819 va arrendar durant cinc anys una vinya que tenia a Callús, per 9 lliures i 7 sous cada any. El febrer de 1820, amb el vistiplau de la seva tieta, es va vendre els drets de la vinya de Clarena a Francesc Bonvehí de Fals per 75 lliures.

Llinda de 1880

Josep Estrada no era el fill gran de la Maria, sinó el seu germà Francesc, però aquest va ser cridat per anar a matar francesos i va desaparèixer sense deixar rastre, de manera que el dret de primogenitura va passar al Josep.
El Josep es va casar amb una dona dita Maria Fàbregas i quan va morir el 1822 l'herència va ser pel fill Francesc Estrada Fàbregas, el qual va pactar capítols matrimonials el 21 d'agost de 1841 amb Teresa, filla de Valentí Sala i Maria Feixas, de Callús. El dot va ser de 75 lliures, però no es va acabar de cobrar fins el 1879. Llavors el Francesc i la seva dona ja eren vells i no es podien valdre i la feina de casa els la feia el xicot Isidre Serarols Duocastella, un fadrí de ca la Tereseta del raval del Paisà de Fonollosa.
El 27 de juliol de 1879 Francesc Estrada, en agraïment per haver treballat la terra sense cobrar res, va fer donació dels seus béns a l'Isidre, que va assumir el compromís de mantenir al donador i la seva muller mentre visquessin.
El Francesc es va morir el 1882 i la Teresa tres anys més tard.

El Bisbe

Podem descartar les explicacions que atribueixen el nom de la casa al fet que un fill de la casa va ser bisbe, o que el senyor bisbe hi dormia quan visitava la parròquia de Camps. Ni els Colillas ni els Estrada eren de la mena de famílies que donen bisbes a l'Església, ni el bisbe dormia a casa d'un parcer quan tenia a la seva disposició la comoditat de la rectoria o els millors llits de les alcoves dels propietaris. Segons una altra explicació, el nom derivaria d'un comentari que va fer un de la casa en collir un raïm molt gros. Va dir, "mira, sembla un bisbe".

Isidre Serarols es va casar dos cops. El 1881 ho va fer amb la Rita, una filla de cal Pere Pelfort que era bastant més jove que ell. Hi va haver una certa tibantor amb els sogres pel tema del dot, que es va solucionar el 1888 quan el germà de la Rita li va donar 25 lliures i dos llençols i sis camises. La Rita va morir el 1896 deixant quatre fills, el Josep, el Martí, la Teresa i l'Enrica. El vidu va córrer a casar-se de nou ja que la canalla necessitava una mare amb urgència. El 1898 es va posar d'acord amb Ramona Oliva Lluch, una pubilla d'una certa edat que tenia propietats a la part d'Olius. Amb la segona muller l'Isidre ja no va tenir més fills i la seva convivència es va allargar fins el juliol de 1923, quan els dos van morir amb pocs dies de diferència.

Els camins que van prendre els quatre descendents de l'Isidre i la Rita van ser els següents:
El fill gran Josep es va quedar a casa. L'Enriqueta se'n va anar a cal Xisco en casar-se amb Josep Bonvehí. El Martí va comprar la casa de cal Jaumet i s'hi va instal·lar amb la seva dona Marina Moncunill, de cal Jaumetó, però aquesta el va deixar i el Martí va passar els darrers anys de la vida recollit a ca la seva germana Enriqueta. La Teresa es va casar amb Francesc Vilà, el Ferrer de Baix. Va quedar vídua jove amb quatre fills xics i se'ls va endur a cal Bisbe, on va morir pocs anys després. Un dels orfes és Ramon Vilà Serarols, que als 8 anys van enviar amb un parent a Palència. Actualment passa dels noranta i la seva néta, de parla castellana, sap recitar la cançó de bressol que li cantava a l'avi sa mare a cal Bisbe: "No ploris fillet, no ploris fill meu, que l'angelet el va enviar Déu, petons d'una mare, petons d'en Ramon, els millors del món".

La barraca de la Plana

El 16 de gener de 1909 Pere Feixes Oller va vendre a Josep Serarols Pelfort una peça de sembrat, vinya i olivar d'unes 12 quarteres, coneguda com la Plana, que

va segregar del mas Feixes, pel preu de 2.500 pessetes. Dins d'aquest tros s'hi troba la Barraca de la Plana o de cal Bisbe, considerada la barraca de vinya més bonica de les moltes que hi al terme.
Creiem que aquesta magnífica construcció és obra de Tomàs Serarols, un parent de ca la Tereseta que treballava de paleta a Barcelona, però que passava algunes temporades a Camps. També va ser ell qui va construir els pous de cal Bisbe. Són dos pous, no gaire profunds, connectats entre ells per sota amb una galeria o mina. Aquesta continua i acaba desguassant a fora en un viver que serveix per regar l'hort. Un dels pous té una escala de caragol adossada a la paret que permet baixar al fons. Al fons hi ha una pedra on solien dipositar menjar i begudes per mantenir-les fresques.

Llinda de 1917

El 12 de maig de 1910 es van segellar les capitulacions entre Josep Serarols Pelfort i Ramona Grau Comellas, filla dels amos del mas Santpere. El pare va fer hereu al Josep i els Grau van donar a la filla un dot de 1.000 pessetes, una calaixera, un matalàs, i roba i vestits. Corre una història oral, segons la qual quan el Josep va anunciar als amics l'enllaç, li van dir, en broma, que un "bisbe" no podia casar-se, i ell va contestar que anaven errats, que un bisbe sí que es podia casar si ho feia amb una filla de "sant Pere".
L'abril de 1915 el Josep va ampliar un xic més el propi comprant a Joan Feixes Vila vuit quartans de terra per 250 pessetes. El tros termenejava amb la resta de terra de cal Bisbe. També va fer reformes a la casa i es conta que va morir a causa de l'esforç durant les obres, però en realitat se'l va endur la passa de grip de 1918. Tenia llavors només 32 anys i la dona va haver de pujar els quatre fills; Carme (1911), Isidre (1912), Teresa (1914) i Joan (1916). Aquest nen Joan va morir als cinc anys en caure a la bassa. A casa hi va quedar l'avi Isidre, i quan aquest va faltar, l'oncle Pere Grau Comellas, que era conco i va viure tota la vida a cal Bisbe. En morir el Josep l'herència va passar al seu germà Martí, però aquest el 1924 es va vendre la casa i les tres vinyes a la seva cunyada, la Ramona Grau.
Quan va tenir l'edat l'Isidre va esdevenir el cap de casa, mentre que les seves germanes van marxar-ne amb els marits respectius, la Teresa amb Isidre Estany, de cal Soldevila de Fonollosa, i la Carme amb Jaume Giralt, de les Basses de Sant Pesselaç.

El tractor Hanomak
Isidre Serarols Grau es va casar el 1942 amb Àngela Suñé, filla d'Antoni Suñé Calafell i Marina Vinyals Selvas. L'Angeleta va néixer a la masoveria de cal Ferrers d'Aleny.
A la dècada dels 50 l'Isidre es va vendre una finca a Sant Just d'Ardèvol, que provenia de l'herència de Ramona Oliva, la segona muller d'Isidre Serarols Duocastella. Va invertir els diners en la adquisició del mas dels Emprius de Sallent i va invertir la resta en la compra d'un molí elèctric i dues màquines agrícoles. Ho va fer formant companyia amb Isidre Estany de cal Soldevila. El molí de pinso el van instal·lar el 1956 a la pallissa de cal Soldevila, però dos anys més tard se'l van vendre i van comprar un tractor, que conserven a cal Bisbe i encara s'engega, i una màquina de batre. Les màquines les portaven els fills de l'Estany i del Serarols i feien la batuda per les eres de la majoria de cases del municipi.
El març de 1966 l'Isidre Serarols va adquirir de l'amo de Caselles el dret de rebre parts de les 7 quarteres que envoltaven la casa, quedant així el terreny en propietat.

L'Isidre i l'Angeleta van tenir els següents fills:
La Ramona, casada amb Robert Höss Tomasa de Manresa, el Josep, amb Ramona Pérez de Calaf, la Teresa amb Joan Gil, mestre d'escola, l'Isidre amb Rosa Vall de Solsona, i l'hereu Jaume amb Núria Beltran, de la Colònia Jorba.
El Jaume va muntar el 1964 una granja de 10.000 gallines ponedores. Va ser la primera del municipi i al seu temps era una de les més grans de la comarca. Més tard el Josep i l'Isidre van marxar de Camps i van muntar una empresa de calefaccions a Manresa i el Jaume un supermercat a l'avinguda de Tudela i una parada al mercat del Pujolet. Durant un temps el Jaume va pujar a Camps per ocupar-se del bestiar de la granja que tenia a costat de casa, però quan va plegar, a cal Bisbe només s'hi va quedar l'Angeleta Suñé. S'hi va estar aproximadament fins el 1998, quan va marxar a Sant Joan a casa del fill Josep. Posteriorment va anar a Manresa, a casa del fill Jaume.
La descendència del Jaume i la Núria ha estat el Santi, el Ton i el Marc. El Santi és l'actual alcalde de Fonollosa.

Panoràmica cap a migdia

LES CARRETERES DE CAMPS

Al segle XIX no hi havia carreteres en aquests pobles per la senzilla raó que no hi havia carros. Sí que hi havia una estreta xarxa de camins i viaranys, que comunicaven les cases entre si, amb els trossos, i amb l'església. Eren camins estrets que permetien el pas d'un animal carregat o un caminant. Alguns dels camins eren més importants i eren més transitats, perquè enllaçaven dos pobles. En aquestes artèries de comunicació hi transitaven no tan solament els locals, sinó molts forasters, en especial traginers i venedors ambulants.

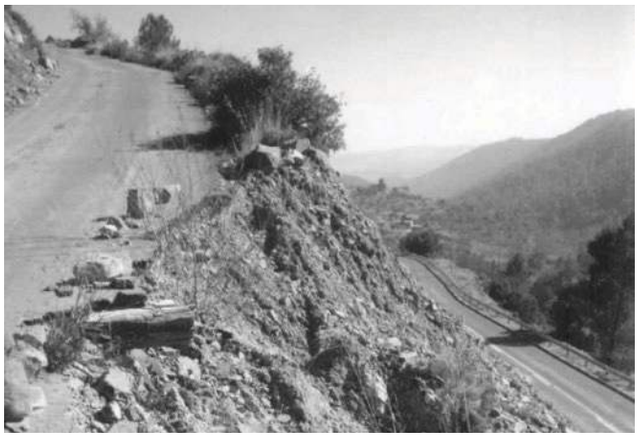

Arxiu Pintó

Esllavissada al Pas de Camps

A començaments del segle XX els propietaris del terme amb les idees més avançades van voler tenir un carro, un mitjà de transport que s'havia fet popular a les terres planes, ja que tenia una major capacitat de càrrega en relació al tradicional transport a bast. L'ajuntament no tenia el poder econòmic per promoure la construcció de camins carreters, així que es va deixar la iniciativa en mans dels particulars.
El primer camí de carro de Camps el va dissenyar i pagar Francesc Junyent Garriga i el seu gendre Josep Bastardas Santasusana, els amos del Junyent.
El camí sortia del Junyent, baixava al fons del torrent de la Vall del Puig, pujava a Oliveres de la Costa i davallava al Moli de Boixeda, un important nus de comunicacions, perquè allà confluïen els camis de Rajadell, Fonollosa, Callús i Sant Joan. El camí travessava l'heretat Clarena i el novembre de 1901 van demanar permís a la mestressa, la vídua Trinitat Pascual. Aquesta i el seu fill Josep, que encara era menor d'edat, van concedir-los el dret de pas, però, en compensació, van exigir un tros de terra de dues quarteres del mas Junyent.

El 1932, després de molts endarreriments, finalment va arribar a Fonollosa la carretera de Manresa, que seguia la vall de la riera de Fonollosa i Fals. Uns anys després la carretera es va allargar fins a Calaf. Era una carretera ample i ben empedrada que permetia el pas dels camions i automòbils, i que va representar un gran avenç pels pobles d'aquesta contrada. Camps i Fals però, van quedar al marge de la millora i els seus representants a l'ajuntament es van afanyar a reivindicar un camí que els connectés amb la resta del món.
Per arribar a Camps des de la nova carretera els veïns van eixamplar alguns dels vells camins de bast. Sembla ser que el primer camí que permetia el pas d'un carro va ser el que sortia de cal Lluís i passava per Caselles i la Pabordia. L'amo del Soler era un propietari influent i va eixamplar, amb la col·laboració dels veïns, el sender que baixava de l'església de Camps al raval de Pere Jutge. El problema principal d'aquest camí vell era el fort desnivell del tram final.
Les cases de l'altre cantó van dirigir els seus esforços a aconseguir una connexió amb Fonollosa, tot passant pel raval de les Garrigues. Cap d'aquests tres camins carreters però, tenia un ferm prou sòlid i després de les pluges alguns trossos es tornaven intransitables. Les roderes es feien tan profundes que els carros s'enfonsaven al fang fins a l'eix.

Per satisfer les reiterades peticions dels veïns de Camps, portades a l'ajuntament pels seus representants, es va encarregar un projecte de carretera d'enllaç a una oficina tècnica de Manresa. El projecte va ser presentat el 30 de setembre de 1934 i anava signat per l'enginyer de camins Luís Sánchez de Ocaña. Per solucionar el desnivell del camí vell el projecte contemplava un tram en diagonal de menor pendent que partia del KM 12.400, al punt dit el Pas de Camps. El camí tenia un pendent màxim del 6,5%, una llargada de 3.200 metres, implicava moure 11.000 m3 de material i el pressupost pujava a 128.260 pessetes, una quantitat inassolible per les arques municipals.
Aquesta connexió amb la carretera a partir del Pas de Camps es va acabar fent, però va resultar ser molt complicada de mantenir a causa de les freqüents esllavissades del terreny.

L'agost de 1935 els de Camps van demanar, sense èxit, que s'incloguessin les obres en algun dels plans per donar feina als aturats que promovia el govern, i el gener de 1936 l'ajuntament va acordar sol·licitar a la Generalitat que l'enllaç de Camps entrés en el Pla General de Camins.
Després del parèntesi de la guerra, es va renovar el desig de la gent de Camps de comunicar-se amb la xarxa de carreteres. Es va encarregar el 1946 un nou projecte a l'enginyer Luís María Cascante, de Barcelona, qui va cobrar uns honoraris de 1.500 pessetes. Podem deduir el pressupost, perquè l'ajuntament es va comprometre a aportar el 15% del cost, que eren 3.000 pessetes. La resta havia d'anar a càrrec dels veïns afectats.
El servei d'obres públiques de la Diputació va redactar un nou projecte el novembre de 1959, que contemplava un tram de 2.500 metres des de la carretera asfaltada fins el nucli de Camps, però tampoc es va portar a terme per manca de pressupost. Encara hi ha un altre projecte fracassat d'una carretera de 6.000 metres, elaborat per l'enginyer Pablo Nobell Rodríguez el 1969 per encàrrec de la Diputació Provincial.

A part de les dificultats financeres, la construcció de la carretera de Camps era un afer complicat, per la dispersió de la població i perquè hi havia en pugna diversos interessos. Cada vegada que es feia un intent per millorar algun dels tres camins existents sortia un propietari o altre que s'hi oposava i pressionava per aturar-lo. Els parcers tenien una forta dependència dels propieta-

ris i no gosaven manifestar la seva opinió, mentre que l'ajuntament no es definia, per no enemistar-se amb uns o altres.
El 1960 va arribar un nou rector, mossèn Colell. Aquest es va mirar el problema sense prejudicis i va concloure que la millor solució no passava per cap de les tres alternatives, sinó per un nou traçat, més curt i amb menys obstacles naturals. Aquesta "carretera del mig" seguia el camí fins a cal Bisbe, que ja era pràcticament obert, i d'allà baixava fins a trobar la carretera asfaltada al raval del Paisà, després de superar dos torrents. El mossèn fins i tot va fer una visita a la Diputació, però no va obtenir més que bones paraules.
Mentrestant la divisió d'opinions continuava més polaritzada que mai, fins que tres cases van decidir tirar pel dret i construir ells mateixos la carretera. La resta de veïns no s'hi va afegir, més que res, per no quedar malament amb els propietaris contraris a l'empresa.
Les tres cases promotores tenien un interès especial en aquesta variant, perquè per elles era la connexió més curta i més lògica. Les obres va començar el 1962, després d'haver obtingut el permís de l'amo de Cerarols, en terrenys del qual discorria la major part. Els treballs van anar a càrrec de Sebastià Pintó, de cal Fadrí del Cinto, i dels germans Josep i Jaume Serarols, de cal Bisbe, els quals van aportar jornals i diners. També va col·laborar amb força hores de feina Jaume Planas de cal Pau de Castelltallat, i Rossend Grau de cal Feixes, dues cases beneficiades amb la nova via.
Per resoldre les dificultats tècniques del traçat es van seguir els consells de l'expert en camins Fité de Sant Joan i els treballs els van realitzar els veïns amb els seus propis mitjans i amb tractors que van llogar a un tal Tomaset del regadiu de Manresa, al Carrasquet i a Salvador Cots. Els tractors arrossegaven tragelles per anivellar el terreny, mentre que els treballadors portaven pedra i construïen les cunetes. La construcció dels dos ponts es va encarregar al Mestre Valentí. Una bona part de les pedres per les voltes van sortir de desmuntar les parets del Casalot del Rector, un edifici mig enrunat que es trobava a la vora del camí.

Un temps després que s'havien iniciat les obres, van incorporar-s'hi Jaume Grifé, l'amo del mas Feixes, i el seu masover Josep Grau, i amb els diners aportats es va poder contractar una eruga excavadora, la primera màquina d'aquest tipus que es va veure en acció al poble. Amb la màquina es va completar el traçat en pocs dies, però l'obra no estava acabada ni molt menys, ja que faltava afermar el sòl. Durant els propers dos anys va caldre transportar moltes remolcades de pedra amb el tractor de cal Bisbe i algun carro, pedra que a cops de mall es convertia en grava. A sobre s'hi va escampar terra i molts viatges de grava i sauló d'una gravera del Pla de Palou. No es pot precisar la durada de les obres, perquè es feien de manera intermitent, aprofitant les estones lliures del treball agrícola.
Es conta que un dels primers vehicles que va utilitzar la nova via va ser el 2CV de mossèn Colell.

Mentre la iniciativa privada tirava endavant l'obra, des de l'ajuntament s'havien aconseguit algunes ajudes per la construcció de camins, però la manca d'acord aturava qualsevol iniciativa i algunes de les subvencions es van perdre. L'agost de 1965 la Diputació va concedir una subvenció de 200.000 pessetes per arreglar els camins ja existents i es va acordar la millora del ferm i les cunetes de les dues carreteres laterals, la del Pas de Camps i la de les Garrigues, segons un projecte que va elaborar l'arquitecte Manel Ribera Firmat. La variant de cal Lluís ja havia estat abandonada i la carretera del mig no va rebre cap ajuda econòmica.
Entre maig i setembre de 1966, 21 persones del poble van treballar en les obres. En total s'hi van invertir 284 jornals, valorats en 56.800 pessetes, i 35 jornals de tractorista.

Arxiu R. Armengol

Asfaltat

Malgrat la millora de les dues carreteres, aquestes no podien competir amb la del mig, que va convertir-se en la via de comunicació habitual, malgrat que el tram de Camps fins al trencall del barri de les Barraques estava en molt mal estat. Llavors es va fer una crida i moltes cases hi va posar jornals per acabar aquest tros.
La prioritat dels primers ajuntaments democràtics era la distribució universal d'aigua potable, però un cop aconseguit aquest objectiu van dirigir els esforços en millorar la xarxa viària. El pla era eixamplar en alguns punts concrets la carretera i asfaltar-la. Els propietaris dels marges van cedir el terreny necessari, però un d'important va demanar una compensació econòmica considerable. Es va intentar en va durant quatre anys tirar endavant un expedient d'expropiació, però al final es va haver de pagar. L'obra es va portar a terme a començaments de 1990. El pressupost va ser de 14 milions i escaig, dels quals la Generalitat en va aportar gairebé 8. L'Ajuntament va posar-hi 4.200.000 pessetes i les 1.800.00 restants van sortir de les contribucions dels veïns, malgrat la reticència d'alguns d'ells.
Aquesta és la història, doncs, de com es va poder aconseguir, amb penes i treballs, una via de comunicació molt necessària. La manca d'un projecte comú, que superés els interessos particulars dels diversos sectors del poble, havia endarrerit molts anys l'assoliment d'aquest equipament.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 21 Setembre 2014

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

CAL MAGINET DE LA ROCA

El nom de la casa prové de Magí Pelfort, el qui suposadament la va edificar, i l'afegit "de la roca" es deu al fet que la casa està fonamentada sobre una codina de pedra que aflora en alguns punts dels baixos i de l'era.
La primera notícia de Magí Pelfort és de 1746, quan l'amo del Soler li va tornar les 50 lliures que li havia prestat l'octubre de 1735. En la llibreta de comptes del paborde de Caselles hi trobem diverses entrades referents al Magí. El 1751 devia al paborde 5 pessetes, el 1752, 9 quartans de civada i 2 quarteres de sègol de les parts de Caselles, així que podem suposar que menava terra d'aquesta heretat. El 1766 devia gra per valor de 10 lliures i 8 sous, i el 1767 va reconèixer per escrit deure 43 lliures al paborde. Com que no sabia escriure el val el va redactar un ferrer de Manresa.
Un document de 1784 ens dóna més informació del personatge. Els amos de Caselles van establir a rabassa

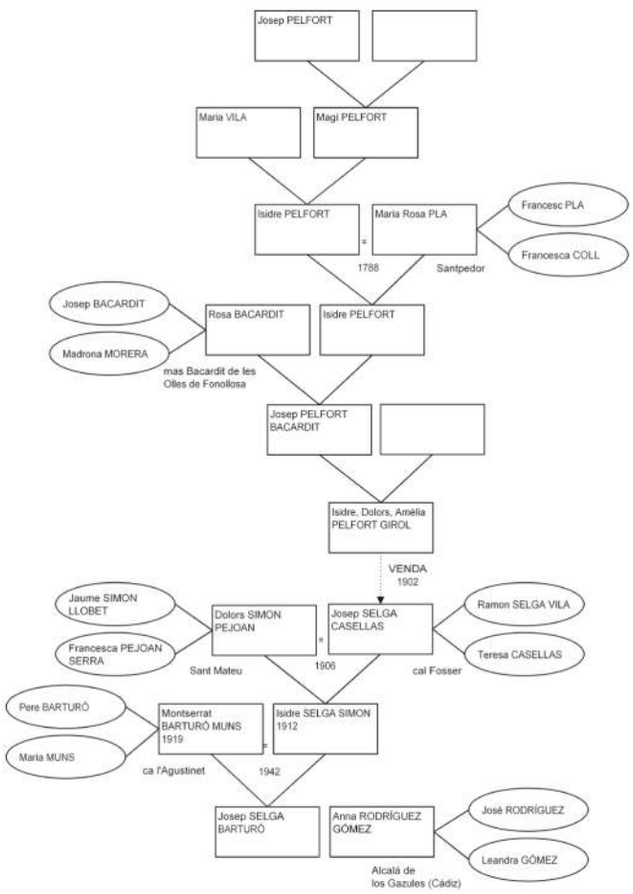

Llinda del portal (1786)

una vinya al Magí, la qual havia estat donada de paraula el 1736 a Josep Pelfort, el pare del Magí.

No hem trobat l'establiment de cal Maginet, però suposem que deuria tenir lloc poc abans de 1786, l'any que porta gravat la llinda de la porta d'entrada. L'establiment es deuria fer amb les 4 quarteres de terra que envoltaven la casa i, a més del quart de la collita, la casa pagava un cens perpetu de 6 quartans de civada i 6 d'ordi, tal com consta en un inventari del mas Santpere de 1863.
El Magí es va casar amb Maria Vila i el seu fill i hereu va ser Isidre Pelfort Vila.

Isidre Pelfort va fer capítols matrimonials el 3 de juliol de 1788 amb la noia Maria Rosa Pla Coll de Santpedor. El pare i el germà, que eren traginers, van dotar la Maria Rosa amb 100 lliures i li van regalar una caixa de noguer plena de roba. Les peces més cares eren les dues faldilles, de xamellot retort i d'estamenya de centelles, els tres gipons, d'estamenya, de durantàs i de "escarlatina o sempredura escarlata", i les dues caputxes, d'escot negre i de llaneta blanca.
Com que els Pla no disposaven d'efectiu per satisfer el dot, van cedir a la jove parella una peça de terra situada a la Pleta de Santpedor.
De l'Isidre només sabem que va morir abans de 1812 i que va deixar un fill que es deia com ell, Isidre.

L'Isidre Pelfort Pla va aparellar-se amb Rosa Bacardit, filla de Josep, l'amo de Bacardit de les Olles de Fonollosa, de qui va rebre un dot de 200 lliures. El rebut es va signar el 1855. Van tenir cinc xicots, el Josep, l'Isidre, el Joan, el Pere i el Magí, i dues mosses, la Maria i l'Antònia.
El Joan va aprendre l'ofici de fuster i es va establir a la vila de Gràcia. El 1852 va deixar 60 lliures dels estalvis als

Coberts antics

pares, que les volien per pagar la redempció del servei militar de l'altre noi Isidre. Van quedar que tornarien els diners quan poguessin, però si morien abans el seu successor estaria obligat a fer-ho al cap de tres mesos. En garantia van posar la casa i la terra. La Maria es va casar amb Isidre Vila Puigdellívol de Sant Mateu i l'Antònia amb Ramon Hosta Serra de Sant Martí.
L'Isidre va fer testament el 3 de novembre de 1867 i va deixar anar el darrer alè el 28 de juliol de 1867.

El 16 de novembre després de la defunció, el seu fill i hereu Josep Pelfort Bacardit, que comptava 59 anys i era botiguer a Barcelona, i la seva mare vídua van fer papers per posar l'herència i l'usdefruit al seu nom. S'havien perdut les escriptures velles, però l'ajuntament va expedir un certificat de possessió que els va servir per inscriure les finques al Registre. Van anotar la casa amb la terra i els drets d'una peça de 17 quarteres del mas Coma, i van fer constar que els altres germans ja havien cobrat les 4 pessetes del llegat del pare.
Josep Pelfort Bacardit va viure sempre a Barcelona amb la seva dona, de qui només sabem que el seu cognom era Girol.
La casa de Camps la van llogar a la família formada per Isidre Muns Pelfort i Maria Àngela Badrenas Farrés. Hi van ser, com a mínim, entre el 1877 i el 1881. Després van entrar de llogaters Antoni Duocastella Badrena i Teresa Feixas Vila, aquesta darrera una filla de cal Cisteller. El 1895 ja hi eren i s'hi van quedar fins que la casa va ser venuda i va venir el nou amo.

El Josep Pelfort va morir intestat i la seva herència va quedar repartida, a parts iguals, entre els seus tres fills. El 14 de març de 1899 es va fer l'inventari dels seus béns, així que podem suposar que havia mort poc temps abans. Els fills eren l'Isidre Pelfort Girol, que s'estava en una casa del carrer del Tigre de Barcelona, la Dolors, casada amb Antoni Soler Macià, i l'Amèlia, casada amb Arturo Roche. Els dos homes eren del ram del comerç i, curiosament, les dues germanes vivien al carrer Aribau. El 24 de maig de 1902 en una notaria de Barcelona, Isidre Pelfort Girol i les seves germanes Dolors i Amèlia van vendre a Josep Selga Casellas la casa número sis de Camps, un hort annex, i el domini útil d'una vinya de 4 quarteres, que pagava el quart al mas Santpere, pel preu de 700 pessetes.

Josep Selga era fill de cal Fosser, tenia 25 anys quan va comprar la casa i era encara solter. Es va casar dues vegades. L'octubre de 1906 va contraure matrimoni amb Dolors Simon Pejoan i el 1912 els va néixer el seu únic fill, a qui van posar Isidre. La Dolors tenia una germana, la Carme, que va ser tota la vida la majordoma del rector Joan Pont.
Dolors Simon va traspassar el febrer de 1930, i quatre mesos més tard, el vidu va trobar una altra dona, la Dolors Grau Calsina, natural de Sant Mateu. Va conèixer la segona Dolors, perquè aquesta feia de minyona a cal Santpere. Ja eren grans i no van tenir descendència.

El Josep feia de pagès i menava a parts tres vinyes; la que envoltava la casa, que era del Santpere, una a les Casetes i l'altra de la Casanova. Va morir el 1953 i llavors va quedar amo el seu fill Isidre Selga Simon. Aquest estava casat des del 1942 amb Montserrat Barturó, de ca l'Agustí, i tenien un sol fill, el Josep, com el padrí.
L'Isidre va fer obres que van consistir en refer la teulada de la casa i alçar les golfes. També va canviar les lloses del terra del primer pis per un paviment modern. Les lloses estaven posades sobre el sostre original de "bigajunt", que encara es conserva. A més de les vinyes l'Isidre es guanyava la vida amb els porcs d'engreix que va posar en diversos coberts adossats a la casa. Després de perdre la dona, l'Isidre va seguir vivint sol fins el 2005 que va morir. Va ser el darrer habitant permanent de la casa, ja que el seu fill n'havia marxat en casar-se.
El Josep Selga Barturó va treballar un temps a Manresa en una granja i després a Sant Vicenç de Castellet, on durant molts anys ha estat empleat municipal cuidant-se dels parcs i jardins i del cementiri. La seva dona és Anna Rodríguez Gómez, nascuda al poble de Alcalá de los Gazules, província de Cádiz. Tenen dos xicots, el Josep i el Jordi.
Darrerament la casa ha experimentat més reformes, i no s'assembla gaire a l'aparença de la casa antiga.

Sostre original de bigajunt

CAL JAUMET

La història comença el 17 de febrer de 1780, el dia que Joan Grau, àlies Santpere, va establir al seu fill Jaume una peça de terra, erma i rocosa, a la partida de la Roca Foradada. La peça tenia una extensió de 15 quartans i a dins hi havia una barraca. També li va cedir una altra peça al costat, d'una quartera de superfície, que el Jaume ja menava com a parcer. La dotació es va completar amb un hortet de mig quartà situat en un lloc dit el Gorg. Aquest lloc es trobava a la vora del torrent de Bacardit, en un punt on un saltant d'aigua havia format un tollet d'on es podia treure l'aigua de regar.

L'amo Santpere va donar permís al fill per construir una casa petita, de 30 per 30 pams, just al lloc on hi havia la barraca. Potser l'existència d'aquesta barraca reconvertida, i d'altres que hi podia haver, és el motiu pel qual al conjunt de cases d'aquella zona se li diu Raval de les Barraques.

Arxiu Fadrí Jaumet

El padrí Joan Grau Calderer (?)

No es pot acusar al Santpere d'excés d'amor filial, ja que els tractes que va fer al seu propi fill no eren pas millors que els reservats als parcers, ans el contrari. Havia de donar el quart del raïm i de la verdura de l'hort, el cinquè del cereal, i pagar anualment de cens, mitja quartera de civada i una gallina grossa. A més a més, i en concepte d'entrada, el noi va haver d'assumir un censal que el mas Santpere prestava a la rectoria, de 52 lliures de capital i unes pensions d' una lliura i onze sous. Va tenir la compensació que el pare li va deixar en el testament que va fer el 1786, un llegat de 50 lliures per la legítima.

La casa acabada va ser anomenada, indistintament, **cal Jaume Santpere** o cal Jaumet.

Tina adossada

Jaumet Grau, fill de Joan Grau i Maria Mercadal, va casar-se amb Teresa Calderé i van engendrar al qui els hauria de succeir, el Joan Grau Calderé. Aquest Joan (1814-94) va triar per parella a Llúcia Morera (1831-83), una xicota de la casa veïna de cal Cinto. Van pujar cinc fills, que portaven per nom Josep, Francesc, Isidre, Maria, Rosa i Miquel. Un d'aquests fills, el Francesc, és qui donaria origen a la casa de cal Fadrí Jaumet. La Maria va casar-se amb l'hereu del Casalot i el Miquel va marxar a Barcelona, on va tenir diferents ocupacions fins que va acabar obrint una fusteria. Es va casar amb Rosa Angrill Sort, del poble d'Ogern.

Se sap que el 1873 es van fer obres d'ampliació a la

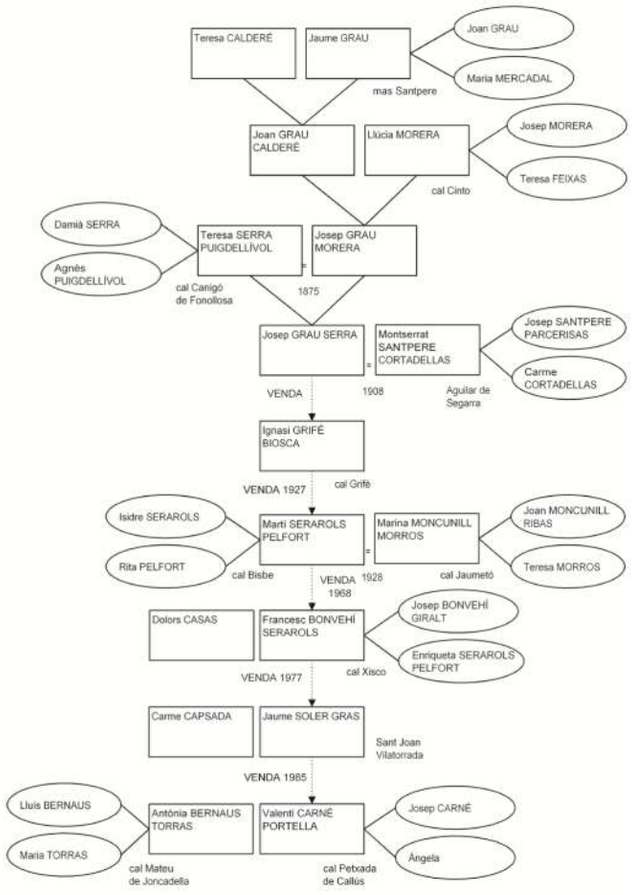

caseta, perquè aquesta és la data marcada en una finestra del primer pis. La Llúcia va traspassar el 1886 i el Joan ho va fer el 1894, passant aleshores l'herència al primogènit Josep Grau Morera.

Josep Grau va enllaçar el maig de 1875 amb Teresa Serra Puigdellívol, de cal Canigó de Fonollosa. Se'ls van morir gairebé tots els fills, tres d'ells a la primera infància i la Matilde quan tenia ja 25 anys. Consta que van sobreviure el Josep i l'Antoni.
El 30 de novembre de 1908 es van fer els capítols entre Josep Grau Serra i Montserrat Santpere Cortadellas, veïna d'Aguilar de Segarra, però originària de Rajadell. Els pares van fer hereu al Josep, amb una reserva de 400 pessetes per repartir en testament. El dot va ser modest, 60 pessetes.
El rendiment de l'agricultura era tan escàs, que el Grau, igual que tants altres parcers, en un moment indeterminat va optar per abandonar la terra dels avantpassats i emigrar a un lloc més amable. La propietat la va vendre a Ignasi Grifé Biosca, un dels pocs del poble que disposava de capital per comprar.
La vivenda buida es va llogar el 1918 a Eugeni Baraldés Duarri i Maria Barturó Tasias. Venien de cal Massana, una caseta del raval de Borredà, a la part pertanyent al terme de Castelltallat. Mentre van viure a cal Jaumet van incrementar la família, passant de dos a cinc fills. S'hi van estar fins el 1927, quan van canviar de casa per anar a cal Jepet del Junyent.
El 16 de febrer de 1927 Ignasi Grifé Biosca va vendre's la casa a Martí Serarols Pelfort, un fadrí de cal Bisbe. També va adquirir la casa veïna de cal Naio, que es trobava abandonada. El Martí havia fet la guerra de Cuba, d'on en va sortir indemne i amb un munt de vivències per explicar. Es va casar l'octubre de 1928 amb Marina Moncunill Morros, una de les cinc filles de Joan Moncunill de cal Jaumató. No van tenir mai fills, però durant una temporada van acollir a casa al nebot Jaume Baraldés Moncunill, de cal Jaumató.

Durant la guerra civil el Martí va formar part del Comitè i la seva dona també va participar, a la seva manera, en

Façana

Vista posterior

l'eufòria revolucionària. Com que s'havia significat tant, a la postguerra el van posar un temps a la presó. Quan el van alliberar i va tornar a casa, es va trobar que la seva dona Marina havia fugit enduent-se tota la roba i els mobles, excepte la taula del menjador. No es va saber mai on havia anat.
Mentrestant, l'amo del mas Santpere, apel·lant a certs drets i aprofitant l'impuls general en contra dels vençuts, havia aconseguit desnonar-lo de la casa i prendre-li un camp que menava a parts al Cap del Pla. El Martí va recórrer als tribunals, però la justícia és lenta i cara, i ell no tenia ni un duro. L'octubre de 1944 l'ajuntament va emetre un certificat conforme era pobre i tenia dret a un advocat d'ofici. Malgrat tot, la sentència li va ser favorable i va poder recuperar la propietat.
Com que ja era gran i estava sol, el Martí va ser acollit a casa de la seva germana Enriqueta, que era la jove de cal Xisco de la Pabordia, on hi passaria la resta de la seva vida, que va acabar el 3 de novembre de 1977, a una edat avançada. Tal vegada la seva longevitat era deguda al fet que el Martí era un home magre i auster, que no menjava mai carn, només vianda. Fumava caliquenyos, i després esmicolava les puntes que quedaven i se les fumava amb la pipa. Anava vestit a l'antiga, amb faixa, armilla, gorra i una jaqueta de llana ratlladeta o garibaldina - "gabraldina"- com n'hi deia ell.
El 9 de desembre de 1968 Martí Serarols Pelfort es va vendre al seu nebot Francesc Bonvehí Serarols les dues cases ruïnoses junt amb 1,7 hectàrees de terreny.

El 31 de març de 1977 Francesc Bonvehí s'ho va vendre a Jaume Soler Gras.
El Jaume era natural de Sant Joan i la seva dona Carme Capsada era de Callús. Residien a Sant Boi de Llobregat, on ell treballava de comercial, mentre que la dona s'ocupava d'una botiga de congelats.
Al davant de la casa, per la part de migdia, hi havia llavors dos coberts units amb un mur, de manera que quedava un pati o barri, al qual s'entrava per un portal situat a la part de ponent. Els coberts s'utilitzaven com a galliner i colomar. La casa tenia una tina adossada a la part del darrere i una altra tina a la feixa de sobre la casa. En una altra feixa encara més amunt hi havia la pallissa, que encara es conserva tal qual. La terra de la casa consistia en un feixó allargat i una feixa gran, d'unes 2 o 3 quarteres, i també un hort a la vora del torrent de Bacardit.

Els nous propietaris solien venir a Camps els caps de setmana i van fer obres importants a la casa, obres que van consistir en refer la teulada, alçar el pis superior i dotar l'interior amb tots els serveis moderns. També van ensorrar alguns coberts rònecs i van netejar les ruïnes de la casa veïna de cal Tomasó, fins arribar al cingle de pedra.

Al cap d'uns anys van posar la finca en venda, i mitjançant un anunci a la premsa, es van posar en contacte amb els compradors Valentí Carné Portella i Antònia Bernaus Torras, que feia temps que cercaven una caseta a pagès per esbargir-se. La compravenda es va efectuar el 21 de novembre de 1985. El Valentí és fill de Josep i Àngela, quartaires d'una casa dita Petxada de Callús, i treballava d'administratiu en una fàbrica de cinteria. L'Antònia és filla de Lluís i Maria, de cal Mateu de Joncadella. La millora més destacable ha estat la transformació d'un dels coberts que hi havia al davant de la casa en una dependència habitable.

MAS CURT (2ª PART)

A finals del segle XVI l'amo del mas Remolencas o Rimolenques (ara Curt) era Miquel Puigdellívol. La seva dona era la Coloma i tenien quatre nois i dues noies. El noi gran era el Magí i aquest el trobem al costat del seu pare en tots els negocis entre el 1607 i el 1610. Després desapareix, i el 1615 el seu lloc l'ocupa el seu germà Joan. I així deduïm que deuria morir jove. El tercer noi, del qual parlarem més endavant, era el Bartomeu, que va quedar conco, i el quart noi era el Pere. Aquest Pere es va radicar a Manresa, on exercia l'ofici de traginer. Va estar casat dues vegades, el 1624 amb Jerònima, filla del mestre de cases Joan Seneges, i el 1637 amb Anna, filla del matalasser Josep Roviralta. Pel què fa a les noies, tenim que la Beneta es va casar el 1601 amb el ferrer manresà Joan Bertran, mentre que sa germana Eulàlia ho va fer el 1610 amb Magí Junyent de Camps.

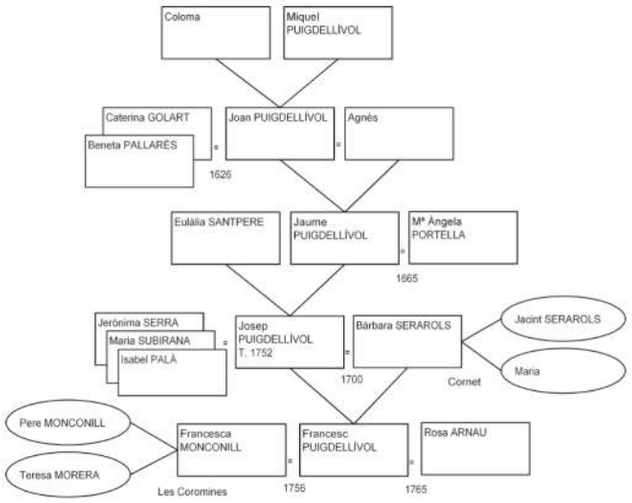

La referència més antiga del Miquel Puigdellívol és del maig de 1589, quan ell i la seva dona Coloma van vendre a un beneficiat de la Seu un censal de 100 lliures, que va comptar amb l'aval de set pagesos de Castelltallat. El 1592 va quedar a deure a un botiguer 3 lliures i 5 sous per roba de llana i a un altre 4 lliures i 10 sous per una càrrega i mitja de vi vermell. Aquell any va reconèixer al procurador del monestir de Montserrat que li devia 40 quarteres de civada, segurament procedents de la recaptació dels censos del monestir. En aquest document el Miquel figura, o com hereu del mas Rimolenques o com a resident al mas, i això ens fa pensar que no n'era originari i que potser hi va entrar per matrimoni.

Restes de volta

El 1594 va comprar 10 quarteres de forment i 10 de blat segolós i el 1593 una mula, per la qual en va pagar 32 ducats. El 1601 va signar un debitori a favor del botiguer Marc Vives en concepte d'una capa gascona i de sis pams i mig de drap setzè burell. El gener de 1602 va reconèixer que tenia encomanat pel mercader Joan Coll un ramat compost de 21 ovelles, 13 cabres, 2 segalls i 8 "borregas", sota el tracte de mig guany i mitja pèrdua sobre la llana i els anyells. No va ser l'únic negoci amb aquest mercader, sinó que l'abril va comprar-li a crèdit 30 quarteres de blat, mesura acaramullada, 4 d'ordi i 4 de civada. La darrera notícia del Miquel, la seva dona i el seu fill Magí és de finals de 1610, quan van crear un censal per tal de satisfer un deute amb el Serra de Claret de Cavallers.

El bateig del Joan

El següent hereu va ser Joan Puigdellívol. Va ser batejat a l'església de Castelltallat el 14 de febrer de 1591 i els seus padrins Magí Vila i Margarida Serra li van posar Joan Antic. L'anotació del seu bateig té una cosa curiosa, la descripció del vestuari del rector que va oficiar la cerimònia:

"Vestiments, capa, cassulla y les dos dalmatiques, un amit, un camis, totes les estoles y maniples y collars, axi per la casulla y dalmatiques, y dos cordons".

El Joan va estar casat tres vegades. La primera dona va ser la Caterina, filla de Salvador Golart, hereu del mas de la Pujada de Sant Pere de Pierola, amb qui es va casar el 1626. El dot va ser de 180 lliures. El matrimoni no va

durar gaire i el 1630 va repetir-lo amb Beneta, filla de Pere Pallarès, àlies Riusech, d'Artés. Aquest cop el dot va pujar a 220 lliures. Amb la Beneta va tenir, com a mínim, dues mosses, a qui van posar Escolàstica i Madrona. La primera la van donar el 1657 al propietari Pere Caselles de Castellar i la parella va resultar extraordinàriament fèrtil, ja que van tenir 14 fills. La Madrona va ser el 1663 per Pere Calsina, del mateix poble de Castellar. Els dots foren de 300 lliures. La tercera muller va ser una tal Agnès, de qui desconeixem el cognom. Amb aquesta Agnès va tenir finalment un noi, el Jaume, el futur hereu.

Pany de paret

L'activitat de Joan Puigdellívol comença el gener de 1615, quan juntament amb l'amo del mas Puigdellívol de Castelltallat, que es deia Joan com ell i segurament eren cosins, va comprar 34 quarteres de civada a un majorista. Compres de cereals similars es repetiran diverses vegades entre 1623 i 1656.
El setembre de 1632 va comprar un mul de color negre de 4 anys, equipat amb el bast, per 24 lliures, que es va comprometre a pagar en dos terminis, per Nadal i per Pasqua. En un document de 1652 s'hi troba un detall ben significatiu. Hi apareixen els germans Bartomeu i Joan, aquest darrer dit "lo cama curt". Aquí s'hi troba tal vegada l'origen del nom actual del mas.

La darrera notícia del Joan està datada el 30 de desembre de 1659, encara que la data posi 1660, ja que es sabut que en aquell temps l'any nou començava per Nadal. Es tracta d'una cessió a Ramon Torras de Bages de Joncadella de dos crèdits a canvi de 150 lliures en efectiu. Un dels crèdits li havia pervingut de l'herència del seu germà Bartomeu.

L'oncle Bartomeu
Bartomeu Puigdellívol va viure tota la seva vida al mas del seus pares. No era l'hereu, però mantenia una activitat econòmica destacable. Era un home emprenedor que movia un considerable capital i en el període de temps entre els anys 1624 i 1645 hem recollit 21 documents sobre els seus negocis, la major part amb pagesos de la rodalia, sobretot de Castelltallat.
Al marge dels préstecs de diners, en efectiu o en forma de censal, volem destacar la seva activitat ramadera. El 1626 va vendre un ramat de 120 ovelles joves a Antoni Ferrer de Castelltallat i el 1637, 27 ovelles a Jaume Morera de Bruquesses. Pel bestiar necessitava pastures, així que el gener de 1649 va comprar per 100 lliures les herbes del mas Prat de Sant Mateu. Els tractes són prolixos i entre altres coses el propietari li va exigir que tingués el ramat tancat durant el temps de recollir els aglans, que era de Tots Sants a Sant Andreu. Es veu que també tenia bestiar pasturant per les terres dels masos Comabella, Fontanet i Campserver de Sant Mateu, perquè a finals d'aquell any de 1649 el propietari Mateu Carner va recomprar-li les herbes que li havia venut el 1642 pel preu de 229 lliures.
Bartomeu Puigdellívol no es va casar mai i en el testament que va fer a la rectoria de Fonollosa el 10 de setembre de 1654 va fer hereu al seu germà Joan. Va morir abans de 1658.

Joan Puigdellívol no va sobreviure gaire al seu germà, l'agost de 1660 era viu, però a finals de 1661 la seva tercera muller ja figurava com a vídua.
La vídua, juntament amb els curadors Miquel Gerifau, fabricant de claus de Manresa, i Pere Caselles de Castellar, es va cuidar de vetllar pels interessos de la família i el mas. Els curadors havien estat designats pel batlle de Camps en vista que el futur hereu encara era menor. El 1663 la vídua va pactar el casament de la fillastra Madrona i el 1665 va complir les disposicions de l'oncle Bartomeu, que havia fet una fundació per misses per la seva ànima. Entre el gener de 1668 i març de 1671 trobem la vídua fent els tràmits acompanyada del seu fill i hereu Jaume. Després ja no surt més, o va morir o el Jaume va assolir la majoria d'edat.

La pubilla de la Portella
Jaume Puigdellívol va fer capítols el març de 1665 amb Maria Àngela, la filla gran de Joan Portella, l'amo del mas homònim de Sant Mateu. La noia no tenia pare i amb motiu del casament la mare i els tutors la van fer hereva del mas Portella. El Puigdellívol, autoritzat pels tutors, va fer una aportació de 100 lliures i, a més, va assumir dos censals posats sobre el mas de la seva futura muller, així com una certa quantitat de pensions degudes. El crèdit que va assumir pujava a 750 lliures i mentre no les recuperés ell seria el possessor del mas Portella. També fa agafar el compromís de dotar les germanes petites de la pubilla.
La Maria Àngela va morir jove, i sense fills el Jaume es va veure forçat a contraure un segon matrimoni. L'escollida va ser Eulàlia Santpere. Mentrestant el mas de la Portella va passar a una germana de la pubilla, casada amb el masover, la qual, mica a mica, va restituir al Jaume tots els cabals que hi havia ficat.
Amb l'Eulàlia va tenir el Josep, el Pere i la Rosa. Del Pere només sabem que va anar a Aguilar, mentre que de la Rosa ens consta el casament que va protagonitzar el 1720 amb Isidre Torrabadella. Aquest xicot era d'Aguilar, però no del poble veí sinó d'una sufragània que porta el mateix nom i es troba a la comarca del Solsonés.
Segons els pactes prematrimonials, per garantir el dot de 150 lliures l'amo del Curt cediria al Torrebadella i la Rosa una habitació al mas, una situada al costat de la cuina i que tenia una finestra des de la qual s'albirava el mas veí de Puigdellívol. Per gaudir d'una certa intimitat, podien posar-hi una porta amb el corresponent pany. Les despeses se'ls pagarien el dia que marxessin de la casa. Així mateix va cedir al Torrebadella:

... tot aquell tros de terra de pertinencies del mas Rimolencas, a la partida dita de la Font, ço es, de la font per amunt a la part del torrent, ab que dit Torrevadella puga en dita terra traurer hort del que ell te per casa, ço es, des del devallant de la bassa fins a un roser y un amplet que hi ha prop de un calaix, y aixi mateix li assenyala la pessa de terra dit lo Campet, que mira a la part de Puigdellivol de Castelltallat, y la pessa de terra dita la Mallola, ço es, del siti de las armas que hi ha al cap de munt de la una singlera a la altra fins arribar al torrent, ab que hage de deixar pas al dit Torrevadella per a passar lo bestiar, y totas las oliveras que vuy se troban en dita terra, junt ab lo fruyt ne resultara de ditas oliveras, sian per dit Puigdellivol ...

També li va prometre que cada any li donaria 30 càrregues de fems del corral, la llenya necessària, lloc per tenir sis gallines, un gall, un porquet i un animal de bast, i 3 quarteres d'aglans i palla pels animals.

Interior de la masia

L'època de Jaume Puigdellívol

Es va encetar l'activitat del Jaume el març de 1671 amb una compra de blat a Bartomeu Celdoni Vilansosa, el rector de Camps i Fonollosa. Aquest rector no solament comerciava amb el blat dels delmes sinó que es dedicava a la compravenda, aconseguint amassar una fortuna. Dels 29 documents recopilats que fan referència al Jaume n'hem triat els següents:

El 1678 va quitar un violari de 21 lliures que ell i la seva mare Agneta havien creat el 1666 a favor d'Antoni Fontanet i el van substituir per un censal, una fórmula d'endeutament no tan cara com el violari. Pel dit violari es pagava una pensió anual de 3 lliures, un 14,3%, mentre que la d'un censal era del 5%.

Vista de conjunt

Sembla que el Jaume va tenir problemes per accedir als béns del seu pare, malgrat haver assolit la majoria d'edat. De fet va caldre una sentència judicial, emesa el 1681 pel jurisperit Joan Rovira, l'assessor o jutge designat pel monestir de Montserrat per la demarcació de Camps.

De sobte va tenir accés a una colla de béns que provenien de l'oncle Bartomeu, que havien passat per herència al pare del Jaume. Entre aquests hi havia diversos censals, que en ser quitats li van proporcionar uns ingressos superiors a les 950 lliures. També va rebre pensions endarrerides i alguns ingressos atípics com les 14,5 dobles d'or de l'amo del mas Montaner, d'una manlleuta o fiança per treure'l de la presó, pagada per l'oncle Bartomeu.

El Jaume va haver d'assumir un llegat fet pel seu avi Miquel al ferrer manresà Jaume Puigdellívol, fill de l'oncle Pere, el traginer. El 1676 el Jaume va dir que pagaria al seu cosí les 25 lliures del llegat a terminis, però el 1709 encara no havia acabat de pagar davant de la desesperació del cosí.

El 1700 el Jaume va llogar per cinc anys les herbes del mas Morera de Castelltallat, a raó de 8 lliures per any. Com a màxim podia tenir-hi 15 cabres i els Morera es reservaven el dret de fer-hi pasturar tres porcs i quatre bèsties grosses de les seves. A partir de 1701 surt acompanyat en els documents pel seu fill Josep. El 1705 el Jaume ostenta el càrrec de batlle de Camps, mentre que una compra de blat i mill, feta el març de 1710, és la darrera notícia que tenim d'ell.

Les dones del Curt

Josep Puigdellívol va conviure al llarg de la seva vida amb quatre dones diferents, que va anar enterrant successivament, tret de la darrera, que el va sobreviure. El novembre de 1700 va fer capítols amb Bàrbara Serarols, la qual no era de Fonollosa com es podria esperar, sinó que provenia de Santa Maria de Cornet, un lloc que ara forma part del terme de Sallent. Els pares de la núvia, Jacint i Maria, van concedir-li un dot de 425 lliures, dues caixes noves de fusta d'àlber i "la roba que se acostuma donar a donzellas de tal qualitat". El 19 de març de 1704 el Josep i el seu pare van signar àpoca als parents de Cornet de 150 lliures i de l'aixovar, però el mateix dia van reconèixer a la donzella Jerònima, filla de Josep Serra de Claret dels Cavallers i futura muller del Josep, que els havia lliurat 150 lliures a compte de les 400 del dot. Així doncs, la Bàrbara era morta i estava a punt de ser substituïda per una nova muller.

A finals de gener de 1717 els Serra van acabar de pagar el dot de la Jerònima, que en aquell moment ja havia

traspassat. En el rebut hi consta que els capítols entre la Jerònima i el Josep s'havien signat el 23 de setembre de 1703.

La tercera dona va ser Maria Subirana i d'aquest enllaç es coneixen dos descendents; la Rosa i el Pere.
La Rosa va unir-se en matrimoni amb Francesc Clarena de Camps.
El març de 1745 el Josep, per pagar els drets al seu fill Pere, li va donar 37 lliures en efectiu i li va vendre a gràcia una peça de terra de 10 quarteres situada al lloc dit "los Pous sobre la Font", més un tros de "lo Hort sobre la Bassa", i així mateix va autoritzar al fill "que pugau fer a vostres gastos habitacio sobre la cors de la casa de dit mas Puigdellivol y que pugau prendrer pedra y fusta de dita heretat, alli ahont menys dany fareu, pera fer ditas obras". S'aclareix que el Pere és fill de la seva tercera muller Maria Subirana, difunta, i que els drets del Pere són sobre les 425 lliures de dot de sa mare, dot que està en dipòsit al mas. Cinc anys més tard, aquest Pere s'uniria en matrimoni amb la noia Teresa, filla de Magí Giralt de Claret dels Cavallers.

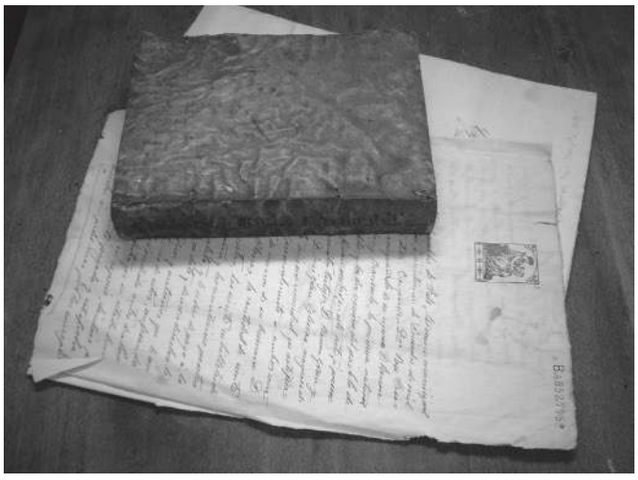

Documents i llibre

Vidu per tercera vegada, el 14 de febrer de 1719 Josep Puigdellívol va fer noces a l'església de Castellar amb Isabel Palà, filla de Francesc i Agnès. Uns dies abans havien pactat els capítols a la rectoria i el resultat va ser un dot de 225 lliures, diners que el 1634 només havia cobrat en part.
El Josep va engendrar amb la quarta dona una filla, l'Anna Maria, la qual van casar el 1743 amb el ferrer de Manresa Vicenç Rosals. El setembre de 1752, com que encara no havia pogut satisfer les 225 lliures del dot, els va donar en penyora "un cubiculum, sive cambra, del segon piso, que trau finestra a la hera de dita casa y es a la part de migdia, junt ab lo trasteig de la casa per entrar y exir de dit aposento", i un tros d'hort al costat de la bassa de 5 per 5 passes.

El 2 de desembre de 1752 l'amo del Curt va fer testament. El va fer a la casa del ferrer Rosals, el seu gendre, que era al raval de Valldaura. Estava malalt i la filla el cuidava, i en agraïment li va llegar 100 lliures. Va demanar que l'enterressin a la tomba de la família al cementiri de Camps i que els funerals els oficiessin sis capellans. Al Pere li va deixar 5 sous, va deixar l'usdefruit a la muller Isabel i va fer hereu al Francesc. S'especifica que aquest és fill de la primera muller, però ens queda el dubte si no es va descomptar amb tantes dones.

Rellogats
De la documentació recollida sobre l'activitat del Josep del 1712 al 1749 el més destacable és el següent:
El 1716, per tal de pagar la contribució reial, el recent instaurat "catastro", va crear un violari de 52'5 lliures a favor de Jaume Ferrer de Castelltallat. La durada estava vinculada alhora, a la vida del mateix Ferrer i del Francesc, el fill del Josep que llavors deuria ser un nen de curta edat.
El 1718 pel mateix motiu anterior va empenyorar per 42 lliures a Josep Puigdellívol de Castelltallat una cambra del mas Curt situada a sobre del portal principal. No va ser l'únic cop que va optar per cedir dependències de la casa a canvi de diners, per exemple, el novembre de 1726 va empenyorar a Jaume Batlle una cambra i un hortet per 30 lliures i mitja. El 1727 l'empenyorament va incrementar-se en 14 lliures més i l'estada del Batlle a Rimolenques es va perllongar fins que el 1756 li van tornar els diners. Aquest Batlle estava aparellat amb Francesca Roig i tenien un fill, dit Jaume, que el 1771 es va casar amb una filla de Francesc Pelfort de Fonollosa.
El 1720 es va casar Agnès, filla d'Andreu Gassó i Francesca Puigdellívol, amb Miquel Vendrell de Castelltallat. L'Agnès era cosina del Josep Puigdellívol i aquest es va fer càrrec de dotar la noia, que era òrfena. Li va prometre 50 lliures i li va donar una paella, una caldera, una olla de ferro, un morter de fusta, dos sacs, una destral i altres eines de pagès. Com que no li podia pagar el dot promès va acollir a la cosina i el seu home a casa, cedintlos una cambra amb dret de cuina i un hort. Els Vendrell van viure al Curt fins el març de 1758, quan finalment el nou amo, Francesc Puigdellívol, els va acabar de satisfer el dot donant-los 3 quarteres de blat segolós.
El 1727, essent batlle, Josep Puigdellívol va reconèixer un deute de 344 lliures al Regiment de Cavalleria de la Reina, possiblement una altra de les contribucions que el rei Felip va imposar als pobres pagesos de Catalunya.
El 1749, per recuperar les herbes que havia venut al Vall de Fonollosa el 1725 i per pagar altres deutes, va cedir a Francesc Llor, un fabricant de vels de Manresa, el dret de pasturar durant cinc anys. Es veu que els corrals de la casa estaven molt malmesos, perquè el va autoritzar a fer-los adobar, gastant-s'hi fins a 22 lliures.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 22 Novembre 2014
CAMPS
Quaderns de la memòria històrica

EL CASALOT

Aquesta casa està situada en un punt elevat, flanquejat a llevant i a ponent per dos torrents fondos. Situació preeminent i molt favorable des del punt de vista defensiu i de control del territori, que trobem en tots els masos antics. S'aprecia clarament que l'edificació actual ha estat construïda en diverses fases en el decurs d'un ampli espai de temps, però podem assegurar que a les seves arrels s'hi troba un vell mas medieval. El nom d'aquest mas primigeni era Perefita i el trobem esmentat en el capbreu del monestir de Santa Cecília de Montserrat de 1334: *"te lo mas Perefita de la parròquia de Cans terre per lo monastir de Santa Cilia, de que done tascha"*.

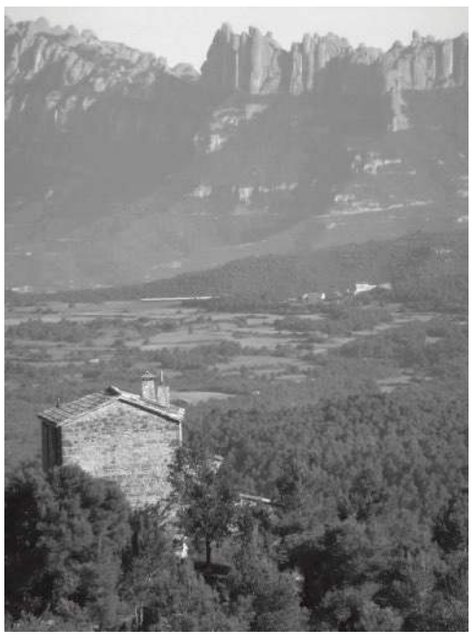

El Casalot amb Montserrat al fons

Encara que estava obligat a donar aquesta tasca (un onzè de les collites) d'una part de les seves terres a Santa Cecília, el domini del mas corresponia a l'abadia de Cardona. No era lògic, perquè el mas Perefita es trobava dins del terme de Camps, mentre que les possessions de l'Abat de Cardona eren majoritàriament a Fonollosa, però aquestes irregularitats en els senyorius medievals eren relativament freqüents. El 1590 l'arrendador de l'Abadia va recollir els delmes del mas Pere Fita, però després el mas va esdevenir rònec i va ser agregat i englobat en el mas Coma. En el capbreu del monestir de Montserrat de 1678 el trobem formant part del mas Coma, junt amb tres masos rònecs més.
En referència als seus habitants, tenim només una dada extreta del llibre del Veguer de Manresa, segons el qual el 1310 Pere de Perefita tenia un deute amb el Veguer de 10 sous i Guillem de Perafita 30.

La primera vegada que surt esmentada la casa amb el nom de Casalot és el 15 de setembre de 1732, quan Salvador Coma, l'amo del mas, va establir als germans Antoni i Joan Cerarols una casa ensorrada o casalot amb les seves terres, anomenada antigament mas Pedrafita, més una peça de 3 quarteres anomenada "las Asparets". El mas Pedrafita limitava a l'est amb el Torrent de la Solana, que el separava del mas Coma, al sud i l'oest amb les propietats Santpere i Casa Nova, i al nord amb el mas Rimolenques, avui dit el Curt.
Un dels tractes de l'establiment deia: *"vos hageu de reduir a conreu tot lo que bonament se puga de las terras de dit mas Pedrafita, segons bona art de pages, y plantar en aquellas vinyas y olivers"*. Altres tractes estipulaven que els germans havien d'assumir el cens de una quartera i mitja de civada que tocava a l'Abat de Cardona pels drets de senyoria. Havien de donar a l'amo del mas Coma la setena part de les collites, exceptuant les hortalisses, les nous, el cànem i els fruiters de qualsevol mena.
Les herbes quedaven per l'amo i els germans tenien limitat el nombre de bestiar propi a un parell de bous, dos rucs i alguns porcs, que havien de fer pasturar en un indret dit "lo Aiguavessant de la Solana", situat dins de la propietat Coma, al cantó encarat al mas Pedrafita, fins a arribar "a un forn de calç que allí hi ha". Les ruïnes d'aquest forn de calç encara es poden veure a la part de baix de la propietat del Casalot, al costat d'un camí i a sobre d'un torrent habitualment eixut.

L'entrada de l'establiment va ser d'un parell de capons i com que els germans Cerarols per acceptar l'establiment van necessitar el permís del seu pare Fructuós Cerarols, ens assabentem que els nois eren fadrins d'aquest mas de Fonollosa.
Els masovers van fer obres al vell casalot, com en dóna testimoni una de les finestres de la façana, que porta inscrita la data 1733. La reconstrucció del mas Pedrafita no va estar exempta de dificultats, segons es desprèn

d'un document datat el 24 d'agost de 1733. A petició dels germans Cerarols, el paleta de Manresa Cebrià Montconill i el seu fill van declarar davant de notari el següent:

> ...damos fee y testimonio de verdad como el Bayle de dicho termino de Camps y otros que le asociaron, en el ultimo dia de Carnestolendas proximo pasado, que fue en 17 de Febrero del cadente año 1733, derribaron y deshizieron el texado de una parte de casa del casal del manso Pedrafita, que dicho Antonio y Serarols i Juan Serarols, hermano, tienen y possehen en el referido termino, que nosotros dichos padre e hijo Monconill, por orden y a costas de dichos hermanos, haviamos hecho muy poco antes ...

Segons el tracte d'establiment les herbes quedaven per l'amo i aquest, el 7 de juny de 1734, les va arrendar per un espai de quatre anys a Joan Semís, l'amo del mas Semís de Coaner. El preu pels quatre anys va ser de 100 lliures i el Semís *"dega encortar el bestiar en lo corral de dit mas Coma, quedant los fems que si faran per ell dit Coma, y ell dega en dita sa casa donar habitacio als pastors que cuidaran de dit bestiar en totas las nits que estaran en lo corral"*. Aquest punt era important, perquè els fems eren un bé escàs i preuat.

No se sap els anys que els germans Cerarols van estar-se al Casalot, essent l'única evidència d'ells una anotació en un llibre de comptes del Paborde de Caselles de 1749, on hi consta que deuen a la Pabordia una quartera de sègol, una d'espelta i quatre quarteres de blat segolós.

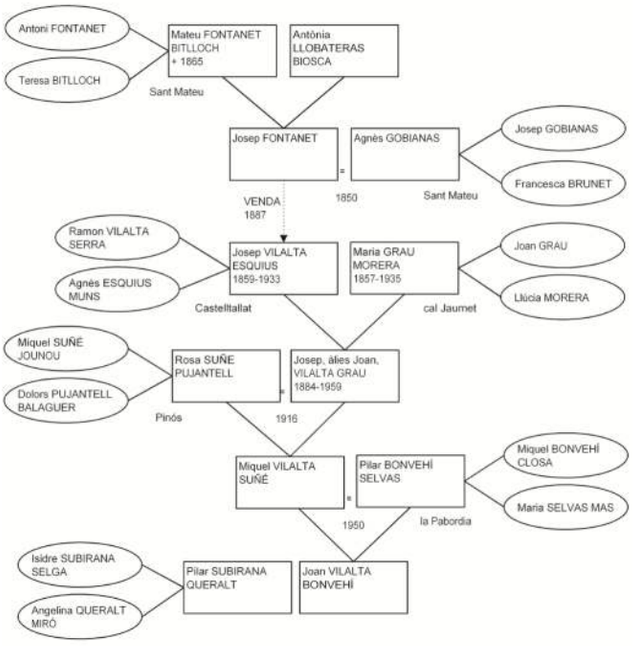

Després d'un temps sense notícies trobem una altra família al Casalot. El masover era Isidre Viadiu o Biadiu, fill de Jaume Biadiu i Isabel Closa, els amos del Soler. De solter vivia a casa dels pares, però el 1747 el seu propi pare li va vendre a gràcia, a canvi de 50 lliures en efectiu, una de les habitacions que donava a la sala, la del costat de la xemeneia. El noi podia fer servir la cuina i el forn del pa, i fer verdura en un tros d'hort. L'Isidre va tenir aquesta cambra fins el 1785, quan la va recuperar el seu nebot, l'hereu del Soler, però segurament ja havia marxat molt abans al Casalot. L'abril de 1751 va fer tractes per casar-se amb Maria, filla de Magí Morera, l'amo del mas Morera de Fonollosa. La meitat de les 50 lliures del dot va provenir d'una causa pia per casar donzelles.

El 1765 l'Isidre Biadiu era un dels priors de la confraria del sant Crist i tenia el càrrec de regidor el 1770 quan va assistir a la presa de posessió del nou paborde de Caselles.

Arxiu Casalot

Imatge antiga

Dels descendents de l'Isidre i la Maria Morera coneixem la Llúcia, casada el 1777 amb Joan Pelfort Grau, l'hereu Francesc, el 1790 amb Eugènia Pons Gras de Pinós, i la Rita, el 1796 amb Isidre Bastardas de cal Mateu Gascó de Fals. Tenien més noies, anomenades Maria Anna, Rosa, Maria i Serafina, les quals també van trobar marit, però no en sabem els noms.

Els capítols matrimonials de l'hereu es van fer al Casalot el 18 de maig de 1790. Aleshores els contraents ja eren marit i muller i en un dels capítols l'Isidre va anomenar formalment hereu al seu fill, amb les reserves i condicions habituals en aquests casos. El dot de la noia va ser de 50 lliures, que ja havien estat rebudes per la parella.

Aprofitant la presència del notari, que s'havia pres la molèstia de venir de Manresa i pujar la costa fins al Casalot, el masover Isidre Biadiu li va dictar les seves darreres voluntats. Va escollir com a marmessors al fill Francesc i al nebot Cristòfol Biadiu, va demanar que oficiessin els seus funerals quatre capellans i que se li fessin dir 10 misses baixes en sufragi de l'ànima. Cinc de les filles ja eren casades, així que no els va deixar res, mentre que a la Rita, encara donzella, li va destinar 25 lliures, el mateix dot que havien rebut les seves germanes.

L'Isidre Biadiu el 1796 ja era mort i suposem que el seu fill Francesc va ser el següent masover. Aquest va tenir un fill, el Jaume, que el 1828 va unir-se amb Rosa Soler Fontanet de Guardiola.

Pel Casalot hi deurien passar altres masovers, el nom dels quals desconeixem, mentre la propietat anava passant successivament d'un hereu del mas Coma al següent, arribant finalment a les mans de Joan Mercadal Bacardit. Aquest el 27 de juny de 1854 va establir a Mateu Fontanet Bitlloch, de Sant Mateu, un tros de 12 quarteres, on hi havia la casa vella, sota certes condicions:

Havia de plantar vinya espessa dins d'un període de nou anys. Conrear la terra a la manera del bon pagès, amb el benentès que si algun any deixava de fer-ho, l'amo ho faria fer per un altre i li cobraria les despeses. Si el Fontanet deixava de treballar la terra durant tres anys, perdria els drets i la terra retornaria a l'amo. Hauria de pagar la quarta part de les espigues, olives i raïms al mas Coma, traginant la verema a les tines del mas, després d'avisar amb tres dies d'antelació. No s'hi valia a fer trampa, perquè *"si lo adquisidor o los seus se trobaran fraudulents en la prestacio de la dita quarta part, justificant que sia llegitivament lo frau, perdran los drets en la terra establerta y tornara esta al estabilient"*.

Les contribucions anaven a càrrec del parcer. L'amo es reservava el dret de les pastures de les herbes i les pampes i de decidir la disposició dels camins i les rases. El parcer podia destinar a hort un trosset d'un quartà, que no pagaria parts, i també podia tenir dos animals pasturant.

La casa, dita el Casalot, juntament amb el corral, el porxo i la tina, així com l'era i la bassa, quedava venuda al Fontanet perpètuament. El preu de l'establiment va ser de 500 lliures, pagades al comptat en monedes d'or i plata.

Segons el llibre d'òbits de la parròquia de Sant Mateu, Mateu Fontanet, fill d'Antoni i de Teresa Bitlloch, va morir el 27 de setembre de 1865. Ho va fer en alguna casa de Sant Mateu i el 16 de novembre següent la vídua Antònia Llobateras Biosca, com usufructuària, i el fill Josep, com hereu, van fer inventari dels béns del difunt. A la casa on va morir hi va deixar dues fangues, dos pics, una aixada, dos llits, cinc llençols, dues flassades, tres cadires, quatre cistelles, dues estovalles, cinc tovallons, dues paelles, un perol i "una bateria de cocina miserable".

L'inventari es completava amb el Casalot i les 12 quarteres que pagaven parts al mas Coma. El 3 de febrer de 1866 la vídua i el fill van inscriure la propietat al Registre.

Josep Fontanet Llobateres havia signat capítols matrimonials el 2 de setembre de 1850 amb la noia Agnès Gobianas, filla de Josep i Francesca Brunet, de Sant Mateu. Aquell dia el seu pare Mateu li va fer donació de tots els béns que deixaria en morir, però mentrestant es retenia tant la propietat com l'usdefruit, així com 100 lliures a lliure disposició. Es va comprometre a tenir a casa a l'hereu i la seva família, es va reservar la facultat de dotar, amb les quantitats que considerés oportunes, els altres fills, presents i futurs, i en el cas de morir abans de fer-ho, va destinar als fills Mateu i Pere sis arnes d'abelles a cadascun, arnes que havien de rebre quan tinguessin l'edat de poder-les menar. Al fill Pau no li va deixar res, perquè ja s'havia fet càrrec dels seus estudis per capellà, mentre que a la filla Maria li va destinar 16 duros de plata i algunes peces de roba.

Els Fontanet no s'estaven al Casalot sinó que el tenien llogat. El 1877 hi trobem a Josep Muns Pelfort i la seva dona Antònia Mujal, i el 1880 a Isidre Muns i la seva dona Maria Àngela Badrenes. El 1882 i el 1883 van néixer sengles criatures a la parella formada per Josep Vila i Magdalena Massana. Aquests eren de la casa veïna de cal To, així que és possible que es tracti d'una confusió.

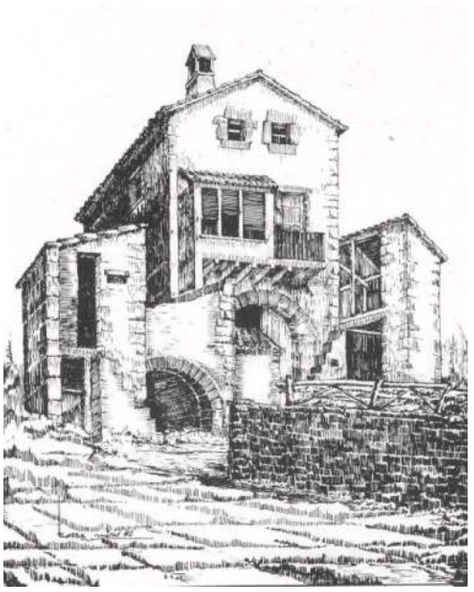

Arxiu Casalot

Gravat a la ploma de Torra Miró

El 2 de juliol de 1887 Josep Fontanet Llobateras, veí de Sant Mateu, va vendre la casa i els drets sobre la terra a Josep Vilalta Esquius, de 33 anys, de Sant Mateu, per 1.280 pessetes. El comprador n'hi va pagar 640 al moment i es va comprometre a pagar-li la resta el dia 3 de maig de 1888.

A cal notari va ser-hi presents el seu fill Josep Fontanet Gobianas, de 29 anys, qui va donar l'aprovació a la venda i es va comprometre a no fer cap reclamació quan esdevingués hereu. El comprador va haver d'assumir l'obligació de donar la quarta part de les collites a l'amo del mas Coma i les altres exigències pactades que figuraven en l'acta d'establiment original.

Els pares de Josep Vilalta Esquius (1859-1933) eren Ramon Vilalta Serra (1820-91) i Agnès Esquius Muns (1826-1901). Ramon Vilalta era el 8è fill de Ramon Vilalta, l'amo de l'important mas Vilalta de Castelltallat, i la seva dona Teresa Serra, de Claret dels Cavallers.

A diferència dels amos anteriors, el Josep sí que va viure permanentment al Casalot, on va fer algunes obres per tal de viure-hi amb més comoditat. El Josep va acollir al Casalot als seus pares, al seu germà Ramon i a la seva germana Rosa, fins que aquesta es va casar amb Francesc Grau, l'amo de cal Fadrí Jaumet.

No es conserva cap fotografia de Josep Vilalta Esquius, perquè era un home supersticiós i no va deixar mai que el retratessin, ja que estava convençut que el flaix li robaria l'ànima. La seva dona Maria Grau Morera (1857-1935) era de cal Jaumet. Van tenir sis fills; Dolors, Josep, Àngela, Carme, Miquel i Mercè. La darrera no va viure gaire, però la resta es van casar i van tenir descendència. Els seus cònjuges foren Ramon Camps Esquius, Rosa Suñé Pujantell, Joan Bastardas Vilalta, Pere Torras Morera i Maria Costa Pujol.

El nom del següent hereu del Casalot és curiós. Es veu que el dia que el van anar a batejar hi va haver una discussió entre els padrins i els pares sobre el nom de pila de l'infant. Quan van tornar a casa van dir que li havien posat Joan i aquest va ser el nom amb què va ser conegut tota la vida, però quan va ser quintat es va adonar que el nom que constava en els registres oficials era Josep.

Arxiu cal Fadrí Jaumet

Els germans Vilalta Grau

Josep, àlies Joan, Vilalta Grau va enllaçar el 1916 amb Rosa Suñé i el 1917 els va arribar el primer fill, el Josep. A continuació van augmentar la família amb la Nativitat, el Miquel, la Mercè, l'Angeleta, el Jaume, i les bessones Carme i Maria. Tots van tirar endavant excepte la Mercè, que va morir del "garrotillo" (diftèria) als pocs mesos d'edat. Per no desaprofitar la llet dels pits, la Rosa va fer de dida a una nena acollida a Casa Caritat, dita Júlia Terreras. La Rosa Suñé havia nascut a la Guilella de Pinós, una masoveria molt miserable. Després la família va passar per la Serra de Su i pel mas Puigdellívol de Castelltallat.

Josep Vilalta va esdevenir amo del Casalot quan va traspassar el seu pare l'u de maig de 1933. Poc després va tenir l'oportunitat de comprar la terra que menava, i un bon tros més, a l'amo del mas Coma, que tenia dificultats financeres. Es diu que en va pagar 700 duros. Després de la compra la propietat del Casalot es va estendre fins gairebé a Sant Mamet, amb una superfície d'unes 20 hectàrees, si bé amb una part important de terreny costerut i erm.

Cap el 1932 es va eixamplar el camí que pujava al Casalot, per tal de permetre el pas d'un carro. Conten que en el primer viatge de carro van pujar desmuntada la premsa de ferro que havien comprat a Manresa, premsa que van instal·lar al quarto del pastador. Per guardar el carro van construir un cobert a l'era. El 1947 el Josep va construir un corral per tenir les ovelles del masover de la Caseta, que li havia comprat les herbes. Aquell any també es van fer millores a la casa, cuina nova, una comuna al primer pis, i una galeria amb vidrieres a la façana.

El primogènit Josep va agafar la tisis mentre feia el servei militar i va estar a punt de morir. Va salvar-se, però no li van quedar forces per fer de pagès i els pares el van ajudar a obrir una botiga de comestibles al carrer de Sant Maurici. La casa i les terres les va heretar el seu germà Miquel. L'altre germà, el Jaume, va fer l'aprenentatge a cal Ferrer de Baix de Fonollosa, després va exercir l'ofici de ferrer a Vallmanya i a Manresa i finalment va muntar un negoci propi d'estructures metàl·liques.

Els matrimonis dels set fills van ser aquests; el Josep amb Valèria Galobart Garcia, la Nativitat amb Josep Vilaseca Dabant, el Miquel amb Pilar Bonvehí Selvas, l'Angeleta amb Fidel Creu Montraveta, el Jaume amb Àngela Casals Gabernet, la Carme amb Francesc Campabadal Solans, i la Maria amb Joan Solernou Rogés.

Miquel Vilalta sembrava els camps, treballava els horts i baixava amb regularitat a vendre al mercat de Manresa. Ho feia amb el "cotxe del Pau" carregat amb cistelles de verdura i aviram. A més de menar les terres engreixava alguns porcs i tenia un petit ramat d'ovelles, però no podia incrementar el nombre de caps de bestiar, com a ell li hauria agradat, a causa de l'endèmica falta d'aigua que patia la casa, que només disposava de l'aigua de la pluja recollida a la cisterna. Aquest va ser el motiu principal que el va fer decidir, cap el 1964, a deixar el Casalot i anar a Sant Joan. Allà es va fer una casa nova al carrer Barcelona i va llogar unes feixes de terra bona del mas d'en Pla, al regadiu de Manresa. Va morir el 1972 i, complint els seus desitjos, va ser enterrat a Camps.

El Miquel i la Pilar Bonvehí, de la Pabordia, van tenir dos nois; el Joan i el Ramon. El gran, el Joan, és ara el propietari del Casalot. Està casat amb Pilar Subirana Queralt i tenen la Núria i la Rosa. El seu germà petit Ramon està casat amb la professora d'anglès Nancy Lee i tenen l'Emma i el Miquel. Al Casalot s'hi celebra regularment una trobada familiar per mantenir el contacte entre les diferents branques Vilalta i recordar a les noves generacions les seves arrels.

Malgrat la data 1733 que mostra una finestra de la façana, ens adonem que la casa és molt més antiga si tenim en compte l'estil del portal adovellat. Els baixos de la casa actual estan formats per dos cossos units, aproximadament de planta quadrada, i al voltant d'aquest nucli hi ha adossades diverses dependències i coberts. La part d'edifici de la banda de migdia està format per dues voltes, altes i estretes, orientades de nord a sud, mentre que la part que mira al nord està formada per altres dues voltes, més baixes que les anteriors, que segueixen la direcció est-oest. En una dependència de la primera part de casa (l'antic estable) s'aprecien unes filades de pedra tallada de forma circular, segurament les restes d'una tina primitiva.

CAL TO

Aquesta casa està construïda dins de l'heretat del mas Curt, però no hem aconseguit trobar el document de l'establiment. Se sap que pagava una gallina de cens. La llinda de la casa estava datada i podria ser d'ajuda, però dissortadament és feta d'un material sorrenc i es troba tan erosionada que actualment no s'hi pot llegir res. Desconeixem la identitat de la persona que va edificar la casa, que probablement portava el sobrenom de To.
El primer habitant conegut el trobem en una llista de cases de 1861 i és Maties Vila Planas. El Maties era fill de Santpedor i estava casat amb Agnès Torras. Tenim notícia de dos fill seus, el Josep i el Gabriel. El Josep era el gran i es va quedar a casa després de casar-se l'abril de 1875 amb Magdalena Massana Sala, nascuda a la Caseta de Boixeda de Fals, també dita cal Gallinot. Quan es van passar per la sagristia el Josep tenia 38 anys, mentre que la Magdalena era molt més jove, només 19 anys. El seu germà Gabriel es va casar amb Teresa Claret Hosta, de Castelltallat.

El Josep consta com a cap de casa el 1878, senyal que el seu pare ja era difunt. Amb la Magdalena van tenir una bona colla de fills; Gabriel (1975), Teresa (1877), Josepa (1878), Ramona (1883), Josep (1888), i Celestí (1890).
Josep Vila Massana va morir el novembre de 1890, deixant a la seva dona en plena joventut i carregada de fills. Sense un home que portés un jornal a casa, la misèria es va apoderar de la família. Eren tan pobres que la canalla anava per les cases demanant menjar. De vegades s'alimentaven dels naps que es collien pel bestiar. Al Curt els donaven de caritat un pa gros cada setmana.
La situació va millorar un xic quan el Gabriel va tenir l'edat de treballar, però de tota manera cal To va continuar sent de les més miserables del poble.

Tots els sis fills de cal To van trobar parella al mateix poble. La Teresa va casar-se el 1898 amb Josep Morera de cal Més Xic, la Josepa el 1902 amb Valentí Bastardas de cal Jan Bastardes, la Ramona el 1906 amb Celdoni Clarena de cal Cases, el Josep el 1911 amb Maria Torras, de cal Jep Torras, i el Celestí el 1921 amb Pepa Bastardas, de cal Mariano.
Tots ells van marxar de cal To excepte l'hereu Gabriel que es va quedar a casa. Va enllaçar l'octubre de 1902

Vista general

Forn i foc a terra

amb Teresa Bastardas, també de cal Mariano, i van tenir quatre fills, si bé la darrere no va sobreviure; Jaume (1903), Maria Antònia (1905), Emília (1907) i Palmira (1911). Amb ells s'hi estava la mare del Gabriel, que va sobreviure gairebé quaranta anys el seu marit, ja que va viure fins el març de 1930.
Les noies de joves van treballar a la fàbrica dels Polvorers i van marxar de casa quan es van casar. La Maria Antònia ho va fer el 1929 amb Sebastià Torras Torras, de cal Jep Torras. Van posar-se en una caseta a la part de la Torre de Santa Caterina i poc després a cal Font de Marganell. L'Emília es va casar el 1935 amb Ventura Gubianes Ferran, manyà d'ofici, procedent de Gobianes de Coaner. El Jaume va quedar solter.
Segons una estadística de 1946, el Gabriel tenia 20 oliveres, un ase, un porc i va collir 750 litres de vi.

Quan es van morir la Teresa el 1948 i el Gabriel el 1951 va quedar-se sol el Jaume. Tenia un ruc molt vell i anava a jornal quan li sortia feina. També menava a parts una vinya i un olivar del mas Clarena i l'hort que es trobava a la rasa de sota la casa. Allà hi havia una font de clot, dita la font de cal To, que a l'estiu s'eixugava, i un pou. Regava l'hort a cops de galleda i a més de verdura hi feia plantes de tabac pel consum propi.
Els que el van conèixer expliquen que fumava com un carreter i que no era gaire espavilat. Un dia baladrejant a la plaça, el rector li va dir irònicament "es nota que vostè ha llegit molt". La canalla li tenia por, perquè era un home estrany, sobretot quan bevia més del compte. Tenia l'habilitat de "tallar els núvols" durant els temporals, per evitar que caigués el llamp. S'enorgullia de que a casa seva no n'havia caigut mai cap.
Va tenir un final desgraciat. Tot fumant es va adormir i es va calar foc al llit. Va morir a causa del foc i el fum. Això va passar el 18 de desembre de 1963. Era l'any de la gran nevada i van passar moltes peripècies per poder baixar el cos al cementiri.

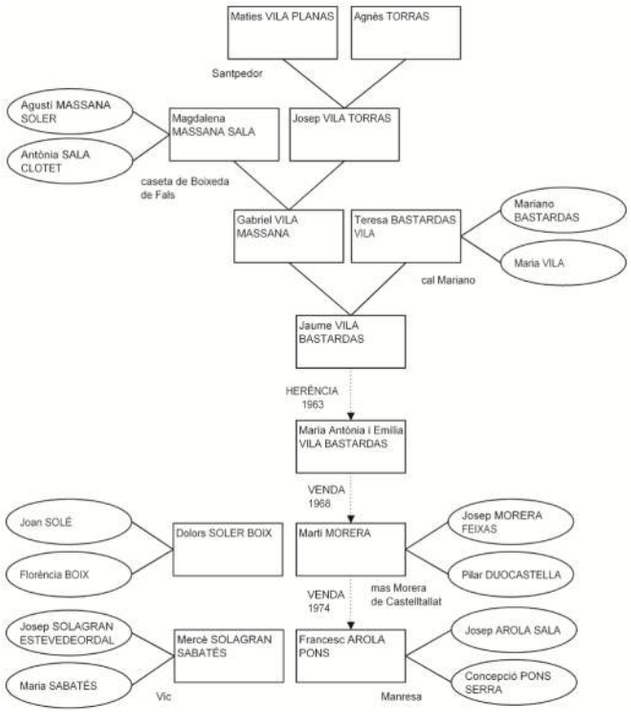

Portal

La casa va passar a les seves germanes Maria Antònia i Emília i mentrestant es va encarregar de menar l'hort i collir les ametlles Ventura Gubianas. La casa era molt pobre i el camí per arribar-hi era tan estret que no permetia el pas d'un carro. No tenia llavors ni llum ni aigua corrent i tenia degoters a la teulada.
El 18 de novembre de 1968, mitjançant un contracte privat, Maria Vila Bastardas, resident a Marganell, i Emília Vila Bastardas, a Manresa, van vendre's la caseta per 5.000 pessetes a Martí Morera, l'amo de la Morera de Castelltallat, una mesura lògica, perquè cal To estava edificat dins de l'heretat del Curt, que pertanyia a la Morera. Durant els anys que Martí Morera va tenir la casa va desmuntar alguns dels coberts que l'envoltaven i es va vendre les teules.

El taxista manresà Quico Arola Pons i la seva muller Mercè Solagran es van assabentar que la casa estava en venda i el 27 de maig de 1974 van fer tractes amb Martí Morera, el qual els va vendre dues hectàrees de terra boscosa i costeruda, que va segregar del Curt. Segons el contracte de compravenda, dins del tros hi havia una caseta enrunada, que era la consideració que mereixia cal To. La casa es trobava llavors sense teulada i força malmesa. Els nous propietaris van encarregar a la colla del paleta Eugeni Vall les obres de restauració i les teules de la teulada van sortir de les naus de la fàbrica tèxtil Roca de Manresa. També hi van fer-instal·lar l'aigua i la llum i van endreçar l'entorn.
El 23 de juliol de 1991 Martí Morera els va vendre unes feixes i un tros de bosc, d'una superfície aproximada d'una hectàrea. Llavors va ser possible inscriure la casa al Registre. Els pins del bosc estaven a punt de tallar, però els propietaris de cal To els van conservar, fins que l'incendi de 1994 va reduir tota la vegetació del voltant a cendres.

El Quico és fill del metge Josep Arola Sala, que va exercir la medicina a Manresa i a Súria, deixant allà tan bon record que té una avinguda batejada amb el seu nom. A més de ser un metge molt apreciat, va participar a principis del segle XX en moltes activitats cíviques i culturals de la ciutat. Va ser membre fundador del Centre Excursionista i de l'Orfeó Manresà i regidor de l'ajuntament en una etapa caracteritzada per l'impuls progressista de l'activitat municipal.
El Quico es va incorporar a l'exèrcit republicà a final de la guerra i va patir els rigors dels camps de concentració d'Argelers i Betanzos. Quan va tornar a Manresa va associar-se amb un mecànic i es va dedicar uns anys al transport de fusta amb un camió que van muntar amb peces procedents de diversos vehicles desballestats. Més endavant va adquirir un turisme i va aconseguir la llicència de taxista, activitat a la què ha dedicat tota la vida laboral. Al marge de la feina la seva gran passió ha estat la muntanya, un dels motius que el van portar a comprar una casa en plena natura. Ell i la seva muller Mercè Solagran, natural de Vic, han pujat regularment a la casa de Camps i hi han fet moltes millores, tant a l'interior com l'entorn.
Cal To es troba a una altitud de 723 metres, només superada pel Curt i cal Saperes. Té unes vistes espectaculars del pla de Camps i de les muntanyes de Montserrat. L'edifici principal, de planta quadrada, està fonamentat en dues voltes de punt rodó. A la part mitja d'una d'elles hi ha una obertura per on s'enfila al primer pis l'escala, formada per grossos graons de pedra. El terra de la primera planta és de lloses, algunes d'elles força grans. A la paret del foc a terra s'hi obre la boca d'un forn de pa en bon estat de conservació, que està adossat a la casa per la part de fora. També hi ha adossada una tina, ara reconvertida en dipòsit d'aigua, la boixa de la qual té la sortida al celler.

LES GERMANDATS

Antigament prevalien la incertesa i la inseguretat en tots els àmbits de la vida. Els únics refugis en aquell món incontrolable eren la família i la religió, que oferien ajuda material i consol quan les desgràcies s'abatien sobre els individus o les societats. Amb el desenvolupament extraordinari de la ciència i els drets socials de les darreres dècades les incerteses cada vegada són menors, o almenys ens ho creiem.
La vellesa i les malalties són circumstàncies que afecten no tan solament la salut, sinó que tenen a veure amb l'economia, perquè els ancians i els malalts tenen dificultats per treballar i guanyar-se la vida. Durant generacions l'estratègia per afrontar aquestes etapes consistia en fer com les formigues i estalviar uns diners per la vellesa o per si arribava un mal de ventre. Els pobres tenien poques possibilitats d'estalvi però, perquè normalment els seus recursos arribaven justet per satisfer les necessitats diàries. La malaltia del cap de casa era una desgràcia per la família, que es veia privada del jornal i afeixugada amb les despeses de metges i medicines. Si l'home quedava esguerrat o impossibilitat per treballar, la desgràcia ja era completa i permanent i només el suport dels parents o la solidaritat dels veïns, que no faltava mai, salvaven la dona i els fills de morir-se de gana.

Cap a finals del segle XIX van anar filtrant-se en el país idees polítiques que propugnaven la unió de la classe treballadora per tal de millorar la situació, que era molt desfavorable a causa de l'explotació per part dels qui posseïen la propietat i el capital. Es van obrir diverses vies per pal·liar la situació dels obrers i els pagesos sense terra, com per exemple les societats d'ajuda mútua, que es finançaven amb les quotes dels associats i servien per ajudar econòmicament als treballadors que tenien la pena de sofrir un accident o caure malalts.
Prenent com a model altres pobles de la comarca, a primers del segle XX van cristal·litzar a Camps i Fonollosa dues iniciatives en aquest sentit.

Colecció cal Francisquet

Estatuts (1927)

Germandat del sant Crist
Emparant-se amb la llei d'Associacions de 1887, el 3 de maig de 1918 es van enviar al Govern Civil per la seva aprovació els estatuts d'una germandat a Camps. El signants eren Francesc Junyent, de cal Ferrer del Junyent, i Pau Palà, de cal Pelfort.
Els primers articles defineixen a grans trets la finalitat i el funcionament de l'associació:

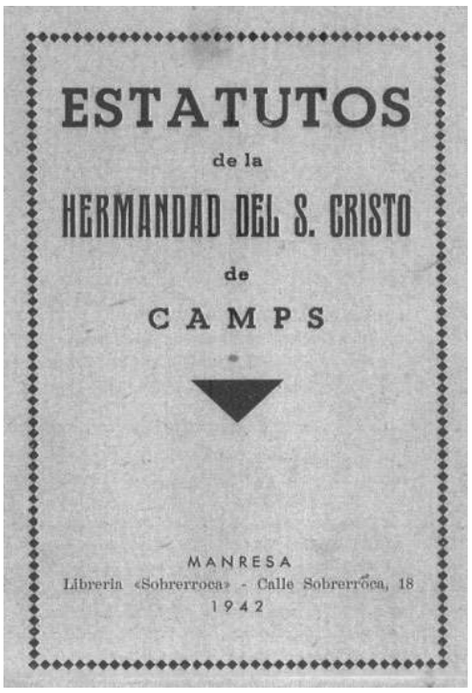

Col·lecció Café de Camps

Estatuts (1942)

Artículo 1º. Se constituye una Asociación de socorros mutuos con el nombre de Hermandad del Santo Cristo, en la parroquia de Camps, distrito municipal de Fonollosa.
Art 2º Su objeto es socorrerse mutuamente los socios en sus enfermedades, quedando absolutamente prohibido hablar ni comentar en sus reuniones móviles ajenos a este fin.
Art 3º La sociedad será dirigida por una Junta, compuesta de siete individuos, en la forma siguiente: Presidente honorario será el Cura Párroco. Presidente Efectivo, Secretario, Tesorero y tres Vocales. Nadie podrá ejercer dichos cargos sin tener cumplidos siete de Hermano (...)
Art 4º Para la elección de la Junta los hermanos escribirán su voto en una papeleta que exprese los nombres y apellidos de sus favorecidos y la depositaran en una urna preparada ad hoc (...).

La resta dels 35 articles regulen les funcions del president, secretari i tresorer i els drets i deures del socis. El capital social s'invertiria en Títols de Deute Públic, que guardaria el tresorer a la caixa de la Germandat. El subsidi es va fixar en 3 pessetes diàries en cas de malaltia i 2 en cas de cirurgia, amb un màxim de 60 dies de prestació. Són destacables els articles següents:

Art 16º Se consideraran imposibilitados los que no puedan ejercer profesión, arte u oficio. La senectud no dará

derecho al cobro de imposibilidades.
Art 17º Los imposibilitados serán socorridos solamente a prorrata del capital empleado.
Art 21º Nada podrán cobrar los que se sangren, purguen, las enfermedades sin fiebre, venéreas y todas las contraídas voluntariamente.
Art.32º La Hermandad celebrará su fiesta patronal en el tres de Mayo, festividad de la Invención de la Santa Cruz, en el cuatro se celebrará oficio o misa en sufragio de los hermanos difuntos.

Germandat de sant Sebastià

El 3 de desembre de 1926 es va aprovar en assemblea la proposta d'estatuts de la "Hermandad de San Sebastián de Fonollosa". S'assemblen força als de l'associació de Camps, però alguns articles són diferents:

Art 3º Para ser socio se necesita.
a) Hallarse en perfecta salud en día de su admisión
b) Haber cumplido quince años de edad y no pasar de los cincuenta
c) Pagar cinco pesetas de entrada y una cuota mensual de una peseta.
Art 4º Esta Asociación de socorros mutuos será dirigida y administrada per una Junta Directiva compuesta de ocho individuos, siendo condición indispensable que sepan leer y escribir.
Art. 28º No percibirán subsidios (...) el que tuviere enfermedad provocada o adquirida en riña i el que tuviere enfermedades venéreas, sifilíticas, escrofulosas y herpéticas.
Art. 29º Si alguna vez hubiera en la población algún contagio epidémico, la Hermandad suspenderá las operaciones de cobros y pagos hasta que la Junta de Sanidad declare desaparecida la epidemia.

El subsidi per malaltia es va fixar en 3 pessetes diàries, amb un màxim de 90 dies, i el de defunció en 45 pessetes, la festa patronal de la Germandat es va fixar el 20 de gener, sant Sebastià, el primer president de la Junta va ser Josep Vall Planas i el secretari Jaume Biosca.
L'entitat es va adaptar després de la guerra a la nova legislació. El 25 de juliol de 1951 es va aprovar a l'assemblea els estatuts de la "Mutualidad de Sant Sebastián Mártir". Les quotes i les prestacions es van actualitzar. La quota ordinària es va fixar en 2 pessetes mensuals, que amb un suplement de 1'05 pessetes ampliava la cobertura a llarga malaltia i invalidesa. La entrada a la mutualitat es va fixar en 6 pessetes i cada any el socis havien de fer una aportació de 10 pessetes per cada defunció, ja que la família dels associats rebia una ajuda de 500 pessetes per l'enterrament. Les prestacions per malaltia ordinària eren de 5 pessetes diàries el primer any i després 1 pesseta per invalidesa la resta de la vida.
Per tenir dret a la ajuda econòmica els associats havien d'acreditar la baixa amb un certificat mèdic, però no faltaven les polèmiques per aquest motiu, com per exemple un cas que va portar molta cua va ser el d'un pagès del raval de la Poca Farina que havia perdut la visió d'un ull a causa d'un accident i pretenia cobrar el subsidi d'invalidesa, malgrat que la lesió no li impedia de treballar.

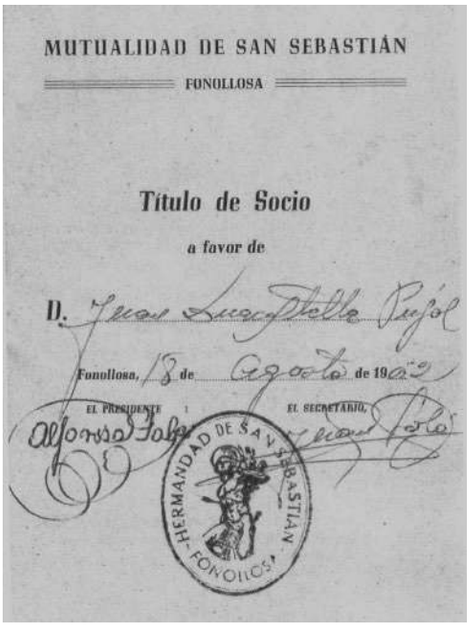
MUTUALIDAD DE SAN SEBASTIÁN
FONOLLOSA
Título de Socio
a favor de
D. Juan Luciano Pujol
Fonollosa, 13 de Agosto de 1952
EL PRESIDENTE
EL SECRETARIO
HERMANDAD DE SAN SEBASTIÁN FONOLLOSA

Col.lecció cal Tomàs

Títol de soci (1952)

Una altra diferència amb l'associació predecessora va ser el canvi de la festa, que va passar de sant Sebastià a sant Josep.
La primera junta de la Mutualitat va estar encapçalada per Alfons Palà Devant com a president i Joan Soler Pujol com a secretari. Altres persones que van formar part de l'equip directiu van ser Francesc Closa de cal Pedro i Isidre Garriga de cal Vilaseca.

A part de les quotes, una font extraordinària d'ingressos era la festa de sant Josep que organitzava la Germandat. La festa consistia en un ball a càrrec d'un conjunt musical i se celebrava a la sala Calet. El ball tenia lloc en plena Quaresma, un temps on estava prohibida qualsevol manifestació d'alegria i disbauxa. La Germandat gaudia de la tolerància del clero per fer el ball, que atreia molt jovent dels pobles de les rodalies.
El punt àlgid de la festa era la subhasta del tortell, que s'adjudicava al major postor. Aquest tenia el privilegi d'escollir balladora i a dansar en solitari al mig de la sala alguns compassos d'una peça. A continuació, convidava a la resta de parelles a afegir-se al ball del Tortell. Els organitzadors posaven a la venda també uns tortells petits, confeccionats per l'ocasió, a l'igual que el tortell subhastat, a la pastisseria Ribera de Manresa.
La festa de Sant Josep s'anunciava mitjançant un programa de mà, on hi figurava el lema de l'entitat: "todos para uno y uno para todos", i el logotip, que eren dues mans enllaçades, simbolitzant els valors de la solidaritat i l'ajuda mútua que representava la Germandat.
El final de la Germandat i dels balls de Sant Josep es va produir a finals de la dècada dels 1950, coincidint amb la generalització de la seguretat social. La Germandat de Camps ja feia anys que havia entrat en decadència.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 23 Gener 2015

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

CAL TOMÀS

És la casa més antiga de les quatre que hi ha en el raval de Pere Jutge. El topònim Pere Jutge ve de lluny, car el trobem el 1440 en l'acta de venda d'una terra al lloc del Gorg Negre de Fals, essent una de les afrontacions la riera dita de "Pela Jutge".

Cal Tomàs era als orígens una masoveria del mas Caselles. S'anomenava **Pere Jutge** i constava d'un caseta senzilla envoltada d'un tros de terra.

La primera vegada que surt en un document és el 25 de setembre de 1698. Aquell dia Ramon Casellas, l'amo de Caselles, es va vendre a gràcia la masoveria per 60 lliures a Jeroni Vilalta de Castelltallat. Els detalls de la venda es poden apreciar en el fragment de l'acta notarial que transcrivim, redactada en una mena de llatí:

> (...) totam illam domum ex abisu usque caelum dictam la barracha de Perejutge, sitam in dicta Prepositura, infra confines dicti mansi Casellas, et hortum tinentie medie quarterie seminature canapis, parum plus sive minus, situm prope dictam domum ...

La traducció seria:

"tota aquella casa, dels fonaments fins al cel, dita la Barraca de Pere Jutge, situada en la dita Pabordia, dins dels límits del mas Caselles, i un hort de mig quartà de sembradura de cànem, més o menys, situat a prop de la casa".

El contracte continua en català:

> (...) ab pacte y condicio que vos dit comprador pugau gastar en obras en dita casa vint y sinch lliuras, moneda barcelonesa, las quals vos restituire en cas de lluicio. Item, que pugau tenir las gallinas que voldreu, un tosino y una burra ab son polli, que podran pasturar per tota la heretat Casellas sense donar cap mal ...

Altres clàusules eren que el Vilalta podia arreplegar cada any una quartera d'aglans dels boscos de Caselles per nodrir els animals, que podia artigar dues quarteres per fer boïga, al lloc assenyalat, pagant la sisena part a l'amo. De la llenya que sortís de la boïga tenia permís per vendre'n 60 càrregues a l'any i la palla procedent del Morro d'Ovella en amunt, l'hauria de traginar a Caselles, mentre que la resta de palla seria seva. Podia plantar 3.000 ceps a l'indret dit "el racó del capdamunt de las Planas". Quan marxés, rebria 4 diners per cada cep i una lliura per cada olivera que hagués plantat. En relació al regadiu, l'única cosa sotmesa a parts era el

Arxiu Tomàs

Excursió a Camps de Joan Colillas i uns amics

cànem, *"del cànem fareu en dit hort, de set manadas men donareu una"*.

El 19 de febrer de 1699 l'amo de Caselles va manllevar al masover 5 quarteres de blat segolós, valorades en 16 lliures i el 22 d'agost se les va cobrar afegint 40 lliures més a les 60 de l'empenyorament.

Ramon Casellas va recuperar la finca i el 15 d'agost de 1711 la va deixar a masoveria al seu oncle Ramon Casellas. No se sap els tractes que van fer, però segurament la cessió va ser en garantia dels drets que tenia l'oncle posats a Caselles pel llegat de sa mare i per un préstec de 100 lliures que havia fet al nebot el 1707.

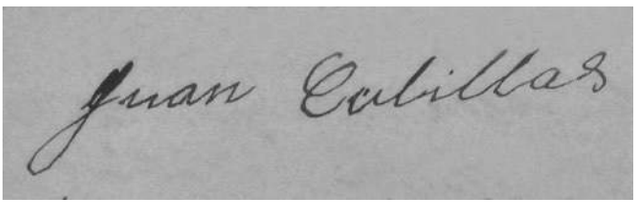

Signatura (1890)

El Ramon es va casar amb Isabel, una filla de Magí Oller, l'amo del mas Querol de Fonollosa. El seu fill i successor va ser el Jaume Casellas. El 1746 el Jaume i un altre parcer de Camps es van adreçar a les autoritats queixant-se pel fet d'haver de pagar el mateix cadastre que els propietaris. Van argumentar que vivien en casetes i no tenien terra pròpia, sinó que la menaven a parts. El Jaume va formar parella amb Maria Massana i coneixem

uns quants dels seus fills. L'Elisabet es va aparellar el 1749 amb Pere Junyent, un fadrí del mas Junyent. La Maria ho va fer a l'any següent amb Jaume Iglesies, un tintorer de Sallent que vivia a Manresa. La Maria Agnès va contraure matrimoni el 1760 amb Isidre Felip Tomàs de Castellar. Aquesta parella serien els fundadors de cal Felip de Fals. El Jaume es va casar el 1766 amb Serafina, filla de Bernat Claret de Castelltallat. El 1758 el Valentí va arrendar el mas Botines d'Aguilar i després va anar-se'n a Fals, a la casa que havia construït el seu ------ ?i que més tard s'anomenaria Xamal. El fill que es va quedar a casa va ser el Josep.
El 1760 el Jaume i el Josep van tenir un plet a la cúria de la Pabordia amb la pubilla de Caselles i el seu consort a causa dels drets hereditaris i els diners que havia deixat el Ramon, pare del Jaume i avi del Josep, a l'hereu de Caselles. La cosa es va resoldre amb un pagament de 162'5 lliures i llavors van tornar Pere Jutge a la pubilla.
Cal ressenyar que en aquest període es van fer obres de millora i ampliació a la caseta, segons indica la llinda d'una finestra del segon pis, gravada amb l'any 1751.

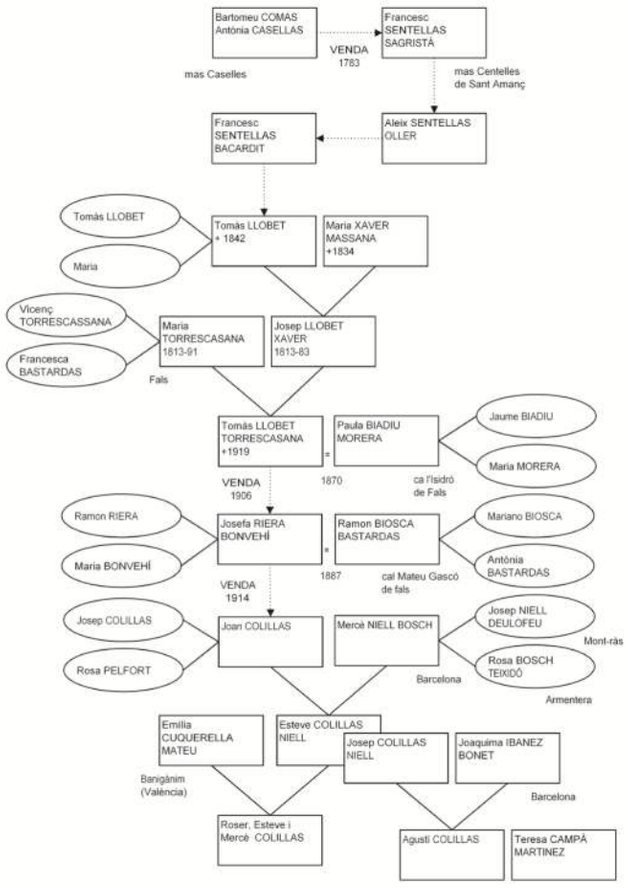

Nous masovers i venda de Pere Jutge

El 21 de desembre de 1760 Antònia Casellas i el seu home Bartomeu Comas van signar un contracte de masoveria de la caseta de Pere Jutge i les seves terres a Feliu Fontanet . El contracte havia de tenir una durada des del 1 de gener de 1761 fins el 31 de desembre de 1765 i el masover estaria obligat a dar als amos la meitat de les collites, tant de cereal com de raïm i olives. Els Caselles contribuirien amb la meitat de la llavor, però el llaurar i batre eren feines del masover. Altres tractes eren que podia tenir dues someres pasturant en el terme de Caselles i engreixar un porc, però aquest l'havia de tenir lligat, perquè no es mengés els aglans. Feliu Fontanet va deixar als Caselles 70 lliures sense interès, però no el podien fer fora fins que no l'haguessin pagat. En tal cas, li havien de donar l'avís el dia de Sant Joan, i no cap altre, i a partir de llavors donar-li mig any d'estada.
El Fontanet va romandre a Pere Jutge fins el setembre de 1769, quan va cobrar els diners prestats.
El 18 de setembre de 1769 el Bartomeu i l'Antònia van fer un nou contracte de masoveria a Valentí Vall, més o menys amb les condicions anteriors. La durada prevista era de cinc anys i en aquesta ocasió el préstec del masover va ser de 100 lliures.

El 15 de juny de 1783 els vells amos de Caselles i el seu fill Joan Comas es van vendre la caseta de Pere Jutge, junt amb una feixa contigua de 9 quartans i un camp de 2 quartans a sobre del torrent, ja en terme de Fals. Val a dir que el raval de Pere Jutge és a la frontera dels antics termes de Camps i Fals. El comprador va ser Francesc Sentellas de Sant Amanç i el preu de la venda va ser de 75 lliures per la caseta i la feixa, i 25 lliures pel camp. Els venedors van fer constar que si necessitava pedra per fer obres la podia agafar de la seva propietat.
L'amo del mas Centelles no tenia intenció d'habitar personalment a la caseta comprada, sinó que la va posar a lloguer. Suposem que per la casa hi deurien passar diversos llogaters, però només sabem la identitat d'un d'ells. El primer de novembre de 1808, Aleix Sentellas, que havia heretat la propietat del seu pare Francesc, va reconèixer deure a Tomàs Llobet de Camps 75 lliures prestades, tot prometent-li que les hi tornaria en moneda metàl·lica, no en bitllets o certificats bancaris, i que mentre no cobrés tota la quantitat, el Tomàs podria seguir ocupant la masoveria de Pere Jutge, que li havia cedit de paraula, però havia d'aixecar una paret de pedra per preservar la feixa de les rierades.
Aquest Tomàs s'acabaria convertint en propietari, com veurem tot seguit, i deuria ser en aquell temps que la casa va canviar de nom i va adoptar el del Tomàs.

El llogater compra la casa

El 29 de maig de 1826 Francesc Sentellas del Racó, per tal de pagar-li les 75 lliures del préstec al seu pare Aleix, va establir a rabassa a Tomàs Llobet un tros de terra d'una quartera i sis quartans al terme de Fals i una altra de nou quartans al terme de Camps. Dins d'aquest darrer tros hi havia la casa de Pere Jutge. La primera terra era de la senyoria del Duc de Cardona, per ser de Fals, mentre que la segona terra i la casa eren del Seminari de Vic, el perceptor de les rendes de la Pabordia. La casa pagava un cens anual de 6 diners.
El parcer havia de pagar el quart de la verema al Sentellas de la següent manera; havia de construir una tina i de cada cinc quintars de raïm donar a l'amo, en el moment de trascolar, una càrrega de vi claret. Aquest el va autoritzar a engrandir la casa 15 o 20 pams o, si li abellia més, fer-ne una de nova, de 50 pams de planta, a la part del terreny de Fals, i es va reservar la potestat de construir un molí fariner al lloc que considerés més adient. Recordem que el Sentellas ja tenia els dos molins de Querol, situats aigües amunt. Aquest tercer molí no es va arribar a fer mai, però si que hi va haver un intent de construir-ne un altre un xic més amunt de Pere Jutge, com en donen testimoni unes pedres tallades que allí s'hi troben.

Arxiu Tomàs

Pescant al Toll Gran (1927)

A més de la terra anterior, situada al vessant esquerre de la riera, l'establiment comprenia dues feixes a l'altre costat de la riera, exemptes de pagar parts. L'entrada de l'establiment va ser de 30 lliures per la porció de Fals i 135 per la casa i els 9 quartans que l'envoltaven. D'aquest preu el parcer s'hi va resquitar les 75 lliures del deute.
L'establiment de la terra era a rabassa morta, és a dir, l'amo recuperaria la terra el dia que la vinya deixés d'existir, però pel què fa a la casa l'establiment era perpetu i sempre més seria del parcer i els seus successors. No en sabem el motiu, però l'acta d'establiment es va protocol·litzar pel mateix notari novament el 23 d'abril de l'any següent.

Tomàs Llobet era fill de Tomàs i Maria. Com que els noms coincideixen podria ser de cal Tomasó de Fonollosa, però és una mera especulació, perquè no tenim cap dada que ho confirmi. El Tomàs estava casat amb una dona dita Maria Xaver Massana i d'ell només sabem allò que ens informa el testament que va fer el 16 de febrer de 1832. Va fer usufructuària a la seva muller en agraïment als bons serveis que li havia prestat al llarg de la vida. Va fer constar que a la filla casada Victòria ja li havia donat 15 lliures del dot, però que se li havien d'afegir 10 lliures que faltaven. A les filles solteres Francesca i Maria els va destinar 25 lliures. Va fer hereu al Josep.
Tomàs Llobet va morir el 18 de desembre de1842 i la seva dona el 6 de setembre de 1834.

Josep Llobet Xaver, nascut cap el 1813, va contraure matrimoni amb Maria Torrescassana Bastardas de Fals. Van criar sis fills, batejats amb els noms de Tomàs, Rosa, Valentí, Caterina, Jaume i Maria. A part de l'hereu, tenim notícies del Jaume. Aquest es va casar el 1887 amb Rosa Bossa Reig de Montanissell i va anar de masover al mas Bastardes de Fals. El 1901 va rebre del seu germà 65 pessetes de plata en concepte de legítima.
El 1866 el Josep va presentar al Registre el testament del pare i les escriptures per tal d'inscriure els béns immobles. A part de la casa i la terra va fer constar el solar edificable de 50 per 50 pams dins del terreny de Fals. El juliol de 1883 va morir Josep Llobet, mentre que la seva dona ho va fer el novembre de 1891.

Tomàs Llobet Torrescassana va fer capítols el 13 de gener de 1870 amb Paula Viadiu Morera, una filla de ca l'Isidró de Fals. Ell tenia 24 anys i ella 21. El dot van ser els 16 escuts que li va dar el pare més el 10'6 escuts de l'oncle Josep Viadiu. El Tomàs i la Paula van apuntar al padró els següents fills: Josep (1870), Maria (1872), Josefa (1875), Climent (1883) i Rosa (1888). Aquests són els que van sobreviure, ja que a tres més els van enterrar a la infantesa.
Quan van tenir l'edat els fills es van anar casant; el 1891 la Maria amb Magí Bonvehí Tàsias, de cal Magí de la Pabordia, el 1893 la Josefa amb Salvador Ibáñez Vall, de cal Jepic de Fals, el 1897 l'hereu Josep amb Paula Serra Pons, de la Molsosa, i el 1911 el Climent amb Margarida Amorós Torras, de Sant Vicenç de Castellet.

Un dècim de loteria premiat
L'11 d'agost de 1906 Tomàs Llobet va concedir a quatre veïns l'ús del rec que sortia de la resclosa de la font de Pere Jutge per poder regar els horts, sota la condició que tots havien de cooperar en el manteniment del rec i pagar la instal·lació d'un "rastellador", sobre el Toll Blau, El Tomàs es va reservar l'ús de l'aigua tres dies a la setmana, mentre que als altres els va tocar un dia de rec cadascun.
El 27 d'agost el Tomàs i la seva dona es van vendre la casa i la terra a Josefa Riera Bonvehí, amb el consentiment del seu marit Ramon Biosca Bastardas, ja que en aquell temps una dona casada el necessitava per efectuar qualsevol operació econòmica. El preu de la compravenda va ser de 425 pessetes per la casa i 75 pel terreny. En l'acta notarial es justifica la procedència dels diners. Es veu que a la compradora li havia tocat la

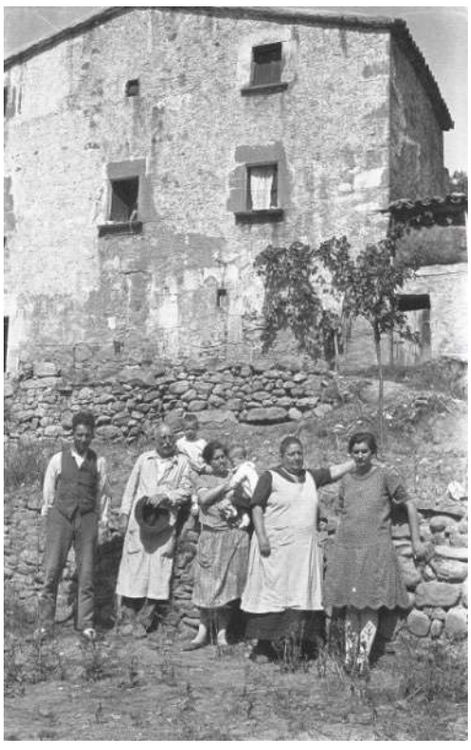

Arxiu Tomàs

Joan Colillas amb la família (1928)

Foto actual

rifa a la Loteria Nacional, essent el número de la sort el 24.469.
El que van fer amb els diners de la venda va ser gastar-los en la compra de ca l'Isidró, la casa on havia nascut la Paula i que era del seu nebot Jaume Viadiu. Feia uns anys que la família Viadiu se n'havia anat a viure a Súria i ca l'Isidró no estava en gaire bones condicions. La compravenda va tenir lloc el mateix 1906 i el preu va ser de 700 pessetes.
Els nous propietaris Ramon Biosca i Josefa Riera eren els amos de cal Mateu Gascó de Fals i no tenien cap intenció de viure a cal Tomàs, entre altres raons perquè la casa, tal com es descriu en l'acta de venda, estava en estat ruïnós. Malgrat això van trobar un llogater disposat a viure-hi. Entre 1910 i 1914 consta que és la llar del matrimoni Benet Pinell Expósito i Rosa Junyent Bastardas, aquesta darrera una filla de cal Ferrer del Junyent.

El 13 de setembre de 1914 la propietària Josefa Riera es va vendre la finca a Joan Colillas Pelfort. En l'escriptura hi consta la concessió d'un canalet d'aigua de la riera. L'aigua, per mitjà d'un ariet, es feia pujar a la casa. Un ariet és un giny curiós que utilitza la mateixa energia cinètica de l'aigua en moviment per impulsar-la amunt a través d'una canonada. En l'actualitat a l'entorn de la font de Pere Jutge encara sona el tac-tac rítmic de l'ariet de cal Tomàs, que es troba en perfecte estat de funcionament i s'utilitza per omplir una tina i regar l'hort.

La família Colillas
Joan Colillas era un fadrí de cal Sambleia que va fer el servei militar a Barcelona i s'hi va quedar. Va aprendre l'ofici de fuster i va tenir una fusteria pròpia al barri del Clot, però després es va dedicar al negoci de la incubació d'ous. Els anava a buscar al Prat i es venia els pollets a les granges.
Amb els diners que va estalviar va poder comprar la casa a Camps, on anava a estiuejar amb la família. Agafaven el tren fins a Rajadell i allà els recollia amb el carro el Julià de cal Sambleia.
El Joan es va casar amb Mercè Niell Bosch, de Barcelona, i va tenir dos fills, el Josep i l'Esteve.
L'esclat de la guerra, l'estiu de 1936, va agafar la família a Camps. El fill Josep va intentar tornar a Barcelona, però el van detenir a l'estació de Manresa, perquè anava mudat i el van confondre amb un que buscaven. Va ser empresonat i maltractat durant alguns dies, fins que va poder demostrar la seva identitat. Tanmateix es va amagar algunes setmanes a la tina de cal Tomàs, fins que les aigües es van calmar. Joan Colilles, la seva dona i els néts Agustí i Joan van passar tota la guerra a cal Tomàs. Els nens, que venien de ciutat, es van assilvestrar i es dedicaven a caçar i pescar. La seva iaia ho cuinava tot i així la dieta era més rica i variada.
Amb el Ramon de cal Sambleia caçaven conills amb llaços i moixons amb la llosa, un parany consistent en una pedra plana inclinada aguantada amb dos tronquets units a l'esquer. Si el volien viu, feien un clot a sota. L'aigua de la riera era llavors molt neta i la gent es banyava als tolls, coneguts amb els noms de Gorg Llarg, de la Grúa, de la Font, Gorg Blau, i de la Boga. Els nens agafaven granotes, crancs i barbs a la riera.

En morir Joan Colillas Pelfort el 1941 va deixar la casa als seus fills, a mitges.
Posteriorment es va dividir la casa, la part de dalt, amb un accés independent per la part nord, va quedar per la descendència del Josep, els baixos per la de l'Esteve. La terra també se la van partir els cosins. Va ser en aquesta època quan va alterar-se la grafia del cognom, passant de "Colilles" a "Culillas".

Josep Culillas Niell (1900-67) va fer estudis de tècnic agropecuari a l'Escola Industrial de Barcelona. Primer va ajudar al pare a la granja, però després va muntar una indústria de filatura en un terreny del costat. Fabricava fil de cosir de qualitat, sota la marca "El Brillante". A la seva muller Joaquima Ibáñez Bonet la va conèixer a la Barceloneta, el barri on havia nascut, si bé els seus pares havien vingut de l'Aragó. Al fill gran Joan, casat amb Teresa Vega Cunillera, li va deixar l'empresa i al petit, l'Agustí, la meitat de la casa de Camps.
Agustí Culillas Ibáñez està casat amb Teresa Campà Martínez i tenen dos fills, el Josep i la Montserrat. El Josep va comprar fa uns anys cal Marxant. L'Agustí va començar com a representant del fil fabricat a casa, però aviat va entrar a treballar a la firma catalana Quillet, una empresa que es dedicava a vendre qualsevol cosa a terminis. L'eslògan corporatiu era "de un alfiler a un elefante". Va

Passeres i resclosa del rec

arribar a tenir 28 sucursals a tot el territori nacional i l'Agustí va ser-ne el director i per aquest motiu va tenir la seva residència a Madrid durant una vintena d'anys.

En allò que respecta a l'altra mitja casa, l'Esteve Culillas Niell (1904-89) va treballar tota la seva vida laboral en una empresa tèxtil de Barcelona. Es va casar amb Emí-

lia Cuquerella Mateu, natural de Benigànim (València). Van tenir tres fills, Roser (1933), Esteve (1936) i Mercè (1948), casats respectivament amb Joan Badia Casals, Monika Unger Hönigmans i Jordi Juncosa Garza. Després de la defunció de l'Esteve (2013), la seva part va passar als fills Stephane, Christian i Karen Culillas Unger, els quals comparteixen la propietat de la part de baix de cal Tomàs amb les seves tietes Roser i Mercè Culillas Cuquerella.

CAL FADRÍ DEL CINTO

Josep Morera de cal Cinto tenia dos xicots, el Josep, i l'Isidre. El Josep era l'hereu i l'Isidre, el fadrí del Cinto. L'Isidre no menava la terra del seu pare, sinó que tenia una vinya de 7 quarteres a prop de cal Sirola, que li havia establert el Serarols de Fonollosa el 1848.
El xicot volia emancipar-se i el dia primer de novembre de 1855 va aconseguir que Isidre Grau, l'amo del mas Santpere, li cedís un tros de dos quartans i mig, al costat de la casa dels pares, per poder-s'hi fer la pròpia casa. El Santpere li va cobrar 50 lliures pel terreny, el va autoritzar a construir una vivenda d'un sol foc (per a una sola família) i es va reservar el dret de "fadiga" o compra preferent. La data d'inauguració la podem deduir de la inscripció de la llinda que capça una de les finestres de la façana:

ISIDRN MNRERA
MDCCCVI

Les faltes d'ortografia i l'error en les xifres romanes les hem d'atribuir al picapedrer, que potser no havia tingut ocasió d'assistir a escola.
La casa va ser anomenada pels veïns, que al cap i a la fi són els responsables de batejar les cases, **ca l'Isidro** o cal Fadrí del Cinto, indistintament.
El Fadrí del Cinto es va casar amb Maria Pubill Esquius, de Sant Mateu, i va tenir set fills, dels quals van arribar a l'edat adulta els nois Mateu, Joan, Josep i Domingo, i la noia Maria. Dues nenes es van morir joves.
L'Isidre va fer un primer testament a finals de 1888 i el

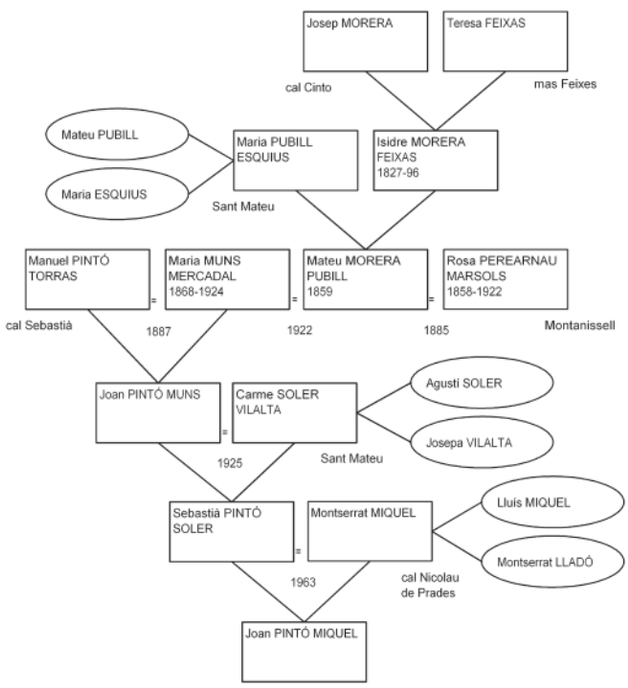

Arxiu Fadrí Cinto

Mateu Morera i Maria Muns (1922)

definitiu el 22 de febrer de 1896. Va fer hereu al primogènit Mateu, al Joan i al Josep els va deixar 8 duros, i al Domingo 10 rals, perquè anteriorment li havia donat els diners necessaris per lliurar-lo del servei militar. A la Maria tampoc li va deixar res, perquè ja havia rebut el dot corresponent.
Va fer constar en el testament que la dona del seu hereu havia ingressat 40 duros i una calaixera amb roba, per tant, si es quedava vídua i marxava de cal Fadrí del Cinto, li havien de restituir tot això i a més els 10 duros que tenia assignats d'escreix en els capítols. L'Isidre va morir el 28 de juliol de 1896.

El successor Mateu Morera Pubill va associar-se amb Ignasi Grifé Biosca, de cal Grifé, i el 28 de juny de 1903 van comprar, a mitges, a Maria Illa Miravitllas de Manresa dues finques a Camps. Una tenia 4 quarteres i era al costat del camí de Clarena, mentre que la segona tenia 13 quarteres i era al costat del camí de Camps, no massa lluny del raval de l'església. En la segona finca hi havia dos pous i una casa en construcció començada pel rector Trullàs, l'anterior propietari de les finques. Els dos socis van segregar una porció de 6 quarteres de la segona finca i la van vendre al mas Feixes, i el 22 de març de 1908 es van repartir la resta com a bons germans. El Grifé es va quedar el tros del camí de Clarena i el Morera

el tros que es trobava a prop de casa seva, conegut com "Vinya del Casalot".
Durant aquell temps la casa era anomenada **cal Mateu**, nom que ha perdurat, alternant-se amb el primitiu de cal Fadrí del Cinto.

Segons una còpia de la partida de bateig, Mateu Morera Pubill va veure la llum el 9 de juliol de 1859. Va contraure matrimoni eclesiàstic el 13 de juny de 1885 amb Rosa Perearnau Marsol, de Sallent de Montanissell, un agregat de Coll de Nargó, a la comarca de l'Alt Urgell. Segons es pot llegir en els capítols, fets a Manresa dues setmanes abans, la Rosa va aportar al matrimoni 680 pessetes *"que ella con su trabajo y ahorros ha adquirido y que forma su peculio particular"*. El Mateu i la Rosa no van tenir canalla i la convivència va cessar per defunció de la Rosa, esdevinguda el maig de 1922. Quatre mesos més tard el vidu Mateu va contraure matrimoni amb la vídua Maria Muns Mercadal. La Maria Muns era filla de cal

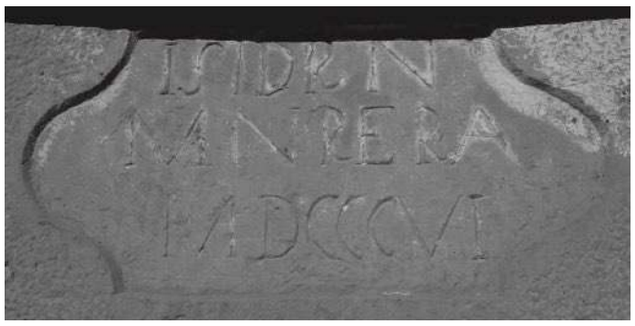

Llinda del balcó

Passadret, havia estat casada amb Manel Pintó Torras, l'amo de cal Sebastià, i havia tingut amb ell vuit fills. La fotografia que acompanya aquest article va estar feta a casa d'un retratista del carrer Pelai de Barcelona, així que suposem que els dos vidus van fer un viatge amb tren a la capital, possiblement per primer cop a la seva vida. Quan es va casar amb el Mateu Morera, la Maria ja no estava en condicions de procrear, perquè comptava 53 anys. El Mateu en tenia 63 i les forces li començaven a faltar, així que va afillar-se a Joan Pintó Muns, un dels nois del primer matrimoni de la Maria. En el testament que va fer a la rectoria el 31 de desembre de 1922 va nomenar hereu a l'afillat.
La Maria va deixar aquest món el setembre de 1924 i el gener de l'any següent Joan Pintó Muns va casar-se a l'església de Camps amb Carme Vilalta Soler, filla dels masovers del mas Gras de Sant Mateu. Els joves van viure un temps amb el vell Mateu Morera, però aquest no va trigar a morir.

Foto actual

Joan Pintó va engrandir cal Fadrí del Cinto, afegint un cos a la part de ponent, tal com es pot observar a la casa actual, que mostra els senyals de diverses fases constructives.
També va construir un cobert gran a la part de llevant de l'era el 1955. La pedra la va treure de la casa veïna, dita cal Tomasó o cal Vicenç, que havia estat abandonada pels amos i amenaçava ruïna. Com que de pedra no n'hi va haver suficient, una part del cobert està fet amb maons. A la façana hi ha un rectangle inscrit amb les inicials "J.P." i l'any 1955.
Al cobert hi va posar un parell de truges i alguns porcs d'engreix a la planta de baix, i gallines a la primera planta. Per abeurar el bestiar, la casa disposava d'una bassa de recollida d'aigües pluvials i del pou de l'hort.
Al Joan i la Carme se'ls va morir la primera criatura, una nena, però després van tenir l'hereu Sebastià, la Trini, casada amb Ramon Vall de cal Sambleia, i la Lola, casada amb Joan Bonvehí de cal Xisco.

Després de la defunció de Joan Pintó el 1972, va quedar cap de casa el seu fill Sebastià. Aquest va comprar dues peces de terra, el "Camp del Torrent" al Santpere i la "Vinya del Pere" al cal Pere Pelfort. El Sebastià, juntament amb el Bisbe, van ser els promotors de la carretera nova, per baixar de Camps a la carretera asfaltada de Manresa.
El Sebastià es va casar el 1963 amb Montserrat Miquel Lladó, de cal Nicolau de Prades, i van tenir dos fills, Joan i Carme. La Carme és casada amb Jordi Vilardell Prat, de Collsuspina, i s'estan a Moià, on tenen una granja.
Joan Pintó Miquel és solter i fa de pagès, menant les 6 hectàrees de terra pròpia i d'altra, llogada o a parts.

UNA DÈCADA DE TEATRE A CAMPS

L'art de Talia va trigar a arribar al calmat poble de Camps, però quan ho va fer, ho va fer amb molta empenta, si bé, com un foc de rostoll, va durar poc i es va acabar tan ràpidament com havia començat una dècada abans.
L'inici del fenomen teatral va lligat a la vinguda al poble de persones de fora, persones amb inquietuds culturals, que van encomanar al joves del poble i van mobilitzar-lo.

El precedent de les representacions teatrals el trobem a l'escola de la Pabordia, que va experimentar un gran canvi amb l'arribada de la senyoreta Encarnació Fonoll el 1953. Aquesta, influenciada per la seva formació a l'escola de mestres del temps de la República, creia que l'escola no era un lloc on només s'hi anava a memoritzar les taules de multiplicar i va introduir a l'educació expressions artístiques com la poesia, la dansa i el teatre. Cada any assajava amb els alumnes unes petites actuacions que es representaven davant dels pares a la festa de fi de curs al Cafè. Algunes de les peces van ser "El general Bum Bum", "Els tres tambors" i "La Blancaneus i els set nans".

Arxiu Cisteller

Representació escolar "Els tres tambors"

Per altra banda, el vell rector Joan Pont va morir el 1952 i el seu lloc el va ocupar de manera interina el doctor Joan Farràs Buxó. Malgrat procedir d'una casa pobre, era un sacerdot extremadament instruït, que havia obtingut el grau de doctor a la Universitat Pontifícia de Comillas. Va convèncer els joves per formar un grup de teatre, que ell mateix dirigia. Va deixar clar el primer dia que a dalt de l'escenari no se l'havien de mirar com un capellà, sinó com el director. Només hi participaven els nois. Les primeres obres que es van representar van ser "El fill pròdig" i "El misteri del bosc".
L'etapa del doctor Ferràs va ser curta, perquè el 1953 va ser traslladat a la cúria de Vic. El seu substitut, mossèn Joan Pujals, va agafar el relleu a la direcció del grup de teatre i va mantenir l'activitat durant l'any i escaig que va ocupar la rectoria de Camps. El febrer de 1955 va arribar al poble el nou rector, mossèn Lluís Vall Fumanya, un entusiasta de la música i el teatre. No solament va potenciar el grup teatral, sinó que els va embarcar en el projecte de fer uns Pastorets amb cara i ulls. Els Pastorets de Camps van assolir molt d'èxit i ja hi vam dedicar un article d'aquests Quaderns.

Arxiu Jepet Borredà

Elenc del "Misteri del Bosc" (1954)

Mossèn Vall va obrir la porta a la participació de les noies, primer en obres exclusivament femenines i després en obres mixtes. Això va ser força criticat per sector més conservador del poble, que veia en el contacte entre joves dels dos sexes l'esca del pecat.
El mossèn era el director del grup, encara que la tasca la compartia amb Josep Maria Bastardas, auxiliar de direcció, escenògraf i actor principal. Les representacions es feien al Cafè, que es llogava per una quantitat simbòlica. Amb motiu dels pastorets es va construir un escenari a la sala, que comptava a cada cap amb un espai per vestir-se. Al mig de la tarima hi havia l'escotilló, on se situava l'apuntador, que solia ser Pere Soldevila.
El director donava a cada actor el text del seu paper escrit a màquina i s'assajava els dissabtes al vespre i els diumenges sortint de missa. El vestuari anava a càrrec dels mateixos actors, així com els decorats. Se solien preparar unes dues o tres obres cada any, que es representaven per santa Llúcia, sant Isidre, Tots Sants o una altra festa. Era normal oferir una obra llarga, de tres actes, amb entreactes per anar a fer el got al cafè, i a continuació un sainet o un divertiment més curt. D'aquesta manera els espectadors omplien tota la tarda. D'algunes obres se'n feia més d'una sessió, perquè el teatre tenia molt èxit i la sala s'omplia amb la gent de casa i forasters. Algunes funcions es van portar a fora, en concret a Fals, Rajadell, Marganell, Sant Mateu i Castelltallat. En aquest darrer lloc es va haver de suplir la manca

Arxiu Jepet Borredà

Cor de la "Puntaire" (1957)

Arxiu parroquial

Sala d'Espectacles de Rajadell

DIA 24 DE FEBRER DE 1957

GRAN ACONTEIXEMENT ARTISTIC

El Grup Escènic de la Parroquia de Camps

Posarà en escena la comèdia dramàtica en un pròleg i tres actes

LA PUNTAIRE

REPARTIMENT

Agnès	A. Tamaro	Mossèn Ramon	P. Palà
Noire	R. Grau	El Xirí	F. Bonvehí
La Mare	M. Palà	El Pastetes	J. Palà
Albert	J. Mª Bastardas	El Llagosta	L. Oliva
Joan	E Vall	El Sargentanesta	E. Vila
L'Avi	F. Bonvehí	El Rap	A. Llobet
Antonet	R. Palà	El Tem	J. Grau

Finalitzarà l'espectacle amb el divertit sainet

A Vilagran s'hi cala foc

REPARTIMENT

Sr. Baldiri F. Bonvehí — Don Cinto J. Palà — Janot E. Vila — Pita J. Vila

LA FUNCIO COMENÇARA PUNTUALMENT A LES SIS DE LA TARDA

PREUS:

Entrada general, 7 Ptes.-Entrada Socis, 5 Ptes.-Menors fins 12 anys, 3 Ptes.

Pasquí

d'electricitat amb un gran nombre de llums de carbur. Quan s'acabava una representació hi havia una mica de berenar pels actors i en una ocasió van fer un viatge amb els beneficis del taquillatge.

En una carpeta petita que s'ha conservat a la rectoria hi ha vuit programes teatrals. Són fulls mecanografiats que es clavaven al tauló d'anuncis del Cafè. Hi consta el repartiment de l'obra i el dia, però dissortadament en la majoria hi falta l'any. Aquests documents són importants i donen suport a les memòries dels vells actors, ja una mica fluixes després de tants anys.
El programa més antic és la primera representació dirigida per mossèn Vall, que va tenir lloc el 23 d'octubre de 1955, festivitat del Domund. L'obra "El tret per la culata" estava protagonitzat per Ferran Bonvehí en el paper de Llorenç, Josep Maria Bastardas en el d'Albert, i Ramon Vila en el de Narcís. Els altres actors de l'elenc eren Antoni Gorrera (cal Sec), Ramon, Pau i Josep Palà (cal Pelfort), Josep Grau (cal Fadrí Jaumet), Emili Vall (cal Sambleia), Llibert Oliva (mas Junyent), Josep Vila (cal Jepet de Borredà), Emili Vila (el Cafè), Albert Llobet (ca l'Isidró de Fals) i Josep Bastardas (cal Mariano). A continuació es va representar el sainet "L'ànima esperitada" per les actrius Josefa Oliva (mas Junyent), Angelina Tomasa (cal Balandrès), Roser Grau (cal Passadret) i Maria Palà (cal Cisteller). Les despeses de la funció van ser de 304 pessetes, i es van fer 282 pessetes amb les entrades i 190 en una rifa a la mitja part.

En les altres obres hi surten els actors i actrius esmentats i alguns d'altres com Àngel Grau, Maria Casellas, Rosita Bastardas, Ramona Serarols, Lola i Teresina Vilaseca, Josep Maria, Andreu i Assumpta Planas, Llorenç Ausàs, Jaume i Josep Serarols, Rosa Tomasa, Magí Soldevila i Josefa. Les primeres figures eren però, els dos germans Jepet, el Josep i el Ramon Vila, Josep Maria Bastardas i Ferran Bonvehí, en l'apartat masculí, i Ramona Serarols i Pepeta Oliva, en el femení.
Altres obres que consten en els programes són: "La millor riquesa, l'amor", "Per no entendre el castellà", "El pare pro, soldat del Crist" (1956), "Maria Dolors i Fina, o l'abnegació vença l'orgull", "A Vilagran s'hi cala foc", "Il·lusions", "Embolics", "L'ànima en pena", "El calvari d'una llar", "Pum, pum, pum i tots morts", "Passaport per l'eternitat" i "La mare". Aquest darrera es va representar el 4 de juny de 1961, la festa de les Filles de Maria, i va ser protagonitzada per Josefa Oliva, en el paper de mare, i Josep Maria Bastardes, en el paper de fill.
Altres obres que es recorden són "La ventafocs" i "La puntaire". Per donar més lluïment a "La ventafocs" es van llogar un parell de vestits a la "Sastreria Teatral Orriols" de Manresa, que van costar 250 pessetes. En "La puntaire" els actors entonaven la cançó "A la vora de la mar hi ha una donzella...", i el cor el dirigia Josep Vila, tal com es veu en una de les fotografies.

Arxiu Cisteller

Actors al Cafè (maig 1956)

Aquesta intensa activitat teatral es va pràcticament acabar amb la marxa del rector Vall i la seva substitució per mossèn Colell. Encara hi va haver una representació el 3 de juny de 1962, amb motiu de la festa de la primera comunió. Els nens va representar la peça còmica "Un dècim", sota la direcció de Francesc Bonvehí. Els actors grans van fer "Terapèutica moderna" i les actrius, amb la colla de nenes dirigides per Ramona Serarols i Enriqueta Vila, la comèdia d'un acte "Principal per llogar".

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 24 Març 2015

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS SOLER (2ª PART)

Els ramats del Soler

Cristòfol Biadiu Subirana va heretar el Soler a la mort del seu pare Jaume. El 1770 va comprar un ramat i el va deixar al seu oncle Domingo perquè el fes guardar. Van acordar partir-se els beneficis i deu anys més tard el Biadiu havia guanyat 200 lliures. L'oncle Domingo era paleta i va passar un temps a Fals treballant al mas Serra. L'estiu de 1780 va morir i va fer hereu al Cristòfol, el qual el gener de 1781 va exigir al Serra que li pagués els 50 jornals i les 30 lliures que havia manllevat a l'oncle paleta.

El 1781 el Cristòfol va arrendar per 5 anys, amb els pactes habituals, les herbes de Caselles, a raó de 25 lliures anuals. Més endavant el Caselles li va vendre a gràcia les herbes per 650 lliures. Necessitava les pastures pel seu bestiar, una part del qual el menava el pastor de casa i una altra el deixava a parceria a altres pagesos, com per exemple el ramat de l'oncle Domingo. El 1782 va cedir a mitges un ramat a Macià Casellas de Castellar valorat en 240 lliures. A més li va deixar 85 lliures en diner. El 1783 tenia un ramat a parts a les terres del mas Serra de Fals. El valor del ramat era de 170 lliures i el benefici dels xais i la llana se'ls dividien de la següent manera; una pel Biadiu i tres pel Serra. Francesc Serra li devia molts diners, tant pel llegat de l'oncle Domingo com pels tractes del bestiar, així que el juliol de 1782 aquest li va empenyorar per 1.200 lliures la vint-i-cinquena part del gra recollit a les quintanes del mas. El 1784 va llogar el mas Bosc de Fals per un període de 4 anys i 4 mesos, pel preu de 25 lliures anuals. L'amo del Bosc li deixaria els corrals i donaria acolliment al pastor. L'arrendament era sota la condició que el pasturatge s'havia d'aturar durant la temporada de la recollida dels aglans.

El 1790 va llogar a la mestressa les herbes del mas Bacardit de Grevalosa per 4 anys i 100 lliures al comptat.

Al marge de l'activitat ramadera, hem recollit un pagament de 33 lliures que va fer el 1786 el Cristòfol a Pere Fontanet de Sant Mateu, per quitar un censal que havia creat 65 anys abans el seu avi Jaume.

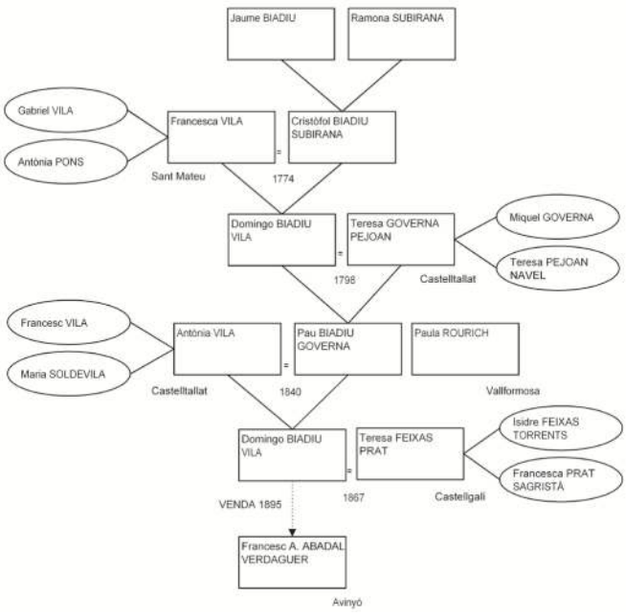

Foto Sabina

Corriola de la cisterna

Després de l'activitat econòmica parlarem de la parentela del Cristòfol. El 7 de febrer de 1774 va fer capítols amb Francesca, filla de Gabriel Vila de Sant Mateu. Va rebre un bon dot, 370 lliures, i a l'aixovar, contingut en dues caixes de fusta d'àlber, hi havia roba de llit i de taula i quatre vestits, essent el millor *"lo un de mig carro de oro, ço es, faldillas, gipo de durantas, ropilla de estamenya de mans y caputxa de vellut"*. El 19 d'abril es

van redactar uns altres capítols modificant el redactat relatiu a l'usdefruit de la vídua. El dot es va anar cobrant mica a mica, i deu anys després de les noces només n'havien rebut 191 lliures.
Es coneixen tres descendents del matrimoni, l'hereu Domingo i dues xicotes. La Rosa la van casar el 1810 amb Josep Bonsfills de Vallmanya, donant-li un dot de 500 lliures. La Maria la van donar el 1808 a Josep Torra, l'hereu de la Riera d'Aguilar, rebent un dot igual que el de la seva germana. D'aquesta Maria se'n sap la història, perquè va ser recollida per la Roser Parcerisas en el llibre "Memòria d'Aguilar". El juliol de 1809 la Maria va infantar dos bessons i va morir del part. Als funerals van obsequiar als assistents amb un àpat, en el qual van gastar tres quarteres i mitja de blat, un moltó, una ovella, diverses gallines i pollastres i altres menges. Un dels bessons va anar a dida a Prades i l'altre a cal Botiga de Fonollosa (cal Bauma). Els avis van pagar a les dides un duro al mes pel didatge. Uns mesos després els de la Riera van retornar la roba d'ús corrent de la difunta Maria a la seva germana Rosa, però l'aixovar i el dot no es van restituir, posat que la Maria havia deixat fills.
El Cristòfol li va tocar complir les obligacions de l'hereu amb diversos parents. Va pagar les 125 lliures del dot de la seva tieta Maria Anna i la legítima als cosins germans Ventura Biadiu d'Avinyó, Ramon Biadiu de Monistrolet i Maria Biadiu de Camps. Les legítimes anaven de 25 a 40 lliures.

Els conflictes amb Caselles

L'etapa de Domingo Biadiu Vila al capdavant del Soler va venir marcada per les intenses relacions econòmiques amb l'amo de la veïna heretat de Caselles. La relació entre les cases venia del passat, ja que els Biadiu havien adquirit els drets sobre el Soler a base de prestar diners als successius amos de Caselles, que patien una manca de liquiditat crònica.
Tot plegat és força complicat, però es pot resumir dient que el 1802 Joan Comas Casellas va vendre a gràcia al Domingo les parts d'una colla de parcers per 1.100 lliures i el 1805 va ampliar el crèdit amb 2.900 lliures més. El 1812 va tornar part dels diners, però el 1813 l'amo de Caselles va empenyorar una peça de 100 jornals per 1.000 lliures i la cinquena part de les collites per 2.175 lliures. Malgrat els esforços per tapar forats, la situació econòmica va esdevenir crítica i el Caselles es va haver de vendre la propietat.

En el decurs de les negociacions amb el que havia de ser el nou propietari, va esclatar el vell conflicte entre les dues cases, perquè el Caselles afirmava que la major part de les terres del Soler li pertanyien i que el Biadiu només n'era el possessor per la compra a carta de gràcia feta el 1662 i els successius empenyoraments. Tampoc hi havia acord amb les xifres del deute i la situació d'algunes peces del Soler, que el Biadiu reivindicava com a pròpies a causa de vendes perpètues. El juny de 1814 van nomenar àrbitres, però aquests no van aconseguir posar-se d'acord, i el maig de 1815 en van designar uns altres. El 3 d'agost d'aquell any el conflicte es va tornar més virulent quan el regidor segon de Camps va presentar-se a l'era del mas Caselles i va endur-se per la força 10 quarteres de blat, i el va lliurar al Soler. Tres dies després el mateix Vilaseca, a qui Joan Comas no reconeixia autoritat, es va endur més blat i li va prendre la vara de batlle i les claus de la presó.

El 21 de maig de 1816, Domingo Biadiu va demanar a l'expert Ramon Oliva, de Sallés, que fes una avaluació econòmica del Soler. Va estimar que el valor total era de 7.691 lliures i el dret de lluir en 2.232 lliures, essent la diferència les millores que els avantpassats del Biadiu havien fet a la propietat des de 1662. Una part de les millores eren les plantes productives. L'expert va comptar 37.302 ceps, 256 olivers i 50 arbres fruiters, amb un valor total de 679 lliures. També va estimar el valor de les pastures, els rendiments de blat, vi i altres collites, la part que quedava per l'amo i pel masover, i els càrrecs i contribucions a l'església, al senyor i al cadastre.
Les negociacions van donar finalment fruit i el 17 de març de 1817 Joan Coma va cedir al Domingo Biadiu el dret de lluir el mas Soler, la qual cosa equivalia a una venda perpètua. A canvi d'aquest reconeixement el Biadiu va assumir tres censals de 400 lliures de capital total.

Foto Sabina

Quadre a l'oli

De la resta d'activitat econòmica del Domingo destaquem la compra a gràcia feta el 1797 d'una vinya de 10 jornals al terme de Solanelles a un espardenyer de Calaf per 410 lliures. El 1798 va prestar 250 lliures a Pere Ferrer de Castellar, diners que va recuperar el 1813. El 1799 va deixar 200 lliures a Macià Casellas de Castellar en forma de censal. Com que el Casellas no pagava les pensions, l'afer va acabar als tribunals i el 1834 una sentència va condemnar-lo a pagar 325 lliures. El 1808, a mitges amb un de la Fortesa, va comprar a gràcia una casa al carrer de la Capella del Roser de Sant Martí Sesgueioles per 1.150 lliures. El 1808 va inaugurar un molí fariner que aprofitava l'aigua del torrent que baixa del Clot del Soler. Aquest molí va trencar el monopoli dels Molins de Querol.

La família del Domingo Biadiu

El 16 de juny de 1798 va fer capítols amb Teresa Governa Pejoan, però el document diu que ja eren casats. La Teresa era una de les quatre filles del mas Governa de Castelltallat. La seva germana gran, la Francesca, casada amb el pubill Francesc Bascompte, i la seva mare vídua, que conservava l'usdefruit, van ser els qui van negociar el dot, que es va establir en 700 lliures. L'aixovar anava en dues caixes de noguer amb calaixos i el vestit de lluïment consistia en faldellí i gipó de flor natural i ropilla de vellut de cotó de color negre. Molts anys més tard,

Foto Sabina

Rentamans de la sala

el 1827, la casa Governa se n'havia anat a l'aigua i la Teresa va reclamar a la pubilla per via judicial una part de l'herència.

El matrimoni del Domingo Biadiu i la Teresa va criar un bon nombre de fills.
El fill segon Pau va ser el següent hereu. Li va tocar perquè el germà gran Bonaventura es va fer capellà. Un altre germà, el Josep, també va ser sacerdot. El Joan, el tercer fill, es va casar amb Ramona Perramon Torrents de Manresa i el Domingo ho va fer el 1841 amb Teresa Ribó Feixes de Torruella. El Domingo treballava de moliner a Torruella i el 1845 va arrendar al Quinquer de Súria el molí fariner de les Feixes, però va morir al cap de poc, deixant un nen petit, el Pau, que va ser acollit al Soler. Encara tenim notícia de dos nois més, el Ramon i el Gabriel. De noies en consten dues, la Francesca i la Rosa. Van fer sort, perquè es van casar amb dos propietaris de Vallformosa; la Francesca ho va fer el 1832 amb Anton Servitja, del mas Servitja, i la seva germana amb Jaume Rourich, del mas Rourich. Els pares van prometre a les filles un dot de 500 lliures.
Domingo Biadiu va fer testament el 8 de juliol de 1840 i va morir el 13 de desembre. Als dos fills capellans només els va llegar 5 sous, perquè ja els havia pagat els estudis, mentre que als altres nois els va deixar 100 lliures a cadascun. Va manar que mossèn Bonaventura Biadiu havia de tenir tothora un plat a taula i un llit parat.
La seva vídua va tenir l'usdefruit dels béns fins el final de la seva vida, el 7 de novembre de 1859.

Les mines d'or de Castelltallat

Pau Biadiu Governa va fer dos establiments de vinya el 1847, a Jaume Biadiu de ca l'Isidró de Fals, que era un cosí segon seu, i a Salvador Torras, de cal Jan Torres. L'entrada va ser d'una tassa d'aigua, perquè el negoci no es basava en la cessió de la terra, sinó en els percentatges de les futures collites. El 1853 va establir una altra vinya, amb permís per edificar una casa, a Pau Feixes. Serà l'origen de cal Cisteller. En aquest cas l'entrada de l'establiment va ser de 180 lliures.
El 1852 Pau Biadiu va formar part d'una companyia de 13 socis, la finalitat de la qual era l'explotació de dues mines situades dins dels confins dels masos Biosca i Perabaldes de Castelltallat. Les expectatives eren altes, perquè *"una mina de substancias inorganicas segun creen de oro (...) y otra de substancias inorganicas que creen ser de plata"*. La societat no deuria reeixir, perquè a Castelltallat mai s'ha trobat or ni plata, només carbó de pedra a tot estirar.
El maig de 1854 el Pau va avalar un censal de 743 lliures del seu veí, l'amo del mas Santpere.

Pau Biadiu es va casar dues vegades. La primera dona era Antònia Vila Soldevila de Talamanca i van fer els capítols el 7 de desembre de 1840. El dot va ser de 700 lliures i entre altres peces de roba, l'Antònia va portar al Soler unes estovalles de vint pams, un vestit de seda, un de vellut i tres d'indianes.
L'Antònia va morir jove, però abans d'anar-se'n va portar al món un nen, a qui van posar Domingo, com l'avi. El vidu va refer la vida al costat de Paula Rourich, del mas Rouric de Vallformosa. La Paula li va donar un altre noi, el Pau.
Pau Biadiu es va posar malalt i el 2 de març de 1855 va fer testament. Es tractava d'alguna cosa greu, perquè l'endemà ja era mort. En el testament va reconèixer deure a l'actual muller Paula 51 duros. L'hereu havia de mantenir la madrastra i tractar-la com un més de casa, però si no s'avenien i volia fer vida a part, li va deixar l'habitació dita de "la Pleta", un tros d'hort i una pensió anual de 10 lliures, 5 quarteres de blat, 5 càrregues de vi, 5 quartans d'oli i 15 lliures de cansalada. Va llegar al fill Pau 250 lliures i va fer hereu al Domingo.
Li van fer un enterrament amb nou capellans i l'abril següent es va obrir el testament a petició de la vídua i de la mare Teresa Governa, que havia sobreviscut al fill i era la mestressa vella de casa.
La Paula, encara jove, va marxar al cap d'un temps per casar-se amb Ramon Oliveras Morera, l'estanquer de Fonollosa.

Foto Sabina

Esmorralles

Quan va morir la iaia Teresa el 1859, Domingo Biadiu Vila encara no havia assolit la majoria d'edat, així que van ser l'avi Francesc Vila i els tutors Francesc Codony de Pinós, Josep Ferrer de Castellar i l'oncle Joan Biadiu, qui van administrar la hisenda. El 8 de novembre es va fer l'inventari del Soler.
No el podem reproduir sencer a causa de la seva extensió, però crida l'atenció la quantitat de roba teixida; 23 canes de tela d'estopa, 10 de tela per tovallons, 2 per tovalloles, 22 d'una tela dita borràs i 41 canes i 6 pams de tela de lli. Segurament al Soler tenien un teler i a les hores vagaroses es dedicaven a teixir. També tenien una varietat d'eines de fuster com garlopes i ribots, i de paleta, com esquadra, nivell, pics, tribus (barrines). Al celler hi tenien dues piques d'oli, cinc bótes grans i dues

de petites, i dues tines plenes amb les 40 càrregues de la darrera verema. Les reserves de gra consistien en 51 quarteres de blat i 5 d'ordi.
El gener de 1865 el Domingo Biadiu va complir els 18 anys i va passar comptes amb els curadors. Va resultar un balanç a favor seu de 9.028 rals de billó. El 1870 va aprovar els comptes definitius, va agrair la tasca als tutors i a l'avi, i va renunciar a presentar cap reclamació en el futur.

Els negocis de l'hereu i la ruïna del mas

Domingo Biadiu no va deixar de ser pagès com els avantpassats, però va protagonitzar algunes aventures empresarials, com veurem més avall. De la feina quotidiana del mas se'n cuidava una família de masovers i sabem que el 1863 el masover era Josep Llobet. El 1876 es va vendre per 1.000 pessetes dues cases adossades als germans Pere i Vicenç Torrescassana. Les casetes eren a la part del Soler que entra al terme de Fals i se les coneix com a cal Racó. El 1878 es va vendre el trosset de terra on hi havia edificada cal Còt, al termenal de Caselles. El 15 de febrer de 1891 *"al objeto de mejorar el producto de la tierra, ya que con la enfermedad que actualment sufren las cepas en este pais apenas produce nada"* va establir a quatre parcers diferents una extensió total de 90 quarteres per plantar ceps americans. Era el temps de la fil·loxera i aquest establiment massiu demostra que els propietaris van reaccionar ràpid per refer les vinyes que havien quedat arrasades.

Foto Sabina

Finestra (1732)

Un dels negocis on es va ficar el Biadiu va ser el de l'aiguardent. El 1879 va arrendar a Joan Dalmau de Rajadell una fàbrica d'aiguardent per un espai de set anys, amb un lloguer de 1.000 pessetes anuals. A la fàbrica o fassina hi havia la màquina, un quarto per dormir l'encarregat, un corral pels animals que traginaven el vi i l'aiguardent, una tina i algunes bótes per guardar el vi i un cobert per la llenya de la fogaina. Al mas Soler també hi tenia una fassina i a finals de 1890 va vendre's una màquina de fabricar aiguardent i esperit de vi, 20 bótes conegudes com "jerezanas", 3 carros de transport i 600 càrregues de llenya tallada. Va vendre aquest material al seu parent Domingo Servitja Biadiu per 2.500 pessetes, i a més, van signar un contracte d'arrendament per 10 anys dels locals on hi havia l'alambí i els magatzems annexes, amb un lloguer anual de 160 pessetes. No era la primera vegada que els dos parents feien negocis plegats, com ho demostra el fet que el 1877 havien manllevat conjuntament 5.000 pessetes.

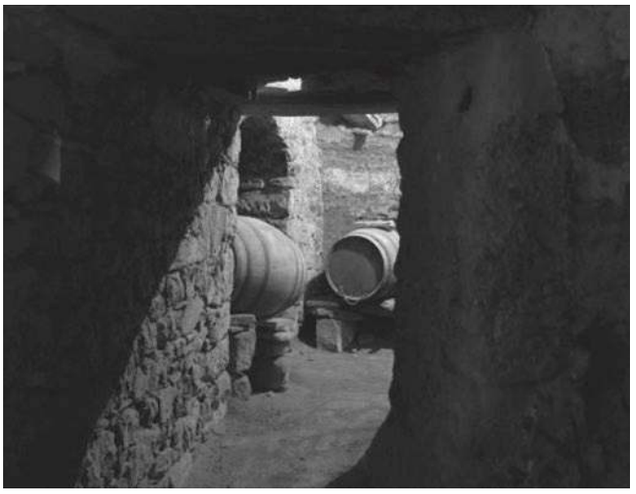

Foto Sabina

Entrada del celler

Domingo Biadiu i Domingo Servitja es van discutir per alguns punts del contracte i el 8 de maig de 1886 van portar l'afer al jutjat de pau de Fonollosa. Com que no hi va haver acord, van nomenar mediadors, comprometent-se a respectar la decisió.

El 25 de maig de 1886 Domingo Biadiu, Valentí Clapers, comerciant, i Llorenç Grané, ramader, van constituir la societat mercantil "Biadiu, Clapers y Compañia", dedicada a la compravenda de vins de la Península. Cadascun va aportar un capital de 500 pessetes i un dels socis va oferir un magatzem al carrer del Bruc, valorat en 2.500 pessetes, a canvi de rebre un interès del 6%.
Aquell mateix any va liquidar la societat "Casanovas y Biadiu" de la qual era el gerent, i també va demanar un préstec de 8.246 pessetes, al 6% i garantia del mas Soler, al comerciant Joan Biosca Dinkowitz. El 1891 va demanar un altre crèdit de 5.000 pessetes, hipotecant un terreny entre el carrer del Bruc i el Passatge d'en Coma, que havia estat de la societat "Casanovas Biadiu".

La pèrdua del mas Soler va ser segurament una conseqüència de la mala gestió dels negocis. El 1885 Francesc Abadal va deixar 25.000 pessetes al Domingo amb un interès del 6%, amb hipoteca del mas Soler. El 1891 es devia el capital i dues anualitats, 28.000 pessetes, i el Biadiu va vendre a gràcia el mas a l'Abadal. Per fer-ho, li va caldre el permís de la muller, ja que el seu dot estava garantit per la propietat. La venda a gràcia incloïa el dret de recompra, però els dies van anar passant i el 1895 el Biadiu va perdre definitivament el mas del seus avantpassats.

Per acabar, uns apunts sobre la vida familiar del darrer hereu del Soler. El 26 de setembre de 1867 el Domingo va pactar matrimoni amb Teresa Feixas Prat, de Castellgalí. La noia no tenia pare i l'avi estava incapacitat, així que va ser l'àvia Antònia Torrents qui va fer els tractes. Li va concedir un dot de 160 escuts i roba valorada en 220 escuts. El 1889 la Teresa va rebre del seu germà Joan 3.100 pessetes, procedents de l'herència dels avis. De la unió del Domingo i la Teresa només ens consta una filla, la Rosa, però és possible que hi hagués més fills. La Rosa es va casar el 1892 amb Joan Pubill Planas, el Sastre Pubill de Fonollosa.

MAS SANTPERE (3ª PART)

Grau àlies Santpere

Miquel Grau era un fadristern del mas Grau del Sebastià de Fals (Grauet) que va espavilar-se lluny de casa. El 1586, estant de mosso al mas Governa de Castelltallat, es va casar amb Joana, filla de l'occità Guillem Ravell, el qual va donar als joves una caseta o barraca situada dins les terres de Governa. Hi va haver diferències amb l'amo i dos anys més tard els trobem al mas Fontllagosta de Camps (Feixes). La parella tenia un fill, el Joan Grau, que tenia l'ocupació de pagès i traginer.

Façana

El 8 de maig de 1623 es van pactar els capítols entre Pere Màrtir Grau, fill de Joan i Eulàlia, amb Montserrada Francesca, filla d'Esteve Mestre i Eulàlia, la pubilla del mas Santpere.

La Montserrada Francesca era hereva del seu pare difunt, i aquest ho era de l'avi de la Montserrada, que encara era viu. Després de sospesar pros i contres, es va adonar que li sortiria més a compte renunciar a l'herència de l'avi Esteve Mestre, que anava aparellada amb una sèrie de compromisos econòmics. Per altra banda, l'avi havia deixat diners al mas Santpere i els podia reclamar. Una part de les consideracions que es va fer la noia es troben en el següent fragment dels capítols:

> (...) attenent que Esteve Mestre, son avi, te avuy cinc filles pera casar a les quals te obligació de dotar decentment de dits bens, e no res menys, tres fills mascles, als quals, jure nature, los es deguda la legitima, e que la heretat y bens de dit avi consisteix en bens mobles y semovents y en cabal, tant solament, y no en masias y terras, y que quant ne seran dotades las fillas y ne seran tretas las legitimas de dits fills y las cent lliuras que dit avi seu se ha reservades pera testar, sera molt poc lo que romandra sota dit heretatment. E attenent tambe que dit Esteve Mestra, son avi, preten esser acredor en moltes quantitats de diner sobre los bens de dita Montserrada Francesca, tant per haverli lluit y redimit algunas banatas de terra, per los avis alienadas de sa heretat, com per haverli pagats molts debits contraguts per dits avis, las quals quantitats dit Esteve Mestre preten cobrar de ella, y encara que apres de seguida la mort de dit son avi hauria de tornar a ella dita Montserrada, pero podria ser que ella no li sobrevisques y axi seria de gran dany haver lo de pagar, per no haverhi en la heretat diners comptants ni bens mobles de que poder fer de prompte diners, y axi haverse de vendre o alienar alguna banata de terra, y com la heretat de son avi son bens mobles facils de occultar, quant deu vulle tingues lloc la succesio, no seria tant utilosa quant seria ara danyos el pagament ...

La Montserrada Francesca era menor d'edat i per renunciar a l'herència li va caldre el permís dels tutors, l'oncle Miquel Mestre de Castellfollit i Jaume Sentellas de Sant Amanç.

En un altre capítol, la noia va lliurar al futur marit el mas Santpere:

> (...) apporte en dot, per dot y en nom de dot al dit Pere Martir Grau, Deu volent sdevenidor marit seu, tota la universal heretat y bens, es a saber, lo mas Sant Pere ab las quintanas en las quals esta fundat, ab tots los mobles que dins las casas de dit mas son, tant aynas de pages com encara aynas de casa, y roba de lli y llana y altre axuar, junt ab tots los sembrats son en lurs terras de dit mas y altres masos ronecs an aquell units ...

Pere Màrtir Grau va adoptar el sobrenom Santpere i els seus successors van ser anomenats sempre més amb els dos cognoms.

El matrimoni va tenir lloc a la parròquia el 4 de juny de 1623 i el 22 d'abril de 1626 van batejar el primer fill. El va batejar mossèn Celdoni Vilansosa i li van posar els noms de Jaume, Gaspar i Benet. Els padrins van ser

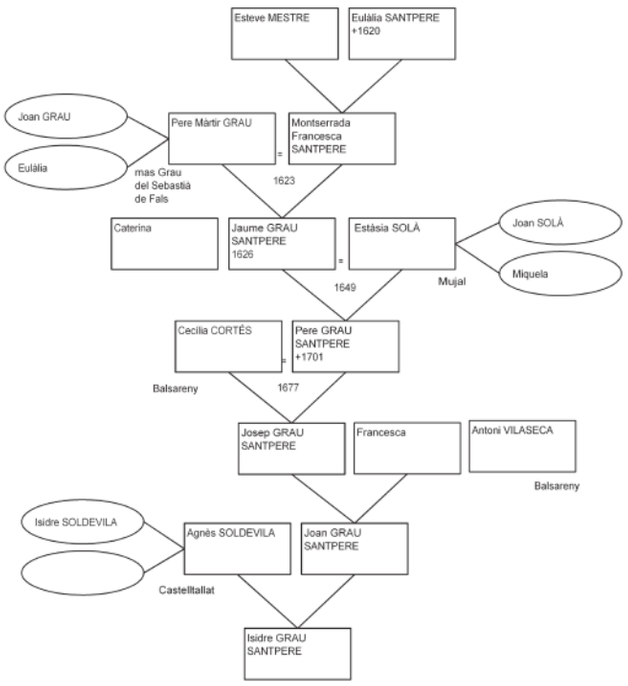

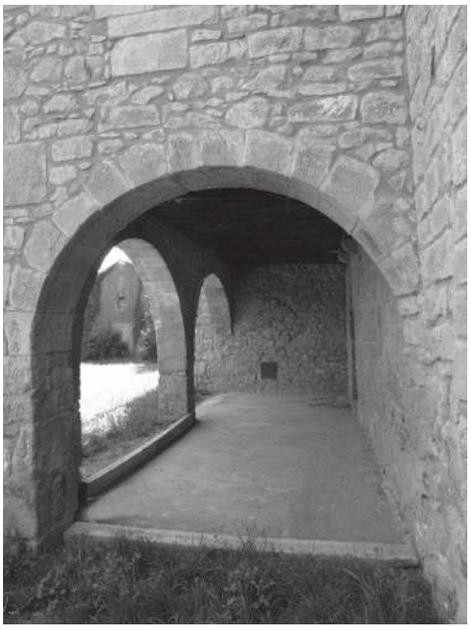

Detall del porxo

l'oncle Gaspar Grau i Elisabet Vall de Fonollosa.
Hem recopilat cinc compres de blat, ordi i civada fetes pel Pere Màrtir entre els anys 1629 i 1640. Per exemple el setembre de 1632 va comprar tres quarteres de xeixa, mesura acaramullada, al preu de 3 lliures i 2 sous la quartera, i dues quarteres i mitja d'ordi, al preu de 24 sous. El gener de 1644, juntament amb Miquel Grau i Valentí Subirana, de Fals, i Joan Caselles de Camps, va manllevar 100 lliures a Jaume Prat de Rajadell.
La pubilla Montserrada Francesca va morir el darrer dia d'agost de 1628.

Venda de la Caseta
El següent amo va ser Jaume Grau Santpere, que ja era cap de casa a finals de 1649, quan va pactar matrimoni amb Estàsia, filla de Joan Solà i Miquela, pagesos de la parròquia de Santa Creu del Mujal. A l'Estàsia li faltaven els pares i van ser els tutors els encarregats de lliurar-li les 230 lliures del dot. L'aixovar consistia en dues caixes de noguera i el vestit bo tenia un gipó i mànegues d'atzarena de xamellot retort, faldilles de raixa i mantell d'estam. Les parts van acordar que les esposalles tindrien lloc abans de carnestoltes i van fixar unes arres de 100 lliures.
El Jaume amb l'Estàsia va tenir el fill Pere, però llavors se li va morir la dona i es va casar amb una altra dita Caterina. Amb la segona va tenir el Miquel, el Pau i el Magí.
El Miquel es va casar el 1700 amb Maria, una filla de Salvador Canyellas del Racó, de Castellfollit, i els seus dos germans Magí i Pau ho van fer amb dones que també es deien Maria. La Maria del Pau era filla de Francesc Oller de Querol, però desconeixem la filiació de la Maria del Magí. Mentre el Miquel va anar-se'n a viure a casa dels sogres, el Pau va quedar-se a Camps, on va fer de mosso en diverses cases. En el testament que va fer el 1712 va fer constar que l'amo del Junyent li devia 3 dobles d'or per jornals i l'amo del mas Coma 12 dobles pel mateix concepte.

El 1663 el Jaume i la seva segona muller Caterina van vendre un violari de 52'5 lliures de capital al rector Vilansosa. L'interès era molt alt, 7'5 lliures, i el 1680 el van convertir en un censal.
El 1673 el Jaume va rebre una addició de 40 lliures sobre les 43 d'un empenyorament fet pels avantpassats del mas Santpere d'una peça on hi havia una barraca que posteriorment donaria lloc a la Caseta i el 1691 es va vendre el dret de lluir el terreny, la qual cosa equival a una venda perpetua, a Joan Bacardit per 100 lliures.

El capbreu de 1678
Periòdicament els pagesos estaven obligats a declarar al seu senyor les terres i cases. A finals de març Jaume Grau va baixar a Manresa per actualitzar el capbreu davant del representant de l'Abat de Montserrat. Va dir que s'estava en una casa que antigament havia estat de Pere Alemany, al costat del camí de Camps a Castelltallat. El Grau també va declarar que posseïa una altra casa situada al costat de la rectoria, coneguda com la casa Sant Pere i que estava ensorrada. Suposem que l'antiga masia rònega Alemany, comprada pels avantpassats el 1437, correspon a l'actual casa Santpere, mentre que la casa ensorrada seria la vella residència i havia estat abandonada anys enrere. Les restes de murs medievals que han aparegut en les excavacions arqueològiques del cementiri són d'aquesta o d'alguna altra de les cases que formaven al segle 14è un nucli habitat al voltant de la sagrera, conegut com la vila de Camps.

A part de les dues cases, el Grau va dir que tenia les terres del mas Santpere agregades amb les de tres capmasos rònecs, els masos Alemany, Selva i Comabella. Va esmentar 19 peces de terra, cadascuna amb el seu nom i situació. Els topònims són ben interessants, però han esdevingut obsolets i es fa difícil de situar els llocs. Que la propietat era important ens ho indica la magnitut dels censos que satisfeia al monestir de Montserrat. Quatre gallines, 34 diners de "tasca", dues quarteres d'ordi, dues de civada, nou quartans de blat, una ovella i un pollastre. Els agrers o parts de fruits consistien en el delme o desena part del blat i la dotzena de la resta de collites, pel "carnellatge" o contribució sobre el bestiar, el mas Santpere donava cada any una polla, un xai, un velló de llana i sis formatges, i pel safrà, vi, lli, llegums i hortalisses, un parell d'ous. Encara hi havia les prestacions personals o jornals a les terres del monestir, que consistien en dues tragines, llauradura, batuda i segada.

El setembre de 1686 Jaume Grau va empenyorar a Isidre Casellas per 40 lliures una cambra del segon pis dita la "cambra de la golfa" i un tros d'hort. El llogater podia usar el foc i el forn i fer pasturar sis gallines, un porc i un ruc. En cas de voler marxar i recuperar els diners havia d'avisar abans de sant Miquel.
El 1698 el Jaume va pagar al sagristà de la Seu 20 lliures de pensions endarrerides d'un censal de 100 lliures.

L'abril de 1685 Josep Sentellas de Sant Amanç va iniciar un contenciós contra el Jaume que va durar molts anys i va generar molta paperassa que ens ha estat ben útil per extreure'n dades. El motiu del plet era antic, provenia de la venda d'un censal de 100 lliures que l'amo Santpere havia efectuat el 1568, censal que havia estat avalat per un avantpassat del Sentellas.
En la llinda d'una casa del poble de Santa Pau hi ha gravat aquest aforisme: "si fermança fas, tu pagaràs". Això

és justament el que li va passar al Sentellas, que va haver de pagar les pensions del censal, perquè el Santpere no ho feia. La reclamació era de 220 lliures i 14 sous, i el jutge va donar la raó al Sentellas el gener de 1698, però la sentència va ser recorreguda i el procés es va allargar fins l'11 de novembre de 1709. Ens imaginem que les despeses d'advocats i procuradors deurien ser considerables, però la factura no la va pagar el Jaume, sinó el seu nét.

Sostre del porxo

Les mosses del Santpere

Pere Grau Santpere surt en la documentació acompanyant el seu pare a partir de 1680. El seu matrimoni es va pactar el 28 d'octubre de 1677 i la muller va ser Cecília Cortés de Balsareny. Van tenir el fill Josep i una colla de filles.

La primera que van casar va ser la Teresa, que van donar per muller el 1698 a Josep Biadiu, membre d'una branca lateral del mas Soler. El pare i l'avi van prometre a la Teresa 150 lliures, pagades a terminis a raó de 25 lliures cada any. La Teresa va enviudar i el 1704 va fer un segon matrimoni amb Jaume Planell, de Sant Pere del Vim (Veciana). La Maria Rosa es va casar el 1704 amb Jaume Cots, un de Súria que vivia a Camps, la Maria el 1709 amb Miquel Feixes, del mas Llobet de Sant Joan, i la Cecília el 1716 amb el sastre Josep Vila.

El Pere no va assistir a les noces, perquè ja era mort. El van soterrar a la tomba de la casa Santpere el 25 de febrer de 1701, després d'haver rebut "tots los sants sagraments que acostumen a rebre los bons cristians". Van participar en l'enterrament deu capellans, que li van fer un ofici doble i li van cantar nocturn i laudes. Cada capellà va rebre sis rals més el convit a dinar. El difunt havia fet testament amb el rector el 22 de febrer, fent hereu a l'únic fill Josep, que en aquell moment comptava 15 anys. Dels seus interessos se'n encarregaven els tutors, els oncles Antoni Cortés i Pau Grau.

Josep Grau Santpere va tenir una vida força curta, ja que va morir a la trentena. El 1704 va intervenir en el casament de la seva germana Maria Rosa, però quan es va casar la Cecília el 1716 ell ja era mort.

El 1710 el Josep va crear un censal de 600 lliures a favor de la comunitat de capellans de l'església de Sallent i al mateix temps va arrendar el mas per un temps de cinc anys i el preufet de 540 lliures a Josep Alou, paraire de Balsareny. La quantitat que l'Alou havia de pagar anualment s'invertiria en quitar el censal.

Després de morir el Josep, la seva vídua Francesca va marxar en casar-se amb Antoni Vilaseca de Balsareny. No sabem si es va endur el nen petit Joan o si l'infant es va quedar a Camps a cura d'alguna dona. Es va fer inventari i l'agost de 1717 la vídua va renunciar als drets sobre els béns del marit després d'endur-se els objectes que li pertanyien. No obstant això, es van quedar a la casa Santpere algunes joies seves, en concret tres anells d'or, el primer amb una pedra vermella, el segon amb vuit pedres violades i el tercer amb nou pedretes violades a tot el voltant, un cint amb clauer i aguller i dues culleres, tot de plata. Els tutors del nen Joan, que eren Pau Grau, Jaume Pla de Pubim i Joan Puig d'Argensola, van comprometre's a donar les joies al rector de Balsareny, perquè les fes arribar a la Francesca.

Sense un home a casa, la propietat va quedar en mans de masovers. El febrer de 1713 el masover es deia Josep Solernou.

Hi va haver un conflicte a la cúria de la baronia de Caselles, la instància on s'impartia justícia als súbdits del monestir de Montserrat, motivat per la reclamació que van fer els tutors a l'arrendador del mas, que s'havia endarrerit amb el lloguer. El jutge o "assessor" que s'ocupava del cas era el doctor en drets i canonge de la Seu, Fèlix Ignasi de Dalmau. Segons la part reclamant, l'Alou tan sols havia satisfet les anyades fins el 1716 i per això només s'havien pogut quitar 200 de les 600 lliures del censal de Sallent.

Contraforts del mur de ponent

Família nombrosa

Quan Joan Grau va ser gran va formar una família amb Agnès Soldevila, filla d'Isidre, un fadristern del mas Soldevila de Castelltallat, una dona que va resultar molt

Finestra tapiada (1786)

fèrtil i va infantar una bona colla de fills i filles, quatre i sis, respectivament.
Es té informació sobre els components d'aquesta niuada. El primogènit i futur hereu era l'Isidre. El Jaume es va casar amb Maria Rosa Cots de Sant Amanç. El Joan va establir-se a Marganell, però tenia una part de la terra a Guardiola. El Josep es va quedar a Camps i el 1784 menava una vinya de Clarena a parts. La Cecília es va casar el 1756 amb Josep Morera de Fonollosa, la Maria el 1762 amb Ramon Escorsell de Sant Vicenç, la Margarida el 1769 amb el moliner Isidre Sentellas, la Teresa el 1779 amb Francesc Fontanellas de la Massana, l'Agnès el 1781 amb Mariano Vilalta de Vallmanya i l'Antònia amb Joan Vassany de Balsareny.

La primera actuació pública del Joan com a cap de casa és del febrer de 1729, quan va empenyorar la dècima part de les collites de blat, espelta, ordi, mill, civada i altres grans, per 65 lliures al comptat. Un any més tard les va recuperar venent un censal a un canonge de Manresa.
El 1734 va manllevar al rector Felip 3 quarteres de blat segolós i una quartera de forment per poder sembrar, i 2 quarteres i 3 quartans de blat paumulós per pastar pa. Va comprometre's a tornar el gra després de la collita. També va manllevar al rector 11 lliures i mitja per pagar el cadastre.
El 1736 va crear un censal a favor de l'amo del mas Cases de Fonollosa, però no va rebre ni un duro de les 200 lliures, perquè els diners es van gastar en pagar deutes al Cases i a altres persones. Aquell mateix any va signar un debitori a un botiguer de 10 lliures i 2 sous per drap que li havia comprat. El gener de 1741 va llogar a Joan Centellas, fill de pares desconeguts, una cambra del mas Santpere que donava a la part de tramuntana i tenia la porta a la sala. El llogater podia fer servir el foc de la cuina, prendre llenya del bosc, guardar un ruc a l'estable, tenir sis gallines i menar un hortet. Per l'hort, el Santpere li daria tres càrregues de fems cada any i brossa per fer 30 piles. L'hortalissa aniria pel llogater, però els vímets a mitges. El Centellas va pagar 75 lliures i no el podien fer fora fins que no les hi tornessin. Amb uns tractes similars el 1751 el Santpere va cedir una altra cambra de la casa, a la banda de migdia, a Josep Vilalta i a la seva mare, pel preu de 175 lliures. Aquesta cambra no es va recuperar fins el 1772.
El setembre de 1753 es va vendre les herbes al convent de sant Francesc de Manresa. Els tractes són molt precisos i entre altres coses obliguen al Santpere a allotjar el pastor, subministrar-li aigua, foc, un lloc a la cuina i a amanir-li el menjar. El preu de la venda de les pastures va ser de 200 lliures i es van recomprar el 1772 pagant-ne 222.
El Joan Grau va iniciar la política de cedir terreny per edificar casa als parcers que havien arribat al poble amb la intenció de plantar vinya. El 1767 va establir un tros a Manuel Biosca, el 1769 a Francesc Pelfort, i el 1779 a Josep Morera i a Josep Valletbó. En tots els casos els exigia una entrada, pagada de cop o assumint un censal, que anava de les 50 a les 200 lliures, i un cens perpetu, que solia ser d'una gallina i mitja quartera de civada.
El 1775 Joan Grau va acabar de pagar les 100 lliures del dot de la seva tia Cecília i el 1791 va pagar a l'hereu del difunt Francesc Cornet, potser un mosso, 140 lliures que li devia.

Vista general

El 16 de juny de 1786 Joan Grau va fer testament a Manresa. Va ordenar que als funerals hi fossin presents vuit capellans i que li diguessin 100 misses per la seva ànima. Va llegar a cadascuna de les cinc confraries de Camps 5 sous i *"en remissio de mas culpas y pecats, en lo dia de mon enterro se fassie charitat als Pobres, donant a cada un de ells una lliura de pa o poca diferencia"*.
Va fer hereu a l'Isidre, als altres tres fills els va llegar 50 lliures i a les quatre noies casades encara vives els va llegar 10 sous.
Malgrat que era un home força vell encara va viure un temps més, com a mínim fins l'octubre de 1792.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 25 Maig 2015

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS FEIXES (2ª PART)

Una cambra amb dret a cuina

Al segle XVII ja s'havia oblidat el nom antic del mas Fontllagosta i havia passat a dir-se Feixes, el cognom de família dels amos.

Josep Feixas Costafreda va esdevenir hereu sent encara solter. El 27 de gener de 1710 va signar el contracte matrimonial amb Agnès, filla de Gabriel Garriga i Maria, de Callús. En el contracte es fixen els terminis del lliurament de les 220 lliures del dot i de l'aixovar. Aquell mateix dia, "el dia de les cartes" els Garriga van donar dues caixes d'àlber i un vestit d'estamenya amb "guadapie". El dia de les esposalles els joves rebrien un vestit d'escot de Castellterçol, un mantell d'estam, unes tovalles i altres peces, tot nou, i 100 lliures. Un any més tard rebrien les 120 restants. El primer pagament del dot es va fer servir per quitar les herbes, que tenia en penyora l'amo del Soler per 50 lliures, més 12 lliures que havia despès en l'acondiciament del corral i 16 lliures que havia satisfet al Paborde pel terç.

El 3 d'abril de 1710 el Feixas va arrendar a Pere Vall, un fadrí de la Vall de Fonollosa, una cambra del mas;

> (...) unam camera, sive cambra, al cap d ela gran que aperit finestram versus occidentem, ab pacte que durant la present venda vos dono facultat de poder trastejar per la cuyna, sala gran, pastador, entrada y demes officinas necessarias de ma casa. Item podeu posar en la establa lo bestiar vos arríbara estranger y los podeu donar palla de la que yo cullire. Item podeu tenir sis gallinas ab las mias, donant vos lo menjar, y en cas yo per lo segar tancara las mias, tambe vos las haureu de tancar. Item pugau tenir un tossino ab los meus, haventli vos d edonar lo menjar, podent pasturar aquell per ma heretat, menos al temps dels aglans (...) podeu menjar raim a canvi de dos jornals, dos de cavar y dos de majençar ...

Amb la cambra hi anava un tros d'hort a la vora del torrent que travessa la propietat. El preu va ser de 40 lliures i en cas de quitació, l'amo havia de donar al llogater sis mesos d'avís.

L'abril de 1715 el Feixas va admetre un altre rellogat. Va cedir a Bartomeu Cots, un que feia jornals per les cases del poble, una cambra a sobre el celler, a la qual s'hi accedia pel portal principal. La cessió era amb dret de cuina i l'amo es va comprometre a fer obres i tancar amb porta la cambra abans d'un mes. La cessió era per 5 anys i el preu 30 lliures.

Arxiu Griffé

Vista general c.1940

Venda de collites futures

Pere Feixes Garriga era vassall de la Pabordia, però sovint s'endarreria en el pagament dels delmes. Els pabordes tenien una llibreteta per anotar els deutes, llibreteta que s'ha conservat entre els papers del paborde Bordons. El 1740 el Pere devia una gallina i altres coses estimades en 3 lliures, 3 sous i 15 diners. El 1751 devia 9 quarteres i 9 quartans de sègol i 7 càrregues i 2 quarters de vi. A l'any sobre encara devia bona part del sègol, 19 quartans de blat i 2'5 de blat paumulós, procedents del delme. El 1768 el crèdit de la casa Feixes a la Pabordia ascendia a 32 lliures.

L'economia del mas no anava massa bé i el Pere Feixes havia de fer mans i mànigues per quadrar els números. El 1737 va empenyorar les herbes al veí Salvador Bacardit de Llomàs per 110 lliures. Una de les formes d'aconseguir ingressos era la venda de futures collites. Així, el març de 1753 el Pere va vendre a Josep Balaguer de Súria 115'5 quarteres de blat segolós per 230 lliures al comptat, una part de les quals va destinar a recuperar les herbes. El gra el lliuraria al Balaguer a raó de 20 quarteres cada any, els primers cinc anys, i la resta al sisè any, i l'havia anar a cercar a l'era del mas Feixes, ja que els transport no anava inclòs en el preu. El 1761 va fer un tracte similar amb Joan Quinquer de Súria, per 106 lliures i 53 quarteres de blat, lliurades en quatre terminis. En els contractes s'especificava amb detall la forma de mesurar el gra; en el primer cas, una mesura rasa i l'altra acaramullada, i en el segon, *"mesurat ab*

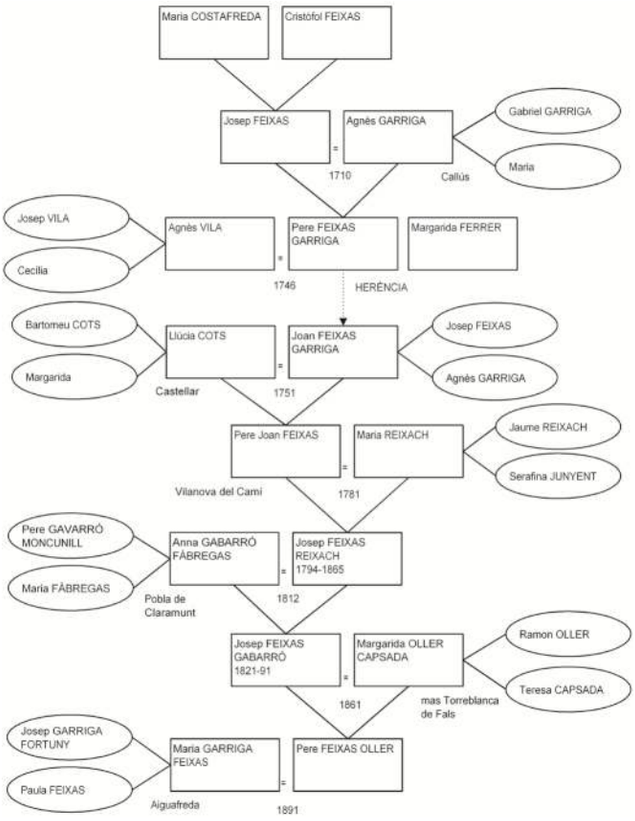

mesura plena, essent aquella de tres cortans y afinada". El 1760 es va vendre a Miquel Ferrer de Fonollosa la novena part de les collites de tots els sembrats del mas per 200 lliures.
El Feixas va fer alguns dinerets també, amb l'establiment de terra per edificar a Gabriel Vilaseca (1756), Joan Tomasa (1770) i Josep Torras (1774), que van donar lloc a les cases Pedro, Jan Boixeda i Petit. Un cas especial és la casa de cal Fosser, que ja existia i en aquell temps estava mig ensorrada. El 1753 la va establir per 100 lliures a Josep Closa, amb el compromís de gastar-s'hi 25 lliures més en obres. El 1758 la va traspassar a Miquel Ferrer i el 1762 a Josep Vila.

A la Quadra de Caselles no hi havia gaire cases, de manera que els batlles repetien sovint. Ens consta que Pere Feixes era batlle el 1756 i també el 1790, quan va convocar una reunió dels caps de casa a l'era de casa seva. Era un fet habitual, perquè el poble no disposava de casa de la vila ni cap lloc per reunir-se.
Pere Feixas va estar casat amb dues dones i amb cap va tenir descendència. El primer matrimoni es va pactar el 9 de maig de 1746 i la muller va ser Agnès Vila. No pertanyia a la classe dels propietaris i el seu dot va ser de 25 lliures, pagades pel seu germà Josep Vila, sastre de Salelles. La segona dona va ser Margarida Ferrer.
El divendres, 28 de març de 1789, Pere Feixas Garriga va fer testament a l'entrada de la casa de la Pabordia amb un notari que havia pujat de Manresa, essent-ne testimonis els amos dels masos Coma i Caselles. Va fer hereu al seu germà Joan, a qui va encomanar de mantenir la seva actual muller.

Aquest Joan feia molts anys que havia marxat de Camps i s'havia instal·lat en una casa del terme de Maians. Abans de partir però, s'havia casat amb Llúcia, filla de Bartomeu Cots i Margarida. Els pactes s'havien escriptturat el 31 de desembre de 1751 i el germà de la Margarida li havia concedit un dot de 20 lliures, poqueta cosa. Els Cots residien llavors a Castellar i abans havien passat per Marganell i Castellgalí. Al Joan el deuria agafar a contrapeu la designació tardana com hereu del mas Feixes i segurament no va exercir-ne mai, sinó que la condició va passar directament al seu fill Pere Joan.

Propietaris absentistes
Pere Joan Feixas Cots apareix en la documentació de vegades com Pere, altres com Joan i algun cop amb els dos noms junts. Va néixer a Maians i allà es va casar el 1781 amb Maria Reixach Junyent, de Castellfollit del Boix. El pare va fer hereu al Pere Joan, amb una reserva de 30 lliures per distribuir en testament i en els dots de la resta de fills, que no sabem quants eren. Per l'altra banda, els Rexach van oferir la filla amb un dot de 50 lliures, dues caixes de fusta de pi i un conjunt de roba, de la que destaquem dos vestits, el primer de xamellot retort i el segon d'estamenya de centelles negre, el color dels vestits de núvia.
Al cap de poc el Pere Joan Feixas va anar-se'n a viure al poble de Vilanova del Camí, a prop d'Igualada. Vetllava a distància els afers del mas Feixes de Camps, on tenia un masover. El 1796 va pagar al procurador del rector de Fonollosa 82 lliures per quitar tres censals que havien estat creats pel seu oncle Pere i pel seu avi Cristòfol. La seva darrera actuació pública data de l'abril de 1834 i és l'establiment a rabassa d'un tros de terra de dues quarteres al pagès Josep Bonada, a qui va donar un termini de set anys per tenir-la plantada de ceps. L'entrada de l'establiment fou de 40 lliures.

De fills del matrimoni del Pere Joan i la Maria Reixach coneixem el Josep, la Rosa, la Teresa i l'Antònia. Les dues últimes es van casar a Camps, la Teresa amb Josep Morera de cal Cinto i l'Antònia amb Josep Closa de ca l'Agustí, mentre que la gran, la Rosa, va aparellar-se el 1809 amb Miquel Vilarrúbias Valls, de la mateixa parròquia on vivien, Sant Hilari de Vilanova del Camí. En els tres casos el dot va ser de 100 lliures en efectiu i 10 lliures més per comprar una flassada, la qual cosa indica una posició econòmica relativament solvent. En els capítols de la Rosa s'hi descriu la roba de l'aixovar, un altre indicador de la posició social de la família. Un vestit tenia la faldilla de "borata" i el gipó de panyo de seda, i l'altre, faldilles d'escotina, gipó de vellut de color negre i mantellina de "cristall".

Arxiu Casa Nova

Portal d'entrada

Un període de bonança econòmica

Josep Feixas Reixach va fer capítols a Igualada el 30 de febrer de 1812 amb Maria Gavarró Fàbregas, una noia procedent del mas Rigat, una propietat important situada a cavall dels termes de Pobla de Claramunt i Vilanova del Camí. Pere Gavarró Moncunill va prometre al gendre 300 lliures i va donar a la filla dues caixes de noguer, una de motllura i l'altre amb tres calaixos a l'interior.

El vestit de noces era totalment negre i tenia les faldilles d'escot, el gipó de vellut de cotó d'espiga i la caputxa de vellut de seda.

Els primers anys de matrimoni els van passar a Vilanova, però un dia van decidir anar a la casa pairal dels avantpassats i van traslladar-se amb tota la família a Camps. Aquesta estava formada pels fills Josep i Pau i les filles Maria i Teresa.

El Pau era cisteller i, amb els diners que li va dar el pare pels drets, va fundar la casa anomenada cal Cisteller. La Teresa va marxar el 1855 en casar-se amb Josep Fosas, l'amo de cal Jan de la Roca de Fals, mentre que la Maria va anar-se'n a Manresa i creiem que va romandre soltera.

Arxiu Casa Nova

Ramat

Josep Feixas va ser un amo que va fer pujar la casa. La seva època va coincidir amb una etapa d'alt rendiment de la vinya i el mas Feixes, malgrat no tenir una gran extensió, disposava de terra bona. Va comprar algun trosset de terra i va jugar amb els seus estalvis deixant-los a canvi d'un interès. Entre 1832 i 1864 hem recopilat 12 operacions de crèdit a vuit persones diferents, que sumen en total 2.623 lliures. Alguns dels préstecs van ser tornats, però quan va morir el Josep va llegar al seu successor 2.047 lliures degudes per sis creditors, els quals garantien el deute amb béns immobles, com per exemple una casa a Castellgalí, la masia Fontanet de Sant Mateu i les cases de cal Mangala de Fonollosa i cal Jan Boixeda de Camps.

Altres operacions econòmiques dignes de destacar són: La compra de les parts i del cens d'una gallina que prestava cal Pere Pelfort al Santpere (1843) i la compra al mateix d'una feixa de bosc d'una quartera (1851). La compra d'un hort a la riera de Fonollosa a una vídua de Súria per 294 lliures (1848). La compra de dos horts al Serarols de Fonollosa, un "sota Caselles" i l'altre, "al toll que baixa del saltant" (1853 i 1856). L'adquisició d'un censal de 400 lliures prestat pel Jan Bastardas. La compra a gràcia a un teixidor de vels de Manresa de dos pisos d'una casa al carrer de Santa Maria per 826 lliures (1857).

Josep Feixas Reixach va fer testament tres cops, el 1855, el 1857 i, el darrer i definitiu, amb el rector de Camps el 26 de gener de 1865, poc abans de morir. Les disposicions sobre els funerals eren que se celebressin quatre funcions de cos present amb assistència de vuit capellans i que es repartís pa als pobres a la porta de casa, "com acostumen els propietaris del lloc". Va voler que li diguessin 560 misses durant l'any del dol. En el testament de 1857 va disposar la forma com havia de ser mantinguda la seva muller, però en el tercer testament aquesta no hi figura, perquè s'havia mort entremig. Va fer hereu al primogènit, als fills casats els va deixar 10 rals i a la Maria, soltera, 600 rals de billó.

Una mestressa del mas Torreblanca

En morir el seu pare, Josep Feixas Gavarró va heretar una propietat de 159 quarteres, distribuïdes en 19 de conreu, 33 de vinya menada per parcers, 4 de vinya pròpia, 64 de bosc i la resta erm. El valor de la terra es va estimar en 4.700 lliures, que eren 50.133 rals de billó de la moneda que circulava llavors.

En adir l'herència es va fer inventariar el contingut de la casa, del qual destaquem els animals, que eren dues someres, trenta ovelles, dos porcs, vuit gallines i un gall, i alguns objectes del primer pis de la casa, com vuit cadires, tres taules, cinc llits, un rellotge de paret i una imatge del sant crist. A les golfes s'hi emmagatzemaven sis quarteres de blat i una de mongetes, i al celler hi havia dues bótes grans de cadireta, una de 24 càrregues i l'altra de 17.

Mentre que el seu pare havia estalviat molts diners i els tenia invertits, el Josep es va dedicar més aviat a recuperar aquests capitals deixats en préstec. Va deixar, això sí, 800 pessetes a un de Castellgalí, que les hi va garantir amb una vivenda. El préstec va tenir lloc el 1871 i va recuperar els diners, amb els interessos corresponents, el 1882.

Foto Sabina

Premsa de vi

Josep Feixas Gavarró va fer capítols matrimonials el 22 d'octubre de 1861 amb Margarida Oller Capsada, filla de Ramon Oller, l'amo del mas Torreblanca de Fals i una persona important del municipi, ja que va ser alcalde. La Margarida va rebre 400 lliures del pare en concepte de dot i, quan aquest va morir, 300 lliures més pels drets de legítima.

Van tenir set fills, batejats amb els noms de Pere, Isidre, Maria, Ramon, Àngela, Concepció i Teresa, i un nen més que van enterrar amb dos anys. D'alguns d'ells no en sabem res, però sí que ens consta que l'Isidre es va guanyar la vida a Barcelona amb l'ofici d'ebenista, l'Àngela es va unir el 1895 amb Francesc Pelfort Selga, l'hereu de cal Teixidor, la Teresa amb Alfons Garriga, de Muntanyola, i la Concepció el 1901 amb Josep Casellas Trulls, de cal Putxó de Castelltallat. Quan es va tractar aquest darrer casament, el germà de la Concepció li va fer entrega de les 150 lliures del dot, una calaixera i moltes altres coses, a la qual donació va correspondre el Putxó així; "en atención a las bellas cualidades que adornan a la Concepción Feixas, le hace de esponsalicio la cantidad de dos cientas pesetas". Aquest escreix se sumava al dot i podia ser reclamat per la família de la núvia en cas de desfer-se el matrimoni o que no tingués descendència.

Josep Feixas va fer testament a Manresa el gener de 1869 i amb el rector del poble l'11 de gener de 1891, fent hereu al fill gran Pere. Va morir l'endemà.

Foto Sabina

Safareig dels horts

Pere Feixas Oller va fer capítols el 14 de setembre i es va casar a la parròquia de Camps el 5 de novembre 1891 amb Maria Garriga Feixas, natural de Seva.

El dot de la Maria va ser de 2.500 pessetes, una quantitat important que diu de la potència econòmica dels Garriga de Seva. A més dels cèntims la Maria va portar a la casa del marit una calaixera, un tocador, un matalàs, dos vestits de seda, dos de llana, tres d'indianes, un de llana merina, dos mocadors de seda, tres de cotó, tres "corbatas de refajo", dues dotzenes de camises, una dotzena d'enagos, sis pantalons, sis gorres, divuit parells de mitges, i tres bruses de llana, entre d'altres coses.

La primera criatura se'ls va morir acabada de néixer, de

Foto Sabina

Pica datada 1899

manera que no hi van ser a temps a batejar-la. La segona va arribar el 1894 i li van posar Margarida, com la iaia. El Guillem va néixer el 1895 i el Rossend el 1897, però el primer va morir abans de complir l'any. Després van tenir la Ludovina (1898), la Concepció (1900), la Pilar (1902). La petita va néixer el 1904, i li van posar Ludovina, el mateix nom que la seva germana ja difunta.

El 1903 Pere Feixes va manllevar 1.500 pessetes a Josep Biosca, l'hereu de cal Mangala de Fonollosa, diners que li va tornar al cap de tres anys. Llavors el Biosca va llogar al Feixes la sala de ball i el Cafè de Camps, amb un contracte de deu anys i un lloguer de 180 pessetes anuals, pagat per semestres.

Per embarcar-se en aquest projecte el Feixas va manllevar 2.250 pessetes, al 5% d'interès, a Lluís Grifé Vila, comerciant de Barcelona. Uns mesos més tard va poder tornar 1.500 pessetes al Grifé, diners que havia obtingut amb la venda de la terra de cal Fosser. La resta la va pagar el 1909 amb el producte de la venda de 12 quarteres del mas al Josep Serarols, el Bisbe.

El 10 de novembre de 1910 el Pere va arrendar per un període de deu anys el mas a Ignasi Grifé Biosca pel preu de 2.750 pessetes, reservant-se un espai per viure a la masia, un quarto petit del primer pis que donava a la galeria, anomenat "el quarto petit de l'eixida". El llogater podia tallar bosc, però no podia vendre més de 1.500 quilos de llenya a l'any. De les obres que fes a la casa el Feixas n'hi pagaria la meitat. Ignasi Grifé era nebot del Lluís Grifé esmentat abans, els dos eren del poble i d'origen humil, però tant l'un com l'altre van dedicar-se als negocis amb tant èxit, que acabarien fent-se els amos dels masos Bacardit de les Olles i Feixes.

La venda del mas Feixes va tenir lloc el 28 de febrer de 1916 i llavors la família va marxar de Camps, però no hem sabut esbrinar on van anar.

CAL BON JOAN

És una casa enrunada que es troba al raval de Borredà, un conjunt de cases que pertanyen, unes a Camps (3) i altres a Castelltallat (4). Si bé, de "vius", uns habitants depenen administrativament de l'ajuntament de Sant Mateu i els altres del de Fonollosa, de "morts", tots ells són de la parròquia de Camps. És un dels pocs casos en què les fronteres dels termes no s'avenen exactament amb les de les parròquies.

Al llarg del segle XVIII l'amo de Bacardit de Llomàs i la Casa Nova va establir terrenys per edificar en aquesta zona, entre els quals hi ha el que el 4 de gener de 1875 Joan Bacardit va establir a Joan Vila Puigdellívol. Li va vendre, per 400 pessetes al comptat, un tros rectangular de 50 per 140 pams de costat, a l'indret que li deien el "capdamunt de la plana". Si l'amplada de la casa ocupava tot el costat dels 50 pams, aleshores el venedor n'hi cediria un trosset més per poder fer una cort, adossada per la banda est, i també sis pams més per encabir-hi una tina. La resta seria per a hort, que podria regar amb l'aigua del toll, compartida amb els altres veïns del raval.

El Joan era natural de Castelltallat, comptava 42 anys quan va adquirir el terreny. Deuria ser molt bona persona, era anomenat "Bon Joan", i d'aquí li ve el nom a la casa.

Ruïnes

El Bon Joan ja feia uns anys que voltava per Camps, com ho prova el fet que el desembre de 1859 el propietari Joan Mercadal li va establir un bosc de 16 quarteres a la solana de la Vall del Puig i a l'obaga de Sant Esteve, fins arribar al Cau de la Guineu. L'amo Coma li va exigir que convertís el bosc en vinya i que li entregués tota la llenya grossa, excepte 12 pins que podia quedar-se el Joan Puigdellívol pel seu ús o per vendre. El preu de l'establiment va ser de 30 lliures. També vivia o treballava a Camps Pelegrí Vila Puigdellívol, un germà seu, però aquest el 1860 va adquirir un solar a Sant Salvador de Torroella amb la intenció de fer-se la casa. Ens assabentem de la identitat dels pares dels nois a través del reconeixement d'un deute de 200 lliures que va fer el 1860 Ramon Pessarrodona Soler, de Sant Mateu, a Francesca, al seu marit Francesc Vila i al fill Pelegrí Vila, tots ells residents a Camps. El Ramon Pessarrodona era cunyat del Joan i el Pelegrí, ja que estava casat amb la Maria, una germana seva.

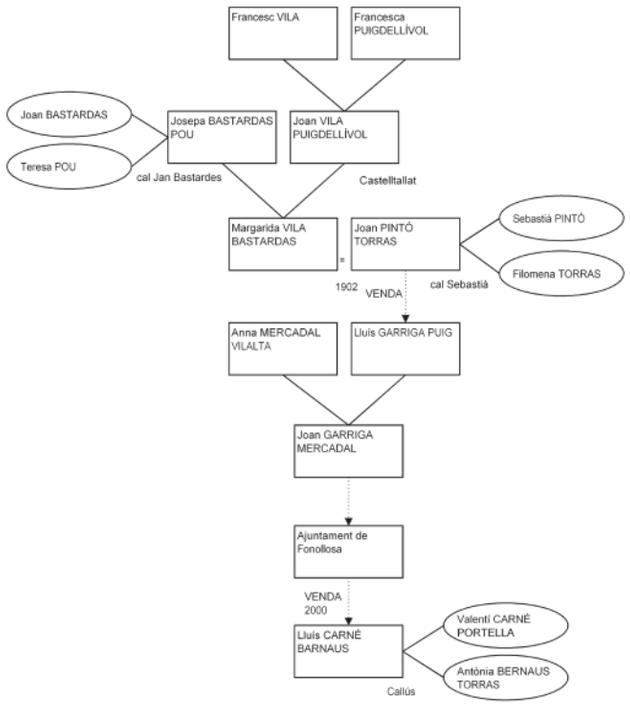

Joan Vila va construir una casa de planta baixa i dos pisos, però uns anys després va prendre la determinació de vendre-se-la. El 24 de juliol de 1886 va acordar amb Josep Giralt Viñals d'Aguilar la venda de la casa per 3.200 pessetes i dels drets de la terra que menava del mas Coma per 2.000 pessetes. Aparentment aquesta venda no va tenir lloc, perquè el Bon Joan i el seus van seguir vivint a la casa molts anys més.

Joan Vila estava casat amb Josepa Bastardas Pou, de cal Jan Bastardes, i tenien quatre fills, el Joan, el Josep, la Margarida i la Teresa. El primogènit Joan va tenir una mala fi; el 10 de juliol de 1894 el van trobar mort en una cova de la vinya de la Vall del Puig, al costat d'una pistola de dos canons. Tenia 26 anys i era solter. El Josep, el segon, no va poder ocupar el seu lloc, perquè no estava bó, així que l'hereva va acabar sent la Margarida.

El 29 de juliol de 1883 Joan Vila va dictar testament al rector de Camps. Va fer hereu al Joan, va deixar 50 lliures al Josep, i sis duros, un vestit i dos llençols a cadascuna de les noies. Va morir el 15 d'agost de 1907. Vuitanta-un anys és l'edat que van fer constar en el moment de la mort, encara que no els tenia. La seva dona Josefa Bastardas l'havia precedit, i l'esperava al cementiri des de juny de 1902.

El 6 de novembre de 1902 es va pactar el matrimoni entre Margarida Vila Bastardas i Joan Pintó Torras de cal Sebastià. El pare la va hereva amb una reserva de 200 lliures a lliure disposició i l'obligació de mantenir els seus germans Josep i Margarida. El gendre va aportar de dot les 30 pessetes que li havien dat els pares. Les noces van tenir lloc a l'església de Camps el 27 de desembre de 1902 i els casats es van quedar a viure a cal Bon Joan. La Margarida van infantar un nen que va morir en nàixer i una nena que ho va fer als tres mesos. Tampoc va trigar a morir la Margarida i llavors el vidu, Joan Pintó, es va casar amb Ramona Vilamala Vallmitjana de Manlleu.

Ruïnes

En una data indeterminada el Joan Pintó i la dona van marxar de Camps i la casa va quedar abandonada. És possible que l'ocupés o la fes servir de magatzem Valentí Vilalta Oller, un veí del raval, perquè aquest va pagar el rebut de la contribució de 1937.
Un dels papers de l'arxiu de cal Calet és una nota sense datar que enregistra la venda per 800 pessetes de la casa i coberts de cal Bon Joan a Lluís Garriga Puig, signada per Joan Pintó Torras. El Calet era un dels pocs del poble que disposava de diners en efectiu i no desaprofitava cap oportunitat de comprar una finca a preu de ganga.
Segons recorda el veí Marcelino de cal Jan Boixeda (nat el 1921), ell de petit havia entrat a la casa deshabitada. Hi havia encara alguns mobles i estris de cuina. A la façana la casa tenia un balcó i uns finestrals a les golfes. Al nord de la casa hi havia l'era i un cobert per la palla, ara totalment enrunat.
Es conta que el Garriga va descobrir la casa i es va endur les bigues i les teules. Cap el 1945, amb el permís, el Garriga es va treure molta pedra escairada per fer les voreres i desguassos del camí carreter del Pas de Camps.

Encara que el Garriga n'era formalment el propietari, no tenia papers per demostrar-ho i després de molts anys sense pagar la contribució i dels preceptius avisos oficials, el setembre de 1996 l'Ajuntament la va inscriure al Registre de la Propietat, fent constar que la posseïa aproximadament des de 1920. Segons la inscripció, la finca mesurava 1.600 m2 i no s'esmentaven les ruïnes existents.
L'octubre de 1998 es van aprovar les condicions de la subhasta i el novembre va ser publicada al Diari Oficial la convocatòria. La primera subhasta va quedar deserta, així com la segona, però a la tercera, el 25 de febrer de 2000, va ser adjudicada al millor postor Lluís Carné Barnaus. La compravenda es va efectuar el 14 de novembre d'aquell any.

Lluís Carné és natural de Callús i els seus pares Valentí i Antònia són els propietaris de cal Jaumet de Camps. Treballa en una agència immobiliària i tenia la intenció de restaurar la casa, però de moment no s'han pogut començar les obres a l'espera de l'aprovació del nou pla urbanístic del municipi.
De la casa no en queda actualment gran cosa, únicament un tros de paret i part de la volta del celler, mentre que l'espai interior i els voltants estan plens de bardisses altes i espesses.

LA VILA DE CAMPS (2)

Ja vam publicar en aquests Quaderns un article sobre la vila de Camps, però les recents troballes arqueològiques, amb un gran seguiment mediàtic, han posat d'actualitat el tema i hem cregut oportú donar a conèixer algunes novetats que ajudin a completar el panorama.
El nucli de Camps als segles XIII i XIV era molt diferent de com és en l'actualitat. L'església i la rectoria no ocupaven l'espai d'ara, les cases Coma i Casa Nova no existien com a tals i l'edifici del Cafè no es va incorporar al conjunt fins a finals del segle XIX.
Com era l'antiga vila de Camps, doncs? La pregunta és difícil de contestar, perquè les evidències històriques són escasses i imprecises. És com imaginar-se la forma d'una peça de ceràmica trencada, de la qual només en queden uns quants bocins.
D'entrada, l'església romànica era molt més petita que el temple actual i tenia una orientació diferent; anava de llevant a ponent. Tenia una sola nau i l'absis a la banda de llevant. Al voltant de l'església, a l'espai conegut com la sagrera, hi havia una agrupació de cases, adossades o separades per corredors estrets, les parets exteriors de les quals constituïen una mena de muralla que protegia el recinte. A fora hi havia un espai reservat a cementiri. A la part nord del conjunt hi havia la bassa comunal, de fet, l'únic punt de referència segur, ja que aquesta bassa es va mantenir al llarg dels segles i ha arribat fins ara. Bé, no ben bé fins ara , perquè fa una dècada va ser reomplerta amb terra i eliminada. La bassa comunal era al darrera de l'actual Casa Nova.

La informació que tenim sobre la vila de Camps prové sobretot del capbreu de 1334 del monestir de Santa Cecília, que ostentava el domini senyorial sobre un ampli territori que anava de Camps a la serra de Castelltallat. La vila de Camps era la seu de la Batllia de Camps, una distribució administrativa de les possessions del monestir. Que la vila tenia certa entitat ens ho demostra el fet que tenia les seves pròpies mides i mesures. En un document de 1394 s'expressa un cens que ha de prestar un vassall al monestir d'aquesta manera: *"una quarteria*

Dipòsit

et media fromenti boni et pulcri, ad mesura loci nostri de Canchs". Abans de la unificació de les unitats de mesura s'especificava la mena de mesura, essent en aquesta zona les més corrents, la quartera de Manresa o la quartera de Calaf, mercats importants.

A diferència del capbreu anterior de 1259, que es limita als censos i contribucions, el de 1334 dóna algunes indicacions, escadusseres, sobre la situació del masos. Mentre que a uns els adjudica a la vila de Camps, els altres els situa a les parròquies de Camps, Castelltallat, Sant Mateu o Fonollosa. Els primers tindrien les masies agrupades a l'entorn de l'església de Santa Maria i la resta disperses pel territori. Els que formaven part de la vila eren els masos de Guillem de Vilaseca, d'en Alemany, d'en Comabella, d'en Besatriu, d'en Selva, d'en Jaume Fraoma i el mas Santpere. A més a més. s'esmenta diverses vegades la Coma o Alberc l'Abat, que era la residència del representant de l'abat i el lloc de recollida dels delmes i contribucions dels pagesos.

Destacarem ara algunes frases soltes i fragments del capbreu, perquè ens permeten imaginar un xic com era la vila.
(Alamany) *"fa per les cases ques es tenen ab la fabrega e ab les cases den Comabella e ab lo carrer de la vila, un parel de galines"*.
(Santpere) *"fa lo mas Sent Pere de la vila de Cans XII diners censals per lo clos que te ab la coma del abat e ab la baça e per la casa que es en la vila de Cans, la qual casa afronta ab les cases den Basatriu e el carrer public y ab les cases den Alamany"*.
(Selva) *"un farregenal qui es sots la esgleya de Cans"*.
(Fraoma) *"e done de la coma del abat sots les cases sues (...) es afrontada e termenada la dita coma, de serç en la carrera qui va a la font, de sol ixent ab la honor del mas de Selva e de migdia en la honor del mas de Vila Secha e el mur de la vila"*.
Així doncs, la vila tenia un mur, un carrer interior, una ferreria (fàbrega), una bassa i una font a prop.

Disposem de pocs documents de l'època medieval que parlin de les cases esmentades. El més antic és del 2 de les nones de setembre de 1281. Barcelona de Cans va vendre a Jaume de Torroella una casa a la vila de Camps, que afrontava amb l'església de Santa Maria, amb la casa de l'abat de Santa Cecília, amb la casa de Guillem Alemany i amb el cementiri de l'església.
L'abril de 1384 l'abat de Santa Cecília va donar nou anys de marge a Bartomeu de Franquetes de Castelltallat, que residia al mas Comabella amb el seu fill, perquè reconstruís la casa enrunada i sembrés unes determinades peces de terra. El 1425 Pericó de Comabella, que mantenia la condició d'hereu i propietari del mas Comabella, se'l va vendre per 100 sous a Bartomeu de Franquetes. El comprador va jurar fidelitat a l'abat Andreu, es va comprometre a fer foc al mas i pagar els censos, però com que la casa seguia estant ensorrada i s'havia de reedificar, l'abat li va concedir una demora de sis anys.
El 1437 Bartomeu de Sant Pere va comprar el mas Alamany de la vila de Camps a Pere Alamany. Afrontava la casa *"cum fabrica e cum domibus den comabella et cum vico"*. Com que la casa estava gairebé derruïda, l'abat va avenir-se a reduir la tasca i els censos i canviar la tragina, jova i altres prestacions personals per un pagament anual de mitja quartera de blat i tres diners. Aquest mas Alamany (la terra o la casa?) afrontava amb el torrent que baixava del mas Perefita (Casalot), i creiem que el Santpere s'hi va instal·lar, i va deixar decaure la seva casa de la sagrera.
Aquesta suposició està basada en el capbreu de Montserrat de 1678, l'altra font d'informació important de què disposem, ja que no hem localitzat cap capbreu d'entremig.

Restes del mur (sud)

Al segle XVII de les cases del nucli de Camps només quedaven les de Pau Coma (Coma), Jaume Grau (Santpere) i Josep Bacardit de Llomàs (Casa Nova). El capbreu de 1678 és molt detallat, però per pega és incomplet i hi manca el mas Coma. Josep Bacardit tenia l'antic mas Besatriu, tal vegada el nucli de la Casa Nova, mentre que el Santpere tenia agregats els masos Alamany, Selva i Comabella. El Sanpere va capbrevar moltes peces de terra, però els fragments més significatius són:
"casa ab corral que antigament fora de Pere Alamany (...) una pessa ab un colomer construit devant del corral de la casa, que afronta a solixent ab palude, sive bacia, comunal de Camps, mijaçant un cami qui va a la iglesia (...) casa derruida y despoblada dita casa Sant Pere, afronta a solixent ab strada publica que va a la iglesia, a migdia ab parets de la casa presbiterial, sive

Foto Cabañas

Sitja

abadia, y corral den Coma (...) un ferraginal a costat de la casa de Jaume Grau, de tres quartans de llavor de blat, afronta a sol ixent ab tinença de Pau Coma dita la Coma del Abat, a migdia, casa de Pau Coma, a ponent, cami publich, sive carrera, que va a lesglesia, a circio, casa de Josep Bacardit".

Admetent que el mas Santpere s'havia desplaçat uns metres enllà, fora de la sagrera, les altres dues cases del segle XVII, Coma i Casa Nova, són les mateixes que tenim avui, a les que hem d'afegir el cobert, recentment restaurat, on s'hi encabia el trull i la premsa de la casa Coma. Per altra banda, la primitiva església romànica havia donat lloc a una construcció gòtica, amb la mateixa orientació, i el 1760 es va substituir pel temple actual. La localització del cementiri primitiu és incerta, però la construcció de la darrera església, molt més gran que l'anterior, segurament el va desplaçar a la part de ponent.
A causa de la dràstica davallada demogràfica, la major part de les cases de la vila de Camps havien estat abandonades a partir de mitjans del segle XIV doncs, i els materials reutilitzats al segle XVI o XVII per construir els edificis actuals, tal com es pot observar en els paraments, on carreus perfectament tallats es troben al costat de pedres irregulars més petites.

L'hivern de 2015 es van fer excavacions al cementiri vell de Camps. Els arqueòlegs esperaven trobar sobretot cossos dels segles XVIII i XIX, però van tenir la sorpresa de descobrir la base de dos murs paral·lels d'un metre de gruix, orientats d'est a oest, que d'entrada van creure que podien ser de la primitiva església, suposició que, vistes les dimensions, aviat van descartar. Rebaixant a un nivell inferior van descobrir l'arrancada de dos arcs ogivals, amb la qual cosa semblava evident que les restes eren d'una construcció civil gòtica, compatible amb un mas de certa categoria. Sobre un dels murs s'hi va trobar un enterrament que van datar del segle XVII, el que vol dir que llavors l'edifici ja havia estat enrunat. Les sorpreses no es van acabar aquí, perquè en arribar al nivell de terra van descobrir rastres d'habitació, com la llar i un possible forn, tres sitges de gra excavades a la codina i un enterrament intacte de l'època paleocristiana, una descoberta certament valuosa que l'equip d'arqueòlegs publicarà en l'informe científic que està preparant.

És difícil, per no dir impossible, saber a quina casa corresponen les restes descobertes en les excavacions del cementiri. La nostra hipòtesi és que són de la Coma de l'Abat, que era la més important de les cases de la Vila i que podria haver tingut uns murs i uns arcs compatibles amb les troballes. El fet de disposar de sitges per emmagatzemar gra és un altre argument a favor, ja que el blat era el producte més important que l'abat rebia dels pagesos. Segons el capbreu de 1334, els 14 masos de Camps donaven cadascun 3 quarteres de blat, que vindrien a ser uns 3.000 quilos, i a aquesta quantitat s'hi hauria d'afegir les contribucions de les cases de parròquies veïnes que també formaven part de la Batllia de Camps.

Foto Cabañas

Sitges

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 26 Juliol 2015

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

CAL CINTO

Es pot considerar com la partida de naixement d'aquesta casa l'establiment que Joan Grau, l'amo del mas Santpere, va fer el 19 de desembre de 1779 a Josep Morera. Li va establir una porció de 3 quarteres, dins de la qual s'hi podia fer una casa de 45 per 25 pams de superfície. De la terra n'havia de dedicar la meitat a sembradura i l'altra meitat a vinya, excepte una feixa per l'hort. Per plantar els ceps li va donar tres anys i les parts que havia de donar eren la quarta de la verema i la cinquena del cereal. La casa va quedar gravada amb un cens perpetu de 6 quartans de civada i una gallina ben grassa. L'entrada de l'establiment va ser de 166 lliures i 13 sous, que eren el valor de tres censals que el Santpere va traspassar al seu parcer. Les pensions dels censals sumaven 5 lliures.

La casa que va construir el Morera consistia en una volta allargada, paral·lela al cingle, en direcció est-oest, amb la porta d'entrada a la banda est, una orientació inusual. A l'interior de la casa, encastada a un mur de la planta baixa, s'hi troba una pedra quadrada força rara. Una creu la divideix en quatre quarters i a dintre de cadascun hi ha una xifra de l'any 1786, seguint el sentit contrari a les agulles del rellotge. La finalitat de la pedra deuria ser la de recordar la data de construcció de la casa o una ampliació posterior i, tal vegada, originalment es trobava en un altre lloc.

Als baixos s'hi conserva un altre element curiós, una pica rodona de pedra destinada a estovar la bugada.

Vista de ponent

Del Morera la casa va passar al seu fill Josep Morera i després al fill d'aquest, també dit Josep Morera. Aquestes dades les extraiem de manera indirecta de dos documents. El 1842 Josep Morera va quitar el cens de la civada i la gallina donant a l'amo 40 lliures en efectiu, el valor del capital equivalent. Isidre Grau va fer constar que l'establiment original l'havia fet el seu besavi Joan Grau a Josep Morera, avi del Morera. El segon document és una hipoteca de la casa de 1855, on s'indica que el propietari actual Josep Morera l'havia heretada del seu pare Josep, mort uns 30 anys enrere.

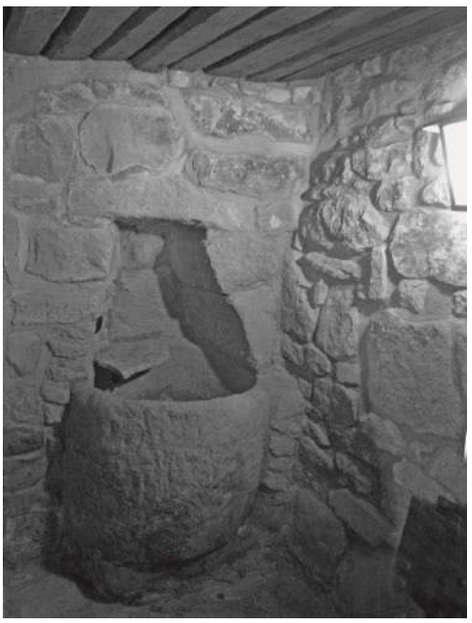

Bugader de pedra

Queda pendent però, la qüestió del nom de la casa, que implica l'existència d'algú anomenat Jacint.

Josep Morera va casar-se amb Teresa Feixas, una filla de l'amo del mas Feixes, una cosa un xic sorprenent, vista la diferència social entre les dues famílies. Desconeixem la data de l'enllaç, però el 1855 l'hereu Josep Feixas va satisfer a Josep Morera 100 lliures, 90 llegades a la Teresa pel seu pare en testament, més 10 promeses pel Josep a la seva germana de dot.

El Josep i la Teresa van fer pujar quatre fills, el Josep, l'Isidre, la Llúcia i la Teresa. El Josep va ser el següent hereu, l'Isidre va construir una casa al costat de la paterna, cal Fadrí del Cinto, la Llúcia va fer parella amb Joan Grau, el Fadrí Jaumet, mentre que de la Teresa no en sabem res.

El 1825 el Santpere va cedir a Josep Morera per 75 lliures

un tros de dues quarteres per plantar vinya a la part de sota de la terra de la casa. Les parts eren les habituals, però del llegum de l'any de la fangada no n'havia de donar res a l'amo. El 1855 li va vendre un tros de quatre quartans i mig, al lloc dit les Codines de les Barraques. Aquestes "codines" eren el cingle que hi ha darrere cal Cinto, mentre que "barraques" es referia a la renglera de senzilles cases de parcers que s'havien construït en aquella zona. Pel terreny va pagar-ne 50 lliures i li estava prohibit fer-hi cap edificació; solament fer-hi una era.
El 25 de novembre de 1855 Josep Morera va fer testament. Va manifestar que volia un "enterro doble", oficiat per quatre sacerdots. Va fer hereu al fill Josep, a l'Isidre li va llegar 15 lliures i que fos mantingut mentre no s'independitzés, a la Llúcia, ja casada, li va llegar 30 lliures, dos llençols i tres camises, i a la Teresa, encara soltera, 30 lliures, més 9 pessetes per un gipó i 9 pessetes per unes faldilles. Va morir el 8 de juliol de 1860.

Josep Morera Feixas va fer capítols el 5 de maig de 1860 amb Maria Pubill Vives, de Sant Mateu de Bages, i aquell dia el pare el va proclamar hereu. El pare de la Maria li va prometre 150 lliures i li va regalar un aixovar que valia 30 duros. Per correspondre al dot, el Josep va oferir un escreix de 800 rals de billó i, en garantia del dot i l'escreix, va hipotecar la casa a favor de la dona. Una clàusula dels capítols feia referència als drets de les possibles vídues, tant del pare com del fill. Es va establir que havien de ser mantingudes a casa i, en el cas que no

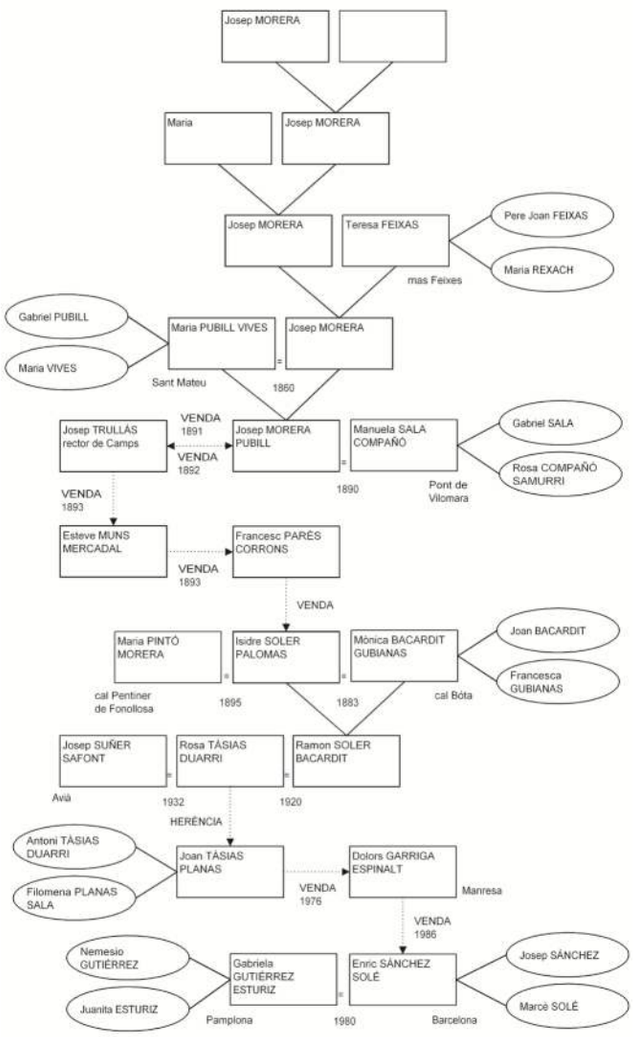

Façana

fos possible, havien de ser proveïdes amb quatre quarteres de blat, tres càrregues de vi, tres quartans d'oli, dues lliures carnisseres de porc salat i poder disposar d'un quartà d'hort pel seu ús. El rebut del dot es va signar el gener de 1871.
El cunyat Joan Pubill Vives es va embolicar en un afer tèrbol i va acabar a la presó. El 16 de desembre de 1861 Josep Morera va avalar amb els seus béns la fiança de 500 duros que el jutge havia imposat al cunyat, acusat de *"expedición de moneda falsa"*.

Josep Morera va tenir una vida curta, el 6 de novembre de 1871 va fer testament i el 14 ja era mort. Va deixar vídua i tres fills petits, el Josep, la Teresa i la Maria. En el testament va designar les persones que havien de tutelar els menors, que eren el seu germà Isidre Morera Feixas, Josep Feixas Gabarró, l'amo del mas Feixes, i Felip Tardà de Castellgalí, un amic de confiança.
El dia primer de maig de 1872 la Maria Pubill va fer l'inventari dels béns deixats pel marit difunt. Consistien en la casa, valorada en 900 pessetes, i els drets de les dues vinyes del mas Santpere, valorades en 2.500 i 3.600 pessetes. Noti's l'alt valor que tenien les vinyes en aquell temps, en què el vi assolia preus màxims. De l'inventari de l'interior de la casa destaquem les coses de menjar; una bóta amb una càrrega de vi blanc, 12 quarteres de blat, 2 de civada, 2 de llegum, un de pèsols, 4 quartans de favons, 5 de cigrons, alguns sacs de patates i 2 quintals de sal. El bestiar consistia en un porc d'engreix i una somera, i dels mobles destaquem dues bótes de cadireta de 18 i 17 càrregues de capacitat, buides i en mal estat, una citra de llauna, quatre caixes, unes balances, un rellotge de paret i una premsa.

El següent amo de cal Cinto va ser Josep Morera Pubill. Aquest va pactar matrimoni el 13 de novembre de 1890 amb Manuela Sala Compañó, del Pont de Vilomara. La Manuela era òrfena i tenia cura d'ella Domingo Mas Llorenç, un home solter de Sallent. Ell els va oferir el seu domicili i els joves es van comprometre a cuidar-lo tota la vida.
Mentre l'amo de cal Cinto s'estava a Sallent, la casa de Camps va estar ocupada per llogaters. Coneixem una família que s'hi va estar uns mesos el 1882, que era formada per Josep Grau i Maria Grau. Després la va ocupar la família del Clareneta, que van acabar sent propietaris, com veurem més avall.

Quan feia uns mesos que era casat Josep Morera va fer testament .Va reconèixer que la muller li havia donat 2.000 pessetes i volia, que si moria, se li retornessin. Va recordar el compromís de mantenir al Domingo Mas i, malgrat que no en tenia encara cap, va fer hereu al primer fill. Si no tenia fills, l'herència havia de ser per la seva germana Teresa. Aquesta Teresa llavors ja era una dona casada i el seu marit era Salvador Torras Pich.

Finestreta

Si la primera centúria de la història de la casa es va caracteritzar per un perfil llis, recordem que els cinc primers amos es van dir tots ells Josep Morera, la segona centúria va ser molt moguda, ja que la casa va canviar de mans ni més ni menys que deu vegades.
Josep Morera Pubill va superar la malaltia que l'havia dut a fer testament prematurament, i el 21 de maig de 1891 es va vendre la casa i la terra a Josep Trullàs, el rector de Camps. No era la primera vegada que el rector Trullàs es ficava en el negoci immobiliari, com tindrem ocasió de descobrir el dia que es publiqui l'article sobre aquest personatge singular. El preu de la venda va ser de 5.000 pessetes i incloïa les dues bótes grosses del celler i la premsa. Van quedar que el rector pagaria el primer dia de gener, però no va aconseguir els diners i el 26 d'aquell mes el rector va revendre la propietat al Morera. En aquell moment vivia a Manresa i es guanyava la vida com a jornaler.
El 28 de juliol de 1892 es va repetir la venda, però llavors el preu havia baixat a 3.000 pessetes. Dels diners, el Morera només se'n va embutxacar 1.520 pessetes, perquè la resta van anar directament per pagar deutes; 1.000 al mateix comprador, 80 a la germana Teresa Morera pels drets, i 400 a la mare Maria Pubill pel dot. La Maria Pubill residia al Pont de Vilomara i anava acompanyada de Joan Playà Alegre, probablement el seu segon marit.
El rector no va conservar gaire temps la propietat i el 3 d'agost de 1893 se la va vendre a Esteve Muns Mercadal, de cal Passadret, per 3.000 pessetes. Aquest la va conservar encara menys temps, ja que el mateix dia se la va revendre a Francesc Parés Corrons de Manresa, teixidor d'ofici. Era una venda provisional i van acordar que si abans de quatre anys el Mercadal no recomprava la casa i les vinyes, aquestes quedarien definitivament de propietat del Parés. Mentrestant el Muns usufructuaria les finques, pagant un lloguer de 180 pessetes anuals. Tot plegat un bon embolic.

No sabem com es va resoldre, però el fet és que poc després la casa pertanyia a Isidre Soler Palomas, un de Sant Mateu que tenia de sobrenom Clareneta. Per aquest motiu, la casa es va dir **cal Clareneta**, si bé no es va perdre el nom original de cal Cinto. El Clareneta feia anys que s'hi estava, segurament pagant lloguer, i convivia amb els pares vells, la muller i els fills. El 1884 va fer testament Ramon Soler Soler, de 73 anys, marit de Francesca Palomas. Els pares de l'Isidre tenien dues filles més , la Margarida i la Rosa, però no consta que visquessin a Camps. La muller del Clareneta era Mònica Bacardit Gubianas, de cal Bóta, i tenien un únic fill, el Ramon. La Mònica va morir i el vidu es va casar de nou el 1895 amb Maria Pintó Morera, de cal Pentiner de Fonollosa. No van tenir descendència.
Isidre Soler va fer testament amb el rector de Camps el 24 d'octubre de 1919 i va ingressar al cementiri el 16 de novembre. La seva vídua va seguir-lo tres anys després.

L'hereu Ramon Soler Bacardit es va casar el 14 de gener de 1920 amb Rosa Tàsias Duarri, de cal Tàcies de Fonollosa, però el matrimoni va durar poc, perquè el Ramon es va matar en caure del carro mentre apariava la llenya que carregava. La seva vídua va viure uns anys sola, però encara era una dona de bon veure i el Jan Boixeda li va buscar un pretendent, un noi amb qui havia fet amistat durant el servei militar. Era el Josep Sunyer Safont, d'Avià, i el 22 d'octubre de 1932 van contraure matrimoni. No eren ben bé joves, ell, 38 anys, i ella, 37. La Rosa no havia tingut fills amb el primer marit i tampoc en va tenir amb el segon.
Josep Sunyer, que era conegut amb el sobrenom Clareneta, era molt trempat i alegre, però va estar de pega i va quedar sense parla a rel d'un accident de camió, mentre acompanyava els pocs a l'escorxador.
Quan van ser vells i no es van poder valdre van ser acollits per un nebot de la Rosa. Era Joan Tàsias Planas, fill de Francesc Tàsias Duarri i Filomena Planas. Els Tàsias van estar un anys a la masoveria del Pla de la Vila de Fals i d'allà van anar al regadiu de Manresa, a la zona del Poal, on es van fer una caseta, coneguda precisament pel nom Tàsies.

Quan van morir el Clareneta i la seva dona, la casa va passar al nebot, i aquest se la va vendre el 27 de gener de 1976 a Dolors Garriga Espinalt, una dona soltera que feia de mestra al Jardí de la Infància, una escola moder-

Pedra datada 1786

na de Manresa. La va tenir uns deu anys i hi va realitzar força obres de modernització. Va refer la teulada i va acondiciar les golfes, si bé no les va acabar d'obrar. Solia pujar a Camps els caps de setmana, sovint acompanyada dels nebots. Durant uns sis mesos la va tenir llogada a un matrimoni de Castellbell que tenien tres vaques. Per guardar-les van aixecar un cobert, ara reconvertit en garatge. La dona es deia Consol i repartia cada dia la llet a diverses cases de Camps i Fonollosa.

La Dolors Garriga va posar la casa en venda a través d'una agència immobiliària i el 21 de març de 1986 la va comprar el matrimoni format per Enric Sánchez Solé i Gabriela Gutiérrez Esturiz. L'Enric era del barri de Sans de Barcelona, on tenia el seu taller d'ebenisteria artística. La Gabriela era nascuda a Pamplona, però l'havien dut a Barcelona amb dos mesos d'edat, treballava al ram de la confecció i s'havia casat ja gran amb l'Enric, vidu d'un primer matrimoni. Van venir a Camps acompanyats de Ramon Salas Solé, un cosí petit de l'Enric, a qui aquest s'havia afillat, perquè era orfe. Van fer algunes petites reformes a la casa i van posar tota mena d'aviram, perquè, malgrat haver viscut tota la vida en un ambient urbà, eren molt amants de la vida a pagès.
Després de la mort de l'Enric la casa va quedar pel seu afillat i la Gabriela. Uns anys després va morir el Ramon Salas i llavors la Gabriela, per mitigar la soledat, va acollir una parella d'amics, Josep Maria Pitarch i Isabel Rossell, que van compartir la casa amb ella uns deu anys, fins el 2005.

CAL NAIO

Aquesta és una de les cases més petites del terme, uns 32 m^2 i, com que no s'hi han fet mai obres, té l'estructura i les mides originals.

El 4 de juny de 1855 Isidre Grau del mas Santpere va vendre a Valentí Torras un tros d'un quartà a la partida de les Barraques, dins del qual hi havia un petit edifici enrunat.
El tros tocava per la banda est amb la casa dita cal Jaume Santpere o Jaumet i per les altres bandes amb les vinyes de Josep Closa i Josep Morera. El tracte era que podia edificar una casa per una sola família i dedicar l'espai que volgués a hort. El preu va ser de 50 lliures al comptat.

Façana

Aquest edifici enrunat ens obre la porta a la possibilitat de que abans hi hagués hagut una altra casa en aquest lloc. De fet, tenim dades d'un establiment en aquesta zona que no es corresponen amb cap de les cases actualment conegudes. El 19 de desembre de 1779 Joan Grau va establir a Josep Valletbó o Balletbó una porció de 3 quarteres al Pla de la Roca Foradada, pertanyent al mas Santpere. Els termes del tracte eren els habituals, pagar parts del gra, raïm i olives, i satisfer un cens anual de mitja quartera de civada i una gallina grassa. El parcer podria construir una casa a la part de solixent, d'una planta màxima de 45 per 25 pams, i dedicar una superfície de mig quartà de sembradura de cànem a hort. L'entrada va ser considerablement cara, 183 lliures.
Un any més tard, el Santpere va establir el terreny per edificar cal Jaumet i aquest limitava per la part de ponent amb la terra del Valletbó, de manera que la casa que suposadament va construir el Valletbó es deuria trobar molt a prop de cal Jaumet. Les cases actuals de cal Naio i cal Jaumet estan separades per un estret corredor, la qual cosa és consistent amb la nostra teoria.

Valentí Torras va anar per feina i va signar els capítols el mateix dia de l'establiment de la casa. Segons el document, els seus pares eren Ignasi Torras i Antònia Puigdellívol. L'altra part contractant era Maria Boladeras Guinart de Rajadell, la qual va fer una aportació de 100 lliures dels propis estalvis, mentre que el seu germà Josep Boladeras hi va afegir 5 lliures i 12 sous més. Era el segon matrimoni, perquè abans havia tingut dos fills amb Teresa Tatger de Salo, l' Isidre i el Jaume. No sabem la data de defunció del Valentí, però el 1855 encara era viu, perquè en una venda de terra a les Codines de les Barraques hi consta el dret que té de batre en una era que allí hi havia.

Isidre Torras Tatger, nat cap el 1834, es va casar dos cops. La primera muller va ser Rosa Giralt Serravinyals, natural de Castelltallat. El 24 de juliol de 1865 Margarida Serravinyals Estany de la Molsosa, vídua de Pasqual Giralt de Castelltallat, va donar permís a la filla Rosa, de 24 anys, per casar-se amb l'Isidre Torras, de 32 anys. El matrimoni va donar tres fruits, el Josep, el Ramon i l'Albert. El febrer de 1877 la Rosa va morir a l'infantar una altra criatura. Els tres nens petits necessitaven una mare i l'Isidre va donar veus per trobar-ne una tan aviat com fos possible. El 7 de gener de 1878 va pactar matrimoni amb la vídua Teresa Fontanet Valldaura, de cal

Teulada

Fontanet de Fals. Amb la Teresa, que passava de llarg de la quarantena, no va tenir més fills.
Isidre Torras va fer testament amb el rector el 5 de juliol de 1888 i va morir el dia 28 del mateix mes. La vídua Teresa va resistir fins l'abril de 1908.

A Josep Torras Giralt, àlies Naio, moltes vegades li escrivien el segon cognom "Pascual", potser perquè el seu avi se'n deia. El Josep es va casar a l'església de Camps el 5 de febrer de 1889 amb Rosa Roig Fontanet d'Aguilar. La Rosa va venir a cal Naio acompanyada de la seva mare Teresa Fontanet, que era vídua. A la petita casa també hi vivien la madrastra del Josep, que casualment també es deia Teresa Fontanet, i l'oncle Jaume Torras Tatger, que era conco. La manca d'espai es va agreujar amb l'arribada dels deu fills; Dolors (1890), Casimir (1891), Simfonio (1895), Maria (1897), Agnès (1900), Ramon (1902), Maria (1904), Artur (1908), Agustí (1909) i Sadurní (1912). No tots ells van superar la infantesa; la primera nena va morir als dos anys, igual que la primera de les dues Maries, i l'Artur als 3 mesos, precisament el mateix dia que ho va fer la seva iaia Teresa. El que portava el curiós nom de Simfonio va sobreviure i va casar-se a Sant Just Desvern. L'Agnès ho va fer amb Francesc Elias de Rubí, i la Maria va entrar de jove a cal Tinarro de Sant Martí de Torroella.
De l'oncle conco Jaume sabem que el 1890 va comprar a gràcia la casa i la terra de cal Pere, pagant-ne 650 pessetes pels immobles i 100 per les 8 càrregues de vi que omplien la tina. Quan va fer testament el 1908 va deixar aquests drets al seu nebot Josep Torras Giralt.

Hi ha un interval de la història de la casa que ens és desconegut, així que el refarem amb suposicions. Segons un dels informadors més ancians del poble, el Naio i la seva dona van marxar cap a Barcelona o algun lloc de la seva àrea metropolitana poc després de 1926. La casa la va comprar, juntament amb la casa veïna de cal Jaumet, el 1927 Martí Serarols Pelfort, un fadrí de cal Bisbe.
Ramon Pelfort de cal Pere va ser represaliat després de la guerra i ficat a la presó, igual que el seu cosí Martí Serarols, amb qui compartia ideals republicans. L'amo Santpere va desnonar de casa al Pere i llavors el Martí els va deixar cal Naio. La dona del Ramon Pelfort i les dues criatures petites s'hi van estar uns tres o quatre anys, fins que van poder tornar a casa seva.

Quan el Martí va sortir de la presó es va trobar que la seva dona havia fugit i, per no estar sol, va acollir-se a casa de la seva germana Enriqueta, que era la jove de cal Xisco de la Pabordia. El 9 de desembre de 1968 Martí Serarols es va vendre a Francesc Bonvehí Serarols les dues cases ruïnoses per un preu simbòlic.
El 31 de març de 1977 Francesc Bonvehí es va vendre les dues casetes a Jaume Soler Gras, natural de Sant Joan i resident a Sant Boi de Llobregat.
El nou propietari va fer obres a cal Jaumet, va ensorrar els coberts i va endreçar l'entorn. Pujava a Camps amb la seva dona els caps de setmana fins que el 21 de novembre de 1985 es va vendre la finca a Valentí Carné Portella i Antònia Bernaus Torras, els propietaris actuals.

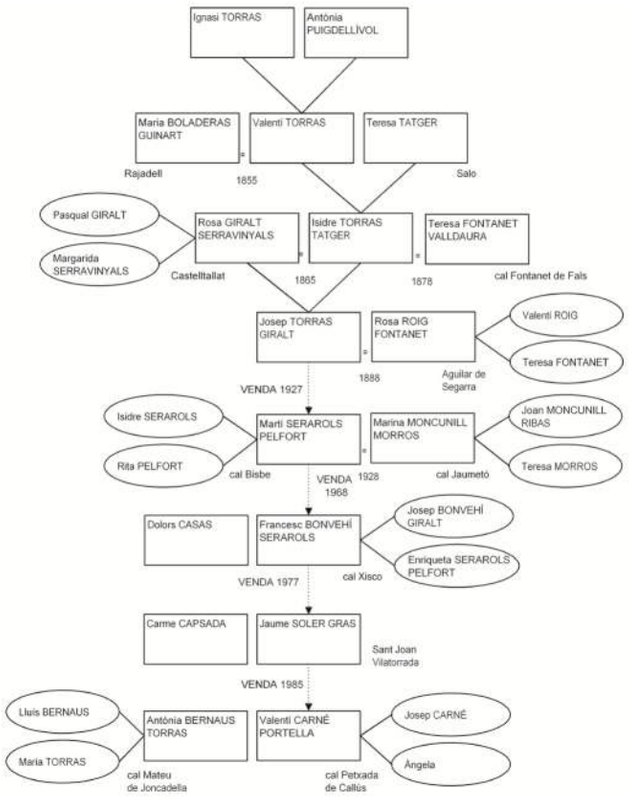

EL SANT CRIST DE CAMPS

La troballa

Els orígens mítics d'aquesta imatge són similars als de les maredédéus trobades. Amb petites variacions, la troballa miraculosa sempre anava a càrrec d'un pastoret o persona de baixa condició, després d'un temps de domini sarraí o d'algun altre invasor que havia anorreat el cristianisme de la contrada. Aquesta explicació de l'origen de les imatges trobades potser no és tan màgica com sembla i podria tenir una certa lògica. Era evident que davant d'una situació de guerra i pillatge tothom s'afanyava a amagar els objectes de valor, amb l'esperança de recuperar-los un cop passada la maltempsada. Els objectes litúrgics i les imatges dels sants tenien un gran valor simbòlic pels clergues i per aquest motiu era lògic que els amaguessin per evitar-ne el robatori o la destrucció. Sense anar gaire lluny, això mateix va passar al començament de la darrera guerra civil. Per altra banda, el sentiment religiós prohibia destruir una imatge vella quan era substituïda per una de nova, així que s'optava per enterrar-la. Això va passar a l'ermita del Grau de Fals, on la imatge romànica de la maredédéu va ser soterrada sota el paviment quan la van canviar per la maredédéu moderna i no va ser descoberta fins a finals del segle XIX arran d'unes obres. Aquests tresors amagats no sempre es recuperaven, a causa de la mort o l'oblit dels que servaven el secret del lloc de l'amagatall. Molt de tant en tant, els buscadors de tresors i els arqueòlegs tenen una gran alegria quan es descobreix accidentalment i surt a la llum algun d'aquests dipòsits, on s'acumulen objectes i riqueses de molts anys d'antiguitat. La troballa de maredédéus per part dels pastorets i pastoretes podria tenir doncs aquesta explicació, que la imaginació popular i la fe dels devots convertia en miracle.

Col.lecció Pelfort

Fotografia de l'antic Crist

Segons la tradició oral que va recollir mossèn Valentí Noguera en l'opuscle o llibret que va escriure sobre la història de Camps i Fonollosa el 1903, la creu va ser trobada a prop l'antiga capella de Sant Esteve. Estava amagada dins d'un pou *" fins que la divina Omnipotencia, passada la invasió dels moros, es dignà descubrirla per medi d'un bou dels parells de casa Coma, que molts dies se'ls perdé per anar a genollarse en aquell lloc de tant tresor, y gratar la terra com si convidés a descobrirlo, y aquest prodigi repetit varies vegades, y a la presencia d'aquells bons pagesos, feu que ab gran ardiment y millor voluntat es descalsés tot aquell terrer fins a topar ab la llastimosa Figura"*.

Col.lecció Planas

Portada del goig

Devoció al sant Crist

En el llibret de mossèn Noguera s'esmenta una dada extreta de l'arxiu parroquial, avui desaparegut, que demostra que el culte al Sant Crist ve de lluny. En el testament de Joana Vila, muller de Joan Coma, fet el 3 de febrer de 1585, entre d'altres llegats piadosos, la dona va *"dexa sis reals per al crosifici de Cams, ce sian pagats com lo adobaran"*.

Era corrent que els feligresos de Camps i rodalies deixessin en els seus testaments llegats al sant Crist. No en tenim massa exemples, perquè la majoria de testaments s'han perdut, però es pot citar el de l'hereu del mas de la Vall de Fonollosa, que el 1699 va deixar una quartera de blat, o el de Josep Vila de Sant Mateu que el 1743 va deixar 22 lliures, o el de l'amo del mas Dalmau de Rajadell que el 1808 va deixar un capital de 100 lliures als administradors del sant Crist, perquè dediquessin les rendes al culte. Després de la seva defunció, el nét Isidre Dalmau va assignar al sant Crist les parts d'una peça de terra, que rendien una quartera i quatre quartans de blat cada any.

L'organització i administració del culte al sant Crist anava a càrrec de la confraria, que estava formada per tres priors que s'anaven rellevant periòdicament. La confraria tenia cura de la capella, recaptava les almoines i administrava les rendes. Com feien les altres institucions

religioses de l'època, els diners de les donacions dels fidels s'invertien en forma de censals, que generaven unes rendes regulars i segures. Per exemple, el 1715 els priors van vendre un censal de 100 lliures a l'amo de Caselles, censal que va ser quitat el 1765 junt amb 100 lliures més de pensions endarrerides.

Una altra mostra de devoció popular que s'ha mantingut fins fa pocs anys és el fet que moltes cases tenien penjat al menjador un quadre amb una fotografia retocada de la imatge, d'una mida de 50x70 cm.

Processons

La gran preocupació del pagesos era la pluja. Quan aquesta s'endarreria, la collita se'n ressentia, però si la secada durava massa es podia perdre tota la collita i la població patia misèria i fam. L'única cosa que podien fer els pobres pagesos era resar. El rector s'ocupava de dirigir les solemnes rogatives a Déu i a tots els sants demanant la pluja, però si al cap d'un dies els precs no eren atesos, es treia el sant local en processó, i si tampoc feia ploure, al final es treia el "sant Cristo gros", la relíquia més preuada. En el dietari del sastre Salvador Devant de Fonollosa hi ha un apartat dedicat a les processons al sant Crist de Camps, que tenien lloc en moments de gran necessitat de pluja. Va recollir testimonis anteriors al seu temps, com per exemple aquests dos:

> Primeramen lanÿ de 1680 varan traura la ÿmatje del glorihos Sant Chisto de Camps per nesesitat de Aÿgua ÿ nos socoregue ab habundancia ab promtitut
>
> Lo Dia 27 Del Mes de Abril de lanÿ 1691 setregue la ÿmatje del glorios Sant Chisto de Camps per Averi nesesitat de Aÿgua ÿ no plogué per nostros pecats Cap gota ÿ de haxo fas la presen mamoria jo Christofol Casas de Funellosa del bisbat de Vich

Segons la tradició, uns anys després es va treure el crist per tercera i darrera vegada. Va caure una pedregada seca, però no va fer malbé res de la collita, només que una pedra va trencar un dels dits del peu de la imatge.

El sastre Devant també va donar compte de les vegades que al llarg de la seva vida va caldre acudir al sant Crist per fer ploure. De vegades funcionava i d'altres no, però la fe es mantenia, perquè la culpa no la tenia la divinitat sinó els pecats dels homes.

El 22 d'abril de 1749 es van congregar els pagesos a Camps i les seves pregàries van donar fruit el dia u de maig, que va ploure amb abundància. Del 10 al 20 d'abril de 1752 hi va haver pregàries diàries, el 21 es va fer la processó i el dia 26 va arribar l'esperada pluja. El 10 de juny de 1770 es va anar a Camps en processó, una setmana més tard va ploure i el dia 27 va tenir lloc l'acció de gràcies, amb acompanyament d'una colla de músics de Manresa. El 17 de juny de 1771 es va implorar la pluja i aquell mateix dia va començar a ploure i no va parar en tres dies.

L'any pitjor va ser el 1775. Les pregàries van començar el 17 de març, el 20 d'abril es va fer la processó, però no van caure les primeres gotes fins el 16 de maig, però tan poca cosa que no es va salvar la collita. La secada va ser general per tot Catalunya. El 1779 es van fer les rogatives el primer de juny i l'endemà ja va ploure. El 1780

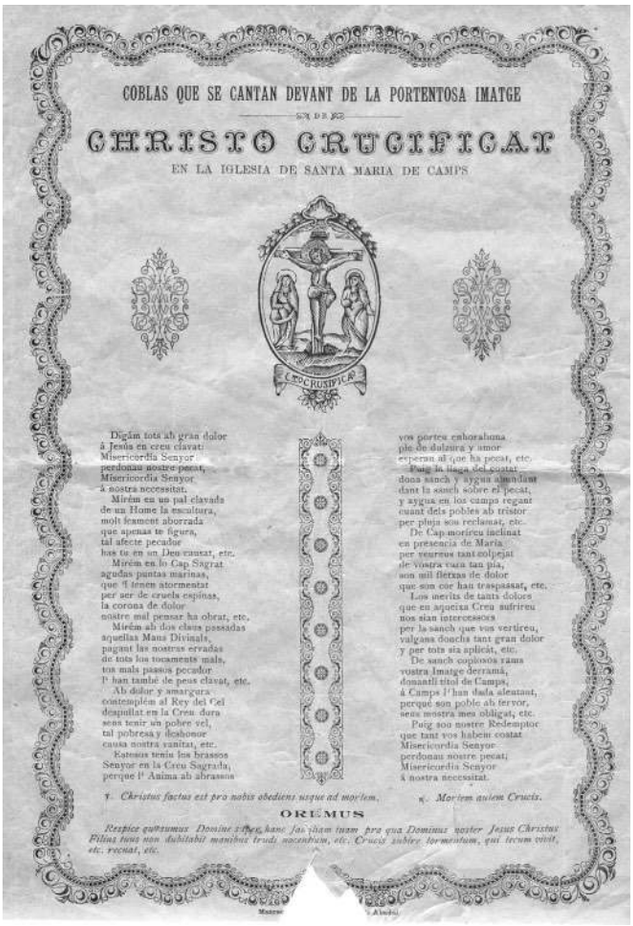
COBLAS QUE SE CANTAN DEVANT DE LA PORTENTOSA IMATGE

DE

CHRISTO CRUCIFICAT

EN LA IGLESIA DE SANTA MARIA DE CAMPS

Col.lecció Pedro

Goig del sant Crist

també va ser sec, la processó al sant Crist va tenir lloc l'u de juny i va anar bé, perquè va ploure una mica els dies 5 i 6, i amb abundància el dia 8.

Segons el dietari:

> any de 1782 comensaren de fer pregarias lo dia 2 de juny y feran vot de anar al glorios sant Christo de Camps lo dia 18 de juny y no pogueran alcansar pluja per moltas pregarias que feran per causa de nostros pecats.

Aquell any la secada va durar de primers de maig fins l'11 d'octubre.

Un altre any desastrós va ser el 1788. Malgrat les diverses tandes de rogatives i processons, el cel es va fer el sord i pràcticament es va perdre tota la collita.

Alguns dels parroquians més vells del poble encara tenen el record de les ocasions en què a la dècada dels 40 es va despenjar la creu dels seus suports i va ser treta en processó.

La destrucció del sant Crist

A primers del segle XX mossèn Noguera va amidar acuradament la capella i la imatge, donant les següents dimensions; La capella del Sant Crist 3,80 de llarg i 3,40 d'ample. La imatge 1,61 d'alta i 1,10 de clau a clau. La creu 2,40 i el travesser 1,49.

Al marge de la devoció que la imatge inspirava a la gent de Camps i dels pobles veïns, tenia una qualitat artística i antiguitat que van ser reconegudes per Lluís Rubiralta, que la va incloure entre els objectes que havien de formar part del fons del museu d'àmbit comarcal que va projectar el 1936, amb la intenció de protegir el patrimoni de la destrucció que l'amenaçava. No hi va ser

Mans del sant crist vell

a temps i quan va pujar a Camps a recollir-la l'octubre d'aquell any es va trobar que la creu ja havia estat destruïda per un escamot anticlerical.
Joan Colillas, de cal Tomàs de Camps, va ser testimoni directe de com una colla de forasters arrencaven la imatge a cops de mall i la cremaven, juntament amb altres fustes de l'altar i les capelles, al davant de la porta de l'església. Quan van haver marxat, el Joan va entrar a l'església i va trobar les mans del crist encara clavades amb els claus a la creu. Les va arreplegar i les va ocultar a casa seva, en un amagatall a la paret de la cort dels porcs. Acabada la guerra, les va lliurar al rector i aquest li va suggerir de fer una urna de vidre per exposar-les, cosa que va fer ell mateix, ja que era fuster d'ofici.
Un cop acabada la guerra, els emboscats es van proposar fer una col·lecta i pagar la nova imatge, però hi va haver problemes, perquè un propietari del poble volia fer-se'n càrrec ell sol. Però finalment van ser els emboscats qui la van pagar. Segons una relació que s'ha conservat, van participar en la col·lecta 66 persones i es van recaptar 2.953 pessetes.
La talla de la nova imatge, igual a l'antiga, es va encarregar als tallers Puntí de Vic, i la còpia es va basar en les fotos que se'n conservaven. Aquesta reproducció és la que actualment es troba a la capella del Sant Crist.

Goigs

Es desconeix l'antiguitat de les cobles o goigs dedicats al sant Crist. N'hem localitzat quatre edicions impreses, però cap d'elles porta la data. La que sembla més antiga procedeix de l'arxiu del mas Boixeda de Fals i a la part superior té un gravat al boix de forma quadrada on hi figura el crist clavat a la creu, flanquejat pel sol i la lluna, i amb una ciutat al fons. El títol és: "GOIGS QUE SE CANTAN DEVANT DE LA PORTENTOSA IMATGE DE Christo Crucificat en la Iglesia de Sta. Maria de Camps". A la part inferior, sota d'una oració en llatí hi ha la llegenda: "Manresa: Per Ignasi Abadal, Estampér del Gobern per l'Rey N.Sr. (Q.D.G.).
Un altre goig, procedent de la col·lecció Planes, consisteix en un full doble. A l'esquerra hi ha un gravat que ocupa gairebé tota la plana i representa el crist crucificat, amb els mateixos elements anteriors, però a més, té a banda i banda dos personatges, un home i una dona, que tenen l'aurèola de santedat al cap. El nom del gravador és MOYA i a sota hi ha la llegenda "SANT CRISTO DE CAMPS". La plana de la dreta està encapçalada pel mateix títol del primer goig i un gravat petit on hi ha la creu i els dos sants. A sota del text, al peu del full hi ha la llegenda: "Manresa. Imprenta de ABADAL, plasa del Olm".
De la tercera edició n'hem trobat dues varietats, als arxius de cal Pelfort i de cal Pedro. El primer costa d'una sola plana, mentre que el segon es doble. El gravat de l'esquerra és igual que l'anterior, però el text és lleugerament diferent: "S.CHRISTO DE CAMPS". En el títol de la plana de l'esquerra s'ha canviat la paraula "Goigs" per "coplas". El gravat del crist té forma oval i el text està emmarcat per sanefes florals. El peu de pàgina és el següent: "Manresa: Imp. de la Vda. y fill de Abadal".
Finalment, hi ha una reedició moderna de les "Coblas" encapçalada per una fotografia antiga del sant Crist que ocupa més de la meitat de l'alçada.

El text és el mateix en totes les edicions que hem comentat. El primer verset fa:
"Digam tots ab gran dolor
A Jesús en creu clavat
Misericordia Senyor
Perdonau nostre pecat,
Misericordia Senyor.
A nostra necesitat."
A continuació segueixen nou estrofes diferents i s'acaba amb el darrer verset:
"Puix sou nostre Redemptor
Que tant vos habem costat
Misericordia Senyor
Perdonau nostre pecat,
Misericordia Senyor.
A nostra necesitat."

Els goigs es canten només el dia de la festa major, que és per la Santa Creu, el 3 de maig. Després de cada estrofa es repeteix la tornada. Existeix una partitura de la tonada, ja que de vegades s'ha cantat amb acompanyament musical.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 27 Setembre 2015

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS COMA (3ª PART)

Les Quotidianes de la Seu; la banca de l'època

Salvador Coma va agafar les regnes a partir del seu casament, que va tenir lloc l'abril de 1730 amb la noia Agnès, filla del paraire manresà Isidre Oller, segon marit de Francesca, la mestressa del mas Massana de Rajadell. La núvia va rebre 400 lliures del seu germanastre Pau Massana i els vestits es van pagar amb les 140 lliures que li va regalar l'oncle Francesc Oller de Barcelona.

El Salvador i l'Agnès no van tenir descendència masculina i el cognom Coma es va perdre després de molts segles. Van tenir dues noies, la pubilla Teresa Maria i la seva germana petita Francesca, qui el 1772 es va casar amb Manel Portalis d'Òdena.

Una de les primeres accions que va fer el nou amo Salvador Coma va ser establir als germans Joan Anton Serarols, dos fadrins del mas Cerarols de Fonollosa, un mas anomenat Pedrafita, l'actual Casalot. Va ser el setembre de 1732, i el juny de 1734 va vendre's les herbes dels masos Pedrafita i Coma a Joan Semís de Coaner per 100 lliures. El 1739, amb la finalitat d'agrupar una colla de deutes antics, va crear un censal de 638 lliures a favor de les Quotidianes Distribucions de la Seu, la institució de crèdit més important de l'època. Per mateix motiu el 1738 va crear un altre censal de 230 lliures. Aquests censals representaven una càrrega considerable i, el 1749, per pagar 442 lliures de pensions endarrerides a la Seu, es va veure forçat a crear un nou censal a favor de l'amo del mas Torre de la Llavinera. D'aquesta manera els deutes anaven creixent com una bola de neu muntanya avall.

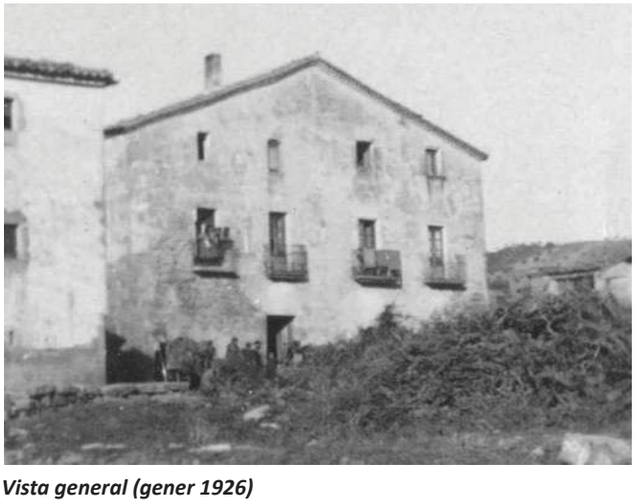

Arxiu Villegas

Vista general (gener 1926)

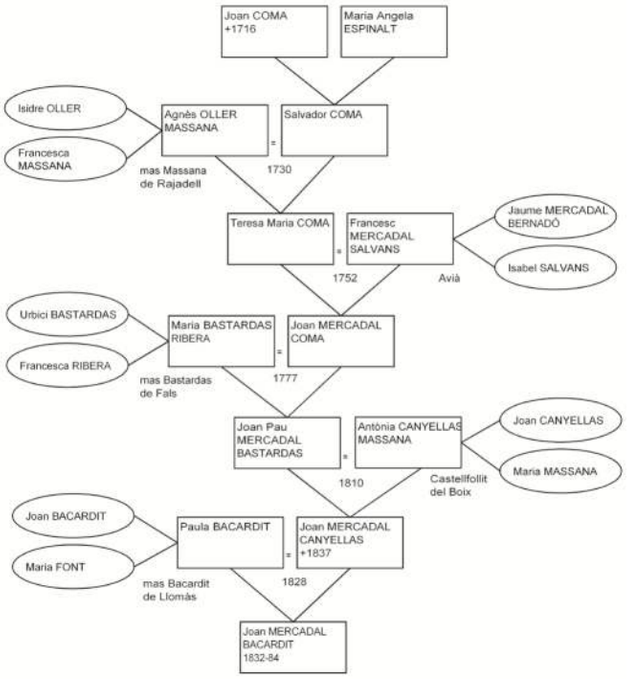

El 1736 el Salvador va reconèixer deure al pastor de casa Isidre Oller 128 lliures, pel treball de guardar el ramat durant set anys i sis mesos. El pastor se'n va anar a Rubió i, cansat de reclamar els cèntims, va apel·lar a la justícia. L'agost de 1739 es va presentar a la casa Coma el batlle disposat a cobrar i la mestressa Agnès va dir-li que el seu home era fora i que no tenia diners. Aleshores el batlle va fer inventari de la roba, bótes, blat, joies, estris de cuina i de pagès, i tot el que va trobar dins de la casa i ho va prendre en penyora. Uns dies després el pastor va cobrar, però no el va pagar el Salvador Coma, sinó l'amo de la Vall, amb qui eren cunyats, ja que la dona del Vall era germana de l'Agnès.

El 1738 el Salvador va vendre a gràcia per 100 lliures a un conco del Junyent el quarto dit la Golfeta, que tenia una finestra amb vistes esplèndides al cementiri de Camps. L'estadant tenia dret a cuina i al forn de coure el pa i podia disposar d' un hort a la Devesa amb capacitat de plantar-hi cent cols. També podia menjar raïms de les vinyes del Coma, sense abusar, i endur-se uns arganells de raïms per penjar i fer panses, a canvi de treballar una setmana a les vinyes. El 1744 el Salvador va establir un tros de 4 quarteres per plantar vinya al Pla dels Aubas o Albes a Jaume Closa de Fonollosa. El 1752 va fer un

establiment similar de 2 quarteres a Pere Biadiu als Escaners, i de 6 quarteres a Martí Jaumeandreu de Fals al Pla de la Creu de Camps.

La pubilla Coma

Teresa Maria Coma es va casar amb Francesc Mercadal Salvans, oriünd de la parròquia de Sant Martí d'Avià. Van fer capítols el 3 d'agost de 1751 a casa del notari Clarís de Berga. A finals d'aquell any el pubill, ja governant el mas Coma, va donar 100 lliures a l'amo del Junyent per recuperar la Golfeta, empenyorada pel seu sogre. El 1765 tenia el càrrec de col·lector de les almoines i aportacions per la construcció de la nova església parroquial. El gener de 1766 va passar comptes amb els seus tutors, els quals li havien administrat el patrimoni que li havia llegat el seu avi Pere el 1740, que consistia principalment en el mas Serrapinyana de Clarà, una sufragània d'Avià. Va aprovar els llibres de comptes i va agrair als tutors que haguessin vetllat pel seus interessos amb honestedat. L'agost de 1766 va cobrar del metge berguedà Cristòfol Sastre 580 lliures de la quitació d'un censal que el Mercadal havia heretat del seu pare Jaume. Aquell any es va inaugurar una nova pallissa al costat de la masia. La dovella que tanca la volta porta gravat el nom del Mercadal i l'any.

FRA NCO
MA RC
AD AL
17 66

El 1777 va establir a rabassa un terreny de 3 quarteres a Josep Vila i li va donar cinc anys per tenir-lo plantat de vinya. El parcer havia de donar el quart i no podia menjar raïm ni endur-se'n per fer panses sense permís de l'amo. L'entrada de l'establiment va ser de dues gallines. La masia Coma ha sofert moltes ampliacions al llarg de la seva llarga història. Va ser a l'època del Francesc que va adoptar la forma aproximada que té ara. L'impressionant portal de dovelles que mira a migjorn porta gravat l'any 1754 i una de les finestres del primer pis el 1777.

Segons va anotar el sastre Devant en el seu dietari, Francesc Mercadal va morir el 17 de febrer de 1790.

Abans de marxar d'aquest món havia deixat, en col·laboració amb la pubilla, àmplia descendència. A més del primogènit Joan, hi havia el Francesc, el Pau i l'Esteve, i quatre noies, la Maria, la Francesca, la Rita i la Teresa. La Maria es va casar amb Jaume Cots, el propietari del mas Bruquesses de Rajadell, i la Rita amb Jaume Lladó Sivila de la quadra de Cerarols de Súria. Els dots foren de 700 lliures i el vestit de noces que va lluir la Rita va consistir en unes faldilles de domàs de flors naturals, gavardina i gipó del mateix teixit i una caputxa del millor vellut.

La pubilla Teresa Maria va fer testament el 18 de març de 1790 i codicil l'octubre de 1796. Va demanar uns funerals de 15 capellans, va deixar 250 lliures a cadascuna de les tres filles que li quedaven solteres, 50 lliures al Francesc i 25 al Pau i l'Esteve. Als dos darrers els va deixar una vinya a cadascú, per la qual ells no havien de pagar parts però sí els seus descendents. El Pau Mercadal es va quedar a Camps i va construir una casa que es

Arxiu Puiggros

Entrada abans de les reformes

va anomenar cal Pau, mentre que el seu germà Esteve va emigrar a Sallent i posteriorment a Guardiola. La pubilla va deixar l'herència al Joan.

Desgràcies de la Guerra del Francès

Joan Mercadal Coma havia fet capítols el 10 de desembre de 1777 amb Maria, una de les moltes filles d'Urbici Bastardas i Francesca Ribera, els amos del mas Bastardas de Fals, els quals van dotar la noia amb 650 lliures i li van donar un complet aixovar amb quatre vestits i altres coses. El sogre no va ser un bon pagador i el rebut del dot no es va signar fins el 1806.

Del matrimoni en coneixem els fills Joan Pau, Joan, Esteve, Isidre, Maria i Antònia. El Joan, nascut el 1788, va ser quintat i havia de formar part del regiment d'infanteria lleugera de voluntaris de Cardona, però se'n va escapar mitjançant el pagament a l'exèrcit de 750 duros. Treballava de teixidor de lli i va arraconar uns bons estalvis, però la seva situació va millorar en casar-se el 1820 amb Ramona Riera Espluga, la pubilla del mas de la Riera de Coaner, un mas amb més de 100 quarteres de terra. El Joan va fer una aportació o dot de 800 lliures i molta roba. Els diners eren seus i no va voler demanar res als pares, sinó que fins i tot els va donar 200 duros un cop que els necessitaven. El Joan va ser un home d'una gran longevitat, ja que va viure fins a l'edat de 93 anys. No va tenir fills i el mas de la Riera va passar a un nebot. L'Esteve va construir cal Passadret, l'Isidre va establir-se

Arxiu Puiggros

Llinda d'una cambra de la sala

Clau de volta de la pallissa (F.Marcadal 1766)

a Copons, l'Antònia es va casar el 1809 amb Francesc Morera de cal Paisà i la Maria el 1796 amb l'hereu Santpere.

Joan Mercadal seguia posseint alguna propietat a Avià, perquè el 1806 va reclamar uns diners que havia pagat de més al cadastre. La Guerra del Francès va ser una desgràcia pel país i va afectar als propietaris, que es van veure afeixugats amb impostos extraordinaris. Joan Mercadal es va haver d'endeutar fortament per aquest concepte. El 1810 va vendre's les parts d'una peça dita el Clot de la Caseta al sastre manresà Miquel Gomis per 300 lliures. El maig de 1812 ell i el seu fill es van vendre les parts de la "Vinya Gran" al comerciant Salvador Puig per 1.000 lliures, i la divuitena part de les collites del mas Coma a Francesc Miquel de Manresa pel preu de 1.500 lliures. Un apartat del contracte era que *"nosaltres dits venedors cedim al dit comprador y a la sua familia habitacio en nostra casa principal sempre y quant de haverse de despatriar de la present ciutat de Manresa per alguna invasio del Enemich, y juntament donar habitacio y palla als seus animals sens ninguna paga per la habitacio"*
El febrer del 1813 els Coma van vendre's a dos traginers una quinzena de les parts dels parcers a canvi de 1.400 pessetes i mitja quartera d'olives. L'abril següent van crear un censal de 200 lliures a favor del rector de Fonollosa, que va justificar "per ocorrer al pago dels crescuts gastos de la actual guerra, me es forsós per satisferlos fer esta venda". El 1814 van empenyorar a Josep Selva de Castelltallat una vintena part de la collita de cereal per 2.300 lliures. El 1816 la guerra s'havia acabat, però encara va caldre manllevar 400 lliures a Pere Parcerisas de Rajadell.

Un aixovar de luxe
Joan Mercadal va morir el 1817 i el seu successor va ser Joan Pau Mercadal Bastardas. El Pau va concertar matrimoni el desembre de 1810 amb Antònia, filla de Joan Canyellas i Narcisa Massana, propietaris de Castellfollit del Boix. El dot va ser de 1.000 lliures i dins de les dues calaixeres de noguer hi havia sis vestits de primera qualitat, entre ells un de seda negra.
La seva descendència va estar formada per Maria, casada el 1833 amb Joan Torrededia de Matamargó, la Josefa el 1839 amb Josep Ferrer Viadiu de Castellar, i l'hereu Joan.

Joan Mercadal Canyellas va fer capítols el setembre de 1828 amb Paula, filla de Joan Bacardit, hereu del mas Bacardit de Llomàs i de la Casa Nova, i de la seva dona Maria Font. El dot va ser de 1.000 lliures i a l'aixovar hi havia nou vestits complets, quatre de seda, dos de vellut i tres de panyo. Tots eren de teixits macos i no sabem quin dels vestits va utilitzar la núvia el dia de les noces, però si nosaltres n'haguéssim de triar un ens quedaríem amb aquell que tenia el gipó de vellut de seda, les faldilles d'indianes franceses i la mantellina de cristall.
La parella va engendrar el Joan, la Maria i la Caterina. El mas Coma era una casa forta i les seves filles s'havien de casar per força amb hereus de categoria similar. La Maria la van donar el 1855 a Pere Canals Moncunill, l'amo del mas Canals de Montesquiu de Sant Joan de

Vista des del nord

Vilatorrada i la Caterina el 1862 a Francesc Junyent Garriga, l'amo del Junyent. Les dues es van endur un dot 1.500 lliures, una quantitat adient al nivell econòmic de les famílies. La Maria va enviudar relativament jove i es va trobar el mas tan hipotecat que el 1884 se'l va haver de vendre per 18.000 duros.

La defunció de Joan Mercadal Canyellas es va produir el 10 de maig de 1837 i no va ser de mort natural sinó violenta, ja que va ser executat per les autoritats isabelines. L'amo del mas Coma, com la majoria de les cases de la zona era un simpatitzant declarat de la causa carlina. No sabem fins a quin punt es va significar, però consta que el 1836 va ser empresonat a Súria per les forces governamentals. Va poder eludir la presó, perquè el seu oncle Joan Mercadal, el que estava casat a la Riera de Coaner, va pagar un rescat de 120 lliures, tal com va fer constar en el testament.

CAL TINAI

Joan Comas, l'amo de Caselles, tenia la política de fer establiments a rabassa amb possibilitat de fer-se una casa al tros, que tenia un doble avantatge. D'una banda s'assegurava la permanència del parcer, i d'una altra ingressava uns calerets extres. Va ser un precursor de la política de requalificar sòl rústic en urbà, que tant d'èxit va tenir a finals del segle XX. A la perifèria de la seva heretat, tant en terme de Camps com de Fals, va fer nombrosos establiments que van donar lloc a una trentena de les cases actuals.

Un d'aquest establiments va ser el que va fer el 30 de novembre de 1795 a Valentí Grau. Li va cedir *"aquell tros de terra rocosa per edificarhi y ferhi casa, hera y lo que vulga, de tinguda de setanta palms a tot quadro, que tinch y possehesch en lo terme de Camps, en la partida dita devant la solana del Hostal"*.Li va concedir el solar edificable junt amb el dret de pas i el permís de tenir un ruc pasturant dins de les terres de Caselles, del cingle en avall.
També li va deixar un tros de dos quartans per fer hort i una peça erma de tres quarteres, a la partida dita *"Sobre lo Single de la Solana del Moli"*, per plantar-hi ceps. Els tractes contemplaven un període de 12 anys per tenir plantada la vinya, si no la perdia, i l'obligació de donar la cinquena part de cereals i el quart del vi i les olives. El preu de l'establiment de la casa va ser de 80 lliures i l'entrada de la vinya un parell de pollastres.

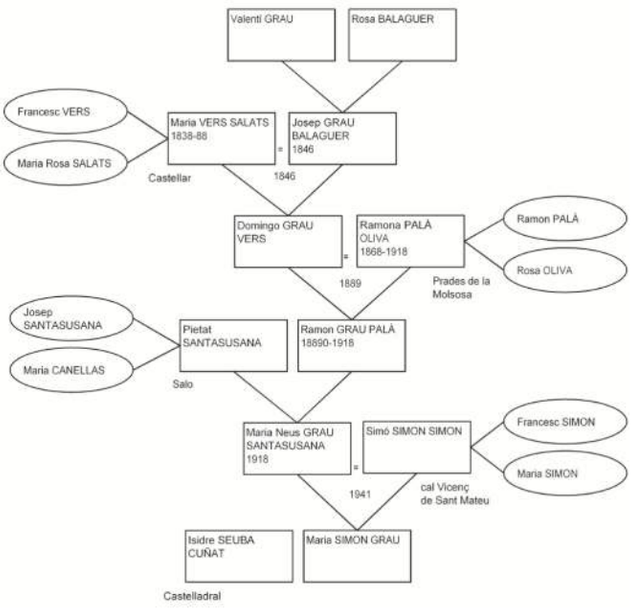

Els germans Valentí i Josep Grau eren de Fals i els dos eren coneguts amb el sobrenom de "Tinai", que potser ja els venia del pare. El Josep va edificar una casa al Raval de Fals el 1799 i el Valentí la que ens ocupa, i les dues cases van ser conegudes com cal Tinai. Un tinai o tinall és un recipient, generalment d'obra, per guardar el vi.

El Valentí es va casar amb una dona dita Rosa Balaguer i el seu successor va ser Josep Grau Balaguer, el qual l'abril de 1846 va fer capítols matrimonials amb Maria,

Parets enrunades

filla de Francesc Vers, moliner de Castellar, i Maria Rosa Salats. En l'acte dels capítols el pare els va fer hereu, amb una reserva de 100 lliures per disposar lliurement. Els pares de la Maria li van donar 50 lliures, dues caixes de pi, dos llençols, sis camises de bri, dues coixineres, dos tovallons, una tovallola, unes estovalles, una vànova i un vestit compost d'unes faldilles negres d'estamenya i un gipó de columbriana.
El matrimoni va engendrar un sol noi, el Domingo, i quatre noies, que portaven els noms de Caterina, Llúcia, Maria Rosa i Teresa. Hem aconseguit els matrimonis de dues d'aquestes; la Caterina es va casar el 1874 amb Josep Garriga Coromines de Santpedor, i la Maria el 1877 amb Josep Grau Vila, un fadrí del mas Santpere que era molt més gran que ella.
Josep Grau va morir el 1871 i la seva dona ho va fer el 1888.

Domingo Grau Vers va néixer el 8 de novembre de 1861. En l'inventari dels béns heretats del pare que va fer el 1889 va fer constar que la vivenda es trobava en estat ruïnós. Potser hi va fer obres, perquè en la relació de cases de 1894 hi van posar que la casa era de recent construcció.
El Domingo va casar-se a final de maig de 1889 amb Ramona Palà Oliva, de Prades de la Molsosa. Van tenir tres fills, el Ramon, el Josep i el Francesc.
L'hereu Ramon es va casar amb Pietat Santasusana Canellas, de Salo, però l'octubre de 1918 es va morir, quan només tenia 28 anys, deixant una criatura de dues setmanes d'edat, la Maria Neus. Dos dies més tard es va morir la seva mare. Van ser víctimes de l'epidèmia de grip que va delmar tants països.
La vídua i la nena petita van deixar la casa maleïda per la mort i van anar a Salo, on la Pietat va fer segones núpcies amb Valentí Vilalta, de cal Cisteller.

La casa deshabitada la van posar a lloguer. El 1922 s'hi estava el matrimoni format per Jaume Tomasa Palà i Roser Grau Cebrià, ell de Castelltallat i ella de cal Passadret. Després d'ells s'hi van estar una temporada Pere Arnau Carol d'Aguilar i la seva dona Pepa Morera Vila de cal Més Xic, i entre 1934 i 1937 els llogaters foren Do-

mingo Casafont Vantolrà i Carme Vendrell Bernadich, de Solsona i Sorba, respectivament. Hi ha qui recorda que s'hi estava la Rosa, una germana d'Antònia Carol Forns, de cal Pedro, amb el seu home Jordi Arnau Serravinyals i un xicot anomenat Jordi. Tant l'un com l'altre Jordi, tenien força mala fama, perquè, si bé eren molt treballadors, s'ajuntaven amb altres i baixaven a Manresa a jugar-se els quartos i fer bestieses.
Després la casa va quedar buida bastants anys. Fins el 1960 encara conservava la teulada i servia de refugi per dormir als pòtols i pobres que passaven. Mica a mica es va anar ensorrant fins a quedar en l'estat actual.
La part millor conservada és la tina que hi ha adossada a la casa.

Retornant als propietaris, la nena Maria Neus quan va ser gran es va casar amb Simon Simon Simon, l'amo d'una casa de Sant Mateu dita cal Vicenç. Els va casar l'ecònom Josep Suñé el 28 de juny de 1941. La Neus tenia llavors 23 anys i el seu marit 30. Van tenir una única filla, la Maria Simon Grau, l'actual propietària. La Maria i el seu marit Isidre Seuba Cuñat, de Castelltallat, tenen

Ruïnes de cal Tinai

tres nois, el Xavier, el Simon i l'Isaac, i tenen la intenció de reconstruir la casa. Conserven l'hort de la vora del torrent, on hi ha un pou que té anomenada de tenir aigua abundant.

CAL SAMBLEIA

El raval de Pere Jutge està format per quatre cases, però antigament només n'hi havia una, una masoveria de Caselles, que correspondria a l'actual cal Tomàs. Els amos de Caselles van donar permís de paraula al seu parcer Joan Colillas per fer-se una caseta en aquella part i un temps més tard van voler legalitzar la situació. El 19 de gener de 1807 Joan Comas Casellas va vendre perpètuament al Colillas el solar de 60 per 60 pams on s'alçava la casa i el va autoritzar a fer una tina adossada. Amb la casa hi anaven dos horts, un d'un quartà tocant a les parets de la casa i un altre de 6 quartans a la Solana de l'Hostal. Aprofitant la visita al notari, l'amo Caselles va establir al Colillas dos trossos de terra, de 2 i 4 quartans, el primer situat a Fals i el segon a Camps. En aquests trossos hi havia de plantar "vinya clara" i donar el quart de la verema. La vinya clara tenia els rengles més separats i entremig s'hi podia sembrar. El preu de l'establiment va ser de 40 lliures. Una part del pagament es va fer en efectiu, però per les restants 12 lliures i mitja el Colillas va crear un censal, censal que va ser quitat el març de 1816.
Aquell mateix any, Jaume Fontanet, el propietari del mas Sant Andreu de Fals, va establir una vinya a les seves terres.

Joan Colillas es va aparellar amb Rosa Junyent i del matrimoni coneixem dos fills, el Ramon i el Josep, nascuts aproximadament el 1797 i el 1800. El petit es va casar amb Serafina Claret i va construir una caseta a Fals anomenada cal Tòrrec. Després la va abandonar i en va fer una altra a poca distància, cal Colilles. Les dues es trobaven en terme d'Oliveres de la Costa i actualment són un munt de runa.
El 7 de setembre de 1817 Joan Colillas, trobant-se greument malalt, va dictar testament al rector. Va fer hereu al Ramon. Al Josep li va deixar 10 lliures i a la muller

Arxiu Sambleia

Joan Vall i Margarida Feixas

l'usdefruit. Va gastar-se la major part de la seva fortuna en obres piadoses. D'entrada va destinar 69 lliures pels funerals i, a més, va ordenar que s'apliqués un censal de 200 lliures a la creació de dos aniversaris per misses a l'església de Camps. El censal li prestava Jaume Sant Andreu de Fals i el curiós és que la pensió no era en diners, sinó que consistia en dues quarteres de gra cada any.
El Joan va passar a millor vida el dia 25, mentre que la seva vídua Rosa Junyent va seguir vivint fins el 30 d'abril de 1838.

Ramon Colillas Junyent va concertar el 14 de setembre de 1818 matrimoni amb Maria, filla de Joan Bastardas i Francesca Muntaner, de cal Jan Bastardes. El dot va ser de 25 lliures i les peces de roba millors de l'aixovar eren dues faldilles d'estamenya i una de sarja, un gipó de panyo, un d'estamenya i un de "durantàs", una caputxa d'escot i dues de llanilla.
El matrimoni va donar quatre descendents, l'hereu Josep, el Ramon, la Maria i una altra noia. El Ramon es va

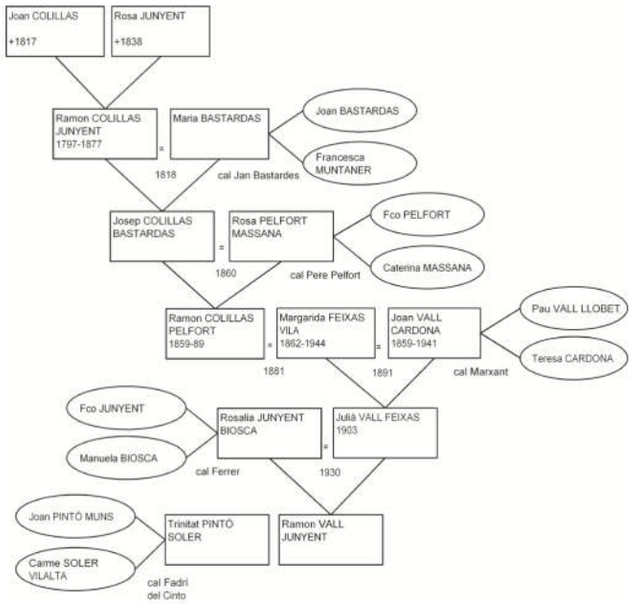

fer una casa a prop de la dels seus pares, que es va dir cal Còt, mentre que la Maria va marxar de casa el 1850 en casar-se amb el vidu Francesc Dalmau Viladés, l'amo de cal Francisquet de Fals.

Josep Planell Font, el nou amo de Caselles, va establir al Ramon el novembre de 1843 una feixeta d'hort d'un quartà i mig al vessant dret de la vall de Pere Jutge, que afrontava amb els horts del Marianet i de l'Esteve Torras. També un bosc de 8 quarteres a l'obaga. El bosc anava des de baix a la riera fins al camí vell de Fonollosa i Manresa, i el parcer l'havia de tallar i convertir en vinya en 9 anys. En el contracte s'especifica amb tot detall el calendari del treball de la vinya, un fet ben poc usual en els contractes de rabassa. Els ceps havien d'estar podats el 15 de març, esbrollats el 13 de juny, llaurats el 21 de juny i iniciar la verema el 15 d'octubre, a menys de tenir un permís per escrit en sentit contrari. La part de l'amo també era bastant inusual en aquestes contrades, el terç.
En aquest document Ramon Colillas porta l'àlies Sambleia, el nom de la casa. Segons la vox populi, el nom ve d' "assemblea", perquè allà es trobaven els representants dels tres pobles per discutir els assumptes del comú. Segons havia sentir dir als avis l'actual propietari Ramon Vall, els prohoms s'asseien al cobert de la premsa. Aquesta explicació no és inversemblant, perquè quan es van agrupar els tres pobles a mitjans del segle XIX no existia una casa de la vila o ajuntament per acollir els delegats de Camps, Fals i Fonollosa, que, recordem, havien de venir caminant dels pobles respectius. El raval de Pere Jutge és una cruïlla de camins, es troba pràcticament al centre geogràfic de l'actual municipi i molt a prop del punt de confluència dels termes dels tres pobles, la qual cosa justificaria que fos triat com el lloc de trobada més idoni.

El 14 de desembre de 1862 Josep Planell Marcet va establir a Ramon Colillas un solar de 50 per 45 pams per edificar-hi una casa. El solar afrontava per l'est amb la casa de Pau Vall, el Marxant, i per l'oest amb terra del mateix Colillas, però és curiós que no s'esmenti la casa del Sambleia. El preu va ser de 105 lliures.
Segurament aquest solar va servir per ampliar la casa ja existent, de fet, en l'arquitectura de la casa actual s'hi poden apreciar clarament tres etapes distintes de construcció, amb dos portals d'entrada independents. Una de les finestres del primer pis té una llinda datada el 1848.

El febrer de 1860 es va morir l'hereu del mas Montaner de Castelltallat i la Maria Bastardes, que hi tenia drets perquè la seva mare era una Muntaner, va reclamar-los. La pena era que el mas estava totalment arruïnat, però amb tot va aconseguir 100 lliures a canvi de la renúncia. El 1866 el Ramon va comprar al seu fill Ramon per 192 escuts la meitat d'una peça de 23 quarteres del mas Grau de Fals que tenia en establiment. El 1865 va fer inventari del patrimoni, que consistia en la casa amb la seva tina, valorada en 250 lliures, la vinya de l'obaga, 90 lliures, i un hort de secà de 2 quartans, 15 lliures.
El 2 de maig de 1874 Ramon Colillas Junyent va fer testament. Era llavors vidu i havia perdut el fill gran Josep. Va manifestar que volia dos capellans a l'enterrament, sis als funerals, i que després la família li fes dir 25 misses de sufragi. Va llegar 26'6 pessetes al Ramon, 3 pessetes a la Maria i 80 pessetes al nét Josep. Va fer hereu a l'altre nét Ramon Colillas Pelfort.
Segons un certificat de defunció, va morir a la tarda del 12 de desembre de 1877, a l'edat de 80 anys.

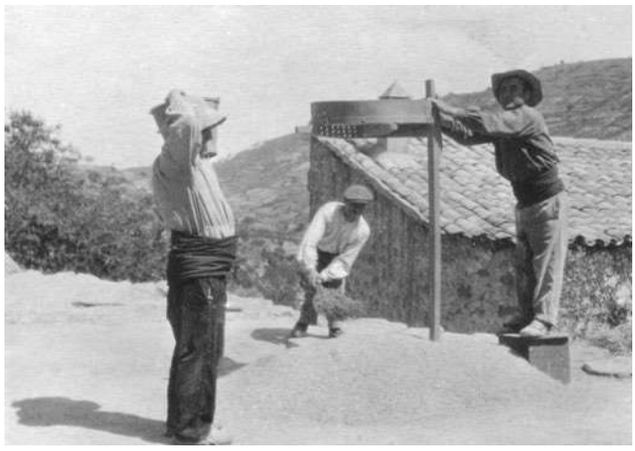

Arxiu Sambleia

Era de cal Sambleia

Josep Colillas Bastardas estava predestinat a ser l'hereu, però va premorir al pare i l'herència va saltar al seu fill. El Josep va fer capítols el 6 de maig de 1860 amb Rosa, filla de Francesc Pelfort i Caterina Massana, de cal Pere Pelfort. La mare i el germà van donar a la Rosa un dot de 25 lliures, una quantitat força modesta. La parella va tenir dos fills, el Ramon i el Joan, els quals van quedar orfes de pare a la infantesa. El Ramon es va quedar la casa mentre que el seu germà Joan va marxar a Barcelona a fer fortuna. Va aprendre l'ofici de fuster i després es va dedicar al negoci dels ous. Les coses no li van anar pas malament i amb els estalvis uns anys més tard va comprar cal Tomàs del mateix raval de Pere Jutge. A la casa de Camps només hi venia d'estiueig, ja que la seva vida era a Barcelona.

Ramon Colillas Pelfort va signar capítols matrimonials el 10 d'abril de 1881 amb Margarida Feixas Vila, de cal Cisteller de Camps, i van passar per l'església el dia 28. El Cisteller va donar a sa filla 133 pessetes en efectiu, una calaixera valorada en 30 pessetes i roba valorada en 60

Arxiu Mercè Colillas

Julià Vall amb la família i veïns del Raval (c.1932)

pessetes. El Ramon i la Margarida van tenir quatre fills, batejats amb els noms de Pepeta (1883), Maria (1884), Ramon (1886) i Antònia (1888). La Maria va morir jove, als 18 anys, mentre que la Pepeta i la seva germana Antònia es van casar amb els germans Josep i Manuel Torradas Soler, respectivament, de cal Racó de Fals. El Ramon va quedar conco.

El foc a terra

El 6 d'octubre de 1889 va morir Ramon Colillas Pelfort, deixant la vídua amb els quatre fills. El 22 de gener de 1891 la vídua Margarida Feixas va signar un acord amb el seu cunyat Joan Colillas i amb l'oncle Ramon Colillas de cal Còt, segons el qual la vídua podia seguir vivint a cal Sambleia i ser usufructuària de les terres fins que algun dels fills arribés a la majoria d'edat. Mentrestant si el Joan volia acollir-se a casa, estant sa o malalt, ella l'havia d'acceptar. El dia 28 la Margarida, que comptava 27 anys, es va casar amb Joan Vall Cardona, de la casa veïna de cal Marxant.

La Margarida va infantar vuit criatures, que es van ajuntar als del primer matrimoni. Els germans Vall Feixas eren l'Enrica (1891), el Maurici (1893), la Marcelina (1895), la Roseta (1897), la Teresina (1899), el Julià (1903), l'Angeleta (1906) i la Mercè (1908).

Van enterrar dues de les nenes amb pocs mesos d'edat. El Maurici va morir solter. Es va esdevenir que era prior de Camps i el dia del sant es va oblidar els goigs a casa. Va baixar a buscar-los corrent i es va cansar tant que a la tarda va morir. L'Angeleta es va casar amb Celestí Vila del Cafè, la Roseta amb Pere Arnau i la Mercè amb Alfonso Cervantes, mentre que la Teresina es va quedar per vestir sants. Joan Vall va morir el 1941 i la seva muller Margarida Feixas el 1944.

Llinda finestra (1848)

Julià Vall Feixas va rebre les aigües baptismals el 5 d'abril de 1903, sent-li padrins Josep Massana de Camps i Rita Vall de Castellgalí. Havia nascut el dia abans a mitja nit. El 11 de setembre de 1928 la seva mare i els seus germanastres Ramon, Josefa i Antònia li van vendre per una quantitat simbòlica la casa i les terres. En compensació ell va assumir el compromís de cuidar-los. El Julià es va casar amb Rosalia Junyent Biosca, de cal Ferrer del Junyent, i van tenir dos xicots, el Ramon i el Míliu.

Ramon Vall es l'actual amo de cal Sambleia i conserva en una carpeta les escriptures del seus avantpassats, documents que ens han estat de gran utilitat per redactar la història de la casa i la família. Està casat amb Trinitat Pintó Soler, de cal Fadrí del Cinto, i ha tingut una única filla, la Carme. Aquesta està casada amb Salvador Puig Rovira, natural de Cardona. La família va marxar de cal Sambleia fa uns 25 anys i va instal·lar-se en una vivenda nova al nucli de Fonollosa.

UN ALTRE PEDRENYAL ROBAT

En aquests Quaderns va sortir una història d'uns pedrenyals que foren robats a la porta de l'església de Camps mentre la gent oïa missa, però això no va ser un fet aïllat, sinó que uns anys més tard es va produir un altre robatori en circumstàncies molt semblants. Igual que en el primer cas, els fets es van tractar a la Cort de la Batllia Ducal a Cardona, perquè la justícia criminal del terme era una competència del Duc de Cardona.

El robatori va passar el dia de la festa de la Santa Creu, que en aquell temps se celebrava amb gran solemnitat a Camps, el maig de 1605. L'amo del pedrenyal robat va

ser Cristòfol Junyent, el qual l'havia deixat a la porta de l'església, com els altres pagesos, ja que no era permès entrar armat al temple. Però deixem que ens expliqui ell mateix els fets, tal com ho va fer davant de l'escrivà de la Cort:

> ... tantost comensaren a fer una professo que cada any se sol fer, la qual seguí yo ab los demes, y tornant la professo a la iglesia perque plovie, la gent desave los pedrenyals, y yo mirant no viu lo meu y pensei que algun lo havie dasat ab los altres y noy pensi mes. Acabada la missa yo cerqui mon pedrenyal demanant a uns y altres y ningu men dona raho, y tantost alguns me digueren suspectaven nol me hagues robat un home que esta a mosso a casa den Puxdellívol de Castelltallat, que no se lo nom, sino que li diuen lo Gasconet de Puxdellívol, y altres li diuen lo fill del pay ...

Clau de pedrenyal

El Gasconet tenia fama de pispa i alguns homes, entre els quals hi havia Cristòfol Gubianes de Camps, van comentar que els havia robat coses. Va passar una setmana i llavors el Junyent es va assabentar que el batlle de Casteltallat havia perseguit una quadrilla de suposats malfactors, formada per un tal Marquet, el Gasconet de Puigdellívol, Joan Balaguer de Manresa i Anton Vinyes Velles de Coaner. Portaven capes i es van donar a la fuga, però el Batlle va aconseguir heure el Marquet i li va prendre l'arma de foc que portava sota la capa. El Gasconet i un altre es van refugiar a la capella del mas Figuera de Castelltallat, on no els podien detenir, perquè les sagreres eren llocs sagrats que gaudien d'immunitat. L'endemà, l'amo de Figuera va parlar amb el Gasconet i el va convèncer que lliurés el pedrenyal, amb l'argument que el Junyent era un home venjatiu i que el perseguiria per tot el món. El noi va dir que, tot fugint, l'havia amagat dins d'un ginebral que es trobava prop de la Creu de Figuera, en el bosc de la casa d'en Guillem. El Figuera, acompanyat del Junyent, va anar al ginebral i allà hi havia efectivament l'arma robada.

L'afer no va acabar aquí, sinó que el Gasconet va ser pres i tancat a la presó del castell de Cardona, mentre el procés judicial feia el seu curs. Van ser interrogades diverses persones, que van confirmar l'anterior versió dels fets. El Figuera va assegurar que el pedrenyal era el del Junyent i no altre, ja que ell el coneixia molt bé, perquè una vegada li havia manllevat per anar a un bateig a Madrona. Altres testimonis van dir que havien vist el Gasconet portant un pedrenyal, però el més demolidor per la defensa va ser el testimoni de Jaume Martí de Claret de Cavallers, que va dir que ell i el seu germà s'havien trobat uns dies abans amb el Gasconet i aquest els va animar a robar un pedrenyal de la porta de l'església de Camps, dient-los que seria cosa fàcil, perquè el dia de la festa hi hauria un gran aplec de gent i ningú no se n'adonaria.

El funcionari encarregat de l'afer va interrogar llavors al reu, que va dir que el seu nom era Joan Pere Llosera i era menor d'edat. Va negar totes les acusacions, i quan li va demanar perquè havia fugit quan el volia aturar el Batlle, ell va contestar que es pensava que eren facinerosos que el volien matar.

L'assumpte semblava dat i beneït, perquè les evidències en contra del Gasconet eren aclaparadores, però la cosa es va embolicar, perquè en la següent tongada d'interrogatoris es van presentar una sèrie de persones que van declarar a favor seu i van sembrar dubtes sobre la veracitat de les declaracions.

El primer va ser el seu amo, el Puigdellívol de Castelltallat, que va dir que el noi era un home de bé i molt treballador, i que les declaracions del Figuera eren només mentides per acusar-lo, perquè havien tingut una disputa a causa d'uns jornals que havia fet al mas Figuera. Altres testimonis van posar l'accent en el fet que els amos de Puigdellívol i Figuera estaven renyits a mort. Altres van lloar la figura del Gasconet, de qui van dir que era un bon cristià i que no faltava mai a missa els diumenges i festes de guardar. Finalment, algunes de les declaracions es van dedicar a desacreditar a tres dels testimonis, per exemple dient del Martí que "es home molt jugador que jugue quant te fins a la caxa".

Com sol passar sovint, no s'ha conservat la sentència del jutge, que ho deuria tenir difícil davant de fets tan contradictoris, i ens quedem amb les ganes de saber si Joan Pere Llosera, el Gasconet de Puigdellívol, va ser declarat innocent o culpable del robatori del pedrenyal del Junyent.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 28 Novembre 2015

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

CASA NOVA (3ª PART)

Pere Bacardit va fer capítols a Calaf el diumenge, u d'abril de 1674, amb Maria, filla de Josep Abadal del mas Portella, del lloc de Puigdemàger, terme de Sant Pere Sallavinera. En la primera carta Josep Bacardit *"dona y hereta al dit Pere Bacardit, fill seu, perpetuament de totes las casas, masos, heretats situades en lo terme de Castelltallat y terme de Camps y altres termes, y de tots y sengles bens seus, mobles e immobles"*. El vell amo va excloure de la donació 200 lliures per gastar a lliure disposició i 600 per repartir als altres fills Maria Anna, Francesc i Miquel. La Maria era òrfena i va rebre de dot 600 lliures del seu germà Josep, un pròsper negociant establert a Calaf, i del seu oncle Isidre Abadal, prior de la Col·legiata de Calaf. El vestit de les esposalles era molt bonic i estava compost de faldilles, "ropilla" i caputxa de "riso" de color negre, amb una "guardapiè" de tafetà de color.

Canal de l'aigua pluvial

El Pere surt en la documentació per primer cop el 1669, quan, acompanyant el seu pare, va vendre les herbes per 400 lliures a Joan Comas de Sererols de Súria. A més, van vendre un censal de 100 lliures al Comas. Els diners eren per recuperar el mas Casa Nova que havia estat empenyorat a Cristòfol Comallonga de Sant Mateu. El 1685 el Pere i el seu pare es van cuidar d'administrar

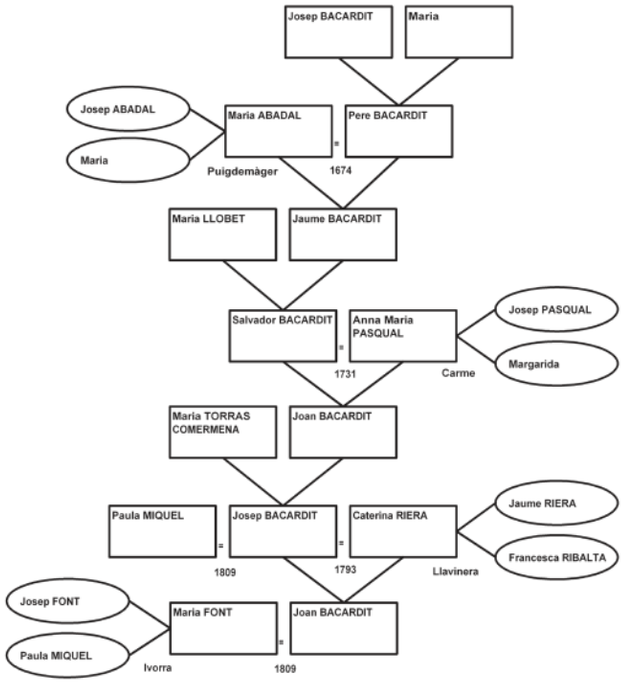

el mas Vila de Castelltallat per encàrrec dels tutors de l'hereu que era menor d'edat. Se'n van cuidar durant vuit anys i al final van donar comptes de la seva administració. El 1689 pare i fill van comprar el mas Giró de Castelltallat i el van unir a les seves terres.

El febrer de 1694 el Pere ja era amo i llavors va rebre de Pere Vilalta de Castelltallat, germà de la seva madrastra, 300 lliures que eren l'herència de Miquel Bacardit, un germanastre del Pere que havia mort jove. També va ingressar més de 200 lliures que li va pagar el Feixes per quitar dos censals i pensions degudes, i el 1699 va rebre de Joan Puigdellívol de Castelltallat una part de les 192'5 lliures d'un censal creat el 1674.

El següent hereu va ser Jaume Bacardit, que constava com a cap de casa el 1711. El Jaume no va tenir una vida gaire llarga i va morir abans que el seu pare. El 1717 una colla de propietaris de Camps van avalar la fundació d'un benefici eclesiàstic a Vic feta pel rector, i entre ells hi figuraven Pere Bacardit i el seu nét Salvador. A més d'aquest fill ens consta que el Jaume va tenir una noia, la Maria.

Salvador Bacardit de Llomàs Llobet va fer capítols el 20 de març de 1731 amb la donzella Anna Maria, filla de

Portal del baluard de Bacardit

Josep Pasqual, pagès de les Esplugues, terme de Carme (Anoia). Els capítols es van signar a casa del notari d'Igualada Onofre Melcior i el pare de la noia li va prometre un dot de 600 lliures, 540 pagades el dia de les esposalles i les 40 restants al cap d'un any. L'aixovar estava contingut en dues caixes de fusta de noguer, una d'elles amb calaixets, i entre altres peces, hi havia quatre vestits, un d'escot de flandes, un de borata, un de cordonet negre i un de "segri" de color.
Del matrimoni en coneixem tres fills, el Joan, el Jaume i l'Esperança. El primer va ser l'hereu, el Jaume va aparellar-se el 1768 amb Teresa, filla de Jaume Biadiu, l'amo del Soler. L'Esperança va marxar de casa el 1772 de la mà de Pere Joan Alemany de les Coromines, del terme de Santa Maria de Miralles, emportant-se'n dues caixes de noguer i 500 lliures de dot.
El 1732 el Salvador va quitar un censal de 200 lliures al paborde de la seu, censal que havia creat just dos anys abans. El 1733 va demanar 110 lliures a Bartomeu Puigdellívol del mas Curt, qui les hi va deixar "bono amore", és a dir, sense interès. El 1737 va comprar les herbes del mas Feixes per 100 lliures i les va tenir en el seu poder fins el 1753 que el Feixas les va recuperar pagant les 100 lliures, a més de 9 pel terç i una lliura per la minuta del notari.

Joan Bacardit de Llomàs va casar-se amb Maria Torras Comermena i ens consten tres fills, l'hereu Josep i les noies Madrona i Esperança. La Madrona es va casar amb Bonaventura Besora, l'amo del mas Besora de Joncadella i la seva germana amb Miquel Vila Massana de Rajadell. Ho va fer el 1803, però aleshores els pares ja eren morts i va ser el germà Josep qui va fer els tractes. El dot va ser de 1.000 lliures, una quantitat que parla del nivell econòmic de la casa. L'aixovar anava en consonància amb la categoria de la núvia i del contingut en podem destacar els cinc vestits de bona qualitat.

Joan Bacardit es documenta el 1765 com un dels administradors o priors de la confraria del sant Crist de Camps. L'abril de 1772 va vendre per 400 lliures a Francesc Morera de cal Paisà i al fuster Josep Estany de Fonollosa 104 pins. Els podien tallar a l'obaga i triar els millors. El gener d'aquell any havia arrendat a Josep Sanmartí, adroguer i candeler, a Domingo Ruaix, argenter, els dos de Manresa, i a Josep Muns, pagès del mas Vila de Castelltallat, les tres propietats seves, el mas Bacardit de Llomàs, el mas Giró i la Casa Nova. L'arrendament era per tres anys a raó de 600 lliures cada any. Era de les pastures i de les collites de cereal, verema, olives i aglans. Els arrendataris podien disposar d'un espai per viure a la casa i utilitzar el celler i fer 32 quarteres de rompudes allà on els convingués, excepte a l'indret dit "lo Bosquet de los Gitanos". Al marge de les 2.400 lliures de l'arrendament, l'argenter li va fer un préstec de 600 lliures.
Aquest arrendament tindria cua, perquè el 1788 es va entaular un plet a la cúria del Duc de Cardona pel mas Giró, que el Josep Muns es negava a tornar. El 4 de novembre de 1793 el procurador ducal va donar possessió al Joan d'aquest mas seu amb el ritual acostumat:

> (...) prengue a est per la ma dreta, lo introduhí en ella y entregantlí terra, herbas y brots de arbres de aquella, que acceptá, exint aquell fora y quedantse dintre lo mateix Bacardit, esparcí la dita terra, herbas y brots per la mateixa, lo que feu en señal de verdadera possessio a ell entregada y per ell presa ...

No es va acabar així la cosa i el Muns va acudir a la Real Audiència. El 1795 van arribar a un acord i el Muns va tornar la propietat a canvi de 130 lliures i una peça de 30 jornals.
En el capbreu de Castelltallat que va manar fer el Duc de Cardona el 1789 hi surten els censos que pagaven les propietats del Bacardit situades dins d'aquest terme. Pel mas Llomàs pagava dues gallines i 13 sous, pel mas Franquetes o Giró 8 quartans de civada, una gallina i 13 sous i mig, i pel mas rònec Franques, una quartera de civada, dues gallines i 9 sous. La superfície total es va estimar en 200 jornals de terra.

Forn de pa de Bacardit

Josep Bacardit es va casar amb una pubilla de la Llavinera. Era la Caterina, filla de Jaume Riera Mora Botines i Francesca Ribalta, propietaris del mas Cogullera. Les negociacions prèvies al matrimoni van tenir diverses fases. El juny de 1792 el Josep i el seu pare van pagar per compte del futur sogre 150 lliures per recomprar les herbes i 146 lliures per recuperar una peça de terra. El juliol van fer capítols, en els quals els pares respectius van fer hereus als fills. Si per qualsevol motiu s'anul·lava la donació a la pubilla, es compensaria amb un dot de 2.000 lliures. El setembre de 1793 es va ratificar l'acord

amb uns nous capítols. Aquest casament va significar un increment del patrimoni dels Bacardit.
El Josep va esdevenir cap de casa en morir el seu pare, al voltant de 1793. El gener de 1801 es va vendre un bosc a dos homes de Calaf, perquè poguessin treure'n fusta, llenya i carbonet. Alguns dels millors arbres estaven assenyalats per la marina reial, que els volia per construir vaixells. La venda va ser una operació molt important, ja que el Bacardit va ingressar 4.000 lliures.
El 1812, en plena Guerra del Francès, el Bacardit va comprar a Josep Riera, soldat del regiment d'Ausona, un olivar a Ivorra per 100 lliures. Uns mesos després va fer un préstec hipotecari de 400 lliures a Josep Cases d'Ivorra. El Cases no va tornar els diners i la propietat va passar a formar part del patrimoni de Bacardit de Llomàs.
El 1814 Josep Bacardit va deixar 143 lliures a l'amo del mas Rotés de Castelltallat i també va arrendar per 1.000 lliures una porció de 24 quarteres del mas Puigdellívol. L'arrendament era per cinc anys i podia sembrar després de tallar el bosc, deixant però, els arbres més gruixuts que una cuixa.

Arxiu Casa Nova

Façana de la Casa Nova

Joan Bacardit Riera i el seu pare Josep Bacardit Torras van protagonitzar el 14 de juny de 1809 un matrimoni doble amb una mare i una filla d'Ivorra; el Josep amb la mare Paula Miquel i el Joan amb la filla Maria Font Miquel. D'això se'n diu matar dos pardals d'un tret.
El vell amo va fer hereu al fill de *"totas y qualsevol casas, masos, terra, honors y pocesions, joyas dor y plata, alajas de casa, roba y vestits y demes bens, drets, forsas y accions, redits y emoluments al dit Donador pertanyents"*. Es va quedar l'usdefruit, la facultat de dotar les filles i 3.000 lliures a lliure disposició.
Un dels pactes prematrimonials era que l'hereu jove havia de mantenir a la seva madrastra a casa seva de Castelltallat o a la casa de Cogullera o a la d'Ivorra, i que la senyora *"puga gaudir de un hort per a son recreo y, a més de tot lo referit, puga prendrer tota aquella roba blanca y trastos usuals de casa, que per son us necessitia"*.

La Maria Font va resultar ser una dona excepcionalment fèrtil i va donar al seu marit vuit fills i set filles, tots sans i forts. Resumirem allò que hem esbrinat d'aquesta filada.
Les filles grans, la Paula i la Maria, van casar-se amb hereus importants de la rodalia, el del mas Coma i el del mas Vilalta, respectivament. La Rosa es va casar amb el fuster Francesc Balil Vila, la Josefa amb Josep Garriga i l'Agnès amb Josep Satorra. Les seves germanes Francesca i Antònia van quedar per vestir sants. El Joan era el primogènit i qui va heretar la propietat, mentre que el segon, el Jaume, va fer-se capellà. Va ser canonge de la Seu de Manresa i en el darrer testament que va fer el 1886 va deixar tots els béns a la majordoma Maria Forn Cortadelles, soltera de 37 anys. Va disposar que en l'enterrament desfilessin 24 pobres darrera del taüt, però *"sin hachas ni brandones"*. Va llegar un calze de plata la capella de sant Mamet, a la germana Antònia un rellotge de paret, al Francesc d'Assís el rellotge de butxaca i a l'Agustí totes les camises.
Un altre germà més petit, el Ramon, també va ser servidor de l'església. El Josep va casar-se a Barcelona i es va dedicar als negocis. El Mamet es va casar amb Manela Prat i va tenir una botiga i una fonda a Manresa. L'Agustí va aprendre l'ofici de fuster, el Francesc va tractar amb bestiar i el Francesc d'Assís va morir solter a Manresa.

Joan Bacardit va prendre possessió de l'herència a la mort del seu pare el 1836. El patrimoni era impressionant i consistia en l'heretat Bacardit de Llomàs de Castelltallat, de 350 quarteres, que incloïa el mas Giró, l'heretat Casa Nova de Camps, de 200 quarteres, junt amb les claus ficades dins del mas Coma, els Codinassos de 20 quarteres i el Planell de 10 quarteres, l'heretat Cogullera de Sant Pere Sallavinera, amb dues cases i 250 quarteres, les propietats Cases i Font d'Ivorra, que consistien en dos boscos de 15 quarteres, dos camps de 17 quarteres, dos horts i dues cases al carrer Major dites cal Cases i ca l'Estudiant. El valor estimat de les quatre grans finques era de 8.000, 3.200, 5.000 i 1.600 escuts, respectivament.
Abans d'esdevenir amo el Joan ja havia fet alguns negocis. El 1824 va comprar per 200 lliures les parts que rebia de dos masos Miquel Abadal de Castellar i el 1833 el Centelles de Sant Amanç li va llogar per dos anys els molins de Querol. El 1853 va manllevar 315 lliures a Josep Vinyas de Santpedor, capital que va retornar dos anys més tard. El 1858 va manllevar 100 lliures a Valentí Massana de Fals, posant en garantia una vinya de la Casa Nova.

Joan Bacardit Riera va morir el 3 de maig de 1871. Havia fet quatre testaments al llarg de la seva vida, el 1836, 1848, 1859 i 1862, i un codicil. No són massa diferents, però reflecteixen les circumstàncies canviants de la seva família. En el primer va manar al seu fill gran Joan que mantingués al seu germà Jaume fins que acabés els estudis literaris. En el segon va disposar uns funerals a l'estil de la casa, amb 200 misses i almoina al pobres de Jesucrist. En el testament de 1859 va fer constar que *"quiero que si mi hija Ines Bacardit, casada, volviera en estado miserable (lo que Dios no permita), haya de ser mantenida por sus hermanas y hermano"*. En el darrer i definitiu va posar la condició que l'hereu Joan havia d'acceptar els seus germans a casa sempre i quan s'hi volguessin acollir. Per poder subsistir els hauria de donar a cadascun set quarteres i mitja de terra per plantar i subministrar-los la roba de llit. Als fills i filles solters els va deixar l'usdefruit de les finques de sant Pere i Ivorra.
La Maria Font, la mare dels quinze fills, va fer testament el març de 1868 deixant a les filles casades un escut, i a la resta 26'6 escuts per cap.

CAL PAU

Pau Mercadal Coma era un fadristern del mas Coma de Camps. El seu germà era l'hereu i ell va marxar de la casa pairal després de recollir els diners que li tocaven de la legítima. Amb aquest cabal el Pau va adquirir el dret de plantar una vinya i un terreny per fer-se casa. L'únic propietari del poble disposat a aquesta mena de tractes era el Caselles i aquest, el 21 de maig de 1795, va establir al Pau una porció de 4 quarteres ermes a la partida que anomenaven "la Fonteta de Sota Casa". Va donar al parcer sis anys de temps per tenir el tros plantat de ceps. L'entrada va ser de 50 lliures. El mateix dia li va vendre un solar quadrat de 75 pams de costat per edificar-hi una casa d'un sol foc. El terreny estava situat sobre els Molins de Querol, al costat de la casa i l'era del mestre de cases Josep Biosca. Amb la casa hi anava un hortet de dos quartans al torrent de sota Caselles i un tros annex de tres quartans que es podia plantar. L'hort no havia de pagar parts, però l'altre tros sí. Per preparar l'hort el va autoritzar a tallar brossa del bosc per fer "formiguers" i per regar-lo, a prendre l'aigua del torrent, respectant els torns. Al cap d'un any, no sabem per què, el Caselles va permutar l'hort que havia venut al Pau per un altre, un tros de la mateixa mida, un xic més enllà.
L'entrada de la casa i hort va ser de 100 lliures, pagades al comptat. El Pau no va trigar gaire a tenir enllestida la casa, tal com ho demostra la llinda del portal, que du gravat l'any 1796.
El febrer de 1811, l'amo de Caselles, constantment necessitat d'efectiu, va empenyorar al Pau les parts que li tocaven de la vinya, pel preu de 117 lliures. El febrer de 1812 el Caselles va recuperar les parts, per vendre-les tot seguit a l'apotecari Oliveras de Fonollosa. Aquest va tornar al Pau les 117 lliures.

Casa actual

Quan va plantar la vinya i aixecar la casa, que, lògicament, es va dir cal Pau, el Pau era jove i solter. Aquesta situació es va allargar algun temps, ja que no va ser fins el 15 de maig de 1828 que no va fer capítols matrimonials amb la noia Maria Anna Grau Vilaseca. Segurament la convivència entre ells havia començat uns anys abans, perquè si no l'edat del fill no encaixa. La Maria Anna era de Castellfollit del Boix i els pares van donar-li en marxar de casa 100 lliures en diner, dues caixes de pi, quatre vestits i diverses peces de roba blanca. Del Pau i la Maria Anna ens consten dos fills, la Maria, casada

Balcó de la façana

amb Josep Deu, i el Joan Mercadal Grau, que va ser el següent hereu.
El Joan va acordar matrimoni el 25 de març de 1841 amb Ignàsia Pujolar Torra, de Rajadell, el dot de la qual va ser de 50 lliures. El 1854 el Joan va reclamar al seu cosí Gabriel Grau el dot de la mare, que encara no s'havia fet efectiu. Va caldre la intervenció de l'alcalde de Castellfollit, però finalment els parents van resoldre les diferències. El 1859 el Joan va comprar a Vicenç Llobet els drets d'una vinya de dues quarteres del mas Coma, pagant-ne 100 lliures.
El Joan va fer testament a la rectoria de Fonollosa el 24 d'agost de 1875 i va morir el dia 10 del mes següent. La seva vídua el va sobreviure fins el 1895. Van deixar els següents fills: Maria, Victòria, Francesc, Teresa, Antònia i Pere.

El successor va ser Francesc de Asís Mercadal Pujolar, el qual va voler inscriure les finques al seu nom després de la defunció del pare, però no ho va poder fer, perquè havia perdut les escriptures de l'establiment. Ho va solucionar amb un expedient possessori, tramitat al Jutjat de Pau de Fonollosa.
El maig de 1876 el Francesc Mercadal va contraure matrimoni amb Llúcia Vilalta Oller, filla de Pere i Paula. Un dia la mare de la Llúcia li va deixar 64 duros, perquè els hi guardés. La dona va deixar dit en testament que els diners s'havien de donar al seu fill gran, després que la Llúcia retirés la part corresponent al seu dot.
El 1878 el Francesc Mercadal va comprar a cal Jaumetó un hort a la vora de la riera, pel qual en va pagar 240 lliures. El 1886 va casar la seva germana Antònia amb Joan Vilà de Marganell, donant-li, entre altres coses, 40 pessetes, una calaixera, tres vestits de llana, un vestit de tela i 18 camises.
El Francesc i la Llúcia no van tenir cap noi i va quedar pubilla la Ignàsia Mercadal Vilalta. La pubilla va fer capítols el març 1899 amb Joan Vall Bacardit, de cal Franciscó de Fonollosa, i la parella va celebrar les noces l'abril següent.
No es van avenir els vells amb els joves i al cap de poc aquests van marxar.

Quan ja no va poder treballar més, el Francesc Mercadal va ser acollit a ca la seva filla Carme a Avinyó. Aquesta estava casada amb un paleta a qui deien el Ros. Uns

anys més tard el vell Pau va emmalaltir i li va agafar una gran obsessió per tornar a la casa de Camps. La família no entenia el perquè del desfici. El metge va recomanar que li duguessin a veure si es calmava i així ho va fer la filla. Un cop allà, va demanar un aixadó i va cavar al costat de la pica d'oli que es trobava sota la volta de l'escala. Va sortir un tupí, d'aquells de guardar les botifarres confitades, ple d'unces d'or. Els de cal Pau tenien fama de viure de forma molt austera, menjant només allò que collien, així que l'or del tupí deurien ser els estalvis de diverses generacions de pobres pagesos.
En el testament que va fer Francesc Mercadal el 1924 va fer hereu al nét Rossend Vall, però l'usdefruit de la casa el va tenir mentre va ser viva la Carme.

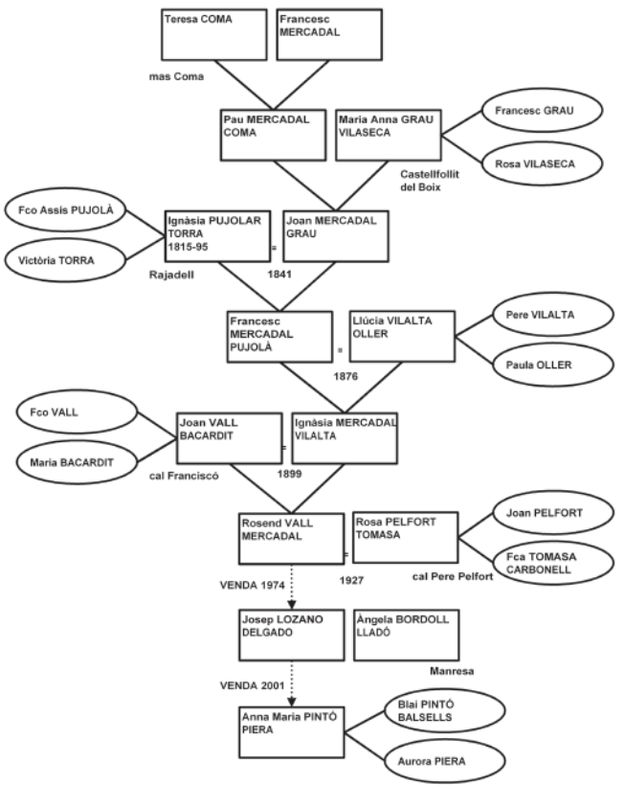

La jove parella Joan Vall i Ignàsia Mercadal després de marxar de cal Pau i van llogar cal Tàcies. No s'hi van estar gaire i llavors van anar a cal Ramon. Allà els van néixer els fills: Rossend, Estrella, i Aurora. Encara hi va haver una quarta criatura, però aquesta va morir, juntament amb la mare Ignàsia, a conseqüència del part. Les germanes Estrella i Aurora es van casar amb els germans Pere i Manel Pintó, de cal Pentiner. Joan Vall Bacardit va morir el 1936, a l'edat de 66 anys.
Rossend Vall Mercadal va casar-se a finals de 1927 amb Rosa Pelfort Tomasa, filla de cal Pere Pelfort. Uns mesos abans del matrimoni la família Vall havia entrat a la masoveria del mas Morera. Allà s'hi passarien tota la vida, primer com a masovers i després, com a propietaris.
El Rossend i la Rosa van tenir dos fills. El Joan, el gran, va aparellar-se amb Montserrat Coberó Solé, de cal Jep Bonic, i és l'actual amo de la Morera. El seu germà Ramon ho va fer amb Carme Castelló de Sant Vicenç.

Mentrestant la casa deshabitada s'anava espatllant, fins que el 30 de desembre de 1974 el Rossend Vall se la va vendre a Josep Lozano Delgado. El Lozano, era un fuster de Manresa i amb la seva muller Àngela Bordoll Lladós van fer obres a la casa per poder-hi viure. Originàriament la casa era de planta quadrada i tenia adossat un femer a la part de ponent. Unes canonades de ceràmica connectaven la comuna de la casa amb el femer. Sobre la volta del femer hi havia la pallissa on es guardava la palla i la trepadella. El Lozano va canviar les teules velles de la teulada per plafons d'uralita, va afegir a la part de sol ixent un altre cos d'edifici i va construir un cobert precari, on va instal·lar maquinària de fusteria.

El 16 de gener de 2001 el Lozano, que havia anat a viure a Artés, es va vendre la casa amb els seus dos quartans de terra a Anna Maria Pintó Piera. L'Anna Maria és la filla de Blai Pintó Balsells, de cal Pep de Fonollosa, i de la seva muller Aurora, és advocada i ocupa un alt càrrec a l'administració.
Els nous propietaris van enderrocar la casa vella, conservant únicament una part de la façana, la tina i les parets del celler, i van construir una casa de nova planta d'una superfície molt més gran, 140 m2. La vivenda té l'exterior de pedra i a l'interior està dotada de totes les comoditats modernes i d'una gestió domòtica que fa que l'aprofitament energètic sigui òptim.
Blai Pintó i Aurora van viure a cal Fuster de Fonollosa els primers anys de casats. El Blai treballava de contramestre a la fàbrica i l'Aurora de cuinera a les escoles noves. Després la feina va dur el Blai a Castellar del Vallès i Barcelona, treballant en firmes importants del ram tèxtil. L'Aurora va obrir una botiga de comestibles al barri d'Horta. En adquirir cal Pau han retornat al municipi dels seus orígens.

EL CEMENTIRI DE CAMPS

Al costat de les esglésies, dins del perímetre de la sagrera, hi havia un espai dedicat als enterraments dels parroquians. El "campo santo" estava beneït, igual que el temple, i només acollia els cossos dels cristians morts en la gràcia de Déu, ja que els suïcides i els infidels havien de ser enterrats a fora. A part d'enterrar-hi els morts, el cementiri era el lloc habitual de trobada i reunió dels caps de casa per decidir assumptes del comú. Primer era un espai obert, però més endavant es va encerclar de murs, per evitar que hi pasturessin els animals.
Els difunts s'enterraven en un sot a terra, sense caixa, cada família en un indret particular, però de la mateixa manera que tots els homes no eren iguals en vida, tampoc ho eren a l'hora de morir. Les famílies més riques del poble no compartien el fossar amb els pobres, sinó que disposaven de tombes pròpies a l'interior de l'església. Com més poderosa era la família, més a prop es trobava la seva tomba dels llocs de privilegi. Les tombes eren ex-

cavades al sòl i cobertes amb una làpida de pedra amb el nom gravat. Les làpides que actualment formen el paviment del davant de l'església de Camps havien estat a l'interior. La majoria d'elles són anepígrafes, tenen uns dissenys força enigmàtics i semblen d'una gran antiguitat, però n'hi ha una inscrita amb un text que indica que pertanyia a Jaume Biadiu, l'amo del Soler.

Làpida Maria Font (1871)

Al llarg del segle XIX el govern va emetre diverses reials ordres, per exemple les de 1813, 1859 o 1868, per la construcció de cementiris moderns a les afores de les poblacions, per motius d'higiene i de sobreocupació dels vells cementiris. En els nous cementiris, per guanyar espai, es va optar per enterrar els cadàvers en compartiments apilats o nínxols. Segons si governaven els conservadors o els lliberals, les lleis donaven més o menys protagonisme a l'Església en la propietat o administració dels cementiris. Aquest tema va ressorgir amb força a Camps poc abans de la guerra civil, com veurem.

Per complir la normativa, l'ajuntament del municipi de Fonollosa va planejar construir un cementiri a cada poble, però va topar amb la crònica manca de fons. El maig de 1868 es va aprovar en Ple l'expedient per la construcció de dos cementiris, finançats amb un recàrrec a la contribució del quinquenni 1862-67. No tenim dades del de Fonollosa, però se sap que el cementiri nou de Fals es va inaugurar el 1868.

Respecte a Camps, el tresorer municipal va pagar el 1868 una factura de 447 escuts a Josep Feixes, per treballs al cementiri, però no sabem de quina mena de treballs es tracta.

A Camps la parròquia va tenir força protagonisme i va aconseguir uns terrenys fora del nucli habitat. La història oral conta que Maria Feixas, la mestressa del mas Coma, trobava macabra la vista sobre el cementiri vell des la finestra de la seva cambra i, per això, va donar el terreny per fer el cementiri nou. Sigui certa o no la història, és evident que els terrenys on es va fer el cementiri pertanyien a l'heretat Coma.

Làpida Joan Bacardit (1891)

Quan es va estrenar el nou cementiri es va continuar enterrant els morts a terra, com sempre s'havia fet, indicant el lloc amb una simple creu de fusta. El propietari de Bacardit però, va enterrar a dos dels seus sota sengles làpides commemoratives. Val a dir que Bacardit de Llomàs és una casa situada dins del terme de Castelltallat, però pertany des dels orígens a la parròquia de Camps i els seus difunts sempre els havien baixat a enterrar al cementiri de Camps.

Una làpida mesura 180 x 75 x 12 centímetres i du gravada la següent inscripció:

ES PROPIED / AT DE MARIA FONT / DE BACAR / DIT DE LLUMA / S QUE MORI / EN LO EDAT / DE 75 AÑOS / AÑO 1871 / EN PAU DES

L'altra làpida mesura 180 x 75 x 12 i la inscripció fa:

EPD / AQUI IACEN / LOS RESTOS MO / RTALES DE DN /JUAN BACAR / DIT DE LLOMAS / QUE FALLECIO / A LA EDAD DE / 77 AÑOS EL D / IA 3 DE MAIO 1891

En una de les reformes del cementiri, les dues làpides van ser retirades del seu lloc i van ser arraconades al mur del cementiri, entrant a mà dreta. Allà s'hi van estar fins que se'ls va donar un altre ús. La làpida de la Maria Font es troba al fons del cementiri formant la mesa d'un altar, mentre que l'altra pedra es troba a terra, al mig del pati, i serveix per dipositar-hi els taüts abans del sepeli.

El 29 d'octubre de 1884, a petició del rector Josep Trullàs, el Bisbat va donar-li permís per construir-hi nínxols. Va concedir al rector una ajuda econòmica de 32 duros per les obres, i va autoritzar un augment dels drets pa-

rroquials de dos rals per cada capellà i un ral pels campaners, considerant la major distància fins el cementiri nou.

> (...) Autorizamos al recurrente para bendecir el nuevo cementerio según rito de Santa Madre Iglesia, luego que esté convenientemente cerrado, dejando desde entonces de enterrarse en el antiguo. Facultamos también al recurrente y a sus sucesores para permitir la construcción de nichos, con las condiciones siguientes:
> 1ª Que el reverendo párroco señale el lugar más a propósito, para que los nichos que se vayan construyendo no sirvan de impedimento para las inhumanaciones y sirvan al propio tiempo de ornato al cementerio.
> 2ª Que los gastos de construcción y conservación corran a cargo de las familias interesadas.
> 3ª Que satisfagan por derechos á la obra de la Iglesia la cantidad de diez pesetas.
>
> José, Obispo de Vich.

Els primers nínxols consistien en un bloc de tres compartiments i una ossera a sota, *"am una devantera de dos columnes termenades de capitells, unides per una llinda".* A la llinda hi figurava el nom de la família propietària dels tres nínxols i l'any. Els dos primers cossos que es van construir, datats el 1889, van ser de les cases Junyent i Feixes. El 1893 es van aixecar a l'altre costat, amb les mateixes dimensions i estil, els nínxols de les cases Coma i la Caseta. Mentrestant, la resta de cases seguia enterrant els morts a terra.
El 1914 es van adossar als anteriors, els nínxols del mas Santpere i cal Bisbe, i el 1930 els de la parròquia i el Casalot. Els de la parròquia els va fer Josep Vall Planas, el Mestre Valentí, i els va pagar de la seva butxaca mossèn Joan Pont. En tots els casos les concessions de la parròquia eren de 82 centímetres d'ample i 3'72 metres d'alçada i costaven 50 pessetes.
Posteriorment els blocs de la Caseta i cal Coma van ser ensorrats i l'Arderiu de Clarena s'hi va fer sis nínxols moderns, amb un estil constructiu que no desentona de la resta.

Nínxols vells

Hem oblidat d'esmentar que el 1904 s'havia efectuat el trasllat de totes les restes del cementiri vell al nou. Es conta que el trasllat es va fer en un carro amb tots els ossos que van poder arreplegar. Els van colgar en una fosa comuna, tots barrejats. L'espai del vell cementiri es va convertir aleshores en una plaça. Es va enllosar i s'hi van plantar sis arbres.
En aquesta plaça van tenir lloc les excavacions arqueològiques de 2014, que van permetre descobrir moltes coses del passat de Camps.

El 1922 Guillem Feixes, l'hereu del mas Coma, va donar un tros més de terra per ampliar el cementiri. Es va construir un mur i un portal tancat amb una reixa de ferro. Als muntants del portal i a la mateixa porta hi figura inscrita la data. Les obres es van pagar amb les donacions dels veïns, sobretot dels propietaris.

El 30 de gener de 1932 un decret de la República establia el traspàs dels cementiris de l'Església a l'Ajuntament. El 30 de juliol de 1934 es van presentar al cementiri de Camps l'alcalde Valentí Ibanyas i el secretari municipal per procedir a la confiscació del cementiri parroquial. Allà van trobar alguns veïns contraris a la mesura encapçalats pel rector, qui va prendre la paraula per protestar. El seu llarg al·legat va ser transcrit literalment pel secretari en l'acta de confiscació. Molt raonadament i amb gran eloqüència, el rector va argumentar que l'apoderament era anticanònic, il·legal, improcedent i contrari als drets dels feligresos:

> (...) vosaltres amb l'expoliació no sols havéu traicionat a la vostra raó moral, puig la conciencia no's muda pas la camisa cada setmana, sinó també haveu ferit l'amor dels vostres compatricis per haver lesionat llurs sentiments de l'ánima, entristint-los el cor, molt menys respectat la sacratíssima voluntat de vostres avant-passats, quins, amb prou penuríes d'estalvis i suades bastiren el cementiri i, per sort u dissort, no poden tornar a la vida per blasmar i vindicar la vostra gesta, minvant el foc de la llar de vostres germans, per haver desgavellat els fils de la convivencia social ...

El cementiri va passar a ser municipal, però la mesura va tenir conseqüències polítiques, perquè va provocar la dimissió de Pere Bastardes, l'únic regidor de dretes en l'equip de govern, majoritàriament d'esquerres, que havia sortit de les eleccions municipals.
Els Fets d'Octubre d'aquell any van capgirar completament la situació i el cementiri va tornar a la parròquia, però la victòria electoral del Front Popular el 1936 va deixar les coses com abans. Després va venir la guerra, i la postguerra, però aquesta és una altra història.

Als inicis, els nínxols eren privilegi dels rics, però després aquesta forma d'enterrament es va popularitzar i cada casa va aconseguir tenir-ne. El 1936 es va començar a construir una filada de nínxols adossats a la paret nord. Se'n van fer per vuit famílies, amb tres pisos d'alçada i l'ossera a sota. El 1944 es va continuar la filada amb 12

Ossera

blocs més, que van construir la colla de paletes de Joan Pujol Bacardit de Sant Pere Sallavinera, conegut com el Baldiri. Els nínxols d'aquesta banda van numerats del número 1 al 60. A començament de la dècada de 1960, a petició de les famílies que no en tenien, es van fer, per fases, els nínxols de la banda sud.

Antigament els cossos dels difunts es portaven a braços, ja que es considerava una falta de respecte traginar-los a bast. Els "portadors" els transportaven a les espatlles des de casa del difunt a l'església i el cementiri. Eren veïns i parents, i es rellevaven, perquè era una feina feixuga, sobretot quan el difunt era gros o vivia en alguna de les cases més allunyades, com el Colomer o Bacardit. Els mateixos portadors cavaven la tomba a terra i el colgaven.

Mossèn Vall va promoure la creació d'una societat funerària i llavors es va comprar un carro dels morts de segona mà a un enterramorts de Manresa. Es guardava en un cobert adossat a la rectoria. El cavall del Fadrí Jaumet tibava el carro. A l'època del rector Cols el transport dels difunts es va encarregar a una empresa funerària, i el 4 d'agost de 1990 el carro es va vendre a un particular per cent mil pessetes.

POSTALS DE CAMPS

Arxiu Fadrí Jaumet

Verema; dues noies de cal Teixidor, un pobre, el Teixidor (mocador) i el Fadrí Jaumet (barret)

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 29 Gener 2016

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS COMA (2ª part)

Agermanament entre els Coma i els Vilalta

El 15 de juny de 1629 hi va haver un casament doble entre les famílies Coma i Vilalta de Castelltallat. Aquesta vegada els enllaços els van protagonitzar un germà i una germana de cada banda. L'hereu Esteve Coma es va unir amb la Coloma Vilalta i l'hereu Pere Vilalta ho va fer amb l'Eugènia Coma.

La Joana la van casar el 1640 amb Pere Oliveras, un cabaler del mas Oliveres de la Costa de Fals, i el seu germà Esteve li va donar les 300 lliures del dot assignat pel pare Joan Cebrià.

L'Esteve va dictar testament al rector Bartomeu Celdoni Vilansosa el 4 de gener de 1643. S'ignora la data de la defunció, però va ser anterior a l'abril de 1645, perquè llavors ja actuaven els tutors Pere Coma i Pere Vilalta, oncles dels pubills.

L'Esteve, mentre vivia, tenia arrendada per un preu fix la recaptació dels delmes i censos de la parròquia de Sant Martí de Massana. Com que els tutors no podien dedicar-se a la tasca, la van subarrendar a una tercera persona. Ho van fer per un any i pel preu de 123 lliures.

El maig de 1646 els tutors van satisfer un deute a Miquel Grau del mas Grau de Fals. Se li devien 85 lliures per un ramat que havia venut al Coma, ramat compost de 30 ovelles, un marrà i "un borrech mijer". El mascle costava 6 lliures i cada ovella, 2 lliures i 12 sous.

Remat de la pallissa

El 24 d'octubre de 1661 Pau Coma, de 23 anys, ja es presenta com hereu del mas Coma. La primera actuació va

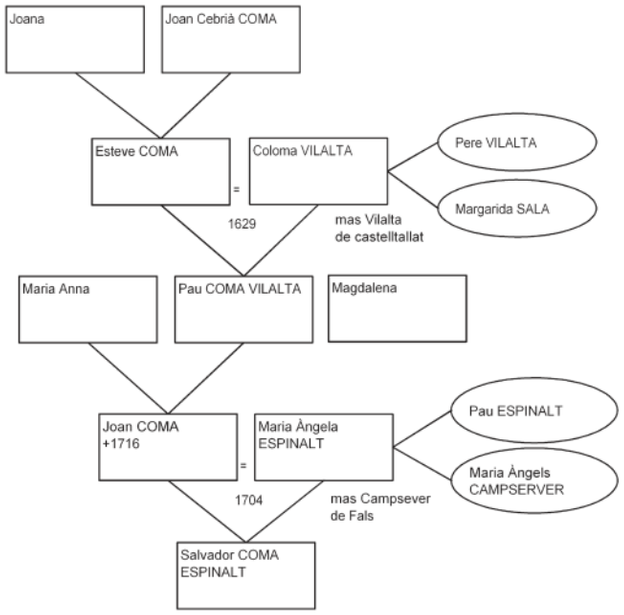

ser la creació d'un violari de 105 lliures de capital i 15 de pensió a favor del rector de Fonollosa i Camps. El violari va ser quitat el 1672.

El juny de 1663 va donar poders al seu oncle Pere perquè passés comptes amb els mestres d'obres Pere Merlí i Jeroni Bordas, occitans, per les obres fetes a la masia. El 1663, amb intervenció del tutor, va comprar tres quarteres de blat de llavor. Va pagar deu jornals de llaurar amb un parell de mules i cinc jornals de sembrar uns camps del mas Coma. Cada jornal de llaurar es pagava a una lliura.

Com que no havia assolit la majoria d'edat, que era als 25 anys, només podia disposar d'un terç del seu patrimoni. El 1664 va donar aquesta part al convent dels Predicadors de Manresa perque s'invertissin en misses per la seva ànima. Més tard ho va revocar.

El 15 de març de 1667 va cloure's formalment la llarga etapa de la tutela. El Pau va reconèixer als seus tutors que li havien administrat amb lleialtat els seus béns i els va agrair la tasca. Van repassar la llibreta de comptes i va resultar que Pere Vilalta devia al Pau 390 lliures. Aquest li va endossar un censal de 202 lliures, que va utilitzar tot seguit el Pau per pagar una colla de deutes amb diversos pagesos de la rodalia. El Vilalta va lliurar-li la resta del balanç el juliol de 1698.

L'agost de 1667 el Pau va llogar per cinc anys les herbes

a l'amo del Soler. Es va reservar el dret de pasturar-hi els animals de casa, amb un màxim de quatre bous o matxos, dos rucs i sis porcs. Havia de acondiciar els corrals i donar estada al pastor del Soler i aquest li havia de guardar gratis una dotzena de cabres. El lloguer va ser de 100 lliures i les contribucions senyorials se les van repartir; el Soler pagaria el cens de l'ovella i el Coma el "carnellatge".
El 1701 el Pau va acabar de pagar a Francesc Coma, tal vegada un germà, 155 lliures que havien acordat, i el 1705 era un dels Obrers de la parròquia. El 20 de juliol de 1709, a petició de Joan Coma, el futur hereu, els veïns Isidre Biadiu i Pau Grau van declarar sota jurament que:

> ... que conexen molt be a Pau Coma per tenir lo molt tractat y que des del die 24 del mes de janer 1708 fins al die present ha estat y esta com enagenat de enteniment y de la bona raho de entendrer lo que diu y fa, y que axi no respon al proposit del que se li pregunta, ni al cas de que se li demana, lo que diuhen saber per haver lo esperimentat ...

Les pistoles del gendre
El Pau va estar casat dues vegades. Amb la primera muller Magdalena va tenir una filla a qui van posar el mateix nom de la mare. Amb la segona muller Maria Anna va tenir l'hereu Joan i les noies Victòria i Maria Anna, Francesca i Teresa. La Victòria es va casar successivament amb Jaume Garriga i Jaume Pessarrodona, ambdós d'Ardèvol, i la Maria Anna amb Joan Gras de Sant Mateu. Els seus dots van ser de 400 i 350 lliures, respectivament.
La filla gran Magdalena havia pactat el 22 de novembre de 1677 matrimoni amb Antoni Torras, i com que el Pau Coma no tenia en efectiu les 570 lliures del dot, va acollir els joves a casa seva. S'hi estarien molts anys, la casa era prou gran per a dues famílies, sobretot si s'avenien.
A finals de juliol de 1692 l'Antoni Torras era viu, però a l'agost ja era difunt, i la vídua Magdalena va fer el preceptiu inventari dels béns que el marit tenia al mas. Es desprèn de l'inventari que la parella ocupava dues cambres, designades com la "cambra de la torra" i la "cambra que mira al fossar", a part de tenir accés a la cuina, quadres i altres llocs comuns de la casa. El Torras a la quadra hi tenia tres mules, i havia acumulat als magatzems una bona quantitat de cereals; 18 quarteres de xeixa, 53 de civada, 33 d'espelta i una de mill. A més, el sogre li devia 42 quarteres de civada i 23 d'espelta. Altres coses curioses de l'inventari són una gerra amb 20 lliures de mel, una guitarra, una escopeta llarga i tres pistoles, dues d'elles encepades "a la caputxina", i la tercera amb la culata folrada de llautó.
L'Antoni Torras es veu que tenia un ramat gran, ja que va deixar pendents de cobrar diverses partides per moltons, ovelles i xais, que sumaven en total més de 492 lliures.

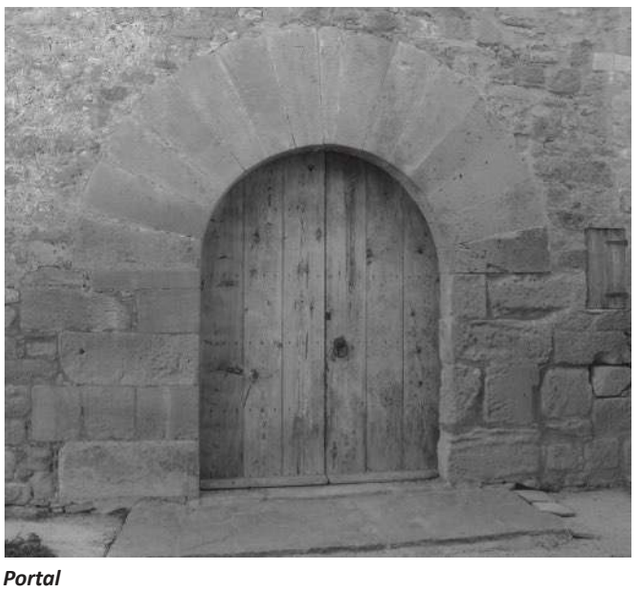

Portal

Entrada de la cisterna

A Joan Coma el va fer hereu el seu pare Pau el dia que es van trobar a cal notari amb els parents de la futura muller per signar els capítols. Va ser el 12 de maig de 1704 i la Maria Àngela anava acompanyada del seu pare Pau Espinalt i de la seva mare Maria Àngels, la propietària del mas Campserver de Fals. El dot ofert va ser de 250 lliures i dins de les dues caixes de fusta de noguer hi havia molta roba, de la que destacarem un vestit d'estamenya escotina de color negre amb "un guardapie" d'estamenya de color "premsada" i un altre vestit d'escot amb "guardapié de boqueals" amb gipó i mànegues guarnides. Suposem que el color "premsada" deu ser el color de la brisa premsada, que és d'un to morat o malva.
El Joan i la Maria Àngela van tenir dos nois, el Salvador i el Valentí, i quatre noies, batejades amb els noms de Maria Anna, Teresa, Maria Àngela i Llúcia. D'aquestes noies ens consta que la Llúcia la van aparellar el 1729 amb Antoni Jubert, l'amo del mas Cases de Fonollosa, i la Maria Àngels el 1734 amb Ramon Cos Governa, de la Guàrdia Pilosa. El dot de la primera fou de 400 lliures i el de la segona 280.

El 27 de juny de 1709 va pujar el notari Servitja de Manresa a Camps a petició de Joan Coma, que volia consolidar els termenals d'una peça, coneguda com "la Clau del Coma", que es discutien amb l'amo del mas Soler. El notari va recollir el testimoni jurat de quatre pagesos vells.
Hi ha proves que el 1712 al mas Coma tenien un treballador dit Pau Grau i un nebot i una neboda seus, el noi

Arxiu Puiggros

Entrada abans de les reformes

Arxiu Puiggros

Escala

feia de mosso i la noia de minyona. Les seves soldades o salaris anuals eren de 12, 10, i 9 lliures, respectivament. El 20 de febrer de 1712 Joan Coma estava malalt i va fer testament. Va deixar a cada noia, si es casava, 200 lliures, 100 lliures al Valentí i va nomenar hereu al Salvador. El testament es va fer públic el 13 de gener de 1716, així que podem suposar que deuria morir poc abans. Va passar però, que la seva dona l'havia precedit i ell s'havia tornat a casar amb una dona dita Teresa Soler. Amb aquesta segona muller va tenir un fill, el Joan, qui el 1749 va reclamar al seu germanastre Salvador la legítima, i aquest li va donar 100 lliures.

Vista general

A finals de gener es va fer l'acostumat inventari dels béns del difunt i el febrer de l'any següent es va repetir. No podem pas citar la llista completa i ens limitarem a esmentar que als corrals i quadres hi havia dues mules, dos bous de mitjana edat, quatre rucs, un d'ells molt vell, tres pollins, una verra i cinc nodrissos (porquets). Aquest bestiar és un bon indicador de la potència econòmica de la casa en un temps en què els animals eren molt cars de compra. També és digne d'esment que en una caixa hi havien algunes joies de valor, sis anells d'or amb pedres precioses encastades, dues arracades d'or amb perles, i cinc culleretes de plata. Una altra cosa ben valuosa era una coixinera plena amb els papers de la casa, és a dir, els pergamins i documents que acreditaven les propietats.

La minoria d'edat de l'hereu Coma

L'absència de l'amo Joan Coma es va fer notar molt, perquè el seu fill Salvador deuria tenir llavors uns deu anys i no podia ocupar-se de dirigir la propietat. Ho feien en nom seu els tutors, l'oncle de Fals Valentí Campserver i el propietari del Soler Jaume Biadiu. Aquests van signar un contracte de masoveria amb Vicenç Subirana de Fals el 1716, començant per Nadal i amb una durada de quatre anys. Per viure la família Coma es va reservar dues habitacions darrere la cuina i la meitat de la golfa, la meitat de les bótes del celler i un dels dos horts. El tracte amb el masover era a mitges, inclosa la cria dels porcs. També es partien la despesa ocasionada per l'exèrcit invasor, que consistia en contribució real, talles, soldats, trànsits, allotjaments, bagatges, transport, palla i llenya.

El masover va haver d'assumir una obligació ancestral que tenien els Coma amb l'església;

> "que tinga obligatio dit Subirana de tocar a morts, avemaria y temps, encendre y adobar las llantias per la casa, lo gasto del oli de las llantias de la iglesia, la meitat del masover y la meitat de la casa".

Uns dies després d'aquest contracte, els tutors van llogar per quatre anys a Joan Subirana, germà del masover, una cambra de la masia, dita "lo aposento de la golfa, que te finestra que mira al cementiri". Pel lloguer va pagar 125 lliures al comptat i, entre altres condicions, ressaltem que:

> (...) en cas dit Joan Subirana se casara mentre duraran los dits quatre anys, a demes de dit aposento, ab tot lo trasteix per entrar y exir, en cas se casie, puga tambe dins las stablias de casa Coma tenir un ase y quatre pollins a son compte y un tros de ort a la bassa de la hera, allo que eliran dos homens, un per part de dits curadors, y altre per part de dit Subirana ...

El 1718 els tutors, per recuperar la cambra i pagar tres deutes, van crear un censal de 200 lliures a favor del convent de Santa Clara. El 1720 van llogar les herbes per dos anys a Jacint Torras de Bages, de Joncadella. Van concretar que a la part de la Vall del Puig no hi podia entrar el bestiar des de sant Miquel fins a sant Andreu, a causa de la collita dels aglans.

LA CASETA (1ª part)

La menció més antiga de la Caseta data del 12 de maig de 1591. És l'empenyorament de *"la caseta y terres eiusdem caseta, situs prope ecclesia sancte Stephani in dicta parrochie de Camps"*. Aquesta frase, una barreja de català i llatí vulgar, es pot traduir com: la caseta i les seves terres, situada a prop de l'església de sant Esteve, en la dita parròquia de Camps.

El document notarial segueix a continuació en català:

> ... ço es, que per que dita Caseta y terres, dalt per mi empenyorades a dit Guillem Cayrell y per a vosaltres donades, vinguen a augment, es pactat y concordat que jo dit Joan Sant Pere assegure a vos dit Arnau Ribera y Joana, muller vostra, totes les millores y obres que fareu en dita Caseta y terres, ço es, en la casa totes les obres, axi necessaries com voluntaries, pus consten ab albarans o apoches, y tambe vos assegure tots los milloraments fareu en les terres de vinya y arbres fruyters, ço es, a sis diners per cep y un sou per qualsevol arbre fruyter, y si discorreran setze anys apres de haver plantades dites vinyes y arbres, ço es, que dit Ribera sen sia utilitat sen haver ley quitat, que en tal cas, cobrant dit Sant Pere la dita casa y terres, no sia obligat en pagar ne cosa alguna al dit Ribera del que han costat dita vinya y arbres ...

Vista aèria (1983)

El català, per més arcaic que sigui, és més fàcil d'entendre que el llatí, no obstant això, cal fer alguns aclariments per tal de comprendre el significat del text transcrit.

Resulta que en casar-se Arnau Ribera i Joana Cayrell, el pare de la noia, Guillem Cayrell, va prometre un dot de 50 lliures als nuvis. Per altra banda, l'amo del mas Santpere tenia des de 1577 empenyorada per 43 lliures a favor del Cayrell una part de la seva propietat, un lloc on hi havia algunes tires de ceps i una casa petita. Llavors Joan Sant Pere va transferir la caseta al jove matrimoni, que podien gaudir-ne fins que el Santpere no els fes efectives les 43 lliures, el valor de la cosa empenyorada. La cessió estava subjecte a certes condicions, així, els diners que es gastessin els cònjuges Ribera en obres, els serien restituïts després de presentar les factures ("albarans o apoches"). També el Santpere els indemnitzaria pels ceps i arbres que haguessin plantat, però si n'havien fruït durant més de 16 anys, llavors no tindrien dret a cap compensació i el Santpere recuperaria la terra junt amb les plantes.

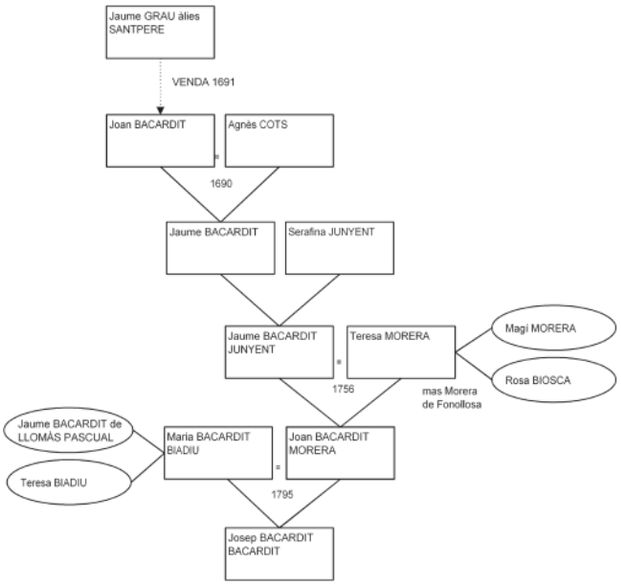

Aquest document demostra dues coses; primera, que la Caseta formava part del mas Santpere al segle XVI, i segona, que en aquest temps encara existia l'església de Sant Esteve, una construcció romànica de la qual avui no en queda pràcticament res.

A finals de desembre de 1608 aquest Arnau Ribera, que era d'origen occità, va arrendar durant quatre anys les terres del mas Clarena, amb el tracte de donar a l'amo Magí Junyent, un sisè de les collites de les quintanes del mas, una setena de les rompudes, i la meitat del vi i de l'oli. Va assumir el compromís de plantar anualment 50 canes de vinya a vall oberta. El juny de 1625 l'Arnau i la seva dona van portar a Coaner a la filla Margarida, per tal que rebés la confirmació de mans del bisbe de Solsona. Feia molts anys que aquests verals no rebien la visita d'un bisbe de debò, de manera que a Coaner s'hi va congregar una gran gernació vinguda dels pobles de la rodalia. Els Ribera tenien un altre fill, el Celdoni, que el 1640, està documentat que es guanyava la vida com a sastre.

Bóta de cadireta

Després d'un parèntesi sense notícies de la Caseta, arribem al 5 de setembre de 1673, quan Joan Ribera, successor d'Arnau Ribera i Joana Cayrell i sastre de professió, va afegir 40 lliures més a l'empenyorament. Va donar els diners a Jaume Grau, l'amo del mas Santpere. El llinatge Sant Pere s'havia extingit i el Grau era el propietari del mas Santpere i de la Caseta.
Aquesta addició de preu es va fer amb certes condicions, una de les quals ens informa sobre l'estat de la Caseta:

> (...) ab pacte que en cas vos y los vostres cobrisseu una barraca quy ha, vos hajam de pagar yo y los meus la teula de dita teulada tant solament, ço es, la quey haureu posada ...

Igual que en la cessió primera de 1591, el Santpere es va comprometre a rescabalar al Ribera pels olivers i ceps que plantés, a raó de sis sous per cada olivera viva i dos diners per cada cep.
El 1677 Joan Ribera constava com a difunt i la seva vídua Elena va invertir 50 lliures de l'herència en la compra de les pastures del mas Feixes. La vídua era també usufructuària d'una cambra del mas Cerarols de Fonollosa empenyorada al seu difunt marit.

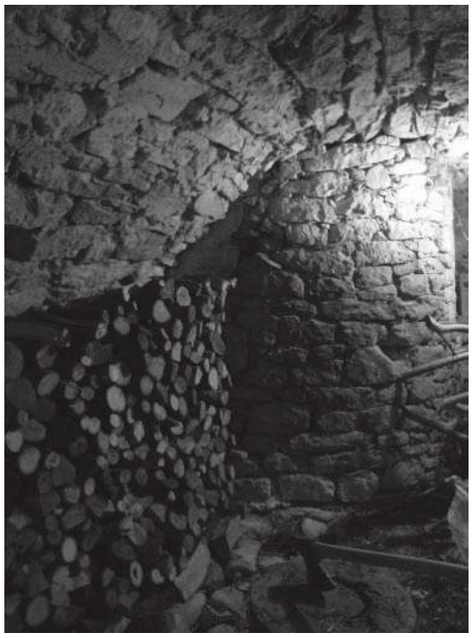

Llenyer

Jaume Grau va recuperar llavors la peça de la Caseta, però el 26 de febrer de 1690, ell i el seu fill Pere se la van vendre a gràcia per 100 lliures a Isidre Casellas. L'acta de venda la va redactar el rector Josep Torrabadella, que feia les funcions de notari, i una còpia tardana d'aquesta acta forma part de la documentació conservada pels amos de la Caseta.
El 13 de setembre de 1691 als amos del mas Santpere els va sortir un comprador, Joan Bacardit. Aquest, no només els oferia 100 lliures per recuperar l'empenyorament, sinó també els comprava per 93 lliures el "dret de lluir i quitar" la peça de terra. Aquesta expressió significava, en el llenguatge notarial de l'època, la plena propietat. És a dir, un podia vendre a gràcia una cosa per una determinada quantitat, però sempre li quedava el dret de recuperar-la en qualsevol moment, restituint els diners de l'empenyorament. Era el dret de lluir. Qui tenia aquest dret era, en realitat, el veritable propietari, així que vendre's el dret de lluir equivalia a una venda perpetua o definitiva.

La peça tenia una superfície d'unes 12 quarteres i era denominada *"la plana dejus lo rengle dels olivers"*. Afrontava per la part de dalt, o del nord, amb un rengle d'oliveres del mas Sant Esteve, i per les altres parts amb terres del mas Coma. A la peça hi havia sembrats, una vinya clara i també *"quadam domuncula ibi constructa, qua est versus orientem, at prope viam qua itur a termino de Camps ad mansum Junyent"*. Com que *"domuncula"* és el diminutiu de *"domus"*, casa, el fragment es pot traduir com: una caseta que allà hi ha construïda, a la banda de llevant i a prop del camí que transcorre de Camps al mas Junyent.
El Bacardit va donar 93 lliures a Jaume Grau i es va guardar a la bossa les 100 restants per donar-les més tard al Casellas. També va pagar al procurador del monestir de Montserrat a Manresa 13 lliures en concepte de terç. El 17 de gener va pagar les 100 lliures a l'Isidre Caselles i aquest va lliurar la Caseta i les terres.

Quan tot això va succeir, Joan Bacardit ja era un home casat. El 22 novembre 1690 s'havien signat els capítols amb la seva dona Agnès Cots.
En nou ocupant de la Caseta el juny de 1702 va haver de pagar al recaptador del monestir de Montserrat els censos endarrerits dels darrers deu anys, a raó de 4 sous anuals, obligació que li havia traspassat el mas Sant Pere. Els anys següents va ser ell qui va pagar els censos, fins el 1714, que va començar a fer-ho el seu fill Jaume.
Segons un certificat del rector Francesc Toneu, en el llibre d'òbits de la parròquia hi constava que Joan Bacardit va morir el 3 de maig de 1712, sense haver fet testament.

Jaume Bacardit, dit de la Caseta, el 1721 va pagar a l'apotecari de Manresa 6 sous que li devia per medicines comprades a la botiga. El 1727 el Jaume era un dels dos obrers o priors de la parròquia, i el 1728 va reconèixer deure, a mitges amb un altre, 9 lliures i 18 sous a Joan Serra, paraire de Cardona. El febrer de 1748 era Batlle de Camps i com a tal va declarar que la jurisdicció de les causes criminals del terme corresponien al Duc de Cardona i les causes civils al monestir de Montserrat.
Descobrim que el Jaume tenia, com a mínim, quatre germanes. El 1715 es va casar la Maria amb Pere Vall de Fals i el Jaume es va fer càrrec de pagar les 70 lliures de dot. El va pagar en set partides, l'última el 1750.
El 1722 va casar la seva germana Esperança amb Pere Biosca de de cal Rabinat de Fonollosa, donant-li un vestit *"de escot de la terra, ço es, faldilla, ropilla y caputxo de guardapie y gipo de estamenya de color"*, i un dot de 50 lliures pagades a terminis, 16 lliures el dia de les esposalles i la resta fraccionada a raó de dues dobles d'or cada any. El 1741 va pagar al seu cunyat Josep Sabaté, marit de la seva germana Francesca, una part del dot, el 1753 va fer un pagament semblant a Francesc Pelfort, sastre de Fonollosa, marit de Serafina Bacardit.

El Jaume es va casar amb Serafina Junyent i va tenir diversos fills. La seva dona pertanyia a una branca lateral del mas Junyent, ja que la padrina d'un dels fills va ser Francesca Morros, la dona de l'hereu del Junyent.

El bateig va tenir lloc a Camps el 14 de juny de 1728 i la criatura va rebre els noms de Joan, Pere i Pau. Abans havien tingut l'hereu Jaume i un altre nen dit Salvador, i també van tenir tres noies. La Maria la van casar el 1752 amb Josep Rial, la Serafina el 1763 amb Josep Tord i l'Esperança amb Pere Biosca. El Joan es va establir cap el 1756 a Fals i el 1771 es va casar amb Jerònima Noguera, filla d'un boter de Sant Fruitós.

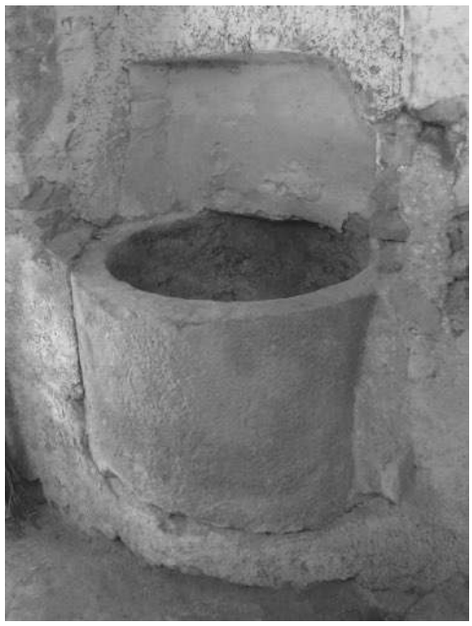

Pica d'oli rodona

El setembre de 1753 la Serafina, que ja figurava com a vídua, va signar conforme havia rebut del seu germà Agustí Junyent de Fals, les 66 lliures del dot.

Jaume Bacardit Junyent va fer capítols el març de 1756 amb Teresa Morera Biosca, filla de Magí Morera, el propietari del mas Morera de Fonollosa. El dot ofert pel sogre va ser de 110 lliures, i l'aixovar estava contingut en dues caixes de fusta de pi del país, tancades amb pany i clau. El millor que hi havia a dintre era un vestit bo, que consistia en unes faldilles d'estamenya de centelles, una "ropilla" d'escot, un faldellí i un gipó guarnit amb mànegues de sarja.
El Jaume i la Teresa van tenir quatre nois i dues noies. La més gran de les dues, la Rosa, es va casar el 1784 amb Marc Pubill Gras, de Sant Mateu, i la seva germana Maria ho va fer el 1795 amb Vicenç Casellas Llobet, de Castelltallat. La primera va rebre un dot de 150 lliures i la segona 140.
Jaume Bacardit va enviudar i llavors es va tornar a casar, amb una dona dita Maria.
Jaume Bacardit va ser cridat en diverses ocasions a servir el seu poble amb el càrrec de Regidor. Aquest càrrec tenia una durada de dos anys i en aquells temps ningú el volia, per la responsabilitat que comportava, així que les autoritats designaven a la persona i aquesta no s'hi podia negar. Segons els nomenaments que es conserven a l'arxiu familiar, el Josep va ser nomenat regidor el 14 de gener de 1756 per don Felix de Prats y Santos, baró de Serrahima, nomenament que es va repetir el 1760, 1772, 1783 i 1785.
El batlle i els dos regidors rebien de vegades instruccions del governador, que havien de fer públiques mitjançant crides per tot el terme. Una d'aquestes comunicacions és prou interessant per transcriure-la:

> (...) desertores, vagabundos, ociosos y malentretenidos que van devagando por este Principado y que causan muchas vezes notable daño a los frutos de las campañas (...) Ordeno y mando a los Justicias de los Lugares de este Partido cumplan con toda exactitud y cuydado las ordenes (...) ay muchos mossos que mas por pretexto que por deseo de trabajar se introducen en algun oficio o arte a fin de excusarse del servicio militar, otros que van de convento en convento comiendo la sopa y de paso cometiendo robos de frutos y asustan a los pasageros y otros por fin que abandonan muger y familia y suponen que van buscando trabajos y no hallan quien los ocupe ...

La circular manava als batlles dels pobles que detinguessin els parrots i desertors, i els portessin a la presó de Manresa. Per cada detingut rebrien un premi de 4 pesos, però si no complien amb la seva obligació serien multats amb 50 lliures o 30 dies de presó.

Pou

Jaume Bacardit va fer el testament a Manresa el 11 de desembre de 1792. Va disposar que li fessin uns funerals amb assistència de 12 capellans. Va encarregar a l'hereu que mantingués la segona muller i els seus germans fins que es casessin i marxessin de casa. Als nois Francesc i Jaume els va llegar 25 lliures, a la Rosa, ja casada amb el Pubill, 5 sous, i a la Maria, encara donzella, 50 lliures. Malgrat que el primogènit era el Josep, va fer hereu al segon fill, el Joan, perquè hi havia un problema amb el Josep:

> (...) per ser incapas de saberse governar e inutil per lo maneix de ma casa per ser algo faltat de enteniment, lo que nol deixa algunas vegadas acertar, y por conseguent lo privo per dits motius de mos bens, ab dolor vehement de mon cor ...

Joan Bacardit Morera va pactar matrimoni el 27 d'agost de 1795 amb Maria, filla de Jaume Bacardit Pascual i Teresa Biadiu. El pare del Joan va ratificar com a hereu, amb les obligacions de cuidar a la família, en particular al germà que no estava gaire bé del cap. Si no s'entenien amb la madrastra i ella volia fer vida separada, el Joan

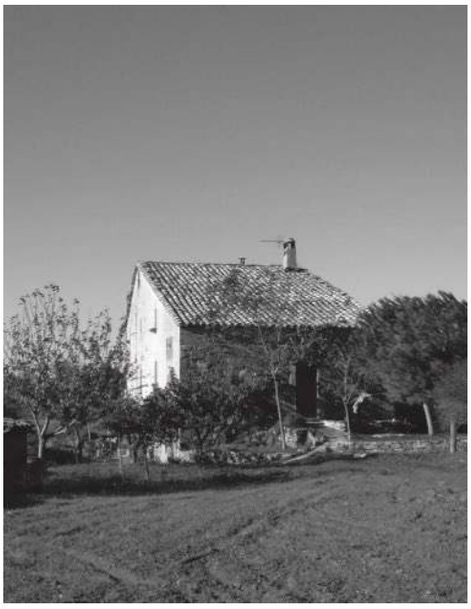

Vista de ponent

li hauria de subministrar cada any 6 quarteres de blat segolós, 4 càrregues de vi claret, 4 quartans d'oli, 15 lliures carnisseres de cansalada, la verdura que volgués de l'hort i 10 lliures en efectiu.

El dot de la núvia va ser de 150 lliures, pagades en tres terminis, dues caixes de pi "a tall de monja", un vestit de color blau i la roba blanca habitual.

El rector Mariano Cots va ser cridat el 21 d'octubre de 1817 a la Caseta, perquè Joan Bacardit es trobava malalt al llit. Les seves darreres voluntats van ser que el Josep fos l'hereu, que cadascun dels altres nois, el Joan, el Jaume i l'Isidre, rebés 21 lliures, i 150 lliures les filles Maria i Teresa, si es casaven. En aquest cas, se'ls havia de dar el mateix aixovar que s'havia donat a les ties.

El Joan no va viure gaire més, perquè el març de 1818 el seu fill Josep ja era cap de casa.

Dels altres germans tenim alguna informació. El Jaume es va casar amb una dona dita Antònia Ros i el 1857 s'estaven a Aguilar, a la Caseta del Prat. La Maria va fer parella el 1846 amb el vidu Esteve Mercadal Costa, un teixidor de lli, rebent un dot de 150 lliures, dot que van gastar en comprar la casa de cal Mariano. La caseta no la volien per estar-s'hi, sinó com una inversió segura. S'estaven a Guardiola, on el Mercadal tenia cases i terrenys.

ELS RALETS DE CAMPS

A l'antiguitat no existien els bancs per dipositar els estalvis, com fem avui en dia, però en canvi hi havien tants o més lladres que ara. El bandolerisme va ser un mal endèmic durant segles i això sense comptar les guerres i el pillatge. Per evitar ser robats, els nostres avantpassats guardaven els dinerets a casa seva, en amagatalls dissimulats a les parets de pedra.

De vegades els amagatalls eren més amplis i servien per ocultar-hi articles de valor, com roba, llibres, escriptures o objectes litúrgics, en èpoques especialment conflictives, com per exemple quan es produïa per la zona el trànsit d'un exèrcit. Pel mateix motiu també s'ocultaven reserves de gra i altres aliments. Pràcticament no hi ha masia que no compti amb espais secrets, però també les cases senzilles dels parcers, tal com hem pogut comprovar en nombroses ocasions.

Els diners se solien amagar dins d'olletes ficades en forats, en fals sostres, a l'interior dels murs gruixuts o enterrades a terra. Ens han explicat que quan es va desmuntar, pedra a pedra, l'antic mas Grau de Fals van aparèixer fins a tres olletes, totes buides, encastades a dins de les parets.

Les monedes que s'atresoraven, d'or o de plata, eren una reserva pels mals temps i la seva localització era un secret que passava de pares a fills. De vegades però, alguna circumstància extraordinària, com una defunció sobtada, tenia com a resultat que el tresor quedés oblidat, de vegades durant segles.

Per casualitat, en el decurs d'un enderroc o una excavació arqueològica, s'han trobat alguns d'aquests dipòsits de monedes, un fet de gran interès, no solament econòmic per l'afortunat descobridor, sinó pels historiadors, perquè la composició i les característiques de les peces dóna informació sobre la circulació monetària i l'estat de l'economia en una època determinada. Molt del què coneixem sobre les dinasties i els fets històrics de l'antiguitat prové precisament dels estudis numismàtics.

Croat

A Catalunya tenim exemples d'interessants troballes de monedes. El conegut com el "tresor de Puigreig", va ser trobat el 1964 en una masia d'aquest terme i consistia en 730 monedes de plata i 51 d'or, amb un pes total de 20 kg. Un altre tresor important es va descobrir el 2004 en el decurs de les obres de rehabilitació del monestir de Sant Pere de Rodes, consistent en 310 monedes de plata i 348 d'or, algunes de les quals procedien de països llunyans i segurament eren almoines dels peregrins als monjos del monestir.

Al terme de Camps també s'ha trobat un grapat de monedes amagades, però no ens atrevim a qualificar-lo de tresor per la seva modèstia. La troballa va tenir lloc fa anys en un forat a la paret d'una casa, d'on van sortir una quarantena de monedes de plata, totes de la mateixa mida i valor. L'acumulació es va dispersar, però actualment un particular en conserva 14 d'elles, col·lecció que molt amablement ens ha permès investigar per poder fer el present estudi.

Les monedes són totes de ral i es poden classificar en tres grans tipus, segons el regnat en què van ser encunyades.

rei	anys	valor	ceca	pes
Ferran i Isabel	1474-1504	1 ral	Sevilla	3,22 grams
			Granada	3,22
			Sevilla	3,21
			Burgos	2,37
			Sevilla	3,28
Ferran II	1479-1516	1 croat	Barcelona	2,57
			Barcelona	3,15
			Barcelona	2,97
			Barcelona	2,69
			Barcelona	3,16
			Barcelona	3,23
			Barcelona	2,27
Felip II	1556-1598	1 ral	Sevilla	3,38
			Sevilla	3,37

La mostra de les 14 monedes, tot i ser insuficient, ens indica una doble procedència; Castella i Catalunya. Malgrat la unió dinàstica dels dos estats, Catalunya va conservar les seves lleis i institucions, i la política monetària, basada en el florí d'or i el croat de plata. La meitat de les monedes són croats del rei Ferran encunyades a Barcelona. A l'anvers hi ha l'efígie del rei i al voltant la llegenda "Ferdinandus. DG.Rex". Al revers hi ha la creu que donava nom a les peces i al voltant, en lletres gòtiques, es llegeix "Civitas Barchinona". El pes correcte d'aquestes monedes era de 3,2 grams, però algunes d'elles no fan el pes, perquè s'han aprimat pel desgast o han estat una mica retallades.

Les monedes dels Reis Catòlics porten l'escut d'Espanya unificada i la llegenda (amb variacions) "Fernandus et Elisabed". Al revers el "yugo y las flechas" al camp, però les lletres del voltant són gairebé il·legibles a causa de les fortes retallades que disminueixen el diàmetre de la peça. En una s'arriba a llegir "regina cast.", reina de Castella. Retallar les monedes era una activitat il·lícita que es feia amb una cisalla per aprofitar els retalls de plata per fondre.

En aquestes monedes hi figuren petites marques o inicials que indiquen la ceca on van ser fabricades les monedes. La majoria són de Sevilla, el punt d'entrada de la plata de les colònies americanes. El pes teòric del ral castellà era de 3,38 grams, però totes estan per sota del pes.
De Sevilla són les dues monedes del rei Felip II, que formalment són molt diferents de les anteriors. A l'anvers hi figurava el nom del rei, "Philippus II dei gratia", i a l'altra banda, "hispaniarum rex", però les lletres no es poden llegir, perquè el diàmetre de la peça era menor que el de l'encuny.

La data probable en què les monedes van ser amagades pel seu propietari, i mai més recuperades, ve determinada per la datació de les més modernes, que són les de Felip II. Així doncs, podem suposar que el fet es va produir a la segona meitat del segle XVI. Era una època de puixança econòmica de Castella, llançada a l'empresa americana, i de decadència de Catalunya. Les diverses invasions franceses i sobretot les tensions internes de la societat catalana, van agreujar la crisi que patia el país des de feia un segle i van propiciar un esclat del bandolerisme.

Conjunt dels ralets

Per concloure, podem suposar que els ralets de Camps eren els estalvis d'un pagès, que tal vegada va ser víctima de la inseguretat del temps i va morir abans de recuperar-les. No era una quantitat gaire elevada certament, ja que considerant 40 monedes de ral, ens donaria un valor de 80 sous o 4 lliures, una quantitat que en aquell temps serviria per comprar 5 quarteres de civada o dues ovelles. Per comprar una mula regular calien 15 lliures i un dot normalet era de 25 o 30 lliures.
Una altra conclusió que es desprèn de l'estudi de les monedes de mostra és que en aquella època la plata castellana fluïa i circulava àmpliament per Catalunya, barrejada amb la local, a la que acabaria ben aviat desplaçant.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 30 Març 2016

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS CLARENA (1ª PART)

Els Clarena originaris

A diferència de les persones que ara es diuen Vall, Biosca, Vilalta, Bacardit, etc, que no tenen massa dificultats per trobar les seves arrels en els masos homònims, el cas dels Clarena és totalment diferent.

Els primers habitants del mas Clarena que coneixem duien aquest cognom, però aquesta família es va extingir a finals del segle XIV sense deixar rastre. Els Clarena actuals de Fonollosa procedeixen de dues branques que van aparèixer a Fonollosa a finals del segle XIX, sense cap relació amb els Clarena de Camps de quatre segles enrere.

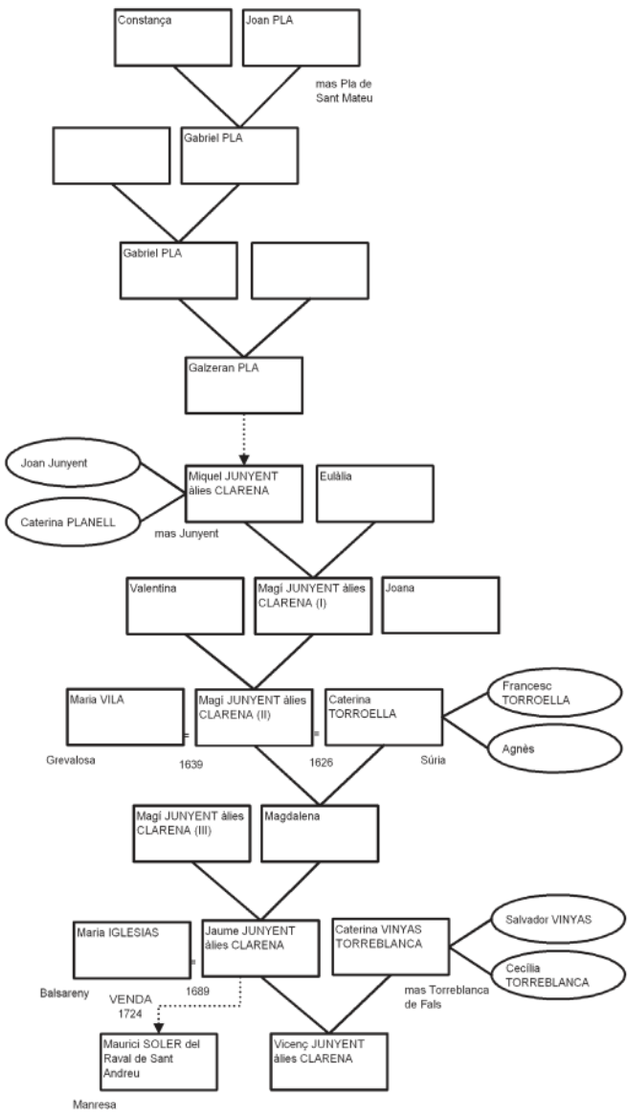

Arxiu Arderiu

Vista general

La situació jurisdiccional de Clarena era atípica, no pertanyia ni a Santa Cecília ni a Caselles, com les altres cases de Camps, sinó que estava sota el domini de la Camareria del monestir de sant Vicenç de Cardona.

L'habitant al mas més antic que hem trobat és el Francesc de Clarena que surt en el llibre del Veguer de Manresa i Bages. El pridie dels idus de juliol de 1310 el Veguer li va manar que pagués un deute de 50 sous que tenia. El 1328 Guillem de Clarena va manllevar diners al jueu David de Ripoll, deute cancel·lat el 1333 en nom seu per tres pagesos de Sant Mateu. Una situació semblant es va produir el 1344 amb Bernat de Clarena. El 1376 Pere de Clarena va rebre poders del rector d'Ardèvol per defensar els seus interessos.

El juliol de 1374 Berenguer de Clarena i dos de Fals es van presentar com a fiadors d'uns que es trobaven detinguts a la presó. El Berenguer (el mateix ?) surt de nou el 1396, 1389 i 1399. La darrera presència és del 12 de gener de 1401, quan ell i el seu xicot Joan Clarena van fer les paus amb uns de Manresa amb qui tenien una picabaralla.

Els Pla de Sant Mateu

Després de mitja centúria de silenci arribem al 22 de març de 1462. Aquell dia Constança, muller de Joan Pla de Sant Mateu, hereva i propietària de Clarena es va vendre a gràcia el mas, amb dret de recuperar-lo, a Pere Oliveres de la Costa de Fals, pel preu de 8 lliures i 5 sous. Segons l'escriptura, el mas és alou de la Camareria de Sant Vicenç de Cardona, que el té a cens de 4 sous, 8 di-

ners i dues gallines. La mala lletra no ens permet entendre tots els afrontaments, però s'arriba a capir que per la banda est els límits són el cingle dit Pujol d'Oliveres, que també limita amb terres dels masos Hom i Soler, i que segueix la riera que baixa de Bastardes fins arribar als àlbers de Clarena. La venda va comptar amb l'aprovació dels fills Gabriel, Miquel, Marc i Francesc Pla.

Antic trull

Després, el possessor Pere Oliveras va vendre a gràcia la meitat del mas Clarena a Joan Xoriguera de Rajadell. El Pere va ser succeït pel seu fill Joan Oliveres de la Costa i aquest, el 7 de febrer de 1545, va empenyorar l'altra meitat del mas al Xoriguera per 12 lliures. Sabem per altres fonts que el Xoriguera era del mas Enveja de Rajadell.

Va passar que una germana del Xoriguera es va casar amb Joan Rovira, del Soler de Camps, i que per garantir-li les 20 lliures del dot li va cedir els drets sobre la meitat de Clarena. El 26 de maig de 1556, Gabriel Pla, que havia heredat Clarena de la seva mare, va demanar al Rovira que assumís un censal de 51 lliures que el Pla prestava a la Seu de Manresa, de manera que el crèdit que aquest va acumular sobre Clarena va passar a ser de 71 lliures.

El 21 de març de 1561, Gabriel Pla i el seu fill Gabriel, van efectuar una nova venda a gràcia del mas Clarena, aquest cop per 116 lliures. Els compradors van ser Valentí Puigdellívol de Bastardes i Joan Oliveras de la Costa. No li van donar pas els diners en efectiu, sinó que van servir per pagar al Rovira i al mateix Oliveras el capital que tenien posat al mas, mentre que el censal de la Seu es va endossar a l'Oliveras. El 9 d'octubre de 1563 els dos possessors de Clarena van fer una addició cadascun de 10 lliures, quedant el crèdit a favor seu en 136 lliures.

Com que ens falten algunes peces del puzzle, no sabem què va succeir exactament, però el resultat va ser que el mas va passar a ser de Miquel Junyent, que deuria adquirir els drets del Bastardes i de l'Oliveres. No obstant això, la família Pla de Sant Mateu conservava el dret de lluir, o sigui, de recuperar la propietat en qualsevol moment, sempre i quan estigués disposada a satisfer el deute.

A finals del segle XVI l'hereu de Clarena era Galzeran Pla, l'amo del mas Pla de Sant Mateu, però qui l'ocupava i es beneficiava de la producció de les terres era Miquel Junyent.

La sola informació que tenim d'aquesta situació prové d'un document, redactat per mossèn Bernat Balaguer i datat el 5 de juny de 1599, que es guardava a l'arxiu de la Pabordia i que va ser transcrit pel paborde Tuneu el 1723.

Segons el document, Galzeran Pla va manifestar que volia recuperar el mas pagant al Miquel Junyent el deute acumulat, i va mostrar als presents una bossa amb els diners necessaris. El batlle de la quadra de Caselles, que era Joan Casellas, va donar al Junyent trenta dies perquè demostrés amb papers el crèdit i els drets que tenia sobre el mas.

No se sap què va passar després, segurament van arribar a alguna mena d'acord i el Junyent deuria comprar al Pla el dret de lluir la propietat empenyorada. D'aquesta manera el Pla va renunciar a recuperar Clarena, que va ser pel Junyent i els seus successors.

Una branca del Junyent

Joan Junyent i Caterina Planell eren els amos del mas Junyent. Tenien tres xicots i tres mosses. El primogènit va morir jove i l'herència va ser pel segon fill Joan Magí. El tercer era el Miquel i creiem que és aquest el que es va instal·lar a Clarena.

Al Miquel Junyent el trobem entre 1553 i 1563 comprant i venent blat i, en tres ocasions, animals, però no es diu mai en quina casa viu. El 1566 va comprar 10 quarteres de blat al Figuera de Castelltallat i s'especifica que és de Camps i habitant a Sant Mateu. El 1590 Miquel Junyent, àlias Clarena, es va vendre les herbes de Clarena a Joan Vall de Fonollosa per 3 anys a raó de 4 lliures anuals. El 1591 va signar una nova venda, aquest cop per 5 anys.

El 1592 el Miquel es declara hereu de Clarena i també el 1393, quan va adquirir un bou vermell de tres anys d'edat. Aquell mateix any ell, la seva dona Eulàlia i el fill Magí van quedar a deure 8 lliures i 8 sous al vicari de Fonollosa per blat.

El Miquel va sobreviure al seu fill Magí i, malgrat ser vell, va haver d'encarregar-se del govern del mas, tal com prova la seva presència en l'intent del Pla de recuperar el mas el 1599. Com que no tenia forces per menar les terres, les va cedir a parts a Francesc Rovira, a qui trobem el 1600 i 1602 subarrendant trossos a parcers. En un dels tractes, Gaspar Camps, un mosso de Clarena, va donar al Rovira un bou de pèl vermellós "de la terra", a canvi que ell li deixés quatre anys una rompuda amb una colla de formiguers, situada en el lloc dit "Coma Fo-

Graonada de la tina

Arxiu Arderiu

La masia (c.1980)

rana". La sisena part de la collita de la rompuda l'havia de donar a l'amo Miquel Junyent.

Magí Junyent (I) constava com l'hereu de Clarena el 1596, quan va admetre un deute de 40 lliures i 16 sous a un botiguer per drap de llana i altra mercaderia que li havia fiat. El 1596 va reconèixer un altre deute amb Antoni Albi, un sastre que residia al mas, però no va trigar a morir, perquè dos anys més tard la seva vídua Joana va demanar al batlle permís per fer l'inventari dels béns del marit difunt, per garantir els seus drets. Va donar l'aprovació Cristòfol Junyent, el fill gran.
La Joana era la segona muller del Magí, ja que abans havia estat casat amb Valentina. Amb la Joana, a més del Cristòfol, va tenir el Joan, el qual es va casar el 1626 amb Eulàlia Morera de la Costa de Manresa. Amb la Valentina va tenir el següent hereu, el Magí Junyent (II), però hi ha una cosa que no ens quadra amb els fills i les dones del Magí. No trobem explicació a la presència del Cristòfol en l'inventari de la seva mare Joana, perquè en aquell moment el Magí (II) era un nen i, en teoria, havia de ser major que el seu germanastre. Potser el paborde va cometre un error de transcripció i el Cristòfol no era un fill sinó un oncle.

En morir el pare, el Magí (II) era menor d'edat i els seus interessos van ser defensats pels tutors, que eren Salvador Servitja de Guardiola, Galzeran Pla de Sant Mateu i Cristòfol Junyent de Camps, segurament l'amo del Junyent, però no ho podem assegurar, perquè hi havia altres parents que també portaven aquest nom.
El 28 de desembre de 1608, (segons el calendari d'aquell temps, ja eren al 1609), els tutors van arrendar les terres del mas Clarena per un temps de quatre anys a Arnau Ribera, un jornaler emigrat de França. El masover havia de donar la sisena part de les collites fetes a les quintanes del mas, la setena de les rompudes noves i la meitat de la producció de vi i oli. Estava obligat per contracte a *"fer tots anys sinquanta canas de valls de vinya y plantar aquella a us y costum de bon pages"*.

Junyent, àlies Clarena

A partir del primer Magí, els hereus de Clarena portaven aquest àlies afegit al darrere del seu cognom. Això era normal quan una persona anava a viure a un mas distint del de naixença, però el que no era gens normal és que es transmetés al successors, que és el que va passar amb aquesta família, que moltes generacions més tard, fins i tot després de perdre Clarena, encara eren coneguts com els Junyent, àlies Clarena.
Magí Junyent (II) es va casar dos cops. Amb la primera dona Caterina, filla de Francesc Torroella de Súria, s'hi va unir el juliol de 1626 i el cunyat Pere Torroella li va prometre 200 lliures, fraccionades en quatre terminis anuals.
La segona va ser Maria Vila de Grevalosa, vídua de Miquel Sunyol de Rocafort, la convivència amb la qual es va iniciar el 1639. Amb la Caterina va tenir el Magí i la Caterina, i amb la Maria el Joan. La Caterina es va aparellar el 1656 amb Josep Masquer, un jornaler de Castelltallat. El pare i el germà van prometre a la Caterina i al seu home 130 lliures de dot, 20 al comptat i la resta al cap de quatre anys. Durant els quatre anys d'espera els van deixar una cambra del mas Clarena perquè hi visquessin. Si el pagament s'endarreria, ells podien seguir usant la cambra fins a cobrar. L'altre fill Joan va escollir per dona a Elisabet Grau de Terrassola.

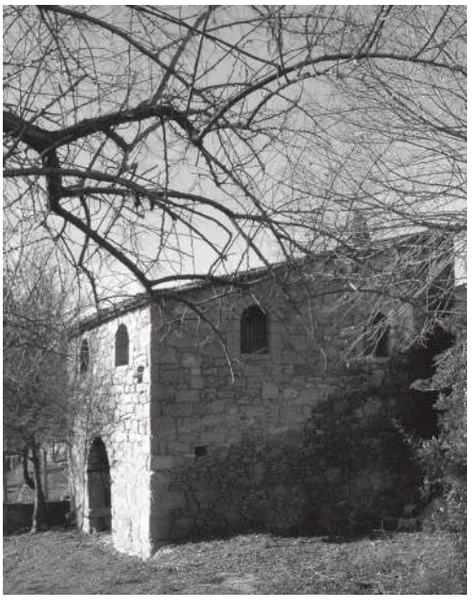

Cobert de pedra

Deixant al marge les típiques compravendes de blat, el 1646 el Magí i la seva segona muller van empenyorar les herbes de Clarena a Cristòfol Bastardas de Fals i quatre anys més tard van afegir 28 lliures més a l'empenyorament. El dret de pasturar les herbes va passar aleshores a l'amo d'Oliveres de la Costa i el 1658 el Magí i el seu fill gran Magí es van veure obligats a crear un censal de 176 lliures per recuperar les herbes i satisfer altres deutes. A finals d'aquell any van cedir les terres del mas a parts a dos pagesos, un dels quals era el gendre Josep Masquer.
El 1660 el Magí i la Maria Vila van signar una concòrdia amb la Jacinta, vídua de Joan Vila de Grevalosa, segurament cunyada de la Maria. Havien de tornar a la Jacinta les 170 lliures del dot que havia portat al mas Vila, però com que no les tenien li van oferir un tracte. Li van dir que cada any, el dia de santa Magdalena, li donarien 5 quarteres de blat i mentrestant:

> (...) li dexan una cambreta de la casa que es al cap de la grau, per ella tant solament, y que noy puga estar altri en son lloch. Item li donan facultat de tenir hi sis gallinas y no

mes. Item li dexan duas heras de terra horta, de amplaria quiscuna de ellas tres palms, poch mes o manco, per a fer hortalisa ...

La ruïna

Magí Junyent àlies Clarena (III) el trobem per primera vegada el 1658, al costat del seu pare, que encara va estar uns quants anys més al capdavant del mas.
No sabem del cert la casa ni el poble de procedència de Magdalena, la dona del Magí, però alguns indicis apunten que podria ser de Bastardes de Fals. La Magdalena va donar al Magí quatre fills, el Jaume, el Llorenç, el Miquel i l'Agnès.

Disposem de molta documentació de caire econòmic del Magí entre els anys 1673 i 1712, a partir de 1683 normalment acompanyat del fill gran Jaume. Hem procedit a fer-ne una tria i seleccionar el més interessant.
El 1674 el batlle de la Pabordia va posar una multa de 3 lliures a Miquel Bastardas de Fals, perquè havien enxampat set porcs seus pasturant en les terres de Clarena, un delicte de consideració en aquell temps.
La major part dels documents estan relacionats amb el procés progressiu d'endeutament dels amos de Clarena. Les vies per aconseguir capital, normalment per satisfer deutes anteriors, eren diverses. Una manera era la creació de censals i violaris, dels quals en tenim alguns exemples. Una altra manera era el lloguer d'espais del mas per un temps indeterminat a canvi d'una entrada al comptat. El març de 1708 el Magí i el Jaume van vendre a gràcia a Francesc Vall de Fonollosa per 50 lliures *"aquella cambra que trau finestra a la part que mira a la hera y altra finestra a la part que mire a mitgdie, la qual nosaltres anomenam la cambra nova"*. En la venda hi anava inclòs un hortet i l'ús de la cuina i forn. El llogater podia criar un porc *"a la estaca"*, excepte al temps dels aglans, que podia fer pasturar el porc al bosc. El 1710 van llogar per 60 lliures la cambra dita *"del peu de la escala"* a Isidre Codony, que la va tenir fins que va morir dos anys més tard.
Una altra via per aconseguir diners era la venda de les herbes i de parts de les collites. Això s'exemplifica amb la venda feta el maig de 1688 de la sisena part de les collites de les quintanes i boïgues, tant de xeixa com de mestall, civada, ordi, mill i espelta a Josep Vall de Fonollosa. El setembre d'aquell any el Vall va endur-se 18 quarteres rases de gra de l'era de Clarena. Les 100 lliures aconseguides van ser per recuperar la vuitena part venuda anteriorment a Pere Màrtir Casas. El 1702, per pagar uns deutes al rector, van vendre's un altre cop al Vall una part de la collita, no solament de gra, sinó també de cànem i vi. De cada set roves i mitja de vi, una pel Vall, i de cada set quarteres i mitja de cereal, una pel Vall. Aquest empenyorament es va fer per 170 lliures i no cal ser economista per veure que aquesta merma dels ingressos i endeutament havia d'acabar amb la ruïna i la pèrdua del mas.

El 1710 el Magí i el Jaume Junyent van agrupar bona part dels deutes en unes soles mans. Per això van crear un censal de 700 lliures a favor de Maurici Soler, un empresari del raval de Sant Andreu de Manresa. El 1712, per pagar pensions del censal anterior i altres deutes, van crear dos censals més a favor del Soler, un de 300 i un de 200 lliures.
Era el darrer acte d'un drama anunciat que va culminar el 1724 amb la venda del mas al Soler, tal com es narra en la segona part de la història de Clarena.

Cobert modern

El darrer hereu de Clarena, Jaume Junyent àlies Clarena, es va casar dues vegades. Primer el 1689 amb Maria Iglesias de Balsareny, una vídua ja granada. La Maria havia estat des de 1659 la dona de Jaume Roig de Sant Mateu, que s'estava a Clarena de mosso o masover. Quan se li va morir el Roig, la Maria es va casar amb el jove amo. El matrimoni no va durar molt, la Maria va emmalaltir, va testar el setembre de 1697 i el novembre ja era morta. El vidu va casar-se llavors amb Caterina Vinyas Torreblanca, una noia soltera. La Caterina era la segona filla de Salvador Vinyas, àlias Torreblanca, i Cecília Marvà, els amos del mas Torreblanca de Fals. Amb la Caterina va tenir els dos únics fills que se li coneixen, el Vicenç i la Francesca.
El 7 d'agost de 1701 Jaume Junyent va fer testament, malgrat que encara li quedava molta vida per davant. Va demanar un funeral amb deu capellans i va llegar 5 sous a cadascuna de les confraries que existien a Camps, les del Sant Crist, sant Isidre i santa Llúcia. Va destinar 100 lliures per casar la Francesca i va fer hereu al Vicenç, que en aquell moment tenia un anyet.
El 1718 hi va haver un dur enfrontament entre el nou paborde de Caselles, que havia entrat feia poc, i el Jaume, a causa de la senyoria sobre el mas Clarena, que el paborde reivindicava i el Jaume negava. El fons del problema era una disputa sobre la jurisdicció entre la Pabordia i l'abadia de Sant Vicenç de Cardona i l'afer va acabar als tribunals. Com a mesura de pressió, el paborde va amenaçar al Jaume amb fortes multes i, fins i tot, amb empresonar-lo.

Després de la pèrdua del mas, el Jaume i el seu xicot Vicenç es van quedar un temps de masovers per compte del nou propietari Maurici Soler, però cap el 1626 van marxar amb un destí que desconeixem.
Van mantenir, generació rere generació, l'àlies Clarena a continuació del cognom Junyent, com hem dit. Una branca va romandre a Camps, on es documenten Jacint Junyent, àlies Clarena (1654), Pere Junyent, àlies Clarena (1760) i Bonaventura Junyent, àlies Clarena (1782). Deurien guanyar-se la vida com a mossos en alguna casa principal. Encara més tardà és Ramon Junyent, àlies Clarena, que vivia a Grevalosa el 1810.

CAL CÒT

Aquesta casa és una de les quatre que formen el raval de Pere Jutge, situat en un indret on confluïen antigament les propietats de Soler i Caselles. A diferència de les altres tres cases, que es troben edificades en terra de Caselles, aquesta ho és en la del Soler.
La casa la va aixecar Ramon Colillas Bastardas en virtut d'una concessió de paraula feta per l'amo del Soler, que en aquell temps era Domingo Biadiu Vila. Segons la tradició oral de la família, el paleta que la va fer va ser Tomàs Duocastella, el Tomaset, pel preufet de 50 duros, si bé al final en va exigir 10 més per la feina de gravar la llinda del portal.

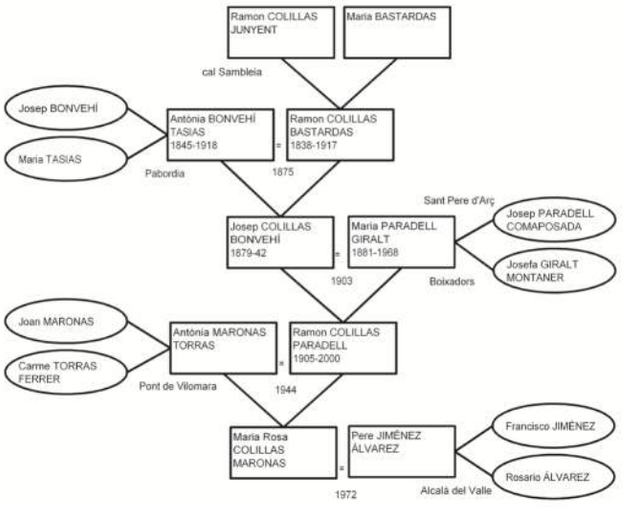

Uns anys més tard el Colillas va voler inscriure la casa al Registre de la Propietat i li van demanar els papers de la venda. Per això, ell i el Domingo Biadiu van passar pel notari el 28 de març de 1878 per posar per escrit allò que havien acordat de paraula. El preu de venda del solar quadrat de 100 pams de costat, on hi havia construïda la casa, va ser de 266'66 pessetes corrents, és a dir, 100 lliures. Van incloure una clàusula que deia que si el comprador necessitava més terra en el futur, el venedor l'hi vendria al mateix preu. Això és el que va passar el 27 de gener de 1905, quan Francesc Abadal, l'amo del Soler, li va vendre un tros de 66 per 66 pams per 175'56 ptes. Més tard, el 30 de maig de 1932, Magí Soldevila va vendre al Còt un pedaç de 6 per 5,5 metres, sota l'era, per 70 pessetes.

La casa va dir-se primer **cal Ramonet** (1879-94) i després cal Còt, el sobrenom dels Colillas. El fundador Ramon Colillas era un fill de cal Sambleia i la primera notícia seva és de 1866, quan va cedir per 192 escuts al seu pare Ramon Colillas Junyent la meitat de les 23 quarteres de terra a Fals que Ramon Soler de la Plana li havia establert per plantar vinya.
El 3 de gener de 1875 el Ramon va signar el contracte prematrimonial amb Antònia Bonvehí Tàsias, una noia de ca l'Esteve. Ell tenia 36 anys i ella 26. Els pares la van dotar amb 40 pessetes, més 30 pessetes per comprar una caixa i un vestit nou.
La parella va donar una bona colla de fills, però la mortalitat infantil se'n va emportar cinc, com a mínim, i al final només en van restar dos, els batejats amb els noms de Josep i Maria. El xicot va ser l'hereu, és clar, condició que li va ser confirmada el 14 de gener de 1903, en ocasió dels capítols matrimonials. La futura muller era Maria Paradell Giralt, de Boixadors, filla de Josep Paradell Comaposada, de Sant Pessalaç, i Josefa Giralt Muntané. El Còt va prometre donar tots els béns al fill, excepte una quantitat reservada a la filla Maria pel dot; 80 pessetes en efectiu, un vestit de 25 pessetes, un de 15, sis camises i altres peces de roba. Per altra banda, el dot de la jove Maria Paradell va consistir en una calaixera, un vestit de llana de color negre, un de tela de cotó, una dotzena de camises, sis estovalles, una tovallola, dos coixins i cinc coixineres. Per garantir el dot i les 100 pessetes de l'escreix, els Colillas van hipotecar la casa.
La Maria Colillas Bonvehí es va quedar soltera. Vivia en un pis a la placeta de Sant Andreu de Manresa i treballava a l'hospital. Quan va ser vella les monges la van acollir, si bé va passar el final dels seus dies en un sanatori. Les monges es van quedar tots els seus diners, la roba i els millors mobles.

L'agost de 1906 Tomàs Llobet de cal Tomàs va concedir al Còt i a tres veïns més la facultat d'usar l'aigua del rec que sortia de la resclosa de la font de Pere Jutge, amb la condició que tots haurien de cooperar en el manteniment.
Ramon Colillas va fer testament el 26 de juliol de 1914. Va fer hereva a la muller i va deixar a cada fill 250 pessetes. Va traspassar el 8 de febrer de 1917 i uns dies més tard es va enregistrar la casa a nom de la vídua.

El matrimoni format pel Josep Colillas i la Maria Paradell va ser molt prolífic. Van engendrar 9 fills. La gran, l'Antònia (1903), es va casar amb Pere Noguera Cortina de Sant Fruitós. El primer noi, el Ramon (1905), va ser l'hereu de cal Còt. La Maria (1908) i la Roser (1913) es van quedar solteres. Treballaven als Polvorers, on hi anaven caminant. S'emportaven de casa alguns queviures. Quan es van retirar van compartir un pis al carrer de Vilanova de Manresa.

Arxiu Còt

Cal Còt (c.1965)

Arxiu Còt

Esquilant la mula

Façana nord

La Teresa (1910) i la Providència (1925) van morir petites. La Pepeta es va casar amb Josep Gorrera Vinyals i va anar a viure amb ell a Castellgalí. El Pepet (1919) va formar part de la Quinta del Biberó. El van mobilitzar el març de 1938 i va acabar al camp de concentració de Gernika. El van ingressar a l' "Hospital Militar de Prisioneros" d'on el van alliberar el 4 de juliol de 1939, perquè estava greument malalt dels pulmons. Va morir a casa seva el 31 de desembre de 1940. El Miquel (1922) es va quedar solter i va treballar molt temps de mosso al mas Feixes, fins que va morir de tètanus causat per una ferida amb la forca.

A cal Còt no tenien gens de terra pròpia, ni tant sols l'hortet que tenen totes les cases de parcers. Menaven tres horts, un del Closa, un del Soler i un tercer a l'Obaga de Caselles, pels quals pagaven un lloguer. El lloguer de l'hort de cal Closa no va notar els efectes de la inflació, ja que des de l'any 1953 fins el 1995 es va mantenir en 30 pessetes anuals. De vinyes en tenien dues, una de Clarena i l'altra de Caselles a la part de cal Tinai. Es collia bastant raïm i també olives.

Arxiu Còt

Cal Còt (c.1980)

L'hereu Ramon Colilles Paradell va fer el servei a l'Africa, però no va participar en les cruentes guerres colonials per ben poc. Tampoc va prendre part en la guerra civil, però tanmateix va ser internat al camp de concentració d'Igualada. D'allà el maig de 1939 va passar directament a la presó de Barcelona, segurament a causa d'una denúncia anònima. La família mai en va saber el motiu, perquè el Ramon no s'havia significat políticament durant la guerra. No va sortir en llibertat provisional fins l'agost de 1943.
Es va casar el 1944 amb Antònia Maronas Torras, filla de Joan Maronas i Carme Torras Ferrer , del Pont de Vilomara. Van tenir tres nenes, però la primera no va sobreviure al part. La Carme (1946) es va casar amb Joan Molgosa de la Colònia Rosal, i la Maria Rosa (1951) amb Pere Jiménez Álvarez, d'un poble de la província de Cádiz.

Ramon Colillas va fer donació de la casa a la seva filla petita Maria Rosa el 1987. Va viure fins a una edat molt avançada, 95 anys. Va mantenir el cap clar fins el final, tenia una gran memòria i se sabia totes les històries del poble. El secret de la seva longevitat, segons explicava, era que cada matí en dejú baixava a la font de Pere Jutge i es bevia tres gots d'aigua. Aprofitava el viatge per pujar a casa el càntir ple.
L'actual propietària, la Maria Rosa Colillas Maronas és vídua i té tres fills; Ester, Montse i Moisès. Viu a Manresa, però puja sovint al Raval de Pere Jutge, a la casa on va nàixer.

LES BARRAQUES DE VINYA DEL TORRENT DEL JUNYENT

En el terme de Camps, com a la resta del Bages, s'hi troben moltes barraques de vinya, algunes senceres, altres més o menys enderrocades. Aquestes construccions d'arquitectura tradicional es feien utilitzant la tècnica anomenada "pedra seca", o sigui, pedres encaixades sense argamassa, fang ni cap altre element d'unió. La tècnica de la pedra seca és molt antiga, ja s'utilitzava fa més de 5.000 anys, i la trobem escampada, amb variants locals, per tota la conca mediterrània.
La coberta o volta de la barraca es coneix amb el nom de falsa cúpula. Es construeix per superposició de filades en anells concèntrics que són de menor diàmetre a mida que es guanya alçada. Les pedres de cada filada sobresurten el través de dos o tres dits per damunt de

l'anterior, totes amb la deguda inclinació per no deixar entrar l'aigua de la pluja a l'interior. La cúpula es tanca amb una o dues lloses planes. Per fixar les pedres de la volta, aquesta es recobreix amb pedruscall i terra.
Si la pedra es disposa de forma precisa per una mà experta, l'obra adquireix una solidesa i durabilitat considerable.

En el nostre país el conreu de la vinya ve d'antic, però es limitava a uns pocs rengs de ceps per casa, per l'autoconsum. Va ser a finals del segle XVIII que el vi va esdevenir un article de comerç i els preus van ferne rendible el conreu. Va iniciar-se llavors una veritable "febre del vi" i els propietaris van afanyar-se a convertir els boscos erms en vinyes. Aquesta demanda va provocar una onada migratòria de parcers, que va ser l'origen dels nostres pobles com els coneixem ara.
La transformació d'un bosc en vinya comportava arrencar la vegetació, estovar la terra i distribuir-la en feixes, més estretes com més rost era el terreny. La pedra que sortia es feia servir per aixecar els marges i parets de pedra seca que sostenien les terrasses i també per les barraques.

Aquestes construccions tenien una finalitat funcional; servien d'aixopluc pel pagès en cas de pluja o per descansar i fer la migdiada a l'hora de la calor, i també per deixar-hi les eines al vespre quan el pagès tornava a casa.
A l'interior d'algunes barraques s'hi poden observar alguns elements complementaris, des d'armaris o postades per deixar-hi el càntir, menjar o eines, fins a pedrissos per seure, llars de foc o, en certs casos, menjadores pels animals.
Els constructors de les barraques de vinya eren sovint els mateixos pagesos i se solien fer a l'hivern, quan el treball a la vinya pràcticament s'atura.
Calia una certa traça, ja que si les filades de pedra de l'exterior no estaven ben encaixades amb les de la cara interna hi havia el risc que la barraca "es pelés", és a dir, s'esllavissés part de la cara exterior.
Es diu que als hiverns passaven colles d'homes, els anomenats barracaires o cerdans, que s'oferien a construir

Barraca II

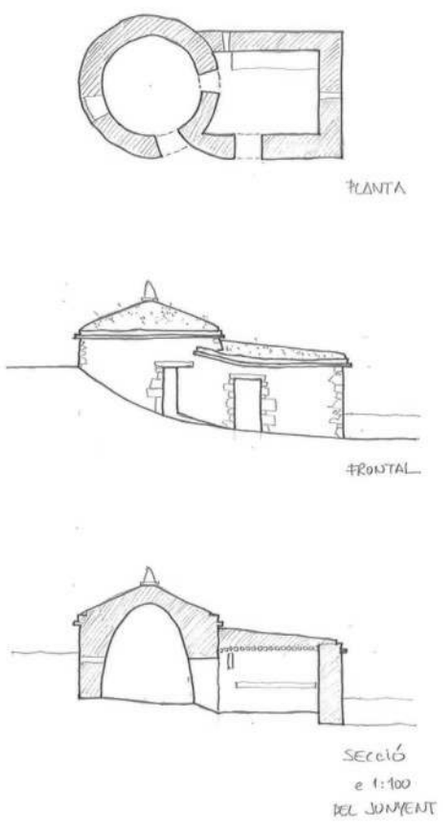

Dibuix Jaume Espinalt

Croquis de la barraca III

barraques a canvi de poca cosa més que la dispesa. Aquests homes eren especialistes i les seves obres solen tenir una qualitat especial.
La datació de les barraques de vinya és impossible en la majoria de casos. Segurament les més velles poden arribar a tenir 200 anys, coincidint amb l'arribada dels primers parcers. A Fals n'hi ha tres que tenen l'any gravat a la llinda, 1807, 1901 i 1904, mentre que a Camps només n'hem localitzat una de datada. A la llinda de la porta d'una barraca que hi ha dins de les terres de la Caseta, hi ha gravada una figura humana estilitzada i l'any 1879 dins d'un requadre.

El Junyent era una de les propietats més grans de Camps. Segons un inventari de 1861 la finca tenia una extensió de 459 quarteres, 423 a Camps i la resta a Castelltallat. La major part era bosc, però 59 quarteres eren de vinya menada per sis parcers diferents. A finals de segle la superfície del Junyent destinada a la vinya havia augmentat, però llavors va arribar la fil·loxera i els ceps vells es van morir. No es va trigar a replantar les vinyes amb peus americans, resistents a la plaga, però només aquelles vinyes de més fàcil accés i terra fonda, situades a les planes. Les vinyes de les parts altes dels barrancs, menys productives, van quedar abandonades i les "va comprar el bosc".
Les barraques que descriurem a continuació són testimonis doncs, de l'època anterior a la fil·loxera.

L'amo del Junyent es va arruïnar i el 1974 es va haver de vendre el mas. El va comprar Florenci Carné Casellas i el seu gendre Joan Soler Bonals, els quals en tres ocasions, el 1983, 1987 i 1989, en van segregar porcions i se les van vendre a Josep Maria Bosch, "el capellà de Vilalta".
Josep Maria Bosch Torrens havia comprat el 1969 la

masia de Vilalta, que es trobava mig ensorrada, i l'havia restaurat amb l'ajuda dels pares i alumnes de l'escola Decroly de Barcelona, que ell dirigia. La masia no tenia gairebé terra i per això el mossèn va estar interessat en adquirir-ne del Junyent, de manera que la propietat de Vilalta actual baixa des de la serra, on hi la casa, fins a trobar el camí carreter de Camps al Junyent.
El capellà de Vilalta va deixar la propietat en herència a Joan Borrós, un paleta que havia treballat en la restauració de la masia. Aquest ha continuat millorant la casa, però també s'ha ocupat de mantenir nets els boscos i els camins de la finca.

Barraca III

Quan el gran incendi de 1994 va cremar el bosc dels vessants del torrent del Junyent van aparèixer marges i barraques de vinya mig oblidades, restes de l'activitat agrícola de cent anys enrere.
A manca d'un inventari exhaustiu, ens centrarem en quatre barraques de vinya i una tina que són clarament visibles en aquella zona.
Dues es troben al vessant dret del torrent i són barraques simples de forma circular. A part de la mida, una (I) fa 3,90 metres de diàmetre exterior i l'altra (II) 2,50, les dues tenen característiques similars. A l'interior tenen una llar de foc en un racó amb un conducte de sortida de fums encastat a la paret i un pedrís per reposar. A fora s'observa una xemeneia formada per quatre lloses laterals i una al damunt. Les llosetes que formen la circumferència de la coberta estan un pèl sortides, formant una barbacana, i la coberta de la barraca culmina al capdamunt amb una pedra vertical o caramull. A l'entorn de les barraques hi ha feixetes limitades per marges de pedra, perfectament restaurats.
La barraca (III) es troba a l'altra banda del torrent i és ben peculiar. Consisteix en dues edificacions adossades, cadascuna amb la seva porta i comunicades per dins. L'una és de planta gairebé circular de diàmetre entre 2,48 i 2,88 metres amb volta de falsa cúpula, mentre que l'altra és de planta rectangular de 2,40 per 3,20 metres i està coberta d'un sostre de bigajunt, sobre del qual hi ha lloses planes, tot plegat recobert d'una capa de terra en forma de túmul. La barraca rodona era l'espai destinat a l'estada del pagès i compta amb un armari fondo encastat a la paret, un parell de finestres i un pedrís per

Interior de la barraca III

seure. L'espai rectangular servia de quadra, i al fons hi ha una menjadora amb capacitat per a dos animals. Les construccions estan fonamentades sobre una codina de pedra que segueix el pendent.

Joan Borrós, el propietari actual de Vilalta, que és un paleta dels d'abans i sap treballar la pedra, ha rehabilitat aquestes tres barraques. Els treballs han merescut el primer premi en dues edicions, el 2007 i el 2009, del "Concurs de Rehabilitació de Barraques de Vinya i altres construccions de pedra seca", que organitza el Consell Regulador de la Denominació d' Origen Pla de Bages. Una de les condicions del concurs és que cal rehabilitar els edificis amb la tècnica i materials emprats originalment i endreçar l'entorn, objectius que han estat plenament aconseguits.

La barraca (IV) es troba més amunt, al vessant esquerre, i també és força curiosa. Té la planta quadrada de 2,40 per 2,60 metres, mesura exterior, i es molt alta, gairebé 4,35 metres, mesurada a l'interior, perquè té dos pisos. A la planta inferior, destinada a l'animal, s'hi accedeix per una porta orientada a migdia i a la planta superior s'hi accedeix per una porta orientada al nord. Al terra hi ha un munt de terra i pedres, procedents de la volta del sostre que ha col·lapsat. Al primer pis, l'estada del rabassaire, s'hi entrava per una porta situada al cantó de llevant, al nivell de la feixa superior. La volta de dalt és de falsa cúpula i la transició a les quatre cantonades es fa mitjançant revoltons en forma de petxina. El terra, ara desaparegut, estava enrajolat amb maons. A les parets hi ha tres petites obertures i, en una cantonada, les restes de la xemeneia de la llar.
Uns metres més amunt s'hi troba una tina solitària. Està força malmesa, la volta ha caigut i la boixa es troba sota un munt de runa. El cup de la tina, mig ple de runa, mesura 2,60 metres de diàmetre interior i està revestit de cairons esmaltats. La barraca (IV) i la tina es troben uns metres endins del termenal de Figuera de Castelltallat, però possiblement formaven part de l'antic terme de Camps.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 31
Maig 2016

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

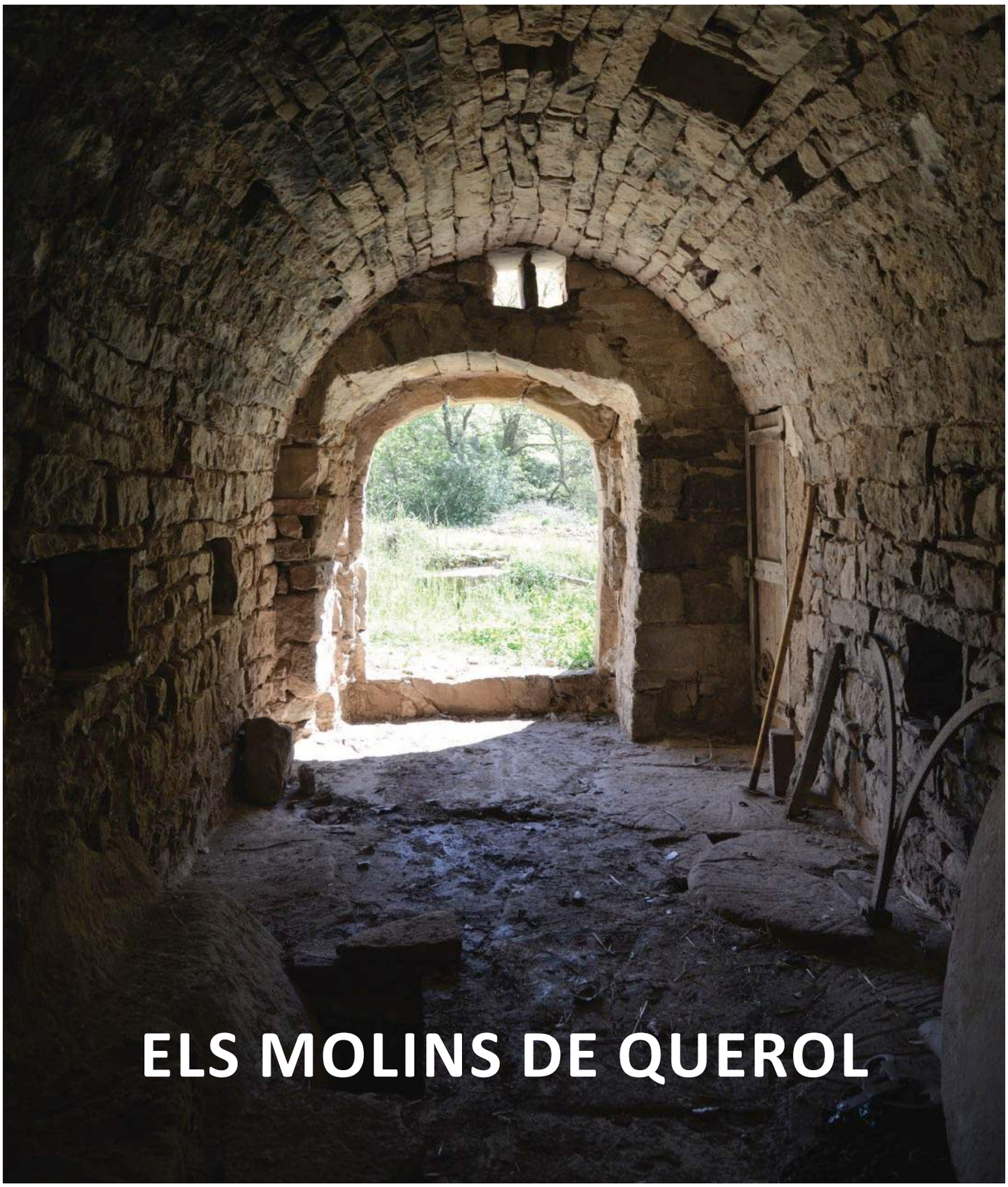

ELS MOLINS DE QUEROL

INTRODUCCIÓ

La Pabordia de Caselles es nodria de les rendes dels seus masos, però els actius principals eren dos, el molí del Cup de Miralles, que li va ser donat el 1242, i els molins de Querol de Camps. En la dotació inicial de la Pabordia de l'any 1235 no hi figuraven els molins de Camps i no se'n sap l'origen precís, però l'arquitectura de les restes del molí inferior ens permet datar-lo aproximadament al segle XIV.
Els molins de Querol eren els únics que hi havia a Camps i Fonollosa (a Fals tenien el seu propi molí senyorial) i tots els pagesos hi havien de dur el gra per convertir-lo en la farina necessària per pastar el pa, la base de l'alimentació. Aquest règim en monopoli va durar molts segles, fins que a finals del segle XIX, el Soler va edificar el seu molí. Aquesta mena de molins van quedar obsolets uns anys després a causa de l'aparició de molins més moderns i de la millora de les comunicacions.

MOLINS DE BASSA

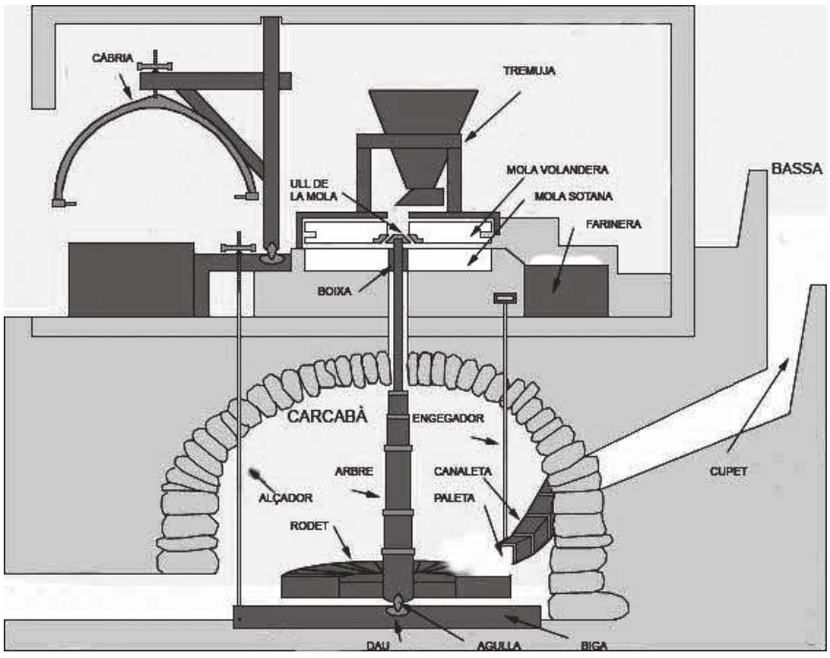

Esquema d'un molí de bassa

Els molins hidràulics aprofiten l'energia potencial de l'aigua per a moure la maquinària. N'hi ha de diversos tipus, en funció de les característiques dels cursos d'aigua. Quan el cabal d'aigua disponible és escàs i irregular, que és el cas de les nostres rieres, la solució passa per emmagatzemar-ne un cert volum en una bassa, aigua que més tard permetrà el funcionament del molí, encara que de manera intermitent.
Els molins de Querol, igual que tots els altres d'aquesta comarca, són de bassa. Cadascun d'ells té unes característiques lleugerament diferents, però la descripció que farem a continuació és perfectament vàlida pels molins de Querol.

El rec i la bassa
L'elecció del lloc idoni per instal·lar un molí de bassa és un afer d'enginyeria complex que depèn de l'orografia del terreny, però els avantpassats tenien coneixements tècnics suficients per fer-ho amb èxit. L'aigua cal desviar-la, riu amunt, del curs principal mitjançant una resclosa i conduir-la amb un rec fins a la bassa. El nivell de l'aigua a la resclosa ha de permetre, després de la davallada al llarg del rec, que arribi a l'entrada del molí cinc metres, com a mínim, per sobre del nivell de la turbina, per tal de tenir la potència que cal per fer rodar la feixuga mola de pedra. El rec ha de mantenir un pendent constant i evitar els obstacles naturals. Ha de constar d'un rastellador o comporta que actuï de sobreeixidor de segure-

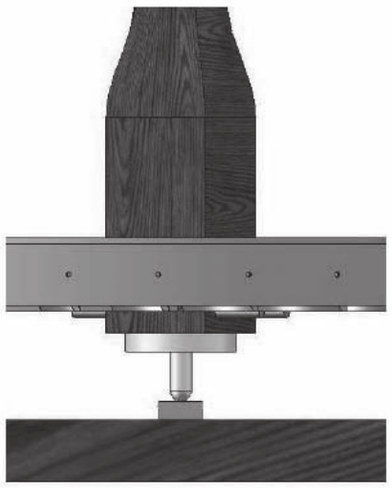

Agulla i dau

tat per evitar que una rierada malmeti les instal·lacions del molí. El **rastellador** és una planxa de fusta encaixada entre dues guies verticals. Normalment el rec sol tenir rastelladors en altres punts per desviar aigua per regar els horts que sempre hi ha a l'entorn dels molins, a les planes fèrtils de la vora dels rius i rieres.
La bassa sol tenir les parets de pedra o simplement de terra, i al capdavall acaba amb un pou vertical cilíndric.

El carcabà
Al fons del pou o **cupet**, hi ha una obertura rectangular, la **botera**, per on entra l'aigua a un espai del molí anomenat **carcabà** o **carcau**. Aquest nom tan rar ve del llatí "olla". A dintre del carcabà hi el **rodet**, una roda amb una sèrie de pales còncaves disposades de forma radial, els **àleps**. Els rodets més antics eren de fusta i el més moderns de ferro. L'aigua que ve de la botera passa per un conducte, la **canaleta**, i el raig d'aigua cau sobre els àleps i fa girar el rodet. Per obrir i tancar, o bé graduar el cabal d'entrada, hi ha la **paleta** i el **pany**. La paleta està unida a una barra de ferro llarga, la cua de la paleta o **engegador**, que puja fins l'obrador del molí i permet al moliner variar l'entrada d'aigua i controlar la velocitat de rotació de les moles.

L'eix del rodet és de fusta i es diu **arbre**, la part superior del qual és d'acer, el **collferro**. Per sota, l'arbre acaba amb una punta, l'**agulla**, la qual pivota sobre una peça, el **dau**, que és d'aram, un metall més tou que evita un desgast excessiu de l'agulla. Tot el conjunt es recolza sobre un travesser horitzontal, el banc o **biga**, que per un extrem és fix, mentre que per l'altre es pot alçar o abaixar mitjançant una falca. La falca s'acciona des del pis de sobre amb una barra de ferro vertical, l'**alçador**. Aquest mecanisme permet al moliner graduar la separació entre les dues moles, com veurem.
Un cop l'aigua ha fet la seva feina, surt del carcabà pel **desguàs** i torna al riu o a la riera, o bé va cap a la bassa d'un altre moli de més vall, com és el cas dels molins de Querol.

Les moles
La mola de sota, **mola sotana**, és fixa i té gravades unes estries disposades radialment. La mola de sobre, **mola volandera**, és giratòria i té dues menes de solcs o estries; les bufadores i les molents. Tenen forma corba i fan circular cap a la perifèria el gra que entra pel mig, mentre es va aixafant i convertint-se en farina.
La mola volandera està unida al capferro, l'eix que puja del rodet, mitjançant un passador o peça metàl·lica dita **nadilla**, que té una forma com de papallona i està ficada dins d'un encaix a la pedra de la mola, el **nadiller**. Per evitar que el gra s'escapi, el capferro està envoltat d'una corona circular d'aram, la **boixa**.

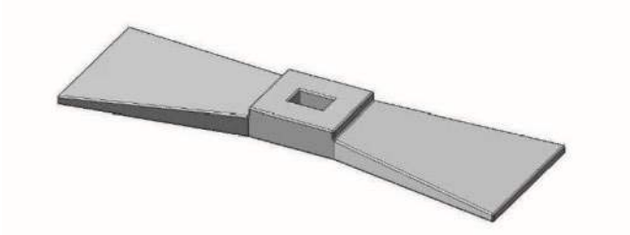

Nadilla

La separació entre les moles, controlada amb l'alçador, depèn de la mena de gra mòlt, en el cas del blat ha de ser d'un mil·límetre, més o menys, mentre que per fabricar farina de favons la separació sol ser d'uns 3 mm. Si les moles estan molt juntes, el fregament les fa escalfar i la farina es crema, cosa que un bon moliner ha d'evitar. La regulació de la separació entre moles és un afer delicat i forma part de l'ofici de moliner, així com la regulació de l'entrada d'aigua i la velocitat de la mola, que va variant a mida que es buida la bassa i perd pressió hidrostàtica.

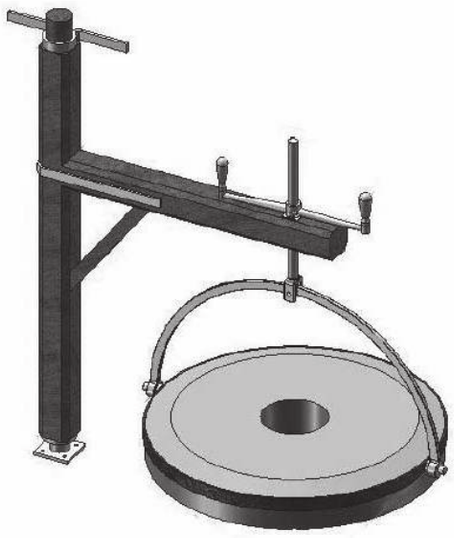

Càbria

Les moles necessiten un manteniment periòdic, perquè es desgasten amb l'ús. Per fer-ho, s'alça la mola volandera mitjançant un giny, la **càbria**, que subjecta la mola amb unes pinces, insertades en dos clotets situats, a banda i banda, del canto de la mola. Llavors es fa pivotar la càbria i es bascula la mola, deixant la part inferior a dalt. El moliner, amb eines típiques dels picapedrers, repica la superfície de la mola i enfonsa els solcs. Amb els anys, les moles es van aprimant i s'han de substituir per un joc nou.
Les moles, que poden pesar 500 quilograms, antigament sortien d'una pedrera propera, però amb la millora de les comunicacions es van popularitzar les moles de pedra de Montjuïc, fabricades pels molers de Barcelona. Al segle XIX van començar a arribar moles procedents de Jouarre de la Ferté (França). El 1897 van portar un joc de moles de la Ferté al Molí de Boixeda de Fals. Mesuraven 1 metre i 40 centímetres de diàmetre i 28 centímetres de gruix la volandera i 23 la fixa. El preu de compra va ser de 675 pessetes, més 30 pessetes pel transport amb ferrocarril fins l'estació de Rajadell i 10 pessetes per pujar-les amb carro.
Arramblada a la paret del molí de més amunt s'hi troba una peça interessant. És un bloc de pedra en forma de disc amb un forat central, pensat per transportar-la rodolant, segurament d'una bancada de pedra propera, d'on hauria estat tallada. La pedra té el diàmetre aproximat d'una mola, però molt més gruixuda, uns 50 cm. La pedra estava destinada a convertir-se en una de les moles del molí, després que un picapedrer la reduís a la mida convenient, però per algun motiu o altra l'operació no es va portar a terme. Aquesta troballa confirma que les moles es fabricaven amb pedra del país.

La sala o obrador del molí
És el lloc de treball del moliner. El blat que s'ha de moldre es posa en una **tremuja**, situada sobre de la mola volandera. Amb un giny vibratori va caient poc a poc cap a l'**ull de la mola**, el forat central. La farina, barrejada amb la pellofa del gra, que surt per la perifèria de les moles es recull dins d'una capsa de fusta i va a parar a la **farinera**. Abans d'ensacar-la caldrà passar-la a través d'un garbell o tamís fi.
Quan es parla dels vells molins se sol parlar dels "casals dels molins", perquè al voltant de l'edifici principal hi ha sempre adossades altres dependències, com per exemple, magatzems, quadres pels animals i la vivenda del moliner i la seva família.
Tot això ho trobarem en els molins de Querol que passarem a descriure.

DESCRIPCIÓ DELS MOLINS DE QUEROL

Parlem de molins en plural, perquè es tractava d'un conjunt de dos molins de bassa encadenats, de manera que l'aigua que sortia del molí superior, després d'accionar la maquinària, nodria la bassa del molí inferior. Els molins es coneixen amb els noms de molí de Més Amunt i molí de Més Avall.

Guia del restallador del rec

Començant per la descripció per la part superior del conjunt, tenim la resclosa principal, que està situada a la riera de Fonollosa, just a sota de ca l'Isidret. La reclosa aprofita un saltant natural de la riera i fa uns tres metres d'alçada a partir de la roca de la base. Segurament no és la resclosa original, que deu haver patit més d'una vegada les violentes rierades que s'hi donen. Ja d'entrada, la sèquia que surt de la resclosa es troba amb un obstacle natural, una gran roca, que se supera mitjançant un petit túnel excavat a sota. Uns metres enllà arriba el rec al torrent que baixa de la Pabordia, la frontera natural entre els termes de Fonollosa i Camps. El rec s'eixampla en una bassa i, incorpora en aquest punt, l'aigua que baixa d'aquest torrent, incrementant així el cabal d'aigua.
Com que la resclosa de la riera es troba dins de l'antic terme de Fonollosa, o sigui, dins d'una senyoria diferent de la Pabordia, és possible que el primitiu molí medieval només s'alimentés de l'aigua del torrent de la Pabordia, que és de Camps, i posteriorment es construís la represa de la riera de Fonollosa.

Poc després hi ha un indret on, en cas de rierada, es pot fer sobreeixir i desviar l'aigua cap a un xaragall que baixa a la riera. En passar per sota la casa de cal Mestre Valentí, les dificultats amb què es troba el rec són majúscules. Per superar aquella zona de roques, els avantpassats van excavar un túnel d'una llargada aproximada de 35 metres. El túnel en alguns punts té el sostre format per grans lloses i té l'alçada d'un home. Al cap d'uns 200 metres de recorregut el rec arriba a la bassa del molí de Més Amunt. Val a dir que una bona part del rec actualment està malmès o simplement desaparegut, a causa de l'ampliació de les feixes d'hort que el flanquegen.
La bassa tenia uns 70 metres de longitud, comptant des de l'entrada fins al cupet. La paret de sobre la formava la mateixa costa, mentre que la de sota era un terraplè de

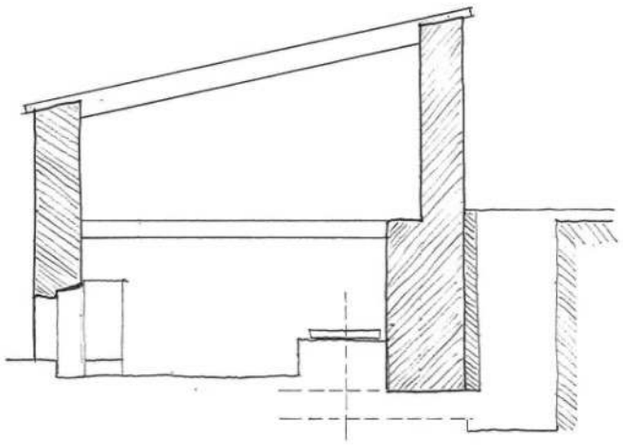

Molí 1. Alçat *(Croquis de Jaume Espinalt)*

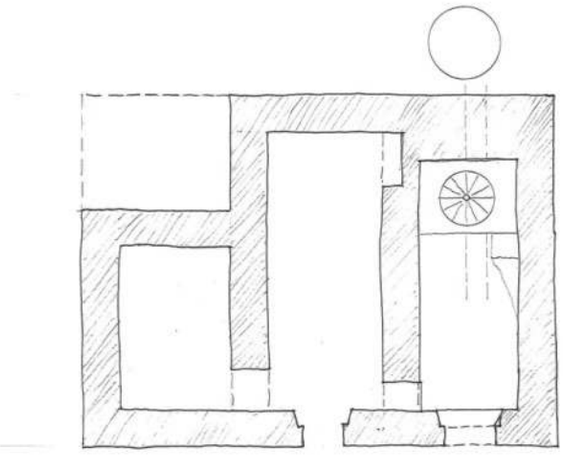

Molí 1. Planta *(Croquis de Jaume Espinalt)*

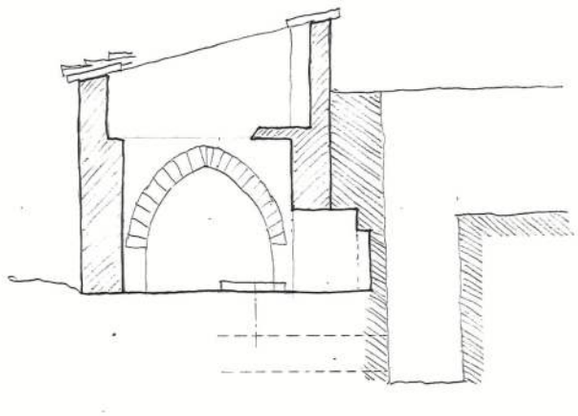

Molí 2. Alçat *(Croquis de Jaume Espinalt)*

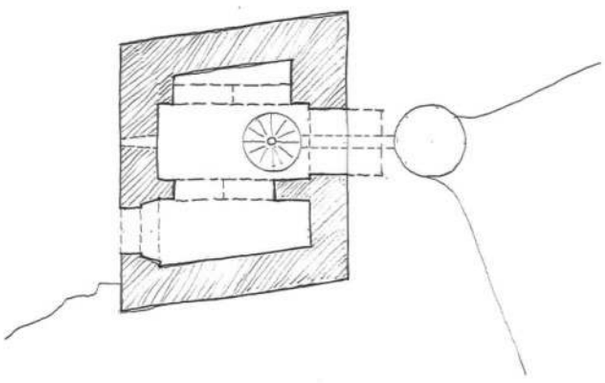

Molí 2. Planta *(Croquis de Jaume Espinalt)*

terra, que actualment ha estat aplanat. Queda intacte la paret del fons de la bassa, la que està adossada al molí, que es de filades de pedra tallada, i el cupet, que està ple de runa fins més amunt de la meitat. A la paret, a una alçada de metre i mig del fons, hi ha dos forats per on sortia l'aigua per regar les feixes de baix. Els forats donen a l'interior d'una barraca de pedra seca, adossada als casals del molí.

Els casals mostren clarament tres fases constructives, essent l'edifici més antic el de mà dreta, el situat més al nord. Aquest té una volta semicircular i conté la instal·lació pròpia del molí. Als baixos s'hi troba l'obrador i a sota el carcabà. El terra és molt curiós, està format gairebé tot per trossos de moles de poc gruix, d'uns quatre travessos de dit, més o menys, sens dubte procedents del mateix molí en ser canviades per altres de noves. Aquests lloses cobreixen el rec de desguàs, que travessa longitudinalment l'estança.
La maquinària es troba bastant sencera. Hi ha les dues moles a lloc, així com l'arbre i un rodet de ferro, malgrat que força oxidat. La càbria de fusta és sencera, però arrencada de la base. La tremuja s'ha podrit i es veu que aquesta es podia omplir des de baix i també a través d'un orifici al cim de la volta des del pis superior.
El portal de dovelles és interessant i es caracteritza per

Foto Sabina Calmet

Mola sotana (molí 2)

tenir l'amplada de la base lleugerament menor que la de la part de dalt, la qual cosa dóna al portal una aparença arrodonida. A la dovella central, molt erosionada i desgastada, es pot observar amb penes i treballs la data 1791. A fora, davant de la porta, hi ha una mola nova per estrenar ajaguda a terra, i al costat, la pedra circular destinada a convertir-se en mola, que hem explicat en l'apartat anterior.
El primer pis era la vivenda del moliner i ha estat totalment reformada. A l'actualitat està a mig obrar i té una coberta de bigues de formigó i uralita. En un dels muntants d'un finestral hi ha una pedra escairada, reaprofitada, que porta gravada la data 1791, la mateixa de la porta.
Els dos edificis adossats al costat consten de baixos i un pis, i no tenen massa interès. Segurament servien de magatzem o de vivenda. El casal conserva la majoria de les portes de fusta, encara que malmeses, cosa que s'explica perquè just abans de la guerra, i fins i tot després, el molí va estar habitat i va moldre, tal com es narrarà en l'apartat històric.

Mola volandera (molí 2)

Uns dos cents metres més avall hi ha la bassa del segon molí. La paret del fons és de carreus bons, així com el cupet, que està intacte, i al fons fins i tot s'albira la botera per on entrava l'aigua al molí.

El molí de Més Avall ha estat abandonat més anys que el seu germà de dalt i per això està més malmès. No té teulada i del primer sostre només en queden un parell de bigues podrides i algunes llates de fusta de roure. Té dues portes, la de baix mira a llevant i donava accés al molí, la de dalt mira al nord i servia per entrar a la casa del moliner. Encara es conserven restes de les portes de fusta. L'edifici té la planta quadrada i consta de dos arcs apuntats, la qual cosa ens dóna una pista sobre la seva antiguitat. Els dos arcs no estan repartits de forma regular entre les dues parets externes. Els paraments dels murs dels baixos són de pedra tallada, mentre que al primer pis, unes parets són de pedres desiguals i altres de tovots.

Les dues moles són noves i tenen una gruixària d'uns 20 centímetres, La sotana està al seu lloc, mentre que la volandera ha estat desplaçada i es troba girada al revés, amb l'encaix de la nadilla a la vista. Per l'ull de la mola s'observa la cavitat del carcabà, on s'hi acumula aigua de la pluja. L'arbre sembla sencer i l'alçador es troba al seu lloc. En un racó de l'estança, recolzada a la paret, hi ha la barra de l'engegador i també fragments del braç de la càbria.

HISTÒRIA DELS MOLINS DE QUEROL

Els dos molins ocupen un terreny d'uns 9 quartans situat al vessant esquerra de la riera de Fonollosa, dins del terme de Camps. El Paborde va establir aquest terreny i va donar permís per construir els molins a l'amo del mas Querol. Aquest establiment, pensem, es deuria produir cap a mitjans del segle XIV. El cens anual que els molins pagaven a la Pabordia va sofrir alguns canvis al llarg del temps, però cap al segle XVI es va estabilitzar en 20 quartans de blat, un quartà d'oli i dues gallines.

Suposem que els molins eren del Querol, d'on, si no, ve el nom?. Però de fet, no hem llegit documentació d'aquesta època que ho provi clarament. Bé, hi ha un document de l'u de desembre de 1408 que parla d'un molí que podia ser aquest. És la creació d'un censal que va fer Pere de Querol a favor de Romeu Voltet, paborde de Caselles. El censal era de 100 sous i la pensió consistia en un quartà d'oli que el Querol havia de donar al Paborde cada any per Carnestoltes. En garantia va donar un tros de terra, amb un casal ensorrat que antigament havia estat un molí, situat a Fals i sotmès al domini de la Pabordia.
Creiem que la localització a Fals és un error i el molí ensorrat era el primitiu molí de Querol. La destrucció dels molins i la seva reconstrucció és una constant en la història de qualsevol molí, perquè estan situats sempre en llocs vulnerables i exposats a les rabioses rierades d'aquest país nostre.

A finals del segle XV el mas Querol, com tants altres, va entrar en decadència i es va perdre la família que portava el cognom Querol. Aleshores la propietat va passar a poder dels amos del mas Ferriola d'Aguilar. Ignorem com es va produir el traspàs, si va ser per compra, o a través d'una pubilla, o producte d'un nou establiment senyorial del mas. Els nous propietaris, ensems amb la resta de terres de Querol, van adquirir els molins, que van ser coneguts com els molins del Ferriola, si bé el nom antic va perdurar.

MAS FERRIOLA D'AGUILAR

No ens hem dedicat massa a investigar la història d'aquest mas, tasca que deixem a la Roser Parcerisas, la historiadora d'Aguilar, però tanmateix hem recollit algunes evidències que proven l'antiguitat d'aquesta casa.
L'habitant més antic és un tal Portell de Ferriola, documentat entre 1285 i 1311. Després tenim a Guillem de Ferriola, que va baixar al call de Manresa el 1318 a demanar crèdit a un prestamista jueu. A Bernat de Ferriola, que el 1322 va exigir al batlle que confisqués un animal d'un veí del poble que li devia diners. I Jaume de Ferriola, que el 1336 va pagar uns diners a un mercader a compte d'un de Fonollosa.
El successor del Bernat va ser Guillem de Ferriola, a qui trobem entre 1353 i 1380 comprant i venent un ruc i diverses mules. El 1381 Ramon deç Grau de Fals li va deixar en custòdia vint-i-sis ovelles, sis marrans i quatre cabres.
El Guillem tenia una única filla, la Romieta, del primer matrimoni. Va enviudar, i el 1395 el trobem casat de segones amb Maria, vídua de Joan de Solà, l'hereu d'una casa de Sant Mateu.

Mas Ferriola Vell (Aguilar)

La pubilla Romieta es va casar amb un home dit Galzeran de Palau, que va adoptar el sobrenom Ferriola tan aviat va entrar al mas per gendre. No se sap la data precisa, però el 1386 el Galzeran ja era a Ferriola. La darrera notícia del Galzeran i la Romieta és de 1414.

A partir d'aquí les dades escassegen. De tot el segle XV només tenim evidència d'una treva signada el 1453 per Pere Pasqual de Ferriola, i els capítols matrimonials signats el 1458 entre Valentí Ferriola - fill de Pere Ferriola i Agnès - i la donzella Maria, filla de Jaume Dragó, assaonador de pells de Manresa. El Valentí no era l'hereu, sinó que ho era el seu germà Pasqual (o Pere).

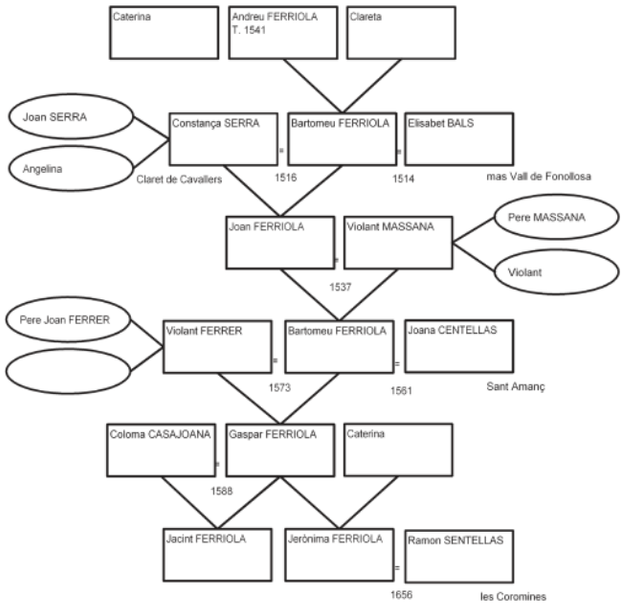

Recuperem el fil de la història amb Andreu Ferriola, el qual regia el mas el 1494. El testament que va dictar al rector d'Aguilar el 10 de setembre de 1541 ens informa que la seva dona era la Caterina i que tenia tres xicots, el Bartomeu, el Julià i el Jaume, i una mossa, la Càndia. Aquesta noia la van casar el 1525 amb Joan Rovira de Sant Mateu i, segons els capítols, la mare de la noia era la difunta Clareta, que segurament era també la mare dels altres fills, mentre que la Caterina deuria ser la segona muller de l'Andreu.

El fill gran Bartomeu Ferriola va pactar el 15 d'octubre de 1514, davant d'un notari manresà, capítols amb Elisabet, filla de Gabriel Balç o Bals i Violant, els amos de la Vall de Fonollosa:

> (...) Barthomeu Ferriola, de voluntat e consentiment de dit Andreu, pare seu, e de alguns altres parents e amichs, promet que penra per leial muller la dita Elisabeth, muller sua sdevenidora, e ab aquella celebrara matrimoni en fas de sancta mare iglesia (...) dit Andreu Ferriola hereta de present lo dit Barthomeu, son fill, de tot aquell mas de Carol de Fenollosa, drets e pertinencies de aquell, e apres son obte, del mas Ferriola del terme de Aguilar, ab drets e pertinencies, bens mobles e immobles (...) e lo dit Barthomeu acepta dicta donatio e heretament a ell fet ab multiplicatio de gracies ...

Encara que no s'esmentin els molins en la donació, és clar que aleshores l'hereu de Ferriola ja els tenia junt amb la resta de la propietat de Querol. No se sap exactament quan, però uns anys més tard els Ferriola van vendre's el mas a la família Oller, però es van quedar els molins de Querol.

La dona del Bartomeu Ferriola tenia la salut feble i al cap de poc va fer via cap al cementiri. L'abril de 1516 el vidu Bartomeu va concertar matrimoni amb Constança, filla de Joan Serra, de Claret de Cavallers. El pare va ratificar la donació al fill del mas Querol, immediata, i del mas Ferriola, efectiva després de la seva mort. Les famílies Ferriola i Serra van enfortir els vincles amb un altre casament el 1527 entre els fills respectius, el Julià Ferriola amb la Càndia Serra.
La descendència del Bartomeu i la Constança va estar formada per l'hereu Joan, el Lluís, l'Agnès, la Joana, i la Magdalena. En un dels llibres més vells d'Aguilar hi ha enregistrat el 1528 el bateig d'un nen, "fill den Farryolla", a qui van posar Pere. Aquest nen es deuria morir petit. L'Agnès la van casar amb Gaspar Palomas del mas Boixeda de Fals, la Joana amb Joan Escuder d'Aguilar, i la Magdalena, primer amb Bartomeu Miró del Palà, i després amb Pere Codi, un mosso occità del mateix mas Palà.
El 20 de setembre de 1560 va fer testament Bartomeu Ferriola, fent hereu al nét Bartomeu, fill del Joan. Aquest Joan no va arribar mai a ser amo, perquè va morir abans que el pare. El Joan va fer capítols a Calaf el 10 d'agost de 1537 amb Violant, filla de Pere Massana d'Aguilar. Abans de morir va engendrar l'esmentat Bartomeu i una nena dita Joana. Quan va ser gran, la Joana es va aparellar amb Joan Escuder del mateix poble d'Aguilar.

Bartomeu Ferriola va estar casat amb dues dones. La primera va ser la Joana, filla de Pere Santpere, l'amo del mas Centelles del Racó, de Sant Amanç. Van fer els capítols a finals de 1561 i el dot promès va ser de 48 lliures, però li va caldre esperar 37 anys fins a tenir-lo cobrat del tot. La Joana va infantar un nen, a qui van posar Bartomeu, i tres nenes, però les criatures no van passar de la infantesa excepte la Jerònima, que el 1587 va esdevenir la muller de l'hereu del mas Torreblanca de Fals.
La Joana va morir i el Bartomeu va contraure un segon matrimoni el 15 de gener de 1573 amb Violant Ferrer, una filla del mas Ferrer d'Aguilar. Amb aquesta va tenir els fills Caterina, Gaspar, Joana, Violant i Jerònima.
La Violant Ferrer va sobreviure al marit i, un cop vídua, va reclamar el dot, va marxar d'Aguilar i el 1588 es va unir amb Joan Casajoana de Castellgalí. El mateix dia es va concertar tractes per a la unió entre Gaspar Ferriola, l'hereu, i Coloma Casajona, filla del padrastre. La relació entre les dues famílies encara es va estrènyer més uns anys més tard, quan la germana Joana es va aparellar amb el germanastre Francesc Casajona.

El jove Gaspar, el cap de casa de Ferriola, va engendrar, en estreta col·laboració amb la Coloma, sis criatures, tres de cada sexe, de les quals van arribar a l'edat adulta el Joan (1595), el Jacint (1598), la Maria Anna i la Isabel. La Coloma el va deixar el 1604, i llavors el Gaspar, igual que el pare i l'avi, va buscar una segona dona. Aquesta va ser l'Anna Boscart de Vallmanya, una vídua amb dues criatures que portaven el cognom Torras. L'Anna va tenir amb el Gaspar un nen anomenat Toni, que va viure poc temps. La mateixa Anna tampoc va durar gaire i, després d'enterrar-la, el Gaspar va trobar consol amb Caterina Claret, la tercera muller.
Entre 1616 i 1626 la Caterina va infantar set criatures, de les quals van sobreviure les quatre mosses Margarida, Magdalena, Maria Àngela i Jerònima.

D'una part d'aquesta germanor en coneixem les parelles. La de la Maria Anna fou Antoni Mas, la de la Magdalena, Maurici Vilatorrada, la de la Jerònima, Isidre Sentellas, mentre que la Maria Àngela es va convertir en la monja sor Clara.

De l'activitat del Gaspar hi ha molta informació als llibres de la parròquia d'Aguilar. Després de garbellar-la n'hem seleccionat un parell que ens semblen interessants.
El 1607 va crear un violari a favor de Joan Sentelles de Sant Amanç, amb la garantia dels molins:

> (...) obligo vobis especialiter et expresse totus illos duos molendinos cum una mola molendo, vulgo dicto molins de bassa, nominatos los molins de Querol, quos ego habeo et possideo in termino de Querol, in loco vulgo dicto a la ribera de Querol, que transit per la vall de Querol, et tenetur per prepositura de Casellis ad censum unius quartera olei et unum par gallinarum, anno solvendos in die festo natívitatis domini ...

Aquest text en llatí curull de faltes d'ortografia i intercalat d'expressions en català ens informa de la contribució a la Pabordia, que era de dues gallines i una quartera d'oli, si bé per altres fonts sabem que era major.
El maig de 1625 el Paborde de Casellas va manifestar el seu descontent amb el Gaspar Ferriola, perquè li havia encomanat un cérvol (cervum sive cervo) i aquest l'havia deixar morir per negligència. El Gaspar havia de portar-li abans de Tots Sants un altre cérvol viu, i si no, pagar-li una indemnització de 6 lliures.

Gaspar Ferriola va fer tres testaments, el 1621, 1630 i 1641. El fill gran i el destinat a ser l'hereu era el Joan, a qui trobem ja el 1617 intervenint en els negocis al costat del seu pare, però el noi va morir jove i en el darrer testament va fer hereu al Jacint.
La casa va entrar llavors en un camí d'endeutament que la va dur a la ruïna i la pèrdua del patrimoni. No va ser una cosa sobtada, sinó un llarg procés que ja es va iniciar en vida del Gaspar.
Un dels creditors principals era el Centelles, a qui, per pagar-li uns deutes que reclamava, el 1629 el Gaspar i els seus fills li van vendre a gràcia per 200 lliures els molins de Querol.

> (...) vendimus et concedimus vobis, perpetuo instrumento tamen gratie redimendi mediante, totus illos duos molendinos de bassada, cum hortis et terris in eis aglebatis, vulgo dictus los molins de carol, que nos habemus et possidemus in dicto termino de beate marie de camps ...

Segons el tracte, el comprador havia de dipositar cada any, mentre durés l'empenyorament, a la taula de canvis de Manresa, 3 lliures consignades a favor dels Ferriola. El comprador podia fer obres i millores als molins, i a la quitació se li restituirien els diners que pogués justificar amb rebuts. El 17 d'octubre, en presència d'un notari que va pujar de Manresa, el Centellas va prendre possessió dels molins, entrant i sortint per les portes i espargint terra i herbes pels voltants.

El 1632 el Gaspar va deixar tota la terra del mas Ferriola a Pere Serra per un període de cinc anys, a canvi de rebre la sisena part de les collites. Pere Serra era de Puigreig i el 1635, els germans Joan i Jacint, li van vendre a gràcia tot el mas per 312 lliures, reservant-se solament 5 quarteres de terra de les quintanes, dues cambres de la masia, el celler i el pastador. El 1645 van redimir la propietat, però només per empenyorar-la tot seguit a Josep Casas i Macià Centelles d'Aguilar. El preu, degut a millores a la terra i obres a la casa, havia pujat a 404 lliures. Quan el Jacint va morir va deixar un munt de deutes i càrregues i els béns hipotecats.
La propietat va passar aleshores a la Jerònima, la filla petita del Gaspar. La Jerònima s'havia casat el 13 de juny de 1656 amb Isidre Sentellas de les Coromines, el qual va aportar un dot de 150 lliures, que van servir per tapar alguns forats. El 1681 la Jerònima va fer testament, va demanar un enterro de 16 capellans i va fer hereu al marit, tot i encomanant-li que cada any donés dos capons ben grassos a la seva germana monja.

No en coneixem els detalls concrets, però una persona de Manresa va concentrar en les seves mans tots els deutes de Ferriola. El 19 d'octubre de 1685 el batlle d'Aguilar, a petició seva, va efectuar l'execució hipotecària en contra d'Isidre Sentellas i Jerònima Ferriola, amb el resultat que es va quedar la propietat. Els nous amos eren el metge Jaume Riu i la seva muller Anna Garriga. El metge descendia de Rafel Riu, apotecari de Barcelona, i el seu successor va ser Carles Riu, també metge.
Els molins de Querol no anaven inclosos en l'execució hipotecària dels béns de la pubilla de Ferriola, perquè ja havien estat venuts anteriorment per alleugerir la situació d'ofec econòmic. No hem trobat l'acta de la venda, però sí que sabem que el comprador i nou propietari dels molins va ser Josep Sentellas, l'amo del mas Centelles del Racó, de la parròquia de Sant Amanç.

MAS CENTELLES DEL RACÓ

Hem recopilat un bon nombre de referències sobre aquesta casa, que hem completat amb les dades que ens ha subministrat Maria Gudayol de Navarcles, a qui agraïm de tot cor la seva col·laboració. Hem optat per escriure el nom de la casa "Centelles", però val a dir que en la documentació els noms de les persones adopten formes diverses, tals com "Sintillas", "Santelles", o "Centellas", entre d'altres variacions.

El primer document que esmenta aquest mas és de 1248, quan els senyors Guillem i Ramon de Rajadell se'l van vendre per 65 morabatins d'or a un tal Ramon

Centelles del Racó (S.Amanç)

Bernat. El comprador era un burgès de Manresa que ja tenia en alou franc algunes de les cases de la quadra de Cirera de Rajadell.
El 1278 habitava al mas Bernat Morera de Centellas i li va avalar un deute Arnau Morera de Fonollosa. Per la proximitat i el nom, seria versemblant que els Morera provinguessin de la Morera de Fonollosa.
La família del Bernat estava formada per la muller Guilleuma i els fills Guillem, Ramon, Bernat, Francesc, Berenguer, Ròmia i Elisenda. El Guillem va portar a casa la dona Elisenda el 1284 i el pare el va nomenar llavors hereu. El Ramon es va casar amb Geralda, filla de Berenguer Molins, i l'Elisenda se'n va anar a casa d'Arnau Salelles, un propietari de Manresa.
A mitjans de l'any 1300 Bernat Morera era mort, mentre que els idus d'octubre de 1311, Elisenda, vídua de Guillem Morera de Centellas, va fer donació del mas al seu cunyat Ramon a canvi de rebre una compensació de 205 sous.
El Ramon i la Geralda Molins tenien el Pere, el Bernat i l'Arnau. El que va quedar hereu va ser el Pere, mentre que el Bernat va entrar de pubill al mas Solà de Castellar i l'Arnau es va establir a Castellfollit, després d'haver rebut de l'hereu el cabal que li pertocava. La data més tardana d'aquests personatges és 1336.

El fil de la història s'interromp unes dècades fins arribar a 1352, quan trobem a Bonanat Morera de Centellas pagant uns diners que Pere de Centelles devia a l'hereu del mas Molins de Sant Martí. És probable que el Bonanat sigui un descendent directe del Pere.
El 1364 el Bonanat és defineix com "alouer", o sigui, el mas és enterament seu i no ha de pagar cens a ningú. El 1376 Arnau Nerell es va vendre a Pere de Grevalosa, senyor de Castellar, un alou a Castellar que tenia cedit al Bonanat a canvi de dues gallines de cens. L'establiment de la terra l'havia fet el Nerell a Ramon Morera, un antecessor del Bonanat.
Amb el pas del temps el cognom Morera va oblidar-se i la gent del mas es van posar simplement Centellas. El 1377 Pere Centellas, fill del Bonanat, va cobrar 150 sous de Galzeran de Prat, del mas Prat de Vilaclara de Castellfollit del Boix, a compte del dot de Blanca, muller del Pere i filla del Prat.
El 1395 el propietari Pere Sentellas va casar la filla Angelina amb Pere Vila de Sallent. El dot el va pagar el germà de la núvia Gispert Sentellas de Castellar. El març de 1416, Pere de Centellas pare, i Pere de Centellas fill, van comprar un mul de pèl negre. El 1454 els habitants del mas eren Pere Sentellas (el mateix d'abans?) i Agnès, que compartien sostre amb la filla i el gendre Salvador Colldamòs o Colldamers, conegut amb el sobrenom de Centellas.
En aquest punt la història es fa borrosa a causa de l'escassesa de dades i no es pot assegurar res del cert. Sembla ser que el mas va passar a Julià, germà del Salvador. La dona del Julià era Constança i tenien tres xicots, batejats amb els noms dels reis Mags, Gaspar, Melcior i Baltasar. També apareix un Joan, casat amb una Constança, que podria ser també fill del Julià.
Segons una transcripció posterior sabem que el 23 de juliol de 1537 a l'església de Camps va contraure matrimoni Baltasar Centellas, fill de Julià, difunt, i Constança, viva, amb Caterina, filla de Joan Junyent de Camps. L'enllaç va comptar amb el consentiment del germà Melcior.
Aparentment l'hereu va ser el Gaspar, el qual va unir-se amb Eulàlia i no va tenir fills, sinó tan solament una filla, la pubilla Joana, o Beneta, segons les fonts. Hem optat per anomenar-la Joana Beneta.

La home que van trobar per la pubilla va ser Pere Santpere, àlies Centellas, natural de Camps. El Pere o Perot Santpere era el segon fill de Pere Santpere i Francesca, els amos de mas Sant Pere de Camps, mas que va ser pel seu germà Bartomeu, l'hereu. El 1544 va tenir lloc un procés a la cort del veguer de Manresa a causa de la reclamació de Francesc de Cruïlles, senyor de Rajadell, que es queixava que Pere Santpere no volia fer guàrdia de nit al castell ni contribuïa en les obres de fortificació. El Centelles es va defensar dient que el seus avantpassats havien adquirit el mas i que ell era "masouer alouer e home franch" i que el senyor de Rajadell no tenia cap jurisdicció ni potestat sobre ell. El maig de 1646 el procés encara durava i, com de costum, no se sap a qui van donar la raó.

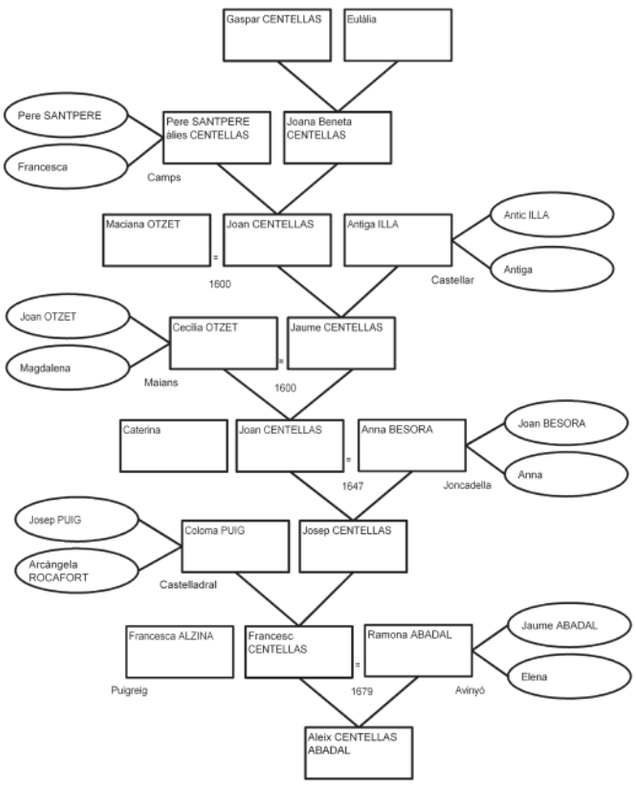

MOLÍ MÉS AMUNT

Fotos Sabina Calmet

Casal del molí

Llinda reaprofitada

Paret de la bassa

Mola sense desbastar

Volta del sostre

MOLÍ MÉS AVALL

Abans de la restauració

Foto Sabina Calmet

Obertura al mur de llevant

Interior del cupet

Interior

Paret de la bassa

Del Pere i la pubilla Joana Beneta ens consten els nois Joan, Salvador, Melcior, Gaspar, Magí i Pere, i la noia Eulàlia, aquesta casada el 1576 amb Joan Serra àlies Lledó, hereu del mas Serra de Fals.

Joan Centellas va reconèixer el 1591 que els seus sogres Antic Illa i Antiga, de Castellar, li havien pagat totes les 240 lliures del dot d'Antiga, muller del Joan i filla dels Illa. El 1581 fa fer un tracte curiós amb un pouaire de Terrassa anomenat Felip Gili. El pouaire va dir que cavaria un pou a l'era de la masia i va prometre que abans d'un any el Centellas tindria aigua suficient per a l'ús de la seva família. En cas contrari, el pouaire enfondiria el pou el que fes falta fins a trobar aigua.
El Joan i l'Antiga van engendrar el Jaume, el Joan, el Pere, el Macià i la Maria. El primer va ser l'hereu, el Joan es va fer capellà i el Pere va entrar per casament a les Coromines de Castellar, iniciant la branca dels Centelles de les Coromines. El pare va enviudar i el març de 1600 es van casar ell i el seu fill Joan amb dues dones del mas Otzet de Maians, una mare i una filla. Els enllaços es van fer el mateix dia i així es van estalviar un convit a la parentela.
Jaume Centellas i Cecília Otzet van batejar a la parròquia de Castellar el Jaume (1600), la Cecília (1604), el Joan (1605), un altre Jaume (1607) i la Maciana (1907). L'hereu va ser el Joan i aquest es va casar dues vegades, la primera dona es deia Caterina i la segona Anna Besora. Era del mas Besora de Joncadella, vídua de Valentí Graell, i es van casar el 1647. La vídua també va sobreviure al segon marit i el 1652 va iniciar una nova etapa al costat de Bernat Pla de Sant Martí de Torroella.

Centelles

L'hereu Josep Centellas (1632-91) va ser qui va adquirir els molins de Querol. A més a més va ampliar el patrimoni amb la compra de l'heretat Verdaguer de Castellar. Va reedificar la casa que estava mig ensorrada i hi va posar un masover. La seva dona Coloma Puig era del Puig Gros de Castelladral i van tenir el Francesc i les mosses Francesca, Agnès i Rosa. Els marits de les dues primeres van ser Magí Bas de Capellades i Jaume Ferrer de Castellar, sent dotades amb 300 i 350 lliures, respectivament.
Francesc Centellas es va casar el 1679 amb Ramona Abadal, d'Avinyó, rebent un dot de 700 lliures. El 1704 va empenyorar el mas Verdaguer al seu nebot Josep Ferrer per 1.000 lliures, crèdit que posteriorment es va in-

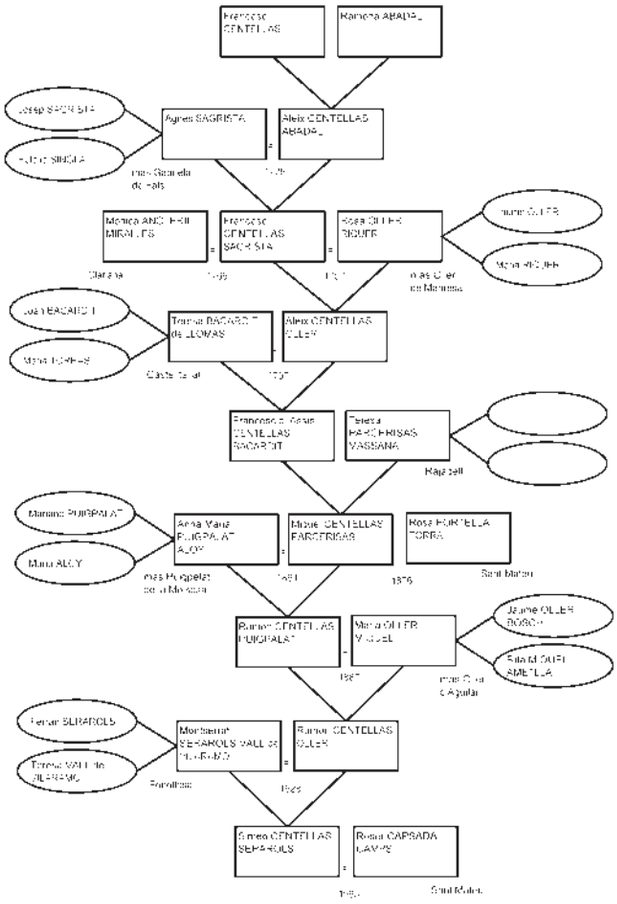

crementar fins a superar les 1.600 lliures. El 1712, a les velleses, el Francesc va protagonitzar un segon matrimoni. La segona dona era Francesca Alzina de Rajadell i només li va suposar uns ingressos de 190 lliures.
L'Aleix Centellas Abadal (1682-1768) va unir-se el 1725 amb Agnès Sagristà, del mas Gabriela de Fals. Un dels dos xicots que van tenir, l'Isidre, es va casar amb una Santpere de Camps i va treballar de moliner als molins de casa, mentre que el gran, Francesc, va ser el següent amo.
Els deutes amb el Ferrer de Castellar van arribar a ser insostenibles i van obligar l'Aleix a cedir-li els molins de Querol, que van estar en poder de Francesc Ferrer i el seu successor Josep durant unes dècades. Va ser durant aquesta etapa, el 1748, quan es va remetre al Govern la següent resposta al requeriment d'informació sobre les instal·lacions industrials existents al terme: "en todo el termino de Camps no hay otra fabrica mas que un molino de arina que es propio de Jose Ferrer, labrador de Castellar, el qual es situado a la orilla de un torrrente nombrado de Querol y va por la agua que pasa por dicho torrente".

Francesc Centellas Sagristà va fer un molt bon casament el 1757, ja que la muller va arribar acompanyada d'un aixovar on no hi faltava de res i 1.500 lliures en efectiu, una suma considerable que es va gastar en desempenyorar el mas Verdaguer i els molins de Querol. La jove mestressa era la Rosa Oller Riquer i venia del mas Oller de Manresa. Dos anys més tard la Rosa va infantar el futur hereu Aleix. El 1769 el Francesc es va quedar sense dona, però al cap de pocs mesos ja l'havia substituïda per Mònica Anglerill Miralles, de Clariana, que va resultar ben fèrtil i li va donar quatre noies i quatre nois.

Un dels nois va ser molts anys estadant dels molins de Querol.
El Francesc va fer pujar l'heretat aprofitant la bonança econòmica del país a la segona meitat del segle XVIII. Va pagar els deutes que havia heretat, va incrementar la terra conreada, sobretot amb la plantació de vinyes noves, i va fer obres i inversions per millorar el patrimoni, algunes d'elles als molins. Va traficar amb aiguardent i fins i tot va invertir diners en el negoci colonial, com a soci d'un vaixell que transportava mercaderia a Amèrica. Era una persona amb una certa cultura, sabia llegir i escriure, i va anotar en un dietari notícies sobre la família, els negocis i esdeveniments del seu temps, com desastres naturals o assassinats. Les notícies sobre els molins les trobarem en un altre apartat d'aquesta història.
El 1783 el Francesc va comprar a gràcia al Caselles de Camps la masoveria de Pere Jutge i unes feixes de terra a la vora de la riera, on tenia intenció de construir un tercer molí, com oportunament explicarem. Va fer testament el 1799, del qual en destacarem algunes disposicions. Va disposar que als pobres que acudissin a demanar a la porta de casa el dia dels funerals se'ls donés un panellet o una coca i als que sabessin resar el rosari se'ls premiés amb un "quarto", una moneda de coure. Va deixar als fills del segon matrimoni 100 lliures i a les filles 800. A la Mònica la va deixar usufructuària, amb l'obligació de l'hereu Aleix de tenir-ne cura.

Aleix Centellas Oller (1759-1809) va viure gairebé tota la vida a l'ombra del pare. Potser no s'avenien massa, perquè en casar-se el 1797 amb Teresa Bacardit de Llomàs, va marxar de casa i es va instal·lar en una de les vivendes del molí. Quan el pare va ser difunt va tornar a Centelles a ocupar la seva posició. El seu successor va ser Francesc d'Assís Centellas Bacardit (1801-75), que va formar una família amb la seva muller Teresa Parcerisas Massana, de Rajadell. En el testament que va fer el 1871 hi surt la seva descendència; Miquel, Josep, Joan i Josefa. Va fer hereu al gran i als altres els va llegar 400 lliures. En l'inventari pòstum dels seus béns hi figura un molí fariner d'una sola mola valorat en 1.000 pessetes. És de notar que en una hipoteca del seu pare, feta el 1851, hi figuraven dos molins, la qual cosa indica que entremig el molí de Més Avall va ser abandonat.

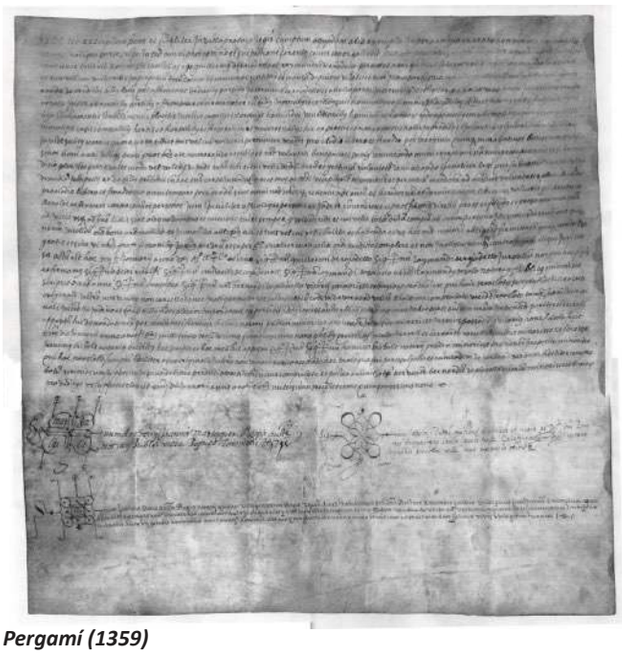

Arxiu Comarcal Manresa

Pergamí (1359)

Miquel Centellas Parcerisas (1829-88) va fer capítols l'estiu de 1861 amb Anna Maria Puigpalat, de l'important mas Puigpelat de la Molsosa, que va venir amb un dot de 600 lliures i dues calaixeres de fusta de noguera que contenien, entre d'altres peces de roba, set vestits de bona qualitat. Després d'enterrar la dona va casar-se en segones núpcies el 1876 amb Rosa Portella Torra, de la Portella de Sant Mateu.
Ramon Centellas Puigpalat (1867-1932) es va unir amb Maria Oller Miquel, del mas Oller d'Aguilar. El dia que va fer els capítols, que va ser el 22 de juny de 1887, el pare el va proclamar hereu, amb una reserva de 1.067 pessetes per dotar els altres fills Joan, Teresa i Carme, i 3.200 pessetes a lliure disposició. La Carme poc després es va casar amb Ramon Oller Miquel, quedant les cases Centelles i Oller doblement emparentades.
Al final d'aquest llarg recorregut per l'arbre genealògic dels Centelles arribem a Ramon Centellas Oller (1897-1957). Es va casar amb una dona de Fonollosa, la Montserrat Serarols de Vilaramó, i va ser ell qui es va vendre els molins i les terres que l'envoltaven, tancant un període de més de dues centúries de possessió.

EL MESTRE VALENTÍ

El nom d'aquesta casa de Camps li ve d'un llunyà Valentí Vall que era paleta o mestre d'obres, com es deia en aquell temps. Els seus descendents al llarg de quatre generacions han estat sempre paletes, però no uns paletes qualsevols, com els que trobem a la ciutat, sinó d'aquells que sabien tocar la pedra. Trencar grans roques, amb explosius o amb tascons, buscar la cara bona d'una pedra per encaixar-la al seu lloc en un mur, o picar un roc fins a convertir-lo en una llinda o un ampit de finestra, eren les habilitats dels vells mestres de cases de cal Mestre Valentí, habilitats que han conservat fins a la darrera generació (els cinc germans Vall són paletes).

La presència dels Vall en aquest racó ve de lluny, ja que, quan Valentí Vall va comprar la casa el 1854, Francesc Centellas els va vendre un tros més de terra, per on hi passava el rec. El venedor es va reservar el dret de pas i va imposar algunes obligacions:

> (...) el comprador queda obligat a mantenir a ses costes y despeses lo rech que condueix la aygua de la riera de Fonollosa al molí del venedor, conservantlo en tot lo espay o trecho del tros de terra que ab la present es ven, podent lo venedor y los seus transitar per aquella a effecte de escurar y reparar dit rech sempre que convinga y sens impediment algun, pero sens que lo comprador puga usar ni valerse del aygua que pasara per aquell rech ...

El 12 de juny de 1936 Ramon Centellas Oller va vendre a Josep Vall Planas un molí d'una sola mola, amb el seu rec, resclosa i bassa, i un hort d'un quartà, pel preu es-

Treballs de restauració (2015)

cripturat de 1.500 pessetes, pagadores al cap d'un any sense interès.
En l'acta de venda no s'esmenta per res el molí de Més Avall, que feia molts anys que es trobava inservible i tenia la consideració de ruïna.
El molí de Més Amunt encara funcionava però, i el Mestre Valentí el va fer anar algunes vegades durant la guerra, d'amagatotis, i a començament de la dècada dels quaranta, en plena etapa de carestia de farines i d'estraperlo.

Durant la guerra, a la vivenda del molí, en un espai dissimulat al fons dels baixos, s'hi van aixoplugar durant mesos una colla d'emboscats. Eren els cunyats del Mestre Valentí, que havien estat quintats i s'havien emboscat per evitar d'anar al front. Segons conten, a l'hora foscant, un d'ells baixava per l'interior del canal de desguàs fins a la riera, on la mestressa de cal Mestre Valentí li dava una cistella amb el menjar i la beguda.

Josep Vall va morir el 1983 i la casa i el molí, que feia molts anys que havia deixat de ser-ho, van passar al seu fill gran Josep Anton Vall Vall. Aquest el 1998 va inscriure la finca al Registre de la Propietat i el registrador la va definir com una casa que havia estat un molí, de planta rectangular amb volta de canó a la planta baixa, bigues de formigó i teulada de teula, una superfície construïda de de 96 m2 i utilitzat com a magatzem.
El Josep Anton està casat amb Remei Armengol, de Vilasana, i el matrimoni té dues filles, la Mireia i la Marta.

Quan el 2015 el Grup de la Memòria Històrica va proposar al Josep Anton portar a terme una endreça i restauració dels molins i el seu entorn natural, per tal d'incloure el lloc en una ruta de descoberta del patrimoni local, la seva resposta va ser molt positiva i des d'aquí volem agrair-li la seva bona disposició i ajuda de tota mena.

ARRENDAMENTS

El 23 de febrer de 1592 Gaspar Ferriola d'Aguilar va llogar per un any a Francesc Oller, l'amo de Querol, un molí fariner consistent en dos casals amb una mola a cada un, amb l'aigua i la facultat de moldre, anomenat "lo moli de Querol". Les condicions de lloguer eren que havia de moldre gratis el blat de Ferriola i tenir cura del manteniment de les instal·lacions. El preu del lloguer era de 19'5 lliures, satisfetes en dos pagaments, per sant Joan i per Nadal.
El 2 de febrer de 1593 es va signar a la rectoria d'Aguilar un nou arrendament, aquest cop entre el Ferriola i Salvador Oller, germà del Francesc. Les condicions eren similars, però la durada era de tres anys i el preu 20 lliures per any. Transcrivim un fragment del contracte:

> ... dit Salvador Oller se obliga afer un rodet al molí mes avall a ses costes, aceptat la despesa del mestre ha de fer jo Gaspar Ferriola, y mes, me ature la multura francha de ma casa, so es, que tot lo blat molre per ma despesa no ne de pagar multura ...

"Multura" era el que cobrava el moliner per la feina i "rodet" és la peça que es troba sota la mola i que gira amb l'aigua.
El 9 de gener de 1596 Gaspar Ferriola va arrendar els dos molins a Joan Casellas de Camps i a Salvador Oller de Querol, a mitges. La durada pactada va ser de tres anys i el preu 18 lliures per any. Els tractes eren els mateixos de l'arrendament de 1593 amb la diferència que els arrendadors havien de:

> .. scurar o fer scurar de la basa del molí en amunt, dintre dels tres anys a costes y despeses sues, acceptat que yo fare, o he de fer, foradar la basa, so es, fer un forat a la basa a mas costes ...

Repicant la mola

El 15 de març de 1629 el Ferriola va fer un nou arrendament d'un any de durada a Joan Casellas de Camps. Els molins deurien estar avariats llavors, perquè l'arrendador es va comprometre a reparar-los i deixar-los a punt de moldre. Al marge de l'arrendament, el Caselles va fer un préstec al Ferriola de 6 lliures, amb la particularitat de que si no les hi tornava quan tocava, el Casellas tindria els molins quatre mesos més.
El nou propietari Josep Centellas va seguir amb la política de no cuidar-se directament de l'explotació, sinó de cedir-la a una altra persona a canvi d'un preufet. El 26

Transportant gra (gravat antic)

de novembre de 1668 va llogar-los per cinc anys a Joan Caselles, fill o nét de l'anterior.

> (...) lo qual arrendament fas per lo espay de sinch anys, so es , quinse quarteras per quiscun any pagadoras lo die o festa de Nadal, y en ocasio se es pactat (que) nenguna cura se aja de menester per adobar sian a gastos y despesas de dit Sentellas, encarregant li lo predit Casellas 10 cortans de forment de sensos, y lo qui estara al casal mes avall aja de pagar la gallina dels censos, y lo dit Sentellas se atura multura franca y los orts ajau per a regar ...

En un manual notarial de la parròquia de Castellar s'hi troba aquest contracte datat el 21 de gener de 1684.

> Josep Centellas y el seu fill Francesch Centellas, de la parroquia de Sant Amans, arrenden los molins que tenen y poceheixen en lo terme de Camps a Isidre Rabassola, pagès, habitant a dits molins, per temps y spay de sinch anys proxims vinents, los quals comensaren a correr lo dia de Nadal proxim passat, lo qual arrendament fan y fer entenen ab los pactes empero y conditions seguents, es a saber, ab pacte y conditio que dits Centellas li ha de tenir los molins en condret a llur gasto, y dit Rabassola ha de adobar la resclosa sempre sera menester y escurar lo rech y esbardissar la bassa, y quant dits Centellas aian de escurar les bres, mentres les escuraran, dit Rabassola los aia de ajudar, sens pagarli lo jornal, y dits Centellas li han de fer lo gasto, y dit Rabassola sempre que los molins moldran ha de moldre a dits Centellas de franch los grans que auran menester per son propi us, y sempre y quant los molins sian espatllats, de manera que per causa del que dits Cetellas han de adobar ajan de vagar mes de quinze dies, pel temps que vagaram mes no ha de correr arrendament, y tambe ab dits molins li arrendan lo pou del glas, ab pacte y conditio que sempre y quant enpolsara, aja de donar glas a dits Centellas mentre ni aura al pou, lo que hauran menester per son propi us, y los horts son en dits molins han de anar a mitjas. Item, dit Rabassola ha de pagar quiscun any a la Pabordia de Casellas deu cortans de blat forment y tres gallinas de censos. Lo preu de dit arrendament es doscentas lliures barceloneses, so es, quaranta lliures quiscun any, pagadores ab les pagas y solucions seguents, es a saber, cent lliures lo dia de Nadal primer vinent, y cent lliures del dia de Nadal a un any, les quals ha de donar a Ramon Centellas de las Corominas y al Reverend rector de Castellar ...

Porta del molí de més avall

Malgrat les exploracions sobre el terreny, no ha estat possible fins ara localitzar aquest pou de glaç, que es deuria trobar a l'obaga i prop de la riera.
Els Centelles van empenyorar els molins fariners a l'amo del mas Ferrer de Castellar i aquest els va arrendar a un moliner. Francesc Ferrer i el seu fill Josep els van cedir per quatre anys, de primers de 1642 fins a finals de 1645, a Jaume Canals, moliner de Castellar, pel preu de 180 lliures pagades al comptat. Quan es va acabar la cessió, van buscar un altre moliner. Josep Ferrer els va deixar a Bonaventura Font per quatre anys més, a partir del dia u de gener de 1747. El Bonaventura era de Rajadell i es cuidava del molí d'aquell poble, que era propietat del senyor. Va pagar al comptat 110 lliures a Josep Ferrer i el contracte que van signar, "a posteriori", el 27 d'abril, conté molts detalls interessants.

> (...) ab pacte que vos dit Font durant la present concessio me hajau de donar la meytat de las multuras y drets de moldrer que resultaran de dits dos molins, y tres quarteras de blat segolos en cada un dels dits quatre anys, y que la altra part de las multuras sia y quedia per a vos dit Font (...) si durant la present concessio se espatllaran los guarniments o instruments de dits molins y las voltas de aquells, que jo dit Ferrer los haja de adobar y refer a gastos meus, y vos dit Font hajau de adobar y refer a vostres propis gastos las resclosas y rechs de dits molins, en quant empero de escurar las bassas, jo dit Ferrer haja de pagar vos los jornals y vos dit Font hajau de fer los gastos de menjar y beurer (...) vos dit Font hajau de pagar vint quartans de blat y tres gallinas que dits molins fan tots anys de cens a la Pabordia de Casellas ...

L'amo va autoritzar al seu moliner a conrear els horts i plantar 1.000 ceps en un tros de terra pertanyent als molins, dit la Costa dels Molins, i veremar-los durant 12 anys. Després la vinya quedaria per l'amo i el moliner rebria la compensació econòmica per les plantes que fixarien uns entesos imparcials.

El 26 de setembre de 1826, per tal de pagar el dot d'una filla casada amb l'hereu del Farell de Mura, Teresa Bacardit, vídua d'Aleix Centellas, va arrendar durant cinc anys, fins el darrer dia de desembre de 1831, els molins de Querol a Josep Viladés de Sant Amanç i a Joan Bacardit de Llomàs. El preu de l'arrendament va ser de 125 lliures anuals, és a dir, 600 lliures. Els arrendataris van lliurar a la vídua una bestreta de 150 lliures, però per alguna raó la cosa no va tirar endavant i el 1830, per tal de restituir els diners ja cobrats, va cedir-los les herbes del mas durant 14 anys. El 1833 el novell propietari Francesc Centellas va deixar per dos anys als dos pagesos abans esmentats l'administració de les terres de Castellar i els molins de Querol. Al final del temps, li haurien de retre comptes de l'administració en presència del rector.

AIGUATS I ALTRES CURIOSITATS

El juliol de 1608 van passar uns fets llastimosos als molins de Querol que van acabar amb els protagonistes al jutjat. Aquesta història està explicada en un article publicat en aquest mateixos Quaderns, però en farem un resum, perquè ens interessen alguns detalls referents al funcionament dels molins.
A l'hora foscant l'amo del mas Cases de Fonollosa es va presentar amb tres sacs de blat per moldre. El moliner era Arnau de Peyduxint, un emigrat occità. Aquest va dir que calia esperar, perquè la bassa encara no era plena, així que es van posar a sopar a la cuina, amb el que duia el Cases al sarró . Havent sopat, el moliner va engegar el molí de Més Avall, mentre que al molí de Més Amunt els esperava Gaspar Otgés de Castelltallat.
Quan quedava menys de mig sac per moldre es va acabar l'aigua i es va aturar la mola. El Casas va demanar al moliner que fes baixar aigua de la bassa de dalt, a la qual cosa aquest s'hi va negar, argumentant que així es desaprofitava l'aigua. El Casas es va posar nerviós, va dir que no volia esperar-se tota la nit, va insultar al moliner i després el va estomacar. Li va donar un cop al cap amb el pedrenyal que el va estabornir, i després el va colpejar a l'esquena i als braços, deixant-lo fet un llàtzer. Uns dies després va tenir lloc la vista a la cúria del Duc de Cardona, on va declarar com a testimoni Gaspar Otgés, que en sentir els crits va auxiliar al pobre moliner. Suposem que la cosa va acabar amb una petita multa per l'iracund Casas.

Francesc Centellas era un propietari instruït i va llegar a la posteritat un dietari escrit de pròpia mà, on va recollir els fets més remarcables viscuts a la seva època. Aquest dietari va estar publicat per la historiadora Roser Parcerisas a la revista Dovella el 2001 i en ell s'hi troben cinc notícies referents al seu molí, que transcrivim a continuació conservant la grafia original.

> Lo anÿ 1764 al mes Octubre feu unas grans plujas que donaran gravisims danÿs per tot lo mont, que per totas provincias pasaran tals aiguats que molins no quedaran que no fosan espallats ÿ noto que lo molí de Carol ariba la aigua de la riera fins a la basa del molí més amunt, que tots los orts de la vora de rius ÿ rieras espalla ÿ conreus ÿ moltas casas de voras daiguas cendogue ÿ al molí mes avall rubina la bassa ÿ ce coÿdar perda dos donas perque es turbavan atraura roba de dins casa ÿ ab lo mateix tems la basa sobrexí que ellas no pogueran pasa de tanta aigua que pasava davan la porta.

Sortida de l'aigua (molí 2)

> Lo anÿ 1769 varam atermenar la terra dels molins las termas son la primera creu es al costat del carcava ab una roca plana la cegona per la raseta que baxa de la balma ab una roqueta ha forma de 7, la tercera es sobra del molí contra dun roura ab una roca plana al costat, a sol ÿxen ÿ forma dun 7, la corta es al costat duna roca grosa ala part de sol ponen, la forma es esta +, la quinta es al cingla gros 20 ho 30 pasas de la balma la forma es esta 7 Hapres cegin lo cingla gros ha la part de sol ponen al capdalla del cingla ÿ ha 3 jochs de termas sota delles ÿ ha teulisos.

> Lo anÿ 1768 jo Francesc Centellas vas fe fe lo fornt de la cals sobra del ort del molí ÿ dit anÿ feu fe los dos canals dels molins ÿ cobrí lo carcava mes avall ÿ feu la botera de la basa del molí mes avall ÿ hadobar la vora de la basa

ÿ las agullas ÿ daus son bons ÿ lo any 1769 vas canvia los panÿs de las canals vas dona los panÿs vells a 6 sous la lliura ÿ me feran paga los nous ha 10 sous la lliura costaran 19 lliuras de canvia ÿ feu la cua de la paleta del molí mes amunt.

"Lo anÿ 1776 al mes de bril varan portar 4 molas que totas duna una, a 4 oras de la tarda ja las teniam al molí costaran entrefe ÿ porta 7 lliuras cadauna que totas 4 costaran 28 lliuras."

El tercer molí

Francesc Centellas va rumiar un dia que si, amb els dos molins existents l'aigua treballava dues vegades, si disposés d'un molí més, aleshores el treball seria triple. Deuria demanar el parer dels entesos en la matèria i aquests li van dir, després d'estudiar el pendent de la riera, que seria possible aprofitar l'aigua sortint del molí de Més Avall per omplir la bassa d'un tercer molí, que s'hauria de situar una mica més amunt del lloc de Pere Jutge.
Per assegurar la jugada, el Centellas va tramitar els permisos per utilitzar l'aigua de la riera, que era una potestat reial. En el dietari va escriure aquesta anotació:

Lo anÿ 1785 als 22 de Agost ce feu la compra ÿ esteblimen de la Aÿga que jo Francesch Santellas vas compra des de lo gorch de pera Jutja fins als 2 torrens de Camps ÿ fonellosa per fer un molí farine ce compra al Reÿ que Deu gorda. Costa la compra 45 lliuras entot ÿ cau la pensio als 22 d'agost de 1786 tots anÿs en dita diada que son 10 sous cada anÿ.

Foto Sabina

Sortida per regar els horts a la paret de la bassa (molí 1)

El 2 de juny de 1786 la pubilla de Caselles i el consort Bartomeu Comas van establir a Francesc Centellas un tros de terra a l'indret al costat de la riera conegut com la Planallola de Caselles. Entre d'altres pactes destaquem que:

(...) tingau la facultat de poder fer lo rech y resclosa del millor modo y manera vos aparaixera, per poder fer anar las ayguas que voldreu per dita pessa de terra, podent tambe fer rasas per destalinar (?) la matexa pessa de terra y del rech que va al molí, solament no vos donia dany la aygua
(...) que y puguiau pendrer pedras per poder, ab major facilitat, fer vostras fabricas y edificis allí ahont voldreu y tambe puguiau tallar y arrencar tots los arbres que hauran dessota de dit tros de terra ...

Cap de la barra de l'alçador (molí 2)

Aquest tercer molí no es va construir, però el projecte va romandre actiu molt de temps. Així, en un establiment que va fer Francesc Centellas el 1826, l'amo es va reservar el dret d'edificar-hi dins del tros un molí fariner i fer-hi passar el rec sense pagar cap indemnització al parcer. Més endavant hi ha haver un intent de començar les obres del tercer molí, com queda reflectit en la venda d'un hort de dos quartans que va fer Josep Biosca, el Mangala, el 1861. L'afrontació per la banda nord era el lloc on s'havia iniciat la construcció d'un molí fariner.

El tercer molí que havia d'incrementar la productivitat en un terç no es va arribar a construir, com hem vist, però sí que es va començar i en queda un munt de pedres al lloc on s'havia d'aixecar. Són al vessant esquerre de la riera, uns centenars metres més amunt de Pere Jutge, en un paratge envaït pels pins.

Els parents del molí

Hem vist que Aleix Centellas Abadal va tenir dos fills, el gran, Francesc, va heretar la propietat, mentre que el petit, Isidre, va marxar a viure als molins. Isidre Centellas Sagristà es va casar el 1780 amb Margarida Grau, del mas Santpere de Camps i van tenir quatre filles. El 1790 l'Isidre ja havia traspassat i la vídua tenia dificultats per tirant endavant amb les quatre jovenetes. Les 90 lliures del dot que li havia dat el pare Joan Grau ja havien estat cobrades i gastades, i llavors es va interessar per la part que tocava al difunt marit dels béns de Centellas. Segons el testament del seu pare, a l'Isidre li tocaven 100 lliures, però 20 ja s'havien gastat en els funerals. El 1794 la Margarida va casar dues filles de cop, la gran, Agnès, amb Agustí Puigdellívol de Sant Joan de Vilatorrada i la Margarida amb Antoni Devant de cal Pagès de Fonollosa. Llavors el cunyat Francesc Centellas li

va donar les 80 lliures que li tocaven i ella les va repartir a les dues filles. Amb el gendre Agustí Puigdellívol va fer el tracte d'acollir-lo a casa, assignant-li una soldada o salari de 10 lliures anuals.

A la generació següent es va repetir la circumstància d'una branca lateral instal·lada al molí. L'hereu Francesc Centellas Sagristà va estar casat amb dues dones. Amb la primera va tenir l'hereu, Aleix, i amb la segona quatre nois i quatre noies.
Francesc Centellas Anglerill, nat el 1771 de la segona muller, va passar la major part de la seva vida al molí amb la seva família. El molí el tenia en règim de parceria, primer del seu germanastre i després del seu nebot. El 17 d'agost de 1823 el nebot Francesc Centellas Bacardit li va ordenar de paraula desocupar-lo, perquè feia anys que no pagava. Aquest argumentava que la casa de Centelles li devia molts diners pels seus drets i per la feina de moliner. El gener de 1824 el nebot li va oferir 300 lliures, però ell les va refusar dient que no eren suficients. Llavors el nebot, en presència d'un notari, li va donar sis dies per agafar els patracols i marxar del molí.
El 1827 Francesc Centellas Anglerill va entaular un plet contra el nebot a la cort de Manresa, reclamant la legítima. El procés va estar aturat uns anys a causa de la guerra carlina, i no es va arribar a un pacte extrajudicial fins el 1851, quan Francesc d'Assís Centellas Bacardit es va avenir a pagar a l'oncle 400 lliures.
Llavors però, l'oncle ja era mort, i van ser els seus fills qui es van repartir els diners. Aquests eren el Joan i el Pau, que treballaven de vetaires a Manresa, i la Teresa, que estava casada amb el veler Anton Badal.

ELS MOLINERS I ELS ESTADANTS

La persona encarregada del funcionament de la maquinària i del manteniment de la instal·lació era el moliner. No tenia una salari fix, sinó que es guanyava la vida amb "la multura", un determinat percentatge del gra mòlt o la farina obtinguda. Segons el contracte d'arrendament, de vegades havia de donar una part de la moltura a l'amo, mentre que altres vegades pagava un preufet o lloguer pel molí.
A més de moldre, el moliner tenia altres tasques, com eren el repicat periòdic de les moles, el manteniment i neteja de la maquinària, i escurar la reclosa, la bassa i el rec, que s'anaven omplint de llot i canya xiula.
Una de les característiques de l'ofici de moliner és que eren gent que solia canviar sovint de molí, ja fos perquè se'n cansaven o per les queixes de l'amo o dels clients. Els moliners tenien certa mala fama. Ja ho diu el refrany, "de moliner mudaràs i de lladre no t'escaparàs", que significa que tots ells, poc o molt, et donaven menys farina, o de menys qualitat, de la que correspondria amb el gra que se'ls portava a moldre.

Aquests canvis freqüents de moliner, junt amb la poca presència que tenien en els afers del poble fan que surtin poc en la documentació. Dels innumerables moliners que deuen haver passat pels Molins de Querol, només en coneixerem una petita part.

Estada del moliner (molí 2)

Foto Sabina Calmet

Moli de més avall

El més antic de tots és el pobre Arnau de Peyduxint, aquell que va ser víctima de la ira del Casas el 1608.
Durant el període comprès entre primers de 1642 fins a finals de 1645 els molins van estar llogats a Jaume Canals, moliner de Castellar. Després d'ell i durant quatre anys més el moliner va ser Bonaventura Font de Rajadell, que tenia experiència ja que era qui es cuidava habitualment del molí fariner de Rajadell.
El 1684 el moliner Isidre Rabassola de Fonollosa va arrendar els molins a l'amo de Centelles com hem vist. Potser era un descendent d'un Isidre Rabassola que el 1648 s'estava al molí de Buidasacs, al terme de Clariana de Cardener, i que va endeutar-se per tal de pagar l'arrendament del molí del Pont de Cabrianes. Ja se sap que els moliners canviaven de molí com aquell que es canvia de mitjons. Per altra banda, un Isidre Rabassola, natural de Matamargó, (el mateix d'abans ?) s'estava el 1646 en una casa del carrer Nou de Fonollosa, que ara es diu cal Saio. Per la diferència d'anys, podria ser que l'Isidre moliner fos un fill seu.

Haurem d'esperar uns quants anys fins a trobar traces d'un altre moliner. A finals del segle el moliner era Francesc Duocastella, procedent de la part de Navés. El 1699 va marxar a can Vila d'Aguilar i el 1703 ja constava com a amo d'aquesta important casa. Aquest moliner convertit en propietari rural és l'arrel de les diferents branques Duocastella que es troben a Aguilar, Fonollosa i Castelltallat.

El 1703 el moliner era Josep Campalans i l'octubre de 1718 va casar-se Vicenç Casarramona, moliner de Camps, amb Agnès, filla de Josep Torras i Eleonor. L'Agnès s'havia criat a Rajadell, però havia nascut a Fals, i va aportar al matrimoni 44 lliures, una caixa de segona mà, dues camises de bri, una flassada usada i un bonic vestit de "escot de la terra y caputxa ab guardapie, gipo y manegas de estamenya de color".

El Vicenç era fill del difunt Jaume Casarramona, que també havia estat moliner de Camps. Per tant, en aquesta ocasió els moliners Casarramona gaudien de bona fama i estaven ben implantats al poble. El Vicenç seguia vivint a Camps el 1735 quan va casar la seva germana petita Margarida amb Josep Alavedra de Castellbell. Va ser ell qui va donar a sa germana el dot.

Moliner (gravat antic)

El 1804 hi havia un moliner dit Joan Ribó, el qual, a més de moliner, feia de pagès, ja que va llogar a l'amo de Caselles per un període de quatre anys una vinya clara amb olivers, dit l'Olivar de la Balma. Aquesta vinya es trobava a la solana que hi ha a sobre dels molins de Querol i el preu de l'arrendament va ser de 110 lliures, repartides en els quatre anys.

El 1804 el moliner era Isidre Centellas Sagristà, germà del Francesc, l'hereu de Centelles. Des de 1780 que era casat amb Margarida Grau, del mas Sant Pere. Una de les filles de la parella es va casar amb l'amo de Torreblanca de Fals, un vidu que passava de la seixantena.

El 1877 hi havia empadronat als molins Francesc Centellas Bastardas, que no era moliner, sinó ferrer d'ofici. Segurament un dels coberts del molí estava habilitat per ferreria, perquè el 1883 hi havia Ramon Vilà Santamaria, el que

un any més tard va ocupar la casa del Sastre Gras de Fonollosa i la va convertir en el Ferrer de Baix. El 1893

Arcs (moli 2)

encara funcionava la ferreria del molí, i la regentava el ferrer Genís Pelfort Oller, de Salo. La seva dona era Josepa Juvé Puiggros, de Prats de Rei.

El 1880 els moliners eren Joan Sala i la seva dona Teresa Lleonart, que no sabem d'on havien vingut. Van durar poc perquè el 1882 el moliner era Ramon Bacardit Sala, natural de la Molsosa. S'estava amb la seva dona Teresa Torras Rebordosa, de Castellfollit, la qual entre aquell any de 1882 i el 1890 va donar a llum a cinc criatures.

El 1899 hi estava empadronada la família formada per Domingo Baraldès, Maria Ribalta i els seus quatre fills. Per altra banda, segons el testimoni oral d'un descendent, una senyora molt vella, cap al 1899 va viure un temps al molí de Querol un que li deien "el Sena", essent el seu veritable nom Celdoni Bonvehí Ubach. S'havia casat amb la vídua Maria Duarri, de cal Baraldès, i duien amb ells els tres fills petits de la vídua. El Sena no feia pas de moliner, era un home gandul i maltractava els fillastres, de manera que aquests no van trigar a tornar a casa dels avis de cal Baraldès que encara eren vius.

La notícia més tardana d'un habitant al molí és de 1919. Era Miquel Camps Junyent, era d'Aguilar i va tenir una fi tràgica.

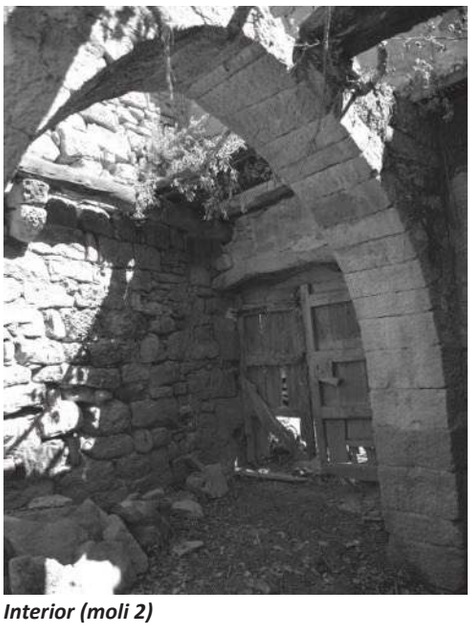

Foto Sabina Calmet

Interior (moli 2)

Càbria

Fotos Sabina Calmet

Resclosa a la la riera de Fonollosa

Bigues del primer sostre

Tram cobert del rec

Suport de la biga (moli 2)

Arcada (moli 2)

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 32 Juliol 2016

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS CASELLES (2ª PART)

El segle dels Joans

El 5 de juny de 1530 Joan Casellas, hereu del mas, va reconèixer un deute de 16'5 lliures a un paraire manresà per una mula negra que li havia comprat. El deute va ser pagat el maig de 1532. Aquest Joan serà el primer d'una sèrie de quatre hereus batejats amb el mateix nom. Per claredat, afegirem darrere de cada Joan una xifra romana, com es fa amb els reis. Investigar una genealogia amb tanta repetició de noms és un afer complicat i ha calgut molta dedicació per treure l'entrellat d'aquesta part de la història de Caselles. L'arbre familiar que hem donat per bo concorda amb les dades, però no s'ha de descartar alguna rectificació futura.

Joan Casellas (I) es va casar amb Margarida i van portar una colla de fills al món. Vicenç Montserrat va marxar a Manresa i allà el 1560 es va casar amb Jerònima, filla única del paraire Gabriel Pedró. El Joan va prometre donar al fill 30 lliures en diners i 50 quarteres de blat, valorades en 35 lliures, després de celebrades les esposalles, i 35 lliures més al cap d'un any. El 1563 es va casar l'Eulàlia amb l'occità Joan Giró, àlies Grima, resident al mas Franquetes de Castelltallat. El dot va ser de 55 lliures i l'aixovar el típic de Camps. El mateix dot va rebre la Francina, qui el 1566 va fer capítols amb Perot Padrós, teixidor de draps de llana de Manresa. El pare del Perot va fer donació a la jove parella d'una casa al carrer Vilanova, i un hort i trinquet al carrer Barreres. El trinquet era un local de jocs. Antoni Martí o Antoni Casellas va unir-se el 1585 amb Agnès Pujol i uns anys més tard amb Maria Anna Davesa, les dues manresanes.

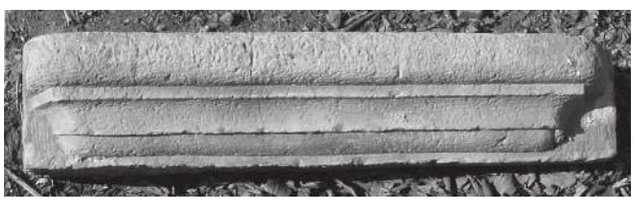

Ampit de finestra

Joan Sebastià o Joan Casellas (II) va tenir una vida curta i no va ser mai cap de casa, ja que l'herència va passar directe de l'avi al nét, com veurem. La seva dona era una Margarida, el mateix nom que la muller del Joan (I), la qual cosa va afegir dificultats a la recerca. Amb la Margarida va tenir l'hereu Joan i tres criatures més, la Beneta, el Miquel i el Baltasar. No va veure créixer els fills i aquests van escollir el seu camí quan ell ja era mort. La Beneta es va casar el 1582 amb Jaume Grau, l'hereu del mas Grau Gros de Fals. El germà va donar a la Beneta 140 lliures, dues caixes a estil de monja, una flassada de llana cardada de mida mitjana, un mantell d'estamenya, dos llençols de tres teles, entre d'altres peces de roba.

Antoni Joan o Joan Casellas (III) va fer capítols l'11 d'agost de 1577. Els va escriure al cementiri de Sant Pere Sallavinera un notari desplaçat des de Cardona. La muller era Francina, filla de Jaume Soler i Joana, de Veciana, els quals van dotar-la amb 100 lliures i li van dar *"dos caxes a tall de monja, una saya y sayet de color, un mantell de stamenya de reus, dos lansols, un matalaff de lana, una flasada cardada de la forma mayor, un travesser, dos coxineras y tota altra roba de li a coneguda de sa mare"*.

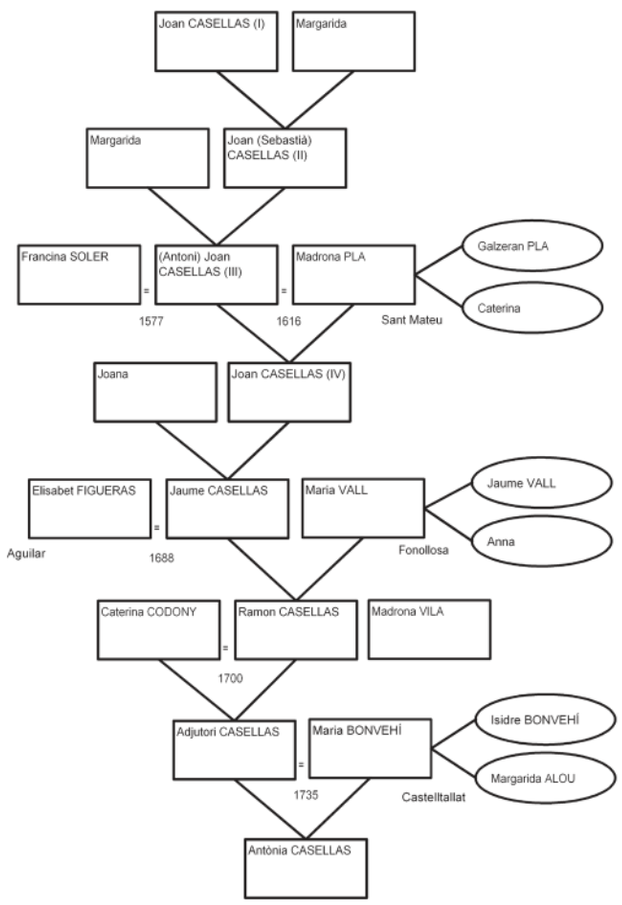

Base de premsa

Per l'altra banda, va ser present al cementiri Joan Casellas (I), l'avi del nuvi, el qual li va fer donació de tots els béns, però reservant-se'n l'administració. El vell Caselles es va comprometre a fer-se càrrec de la manutenció de la seva nora vídua Margarida i es va reservar els cabals necessaris per satisfer el dot i les legítimes dels seus fills, néts del Joan.

L'Antoni Joan va arrendar el 1593 els molins de Querol, que llavors eren del Ferriola d'Aguilar, renovant el contracte tres anys després. El març de 1629 va fer un nou arrendament d'un any de durada.
El 1579 va comprar un rossí ja clos per 12 lliures i va arrendar els rèdits de la Pabordia pel període comprès entre els anys 1597 i 1599. El preufet pactat era de 135 lliures i 6 quartans d'oli. Acabats els tres anys, el pabordе li va renovar l'arrendament per tres anys més i al mateix preu. El 1609 va començar un altre període de tres anys, però llavors el lloguer havia pujat a 77 lliures anuals.
El 1597 va llogar per un període de tres anys les herbes del mas Galí de Fonollosa pel preu de 3 lliures anuals. El 1601 l'amo del Soler li va cedir les terres durant quatre anys a canvi de la sisena part de la collita de grans d'espiga i la meitat de les olives i aglans.

El 12 de juny de 1597 el Joan (III) va fer un testament que comença amb aquesta reflexió: *"per quant la persona vivent es tinguda a la mort corporal y es incerta la hora de ell"*. Va encarregar l'execució de les seves ordres als oncles Pere Padró i Toni Martí Casellas i al cunyat Jaume Grau. Aquestes eren que havia de ser enterrat a la tomba de la família i que es gastessin 10 lliures en els funerals, sense incloure la carn, el pa i el vi de l'àpat que s'oferia als assistents. Com que no havia tinguts fills amb la Francina, va fer hereu al seu germà Baltasar.

El Joan (III) no es va pas morir, però sí que ho va fer la seva muller. Aleshores va casar-se de nou. El contracte es va signar el dijous, 11 de febrer de 1616, i la dona escollida va ser la Madrona, filla de Galzeran Pla i Caterina, els amos del mas Pla de l'Església, de la sagrera de Sant Mateu. El dot ofert va ser de 160 lliures i van acordar casar-se abans de Quaresma, amb unes arres de 100 lliures. Amb la segona dona va tenir descendència, el Joan, el Gabriel i potser algun altre. El Joan va ser el següent hereu, mentre que el Gabriel es va casar amb Jerònima, filla de Pere Huguet.

De l'activitat econòmica d'aquest període n'hem seleccionat algunes mostres.
El 1607 ell i el pedrenyaler Pere Màrtir Janeres van arrendar a mitges el vell molí fariner de Fals per quatre anys. Tot seguit el van sotsarrendar al moliner que s'estava al molí, pel preu de 50 lliures anyals. El 1610 va rebre la restitució del dot de la seva tia Francina, que havia mort sense fills. El 1616 va fer un tracte amb el seu germà Baltasar, que havia enviudat després d'haver viscut sempre a la casa de Caselles. L'hereu es va avenir a acollir-lo tota la vida a ell i als seus tres fills, el noi Miquel i dues xiques:

> ... ab pacte y condicio que si a cas dit Miquel, nebot meu, no volia star en ma casa y cohabitar ab mi o ab mon hereu, lo que deu no vulla, en dit cas li sia pagada la despesa y tots los aliments a ells necesaris, axi de menjar y beurer, calsar, vestir, tant en sanitat com en malaltia, a fora de dita ma casa, y per so, li sia donat de mos bens tot allo que taxaran y diran dos homens, elegidors lo un per ell, lo altre per mi, si viure, y si no viure, per mon hereu ...

El Joan (III) el 1632 va comprar a gràcia el mas Soler, i dos anys més tard va adquirir-ne el dret de lluir a canvi de pagar un vitalici als possessors Joan Bruguera i Francesca Rovira. En aquesta operació hi va intervenir també el seu fill Joan Casellas, que ja deuria ser major d'edat.
No se sap la data de la seva mort, però en tot cas ha de ser abans de 1651, quan la Madrona es declarava vídua.

Coberts

La situació econòmica de l'heretat que va pervenir a Joan Casellas (IV) a la mort del pare no era gens bona a causa dels censals, violaris i préstecs que la gravaven. Per això l'agost de 1651 la vídua Madrona i el seu fill van crear a favor de Joan Puigdellívol i Pere Vilalta de Castelltallat un censal de 2.200 lliures, concentrant així tot el deute en unes soles mans. Els interessos del censal eren elevats i cada any s'havien de fer mans i mànigues per pagar-los. Un dels actius era el mas Soler, que mica a mica es va anar traspassant a Jaume Biadiu. El 1664 el Joan va empenyorar per 50 lliures a Jaume Biadiu un tros més del mas Soler, una peça de 6 jornals corresponent a l'antic mas Hom. El 1667 va cedir al Biadiu 30

jornals més del mas Hom per 193 lliures, que destinaria a quitar un censal. Per pagar un altre deute també va vendre-li les herbes del mas Soler.
Les angúnies econòmiques continuaven i el 1665 el Joan va llogar a Josep Torrentbó una habitació, dita la cambra de la cuina, i també un tros de 6 quarteres per fer boïga.
El 1668 va deixar durant cinc anys a la sisena les quintanes del mas a Josep Centelles de Rajadell, a qui va cedir una dependència dita "la botiga de la tina" i una cambra de la casa dita "den Fontanet". Aquell any també va llogar al jove Joan Mauri una cambra que donava a la sala i la meitat de l'hort del masover.
El 1674 li va escaure ser el batlle de la Quadra de Caselles i en l'exercici del càrrec va imposar una multa a l'amo de Bastardes, perquè uns porcs seus havien entrat a les terres del mas Clarena.
L'abril de 1676 va renegociar el deute amb els amos de Puigdellívol i Vilalta. I per pagar-los pensions pendents i recuperar les herbes de Caselles, empenyorades en 300 lliures, els va vendre un nou censal de 500 lliures.

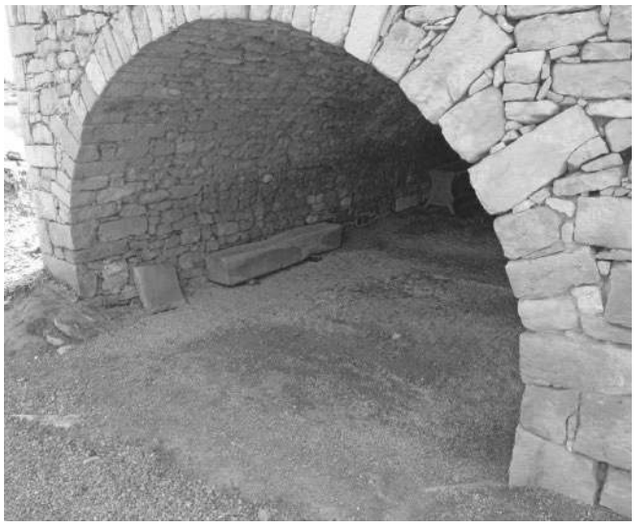

Corral

En un paper d'aquesta època hi consta que la contribució del mas Caselles a la Pabordia era de dues gallines, 3 quarteres i 3 quartans de civada i 1 lliura i 7 sous en diners.
Joan Casellas (IV) va casar-se cap el 1640 amb una dona dita Joana, que li va donar, que sapiguem, tres fills, el Jaume, el Ramon i la Madrona. La Madrona la va casar el 1661 amb Bernat Vinyes, el fill d'un sastre de Santpedor, i el Ramon amb Isabel Oller, una noia de Querol de Fonollosa.
Se sap que la Joana va fer testament a la rectoria el 1678, però desconeixem el contingut.

Per fi canvi de nom: l'hereu Jaume Caselles

Entre el 1659 i el 1667 trobem al Jaume acompanyant al seu pare en alguns dels negocis i compromisos, però després d'aquesta data va ell sol. Curiosament, en vida del pare, el paborde va anomenar tres tutors que vetllessin pels interessos del Jaume. Eren Joan Casellas de Castellar, Gabriel Caselles de Camps i Maurici Tatger de Rajadell, i surten sovint donant l'aprovació a operacions econòmiques. El nivell d'endeutament de Caselles no parava d'augmentar amb la venda de nous censals, di-

Corrals rònecs

ners que només servien per tapar forats, és a dir, per pagar els interessos, però no per reduir el capital del crèdit. Sense fer un estudi exhaustiu, tenim enregistrats quatre nous censals, que entre tots sumen 466 lliures.
El procés de venda del mas Soler, iniciat en vida de l'avi, va prosseguir. El març de 1662 Jaume Biadiu els va donar 578 lliures per la venda a gràcia del mas Soler de Font Calçada, diners que es van repartir el Soldevila de Castelltallat i el rector de Fals. El 1667 van vendre a gràcia al Biadiu per 193 lliures una porció de 30 jornals, de torrent a torrent, pertanyent al mas rònec Hom. Les condicions de la venda eren que el Biadiu havia de donar pas al bestiar de Caselles i que podia plantar més vinya al costat de les 16 tires que el Biadiu ja hi tenia plantades. En cas de quitació, el Caselles l'indemnitzaria pels ceps a raó de 7 diners. Posteriorment es farien addicions de preu a les vendes anteriors.

Jaume Casellas era ja un home casat el 1656, quan un missatger va dur-li una carta oficial i la va rebre la seva muller Maria, perquè ell era absent. La identitat de la Maria es desprèn d'una àpoca de 1676, en la qual Joan Casellas i el seu fill Jaume van admetre haver rebut 200 lliures a compte del dot de la Maria, dels seus pares Jaume Vall i Anna, de Fonollosa. La Maria va engendrar el futur hereu Ramon Casellas.
El Jaume va enviudar i el 10 d'agost de 1688 va fer capítols a la rectoria d'Aguilar amb Elisabet, filla de Mateu Figueras i Maria Anna, ambdós difunts. L'Elisabet era donzella i la cerimònia religiosa del matrimoni va tenir lloc a Aguilar el 28 de setembre següent. El germà de la noia va dotar-la amb 130 lliures.

Fills amb dues dones

El primer negoci que tenim enregistrat de Ramon Casellas és del 10 de juny de 1697. Devia a l'amo del mas Puigdellívol de Castelltallat 285 lliures d'un deute dels avis i 107,5 lliures de pensions endarrerides d'un censal creat per seu pare, així que va decidir arrendar-li durant cinc anys les herbes i la sisena part de totes les collites de Caselles, incloses les de llegum i aglans. La venda de les herbes anava aparellada amb algunes condicions, com per exemple que el Puigdellívol havia d'estabular el bestiar un mes i mig a la primavera, i que no podia entrar al bosc des de sant Miquel a Tots Sants, per mor de no perjudicar la recol·lecció dels aglans. El Casellas es va reservar el dret de pasturar el seu propi bestiar, que

consistia en dos bous, dues mules, dues vaques amb vedells, dues someres amb pollins, una truja amb porcells i tres porcs d'engreix.
El setembre de 1698 va empenyorar la "barraca de Pere Jutge" a Jeroni Vilalta, pel preufet de 60 lliures. Un any més tard aquest va afegir 40 lliures a l'empenyorament. Aquesta "barraca" era una masoveria de Caselles i correspon a l'actual cal Tomàs.

El 1699 el Ramon va vendre un censal de 100 lliures a l'amo del Junyent, el 1700 un altre de 100 lliures al monestir del Carme i el 1701 un de 100 lliures a Joan Puigdellívol, per tal de pagar-li les parts de quatre anys de l'arrendament abans esmentat. El 1702 Jaume Biadiu va donar-li 100 lliures més, que se sumaven a l'empenyorament de dues grans peces de terra del mas Soler. El 1704 va crear un violari de 49 lliures a favor del sastre de Fonollosa Domingo Pelfort. El 1707, amb dos propietaris més, el Ramon va manllevar en forma de censal 296 lliures a l'església de Castelltallat. Aquell any va manllevar al seu oncle Ramon 100 lliures sense interès, amb el compromís de tornar-les quan aquest les hi reclamés, i en agraïment li va deixar un tros de dues quarteres perquè hi plantés vinya. Quatre anys més tard va deixar al seu oncle la masoveria de Pere Jutge. El 1732, per tal de pagar a l'hisendat Jacint Torres de Bages pensions d'un censal creat el 1649, va vendre-li un censal de 160,5 lliures, afegint deute sobre el deute. El que acabem de consignar no és tot l'endeutament que va patir la propietat Caselles durant l'etapa del Ramon, cal afegir-hi, com mínim, els censals al rector d'Òdena, al rector de Camps i al Torras d'Aguilar.

Llinda de la porta d'un cobert

Ramon Casellas va tenir seriosos problemes amb la justícia, però no en sabem la causa. El 5 de desembre de 1726 es trobava a la presó reial de Manresa i va nomenar l'advocat Aleix Muntada, perquè el defensés al judici. El juny de 1728 encara continuava empresonat i va donar poders al seu fill Adjutori per vendre o hipotecar els seus béns. Una nova procura al semoler Ignasi Agustí el 12 de gener de 1729 demostra que encara no havia aconseguit la llibertat.
El maig de 1728 l'amo de Caselles va renunciar a una peça de 20 jornals i la va tornar a la Pabordia. La peça limitava a l'est amb el camí que anava del seu hort a una creu plantada, al nord amb la terra del mas Prat, un mas rònec que posseïa el Caselles, i a l'oest amb el torrent de Font Llagosta i el terme de Fonollosa.

Panorama

En l'apartat biogràfic tenim que Ramon Casellas va fer capítols a la rectoria de Castelltallat el 20 de desembre de 1700 amb Caterina Codony, del mas Codony. Al fill que van tenir li van posar Adjutori.
Després d'enterrar la primera muller, el Ramon va acordar un segon matrimoni amb Madrona Vila, vídua d'un tal Brunet d'Òdena. La Madrona provenia del mas Vila de Castellfollit i va fer una aportació de 360 lliures, 80 de les quals les havia guanyades amb el seu treball mentre va estar vídua. Amb la segona dona l'amo Casellas va tenir dos xicots, el Ramon i el Salvador. El primer es va establir a Fonollosa, on va comprar una casa al carrer Nou, que actualment es diu cal Pinxo. El Salvador es va casar el 1748 amb Maria, filla de Jaume Vidal de Tous, i va anar a viure a cals sogres, en una casa dita "lo mas den Vidaló".
Ramon Casellas va dictar el testament al rector el 30 d'abril de 1733. Malgrat que no s'ha trobat, se sap que va fer hereu a l'Adjutori i que va llegar 10 lliures als fills tinguts amb la segona dona. La Madrona va fer testament el 1737 i va viure a casa de l'hereu fins que li va arribar la mort.

Rellogats a Caselles

Adjutori va perdre el pare essent encara solter i es va veure obligat a assumir la responsabilitat del mas. La primera intervenció seva la va fer el 1735 conjuntament amb la madrastra Madrona i va ser el reconeixement d'un deute de 12 quarteres de blat segolós al paborde de Caselles. El 1741 va establir a Francesc Tomàs un tros de bosc a les Planes, deixant-li fer un hort a la part de dalt d'un cingle, encara que finalment l'hort el va fer a sota. Per l'hort no havia de donar res, però el Caselles podia agafar algunes "lletugas de ensiam" si el Tomàs en feia. El Tomàs li va fer un avenç de 25 lliures a compte de les parts.
De la mateixa manera el 1742 va aconseguir 14 lliures del parcer Agustí Closa, a qui va fer un establiment a rabassa.

L'Adjutori va trobar que podia guanyar diners posant rellogats a casa. El 18 de setembre de 1735 va vendre a gràcia per 100 lliures a Jeroni Real, un jornaler de Camps, una cambra a la planta baixa amb dret a cuina. El llogater podia tenir mitja dotzena de gallines, un ruc i un porc, que pasturaria al bosc juntament amb els

del Caselles. Les gallines podien picar lliurament, però al temps de la sega les havia de tenir guardades. A canvi de sis jornals podant i cavant a les vinyes, el Caselles *"vos dono la facultat de poder menjar vos y vostra familia, ab moderacio, rahims de mas vinyas y pugau penre dos argadells de rahims per a penjar y fer panses"*. La cambra va ser quitada el 1751.
El 28 de novembre de 1748 l'Adjutori va cedir a Josep Pelfort una cambra, la primera que es trobava entrant a la sala a mà esquerra. El llogater tenia dret a cuina, al pastador i al forn, però havia de dedicar cinc jornals a l'any a fer llenya pel foc. El Caselles li va cedir un tros de l'hort del Prat, que podia regar de la font dos dies a la setmana i femar-lo un cop a l'any amb tres càrregues de xerri del corral. El llogater podia tenir cinc gallines i una somera amb el seu pollí, però quan aquest fos desmamat se l'hauria de treure. El lloguer es va fixar en 2 lliures a l'any i el Pelfort va pagar de cop 50 lliures. Per treure'l, li havien de pagar abans els diners bestrets. Això va passar el gener de 1752.
Després de la defunció de l'Adjutori, la seva vídua va continuar la política de posar rellogats a casa. El 1751 va marxar el fill del Jeroni Real i tot seguit va entrar Josep Closa de Sant Mateu de Bages, amb uns tractes similars. El 1752 va marxar el Josep Pelfort i el seu lloc el va ocupar Valentí Vilalta, un noi de cal Fermí.

Respecte a la vida familiar, l'Adjutori es va casar el 30 de maig de 1735 amb Maria Bonvehí, filla d'Isidre Bonvehí i Margarida, els amos del mas Bonvehí de Castelltallat, que va venir dotada amb 180 lliures. Només van tenir filles. L'Antònia, la gran, va ser l'hereva. L'Anna Maria es va casar el 1765 amb Josep Alsina, boter de Navarcles, la Margarida el 1773 amb Josep Serarols, de cal Roca, i la Francesca el 1773 amb Jaume Camps, de cal Revinxela. Els dots anaven de 100 a 120 lliures.
Tots aquests matrimonis es van celebrar després de la defunció de l'Adjutori, que es va produir cap el 1750 sent encara força jove. La Maria Bonvehí va ocupar-se de concertar un bon casament per la seva filla i , un cop deslliurada de la responsabilitat d'administrar la hisenda, va refer la vida al costat d'un altre home. Va marxar el setembre de 1756 a casa de Josep Comelles, un vidu de Navarcles, a qui va transferir el dot del primer matrimoni.

CAL JAUMETÓ

D'aquesta casa se n'explica una història prodigiosa. Un any de pluja es va esllavissar una roca de grans dimensions i va baixar rodolant costes avall, però just abans d'esclafar la casa i els seus habitants, miraculosament, es va aturar. La història és interessant, però és falsa.
És cert que una roca de gran tamany es troba a frec de la casa i també és cert que aquesta roca es va desprendre del cingle i va baixar a tomballons fins al fons de la vall, però aquest fenomen geològic va tenir lloc centenars d'anys abans de la construcció de la casa. No va ser doncs, la roca que es va situar al costat de la casa, sinó que la casa es va fer tocant a la roca.
Aclarit aquest punt, passarem a exposar alguns fets històrics objectius referents a la casa i a la gent que hi va viure.

Celler

La persona que la va fer va ser Jaume Roig, de qui en deriva el nom de cal Jaumetó. El 17 de juny de 1781 Bartomeu Comas, el pubill del mas Caselles, li va establir una peça erma de dues quarteres a l'indret conegut com la Solana de la Balma. El límit inferior era la riera i el superior un oliver bord. El Jaume havia de tenir la terra plantada de vinya clara abans de dotze anys i llavors donar a l'amo el quart del raïm i les olives, i el sisè del blat, ja que la vinya clara permetia sembrar cereal entre els rengles de ceps. Per convertir el bosc esclarissat en vinya el parcer havia de tallar els arbres i matolls i fer marges i terrasses. La llenya resultant se la podia quedar, excepte 20 càrregues d'ase que havia de portar a ca l'amo, mentre que la brossa la podia cremar en formiguers. Del contingut del contracte en destaquem el fragment següent:

> ... tingau facultat de fer y plantar a la vora de la riera los arbres fruyters que voldrau, sens pagar parts algunas, ans be tingau libre y franca tota la fruyta se cullira en aquells, sols que nosaltres y los nostres y qualsevol de nostra familia, tingam llibertat, si nos gustara, sempre y en qualsevol cas de encontrar nos en dita pessa de terra, de prendrer y menjar qualsevol fruyta de dits arbres (...) que dit Adquisidor tinga facultat en dita pessa de terra y en lo paratge de ella que ben vist li sera, de fer y edificar una caseta, ab sa tina, celler y estable, per habitacio de ell y dels seus tan solament, y fer y tenir per hort un tros o porcio de tinguda de un corta y mitg de sembradura, ab facultat de regar lo de la aygua de la riera y de poder fer un rech o conducto a la part de ponent, en terreno del nostre mas Casellas, a fi de fer venir la aygua ...

L'entrada de l'establiment va ser de 12 lliures i la durada limitada a la vida de la vinya. Un cop extingits els ceps la terra retornaria al propietari, però no així la casa,

que quedava gravada amb un cens perpetu de sis diners i que seria per sempre més del parcer i els seus successors. El Jaume no tenia les 12 lliures del preu de l'establiment i, a més, necessitava diners per les obres, així que va manllevar a Bartomeu Comas 48 lliures. Fins el 1789 no va poder tornar les 60 lliures del deute.
El lloc que el Jaume va triar per aixecar la seva vivenda va ser a recer de la roca esmentada i a poques passes de la vora de la riera. En aquella part la riera forma un parell de tolls d'aigua grans i era un paratge on s'hi solia pescar molt, amb canya o amb trema.

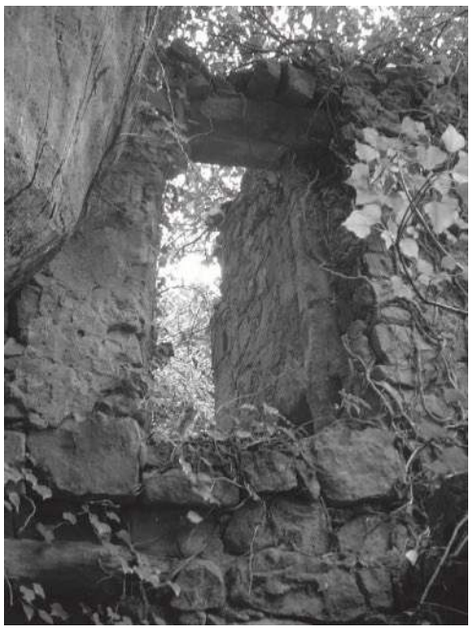

Vista de l'interior

Jaume Roig Pons venia de Fals i estava casat amb Rosa Miquel, de Prades de la Molsosa. Després d'enviudar, el juny de 1784 es va casar amb Rosa Quer Casanova, d'Aguilar, vídua de Domingo Malagarriga, de Sant Pere Sallavinera. Els capítols els va fer 15 mesos després de consumar el matrimoni. Coneixem dos fills del Jaume amb la primera dona, el Miquel i la Victòria. Quan la Victòria es va casar el 1807 amb Ramon Font Junyent de Camps el pare ja era difunt i va ser el seu germà Miquel qui es va fer càrrec de les 25 lliures del dot. Encara hi havia una altra filla, el nom de la qual desconeixem, que es va casar amb el fuster manresà Jaume Brunet.

Miquel Roig Miquel va aconseguir l'estiu de 1804 que l'amo de Caselles li cedís a parceria mitja quartera més de terra al costat de la seva vinya. L'entrada va ser d'un parell de pollastres. El 1808 va manllevar sense interès al metge de Fonollosa Josep Verdaguer, 25 lliures, sota la promesa de tornar-li els diners abans de Nadal.
Igual que el seu pare, el Miquel també va estar casat dues vegades. La primera dona va ser Francesca Claret, qui li va donar dos fills, el Francesc d'Assís i el Josep. El 1819 es va casar de segones amb Paula Massana i va tenir una noia, la Rosa. Aquesta Rosa es va casar amb Joan Camps, l'hereu de cal Rabinxela de Fonollosa.
El Josep va marxar de Camps i se'n va anar a Aguilar, on el 1854 es va casar amb Serafina Cos, de Mirambell, una noia bastant més jove. En una llista de 1857 hi consta que s'estaven al Molí Vell. Els negocis no li deurien anar

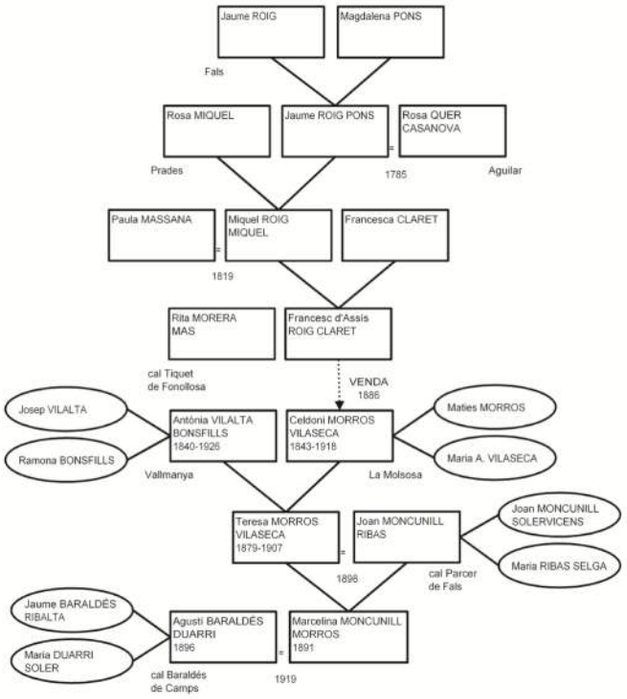

pas malament, perquè uns anys més tard es va vendre una peça força gran al regadiu de Puigberenguer de Manresa pel preu de 14.000 rals de billó.

Miquel Roig va fer testament amb un notari el 16 d'agost de 1819. Va fer hereu al Francesc i va llegar al segon Josep una lliura, una màrfega i quatre llençols, dos de dues tallades i dos de tres tallades. Llavors feia un mes que s'havia casat amb la Paula i no tenia cap filla, però en previsió de tenir-ne els va assignar 25 lliures de dot i 15 lliures per comprar roba. A la muller li va garantir, mentre es mantingués vídua, una dotació alimentària de dues quarteres de blat, dues càrregues de vi, un quartà i mig d'oli, un quintà de raïms per penjar i el dret de menjar tota la fruita que volgués.
El Miquel va viure molts anys més, però el 5 de gener de 1848 es va trobar molt malament i va demanar que acudís mossèn Severí Parés per que li administrés el sagraments i prengués nota de les darreres voluntats. Va

Porta de la primera planta

Encaix a la pedra

demanar uns funerals amb quatre capellans, 40 misses i l'ofrena tot l'any, i va ratificar les disposicions del primer testament, amb la inclusió de la Rosa. Com era obligat per llei, en el testament hi figura un llegat de 12 sous al Govern. El malalt va morir el 19 de gener.

Francesc d'Assís Roig Claret va menar molta més terra que els seus avantpassats. L'amo de Querol li va deixar una quartera a la part de l'Obaga de la Roca Llarga, que en part es podia regar amb l'aigua de la riera, 9 quarteres a la Balma Gran i 10 quarteres al Pla de Querol. A més a més, el 1867 va comprar al Sastre Gros de Fonollosa un hort de mig quartà, pel qual en va pagar 180 lliures.
Semblaria que podia guanyar-se be la vida amb tanta vinya, però alguna cosa el va fer canviar d'idea i va decidir anar-se'n a Manresa. El 20 d'octubre de 1876 va comprar per 1.000 pessetes una casa al carrer de sant Bartomeu, al barri de les Escodines, que era de Josep Planell Marcet, el propietari de Caselles. A continuació va traspassar la vinya del Pla de Querol per 160 pessetes i es va vendre l'hort per 240 lliures. El 1866 es va vendre cal Jaumetó a Celdoni Morros Vilaseca.

En l'apartat familiar tenim que el Francesc d'Assís va pactar matrimoni el 30 de desembre de 1851 amb Rita Morera Mas, filla de cal Tiquet. El Tiquet va donar a sa filla un dot de 150 lliures i un aixovar compost, entre d'altres coses, de dues caixes de pi, tres vestits, dos coixins amb coixinera, un cobrellit i dos llençols. El matrimoni va engendrar tres xicots, Joan, Ramon i Josep, i dues moses, Josefa i Rosa.
El Jaumetó tenia obsessió pels testaments i en va fer cinc als darrers anys de la seva vida; el 1879, 1886, 1887, 1888 i 1892. Quan va fer el darrer comptava 83 anys i no va trigar a morir-se, ja que la vídua va demanar còpia del testament el 1895. El contingut dels testaments és similar i només varien les quantitats assignades als fills en funció de l'estat civil del moment.

Celdoni Morros Vilaseca havia nascut a la Molsosa i estava casat amb Antònia Vilalta Bonsfills, de Vallmanya. Tenien una filla única, la Teresa, la qual es va casar el 1898 amb el xicot Joan Moncunill Ribas de cal Parcer de Fals. La Teresa va infantar quatre nenes, batejades amb els noms de Marcelina, Antònia, Marina i Remei, abans d'anar-se'n prematurament d'aquest món als 28 anys, víctima de la tuberculosi.
La seva filla Antònia també va morir jove, als 20 anys i soltera. La Marina va tenir una vida turbulenta. Es va casar amb Martí Serarols Pelfort, de cal Bisbe, i se'n va anar a viure amb ell a cal Jaumet, però durant la guerra va confraternitzar amb companys de partit i va abandonar la llar conjugal.

La Marcelina va ser l'hereva i es va quedar a casa amb el seu marit Agustí Baraldés Duarri, originari de cal Balandrès de Camps, amb qui es va unir en matrimoni el 1919. Aquell mateix any van tenir el Joan, el 1920 el Jaume i el 1925 l'Eugeni. Entremig van haver de dur al cementiri els avis. El Celdoni Morros va traspassar a finals de 1918 i la seva dona Antònia Vilalta el 1926.
Poc després la família va abandonar la casa i va marxar no sabem on.
El darrer habitant conegut de la casa va ser Bartolomé Hernández Cano, un vidu amb dos fills petits, natural de la província d'Almeria, que hi va residir fins el 1929, quan va morir de mort violenta. Aquest home potser era un treballador de la carretera.

Aleshores la casa va quedar buida, però la terra del voltant, que pertanyia a Caselles, la va menar fins el 1948 Francesc Serra Ubach, el masover de cal Paisà, que utilitzava la casa per guardar les eines.
El 1949 un negociant de Sant Joan, dit Guinarder, va posar-se d'acord amb Antoni Puig, l'amo de Caselles, per tallar el bosc d'aquella part i desmuntar la teulada de cal Jaumató per aprofitar-ne les teules. Per poder-hi accedir, el Guinarder va llogar homes que van obrir, a pic i pala, un camí des del Raval de Pere Jutge. Aquest camí està ara completament perdut. Les teules se les van endur en carro i també en aquesta època algú es va emportar un obi de pedra que hi havia, carregat sobre l'albarda d'un ruc.
Actualment és molt dificultós acostar-se a la casa, ja que a les feixes que l'envolten hi ha crescut una selva impenetrable de saücs, esbarzers, arítjols i altres espècies que estimen els llocs ombrívols i els sòls fèrtils. La casa conserva bona part de l'estructura, però els arbres creixen lliurement a l'interior i les heures s'arrapen a les parets que resten dempeus, i lentament n'afluixen les pedres.

LA BARRACA DE LA PLANA

De barraques de vinya n'hi ha moltes escampades per tot el terme de Camps i, en general, per tot el Bages, herència d'un temps on la vinya era el conreu predominant.
Les barraques de vinya es feien amb la pedra que sobrava a l'anivellar el terreny per formar les feixes, seguint el mètode ancestral de la pedra seca. S'aixecaven normalment sobre un tros de codina, en un racó que no servís per plantar-hi, i la seva funció era aixoplugar els treballadors de la vinya durant la jornada, en cas de pluja, per reposar o per fer la migdiada. Al vespre, els pagesos tornaven a casa i a la barraca hi deixaven les ei-

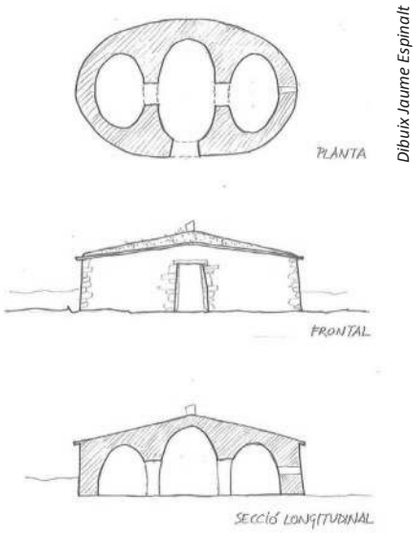

Dibuix Jaume Espinalt

Croquis de la barraca

nes o els estris d'ensulfatar, per no haver-los de traginar amunt i avall.

La immensa majoria de les barraques de Camps es poden classificar en dues tipologies; les de planta quadrada i les de planta circular, essent les darreres més abundants.

La barraca de la Plana, també coneguda com la barraca de cal Bisbe, és excepcional i no en trobaríem enlloc una d'igual o similar. És única per dos motius; per la seva arquitectura, que no es limita al disseny eminentment funcional que caracteritza a les barraques normals, sinó que, a més, té una intencionalitat estètica, i pel fet que, a diferència de la resta de barraques, que són construccions populars d'autor anònim, la barraca de cal Bisbe té un autor conegut.

Vista general

La barraca consta de tres espais de forma ovalada. El central és més gran i alt i s'hi accedeix per una porta oberta a migdia. Les dues cambres laterals, perfectament simètriques, estan comunicades amb la central mitjançant sengles portes. Els tres espais estan construïts de la mateixa manera, amb pedra seca, i acabats amb una coberta coneguda amb el nom de falsa cúpula. A partir d'una certa alçada les filades de pedra es van entrant, formant filades en anells concèntrics que són de menor diàmetre a mida que es guanya alçada fins a tancar la volta. El tancament de la volta està fet amb una o dues lloses grans.

Aquesta estructura interna no s'aprecia gens des de l'exterior perquè la paret de fora embolcalla les tres cambres, resultant un edifici de planta el·líptica amb una sola volta, bastant plana, amb l'eix major perpendicular als eixos majors de les cambres interiors. Com que una imatge és millor que mil paraules, els croquis donen una idea força més precisa que aquesta maldestra descripció.

A tot el voltant de la paret s'hi troba un voladís, una filada de llosetes que sobresurten de la paret, que té la finalitat de protegir-la de l'aigua de la pluja que s'escola de la teulada. Les lloses de les voltes estan recobertes d'un bon gruix de terra i al capdamunt de la teulada hi ha una pedra vertical, el caramull.

Els eixos de la barraca mesuren exteriorment 8,90 i 4,90 metres, i l'alçada exterior màxima, mesurada a partir del nivell de la porta, és de 3,30 metres . Per darrere l'alçada és menor, perquè el terreny fa pendent.

Pas interior

El terreny on hi ha la barraca havia format part antigament del mas Feixes, però el 16 de gener de 1909 Pere Feixes Oller va vendre a Josep Serarols Pelfort , de cal Bisbe, una peça de sembrat, vinya i olivar d'unes 12 quarteres, coneguda com la Plana, que va segregar del mas Feixes, pel preu de 2.500 pessetes.

Segons la història oral de la família, Tomàs Serarols, un parent que treballava de paleta o picapedrer a Barcelona i que passava algunes temporades a Camps, va ser qui va construir la barraca. També va ser ell qui va fer unes obres d'ampliació de la casa, testimoni de les quals és la llinda d'una finestra que du la inscripció "TOMAS TIO 1907". I també es diu que va construir els dos pous de cal Bisbe, un dels quals té una escala de caragol adossada a la paret que permet baixar al fons.

Actualment els terrenys on està situada la Barraca de la Plana pertanyen a Isidre Estany Serarols, de cal Soldevila de Fonollosa. La barraca es troba en bon estat i no requereix cap tipus de restauració, però caldria endreçar la vegetació de l'entorn i sobretot eliminar una soca d'ametller que es recolza sobre una paret i a la llarga podria deformar-la. L'accés a aquest monument de l'arquitectura rural és un xic complicat perquè es troba en mig de camps de conreu.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 33 Setembre 2016

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS JUNYENT (2ª PART)

Homentage de boca i mans

Quan va morir el seu pare, el Francesc Junyent encara era menor d'edat, així que va agafar el timó de la nau la mestressa Joana, la vídua del vell Francesc Junyent. El 7 de juny de 1481, la Joana, com a usufructuària i tutora del menor, va jurar fidelitat al paborde de Caselles, el canonge Jaume ça Torra. Va declarar-se ella i els seus fills afocats al mas, i va fer el ritual "homenatge de boca i mans" al seu senyor natural.

El juliol de 1486 el jove Francesc Junyent ja jugava un paper més protagonista, però tot i això, li va caldre el consentiment del curador, l'oncle Vicenç Junyent, per donar poders a un altre oncle, Antoni Junyent, per cobrar l'herència d'un tercer oncle, el difunt Pere Junyent.

El 1494 va pagar 15 lliures de dot a la seva germana Càndia, que va unir-se en matrimoni amb Pere Forcada, un boter que havia vingut del comtat de Foix i s'estava al mas Soler. Aquesta Càndia va enviudar i el 1523 es va casar amb Benet Botinas de la Llavinera.

El 17 d'agost de 1496 Francesc Junyent va comprar a gràcia el mas Soler a Joan Canaletas, àlies Fontanet, pel preu de 30 lliures. En aquell temps el mas Soler estava mig abandonat i canviava de mans cada dos per tres. El 1501 va adquirir una mula falba (de color grogós) a un de Manresa. Van quedar en fraccionar els 36 florins del preu en tres pagaments quadrimestrals. El deute va ser

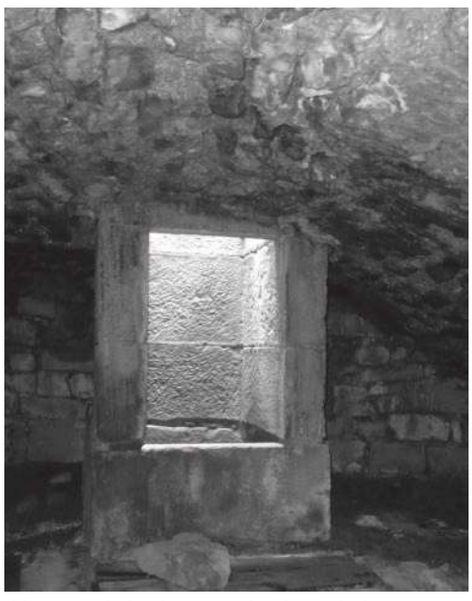

Obertura de la cisterna a la planta baixa

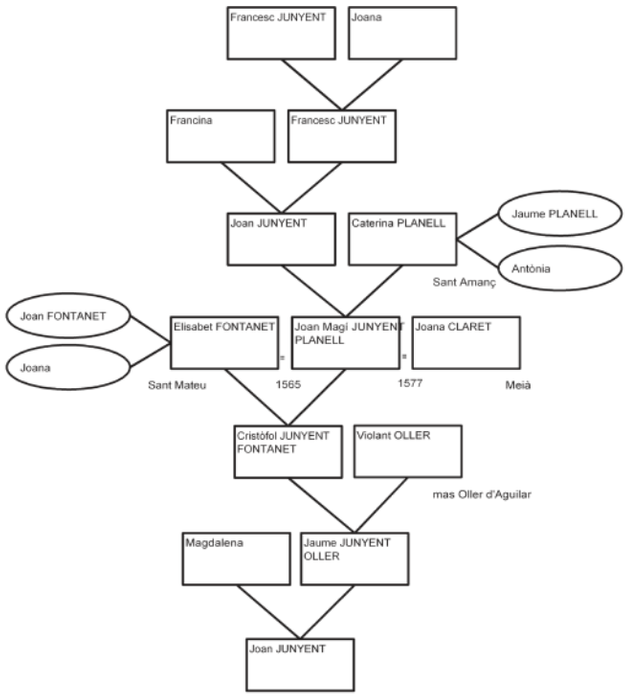

avalat per dos propietaris, per la mateixa mula, i un altra que ja tenia el Junyent. El 1527 va passar comptes amb el mercader Miquel Rovira, que residia en una masia al costat del monestir de Santa Caterina de Manresa, i va reconèixer un balanç negatiu d'11 lliures.

La darrera actuació del Francesc es va enregistrar el maig de 1537 i va consistir en avalar a un fill seu.

Francesc Junyent estava casat amb Francina i va procrear l'hereu Joan, el Pere, el Miquel, el Cristòfol, el Francesc i el Bartomeu, noms que descobrirem indirectament en documents posteriors.

El Bartomeu estava casat al mas Fàbrega de Coaner i el seu germà Pere va entrar a l'Hostal de Pinós el 1525, en casar-se amb la pubilla Joana Bertrans. L'hostal es trobava llavors en ruïnes i una de les condicions del contracte matrimonial era que el Junyent havia de reconstruir la casa. El 1533 el Bartomeu va crear un censal que va comptar amb l'aval del seu pare i de Vicenç Junyent, hereu del mas Junyent d'Aguilar, que podria tractar-se de l'oncle a dalt esmenat o un descendent seu.

L'hereu Joan Junyent va trobar muller al mas Planell de Sant Amanç, l'actual Viladés. La Caterina era filla de Jau-

Entrada de la quadra

me Planell i Antònia, i es va endur de casa 45 lliures de dot. Van tenir una bona colla de fills, essent el major el Francesc, però aquest va desaparèixer aviat d'escena i l'hereu va ser el seu germà Joan Magí. Un altre xicot era el Miquel, que creiem que es va instal·lar a Clarena. La Beneta la van aparellar el 1554 amb Gaspar Torrellardona, l'hereu del mas Torra del Noguer de Rajadell. La Caterina es va casar dues vegades; el 1536 amb Baltasar Centellas de Sant Amanç i el 1564 amb Pere Canals de Montesquiu, de Sant Joan de Vilatorrada. La seva germana Joana ho va fer tres vegades; amb Bernat Gispert de Castellar, Bernat Sant Cristòfol de Cardona i Pere Oliveras de Fals. El tercer marit era l'amo del mas Cantacorbs. Era vidu, i el mateix dia que es van casar el Pere i la Joana, ho van fer un fill i una filla seus.

No disposem de gaire evidències de l'activitat de Joan Junyent mentre va regir el mas. La primera menció seva és de març de 1529, quan va declarar com a testimoni en un procés a la batllia de la cort ducal. El 1548 va comprar a un botiguer una saca de llana de Pallars, que li va costar 16 lliures i 5 sous, i el 1552 va reconèixer un deute de 4 ducats i mig per una mula que havia comprat.
No hi ha més notícies a partir del desembre d'aquell any, i com que el 1553 es va casar la seva vídua en segones núpcies amb Pere Solernou de Súria, és possible acotar la data de defunció amb força precisió.

El conco Francesc acollit a casa

El seu successor va ser Joan Magí Junyent, encara que alguns cops el nom s'escurça i és simplement Magí.
El Joan Magí va estar casat amb dues dones. La primera va ser l'Elisabet, filla de Joan Fontanet i Joana, de Sant Mateu. Van signar els capítols el 23 de setembre de 1565 i l'enllaç va comptar amb la conformitat dels oncles Francesc, Miquel i Cristòfol Junyent. La núvia era òrfena i va ser el seu avi Francesc Fontanet qui va lliurar les 105 lliures del dot. Després dels tractes matrimonials el jove hereu va fer un tracte amb l'oncle Francesc, que era conco i vivia al Junyent. Es va comprometre a tenir-lo a casa i a mantenir-lo tota la vida, subministrant-li el menjar i el vestir. Si un dia trobava una dona que el volgués, el nebot li daria una quantitat de diners acordada amb els altres dos oncles. Amb la primera dona el Joan Magí va tenir el Cristòfol i la Maria. Aquesta Maria es va casar amb Joan Camps de Sociats d'Aguilar.
L'Elisabet va morir-se i el 2 d'octubre de 1577 Joan Magí va acordar un nou matrimoni amb Joana, filla de Joan Claret de Meià. Del segon matrimoni van sortir-ne quatre fills, dos de cada mena. L'Anna va fer parella el 1597 amb Joan Altimís, àlies Gubianes de Coaner, el Magí el 1610 amb Eulàlia Puigdellívol, l'Elisabet el 1625 amb Joan Soldevila i el Joan el 1626 amb Eulàlia Morera de la Costa.

Boca del forn de pa

El 1586 Magí Junyent era el batlle de la part de Camps que estava sota el domini del Paborde. El 1588 va vendre una mula castanya a Geralt Grandó, un occità que feia de mosso al mas Corbera de Claret de Cavallers. El 1591 va vendre una parella de bous a la vídua de Francesc Pla, el Pubill, de Sant Mateu. El 1592 va comprar a la Fortesa, a mitges amb l'amo de Clarena, que era parent seu, 14 quarteres de blat, que anava a 40 sous per quartera. Aquestes compravendes les va anotar en una llibreta el rector de Castelltallat. El 1595 el Magí i el seu successor Cristòfol van crear un violari de 52'5 lliures a favor d'un blanquer de Manresa. La durada del violari estava lligada a la vida del Cristòfol. Si aquest moria es deixava de pagar en sec, però si no, s'havia de pagar la pensió anual fins el dia que fos quitat el violari.

El pedrenyal robat

Calculem que Cristòfol Junyent va néixer cap el 1570. El 1594 acompanyava el seu pare en els negocis, però el 1599 ja constava com amo del Junyent. La seva muller era Violant Oller d'Aguilar. La Violant abans de casar-se amb el Cristòfol havia estat casada amb Francesc Torras d'Aguilar. De fet, la restitució del dot al seu germà Cristòfol Oller ens permet descobrir la seva filiació i també el fet que va tenir una nena, dita Magdalena, del primer matrimoni.
El Junyent, en col·laboració amb la Violant, va engendrar, que sapiguem, quatre xicots i una mossa. El destí d'aquests va ser el següent:
El gran, el Jaume, va ser l'hereu. El segon, el Joan, va

Cobert a l'era

cobrar la legítima i va marxar a Manresa. La Madrona va anar-se'n el 1630 a la casa de Francesc Genovès de Salelles. El Cristòfol es va casar el 1640 amb Joana, filla de Francesc Cayrell. El Maurici el 1643 amb Margarida, filla de Jaume Roig, i l'Agustí el 1661 amb Madrona, filla de Joan Portella de Sant Mateu.

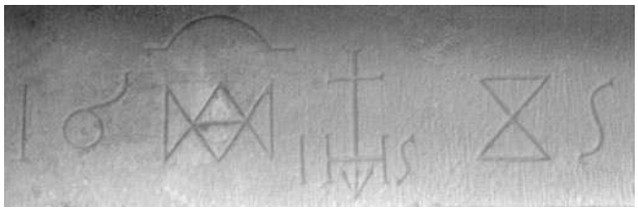

Llinda (1685)

El càrrec de batlle era rotatori entre els caps de casa de la quadra de la Pabordia. Com que eren pocs els tocava sovint. Ens consta que el Cristòfol ho va ser el 1601, el 1606 i el 1612. El dia de la festa major de 1605 al Cristòfol li van robar el pedrenyal que havia deixat recolzat a la porta abans d'entrar a l'església per oir missa. Al final es va descobrir el lladre i el va poder recuperar. La història ha estat publicada en els Quaderns. El maig d'aquell any va comprar a Sallent una mula negra, ja closa, amb sella i fre. Deuria ser una mula molt bona, perquè en va pagar 50 lliures.
El 12 de gener de 1606 el Paborde va llogar-li la casa de la rectoria durant tres anys, pel preu de 15 lliures anuals. L'arrendament li donava el dret de recaptar els censos de les cases, tant en diner com en espècie.

Aquell estiu es va vendre un bou de sis anys d'edat a un veí de Sant Mateu. Dos anys més tard va comprar una mula a un metge de Manresa. Era una mica més barata que la negra i en va pagar 29 ducats, però al cap d'un any se la va revendre al Cases de Fonollosa per 30. Entre 1629 i 1631 va comprar blat en quatre ocasions, una d'elles en companyia del fill gran Jaume. La dada més tardana sobre ell és del 18 de setembre de 1635, quan va ser nomenat preceptor del benefici i pia causa de Santa Elena.

Rajola de terra amb inscripció

El febrer de 1629, com hem esmentat, Jaume Junyent va acompanyar el seu pare a carregar gra a la rectoria de Castelltallat. Van comprar al rector, que tenia les golfes curulles del gra dels delmes, 8 quarteres de blat corrent i 8 de blat segolós. La quartera valia 48 sous.
La consort del Jaume va ser la Magdalena i coneixem cinc descendents seus, el primogènit Joan, el Ramon, el Josep, l'Isidre i el Francesc. L'Isidre va fer capítols el maig de 1674 amb Agnès, filla de Jacint Vila de Sant Vicenç de Calders, just el mateix dia que ho va fer el seu nebot Miquel, l'hereu del Junyent. Aquest hereu Miquel, el successor del difunt Joan, va pagar la carrera a un dels seus oncles, el Francesc, que va exercir de capellà a Artés i va ser el titular del benefici del Roser de Fonollosa. Tenia casa a la plaça de Valldaura de Manresa i allà va testar el 1680, poc abans de morir. Va deixar l'herència, a mitges, als seus germans Josep i Isidre i va llegar a un afillat del Josep una caldera i roba de llit.

FONTS DE CAMPS

1 font de la Vall del Puig
2 font de l'Angelina
3 rajants de Clarena
4 font de can Bóta
5 mina del Junyent
6 font de clot de la rasa de Borredà
7 font de Caselles
8 font de la Pabordia
9 font de clot de la Pabordia
10 font de cal Fuster
11 font de l'hort de cal Teixidor
12 font de la Devesa
13 font del Soler
14 font de la Pessigolla
15 viver de cal Cerarols
16 font de cal Majà
17 font de l'Arena
18 vivers de cal Sastre

FONTS DE FONOLLOSA

20 font de Fonollosa
21 font del Balç
22 font de cal Nasi
23 font de la Vall
24 font de la Teularia de la Vall
25 font Fresca
26 font de cal Franciscó
27 font de Querol
28 font del Boixeró
29 font del Guardabosc
30 font del Mestre Valentí
31 font de cal Bartomeu
32 font de Pere Jutge
33 font de cal Masoveret
34 bassa del Peire
35 viver de l'hort del Tomàs
36 font de cal Paisà

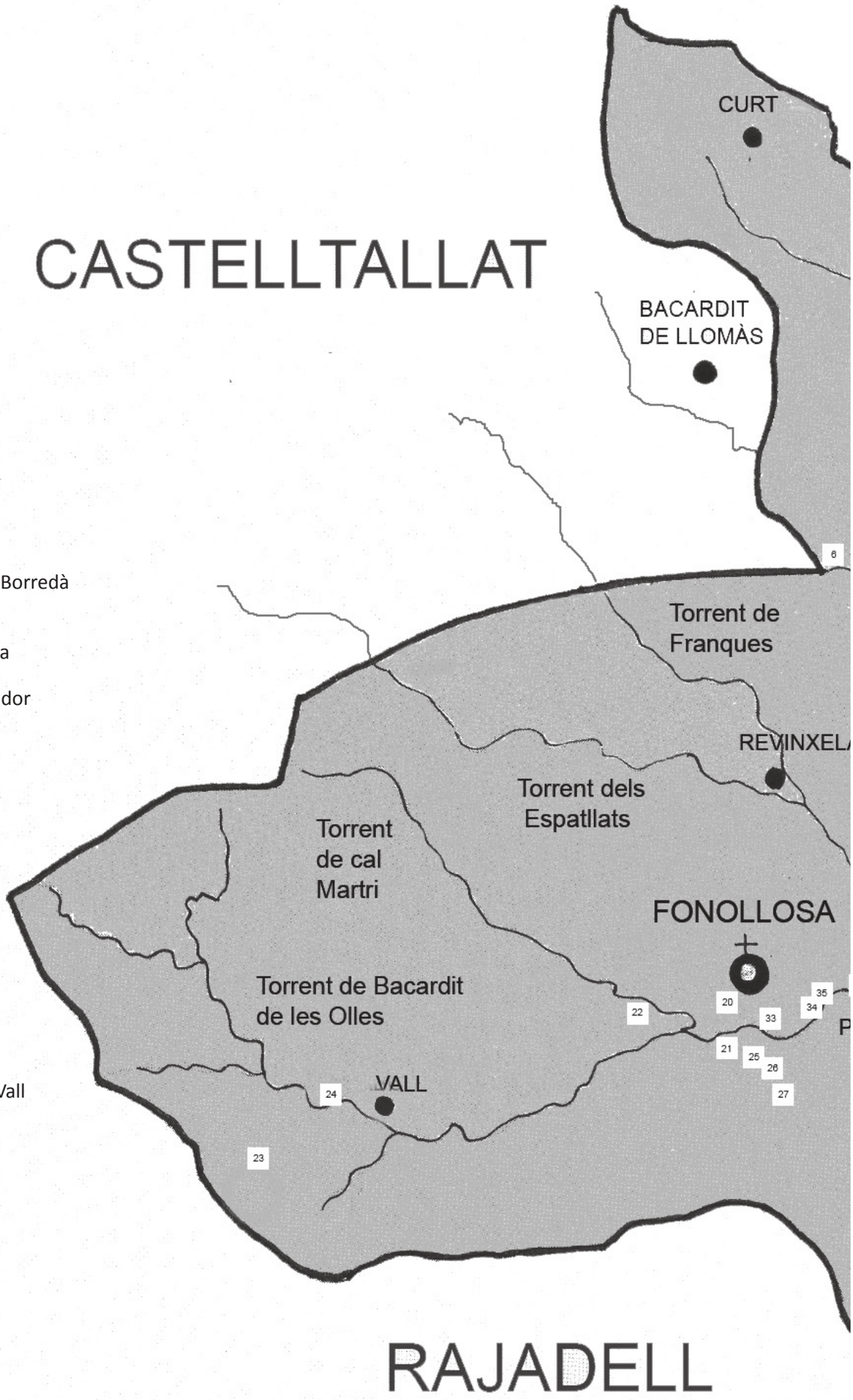

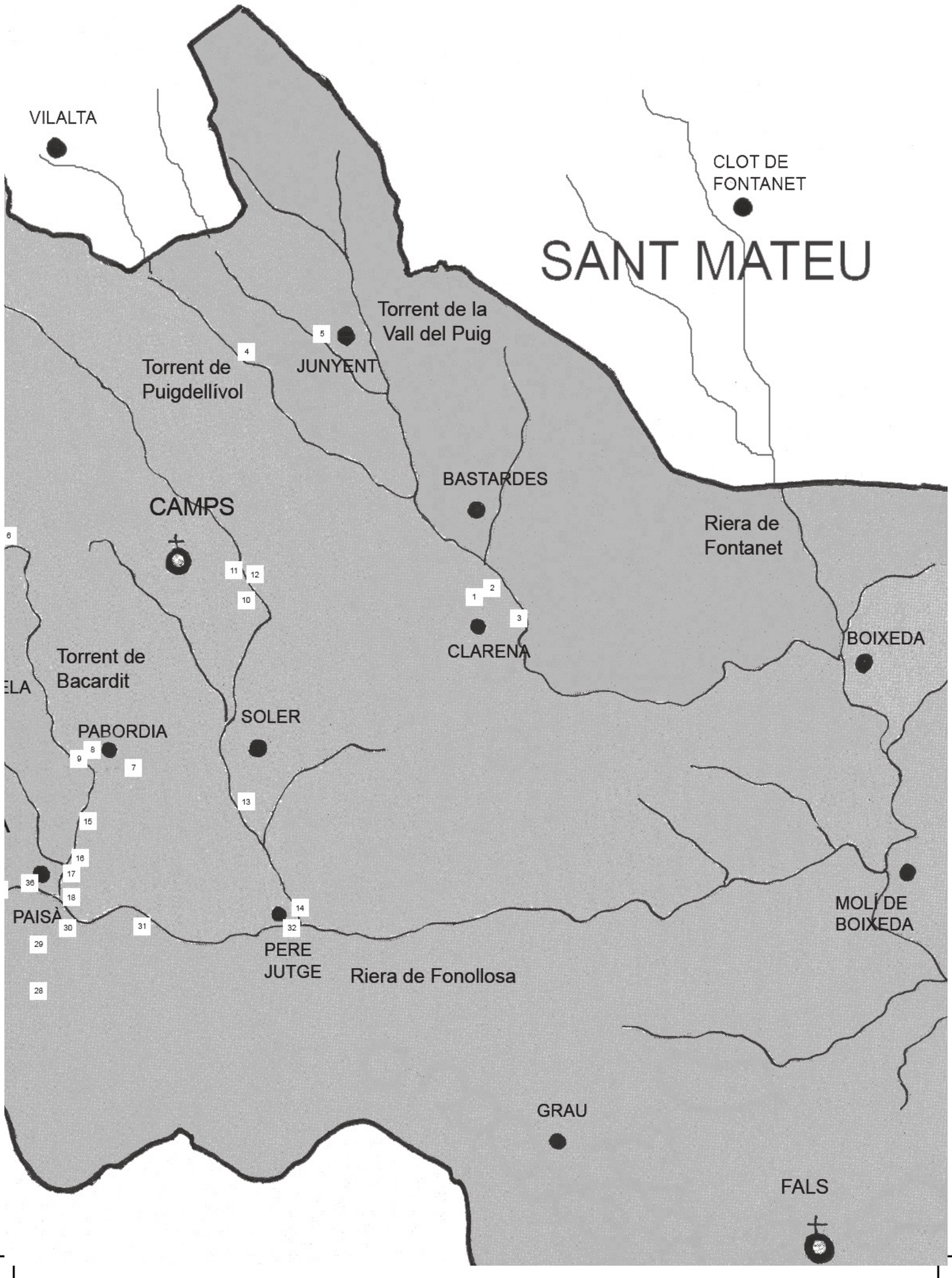
VILALTA
CLOT DE FONTANET
SANT MATEU
Torrent de la Vall del Puig
JUNYENT
Torrent de Puigdellívol
BASTARDES
CAMPS
Riera de Fontanet
CLARENA
BOIXEDA
Torrent de Bacardit
SOLER
PABORDIA
PAISÀ
PERE JUTGE
Riera de Fonollosa
MOLÍ DE BOIXEDA
GRAU
FALS

FONTS

La major part del territori de Fonollosa i Camps es troba en un altiplà que fa pendent cap a la riera de Fonollosa, orientada d'oest a est. Nombrosos torrents perpendiculars a la riera recullen les aigües pluvials d'una àmplia conca limitada al nord per la Serra de Castelltallat. El terreny sol estar format per capes alternades de margues (tapàs), gresos i conglomerats (pinyolenc). Les margues, de color vermell, predominen, i la seva degradació ha format les acumulacions de terra vermellosa dels camps actuals. Les margues o argiles són impermeables, mentre que els altres materials són porosos i clivellats, i permeten la filtració de l'aigua de la pluja. L'aigua subterrània s'acumula en un dipòsit o aqüífer quan troba una capa d'argiles que no la deixa filtrar més avall. En certs punts, en llocs on una vall produïda per l'erosió talla la capa d'un aqüífer, l'aigua emergeix a la superfície. És una font.
És lògic doncs, que la majoria de fonts es trobin al costat d'un torrent o xaragall profund.

Pels pagesos les fonts eren molt importants, les coneixien totes i s'hi refrescaven quan transitaven pels camins, anant als trossos, de cacera o a treballar al bosc. També era un lloc adient per fer-hi fontades i berenars.
Com que actualment moltes fonts s'han perdut, i se n'està oblidant el nom i la localització, hem recollit el testimoni oral dels pagesos més ancians i hem fet una llista de les antigues fonts. La relació no és exhaustiva i si algú en sap alguna altra li agrairíem que ens ho fes saber.

Fonts de Camps
Una de les més populars era la **font de la Vall del Puig**. Molts diumenges i festes hi anaven colles de gent de totes les edats, en carro o a peu, per berenar, fer jocs i xerrar. Tenia cura de l'entorn l'amo de Clarena, qui va fer-hi construir taules i seients de pedra. L'indret es troba en una raconada ombrívola, on hi creixen alguns exemplars de roures i castanyers. L'aigua de la font estava canalitzada fins la masia de Clarena. Es troba molt deixada, però contínuament raja aigua.

Font de cal Majà

Uns metres més avall Antoni Arderiu va fer construir una font per la seva muller, que va ser batejada com la **font de l'Angelina**. A la vall de Puig, aproximadament a sota del mas, hi havia els anomenats **rajants de Clarena**.

Font del Molí de Soler

La **font de can Bóta** abans era dins de la propietat del Junyent i ara pertany a Vilalta. Es troba al fons del torrent de Puigdellívol, és de clot i hi ha pedrissos per seure i una taula feta amb una llosa de pedra. Allà on el torrent del Junyent troba el camí hi la **Mina del Junyent**, que té uns quants metres de llargada i hi cap un home dret. Amb aquesta aigua es regaven els horts i s'omplia un abeurador i un safareig de la casa. Al raval de Borredà, al costat del pou de cal Ti hi havia la **font de clot de la Rasa de Borredà**. Per la mateixa font hi passava el termenal entre Camps i Castelltallat.
A prop de la masia de Caselles hi la **font de Caselles**. L'aigua neix en una mina i els de la casa hi omplien galledes i càntirs amb un bujoret o cassó. Les escorrialles van a parar a un viver fondo fet de carreus de pedra. En un costat hi ha una llosa inclinada que servia per fer la bugada. A sota del viver hi ha els horts de Caselles, que es regaven amb l'aigua de la font.
A sota la Pabordia hi ha dues fonts bones, la **font de la Pabordia** i la **font de clot de la Pabordia**. L'aigua servia per l'ús domèstic i per regar els horts.
Al mateix torrent, en una zona d'aiguamolls, hi havia la **font de cal Fuster**, dita així per la proximitat de la casa. Mai havia rajat gaire, així que deixaven el càntir sota el rajolí i quan tornaven al cap d'una estona ja era ple.
Hi havia una font de cabal semblant entre la Caseta i l'actual casa Barcons, coneguda com la **font de l'Hort de cal Teixidor**, i un tros més avall, allà on ara hi ha el regadiu de la casa s'hi trobava la **font de la Devesa**.
Al Molí del Soler, a sota del pont que travessa el torrent, s'hi troba la **font del Soler**. Normalment raja força i omple una pica quadrada. El desguàs va a la bassa del molí.
Al Raval de Pere Jutge, gairebé al costat del torrent del Soler, hi ha la **font de la Pessigolla**, que es troba en una mena de balma o volta artificial. És al costat del torrent del Soler, que separa els termes de Camps i Fals.

Font i berenador de la Vall del Puig

Aigües avall del torrent que baixa de Caselles i la Pabordia fins a desembocar a la riera de Fonollosa, en un indret que antigament anomenaven els Dos Rius, hi ha una sèrie de fonts, ja que la zona és rica en afloraments d'aigua.

Al camí vell de Camps, després del pont de cal Cerarols, s'hi troba el **viver de cal Cerarols**, un conjunt de dos grans safarejos on rentaven la roba les minyones del mas.

La **font de cal Majà** deu el nom a la casa que hi havia a prop, actualment desapareguda. És al vessant dret del torrent que baixa de Caselles. Pel costat hi van fer passar la variant construïda pels soldats després que el pont de la carretera fos volat pels republicans en retirada. La font raja sempre i els de cal Lluís hi van a buscar regularment aigua.

Al mateix vessant esquerre, gairebé al peu del pont de la carretera, hi havia la font de l'Arena. Aquesta font donava nom originalment al raval que ara s'anomena del Paisà. Una forta rierada se la va endur i ara l'aigua plora i s'escorre per diversos punts. Més avall del pont hi ha els **vivers de cal Sastre**, que servien per beure, rentar roba i regar els horts del Sastre Pubill.

Fonts de Fonollosa

La font per antonomàsia és la **font de Fonollosa**, situada al camí vell d'anar a Aguilar. En passar pel dret de cal Xisco de la Font, a mà dreta, es troba la pica o abeurador on la majoria de cases del nucli de Fonollosa abeuraven els animals i recollien l'aigua de beure abans de la instal·lació de canonades d'aigua potable. És la més propera i a l'estiu no deixa de rajar.

A sota del pont del camí d'Aguilar, al vessant dret de la riera de Fonollosa, hi ha la **font del Balç**, dita així perquè l'aigua neix a sota d'un balç.

El cantó del solell del vessant esquerre de la riera de Fonollos és més sec, però no obstant això també hi havia algunes fonts. A sota del lloc on ara hi ha la granja de l'Estany hi havia una fonteta que la gent anomenava **font de cal Nasi** i també **font del Cassoles**. "Cassoles" no feia referència a un atuell de cuina, com semblaria, sinó al fet que hi tenia l'hort un tal Cazorla, un mosso andalús que va residir uns anys a Fonollosa a la dècada dels 50, i que era popularment conegut així.

A mitja obaga de la Vall hi havia la **font de la Vall**. Els amos havien canalitzat l'aigua, per gravetat, fins a un dipòsit al costat de la capella de les Santes Justa i Rufina. Del dipòsit, una altra canonada portava l'aigua a la casa. Quan es va construir la carretera de Calaf, el conducte el van soterrar sota el ferm. La **font de la Teularia de la Vall**, és a prop del forn, gairebé al fons de la vall que forma la riera.

La **font Fresca** es trobava a sota de la Morera i tenia el problema que de vegades hi arribaven filtracions de la granja de bestiar que tenia a sobre. Al costat del portal d'entrada de la casa hi ha la **font de cal Franciscó**, de manera que no havien de caminar gaire per omplir el càntir. A dalt al pla, la **font de Querol** subministrava aigua als habitants de la casa. Descendint per l'obaga de Querol, a l'alçada del raval del Paisà hi havia la **font del Boixeró**, que donava aigua de qualitat, com demostraven les abundants salamandres que s'hi remullaven. Era a mitja obaga i uns quants metres per sota hi havia la **font del Guardabosc**.

A cal Mestre Valentí s'abastien d'aigua de la **font del Mestre Valentí**, situada davant de la casa, però a l'altre costat de la riera, sota l'hort del Celdoni. Havien muntat un mecanisme molt enginyós per portar directament l'aigua a l'eixida de casa. Un cable tensat entre dues corrioles transportava una galleda, que se submergia en la pica que recollia l'aigua de la font.

Davant del Molí de Querol de més Avall, però a l'altra banda de la riera hi ha la **font de cal Bartomeu**, que neix a sota d'una roca o balma.

Aigües avall, davant de les cases del raval de Pere Jutge, raja la **font de Pere Jutge**, que està situada a ran i gairebé al nivell de la riera. La seva aigua va a la riera que de seguida salta al gorg Gran. És una de les millors fonts del municipi, perquè raja abundosa, estiu i hivern.

Vivers del Cerarols

Al vessant esquerra de la riera es troba la **font de cal Masoveret** i més avall la **bassa del Peire** i el **viver de l'Hort del Tomàs**. Indrets on naixia aigua, que es recollia i servia per regar les feixes d'aquella banda de la riera. Actualment aquest darrer viver es comunica, mitjançant una canonada que travessa la riera, amb el dipòsit cobert dels horts de Querol. La **font de cal Paisà** es troba sota d'aquesta casa dins d'una construcció de pedra. Tenia sovint problemes de contaminació causat pel femer de cal Tiquet.

La majoria de les fonts esmentades ja no ragen. Només ho fan, i encara poc, aquelles que es nodreixen de les aigües subterrànies més profundes. Aquest fenomen de secada va iniciar-se fa una vintena d'anys, quan hi va haver una gran demanda d'aigua potable per les granges i cases particulars dels pobles, i els ajuntaments van encarregar la perforació de pous per abastir els dipòsits municipals. La maquinària de perforació era llavors tan moderna i les bombes hidràuliques tan potents, que en poc temps van fer baixar molts metres el nivell de les diferents capes freàtiques d'una àmplia zona. De vegades els efectes d'un pou es nota en una font situada a quilòmetres de distància.
Un altre problema és la contaminació de les aigües. Durant anys, els grangers han escampat el suc de la bassa de purins als camps de conreu, de vegades de manera excessiva. Lentament, el lixiviat ha anat penetrant al terreny fins arribar a les aigües subàlvies. La contaminació no sol ser de caràcter biològic, perquè la capa de terra no deixa passar els microorganismes, sinó de caràcter químic, ja que s'incrementa el contingut en nitrats de l'aigua.
Els nitrats no són un verí, però si es beu habitualment aigua amb una concentració alta hi ha un risc per la salut, perquè a l'estómac l'ió nitrat es pot reduir a nitrit i aquest altera l'hemoglobina de la sang. També poden formar nitrosamines i nitrosamides, compostos considerats cancerígens.

PARTS DEL CARRO

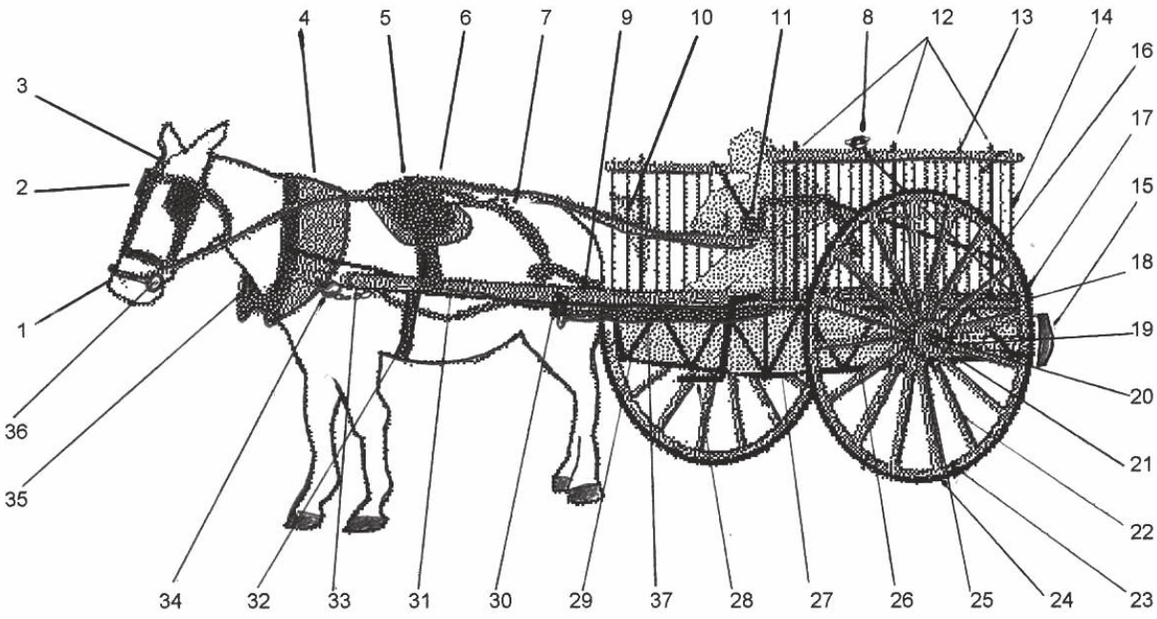

1 - morralles
2 - vanos
3 - capsó
4 - collar
5 - bastet
6 - sofra
7 - retranga
8 - ternalet
9 - cabestrillos
10 - llum
11 - maneta de fre (torn)
12 - perns (6)
13 - baranes (fusta)
14 - barrons
15 - soc de fre
16 - corda de fre
17 màquina i maneta de fre
18 - fustes del carro
19 - boixa
20 - eix o fusell
21 - clàvia
22 - rall
23 - corbes
24 - cércol
25 - botó
26 - cabasset
27 - sorra o soto
28 - peu de pujar
29 - bossa
30 -descans davant
31 - braç
32 - barriguera
33 - retranga i tirants del carro
34 - varcilló
35 - tiro
36 - brida o serreta
37 - tablilla davant

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 34 Novembre 2016

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

CAL BÓTA

Les ruïnes d'aquesta casa es troben al vessant esquerre d'un torrent fondo, anomenat el torrent de can Bóta, que fa de límit amb la terra del mas Coma. Aquest xaragall baixa de Vilalta i després de revoltar en direcció est per sota del Junyent, s'ajunta amb el torrent de la Vall del Puig, que més avall entrega les aigües a la riera de Fontanet i aquesta, a la riera de Fals, al Molí de Boixeda. Un llarg camí que han de recórrer les aigües pluvials d'aquest vessant de la serra de Castelltallat. El setial de la casa es troba a una certa alçada sobre el fons del barranc, on hi ha una font dita de cal Bóta. La font raja poc, però disposa d'un pedrís de pedra per asseure-s'hi a berenar. L'entorn ha estat recentment endreçat pel propietari actual de Vilalta.

Desconeixem els orígens de la casa, però estem segurs que el seu nom prové d'un topònim antic d'aquella zona. El 1580 Joan Santpere va vendre un tros de terra a Joan Vilalta de Castelltallat en un indret anomenat **Cambot**. La peça afrontava a l'est amb el venedor, al sud amb Coma i al nord amb Bacardit de Llomàs. Poc després, l'amo del mas Coma es va vendre les herbes d'un bosc situat a l'obaga de **can Bóta**. En el capbreu de 1678 fet per l'amo del Junyent hi surt el topònim **Cambota** i en el capbreu de Castelltallat de 1791 l'amo de Vilalta va declarar que la seva propietat limitava per la banda sud

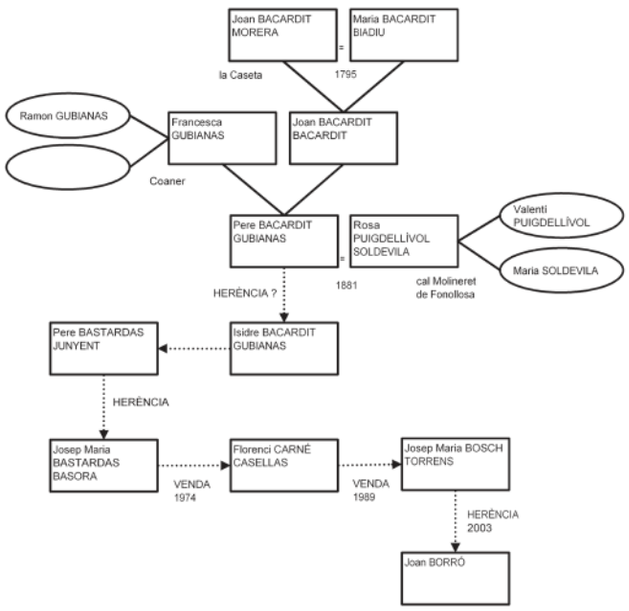

Ruines

amb les terres del mas Coma i amb la solana de la casa de **can Bóta**.

La casa estava edificada dins de la propietat Junyent, però el 1989 Florenci Carné en va segregar una gran porció, des del camí carreter fins al termenal de Castelltallat, a l'amo de Vilalta, que era el capellà Josep Maria Bosch Torrents. Aquest sacerdot va fer moltes inversions al mas Vilalta, que va trobar mig arruïnat, i per les obres es va utilitzar pedra de cal Xamal i de cal Bóta. Quan va morir el capellà sense descendents l'herència va ser per Joan Borró, el propietari actual de les ruïnes.

Semblaria doncs que el 1791 la casa ja estava feta, segurament a resultes d'un establiment del Junyent, però no sabem res de la família que hi habitava. La primera persona que associem amb certesa amb la casa és Joan Bacardit Bacardit, nat aproximadament el 1809. Era un fill de Joan Bacardit i Maria Bacardit, els amos de la Caseta. El seu germà Josep era l'hereu i ell es va haver d'espavilar lluny de casa.

Va estar casat dues vegades, primer amb Maria Ros i després amb Francesca Gubianas Biadiu, natural de Coaner. Amb la primera no va tenir fills, creiem, però la segona n'hi va donar vuit. Els seus noms eren Pere, Joan, Josep, Isidre, Concepció, Maria, Mònica i Francesca. En un full solt hem trobat les dates del bateig de tres d'ells; El Pere el va rebre el 10 de gener de 1853, el Joan el 16 d'abril de 1854 i l'Isidre el 30 de juliol de 1858.

Joan Bacardit va fer testament al despatx d'un notari de Manresa el 25 de setembre de 1872, va declarar

Ruines

que tenia 63 anys i que volia que s'encarreguessin de l'execució de les seves darreres voluntats el seu fill Pere i el seu nebot Joan Bacardit Ferrer, l'amo de la Caseta. Va nomenar hereu al primogènit Pere i va deixar a cadascun dels altres set fills i filles 6 lliures, que cobrarien el dia que marxessin de casa. Va ser enterrat al cementiri de Camps el 27 de febrer de 1877, mentre que la seva dona, que era bastant més jove, el va sobreviure trenta anys més. La Francesca va morir el 13 de gener de 1907 a l'edat considerable de 87 anys.

Font de cal Bota

De la fillada de la parella tenim dades de quatre, l'hereu Pere, els seus germans Isidre i Joan, que va quedar-se a casa concos, i la Mònica, que va entrar de jove a cal Cinto el 1883 en casar-se amb Isidre Soler Palomas, el Clareneta.

Pere Bacardit Gubianas consta com a cap de casa en una relació de 1877. Llavors era solter, però va posar remei a la situació el 14 de gener de 1882, casant-se amb la noia Rosa Puigdellívol Soldevila, una filla de cal Molineret de Fonollosa. Les famílies respectives s'havien trobat el 29 de desembre anterior a cal notari per pactar les condicions. El Molineret va prometre a la filla un dot de 80 pessetes, 15 més per comprar la caixa de núvia i dos vestits de llana, quatre camises, dos tovallons, unes tovalles, dos llençols i dues coixineres.

El Pere i la Rosa van tenir els següents fills; Francesc, Joan (1884), Josep (1886), Francesca (1882), Lluís (1888) i Maria (1890). La Rosa va morir el 1893 deixant els fills ben petits. Només tenia 40 anys.

En la llista de cases del municipi de 1894, hi surt Pere Bacardit, el "Botas", i es considera que la casa està en molt mal estat. El Pere deuria morir jove, perquè el 1918 el cap de casa era el seu germà Isidre.

Si els inicis de cal Bóta són obscurs, també ho són els finals. La família Bacardit es va extingir, o es van morir tots o van marxar cap a un altre lloc, el fet és que la casa va quedar abandonada abans del 1930 i les restes van tornar al propietari de la terra, el Junyent. El 1946 la casa encara deuria conservar la teulada, perquè Pere Bastardas Junyent va pagar 4'69 pessetes de la contribució.

Com que fa tants anys que la casa es va perdre el record que n'ha quedat dels darrers habitants és molt difús. El poc que se sap prové d'haver-ho sentit a dir a la generació anterior. Segons un testimoni, els darrers de cal Bóta van morir tuberculosos, deixant dues noies, nascudes als voltants de 1918, que van ser acollides a cal Mateu i a cal Sebastià. Segons un altre, la vella mestressa es lamentava de la pèrdua del seus fills joves. Deia que als bons temps hi havia quatre magalls penjats a l'entrada i que cada matí quatre homes de la casa sortien a treballar la terra. Algú recorda que els de cal Bóta menaven terra del mas Coma i un olivar del Junyent.

Com és habitual, aquests pedaços de la memòria col·lectiva encaixen més o menys amb les dades objectives extretes dels arxius, exposades abans. Mentrestant, les ruïnes de la casa ens contemplen mudes.

CAL MAJÀ

Joan Comas Casellas va establir el 4 de març de 1799 una peça per plantar vinya, amb la possibilitat de construir-hi una casa, a la vora esquerra d'un xaragall conegut com el torrent de l'Home Mort. Els punts més pertinents del contracte són aquests:

> (...) per millorar y no deteriorar, establesch y en emfiteusi concedesch a Josep Vall, pages de Camps, mentre viuran y donaran fruyt los primers seps se plantaran, vulgarment dit a rebassa morta, tota aquella pessa de terra herma de una quartera de sembradura de blat que tinch en el terma de Camps, en la partida dita la font de la arena (...) Item un tros de terra de un corta y mig de sembradura que tinch en la partida dita la font del capella, de pertinencias de mon mas Casellas (...) ab pacte que lo adquisidor en la primera pessa puga destinar un tros de vuytanta palms a tot quadro per fer casa de una sola habitacio y foch, y una hera, tenint facultat de fer una bassa (...) ab pacte que lo adquisidor dega tots anys conrear dita terra y de tots fruyts, pagat primer delme y primicia, haja de donar de blat y grans la quinta part, y de varema y demes fruyts, la quarta part, portant a sos gastos en dit mas ...

Altres pactes eren que podia fer un tros d'hort, que pels llegums no havia de pagar parts, que podia tenir un ruc pasturant el bosc de Caselles, i que el primer any tenia permís per agafar de l'obaga la brossa que necessités per fertilitzar la terra. El preu de l'establiment va ser de 60 lliures, pagades al comptat.

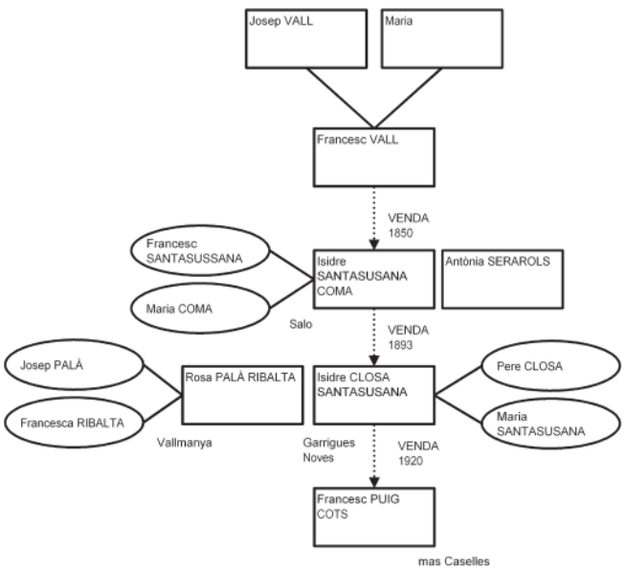

El 1806 l'amo de Caselles va establir a Josep Vall, a canvi de 17 lliures, un tros de 7 quartans al lloc dit la Fonteta per fer-hi hort i plantar-hi vinya clara. Li va donar permís per engrandir la bassa, tallar tots els arbres excepte els oms i arrencar la pedra que volgués. Identifiquem la Fonteta amb l'actual font de cal Majà. El 1812 el Caselles li va establir una quartera per reduir-la a vinya. El 1816 el Caselles li devia 32 lliures i per pagar-les-hi li va vendre una feixa a prop de la Pabordia per 40 lliures. El 1817 Josep Vall era el masover de Clarena, però no podem assegurar que es tracti del nostre personatge, perquè tant el nom com el cognom eren comuns per aquests verals.

El gener de 1817 Josep Vall va empenyorar per 100 lliures a Valentí Vilalta, l'Escloper, les parts d'un camp de 9 quartans situat sota els horts de la Pabordia, i uns mesos més tard la vinya de Caselles per 110 lliures. El 1820 Josep Vall va empenyorar per 112'5 lliures cal Majà a Joan de Planell, el nou amo de Caselles. Aquest crèdit va passar posteriorment als descendents del Planell fins que va ser quitat, com veurem.

Sitial de la casa desapareguda

Josep Vall estava casat amb una dona que es deia Maria i el fill i hereu dels dos va ser Francesc Vall. La casa va alternar al llarg de la seva història dues denominacions, cal Majà i **cal Jep Ticot**. Aquesta segona està composta de dos noms d'home; Jep, derivat de Josep, i Ticot, una de les múltiples formes de Francesc, com Tico, Tiquet, Cisco etc. Qui sap si no era el sobrenom del Francesc, fill de Josep.

Hi ha constància que en un dels llibres de testaments de la parròquia hi havia el d'un Josep Vall, datat el 1841, però en tot cas el 1850 el Josep ja era mort i la vídua i el fill vivien a Manresa, on el Francesc es guanyava la vida com a traginer. El 20 de gener 1850 la vídua i el noi van voler liquidar el deute hipotecari que el pare havia contret el 1820 amb l'amo de Caselles i per aconseguir els diners necessaris es van vendre cal Jep Ticot a Isidre Santasusana pel preu de 168 lliures i 15 sous. Els diners es van repartir; 56 lliures 5 sous pels venedors i 112 lliures i 10 sous per Josep de Planell.

Aquell mateix dia, l'amo de Caselles va establir al Santasusana un tros de 10 quartans, tocant a la casa. D'aquest terreny en podia destinar un quartà a hort, però la resta havia de ser vinya i pagar el quart a l'amo. L'entrada va ser una tassa d'aigua.

Isidre Santasusana Coma era de Salo i va estar casat amb dues dones. La primera muller Antònia Serarols, era del mas Cerarols i vídua de Valentí Vilalta, l'Escloper. La segona muller Maria Ubach Solanes era de Salo. Amb cap de les dues va tenir descendència.

Quan va enterrar la segona dona el 1890, es va quedar

Carretera militar feta amb pedra de cal Majà

més sol que un mussol i a causa de la seva avançada edat, tenia llavors 73 anys, no podia cuidar-se de la terra. Per aquest motiu, el 12 d'abril 1893 va cedir la casa i la terra al seu nebot Isidre Closa Santasusana. El xicot li era nebot, perquè era fill de Maria Santasusana Coma, una germana que s'havia casat a la Casa Nova de les Garrigues.
En realitat, no li va donar la casa al nebot, sinó que li va vendre pel preu simbòlic de 250 pessetes, amb el compromís de mantenir-lo a casa seva el temps que li restés de vida i pagar-li uns funerals de quatre capellans. L'Isidre Closa va inscriure llavors la finca al seu nom al Registre, després de pagar una taxa de 7 pessetes i 50 cèntims. El vell Isidre Santasusana, tal com estava pactat, va ser acollit a les Garrigues fins el dia que va morir, que va ser el 19 de maig de 1897.

Per treure'n algun benefici i, a la vegada, evitar que la casa es fes malbé, l'Isidre Closa va posar cal Jep Ticot a lloguer. Primer va ser-hi el matrimoni Isidre Grau Morera i Mercè Coma Puigdellívol, que segurament s'hi van instal·lar en casar-se el 1895. L'Isidre venia de Sant Mateu i la Mercè era de cal Bartomeu de Camps. Mentre eren a cal Majà van tenir un parell de fills i s'hi van estar fins el 1906.
El 1907 ja hi havia una altra família, la formada per Josep Tomasa Mercadal i Teresa Rius. Eren de cal Mesquita de Fonollosa, d'on n'havien marxat, perquè la casa amenaçava ruïna. Al cap de poc d'arribar els va néixer el tercer fill, el Ramon, i després en van venir d'altres. El nen Ramon va conèixer la que havia de ser la seva muller Assuncion, pubilla de cal Baraldés, d'una manera ben curiosa; quan aquesta passava per davant de casa anant a Fonollosa a comprar pa, el Ramon l'apedregava. Així va iniciar-se una amistat entre els nens que posteriorment evolucionaria cap a l'amor.
Els Tomasa encara habitaven a cal Majà el 1913, però en el padró de 1924 ja eren a cal Grifé.
El 10 de desembre de 1920 Isidre Closa i Francesc Puig, l'amo de Caselles, van arribar a un acord, que van posar per escrit en forma de contracte privat. L'Isidre va renunciar als drets sobre la caseta, que estava edificada en terra de Caselles, i en compensació l'amo li va allargar 20 anys més l'arrendament de les 8 quarteres del mas Closa que menava a parts.

La caseta, que ja es trobava en un estat molt precari mentre estava llogada, en quedar-se deshabitada no va trigar en ensorrar-se. Segons el testimoni de persones molt grans, abans de la guerra ja no tenia coberta i quedaven drets només alguns panys de paret.
El cop de gràcia li va arribar el gener de 1939. L'exèrcit dels rojos en retirada va dinamitar el pont i els pontoners de les tropes nacionals van improvisar-ne un altre amb biguetes uns metres més amunt, a l'alçada de la font de cal Majà. El desviament per reprendre la carretera asfaltada el van fer passar a ran del setial de cal Majà i tota la pedra de les parets va ser reduïda, a cops de mall, a grava, que va ser utilitzada per consolidar el ferm del camí. Aquest camí empedrat encara és visible, dissimulat per la vegetació.

CAL SIROLA

El naixement de la casa el podem datar el 28 de febrer de 1793, el dia que Joan Comas Casellas va establir a Pere Roig un terreny quadrat de 60 pams de costat per edificar, més un tros de un quartà i mig a la soleia de l'Hostal per dedicar-lo a hort. L'indret de la casa es trobava al termenal de les propietats de Caselles i el Soler, i el definien amb el nom de "Morro d'Ovella", que feia referència a la forma del perfil d'aquella costa. El preu de l'establiment va ser de 100 lliures. Uns anys més tard, el 1827, l'amo del mas Caselles va fer constar davant de notari, a petició del Sirola, que en l'escriptura de l'establiment s'havia omès per error un tros erm amb moltes roques, situat a sota de la casa.

Pere Roig Pujolar provenia de Fals, d'on eren els seus pares Francesc i Maria, i des del 1781 era casat amb Maria Anna Oller Puigdellívol, filla dels amos del mas Torreblanca de Fals. Els capítols els havien fet el 10 de

Vista des de cal Jep Torres

setembre d'aquell any i per ells ens assabentem que el pare Agustí Oller li va donar 35 lliures de dot i una caixa feta amb "pi de la terra", on s'hi trobava un vestit d'estamenya de centelles i un altre d'estamenya catorzena, a més de les peces de roba blanca corrents. La fusta de "pi de la terra" era de segona qualitat, mentre que el "pi de muntanya" era de primera.
Dels seus descendents ens consten l'hereu Valentí i la Maria, la qual el 1811 va aparellar-se amb el jove Ramon Pons Puiggros.

Vista des de l'obaga

Valentí Roig Oller va escollir per muller a la Teresa, filla de Mateu Subirana, l'amo del mas Subirana de Fals. En el moment de signar els capítols, el 12 d'abril de 1810, el pare va fer hereu al Valentí, amb una reserva de 40 lliures i la potestat d'empenyorar els béns *"per qualsevol necessitat o urgencia li ocorria, ja sia per raho de malaltias, pedregadas, com altrament tractar y fer correr sos cabals com fins vuy"*.
El Subirana no va ser present a cal notari, perquè estava impedit. Ho va fer en nom seu el fill Francesc, el qual va prometre a la Teresa un dot de 100 lliures i dues caixes noves, una de fusta de posts de "la terra" i l'altra de fusta de "la molina". El vestit bo era compost de gipó d'estamenya de "conxé", faldilles de sarja negra i caputxa de baieta. Només tenim notícies de dos fills d'aquesta parella, el Pere i el Valentí. Aquest Valentí es va casar dues vegades, el 1840 amb Maria Carme Garriga i el 1845 amb Maria Carner, les dues d'Aguilar. La segona potser era pubilla, perquè el pare va donar al xicot 30 lliures i un aixovar com si es tractés d'una núvia. El juliol de 1835 el Valentí va negociar amb l'amo de Caselles algunes divergències en els límits de les propietats respectives i va aconseguir, com a compensació per alguna renúncia, el dret de poder pasturar un ruc dins dels boscos de Caselles. L'agost següent va adquirir de Josep Llobet els drets d'un tros mig plantat de vinya pel preu de 90 lliures.

El Valentí va morir l'11 d'agost de 1847 i el seu successor va ser Pere Roig Subirana, a qui havia nomenat hereu en els capítols. El contracte matrimonial havia tingut lloc el 21 de febrer de 1839 i l'altra part contraent havia estat Maria Bastardas Hosta, de cal Tico. L'usdefruit de la vídua Teresa es va extingir per defunció el 3 d'agost de 1864 i uns dies després el Pere va encarregar l'inventari dels béns que heretava, amb la finalitat d'inscriure'ls a nom seu al Registre. A més de la casa, valorada en 1.800 rals de billó, hi havia l'hort, valorat en 640 rals i els drets emfitèutics d'una peça del mas Clarena, part sembrat i part vinya, valorats en 2.133 rals.
El 31 d'agost de 1871 Pere Roig, que comptava 58 anys i era vidu, va fer testament a Manresa. Va demanar uns funerals amb quatre capellans i que li diguessin 20 misses de sufragi. Va fer hereu a l'únic fill Pere. Va morir el gener de 1872.
El seu fill i successor Pere havia estat designat hereu en els capítols fets el 14 de setembre de 1869. La seva muller Francesca Junyent Puig era òrfena de pare i el dot que va donar-li la mare va ser molt escàs. Malgrat aquest detall sense importància, era una noia que valia la pena i deu anys més jove que el Pere. Quan van decidir casar-se, la Francesca feia dos anys que residia a Camps, però ella era nascuda a Matamargó, així que el capellà va exigir-li la preceptiva llicència matrimonial del rector d'aquella parròquia. Una còpia de la llicència es troba a l'arxiu del bisbat de Solsona i està datada el 15 de setembre. El matrimoni va donar vida a set fills, però quatre van morir abans de complir l'any i la Maria de joveneta. Únicament van arribar a l'edat adulta el Francesc i la Margarida. Aquesta darrera es va casar el 1921 amb Pere Barturó Tàsias, el llogater de ca l'Agustí. La Francesca Junyent va partir d'aquest món el juny de 1906 i el vidu Pere Roig el setembre de 1918.

Al Francesc Roig Junyent li va tocar bola negra, però va evitar la incorporació a l'exèrcit al·legant que havia de

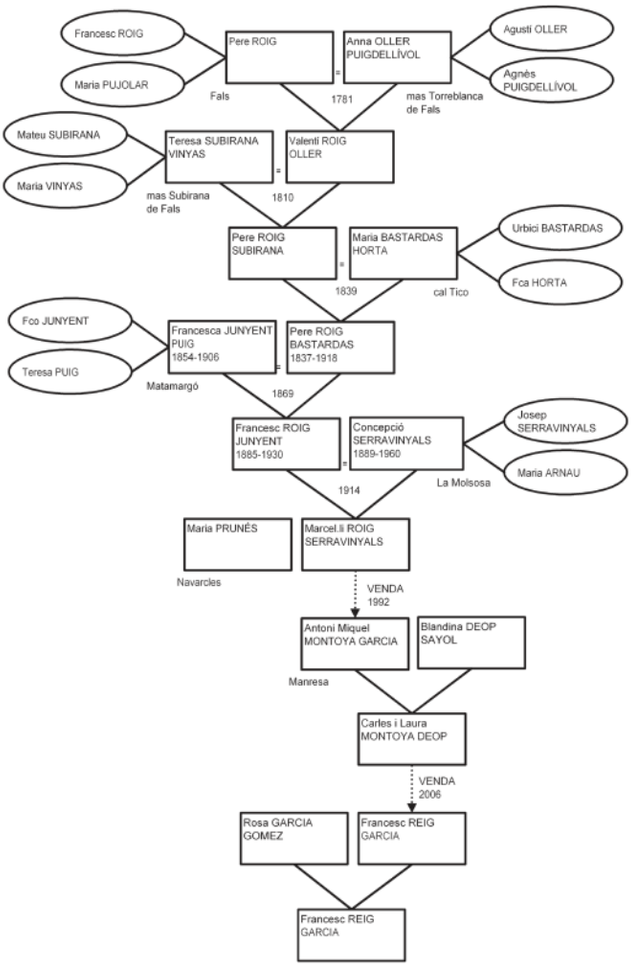

cuidar el seu pare sexagenari i pobre. El 26 de març de 1914 va fer capítols amb Concepció Serravinyals Arnau. Ell tenia 33 anys i ella 26. Era un bon partit, perquè la noia va aportar de dot 140 pessetes en bitllets de banc estalviades amb el seu treball i un aixovar important, compost, entre moltes altres peces de roba, per set vestits de cotó, tres de llana, 18 camises, 24 mocadors de cap de seda, tres dotzenes de mocadors de butxaca i quatre estrenyecaps de cotó.
La Concepció era un dels quatre germans que havien baixat de la Molsosa i s'havien instal·lat al municipi de Fonollosa. La seva germana Filomena es va casar a cal Jordà de Fals i els germans Miquel i Eudald es van unir amb les dues germanes que van ser, successivament, pubilles del mas Sant Andreu de Fals.

Finestreta

El Sirola i la Concepció es van esposar el 12 d'abril de 1914 i la seva descendència va estar formada per la Maria (1915), la Teresa (1916), el Marcelino (1918), el Pere (1920), l'Eudald (1921) i la Francesca (1926).
Conten que el Pere Roig Serravinyals es va enfadar amb el pastor de cal Closa, perquè unes ovelles li havien entrat a l'hort i se li havien menjat unes quantes cols. Un dia se'l va trobar i el va escridassar i amenaçar amb el paraigua. El pastor, un home generalment tranquil, li va fotre un sol cop de bastó al cap sense avisar i tothom va creure que l'havia mort. Al Pere el van atendre a ca la Rosa i, per sort, es va refer. El pastor va fugir, però va acabar passant uns dies a la presó. Aquest Peret posteriorment es va casar amb Angelina Devant, la pubilla de cal Sastre Coix de Fonollosa.
L'Eudald feia de mosso i normalment treballava a cal Jan del Bosc, on només hi havia una vídua amb tres filles. Va acabar casant-se amb la pubilla Pepeta Grau Estany.
La petita, la Paquita, ho va fer amb el masover d'una casa gran de Sant Mateu, però després en van marxar i es van fer una casa a la partida de Salipota de Súria, al costat d'on, anys més tard, s'hi construiria la barriada de pisos.

El Marcelino era el gran i, per tant, l'hereu. Era un home de gran corpulència, feia de pagès, i també cuidava algunes truges i després es venia els garrins. El 30 de maig de 1960 l'amo del mas Caselles li va vendre les ruïnes de cal Jan Torres, que es trobaven adossades a un cobert on guardava palla i llenya. El Marcelino va enderrocar les restes i va aprofitar una part de l'espai alliberat per eixamplar la casa. El 20 d'agost de 1960 el Marcelino baixava tranquil·lament amb el carro, quan en una corba de la carretera, entre el raval del Paisà i Fonollosa, el va envestir un camió i el va fer saltar costes avall. A ell no li va passar gran cosa, però l'animal va quedar malferit.

Marcelino Roig Serravinyals va marxar amb la seva muller Maria cap a Navarcles, d'on ella era originària, i el 9 de març de 1992 es va vendre la casa a Antonio Miquel Montoya Garcia i a Blandina Deop Sayol, de Manresa. Aquesta família es va instal·lar a cal Sirola i hi va fer diverses obres. El 1997 van ampliar una mica més el terreny que envolta la casa comprant les ruïnes de ca l'Esteve. L'Antonio va morir el 2002 i l'herència se la van repartir els seus fills Carles i Laura Montoya Deop. El 29 de desembre de 2006 ells dos i la seva mare, que tenia l'usdefruit, van vendre's la finca als actuals propietaris, que són el matrimoni Francesc Reig Garcia i Rosa Garcia Gómez i el seu fill Francesc Reig Garcia.

LA COMISSIÓ DE QUINTES

Durant segles, la corona espanyola va mantenir un nodrit exèrcit format per soldats professionals, molts d'ells estrangers. Quan els francesos van ocupar la Península a primers del segle XIX, l'estat es va col·lapsar i com que no disposava de fons per pagar les tropes, va ordenar un reclutament general dels homes aptes de 16 a 45 anys. Entre el desgavell de les estructures polítiques i les abundants desercions no es va poder aplegar l'exèrcit previst, però posteriorment, el 1821 i el 1837, es van aprovar les lleis que van constituir les bases legals del reclutament vuitcentista.

El servei militar obligatori estava basat en un sistema de quintes, consistent en fixar un determinat nombre de soldats per cada poble en funció de la població. En-

Revista "Nuevo Mundo"

Ofensiva sobre Seluan (1909

tre tots els joves que complien les condicions s'escollien cada any els "quintos" mitjançant un sorteig.
El servei militar era llarg i sovint perillós, ja que els soldats durant aquest segle van haver d'intervenir en molts conflictes i guerres, tant a la península com a ultramar. Recordem només la Guerra del Francès, les guerres civils carlines, les guerres colonials a Cuba i Filipines i les campanyes al Rif, que es van allargar fins ben entrat el segle XX.
La llei de reclutament militar contemplava la possibilitat de redimir el quintat pagant una contribució econòmica de l'ordre de les 2.000 pessetes. També era legal llogar un substitut per un preu que oscil·lava entre les 300 i les 1.000 pessetes. Hi havia tanta misèria que no faltaven els joves disposats a passar-se tres anys servint a canvi d'una quantitat de diners. Si sobrevivien, el capital els permetia muntar un negoci, o bé comprar un tros de terra o una casa.
El sistema de quintes era injust tal com resumeix l'historiador Headrick:

(...) para los ricos equivalia al precio de un buen caballo, para la clase media, en cambio, significaba tener que contraer una deuda a 20 años o incluso la ruina, sin embargo era tan grande el miedo al servicio militar que cualquier familia capaz de entregar el dinero necesario para librar a sus hijos del servicio se apresuraba a hacerlo. Para los pobres que no podian pagar la redención esto suponía un "impuesto de sangre", sobre todo en tiempos de guerra, cuando las posibilidades de que el quinto regresara vivo eran de una contra dos ...

Revista "Nuevo Mundo"

sanitaris atenent a un ferit (1909)

Si els dissortats que treien "bola negra" eren de bona família podien evitar-se la molèstia de haver de morir per la pàtria, però pels pagesos pobres l'haver d'enviar un fill a servir era una desgràcia. A més del risc que morís o tornés esguerrat, la família es quedava sense la contribució del treball d'un noi en la seva plenitud, i en una societat basada en la força dels braços això tenia conseqüències molt negatives, sobretot si els pares eren vells.

Els ajuntaments eren sensibles a aquesta problemàtica i miraven d'evitar que l'exèrcit s'endugués els seus joves. Una acta de 1845 recull el pacte que van signar els representants de Fals (Josep Prat) i Fonollosa (Ramon Vall) amb dos regidors de Monistrol de Calders. Als de Fals i Fonollosa els tocava aportar les 6/10 parts d'un quinto i els de Monistrol les 4/10 restants. Van pactar que, independentment del poble de procedència del jove a qui li toqués la rifa, pagarien en la mateixa proporció un substitut; *"per comprar dit home per lo servey de las armas, gastant lo menester per llogar y comprar lo referit sustitut"*.
El 1857 el municipi de Fonollosa ja s'havia unificat i l'alcalde va signar un acord similar amb l'alcalde de la Torre de Claramunt, amb qui compartien l'obligació de subministrar un soldat cada any a l'exèrcit, en la proporció de 4/5 i 1/5, respectivament.

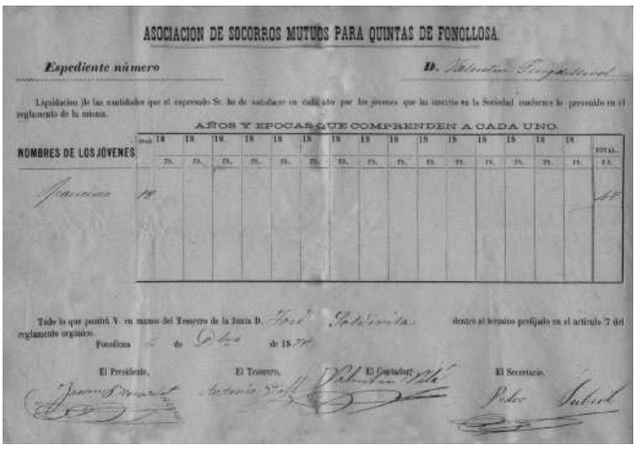

ASOCIACION DE SOCORROS MUTUOS PARA QUINTAS DE FONOLLOSA.

Espediente número D. Valentin Puigdellivol

Liquidacion de las cantidades que el espresado Sr. ha de satisfacer en cada año por los jovenes que ha inscrito en la Sociedad conforme lo prevenido en el reglamento de la misma.

AÑOS Y EPOCAS QUE COMPRENDEN A CADA UNO.

NOMBRES DE LOS JÓVENES	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	TOTAL.
	75.	75.	75.	75.	75.	75.	75.	75.	75.	75.	75.	75.	75.	75.	75.	75.
Jaume	10															10

Todo lo que pondrá V. en manos del Tesorero de la Junta D. José Feliu dentro el termino prefijado en el artículo 7 del reglamento orgánico.

Fonollosa 1 de Octe de 18 72

El Presidente, El Tesorero, El Contador, El Secretario.

Juan Oriol Antonio Feliu Pedro Isabel

Arxiu les Clotes

Rebut de l'Associació (1872)

Cada vegada l'estat reclamava més quintos als pobles i per posar-hi remei van aparèixer en molts llocs societats mútues amb la finalitat de constituir un capital destinat a contractar substituts pels socis que els toqués d'anar a servir.
El tema també deuria preocupar als nostres avantpassats de Fonollosa i Camps, que van ser capaços d'organitzar-se i constituir una d'aquestes societats. Va anar de la manera que s'explica a continuació.

El 10 d'abril de 1855 es van reunir en assemblea la major part dels caps de casa de Camps. Van fer pujar al notari de Manresa Marià de Mas, perquè redactés amb bona lletra una escriptura amb els acords.
El notari va començar amb aquest preàmbul:

> Sepan por esta publica escritura que los vecinos de este termino que mas abajo se individuarán, convencidos por la experiencia de los considerables beneficios que les resultarán de asociarse para la realizacion del sorteo de los mozos comprendidos en la quinta o reemplazo del Exercito en el presente año y también por los sucesivos, auxiliandose mutuamente, han venido a formalizar el siguiente convenio.

El conveni consta de vuit articles, que podem resumir així:
Els substituts es pagaran amb els diners arreplegats pels veins de Camps. Pagaran la quota tots els joves solters entre els 15 i els 25 anys. Es distribuiran en sis classes; la primera classe la formaran els joves de 20 anys, la segona els de 19 i 21, la tercera els de 18 i 22, i així successivament fins arribar la sisena classe que estarà formada pels de 15 i 25 anys. Cada any abans del sorteig els socis nomenaran una comissió de tres membres, la

qual s'encarregarà de fixar la quota de cada classe. Un recaudador o tresorer tindrà cura de recollir els diners, contractar els substituts i fer públic l'estat de comptes. Els membres de la Comissió no cobraran res pel càrrec, excepte els viatges. Si algun dels socis és masover d'un mas i marxa del poble abans de que el seu fill entri en el sorteig, se li tornaran tots els diners ingressats, però si el fill ja ha fet els 20 anys quan es produeix el canvi de domicili, estarà obligat a seguir pagant les quotes fins als 25 anys. L'article set fa:

> La Comisión tendrá el deber de invitar la consideración y filantropia de los solteros mayores de veinte y cinco años y á los padres de familia cuyos hijos no lleguen aún á la de quince para que con el donativo que les permita su fortuna cooperen al alivio de los concurrentes al pago espresado.

Al final del document del conveni hi ha la relació dels 33 pagesos del poble de Camps que es comprometen a respectar el conveni. Entre ells s'hi troba l'amo del mas Santpere, la resta són parcers. El document només el signen sis, els altres no saben escriure.

Aquell mateix dia el notari va baixar a Fonollosa i va redactar un conveni idèntic entre els habitants de Fonollosa. Van apuntar-s'hi 25 caps de casa, inclosos quatre propietaris, Valentí Vilalta, de ca l'Escloper, que era menor d'edat, i Jacinta, la vídua de Domingo Serarols. Van signar les 14 persones que sabien fer-ho.

La Societat de Quintes, com era anomenada, va funcionar alguns anys, fins que el 16 de març de 1868, tal vegada per adaptar-se a un nou marc legal, es va constituir la "Sociedad de Socorros Mutuos de Fonollosa". Els estatuts de la societat consten de 31 articles, però la finalitat es la mateixa, llogar substituts pels joves del poble. L'edat per ingressar i començar a contribuir és 7 anys i la capitalització s'atura als 20 anys, edat en què el noi és quintat. S'especifica que si un dels joves està d'acord en anar a servir, la societat li pagarà el mateix que costaria un substitut. Van apuntar-se a la nova societat 33 socis, entre els quals tots els fills dels propietaris. El president escollit va ser Joan Bacardit Font (Bacardit de les Olles), el tresorer Antoni Vall Torras (la Vall), el comptador Celdoni Serarols (Roca) i el secretari Pere Jubert Puigdellívol (Cases).

El 29 de març següent es va constituir la "Sociedad de Socorros Mutuos de Camps" amb 38 socis, i el 22 de març la de Fals amb 47 socis. Noti's que, malgrat la unió política dels tres pobles, cadascun d'ells defensava els seus interessos per separat. En aquesta època també ens consta la creació de societats similars en altres pobles de la comarca, entre ells Rajadell (1867) i Aguilar (1878).

El 1870 la junta de l'Associació de Fonollosa s'havia renovat i el comptador era Valentí Vilà. Segons una sèrie de rebuts conservats a les Clotes, que van de 1870 a 1876, als 16 anys un noi pagava una quota de 76 rals, als 17, 66 rals, i als 18, 48 rals.

Les societats evitaven haver d'incorporar-se a l'exèrcit, però no obstant això, es donava el cas de joves amb poques expectatives econòmiques que es presentaven voluntaris per anar-hi, amb l'esperança de guanyar un capital. El maig de 1867 tres nois de 20 anys, Pere Colillas Claret de Fals, Francesc Bascompta Solanes de Camps i Joan Balsells Closa de Fonollosa, van donar poders per invertir per un període de quatre anys els diners que els havien pagat com a substituts, que eren 384, 480 i 512 escuts, respectivament. Quan tornessin del servei recuperarien el capital més els interessos, però si la sort els era adversa i morien, van estipular que gastessin els diners en misses i almoines als pobres.

No tots tornaven, per exemple tenim que un xicot de Camps, Isidre Grau Muns, fill de l'Hostal, va morir de febre groga el 1897 a l'hospital militar "Sancti Spiritus" de la Havana. Servia en el primer batalló del "Regimento de Infanteria América nº14".

Arxiu Xisquet de la Font

Josep Soldevila entre els soldats de la guarnició de Tetuan (1919)

No hem trobat cap evidència de l'activitat de la comissió de quintes de Camps i Fonollosa, però podem suposar que va complir la seva funció durant alguns anys, evitant que els nois del poble s'haguessin d'incorporar a files. Sabem que el 1898 es va dissoldre la societat de quintes de Fals, però ignorem què va passar amb les altres.

En tot cas, el 1911 es va establir per llei el servei militar universal i es va suprimir la redempció en metàl·lic, si bé les classes benestants van mantenir els seus privilegis amb la figura del "soldat de quota", que permetia alliberar-se del servei pagant una quantitat elevada. També era habitual el frau, untant funcionaris, metges o militars per aconseguir que el jove fos declarat no apte. Pels pobres que no volien convertir-se en carn de canó només els quedava una sortida, la deserció i l'emigració. Durant els anys que la guerra al nord d'Àfrica va ser més virulenta, i per evitar la incorporació a files, disset joves del municipi van embarcar-se cap a Amèrica, i un nombre indeterminat cap a França i altres llocs. Confiem en poder oferir més endavant en aquests Quaderns la història d'aquests emigrants.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 35 Gener 2017

CAMPS
Quaderns de la memòria històrica

CAL BARTOMEU

Aquesta casa rònega es troba a la solana, per sota del nivell de la carretera i just a sobre dels molins de Querol. Bartomeu Comas Verdaguer era el fill i hereu de Joan Comas Casellas, l'amo del mas Caselles. L'heretat va anar a mal borràs i després de lluitar durant anys contra l'endeutament creixent, finalment els Caselles van rendir-se i el 1818 van liquidar el que els quedava i van marxar a una masoveria de Rubió. Sembla ser però, que abans de marxar el Bartomeu havia construït una caseta en terrenys del mas Caselles, caseta que va passar per herència al seu fill Bartomeu.
El nom de la casa està més que justificat, doncs. Val a dir que Bartomeu era un nom de pila pel què tenien predilecció al mas Comes de Cerarols de Súria. El que es va casar amb la pubilla de Caselles se'n deia, així com el seu avi, i també se'n va dir el seu nét, el pare del Bartomeu.

Façana

La casa es va edificar el 1801, que és la data que figura en la llinda d'una de les finestres, però la primera dada sobre els habitants de la casa és força tardana. El 12 de gener de 1858 Bartomeu Comas Massanés va demanar un préstec de 840 rals de billó a Francesc Pubill Viadiu, de cal Francisquet de Fonollosa, amb el compromís de tornar els diners al cap d'un any. En garantia hi va posar la casa amb els 9 quartans de terra del voltant, fent constar que la casa li havia deixat en herència el seu pare Bartomeu, que feia més de 20 anys que era mort.
L'agost de 1864 el Bartomeu necessitava més cèntims i va demanar 680 rals a Valentí Vall, el Mestre Valentí. El

Finestra datada (1801)

1865 va signar un altre pagaré de 316 rals, amb hipoteca d'un tros de 6 quarteres que pagava el quart a Caselles. Aquesta terra la tenia des de 1845 per establiment de Josep de Planell.

Bartomeu Coma Massanés, nascut aproximadament el 1801, va decidir eliminar el plural de cognom dels avantpassats, passant de Comas a Coma. Es va casar amb Teresa Oliva, de Castelltallat, i va procrear tres fills; el Josep, el Bartomeu i la Paula.

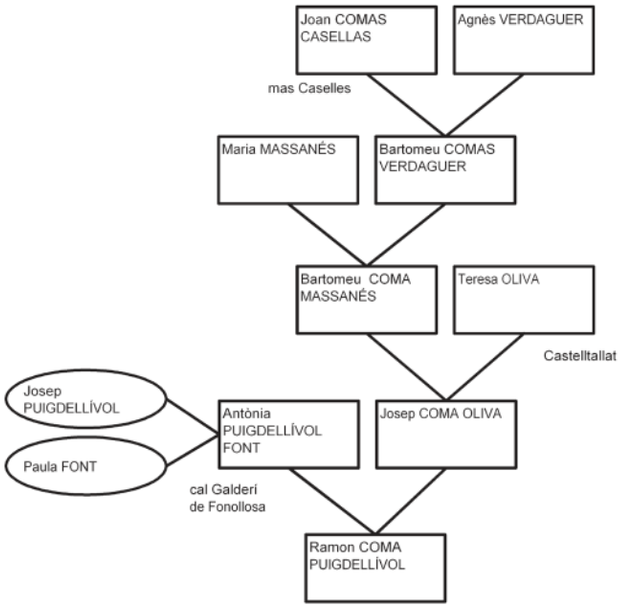

Hem recuperat dos testaments seus, però el contingut és pràcticament idèntic. El primer està datat el 21 d'agost de 1864 i el segon el 27 de gener de 1865. Va deixar l'usdefruit a la muller, va fer hereu al Josep i va llegar 25 lliures al Bartomeu i a la Paula. Bé, a aquesta darrera només n'hi tocarien 17'5, perquè el pare ja n'hi havia fet una bestreta de 7'5 en casar-se. L'hereu heretava els béns així com els deutes, en concret els 34 duros de plata que encara es devien al Mestre Valentí.
Quan va fer el segon testament, l'hereu Josep estava a punt de contraure matrimoni amb la noia Antònia Puigdellívol Font i, si el testador no estava a les últimes, suposem que deuria tenir el plaer d'assistir a les noces del fill. L'altre fill Bartomeu va quedar conco i es va quedar a casa, al servei de l'hereu. Va morir el 1920 a l'edat de 77 anys.

La dona del Josep Coma Oliva era de cal Galderí del raval de la Poca Farina i va ser molt fèrtil, si bé dos o tres dels fills es van perdre a causa de l'elevada mortalitat infantil d'aquell temps. Els que van quedar van ser; Ramon, Teresa, Mercè, Rosa, Montserrat, Caterina i Jaume.
D'alguns dels fills en sabem els aparellaments, la Montserrat amb Miquel Torra Aubets, la Caterina amb Jaume Paradell Giralt, el Jaume amb Margarida Roig i la Mercè amb Isidre Grau Morera. El Jaume va morir sense fills el 1917 i la casa va ser pel seu germà Ramon Coma Puigdellívol, que consta com el propietari en la llista de finques urbanes de 1920. A partir d'aquesta data perdem totalment el rastre.

Interior de la casa

En un racó de la memòria popular ha quedat el record que el darrer habitant de la casa era anomenat amb el mal nom de Granota.
Del Granota se'n conta una facècia. Un dia que Josep Vall, el mestre Valentí, es banyava nu a la bassa del molí de baix, el Bartomeu li va agafar la roba. Per tal de recuperar-la, el mestre Valentí es va enfilar sobre la teulada de la casa i va anar tirant trossos de teula per la xemeneia, fins que el Granota va cridar que s'aturés i llavors li va tornar la roba.
Actualment la casa no en té de teulada, però les quatre parets s'aguanten ben dretes, perquè la pedra és de qualitat i està ben posada. El sostre interior ha caigut, però la xemeneia, encastada a la paret de ponent, és ben sencera.

MAS SANTPERE (2ª PART)

Pere Santpere surt per primer cop el juny de 1480 en motiu de la compra a crèdit a l'apotecari Joan Torra d'una somera de color negre. El preu era 12 florins d'or, que equivalen, en aquest moment, exactament a 6 lliures, 9 sous i 2 diners. L' u de desembre de 1485 el Pere va comprar el mas Fontllagosta (actual Feixes) a Joan Fontllagosta, que havia marxat de Camps i residia a la Llavinera. En va pagar 15 lliures, una quantitat que pot semblar ridícula en relació amb el que costava un ase, però en aquella època els masos rònecs es trobaven erms i no valien res.
El 1495 el Pere va posar d'aprenent de sabater a Manresa un xicot que era fill del difunt Vicenç Rovira de Calaf, de qui era tutor. El 1498 va tenir una controvèrsia amb Miquel Ulzina, l'amo del mas Olzina de Castelltallat, amb motiu d'uns suposats drets que aquest al·legava tenir sobre el mas Santpere heretats de la seva mare. Van nomenar mediadors i es van avenir a respectar la seva decisió sota una multa de 50 lliures. El 1516 se les va tenir amb el veí Joan Coma sobre una casa o corral situada a la plaça de Camps. També van recórrer a un arbitratge per resoldre a qüestió sense haver d'arribar als tribunals.
El 1545 Pere de Santpere i la seva muller Francesca van acordar el matrimoni de llur filla Francina amb Pere Regordosa, un hereu de Castellfollit. Van donar a la filla 40 lliures, un cofre de fusta d'àlber, un mantell, una flassada de llana, dos llençols i mitja dotzena de tovalloles. A més de la noia, el Pere tenia dos xicots; el Bartomeu que es va quedar a casa i el Pere, que va entrar de pubill al mas Centelles de Sant Amanç. Allà era conegut com el Pere Centelles, àlies Santpere, però els seus descendents ja van ometre el cognom original.
Després de casar la filla no deuria trigar gaire a morir el Pere, segurament ho va fer abans del setembre de 1546, quan el seu fill va reconèixer un deute a un botiguer per 5 canes de drap de dol. Per aquells que s'ho podien permetre era costum fer-se fer un vestit adient pels funerals.

Vista des de migdia

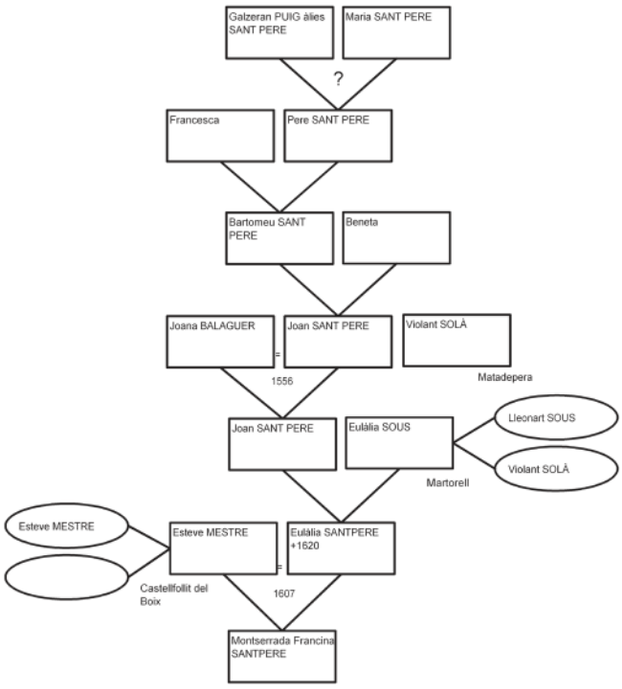

Malgrat que el pare encara vivia, el 1532 Bartomeu Santpere ja era considerat l'hereu. No era un simple pagès com els altres propietaris de Camps, sinó que les evidències apunten que es dedicava al comerç, especialment de llana i teixits.
Entre 1547 i 1558 hem enregistrat vuit compres de llana per filar. La llana era de diverses procedències i es mesurava en saques senceres o en càrregues pesades en quintars, roves i lliures. Citem alguns exemples de les operacions que es van fer. El 1548 va quedar a deure al botiguer Joan Casafranca, àlies Gallart, 33 lliures per dues saques de llana de Pallars. El 1552 va comprar un quintar i mig, i mitja rova de llana neta. El 1558, 4 quintars de llana neta i una saca de llana bruta d'Aragó, i el 1560 una saca de llana d'Urgell,
De vegades comerciava amb teixits acabats, com la compra que va fer a un paraire el 1548 d'una peça de cordellats de 40 canes de llarg, o una altra el 1568 d'una peça del mateix teixit de 42 canes, a més de 38 capes de pastor de França. Per cada capa en va pagar 32 sous. També traficava amb altres articles, així el 1550, 1552 i 1560 va comprar diverses partides d'oli, el 1559 a un mercader de Manresa 9 quintars de ferro i el 1569 a un blanquer cuiro adobat per valor de 100 lliures.
També hem recollit compres de grans, que tan podrien ser pel consum propi com per a revendre. Per exemple, només el 1550 va comprar 20 quarteres de civada, 10 de blat i 5 de mill.

Aquestes compres al major requerien capital i el Bartomeu va fer diverses operacions financeres per aconseguir-ne. Per exemple, tenim la creació d'un censal de 19 lliures el 1549, un de 12 lliures el 1550, un altre de 100 lliures el 1552 i un préstec de 18 lliures el 1560.
Segons una acta, datada el 17 de març de 1564, que havia estat a la rectoria de Fonollosa; *"Nosaltres, Jurats y Prohoms del terme de Santa Creu de Fonollosa deixam a vos Barthomeu Sant Pere de Camps 7 lliuras barcelonesas a censal, procedents dels ciris de la esglesia de Fonollosa"*. La pensió del censal era de 7 sous, que s'havien de pagar el diumenge de Rams i servirien per comprar ciris. L'avalador va ser el Perot de Centelles, el seu germà.
El 1568 el Santpere va crear un censal de 100 lliures a favor d'un beneficiat de la Seu, el qual va exigir l'aval d'onze persones, pagesos dels voltants, i la garantia del mas Santpere. En el document s'especifica que el mas és alou de Santa Cecília, a qui presta de cens 4 gallines, 4 quarteres de civada, 3 de blat, un cabrit i 3 sous en moneda. Aquest censal va portar cua, perquè els Santperes es van oblidar de pagar les pensions durant 117 anys i al final un dels avaladors els va reclamar 220 lliures més interessos. L'assumpte es va tractar a la Real Audiència i el protocol que va generar la causa judicial ha estat un font d'informació molt valuosa sobre diverses generacions de la família Santpere.

A partir de 1560 el Bartomeu actua sempre en companyia del seu fill i futur hereu Joan. Les actuacions més destacables són:
El 1560 van empenyorar a l'occità Guillem Cayrell el mas Rimolenques (actual Curt), que havia passat a ser dels Santpere en una data indeterminada. El 1560 van crear un censal de 60 lliures a favor de l'amo del mas Matarrodona de Mura. El 1561 van comprar un mul que els va costar 27 ducats, el 1569 una mula i el 1571 un parell de bous de cinc anys d'edat pels quals en van pagar 30 lliures. El 1569 van vendre a gràcia a Guillem Cayrell el mas Franques, situat en terme de Castelltallat, per 96 lliures, quantitat que es va incrementar uns mesos després amb 24 lliures més.

Pica de pedra

Referent a la família, ens consta que el Bartomeu i la seva muller Beneta tenien, com a mínim, quatre fills. L'hereu Joan, el Miquel, i les noies Violant i Francina. La Violant va fer capítols el 1550 amb Joan Monconill, l'hereu del mas Montconill de Fonollosa (actual Closa). El dot va ser de 45 lliures, 30 pagades el dia de les esposalles i 15 el dia de les noces. La seva germana Francina va aparellar-se el 1568 amb Joanot Vila, fill i hereu de Bartomeu i Bartomeua de Castellar. El dot va ser de 75 lliures i l'aixovar "les joyes acostumades a donar a Camps", que eren justament les que havia rebut la Francina de la generació anterior, tia de la noia. Val a dir, que una part del dot, 20 lliures, van procedir d'una causa pia.

Desconeixem del cert el lloc de procedència de la Beneta, la muller del Bartomeu, però en la creació d'un censal un dels avaladors va ser Joan Bacardit de Camps, cunyat seu, així que és probable que la Beneta fos una filla d'Antoni Bacardit de Llomàs.
A més dels familiars de l'amo, al mas hi vivien altres persones, minyones, mossos i altres treballadors. Per casualitat sabem el nom d'una d'aquestes persones anònimes, que ocupaven el graó més baix de l'escala social. Era Arnau de Maicos, un emigrant occità.

Porxo de l'entrada

Joan Santpere actua sol el febrer de 1554 en motiu de la venda a gràcia que li va fer Francesc Soldevila de Castelltallat de les terres del mas principal i dos més de rònecs, units a aquest. Va donar 50 lliures i el Soldevila es va comprometre a pagar-li tot allò que es gastés en obres i millores.
Joan Santpere va continuar l'activitat encetada pel seu pare i en diverses ocasions el trobem comprant mercaderia i matèries primeres a Manresa, com per exemple llana de l'Aragó i de Pallars, teixits, oli i cereals.
Els negocis no sempre li anaven bé i de vegades no podia pagar els deutes el dia que tocava. La societat era molt estricta en aquest aspecte i el morosos anaven a la presó fins que pagaven. Això li va passar al Joan Santpere, que el març de 1571 es trobava empresonat per deutes. Va aconseguir els avals, però a finals d'aquell any tornava a estar tancat a la presó de Manresa a petició dels creditors, els mercaders Joan Miralda, Bartomeu Calsina i Miquel Graells.
També s'endarreria en el pagament dels censos al senyor del terme, de manera que el 1572 va reconèixer al col·lector tenir pendents 17 lliures i 12 sous per les gallines i civada de diversos anys. Es va comprometre a pagar-ho en dos terminis, per Pasqua i per la marededéu d'Agost. Per aconseguir efectiu aquell mateix any va empenyorar a l'estadant del mas Rimolenques un olivar bastant gran, dit *"lo rengla dels olivers"*.
L'explotació agrícola exigia disposar d'animals per treballar les terres. L'eina bàsica era el bou i el Joan en va comprar tres el 1574, dos de color mascarat i un de negre amb el ventre blanc. Tres any més tard va comprar dos toros joves, de dos anys. El 1578 Esteve Sagristà li va deixar un ramat de 26 ovelles velles, 16 de joves (borregues) i un marrà. Van fer el tracte que ell es cuidaria del ramat i es partirien els guanys de la llana i els xais.

Joan Santpere va estar casat tres vegades. La primera dona va ser Caterina, la qual havia estat casada abans amb Pere Morera de Guardiola. El 1555 la Caterina va donar permís al seu home per reclamar allò que li devia la família del primer marit. No li va durar gaire la Caterina i el 22 de maig de 1556 va fer capítols matrimonials a Calaf amb Joana Balaguer, la qual li va donar tres descendents, el noi Joan i les noies Margarida-Magdalena i Joana-Montserrada, nascudes el 1569 i 1576, respectivament.
A les velleses va trobar companyia al costat de Violant Solà, la sogra del seu fill. El casament deuria tenir lloc poc abans de l'estiu de 1577, quan la Violant va rebre 40 lliures del seu germà Jaume Solà de Matadepera, a qui va donar poders per recuperar el dot de l'anterior marit. La Violant no deuria ser gaire vella, perquè va engendrar un fill del seu home. Li van posar Pere i va morir conco el 1623.

Joan Santpere, el jove, va viure molts anys a l'ombra del seu pare. Entre 1574 i 1588 trobem en 17 ocasions actes notarials on hi figuren la mare i el fill i, de vegades, les mullers respectives. A part d'alguna compra d'animals i gra, una bona part fan referència a la terra.
El 1574 els Santperes van llogar les herbes del mas Franques i el 1576 van empenyorar el mas a Salvador Bacardit de Llomàs per 160 lliures. Posteriorment s'afegirien 24 i 65 lliures més a l'empenyorament. El 1578 van vendre a gràcia una peça de 5 quarteres dita *"lo prat den Joan"*. La van recuperar i el 1586 la van tornar a vendre.
El 1580, per pagar un deute de 22 lliures al Vilalta de Castelltallat, li van cedir una peça dita *"den Cambot"*. El 1581 va aconseguir que un de la Llavinera li deixés 30 lliures amb la garantia d'un sembrat. El 1585 va llogar cinc anys al rector un camp dit *"lo Safranàs"*, que era al costat del camí misser que anava a Camps.
El 3 de març de 1586 Joan Santpere, pare i fill, van arrendar durant 4 anys totes les collites del seu mas a Esteve Ferrer de Castelltallat, a raó de 15 lliures anuals. Li van deixar la masia, excepte una cambra a la sala, que es van quedar per viure-hi. El 1588 van vendre a gràcia a Guillem Cayrell onze olivers, entremig dels quals hi havia vinya. La terra es deia *"la pessa de las Comas"* i pertanyia al mas Alemany, un mas rònec unit al Santpere.

Malgrat que el vell amo encara vivia, entre 1583 i 1604 sol sortir en la documentació únicament el Joan Santpere, menor.
Aquest Joan Santpere es va casar amb Eulàlia Sous, filla de Lleonart Sous, fuster de Martorell i Violant Solà de

Finestreta

Matadepera, obtenint un dot de 120 lliures. Al mateix temps el seu pare es va unir amb la Violant Solà, tal com hem explicat abans.
El matrimoni del Joan, el fill, i l'Eulàlia no va tenir únicament una pubilla, l'Eulàlia. La pubilla es va casar el 1607 amb Esteve Mestre de Castellfollit i la seva descendència va consistir en una altra pubilla, a qui van batejar amb el nom de Montserrat Francina. Durant els anys que el pubill Esteve Mestre va governar la propietat, (aproximadament 1608-21) hem trobat que va pagar alguns deutes que havien quedat pendents, va comprar blat a crèdit diversos cops i el 1618 va quedar a deure 180 lliures a un botiguer de Manresa per mercaderia. Dos anys més tard encara no havia pagat i el botiguer va recórrer a la cort del veguer per tal que obligués al Mestre a pagar el deute i les despeses.

La mestressa del mas Santpere, l'Eulàlia Santpere, va ser enterrada al cementiri de Camps el darrer dia d'agost de 1620, després d'haver rebut tots els sagraments. Es van gastar entre funerals, misses i caritats, 15 lliures. Havia dictat testament al rector, que havia acudit al quarto de la malalta, una setmana abans de morir, en el qual feia hereva a la filla menor d'edat, substituint-la en cas de defunció prematura per l'oncle conco Pere Santpere. Si l'oncle tampoc estava en condicions d'assumir l'herència, el següent havia de ser el parent Joan Moncunill de Fonollosa, propietari del mas actualment dit Closa.
A la jove pubilla Montserrada Francina li van concertar el 1623 un matrimoni amb el jove Pere Màrtir Grau i a partir d'aleshores el cognom dels amos del mas Santpere va ser Grau.

ERMITA I MAS DE SANT ESTEVE

De la capella rural dedicada a sant Esteve se'n sap poca cosa, pràcticament no res.
Uns 200 metres al nord de la masia de la Caseta i uns 150 metres a ponent dels sepulcres excavats a la pedra, coneguts com les Tombes de Camps, hi ha un camp amb alguns ametllers que pertany a la Caseta. A sota del camp hi ha un tram de marge format per pedres ben escairades, treballades amb eines del picapedrer. Sempre s'ha dit que aquestes pedres havien format part de l'església de sant Esteve, cosa que és perfectament possible, si bé els carreus també podrien haver format part d'un mas medieval.
La primera menció d'aquestes restes la trobem en el volum dedicat al Bages de la "Catalunya Romànica" (1984), que hi dedica unes poques línies. Els autors atribueixen les restes a la desapareguda capella de sant Esteve i, fins i tot, observen en la disposició dels carreus un plec en degradació, que, segons ells, seria un vestigi de l'edifici romànic.
Les evidències documentals que aporten es limiten a afirmar que l'església no figurava en les esglésies que el monestir de Santa Cecília va rebre del comte Borrell el 950, i que el 1242 Elisendis de Sant Esteve va donar al monestir de Montserrat el seu mas de Sant Esteve. No sabem d'on procedeix aquesta darrera informació, però, en tot cas, sembla evident la vinculació de la capella amb un mas medieval homònim, que es deuria trobar adossat o molt proper.

Foto F.Villegas

Marge de pedres tallades

Foto F.Villegas

Possible cantonada

Fa uns anys es va trobar per casualitat a prop del marge una peça arqueològica que podria haver pertanyut a l'església. A Pere Torras de cal Teixidor, mentre llaurava un tros que menava, se li va encallar l'arada en una pedra, que un cop desenterrada va resultar ser una pica de pedra. El lloc de la troballa va ser al costat de la barraca dita de la Vinya de Baix. La pica mesura 25 centímetres d'alçada i 28 de diàmetre exterior i actualment es troba ben guardada a cal Teixidor.
No s'han conservat testaments dels parroquians de Camps, on hi trobaríem segur llegats a la capella, ja que era habitual destinar petites almoines a tots els altars i

esglésies del terme i rodalies. Només hem pogut llegir el testament que va fer Pere de Sant Pere el 1417, on entre altres deixes piadoses, hi figuren 6 diners a Sant Esteve, i el de Francesc Casellas de 1465, que va deixar un sou. Així doncs, a mitjans del segle XV l'ermita era dempeus i s'hi feia culte.

Col.lecció Teixidor

Pica beneitera

Hem trobat un cert nombre de referències al mas de Sant Esteve, que van de finals del segle XIII a mitjans del XV. Després el mas va ser víctima de la crisi demogràfica, va esdevenir rònec i va desaparèixer. Les seves terres van ser unides al mas Sant Pere i posteriorment segregades per formar l'heretat de la Caseta.
La referència més antiga que hem localitzat està datada el 4 de les nones de gener de 1281 i és un debitori d'Elisenda de Sant Esteve i altres pagesos de Camps. El setembre de 1283 Arnau de Sant Esteve va comprar una parella de bous a Manresa, quedant a deure 90 sous, que es va comprometre a satisfer en tres terminis, 10 sous per sant Miquel, 10 per Nadal i la resta per sant Joan. L'operació va comptar amb l'aval de quatre persones, una de les quals era el seu germà "Monetus" de Sant Esteve. Aquest "Monetus" o Monet (Ramonet), el trobarem poc després vivint a Manresa, on es va casar amb Guilleuma, filla de Vidal d'Om de Cirera.
Tornant a l'Arnau, aquest estava casat amb una dona dita Manresa, un nom que fa estrany ara, però que en aquell temps era relativament corrent a la zona de la serra de Castelltallat. Entre 1283 i 1296 l'Arnau, sol o acompanyat de la muller, el trobem en set ocasions, normalment en compravendes d'animals, d'una importància econòmica que justificava passar per cal notari.

En la visita episcopal de juliol de 1320 el visitador es va entrevistar amb diversos parroquians, interessant-se sobretot per la moralitat del rector i altres que vivien en pecat. Un dels parroquians va ser Romeu de Sant Esteve. El 1357 i 1359 surt Bartomeu de Sant Esteve, el qual va acudir a Calaf per negocis. El 1362 qui va admetre un deute amb un de Calaf va ser Bernat de Sant Esteve, però no sabem quina relació té amb l'anterior o si simplement es tracta d'un error d'escriptura.
Entre 1389 i 1421 l'amo era Jaume de Sant Esteve. Tenim d'ell 17 fitxes, però la major part són avals i compres de bestiar i gra que ens procuren poca informació sobre el personatge. Una certa posició econòmica sí que deuria tenir, perquè en aquest període va comprar cinc muls i una somera. En el testament que va fer el 1395 Geralda, la pubilla de Bastardes de Fals, casada amb Amat de Bastardes, s'hi esmenta la seva germana Margarida, muller de Jaume de Sant Esteve. La Margarida era filla de Sibil·la de Bastardes.
El Jaume era parent de lluny (cosí ?) de la mestressa del mas Beatriu de Camps i el 1396, trobant-se aquesta vídua, va deixar-li les terres del mas, perquè les cuidés. El 1421 Jaume de Sant Esteve era un dels obrers o priors de la parròquia de Camps. El 1454 Francesc Casellas va reclamar al seu sogre Jaume de Sant Esteve el dot de la Maria, muller i filla, respectivament. No sembla que el Jaume sigui el d'abans, tal vegada és un fill. Per altra banda, el 1430 i el 1435 surt Pere de Sant Esteve.

Possibles ruines de Sant Esteve

Aleshores el nom desapareix sense deixar rastre, com tants d'altres en aquesta època. La gent del mas deuria tenir cura de la capella i en abandonar-se el mas, la capella deuria entrar en decadència i va acabar ensorrant-se.

LES LLOSES SEPULCRALS

Un dels atractius de l'església de Camps és el conjunt de lloses que formen el paviment de davant del portal. Creiem que la majoria d'aquestes lloses són làpides sepulcrals que es trobaven a l'interior de l'església vella i que, en fer-se la nova el 1760, es van aprofitar per enllosar l'entrada a l'església.
La primera foto de les lloses és de 1940, però es massa borrosa per apreciar-ne els detalls. Les lloses van merèixer l'atenció dels estudiosos Francesc Junyent i Alexandre Mascuñan, que les van descriure el 1984 en el volum dedicat al Bages de la "Catalunya Romànica". Les pedres es trobaven disposades sobre la terra i en els espais entres elles, uns dos o tres travessos de dit, hi creixia l'herba. Van descriure els signes que presentaven set lloses (veure el dibuix) i van concloure que eren làpides sepulcrals de l'època romànica.
En el transcurs de les obres de millora que un grup de voluntaris va portar a terme els anys 2000 i 2001 es van

arrencar totes les lloses, perquè presentaven una superfície irregular i algunes es movien. Llavors es van tornar a col·locar anivellades i rejuntades sobre una capa de formigó, sense mantenir la disposició original. A algunes se'ls van rectificar els costats, a fi que encaixessin millor. Altres es van tombar, per tal de mostrar la cara esculpida, de manera que es va passar de les set lloses amb inscripcions a les quinze actuals.

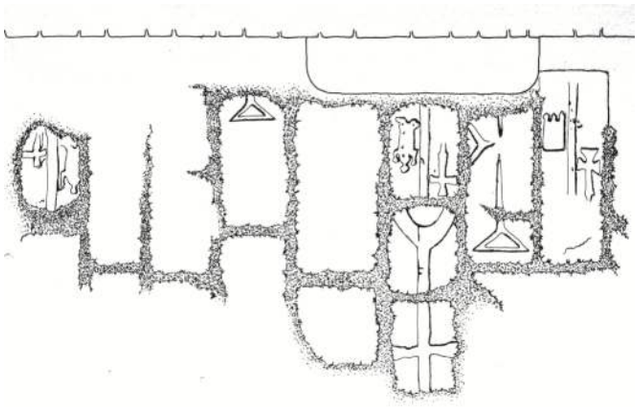

"Catalunya Romànica"

Les lloses el 1984

A primer cop d'ull s'aprecia que no totes les lloses són de la mateixa època, algunes es veuen relativament modernes, mentre que altres semblen d'una gran antiguitat. N'hi ha poques de senceres, la majoria són fragments més o menys grans. Els gravats de les lloses estan en general força desgastats, a causa d'haver estat trepitjades per tants peus i a l'exposició a la intempèrie. Per estudiar-ne els dissenys hem decidit agrupar-les en quatre tipologies o estils.

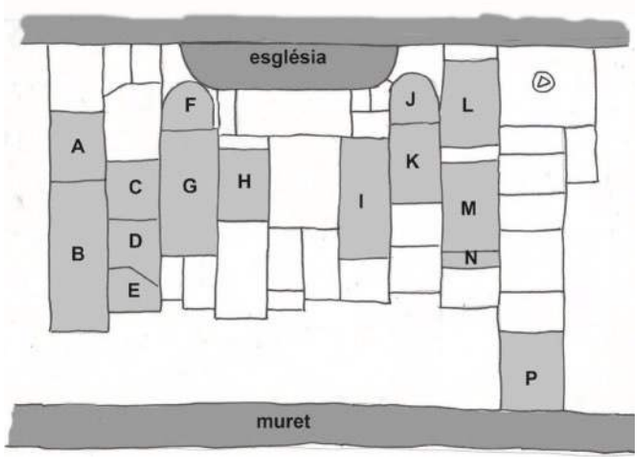

Disposició actual de les lloses sepulcrals

Les que semblen més arcaiques tenen el perímetre irregular i el relleu força erosionat. Són anepígrafes, és a dir, sense lletres, els dissenys són enigmàtics, d'un estil vagament naïf, i el treball de l'escultor no gaire curós. Són les lloses marcades A, G, H, I, i K.

La llosa "A" representa una mena de peu de creu de forma semicircular. En la disposició de 1984 aquesta peça estava annexa a una altra que semblava la continuació de la creu. Suposem que és la peça "H", la qual mesura 55 per 80 centímetres i on s'hi veu una barra vertical, força ampla, que la travessa de cap a cap, amb els travessers de la creu eixamplats cap enfora i fendits a l'extrem. En una vora de la mateixa llosa hi ha una creu petita i un fragment d'una figura desconeguda.

La llosa "G" és sencera i mesura 58 centímetres d'ample i 135 de llarg. L'ocupa totalment una creu llatina de cap per avall. A l'espai del costat esquerre hi ha una figura molt esquematitzada d'un personatge que té els braços dirigits cap amunt en actitud orant i que, per la seva indumentària, una túnica, podria tractar-se d'un prevere. El disseny és molt primitiu i la figura humana, si és que d'això es tracta, és molt desproporcionada, amb un cap diminut en relació al cos. A l'espai de la dreta hi ha una creu afuada a la base.

La llosa "K" és similar, si bé només fa 80 centímetres de llarg. De la creu només hi ha la part vertical, que divideix el camp en dos compartiments. Les figures estan invertides respecte a l'anterior; el suposat prevere és a mà dreta i la creu a l'esquerra.

La llosa "I" mesura 52 per 135 centímetres, és del mateix estil artístic, però les figures són diferents. Hi veiem una creu i una torrella, separades per una banda que no arriba als extrems de la pedra, perquè aquesta està molt desgastada. La creu té els braços desiguals, més amples als extrems, i de la seva base en surt una tija a l'estil de les creus processionals. La torrella té forma rectangular i és coronada per tres merlets acabats en punta.

Segons els entesos, les làpides són datables al segle XIII, però aquest parer és obert a la polèmica, perquè no hi ha dissenys similars en cap altre lloc, i això priva de datar-les per analogia, el mètode més corrent quan manca la documentació escrita. Aquesta originalitat fa que el conjunt de lloses de Camps sigui tan interessant.

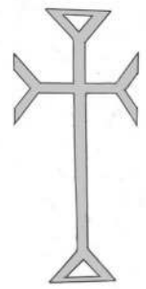

Creu de Camps

La segona tipologia de lloses tenen en comú la presència d'una creu ben particular, tal com es veu en el calc adjunt. De creus n'hi centenars de tipus diferents, però no n'hem trobat cap que s'assembli a aquesta. Tal vegada un especialista en iconografia podria trobar alguna referència, però mentrestant, a efectes pràctics, hem optat per denominar-la "creu de Camps".

La llosa que conté la creu completa és la "L". Mesura 62 per 110 centímetres i no va ser descrita el 1984, perquè es trobava bocaterrosa.

El contorn de la llosa és perfectament rectangular i el gravat de la creu és obra d'un mestre picapedrer que dominava la tècnica. L'estat de conservació és excel·lent, els cantos són vius i s'aprecien els petits detalls, com el punxonat del baix relleu, la qual cosa ens porta a creure que no deu ser molt antiga.

Al quarter inferior, a la dreta, hi ha les lletres "A" i "I", que potser voldrien dir "any", i a sota, quatre símbols o dígits. Al nostre parer són una "I", un sis amb un inusual cargolet a dalt, un vuit amb la part superior i inferior

rectes, i no corbes com és habitual, i un quatre girat 45º. Val a dir que de vuits d'aquest estil n'hem vist en algunes llindes del segle XVII. Tindríem doncs, una ossera o làpida datada el 1684. A mà esquerra hi ha unes lletres inscrites amb una cal·ligrafia incomprensible i que semblen haver estat escrites per la mà d'una persona illetrada.
La llosa "C" és pràcticament calcada, amb la diferència que està escapçada i només mesura 60 per 60. Les lletres "AI" es troben a la dreta i la data 1684 a l'esquerra. En aquesta ocasió el dígit vuit és arrodonit i el dígit u és idèntic a la lletra "I" majúscula.
Les lloses D, E, M i N són fragments i tenen en comú la presència de parts de la "creu de Camps" perfectament identificables.

Llosa "I"

La tercera tipologia de làpides només té un representant, la "B". Aquesta làpida mesura 60 centímetres d'ample i 160 de llarg i cobria la tomba de la família del mas Soler. És de tipus epígraf i la inscripció és perfectament llegible, tret d'una paraula suprimida per un defecte de la pedra. Al centre de la làpida hi ha una creu gran del tipus bizantí (amb els extrems eixamplats) que parteix el text en dues columnes:

ALA – BAT
SIA – LO SA
CRAT – COR DE
IESVS – I DE MAR
RIA –
ALABA – DO SEA
LO SAN – TISIMO
SACRA - MENTO
DE LA L – (...)
SEMPRE – SIA
ALAB – ADO
IAUMA
BIADIU
I SOLE

És curiós el llenguatge de la inscripció i demostra que a casa nostra el bilingüisme és un fenomen que ve de lluny. La datació de la làpida és incerta, perquè al Soler hi va haver entre 1662 i 1770 tres generacions consecutives d'hereus que van dur el nom de Jaume Biadiu.

Llosa "G"

El quart grup de làpides el formen la F, la J i la P. Les dues primeres en realitat no són lloses sepulcrals, sinó més aviat esteles funeràries, les pedres que es planten verticals a la capçalera d'un enterrament a terra. Es nota perquè són rectangulars a baix i arrodonides a dalt. La decoració és igual en les dues; una simple creu bizantina. La llosa "P" és de pedra vermellosa i la creu bizantina no és perfecta, perquè la base acaba en punta arrodonida. A sota de la creu hi ha una aspa o creu de sant Andreu molt simple. Recorda les tíbies entrecreuades que es troben en molts monuments funeraris. Aquesta pedra sembla una làpida d'ossera. Pensem que les pedres d'aquest grup són les més modernes i les esteles funeràries podrien procedir del fossar a l'aire lliure i no de l'interior de l'església com les altres.

Llosa "C"

Un tema recurrent en moltes converses és la conveniència de mantenir aquestes lloses a la intempèrie, ja que, a la llarga, la degradació s'agreujarà.
En moltes esglésies tenen les làpides antigues a l'exterior adossades a un mur i protegides de la pluja per un teulat. La dificultat de portar a terme una tal solució a Camps és que les lloses es troben fortament adherides al formigó i és difícil extreure-les sense trencar-les.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 36 Març 2017

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS FEIXES (1ª PART)

Un dels masos que els fundadors van donar pel manteniment de la Pabordia el 1235 era el mas de "Fonte Locusta", o Font Llagosta. El nom va canviar al segle XVI, com veurem, adoptant el dels nous propietaris, els Feixas, però el vell nom de Font Llagosta, referit al mas o al torrent que hi passa, es va seguir utilitzant fins ben entrat el segle XVIII.

Les persones que habitaven el mas es deien, lògicament, Font Llagosta, precedit pel nom de pila. El més antic que hem trobat regirant els arxius és un tal Pere de Fontllagosta, que el 7 de les calendes de novembre de 1284 va manllevar 25 sous. A l'arxiu de Berga hi ha una acta notarial datada el maig de 1278 en la qual hi consta la compra de Guillem de Font Llagosta d'una vaca i una vedella a un mercader de Cardona. El 1296 Pere de Font Llagosta va admetre un deute de 50 sous per bri de safrà, amb el compromís de satisfer-lo a la fira de Prats. Bonanat de Fontllagosta surt el 1309 en el llibre del Veguer de Manresa i Bages, el qual va manar al Paborde que fes pagar al seu vassall Bonanat els 100 sous que devia a la vídua de Berenguer Lledó de Manresa.

Arxiu Griffé

Masia Feixes

El 1346 Jaume de Fontllagosta de Camps va comprar a crèdit una somera negra a dos mercaders de Manresa. El 1385 surt un Jaume de Fontllagosta casat al mas Botines d'Aguilar amb una tal Maria. En un altre document el Jaume es declara tenidor dels béns de la seva muller Ròmia, segurament difunta.

A finals del segle XIV l'estadant del mas era Pere de Fontllagosta, a qui trobem documentat entre els anys 1382 i 1403. El primer document és el reconeixement d'un deute de 110 sous a Guillometa de Terrers, dels quals 33 sous són *"ad opus unius epitogii quod emi"*. Amb el diccionari a la mà, un *"epitogium"* és una peça de roba que es posa sobre la toga.

La dona del Pere era Ròmia i el seu fill i successor era el Joan. El maig de 1411 la Ròmia era vídua, i ella i el fill van signar un debitori al mercader Bernat de Clerga de 14 lliures, 11 sous i 6 diners per raó d'una mula que els havia venut. Van quedar en pagar en dos terminis, per Santa Maria d'Agost i per Carnestoltes. El gener de 1418 la Ròmia o Romiona va donar-se en matrimoni a Berenguer Sala, baster de Manresa, a qui va transferir un dot de 25 lliures. El 1436 encara vivia i seguia casada amb el Sala.

A Joan de Fontlllagosta el trobem entre 1411 i 1429. El desembre de 1413 el Joan va traspassar a dos de Castelltallat els 110 sous que li devia Galzeran de les Corts de Sant Mateu. Els diners eren el que quedava per pagar d'una mula rogenca que el Fontllagosta havia venut al Corts. El gener de 1438 Joan de Fontllagosta era mort i havia deixat quatre nens orfes, anomenats Salvador, Pere, Miquel i Joan. Tal com se solia fer en aquests casos, el Paborde de Caselles va designar a dues persones perquè vetllessin pels interessos dels menors. Els escollits van ser Pere de Querol i Pere de Bacardit, els dos, propietaris de Fonollosa. El maig de 1439 els tutors van reclamar a Berenguer Sala, fill i hereu del baster Berenguer Sala, l'herència de la Ròmia, la qual havia deixat en testament les 25 lliures del dot als seus quatre néts. El baster no tenia els diners i va donar a canvi una casa al carrer Serarols de Manresa, que tot seguit els tutors van procedir a subhastar, quedant-se-la l'hostaler Francesc de Puigoliver pel preu de 20 lliures.

Dels nens, sembla ser que el Salvador va ser qui va quedar hereu. El 1447 trobem als germans Salvador i Pere de Fontllagosta en un nombrós grup de pagesos que va pactar una treva formal amb un altre col·lectiu igualment nombrós. Com passa sempre amb les treves, no s'esmenten les raons que les motiven. Salvador de Fontllagosta surt de nou el 1456 i després segueix un llarg període buit de documentació.

Recuperació del mas

El mas Fontllagosta, com la majoria de masies de la zona, deuria ser abandonat unes quantes dècades. Ens hem d'imaginar la casa mig enrunada i el bosc envaint i colonitzant els trossos abans conreats.

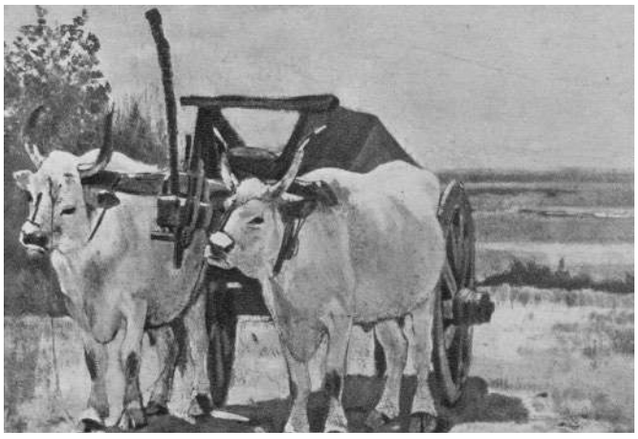

Pintura Giovanni Fattori

Parella de bous

El dia u de desembre de 1485 l'hereu i propietari del mas Joan Fontllagosta, que no vivia a Camps sinó al mas Costafreda de Sant Pere Sallavinera, se'l va vendre a Pere de Santpere pel preu de 15 lliures. En aquell temps aquest era el preu d'una mula i no de les més bones. Els masos havien perdut valor perquè estaven abandonats i, a causa de la davallada de la demografia, no hi havia gent disposada a instal·lar-s'hi. Qui no estava gens content amb la situació era el senyor alodial, el Paborde en aquest cas, que no treia cap profit d'un mas erm que no pagava censos ni parts de collites. Per això, els senyors procuraven de col·locar els masos rònecs al primer pagès que es mostrés disposat a viure-hi i treballar les terres.

En l'acta de compra, el venedor va fer constar que el Santpere havia d'assumir les obligacions envers el senyor. A més de jurar-li fidelitat havia de satisfer-li de cens mitja quartera d'ordi i mitja de civada, un quartà d'oli, 16 diners en moneda, una gallina, una ovella, any sí any no, i la tasca (un percentatge) de tots els sembrats i de les olives.

Gravat

Els amos del mas Santpere van tenir el mas Font Llagosta uns quants anys. Si a casa tenien homes de sobres és possible que llauressin algun camp pla amb la parella de bous, però de no ser així, el més probable és que ho donessin a un masover. En una relació de 1516 de caps de casa que contribuïen a l'oli de la llàntia de l'església, Joan Santpere hi figura com a amo de dos masos, el seu propi i el de Font Llagosta.

En una data indeterminada el mas va passar a poder d'Antoni Torroella. El novembre de 1531 ja era seu, quan va reconèixer haver cobrat 21 lliures de Pere de Santpere. Com que va garantir els diners amb la propietat, suposem que procedien d'un dot. Tal vegada el Torroella va aconseguir el mas en casar-se amb una filla del Santpere, però aquesta és una hipòtesi que no hem pogut verificar.

Uns amos absents

Antoni Torroella, que s'acompanyava de l'àlies Fontllagosta, vivia a la Llavinera i el 30 d'abril de 1561 va vendre a gràcia el mas a Jaume Morera, l'amo de la Morera de Fonollosa. Ens assabentem per l'acta de la venda que les prestacions dominicals a la Pabordia havien sofert una modificació i una part dels censos en espècie havien estat substituïts per un pagament únic i fixe de 11 sous anuals. El comprador podia fer obres de reedificació i millora a la casa i propietat, i els diners que es gastés, justificats amb albarans, li serien restituïts en el moment de la quitació, la qual no es podia produir abans d'haver recollit tres collites senceres, com a mínim. El preu de la venda a gràcia va ser de 30 lliures i el Torroella va reservar-se la facultat de tallar sis pins del bosc pel seu ús. L'empenyorament va durar poc, perquè el 7 de maig de 1562 el Torroella va tornar les 30 lliures al Morera i va recuperar la propietat.

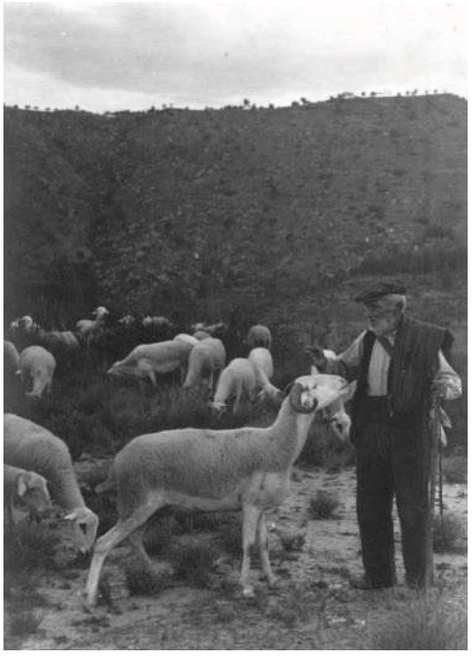

Arxiu Casa Nova

Ramon, el pastor de cal Feixes

Coneixem la identitat de dos dels masovers que cuidaven el mas mentre l'amo era fora. El setembre de 1578 el masover Bernat Costa va comprar a l'amo de la Gabriela de Fals un bou ja clos. "Ja clos" fa referència a un determinat desgast de la dentadura de l'animal, de manera que ja no és possible determinar-ne l'edat. Un altre masover va ser Miquel Grau, un fadristern del Grauet de Fals. Aquest s'havia casat el 1586 amb la filla d'un occità, rebent de dot una caseta petita situada dins del mas Governa, on va viure abans de traslladar-se a Camps el 1588. Va estar de masover, com a mínim, fins el 1591.

Hem llegit un document notarial, datat l'onze de desembre de 1578, que, malgrat que no lliga amb res, consignarem. El procurador del paborde Esteve Jeroni Co-

romines va ratificar a Joan Coma de Camps l'establiment d'un mas que els seus avantpassats posseïen de temps immemorial, anomenat mas Font Llagosta. El Coma havia de tenir el mas afocat i renovar el jurament de fidelitat.
Considerem que hi deu haver alguna mena d'error en el document, perquè els Coma no van ser mai vassalls de la Pabordia.

Canvi de nom
El successor d'Antoni Torruella va ser Joan Torruella, i aquest, el 6 de març de 1595, es va vendre el mas a Francesc Feixas. L'escriptura la va fer el notari Joan Vidal de Calaf, però no n'hem pogut consultar la còpia, perquè els protocols d'aquest notari s'han perdut. Sembla ser que abans d'escripturar-lo el Feixas ja feia un temps que tenia el mas perquè el 1593, quan es va casar, figurava que era l'hereu del mas Font Llagosta. Es va casar a l'església de Castelltallat amb Caterina, filla de Joan Giró, propietari del mas Franquetes. El Francesc era manresà i els seus pares eren Cristòfol i Valentina.

Foto Sabina
Vista actual

El 1597 Melcior Escuder d'Aguilar va encomanar al Francesc una vaca amb el vedell, valorats en 16 ducats, amb el tracte que havia de cuidar-los i al cap d'un temps partir-se el guany o la pèrdua, si es donava el cas. El 1599 Francesc Feixas era el batlle de la quadra de Caselles, el 1606 va avalar un censal de l'amo del mas Feixes de Sant Martí de Torruella, i el 1613 la seva dona constava com a vídua.
El 2 de desembre de 1613 la vídua, actuant com a tutora del seu fill Joan de 15 anys, va vendre's un hort envoltat de parets al carrer Arbonés, cantonada amb el carrer del Llop, de Manresa. A més de l'hereu Joan, els Feixes tenien una filla, la Magdalena. Aquesta la van casar el 1628 amb Antoni Palomas, del mas Boixeda de Fals, i el seu germà va ser l'encarregat de donar-li les 100 lliures del dot.
Joan Feixes Giró va signar el contracte prematrimonial el 17 de gener de 1628. L'altra part era Agnès, filla de Joan Bosch i Joana de Boixadors, els quals van regalar a la filla un vestit descrit així; *"atsarena de raxa gornida, faldilla de estamenya parda y gipo de xamellot y manto de estam"*. També li van donar dues caixes de fusta d'àlber amb pany i un conjunt de roba blanca. El dot va ser de 160 lliures.

Quan el Francesc Feixas vivia tenia un mosso o masover dit Francesc Rovira, el qual el 1605 va vendre's la meitat d'una rompuda que havia fet en terres del mas. En temps del Joan Feixas el mosso era un tal Pere Serra que s'estava amb la seva dona Elisabet en unes estances del mas. El mosso es va morir i la seva vídua el 1659 va fer inventari dels béns. Entre altres coses hi havia el següent:
Un jou de llaurar, dues forques de dos pollegons (banyes), tres càntirs de terrissa d'una nansa, un clauer i una cullera de plata, un anell d'or amb una pedra blava encastada, uns "agnus" (una mena de reliquiari de cera muntat en plata), 5 quintars de roldó (una planta usada per adobar les pells), la meitat de mig quartà de fesols, una xispa (arma de foc) de tres pams, un llit amb una màrfega nova i una flassada usada de color negre viada de blanc.
Tots aquests objectes els tenia en dipòsit el nou masover, en Joan Biosca.

El 28 de maig de 1643 Joan Feixas va capbrevar el mas. Va reconèixer que era vassall de la Pabordia i que tenia l'obligació de donar 11 diners de cens, una gallina, delme de tots els grans i carnalatge. Va declarar que el mas li pertanyia per herència del seu pare, el qual l'havia adquirit al Torruella. Les afrontacions del mas eren; a l'est Bacardit a partir d'un cingle de roca, al sud Santpere i una mica de l'obaga de Cerarols, a l'oest les Garrigues de la Morera i al nord Bacardit i Santpere.
El nom d'un mas sovint perviu i s'imposa al nom propi dels seus pobladors però en aquesta ocasió no va ser així, i l'antiga denominació Font Llagosta va ser substituïda per Feixes, el nom actual.

Compres de gra
Cristòfol Feixas probablement és fill del Joan però no disposem de cap prova que ho certifiqui. Es documenta per primer cop el 1677, on figura, al costat del rector, com un dels Obrers de la parròquia que eren els encarregats de l'administració del temple. Anys després, el 1682, tenia el càrrec d'obrer de la lluminària, l'encarregat que no faltés mai oli per la llàntia que il·luminava, dia i nit, el santíssim.
Durant la seva època es veu que el mas Feixes tenia dificultats per abastir-se del gra que necessitava per pastar el pa i alimentar els animals, de manera que es veia obligat a comprar-ne. Entre el 1678 i el 1688 tenim enregistrades set compres, sobretot de blat meitadenc (barreja), però també de blat segolós, espelta i blat espeltós. Els preus variaven, però per exemple el 1685 el meitadenc es pagava a 2 lliures i 12 sous, l'espeltós a 2 lliures i l'espelta a una lliura la quartera.
Una de les formes de fer diners per poder comprar el gra era la venda de les herbes, recurs que va emprar el 1677, quan les va empenyorar per 50 lliures, reservant-se els aglans del torrent i el dret de pasturar al bosc dos bacons seus. Com que amb això no en tenia prou, el 1678 va crear un censal de 20 lliures i el 1688 un altre

de 107 lliures i un violari de 52 lliures. Un altre càrrec que afeixugava la hisenda eren els delmes del senyor. El 1691 va reconèixer un debitori per aquest concepte de 97 lliures a Jeroni Abadal, candeler de cera de Calaf i recaptador dels delmes del terme.
El 31 de desembre de 1694, en no poder diferir més els pagaments, va crear un censal de 300 lliures a favor de Pere Bacardit de Llomàs, un dels qui li havia venut més gra. Aquest censal representava una pensió de 12 lliures anuals i va gravar el mas Feixes fins que va ser quitat el 1888. Fàcilment es pot calcular que les pensions o interessos del capital pagats al llarg dels 194 anys de vigència pugen a 2.328 lliures.
En l'àmbit familiar tenim que el Cristòfol va fer capítols el dia 1 de maig de 1670 a la rectoria de Sant Mateu, on se'n guarda una còpia. La seva muller va ser Maria Costafreda de Súria, els pares de la qual la van dotar amb 200 lliures i li van dar dues caixes de fusta d'àlber, una flassada de mida gran i altres peces de roba. De la descendència tenim notícia de l'hereu Josep i d'una noia dita Maria, que va quedar soltera i va estar tota la vida de minyona a casa de la senyora Agnès Morros.

CAL VICENÇ

Aquesta casa, junt amb les veïnes de cal Naio, Jaumet, Cinto i Fadrí del Cinto, formen un ravalet conegut com el barri de les Barraques, denominació que indica que no es tractava de grans construccions, sinó de simples casetes de parcers.
El nom de la casa deriva de la persona que la va construir, el Vicenç Llobet Biosca. L'amo del mas Santpere li va establir un tros de terra d'un quartà, per edificar una casa d'un sol foc i fer-hi l'hort. El terreny era a tocar, per la part de llevant, de la casa de Josep Morera, el Cinto. L'establiment va tenir lloc el 12 de maig de 1825 i l'entrada va ser de 75 lliures al comptat.
Abans de fer-se la casa, el Vicenç ja feia uns anys que voltava per Camps, encara que no sabem on s'estava.
El 1798 l'amo de Caselles li va establir una vinya al Pla de la Creu. El 1819 va invertir 100 lliures comprant la sisena part de les olives d'un olivar del mas Soler que cuidava Francesc Tomàs de l'Hostal. Va rebre les olives molts anys, fins que el 1854 els de l'Hostal li van restituir les 100 lliures. El 1835 va fer un préstec sense interès de 200 lliures a Joan Grau del mas Santpere, que li va prometre tornar-les al cap de cinc anys. El 1845 el nou hereu Isidre Grau li va cedir per 200 anys, a canvi de 50 lliures, un tros de 3 quartans al lloc dit "lo torrent del passant de la mula". Era per fer-hi un hort i, per regar-lo, podia agafar aigua del torrent i excavar una bassa. El 1850 el Vicenç va deixar 315 lliures dels seus estalvis a Josep Morera Parcerissa, de cal Tiquet de Fonollosa. El 1857 li va renovar el crèdit fins a 350 lliures, pactant un interès anual del 4'5% i amb garantia de la finca de Sadernà. El darrer negoci el va fer l'estiu de 1859, quan es va vendre per 100 lliures els drets d'una vinya del mas Coma que feia més de quaranta anys que menava.

Vicenç Llobet era fill de Josep Llobet i Esperança Biosca, els amos de cal Tomasó de Fonollosa, una casa adossada a cal Revinxela. El 1810 el govern va decretar una mobilització general per formar un exèrcit contra els invasors francesos. Al Vicenç li va tocar anar al servei, però el seu pare Josep, "per poder librar á son fill Vicens del servey al Rey, per haver exit quinto en lo ultim sorteig se feu en dit terme, y altrament necesitarlo per son sustento y no tenir diner en efectiu per reduirlo", va demanar 400 lliures en préstec a Manuel Rosset, un pastor de Santa Coloma de Queralt. Era una quantitat molt elevada i el Tomasó va garantir-la amb la casa i les terres.

La vida familiar del Vicenç no va ser sempre planera, sinó que va tenir conflictes amb un fill, com veurem. La seva muller era Rosa Claret, natural de la Fortesa, la qual li va donar una descendència formada per tres nois i quatre noies.
L'Antònia es va casar amb Jaume Camps, el Revinxela, la Teresa el 1856 amb Josep Morera Mas, un fill de cal Paisà que treballava de confiter a Manresa, la Rosa el 1865 amb Josep Ferran de Vacarisses i la Maria amb Francesc Borrós Bascompte. El mitjà, Joan, es va casar amb Rita Bonvehí Puig i el petit, Pau, el 1869 amb Margarida Soler Bonet. Aquest fill, Pau, era normalment conegut com Joan, el mateix nom del seu germà, la qual cosa embolica la troca. El Pau, àlies Joan, va morir a cal Jepetó, al raval de Borredà.

Sitial de la casa

L'hereu Josep va fer capítols el juliol de 1841 amb Maria, filla de Francesc Grau i Maria Mercadal, dotada amb 125 lliures. Aquell dia el Vicenç va fer hereu al fill, però uns anys més tard, el maig de 1859, va anul·lar la decisió "como desde dicha epoca han venido circunstancias que obligan a rescindir dicho heredamiento, por esto lo rescinden como si no hubiese sido otorgado". Desconeixem les circumstàncies, però podria ser el fet que el fill no s'havia quedat a casa a ajudar al pare, sinó que vivia a Rubió. En compensació pel cessament, el pare li va prometre 325 lliures pels drets, 150 al moment i la resta al cap d'un mes.

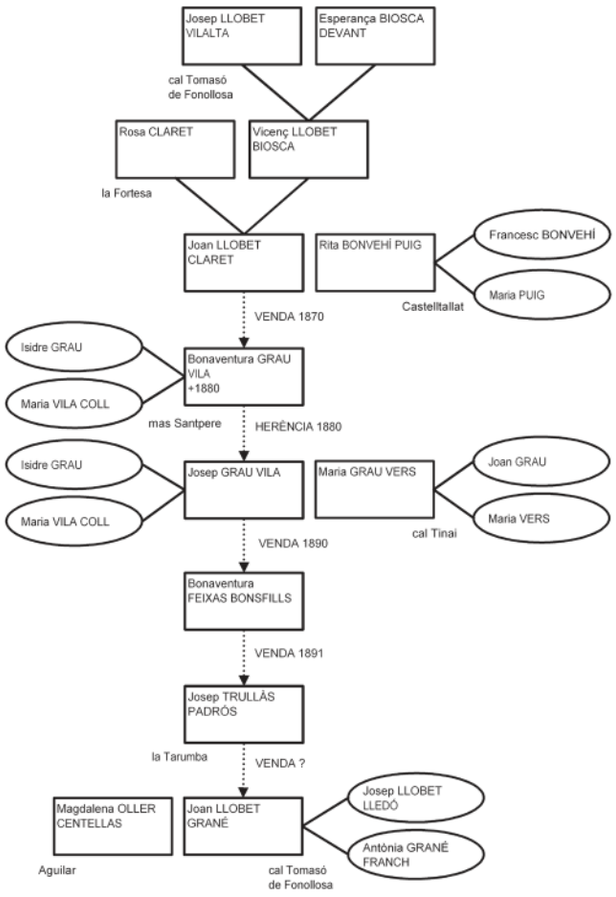

Al segon fill, el Joan, li va correspondre substituir el germà com a hereu. La relació entre pare i fill no va ser bona i va acabar esclatant un violent conflicte entre ells. El 5 d'octubre de 1862 van tenir un judici de conciliació al jutjat de pau de Fonollosa i el pare es va avenir a donar al fill 300 lliures per la legítima, però com que no tenia diners li va transferir el crèdit de cal Tiquet. No es van entendre i el pare va portar el cas al jutjat de Manresa. Una sentència judicial, dictada el 31 de gener de 1866, obligava al fill i la nora a abandonar en un termini de deu dies la casa. Van apel·lar, però l'abril de 1868 es va confirmar el desnonament. A finals d'octubre el fill va presentar al jutjat una reclamació contra el seu pare, exigint-li el pagament de 649 escuts i 47 més pel blat, oli, llegum i eines que havia dut a la casa paterna. Una sentència del 23 de març de 1869 va condemnar al Vicenç a pagar al fill 649 escuts i restituir-li un armari que havia comprat el Joan i li havia costat 16 escuts. Emportar-se'n l'armari no era fàcil, perquè "siendo de cuenta de los actores los gastos que se ocasionasen en caso de arranque del armario de la pared, en donde parece está empotrado, hasta dejar la pared en el estado que tenia antes de la colocación de aquel".

El Vicenç va endarrerir l'execució de la sentència, perquè no podia pagar, fins que finalment l'abril va rebre un ultimàtum de deu dies per fer-ho i el 18 de juny un agutzil va embargar-li les finques per ser posades a subhasta.

El jutge va designar com a pèrit per taxar els béns al paleta Josep Arola Tatger. Aquest va valorar la casa en 897 escuts i la va descriure així:

> (...) la casa nº 15 es de regulares dimensiones y se compone de bajos, un piso y desván, los muros que la forman son de mampostería ordinaria con mezcla de barro y un poco de mortero, el primer techo es de boveda de tabique con pavimento de ladrillo y el segundo de bovedillas y pavimento de yeso, su estado de solidez, disposición interior y exterior es regular. Dentro la misma existe un lagar de regulares dimensiones y adosado a ello varios cubiertos y un pedazo de terreno cereales de secano de cabida tres cuartanes.

Els altres béns eren les tres vinyes. Una de 6 quarteres del mas Santpere, plana, amb bona terra i ceps ben cuidats, que es va valorar en 406 escuts. La segona, dita "sota cal Feixes", també era del Santpere i tenia una extensió de gairebé 3 quarteres. Els ceps eren bons i el seu valor 196 escuts. La tercera vinya era al Pla de Peyrot, tenia 9 quarteres i es va valorar en 548 escuts

Esgotats pare i fill pel llarg litigi, el 3 de novembre de 1869 van signar una concòrdia. Vicenç Llobet, que comptava 80 anys i es trobava impossibilitat, va fer donació al fill de tots els béns a canvi que el mantingués fins a la mort. També havia de mantenir els germans Pau i Francesca, encara solters, i dotar-los si marxaven de casa. El dot de la Francesca havia de ser de 100 lliures, mentre que el Pau rebria la vinya del Pla del Payrot, l'hort del Passant de la Mula i la meitat dels mobles i eines.

Aquest acord de darrera hora no va aturar el procés judicial i el 10 de febrer de 1870 es va procedir a la subhasta pública. Només es van presentar Isidre Grau, l'amo del mas Santpere, i el seu fill Bonaventura. El primer es va quedar la casa i el xicot les tres vinyes, però llavors el pare va donar la casa al fill. Les quatre finques es van adjudicar per 1.365 escuts, menys que el preu de sortida.

Després d'haver perdut la casa, el Joan Llobet i la Rita Bonvehí se'n van anar a cal Xamal, on van tenir dos fills el 1877 i el 1879, i després van acabar a Fonollosa, en una casa del carrer Nou que ara es diu cal Guenyo. No se sap què va ser del vell Vicenç Llobet, ni quan va morir, però va ser abans del novembre de 1872, perquè llavors el Joan va cobrar de Ramon Morera, el Tiquet, el crèdit de 300 lliures que li havia cedit el pare quan vivia.

En vida, el Vicenç havia fet testament cinc vegades, els anys 1847, 1857, 1862, 1864 i el darrer el 15 de març de 1865. Les disposicions van anar canviant d'acord amb les circumstàncies, així, en el dos primers va fer hereu al Josep, mentre que en el tercer va declarar que aquest ja havia rebut tres anys enrere 15 unces d'or per la legítima i va fer hereva a la dona. En el quart va fer hereu al Joan i va deixar a cadascun dels altres fills 34 duros. En el cinquè va fer hereu al fill Pau i, en cas de faltar, a les tres filles grans, a mitges. Cal recordar que en l'avinença entre el Vicenç i el seu fill Joan, signada el 1869, li va donar tots els béns a condició que el mantingués.

Al nou propietari Bonaventura Grau Vila li va caldre endeutar-se per poder pagar les finques que havia obtingut a la subhasta. El 3 de març de 1870 va manllevar a Esteve Mercadal Costa, teixidor de lli de Guardiola, 640 escuts, amb un interès del 6% anual. L'amo del mas Feixes també li va deixar diners.

El Bonaventura era conco i va viure a cal Vicenç en companyia del seu germà Josep, la cunyada Maria i els fills de la parella. El 17 d'abril de 1880 va fer testament, després que el mossèn li administrés els sagraments. Va demanar que li diguessin tres oficis, amb presència de cinc capellans, i va deixar les vinyes i la casa de cal Vicenç al seu germà Josep, amb la condició que aquest assumís el pagament dels crèdits al Mercadal i al Feixes, que encara es devien. El testador va disposar que el vi que tenia al celler de casa i la vinya que tenia al terç a l'Obaga de Sant Esteve del mas Coma, es venguessin, i amb el producte es paguessin misses per la seva ànima, el convit dels funerals i els llegats als germans i altres parents. La malaltia era greu, perquè el dia 20 va morir. Uns dies després el seu germà i successor Josep Grau Vila va fer l'inventari.

Sitial de la casa 2

Josep Grau estava casat amb Maria Grau Vers, una filla de cal Tinai de Camps, i tenia tres mosses, dites Maria, Concepció i Carme, i un xicot, el Florenci. Es va posar greument malalt i el 10 de setembre de 1889 va fer testament. Va deixar a cada filla 4 duros i va fer hereu al Florenci. Va morir al cap de pocs dies deixant la muller embarassada i amb quatre fills, el major dels quals tenia 12 anys. El 18 de novembre la vídua va fer inventari i el 27 de juliol de 1890 va procedir a la venda de la casa.
Maria Grau Vers, coneguda com Rosa, va vendre a Bonaventura Feixas Bonsfills la casa amb la mica de terreny del voltant per 15 unces d'or. El comprador no li va donar la moneda, sinó que la va destinar a pagar els deutes a Josep Feixas Gabarró, que eren 1.200 pessetes del préstec de 1870, més 500 pessetes d'un pagaré que li havia signat el Josep Grau el 1887. Amb les 15 unces no n'hi havia prou, però el Feixas, en un gest de generositat envers la vídua, va renunciar al què faltava. De les vinyes no en va poder treure res, perquè, segons l'inventari, estaven perdudes i els ceps morts.

Malgrat el cognom, el Bonaventura Feixas no tenia cap parentesc amb l'amo del mas Feixes. Era nascut a Castelltallat i el maig de 1889 va fer capítols matrimonials amb Madrona Soldevila Biosca, filla de Francesc Soldevila Pubill, de cal Xisquet de la Font de Fonollosa.

El Bonaventura es guanyava la vida com a traginer i el 6 de juny de 1891 es va revendre la casa a Josep Trullàs Padrós, el rector de Camps, pel preu de 18 unces, equivalents a 1.400 pessetes de plata. No era la primera operació immobiliària del rector, que era una persona molt emprenedora i negociant.

El rector va marxar de Camps el 1900 i aquell mateix any trobem vivint a cal Vicenç a Joan Llobet Grané. Aquest era de cal Tomasó de Fonollosa i el seu pare era nebot del Vicenç Llobet que havia construït la casa. Així doncs, era la segona persona vinguda de cal Tomasó de Fonollosa que colonitzava la casa de Camps. Mentrestant a cal Tomasó de Fonollosa s'hi estava la seva mare i el seu germà gran Josep Llobet Grané, però aquest va morir solter als 26 anys i llavors el Joan va acollir la mare a casa seva i la va cuidar fins que va morir el 1919. Es diu que els Llobet van comprar cal Vicenç amb els diners estalviats per Dolors Llobet, la germana del Joan, treballant a la colònia Cavaller de Callús.

Mentrestant, cal Tomasó de Fonollosa estava caient a trossos i el 1911 se la van vendre a l'amo Cerarols, el qual poc després va traspassar les ruïnes a cal Revinxela. Al Joan Llobet li deien el Tomasó i cal Vicenç va canviar de nom i va passar a dir-se **cal Tomasó**.
Joan Llobet es va casar amb Magdalena Oller Centellas d'Aguilar i el matrimoni no va tenir fills. D'aquesta parella se'n conten algunes històries, no forçosament verídiques. Diuen que l'home enraonava sol i que molts dies a la tarda solia asseure's a prop de la Font del Cinto i comptava una i altra vegada les monedes d'una bossa. El veien des de cal Revinxela i comentaven "ai si el veu el Vergés, que les hi robarà". El Vergés era el mot del Joan Pelfort, un individu que tenia força mala fama. Segons una altra font, les monedes que guardava el Tomasó en un tupí van servir per pagar la fiança de la mestressa de la Vall, que va estar tancada a la presó al final de la guerra. Es veu que el Tomasó havia treballat de pastor a la Vall i els tenia estima. Alguns recorden que a cal Tomasó tenien un ruc que s'anomenava "la Tomasona", amb el qual traginaven la llenya.
A la vellesa van deixar la casa i van ser acollits a cal Mestrill de Sant Mateu, a casa d'una germana de la Magdalena. Això deuria passar poc abans de 1952, quan van ser donats de baixa de la llista del racionament. A cal Mestrill el Joan guardava "un escabot de cabres" (no surt al diccionari, però segons el Marcelino de cal Jan Boixeda, un "escabot" són 4 o 5 cabres). En morir-se, van deixar la casa en herència als parents, però llavors aquesta ja havia caigut.
Joan Pintó de cal Fadrí del Cinto els va comprar cap el 1955 la pedra i les teules, que va utilitzar per aixecar un cobert a casa seva. Al setial de la casa només hi va quedar un munt de runa. El 1977 Jaume Soler Gras va comprar cal Jaumet, la casa veïna, i el pati de cal Tomasó. Aleshores va escurar la runa fins arribar al cingle de pedra. Actualment es poden observar algunes marques a la roca, allà on s'hi encastaven les bigues, un tros de pilar i algunes parets. És tot el que resta de cal Vicenç.

LES TOMBES DE CAMPS

Reben aquest nom un conjunt de tres tombes excavades a la pedra que es troben al costat d'un antic camí ramader que passava per la Caseta i pujava a Castelltallat. A un centenar de metres s'hi troba l'actual camí de Camps a Sant Andreu i, a igual distància, o un xic més, hi ha el lloc on se suposa que hi havia hagut l'ermita de Sant Esteve.

Arxiu Villegas (1936)

Tomba A

Les sepultures de l'alta edat mitjana

Entre els segles VI i XI es va practicar un tipus de sepultura excavada en llocs on un aflorament de roca queda al descobert. També trobem sepultures excavades en aquelles roques aïllades que de vegades es troben al mig d'un camp, producte de l'esllavissament ocorregut fa milers d'anys d'un cingle de més amunt.

Les tombes excavades a la roca algunes vegades es troben isolades, però el més normal és de trobar-les agrupades en conjunts i situades vora una església, és a dir, en una zona sagrada. Tenen una orientació precisa, el cap del difunt a ponent i els peus a llevant. La disposició dels cadàvers s'explica amb la simbologia de les diverses religions i la direcció marca el camí que ha de fer l'ànima que abandona el cos del difunt. Així per exemple, els musulmans són enterrats ajaguts sobre el costat dret i amb la cara dirigida a la Meca. En els enterraments cristians medievals els peus estan a l'est, en direcció a Jerusalem, per aixecar-se el dia de la resurrecció i caminar a l'encontre de Crist. Aquest ritus funerari es va mantenir molts segles i encara al segle XIX trobem els cossos enterrats d'aquesta manera, tal com van comprovar els arqueòlegs que recentment han excavat el cementiri de Camps.

Les tombes excavades a la roca solen tenir una profunditat de 30 a 40 cm. i tenen formes diferents segons el període. Les més antigues són rectangulars o trapezoïdals, mentre que entre els segles VII i IX són ovoides o arrodonides (de banyera) i entre els IX i XI de forma antropomorfa, és a dir, prenen la forma i la mida de la persona que hi és enterrada, especialment marcant la forma del cap. De tota manera hi ha disparitat d'opinió entre els experts sobre aquesta cronologia. En general és difícil efectuar una datació correcta, perquè la majoria de tombes han estat violades i buidades dels materials arqueològics (ossos i objectes funeraris) que permetrien estudiar-ne l'antiguitat.

El fet que no hi hagi gaires tombes en una necròpolis porta a pensar que no eren una forma generalitzada d'enterrar la gent, sinó que estava reservada a persones d'una certa significació social. La feina d'excavar la roca amb eines rudimentàries per sebollir-hi un cos era prou carregosa i és evident que només ho podia assumir una persona que gaudís d'una fortuna o un càrrec especial.

Les tombes de Camps

Són conegudes des de temps immemorial, però els primers que hi van donar importància van ser uns excursionistes del Centre Excursionista de la Comarca del Bages, que les van visitar el maig de 1936 en el decurs d'una caminada per la zona. L'octubre de 1942 hi van tornar i Brunet, un de la colla, va tirar les fotos que il·lustren aquest article.

En el butlletí del Centre Excursionista Montserrat de juliol-agost de 1980 Josep Maria Claret hi va dedicar una breu ressenya i en el número 5 de la revista Dovella (1982) Antoni Daura i Joan Galobart les van descriure i catalogar en un article sobre les tombes medievals del Bages. Aquest estudi ha estat la principal referència per redactar el present article.

Arxiu Villegas (1936)

Tomba B

Dues de les tombes es troben excavades en una superfície horitzontal, mentre que la tercera es troba en un bloc de pedra que s'ha desprès, quedant en una posició molt inclinada. La roca està bastant erosionada per les inclemències del temps i les vores de les tombes estan desgastades.

Segons Daura i Galobart, la tomba número 1 és de tipus antropomorfa de planta asimètrica, amb una sola espatlla, i les números 2 i 3 del tipus de banyera, però s'aprecia una evolució cap a les antropomòrfiques, ja que són bastant estretes i amb els extrems arrodonits. Les mides de les tres tombes són:

Nº	tipus	llargada	Amplada (m)			Profunditat (m)		
		(m)	cap	mig	peus	cap	mig	peus
1	antropomorfa	1,81	0,30	0,40	0,20	0,25	0,25	0,25
2	banyera	1,80	0,25	0,40	0,22	0,25	0,25	0,25
3	banyera	1,90	0,40	0,37	0,25	0,21	0,16	0,26

Al costat de la tomba número 1 hi ha un forat circular de 45 cm d'amplada i 40 de fondària, que es creu relacionat amb els enterraments. Al costat de les tres tombes hi ha una barraca de vinya, que, evidentment, no té res a veure amb el conjunt funerari.

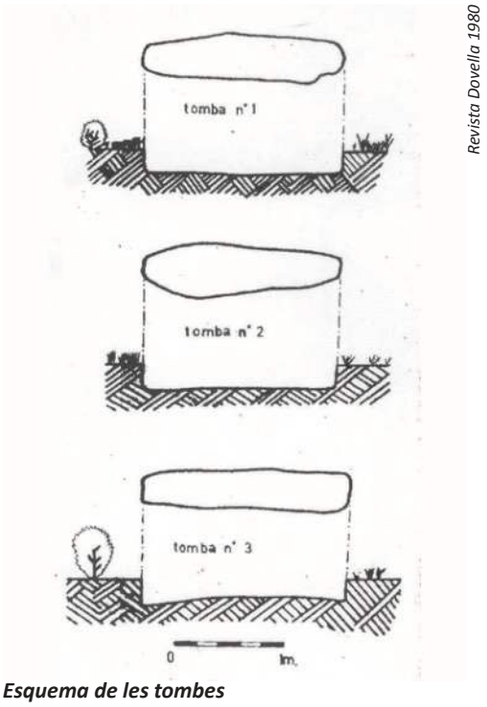

Revista Dovella 1980

Esquema de les tombes

La tomba del mas Feixes

Al mig d'unes terres de conreu, a la part de tramuntana de la masia Feixes, hi ha una gran mola de pedra acabada en una superfície plana. A la pedra hi ha gravada una creueta per indicar el termenal amb les terres que havien estat de la Casa Nova. A un parell de passes de la creueta hi ha excavada una tomba de forma rectangular. Mesura 1,73 metres de llarg, 0,50 d'ample als dos extrems, 0,57 al mig i una profunditat màxima de 0,33 metres. Es troba força erosionada, sobretot al cantó del sud, que gairebé està al mateix nivell que la roca circumdant. Francesc Villegas la va visitar i fotografiar el 1988.

Tomba Feixes

De tombes similars a les de Camps n'hi ha moltíssimes escampades per tota la geografia catalana, essent les més famoses les del castell d'Olèrdola. Al Bages n'hi ha un bon nombre i les més properes a nosaltres són la tomba del Grauet de Fals, la sepultura de banyera que hi ha a prop de l'església de Santa Maria de Maçana o del Grauet d'Aguilar, la necròpolis de la quadra de les Coromines, amb dos conjunts de cinc i deu tombes, les que es troben prop de Sant Pere del Mont i el mas Palomes (Castellfollit) i aquelles que hi ha a tocar l'església parroquial de Sant Mateu.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 37 Maig 2017

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS SOLER (1ª PART)

Els Biadiu

Al segle XVII van arribar a Camps el primers Biadiu, una nissaga que va posseir el mas Soler fins a finals del segle XIX, quan es va arruïnar i se'l va haver de vendre. Normalment el nom és escrit amb be alta, però a la darrera centúria en ocasions els escrivents ho feien amb ve baixa, i per aquest motiu algunes branques familiars separades del tronc principal s'escriuen així. Nosaltres hem optat per la forma majoritària.

El primer Biadiu va ser el Jaume, nom que van posar també al seu nét i al seu besnét. La repetició de noms de pila sempre complica l'estudi d'una genealogia. Així, per exemple, no podem saber quin d'ells és el Jaume Biadiu que figura gravat en un fragment d'una de les làpides que formen part del paviment de l'entrada de l'església de Camps, i que originalment formava part de la tomba familiar que era a l'interior del temple.

Masia Soler

La primera notícia de l'estada de Jaume Biadiu a Camps és del 12 de març de 1662. Joan Casellas i el seu fill Jaume tenien un deute important amb Josep Soldevila de Castelltallat ,i per tal de satisfer-lo, van vendre a gràcia al Biadiu el seu mas Soler de Font Calçada pel preu de 578 lliures, sense comptar les 35'5 que es va embutxacar el paborde de Caselles pel mig terç de la venda. Els venedors van posar les següents condicions al comprador:

> (...) vos donam facultat de planatr vinya, la que vos voldreu, pagant vos dos diners per quiscun cap que sera viu. Us donam facultat de fer obras en dita casa, tant voluntarias com necessarias, fins a cent lliuras. Vos donama facultat de fer vint y sinch arbres de oliveras y no mes, pagant vos per quiscun arbra sera viu setse sous, y al temps de la quitacio vos hajau de pagar lo que haureu plantat y las obras haureu fetas fins a dites cent lliuras, amostrant ho ab apochas o albarans dels mestres de casas y fusters ...

El maig de 1664 el Caselles tornava a estar amb l'aigua al coll i va empenyorar al Biadiu un tros més de terra, una peça de 6 jornals pertanyent al mas Om, un dels masos rònecs ajuntat al Soler. Les 50 lliures pagades pel Biadiu van anar directament als creditors. El 1667 nous deutes van forçar una nova venda, 30 jornals del mas Om a canvi de 193 lliures en efectiu. Posteriorment, els successors del Caselles farien addicions als empenyoraments.

El 1667 el Caselles va arrendar al Jaume Biadiu les pastures del mas durant quatre anys, al preu de 12 lliures i mitja per any. És una de les proves que el possessor del Soler tenia bestiar. Entre 1668 i 1673 va pagar 100 lliures per les herbes del mas Coma, el 1680 va comprar per 30 lliures les herbes del mas Feixes i el 1684 les del mas Bertrans de Castelltallat per 150 lliures. El 1684 va fer un tracte amb l'amo de Bacardit de les Olles, li va deixar per cuidar un ramat de 91 ovelles, i van quedar que un terç del benefici seria pel Biadiu i dos terços pel Bacardit.

Segons consta en un dels seus capítols, Jaume Biadiu (I) va néixer a Castelladral, però en tenim dubtes, perquè

Foto Sabina

Tines

no figura inscrit en el llibre de baptismes de la dita parròquia, que s'ha conservat. Segons la mateixa font, els seus pares eren Joan i Eleonor.
El Jaume va estar casat primer amb una dona de qui només sabem que es deia Joana. Li va donar l'hereu Pere i dues noies, la Francesca i la Estàsia. La primera es va casar el 1672 amb Francesc Rabassola, del carrer Nou de Fonollosa, i la segona el 1680 amb Magí Oller del mas Querol. La una va rebre 120 lliures de dot i l'altre 300. La diferència es deguda a la diferent categoria de les cases on van entrar de joves.
El 22 de maig de 1670 el vidu Jaume va pactar matrimoni amb Marina, una filla de la casa de les Marcetes de Viladordis i vídua de Francesc Escayola de Talamanca. Pere Casajoana, el germà de la Marina, li va transferir les 250 lliures del dot del primer marit. Amb la Marina el Jaume va tenir dos xicots, el Josep i l'Isidre. El Josep es va casar el 1698 amb Teresa, filla de Pere Grau Santpere, mentre que el seu germà Isidre es va quedar solter i va estar molts anys de servent al convent de les monges de Santa Clara de Manresa.
El 1679 la Marina i la seva germana van reclamar al seu oncle Joan Gras, amo del mas Closa de Cerarols de Súria, el dot de llur mare. L'oncle es va avenir a donar 75 lliures a cadascuna en una concòrdia encapçalada així:

> (...) y com sobre asso se esperes pledejar, en lo que sols ocasionaria molts gastos, debats y malas voluntats en personas tan coniuntas en parentiu, lo que volent evitar y viurer ab tota pau y quietut, per so, ab intervencio de algunas ben intensionadas personas, han vingut aquellas a la concordia y avinentesa seguent ...

Admirable l'esperit pactista dels ancestres, que preferien un mal acord a un bona sentència judicial.

El Jaume també va enterrar la segona dona i el 19 de març de 1685 va fer un contracte matrimonial amb Caterina Vall. Era de la Vall de Fonollosa, abans havia estat casada amb Francesc Mussons d'Òdena i era la mare de la seva nora Margarida.
El Jaume ja era vell i no va tenir fills amb la tercera dona. Va fer testament el 7 de novembre de 1688 i va morir pocs dies després. Va deixar 40 lliures per fundar un aniversari de dues misses perpètues per la seva ànima i un altre de 75 lliures per a 12 misses.

L'inventari del Soler
El 28 de desembre de 1689 la vídua, per garantir els seus drets, va encarregar al notari Dalmau l'inventari del mas Soler. Comença:

> En la Entrada. Primo un bogador de pedra gran. Item uns arganells.Item un samaler. En una Cambra baix de dita Casa. Primo un llit de Camp ab Marfega. Item dos o tres Cantirs per posar oli. Item una taula petita de pi. En la Estable Primo quatre matxos ço es dos de traball y los altres dos de un any. Item un bast bo. Item dos albardas. Item dos sogas y dos singlas (...)

L'inventari ocupa algunes planes i, a més dels tres espais citats, s'hi relacionen les coses que es trobaven en la resta d'estances de la casa que eren el pastador, el celler, el corral, la sala, la cuina, tres dormitoris i la golfa. Del contingut només en destacarem els animals, les joies i alguna cosa curiosa.
Una mula, un porc gros, 38 ovelles, 3 moltons, 25 gallines, un gall, i 7 cases d'abelles. Nou anells de or, quatre d'ells amb pedres encastades de diversos colors, dues arracades d'or, setze culleres, uns agnus dei amb cadeneta, un clauer i un aguller, tot de plata. Un "sombrero" nou, unes calces de "panyo", una capa de pastor, tres armes llargues, un flascó de "ginjolo", un bressol, disset llençols d'estopa, i sis dotzenes de rams de bri filat.

Foto Sabina
Pica de pedra

Pere Biadiu no va tenir ocasió d'exercir d'hereu, ja que va morir abans que el seu pare. El Pere va formalitzar els capítols el 26 de novembre de 1680 amb Margarida, filla del difunt Francesc Mussons, del mas Puig Bufer d'Òdena, i de Caterina. El pare el va nomenar hereu i va acceptar l'oferta de dot de 300 lliures que va fer el cunyat Bernat Mussons. El Pere i la Margarida van tenir un nen i una nena, batejats amb els noms de Jaume i Caterina, però llavors el Pere va morir en plena joventut.
El govern de l'heretat i la cura dels nens va quedar a càrrec dels tutors que va nomenar el paborde, que van ser els oncles Josep i Isidre Biadiu. La mare es va cuidar un temps de la canalla, però el 1692 va marxar del Soler per casar-se amb Domingo Serra, l'amo del mas Serra de Fals, a qui Bernat Mussons va transferir les 300 lliures

del dot. Uns anys més tard, la Caterina, la filla de la Margarida i el Pere Biadiu, va anar a reunir-se amb sa mare al mas Serra, en casar-se amb Josep Serra, el fill del seu padrastre. La convivència de les dues parelles, formades pels pares i els fills respectius, va durar fins que el vell Domingo Serra va morir i llavors la Margarida va deixar el mas Serra i el 1701 va casar-se en terceres núpcies amb Pere Galí del mas Boixeda.

Jaume Biadiu (II)

El 1704 Jaume Biadiu havia assolit la majoria d'edat i es va procedir a la liquidació de comptes dels anys que els tutors havien administrat la propietat. L'oncle Josep Biadiu havia apuntat en una llibreteta, amb cobertes de pergamí, les entrades i sortides, tant de les collites i bestiar com de les càrregues i contribucions de la casa. Segons la llibreta, els ingressos havien estat de 6.875 lliures, 11 sous i 8 diners i les despeses de 6.236 lliures, 15 sous i 6 diners. Però hi havia altres conceptes no comptabilitzats, bestiar de llana donat a parts i algunes factures que havia pagat la Caterina, la vella mestressa. Després de càlculs molt complicats, el jove hereu va acceptar la liquidació dels tutors, que va consistir en 70 quarteres de gra i un ramat de 50 caps.

Foto Sabina

Façana

El 9 de juny de 1705 Jaume Biadiu va fer capítols amb Elisabet, filla de Joan Closa de Fonollosa. El germà, Agustí Closa, va oferir un dot de 100 lliures, dos vestits bons i molta altra roba.

Dels fills engendrats pel Jaume i l'Elisabet en coneixem vuit, sis nois i dues noies. El primer, el Jaume, va ser el proper hereu. El Joan es va casar el 1740 amb Rosa Dalmau Serra de Rajadell. El Josep es va instal·lar de jove a Monistrolet i el 1746 es va unir amb Maria Prat Alegre. L'Isidre es va casar el 1751 amb Maria, filla de Magí Morera, l'amo de la Morera de Fonollosa, i va acabar sent masover del Casalot. Però molt abans, el 1746, el pare li va vendre a gràcia per 50 lliures:

> ... tota aquella cambra del cap de la sala, immediata a la ximinea, de la casa que tinch y possehesch en dit terme de Camps, dit lo mas Soler. Item tot aquell hort dit lo hort nou, de tinguda de un corta de sembradura de canem, poch mes o menos, que tinch y possehesch dins dit mas Soler (...) ab pacte que lo dit venedor no puga privarvos a vos dit comprador lo trasteix de la casa, ni lo us del forn y foch, de manera que pugau usarne aixis com jo mateix y gastar la llenya haureu menester...

Una altra condició que el pare va imposar al fill era que

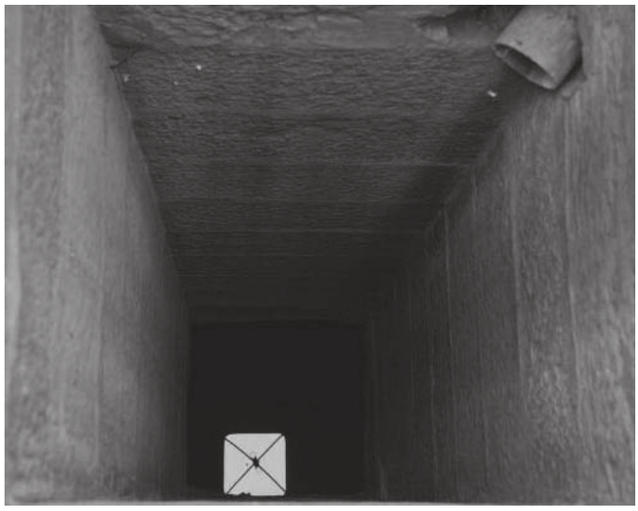

Foto Sabina

Interior de la cisterna

aquest li havia de fer vuit jornals, els dies que el pare volgués, i que aquells dies li faria la despesa.

Els drets sobre aquesta cambra els va tenir fins el 1785.

El Domingo es va dedicar a l'ofici de mestre de cases i va quedar solter. Com solien fer els paletes d'aquell temps, anava d'una casa a l'altra, allà on hi havia feina. Se sap que va construir cal Trenca de Fonollosa i que va treballar alguns mesos per Pere Serra de Claret en la reforma d'una casa anomenada la Masia o mas Fiumera. Treballava al mas Serra de Fals quan va fer testament i segurament morí el 1780. Va deixar els béns al nebot Cristòfol. Un altre xicot, el Pere, es va casar amb Teresa, filla de Josep Selvas de Castelltallat.

Referent a les noies, tenim que la Maria Anna es va casar el 1741 amb Francesc Selva de Castelltallat i la Rosa, ho va fer el 1752 amb Josep Vila, un sastre que s'estava al terme de Vallformosa.

En aquesta etapa de la història del Soler el nom tradicional s'alterna amb el de **mas Biadiu**, però el canvi de nom no va quallar.

La primera actuació pública de Jaume Biadiu (II) va tenir lloc el 1705, quan els caps de casa de Camps convocats pel batlle li van donar poders. El 1708 va rebre dels amos de Clarena 50 lliures per les parts de les collites que tenia en penyora. El 1710 l'amo del mas Feixes li va donar 50 lliures per recuperar les herbes i 12 lliures que s'havia gastat en obres als corrals. El 1711 va rebre 55 lliures per recuperar les herbes del mas Escuder d'Aguilar que els Biadiu tenien des de 1685. El 1721 li va caldre crear un censal de 33 lliures a Pere Fontanet, àlies Rabassola, de Sant Mateu, per poder pagar la contribució real del cadastre. El 1724 va crear un violari de 42 lliures de capital i 6 de pensió, a nom d'una monja del monestir de Santa Clara de Manresa. El 1730 va empenyorar a Pere Pradell de Fals una vuitena part de les collites del mas Soler per 160 lliures al comptat. El 1735 va avalar a Valentí Grau de Fals, que havia comprat a crèdit 20 dotzenes de mocadors de seda valorats en 150 lliures.

El desembre de 1756 un notari va pujar al Soler per prendre declaració al Jaume Biadiu. Aquest no havia pogut desplaçar-se personalment a la cúria ducal de Cardona, perquè tenia 71 anys i es trobava xacrós, segons va dir. El tema era un desacord entre els amos dels

masos Serra i Montconill de Fals a causa d'un censal i el Jaume va jurar la seva versió dels fets davant dels evangelis en presència del notari.
Aquesta va ser una de les darreres actuacions del Jaume Biadiu (II). El novembre de 1757 encara era viu, però posteriorment a aquest data només surt el seu fill Jaume Biadiu (III).

El següent hereu del Soler era llavors casat i afillat. La seva dona era Ramona Subirana Salipota, de Súria, i havien fet capítols a cal notari Ballester de Calaf, però no en sabem els detalls, perquè l'arxiu s'ha perdut.
Ens consten quatre descendents d'aquest matrimoni, l'hereu Cristòfol, l'Isidre, la Teresa i la Francesca. L'Isidre va unir-se el 1785 amb Rosa, filla de Sadurní Baraldés de Callús i va construir una casa a la zona de la Vall del Bosc de Fals que va ser coneguda amb el seu nom, ca l'Isidró. La Teresa va emparentar el 1768 amb Jaume Bacardit de Llomàs i la seva germana Francesca el 1775 amb Isidre Prat de Grevalosa.
A aquestes noces ja no hi va poder assistir el pare, perquè aquest ja era mort. No es pot precisar la data de defunció, però va ser abans de 1770, perquè en aquesta data es va presentar el nou paborde de Caselles i qui va fer el jurament de fidelitat va ser el seu fill Cristòfol Biadiu.

CAL SEBASTIÀ

Sebastià Pintó Graell era un paleta de Castellfollit de Riubregós que va fer cap a Fonollosa, poc abans o després que el seu germà Manuel tingués la mateixa pensada. Els dos es van casar amb noies locals, el Manuel amb la pubilla de cal Pentiner i el Sebastià amb una noia de cal Jan Torres.
El 3 d'octubre de 1869 Josep de Planell, l'amo del mas Caselles, li va establir una peça de terra de 3 quarteres d'extensió per plantar vinya. Una de les clàusules del contracte era que *"podrá aprovechar tres cuartas de terreno que hay amojonado, contiguo al que se establece, y construir en él una casa con lagar y hera de trillar"*. Tot seguit ell mateix es va fer la casa, que va ser anomenada, lògicament, **cal Pintó** o cal Sebastià.
S'ha transmès oralment en el si de la família que el primer Pintó, a més de fer la seva pròpia casa, va construir les altres quatre del raval. Cal Sebastià té el portal orientat al sud i cadascuna de les altres cases el té orientat en una direcció diferent.
La casa estava fonamentada sobre la codina, com gairebé totes, perquè els propietaris no volien perdre ni un pam de terra conreable. Era de planta quadrada i els baixos estaven configurats en dues voltes semicirculars orientades de través respecte la porta. És força inusual, perquè la majoria de cases del país tenen el portal en un extrem de la volta. Potser era l'estil constructiu de Castellfollit del Boix. L'espai de més al fons era el celler i hi tenia sortida la tina adossada a la casa

Col.lecció Sebastià

Base de la premsa del vi

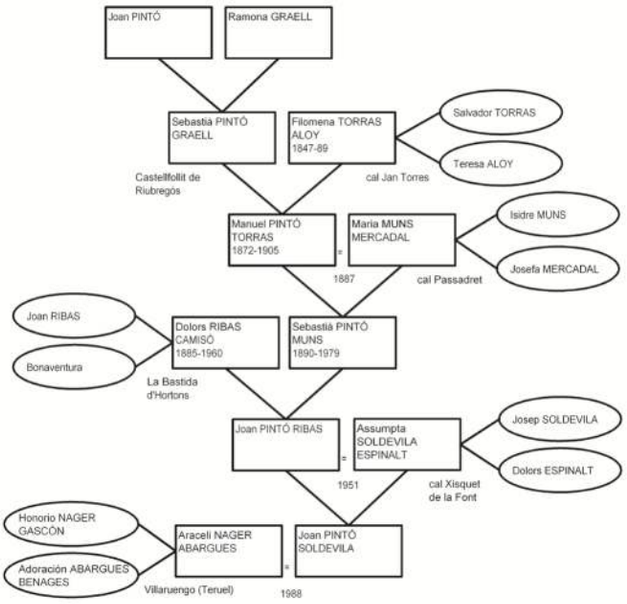

per la banda de tramuntana. A l'espai de l'entrada hi havia la quadra. Al fons, a mà esquerra, pujava l'escala per accedir a la primera planta, on hi havia la cuina i les habitacions. La segona planta donava directament sota les teules i servia de golfes. La casa actual conserva l'estructura dels baixos, però la resta és molt diferent per les obres que s'hi han fet i després detallarem.

Un cop resolt el problema de la vivenda, el Sebastià es va poder casar i fundar una família. Amb la seva muller Filomena Torras Aloy van tenir el Manuel, l'Agustí, l'Antònia, l'Àngela i el Joan, més un parell que es van quedar pel camí a la infantesa. El Manuel es va quedar a casa, l'Antònia es va casar amb Llorenç Torrents, un teixidor de Barcelona, l'Agustí ho va fer amb Teresa Ferrer Puig, també de Barcelona. El Joan Pintó Torras es va casar el 1902 amb Margarida Vila Bastardas i va anar a viure amb els sogres a cal Bon Joan. Va fer una aportació a la casa de 30 pessetes que li havia donat el pare per casar-se en satisfacció de la legítima.
El febrer de 1891 Sebastià Pintó va manllevar a Vicenç Riera d'Òdena 500 pessetes a l'interès del 7% anual. En garantia va hipotecar la casa que havia construït, que tenia una planta de 40 per 40 pams i constava de

baixos, primer pis i golfes, una tina i un paller. El préstec el va tornar l'abril de 1904.

Al Sebastià Pintó se li va morir la dona el maig de 1889, quan comptava només 42 anys. El 2 de març de 1895 el Sebastià va fer testament a la rectoria de Camps. Va fer hereu al Manuel, va deixar a la filla gran Antònia 8 duros i als altres 6 duros. En aquell moment tots eren solters menys el Manuel. El 29 de març de 1909 el Sebastià es va posar greument malalt i van avisar al rector per donar-li els sagraments i prendre-li el definitiu testament. Llavors el seu fill gran ja era mort, així que va deixar l'usdefruit a la jove i va fer hereu al nét Sebastià Pintó Muns.

Arxiu Sebastià

La casa abans de les reformes (c. 1990)

Manuel Pintó Torras va ser paleta com el pare i el 26 d'abril de 1887 va contraure matrimoni amb Maria Muns Mercadal, de cal Passadret. Van tenir una nombrosa fillada, composta per Sebastià, Francesc, Roser, Florència, Joan, Trinitat, Llorenç i Esteve. Com que la Maria era valenta i tenia llet per donar i vendre, en una ocasió va acceptar fer de dida a una criatura de la maternitat de Barcelona, a qui va alletar juntament amb la seva. Dissortadament, el nen no se'n va sortir i va ser enterrat al cementiri de Camps.
Manuel Pintó va tenir una vida ben curta, ja que va traspassar el 12 d'octubre de 1905, a l'edat de 33 anys. A casa hi van quedar el seu pare ancià, la vídua i els vuit fills, el major dels quals encara era adolescent. Per més desgràcia, al caps d'uns mesos van haver de lamentar la mort del Francesc a l'edat de 14 anys.
Després de criar els fills i veure com molts s'espavilaven pel seu compte i anaven marxant de casa, la Maria Muns Mercadal va casar-se el 1922 amb el vidu Mateu Morera Pubill, l'amo de cal Fadrí del Cinto. Es va endur amb ella el fill Joan Pintó Muns, qui va ser adoptat pel Mateu i va esdevenir hereu de la casa.

L'hereu Sebastià Pintó Muns, nascut el 1890, va aparellar-se amb Dolors Ribas Camisó, una noia forastera, ja que era natural de de la Bastida d'Hortons, un llogarret adossat a la serra del Cadí, a la comarca de l'Alt Urgell. El matrimoni va donar tres fruits, la Maria (1917), l'hereu Joan (1921) i la Roser (1924).
Eren molt pobres i per estalviar-se d'alimentar una boca més van donar la Maria en adopció a un matrimoni sense fills. Eren Andreu Masip i la seva tercera dona Rossenda Camprubí, que vivien en una casa al Poal de Manresa dita ca l'Andreu. La Maria es va casar el 1940 amb el pagès Toni Oliveras, natural de Castellfollit. Els pares adoptius la van fer hereva i actualment a ca l'Andreu hi ha els seus descendents. La Roser es va casar amb Isidre Grau de Sant Fruitós, un pagès de cal Grau, una casa al mig del poble.
El 26 d'octubre de 1935 Sebastià Pintó va comprar a l'amo del mas Coma una peça de tres quarteres al costat del camí de Clarena. En va pagar 500 pessetes. Aquest propi ara no pertany a cal Sebastià, perquè fa uns anys l'actual propietari se'l va vendre a cal Sambleia.

Joan Pintó era de la lleva del "biberó" i va combatre a la batalla de l'Ebre i quan va veure la cosa perduda va decidir desertar. Ell i dos companys més del poble van travessar el riu nedant i van tornar caminant fins a Camps. Van trigar cinc dies i per no perdre's van seguir una línia elèctrica. Llavors es van emboscar esperant el final de la guerra.
El 25 d'octubre de 1951 Joan Pintó es va casar amb Assumpció Soldevila Espinalt, de cal Xisquet de la Font de Fonollosa, i la parella va engendrar el Josep, la Dolors, el Gonçal i el Joan.
Els grans es van casar i van marxar de casa. El Josep va anar a cal Gaietano del Raval de la Creu de Fals en casar-se amb Maria Morros, la Dolors es va casar amb Miquel Garcia-Uceda Moreno-Arrones, i el Gonçal amb Immaculada Puigdellívol. A casa cuidant els pares s'hi va quedar el petit Joan Pintó Soldevila. El 1988 es va casar amb Araceli Nager, que és d'un poblet de la província de Terol. Els seus pares eren Honorio Nager Gascón, de Villaruengo, i Adoración Abargues Benages, de Villahermosa del Rio, província de Castellò. Tenen un fill, l'Ivan.

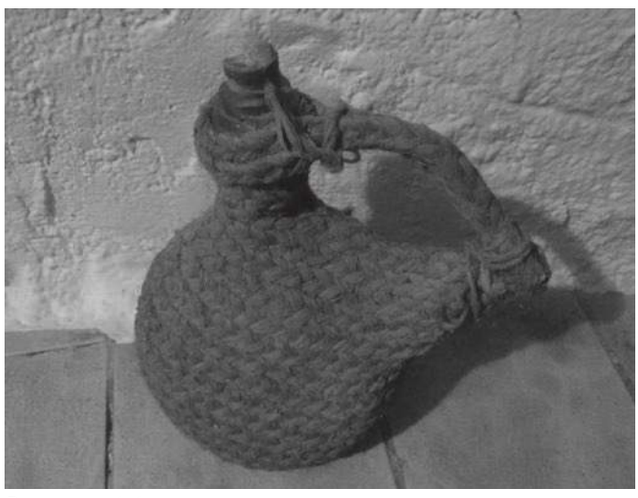

Col.lecció Sebastià

Porro espartat

La casa primitiva era molt simple i Joan Pintó Ribas, que era paleta, va afegir un cos a la casa per la part del darrera, però les grans transformacions van tenir lloc cap a l'any 1990, quan el seu fill Joan Pintó i Araceli Nager van fer fer la teulada nova, el sostre del primer pis, alçar i obrar les golfes i moltes més obres a l'interior i l'exterior de la casa. El terreny que envoltava la casa es limitava a una petita era i, per tal de guanyar espai per construir la piscina i el garatge, cap el 1998 van comprar uns trossos més a l'amo de Caselles.

EL CASALOT DEL RECTOR

Dels innumerables rectors que hi hagut a Camps al llarg de la història n'hi va haver un de ben interessant, perquè al costat de la seva tasca pastoral va mostrar un esperit empresarial poc comú en un sacerdot de poble.
No som experts en finances, però tenim la impressió que els negocis del rector no eren gaire profitosos. De vegades venia una finca a un preu inferior al que n'havia pagat. En altres casos, les càrregues financeres es menjaven el possible benefici. Potser se'ns escapa alguna cosa i l'activitat empresarial del mossèn, en algun moment gairebé frenètica, tenia una finalitat que anava més enllà de buscar el benefici econòmic.

Biografia
Mossèn Josep Trullàs Padrós, fill de Francesc d'Assís i Caterina, va néixer al lloc de la Tarumba, al terme municipal de Viladecavalls del Vallés, que no cal confondre amb el nostre Viladecavalls, una parròquia situada entre Navarcles i Calders. La primera notícia seva és de 1870, quan estava de capellà a Castellgalí. Llavors comptava 33 anys, així que deuria nàixer, més o menys, el 1837.
Va arribar per fer-se càrrec de la rectoria de Camps el 1877. Mentre va ser a Camps va fer tres testaments. El primer el 16 de maig de 1889, fent hereva a Rosa Pelfort, la vídua de Pau Llobet, una dona que segurament el cuidava o li feia de majordoma. Pau Llobet era fill de cal Tomasó de Fonollosa i va construir una casa al raval de Borredà, però en terme de Castelltallat, dita cal Pau. El 29 del mateix mes el rector Trullàs va fer un segon testament, ratificant l'herència a la Rosa, *"pels bons sacrificis que té rebuts d'ella"*. En cas de substitució va designar a Pau Planas Vila, el seu germà Ramon i les germanes Esperança i Maria, tots fills d'Andreu Planas i Antònia, habitants en la casa de Pau Llobet. Aquests Planes van heretar cal Pau i els seus descendents serien els masovers de cal Coma de Camps fins el 1984.
El tercer testament està datat el 2 d'octubre de 1894. No especifica el destinatari dels seus béns, sinó que es limita a nomenar marmessor o executor al capellà que el succeeixi i el remet a una nota manuscrita que deixarà a la rectoria.
No sabem on ni quan va morir mossèn Trullàs. Només sabem que el 1900 ja no era rector de Camps i el seu lloc l'ocupava el regent Martí Falguera.

Les monges de l'Ensenyança
Mossèn Trullàs era dels que creien que les noies havien de rebre una educació cristiana, que, a part d'allunyarles del pecat, els donés una formació cultural i pràctica per a la seva futura condició de mullers i mares. Per assolir aquest objectiu va tenir contactes amb una orde de monges de Vic, les Germanes Terciàries Dominiques, que ja tenien escoles en diverses ciutats. Per seduirles a venir a aquest racó de món calia un local adient. Com que a Camps no se'n va sortir, el 15 de setembre de 1885 mossèn Trullàs va comprar per 4.000 pessetes dues cases juntes a Fonollosa, cal Metge i la Caseta. No va realitzar aquest operació immobiliària en qualitat de rector sinó com a particular. Com que no tenia els diners va manllevar 1.000 duros a Mònica Pubill Miquel, la pubilla de cal Francisquet, amb un interès anual del 6% i la garantia de la mateixa finca. El setembre de 1888 el rector va tornar els diners del préstec.
Un cop adquirit l'edifici, l'u de juliol de 1886 va vendre cal Metge a quatre monges Terciàries de Vic i Manresa, mestres d'instrucció primària. La casa petita la va vendre el 1896 a Joan Piqué, qui la va destinar a escola de nens. Mossèn Trullàs no va fer negoci, ans el contrari, ja que la casa gran la va vendre per 1.500 pessetes i la petita per 675 pessetes, molt menys de les 4.000 que n'havia pagat.

Negocis immobiliaris
El rector Trullàs no exercia la seva activitat empresarial en qualitat de rector, sinó com a persona laica. Eren els seus negocis privats i estaven totalment separats de l'economia de la parròquia. La primera notícia d'aquesta activitat és de 1879. En la llista de cases del poble hi consta que és el propietari d'una casa en construcció, que té una planta de 6 per 5 canes. Els afrontaments són; al nord, l'església, a l'est, el camí del costat de la casa de Joan Mercadal (Coma) i al sud i oest, el camí que bordeja la terra d'Isidre Grau (Santpere). Aquesta casa no es va completar i no estem segurs d'on era.

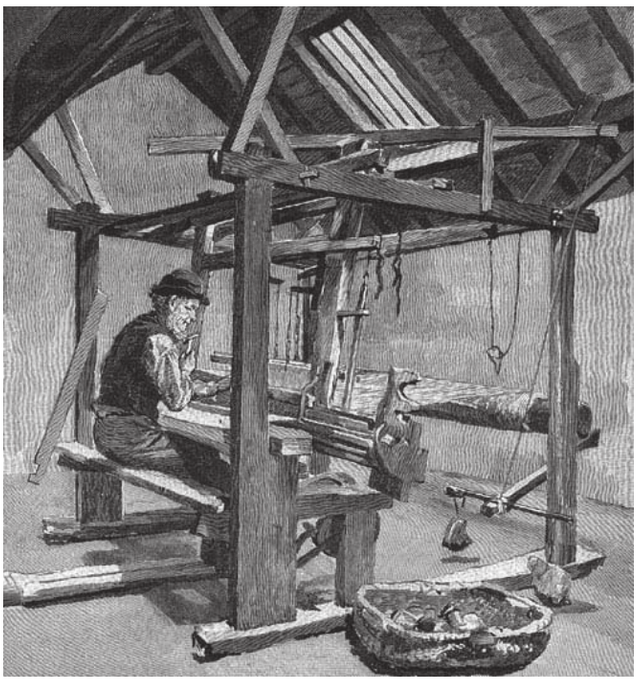

Gravat

El març de 1883 Isidre Grau Perich, el Santpere, va establir al rector una peça de 13 quarteres, sota el règim de rabassa morta i la prestació habitual del quart. No creiem que el rector tingués intenció de cavar ceps a les estones lliures, sinó que pensava llogar homes per fer la feina. D'acord amb les condicions de l'establiment, s'havia de plantar deu quarteres de vinya, però no es va fer i per això el contracte va ser anul·lat. Cap el 1888, el rector es va avenir amb l'Isidre Grau i aquest es va comprometre a vendre-li la terra . Mentre no es formalitzava la compravenda, el rector, amb el permís de paraula del Santpere, va començar a aixecar una casa i excavar dos pous.
Van fer papers el 27 d'abril de 1895 i, a més de la peça anterior, el Santpere li va vendre una altra peça de 2

quarteres situada al davant del portal de l'església i el cementiri. En aquest segon tros de terra hi havia un pou i, després de diversos canvis de mans, el 1904 va passar a ser propietat de la parròquia. Creiem que és el terreny on l'estadant actual de la rectoria hi té el seu hort-jardí i on hi ha el pou recentment restaurat. El preu de la venda de les dues peces va ser de 1.000 pessetes en plata

Pou de la rectoria

El 21 de maig de 1891 Josep Trullàs va comprar a Josep Morera Pubill la casa de cal Cinto i les seves terres per 5.000 pessetes. Van quedar que el rector pagaria el primer dia de gener, però no va aconseguir els diners i el 26 d'aquell mes la propietat va retornar al Morera. El 28 de juliol de 1892 es va repetir la venda, però llavors el preu havia baixat a 3.000 pessetes. El rector no va conservar gaire temps la propietat i el 3 d'agost de 1893 se la va vendre a Esteve Muns Mercadal, de cal Passadret, per 3.000 pessetes.
Les ganes de comprar de mossèn Trullàs no s'apaivagaven i, entremig, el 6 de juny de 1891, va comprar a Bonaventura Feixa la casa de cal Vicenç, al barri de les Barraques de Camps, per 18 unces d'or, equivalents a 1.400 pessetes de plata.
L' 11 d'abril de 1891 va comprar a Josefa Mercadal Torras dues peces del mas Coma, una de 4 quarteres i una altra de 9 quarteres. A dins de cada peça hi havia una casa, cal Passadret Nou i cal Passadret Vell, respectivament. En la llista de les cases del poble de 1894 ell figura com a propietari de les tres cases esmentades. El 18 de juliol de 1893 es va gastar 1.625 pessetes comprant a Agnès Soler, una vídua de Manresa, una casa a Marganell, anomenada cal Pau Pere.
També va comprar vinyes, en concret, els drets emfitèutics. El 1891 una de 8 quarteres que pagava les parts al Soler i un altra de 7 quarteres pertanyent al mas Coma. També en posseïa una de 10 quarteres del mas Junyent. Les dues primeres vinyes se les va vendre el 1897 per 1.000 pessetes a Maria Firmat Fontanet, muller de Joan Morros, un comerciant de Manresa.

Hipoteques

El rector comprava molt, però tenia un problema de liquiditat, de "cash flow", que es diu ara. Com que no tenia capital excedent, per comprar una finca demanava un préstec amb la garantia hipotecaria d'una altra finca i així successivament. L'enginyeria financera del rector és complexa i no entrarem en el detall. Esmentarem només que va manllevar 3.000 pessetes a Genís Planas, "maquinista" d'Artés, hipotecant els dos trossos del mas Coma, que dos anys després, per tornar el préstec, se'ls va vendre a Esteve Muns, resident a Callús, i que, després de recuperar-los, al cap de quatre anys se'ls va vendre definitivament a Maria Firmat, per tal de tornar el capital i els interessos.
Un resultat semblant van tenir les finques adquirides al Santpere; a canvi de diners en efectiu el 1892 les va hipotecar a favor d'Agnès Soler i el 1895 d'Alfred Puig. Aquest Puig era procurador dels tribunals i li va deixar 2.000 pessetes amb un interès del 8% anual, un interès alt, perquè en aquella època el normal era el 5%. El 1897 Maria Illa Miravitllas va adquirir del Puig el crèdit i el març de 1900 el rector li va vendre definitivament les dues finques. El 1903 Maria Illa les va traspassar a Ignasi Grifé, l'amo del mas Feixes, i a Mateu Morera Pubill, de cal Fadrí del Cinto, a mitges. Posteriorment els dos socis es partirien les propietats i la peça de 13 quarteres, després de segregar-ne 6, va quedar pel Fadrí del Cinto, qui és l'amo actual.

A més d'hipotecar una i altra vegada els béns immobles per aconseguir efectiu, en ocasions es va veure forçat a hipotecar béns mobles. Així, el 1892 la vídua Agnès Soler li va deixar 3.925 pessetes i ell va hipotecar a nom seu, a més de les tres vinyes i les peces del Santpere, la roba i els mobles de la rectoria de Camps que eren propis.
La roba i estris que va donar en garantia eren quatre matalassos, sis llençols, dues flassades, sis tovalloles, quatre tovallons, una calaixera, un llit de fusta i dos de ferro, dos catres, setze cadires amb cul de boga, una caldera d'aram, dues olles de ferro, dues paelles, una mesura d'oli, un bagul, dues eines de cavar, cinc bótes, un rellotge de paret i una burra embastada.
També s'hi incloïen estris que tenia en les altres cases seves. A cal Cinto hi tenia dues bótes grosses de 20 càrregues i una premsa de ferro, i a cal Passadret sis telers de mà, un ordidor, una màquina de fer rodets, dues caixes per a la trama i diverses peces de cotó filat.
Aquesta relació és interessant, perquè mostra que el rector tenia interessos en el ram tèxtil. Possiblement tenia treballadors llogats que teixien tela de cotó amb els telers.

El 1897 va vendre a Joan Morros Grané, el marit de la Maria Firmat a dalt citada, el mobiliari i aixovar de la rectoria. Entre d'altres coses hi havia 25 conills, una burra, diversos llibres, una gerra d'oli de terrissa de nou quartans, quatre botes, un sac de cigrons, dotze cadires, un quadre de sant Josep i un de la Verge dels Dolors. Van fer el tracte que el Morros li donava 500 pessetes al comptat i el mossèn li llogava el mobles venuts a raó de 30 pessetes anuals.

El Casalot del Rector

Aquesta construcció és la que surt, juntament amb els dos pous, en la compravenda de 1895 entre Isidre Grau i el rector Trullàs. La peça tenia originalment 13 quarteres i estava parcialment plantada de vinya, però el 1904 se'n van segregar 4 quarteres per venda, que actualment pertanyen a cal Pelfort. El tros rebia el nom de vinya del Rector.

Feixa i pou del Casalot del Rector

El casalot no es va acabar mai de construir i ara no en queda ni rastre, però persones que l'havien vist en la seva joventut, i que serven bona memòria, ens l'han descrit amb força detall.
Es trobava en una feixa del Fadrí del Cinto, coneguda com la vinya del Casalot, a uns 20 metres de l'actual carretera de Camps. De l'obra inacabada es podien veure les quatre parets, altes fins el nivell del primer pis, una porta a cada extrem i tres finestres grans a cada paret. Les finestres, portes i cantonades de la casa estaven acabades amb pedres ben picades. El setial era més gran que una casa ordinària, ja que mesurava unes 20 passes de llarg per 5 o 6 d'ample.

Les ruïnes estaven envoltades de ceps i olivers, alguns que havien resistit la gran gelada i altres que havien rebrotat. A l'interior de l'edifici hi creixien alguns ceps silvestres i els sarments s'emparraven fins a dalt de les parets.

Quan es va obrir la carretera actual de Camps un dels promotors era el Fadrí del Cinto, propietari de la feixa i el casalot, i aquest va donar permís per utilitzar els materials per fer la carretera. Les pedres picades es van fer servir per construir el pont del torrent i els embornals, mentre que la resta de la pedra es va triturar a cops de mall per fer-ne grava pel ferm de la carretera. També es va fer servir pedra del casalot per a la construcció del cobert que hi ha a l'era de cal Fadrí del Cinto.
A la feixa hi ha dos pous no gaire fondos, excavats, segons es creu, per subministrar aigua al Casalot. Un d'ells està perdut i cobert de bardisses, però l'altre està en bon estat i és l'únic testimoni que resta del projecte del rector.

Sobre l'ús o finalitat del casalot hi ha dues opinions entre la gent de Camps. Per uns, el rector hi volia fer una fàbrica tèxtil per donar feina a la gent del poble. Per altres, hi volia fer un convent de monges, tal vegada perquè es dediquessin a l'ensenyança. Les dues hipòtesis són versemblants, perquè una de les dèries del rector Trullàs era portar un ensenyament de qualitat al poble i també tenia interès en la cosa dels teixits, com es veu en l'inventari de cal Passadret.

POSTALS DE CAMPS

Tines de cal Sirola

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 38 Juliol 2017

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

CAL MÉS XIC

Francesc d'Assís Morera Casellas, el Paisà, no era un simple pagès, sinó que movia força diners, perquè traficava amb aiguardent, el gran negoci del segle. No es d'estranyar doncs, que fes un matrimoni per sobre de la seva classe social, emparentant-se amb una filla del propietari del mas Coma. Després de tenir l'hereu, la dona se li va morir i llavors va contraure un segon matrimoni amb una dona més jove, la Rosa, filla de Simeó Torra i Maria Parcerissa, propietaris de Rajadell. Amb la segona dona va tenir dos fills més, el Joan i l'Urbici.

Aquest darrer noi certament deuria ajudar al germà als camps o a la fassina, però un dia va decidir independitzar-se i va posar-se d'acord amb l'amo de Vilalta de Castelltallat, perquè li vengués un tros de terra per plantar vinya. El contracte va tenir lloc l' u de desembre de 1857 i les 9 quarteres de l'establiment eren situades a l'indret conegut com "el Clot de Cànem", tocant amb les terres del Junyent. L'establiment permetia al parcer construir una casa, de planta quadrada de 40 pams de costat, del mateix estil i característiques d'una que allà hi tenia un xicot de cal Cinto de Camps.

Dos anys més tard, l'Urbici Morera, àlies el Paisà, va canviar d'idea i va traspassar la vinya, que ja deuria estar mig plantada, i els drets de construir la casa, que encara no havia començat, a Antoni Vilalta Serra, un pagès de Castelltallat. La venda va tenir lloc el 12 de març de 1860 pel preu de 350 lliures.

L'Urbici volia casar-se i necessitava una llar, així que quan va sentir veus que l'hisendat Planell, propietari del mas Caselles, estava disposat a vendre solars edificables, va anar a veure el seu col·lector i va demanar-li si n'hi vendria un a ell. El 9 de novembre de 1862 Josep de Planell va trobar-se a cal notari amb tres parcers del poble i a cadascun li va vendre un trosset per edificar la casa. Un d'ells era l'Urbici Morera i els altres dos eren el Grifé (cal Sec) i el Junyent (cal Ferrer).

El tros que va concedir a l'Urbici mesurava 10 quartans i 3 quartes, i a dins podia aixecar-hi una casa per una família, una tina, dues corts, una bassa, i dedicar la resta de terra a hort. Una clàusula del contracte estipulava que havia de concedir el dret de pas als seus veïns. Per construir les parets de la casa, l'amo el va autoritzar a trencar i agafar pedra de la propietat de Caselles. El preu de la venda va ser de 150 lliures al comptat.

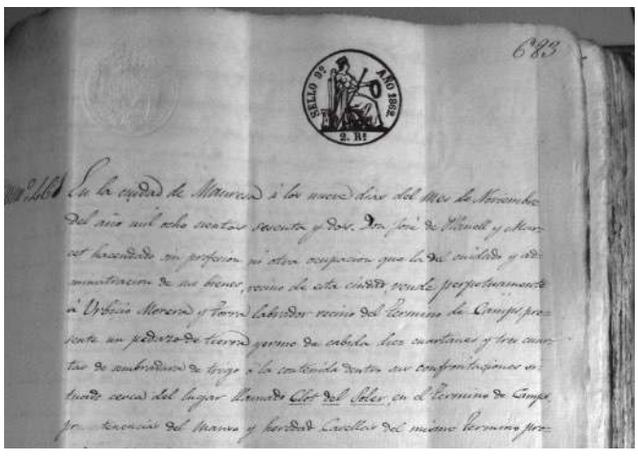

Arxiu Manresa

Establiment de cal Més Xic (1862)

El nom de la casa s'explica pel fet que l'Urbici era el més petit dels germans de cal Paisà i per aquest motiu se'l coneixia com "el més xic".

Un cop fet el niu no li va costar gaire trobar una dona que el volgués compartir. L'Urbici es va casar amb Margarida Soler Palomas i van tenir, com a mínim, dos fills de cada sexe. Un nen se'ls va morir a l'edat d'un any, les noies Francesca i Maria ho van fer a la joventut, de manera que només els va quedar l'hereu Josep.

Urbici Morera va baixar a fer testament a Manresa l' 11

d'octubre de 1889. Va demanar un funeral de tres capellans i 25 misses de difunts. Va assignar a la filla Maria, l'única que li quedava, 134 pessetes pel dot, més dos llençols, sis camises i unes estovalles. Va fer hereu al Josep, amb l' obligació de mantenir la germana si es quedava soltera i la mare, a la qual s'havia de permetre l'ús del millor quarto de casa. Un dels testimonis del testament va ser el capità d'infanteria don Remigio Aparicio, de la guarnició militar de Manresa.
L'Urbici va ser soterrat al cementiri el 29 de desembre de 1899, essent precedit per la seva muller, que l'esperava a la tomba des del novembre de 1894.

Desguàs de la cuina

Josep Morera Soler va fer noces el 17 de setembre de 1898 amb Teresa Vila Massana, una de les filles de cal To. Van criar sis fills, el Francesc, el Valentí, la Ramona, la Marieta, la Pepa i l'Angeleta.
El Francesc va quedar-se a casa com hereu. La Pepa es va casar el 1920 amb Pere Arnau Carol d'Aguilar i van anar de masovers al mas Rouric de Vallformosa. La Marieta ho va fer el 1922 amb Francesc Biosca Junyent, de cal Lluís. El Valentí va entrar a cal Petit el 1932 en casar-se amb la pubilla Mercè Torras. L'Angeleta va casar-se amb Felici Pessarrodona Junyent, de cal Mut de Fonollosa, mentre que la Ramona va morir soltera als 16 anys.

Després de casar-se, la Marieta i el seu home Francesc Biosca es van quedar uns anys a cal Més Xic. L'hereu Francesc no se sentia còmode a casa i va marxar a França, on passaria els propers 6 o 7 anys treballant de pagès en diversos llogarrets del Rosselló. A precs de la seva mare i amb intercessió del rector, va tornar a casa quan tenia 32 anys. La Marieta i el seu home ja havien marxat a Sant Joan. Durant la guerra uns pistolers van matar a trets el Francesc Biosca a la porta de casa seva.
A través de la tieta de cal Fadrí del Cinto, el Francesc Morera Vila va fer coneixença amb la que seria la seva muller, la Francesca Soler Vilalta. Aquesta havia nascut a la masoveria del mas Sociats de Sant Mateu i passat la joventut a la masoveria del mas Gras, d'on en va marxar el dia que es va casar, el 28 de maig de 1932. La Francesca era una dona espavilada i molt hàbil amb el fil i l'agulla i va infantar dues nenes, la Maria i la Paquita, però la petita va morir a la infantesa i només va quedar la pubilla Maria.
El Francesc menava a parts un camp molt gran del Santpere. La casa no tenia aigua i l'havien d'anar a buscar a la font. Tenien dues alternatives, la font del molí del Soler o una font de clot a la vora de torrent uns metres més amunt.
A cal Més Xic tenien un ruquet molt tossut, que malgrat rebre moltes garrotades, no volia creure.

Als 16 anys la mare va posar la Maria d'aprenenta de modista a Manresa. S'estava tota la setmana a casa de la seva cosina Flora Biosca Morera i el dissabte pujava a Camps amb el cotxe de línia.
Maria Morera Soler va casar-se el 1958 amb Juan Domínguez Cuadros, un guixaire nascut a Manresa de pares andalusos. Van viure nou mesos a cal Més Xic, en el decurs dels quals el Joan va enguixar els sostres interiors de la vivenda i va fer altres reparacions menors. S'hi van estar fins que els va nàixer el primer fill, a qui van posar Joan Francesc, i llavors van llogar un pis al carrer del Carme, enduent-se amb ells els pares de la Maria. El 1961 van tenir el segon fill, el Jordi, i el 1964 van estrenar una casa que havien construït a Sant Joan, en un carrer de la part alta de la població on no hi havia pràcticament cap altra casa. El 1975 el Joan i la Maria van comprar una part de l'antic cinema Astòria de Sant Joan i el van convertir en un bar, al qual van posar justament de nom "Astòria". Al cap d'un any de la inauguració el Joan va morir i la Maria va portar el bar amb l'ajuda dels fills fins que el va arrendar el 1991.

El 1964, un any abans de morir, Francesc Morera es va vendre la caseta de Camps a un tal Gómez de Terrassa, el qual la feia servir per passar-hi les vacances. Els veïns recorden que conduïa un cotxe Citroen DS, conegut popularment com "tiburon". Per posar remei a la falta crònica d'aigua, el Gómez va fer perforar un pou, però no va trobar gaire aigua. Cap el 1972 el Gómez es va vendre la finca a Ferran Serarols, l'amo del mas Sererols de Fonollosa, que va construir una nau de dues plantes per destinar-la a granja, a l'espai on hi havia hagut l'hort. La superfície de la granja era de 700 m2 i era de pollastres, però més endavant va posar vedells a la planta baixa i pollastres a la superior.
De la granja se'n cuidaven els germans solters Isidre i Josep, que vivien amb els seus pares Josep Mosella Casas i Mercè Costa Manubens en un pis obrat a les golfes. Com que les golfes eren baixes, es va alçar la teulada més d'un metre amb parets fetes de maons vermells. Els Mosella procedien del Solsonès i tenien dos germans més a Fonollosa, el Pere, casat amb la pubilla de

Llar de foc

cal Seuva, i el Miquel, el pastor de cal Closa. Els Mosella s'hi van estar uns quinze anys i llavors van anar-se'n de lloguer a ca l'Escloper de Fonollosa, perquè una nevada va enfonsar la teulada i va obligar a tancar la granja.

Després sembla ser que la casa va anar a la subhasta i el 22 de setembre de 2000 se la va quedar l'empresa "RUSTICHOME S.L.". Aquesta empresa, creada el 1999, té la seu a Vilanova del Camí i, segons declara, la seva activitat principal consisteix en la compra i venda de finques rústiques o urbanes i la parcel·lació i urbanització de terrenys.
A cal Més Xic s'hi van fer obres, convertint la part de la granja adjunta a la casa en un espai d'uns 90 m2 de superfície. Segons es rumorejava, l'empresa immobiliària tenia diversos plans per la casa, des de destinar-la a una institució dedicada a la rehabilitació de drogodependents fins a llogar per hores habitacions moblades. Però les dificultats administratives i l'oposició dels veïns del raval van frustrar les operacions.

Joan Francesc Domínguez Morera, nét del Francesc Morera que s'havia venut la casa, desitjava recuperar la casa pairal de la família i el 29 de juny de 2004 la va comprar a l'empresa "Rustichome", representada per l'apoderat Joan Domenech Giralt. La finca consistia en la casa, composta de planta baixa i dos pisos, la granja en ruïnes, i l'obra nova, que estava pendent de legalització. El Joan Francesc treballava de comercial en una empresa de material de construcció i va comprar la finca a mitges amb la seva dona Begoña Blanco Huerga, natural de Valladolid.
Tot seguit van iniciar unes importants obres de reforma a l'interior de la casa, dotant-la de tots els equipaments

Vista general

d'una vivenda moderna. La paret de maons del pis superior la van arrebossar i pintar d'un color llampant.
El nou propietari no va poder fruir gaire de la casa dels avantpassats, perquè es va posar malalt i va morir dos anys després d'haver-la adquirit. La propietat va passar a la vídua i aquesta va completar les obres de modernització, però no s'hi va quedar a viure gaire temps. Entremig va tenir un conflicte amb els veïns, perquè va encerclar el seu terreny amb una tanca que barrava el camí d'anar a les cases de cal Sec i Balandrès. Una sentència judicial, basada en els termes de l'establiment inicial, va manar respectar el dret de pas.
Després d'alguns intents frustrats de venda, perquè els papers no estaven en ordre, el 4 de febrer de 2014 la Begoña es va vendre cal Més Xic a Xavier Requena Orozco i Gemma Aloy Icart, els propietaris actuals.

MAS COMA (1ª PART)

La Coma de l'Abat
En el capbreu del monestir de Santa Cecília de 1259 no hi surt el mas Coma, ni tampoc en el de 1334. En canvi sí que hi surt la Coma o l'Alberg de l'Abat, que deuria ser la casa que l'abat o el seu representant tenia a la vila de Camps i des d'on s'administrava la batllia. Suposem que el mas es va originar a partir d'aquest edifici i la seva terra va ser la suma dels quatre capmasos Vilaseca, Perefita, Sant Esteve i Pere Batlle, enumerats en el capbreu de 1678.

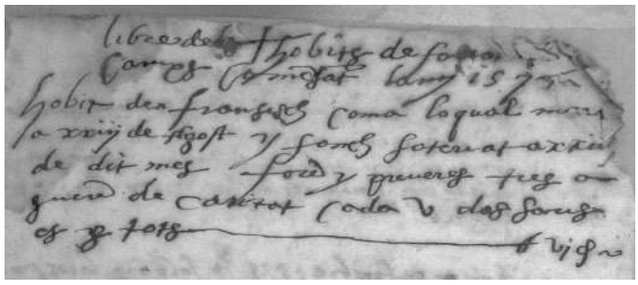

Arxiu parroquial de Camps

Inscripció de l'òbit de Francesc Coma (1574)

La presència de persones cognominades Coma en els documents és escassa en comparació amb altres famílies de Camps. Jaume ça Coma va ser un dels parroquians de Camps que va entrevistar el bisbe en la visita que va fer l'estiu de 1320. Fruit d'aquella visita el bisbe va amonestar a Pere ça Coma, de qui van dir que cohabitava amb una dona casada. El 5 dels idus de juny de 1336, Jaume de Coma (Jacobus de Cumba, en llatí) va satisfer al manresà Berenguer de Lledó tots els diners que havia quedat a deure al seu pare. El mateix Jaume surt el 1338 reconeixent un deute de 103 sous. El 1343 surt Pere de Coma fent d'avalador. El febrer de 1356 fra Pere, abat de Santa Cecília, va establir a Bartomeu de Comas, àlies de Palau, possessor del mas Palau d'Aguilar, una peça de terra de Camps anomenada la Coma. El Comas va pagarne 32 lliures i, a més dels censos, va quedar sotmès a les servituds de jova, femada, batuda i arada.

El Joan de la Coma va quedar a deure a Ramon de Bon Pas, mercader de Solsona, 330 sous per una mula de pèl marró clar que li havia venut. El 1389 Joan ça Coma i la muller Elisenda van comprar al veí Bernat ça Selva blat per valor de 140 sous. En un document de l'any anterior hi surt Joan Palau, que deuria ser l'altre nom del Coma.

El 1393 el Joan i tres més d'Aguilar van comprar a mitges un mul a un mercader d'Igualada, i el 1409 el Joan i el seu fill Bartomeu van comprar un animal a Manresa, donant d'entrada un mul vell i encara hi van haver d'afegir 20 lliures i 18 sous.
A partir de 1414 i fins el 1448 és Bartomeu Coma el cap de casa. El gener de 1418, ell i Galzeran Corts de Sant Mateu, per posar fi a una disputa que els enfrontava, van acordar fer les paus sota l'autoritat de l'abat de Santa Cecília, imposant-se una multa de 500 sous en cas que un d'ells trenqués la treva. Tres mesos més tard va signar una treva similar amb Francesc de Puig de Camps. L'acord va tenir lloc a l'hospici o casa que l'abat tenia a Camps. El 1427 va llogar per tres anys un mas de Guardiola dit Sala i aquell mateix any el Bartomeu ça Coma va reconèixer a un fuster de Manresa un deute de 110 sous per una *"tona fuste grosse"*. El 1448 Bartomeu Coma va prendre part en la reunió dels remences de Camps.
Poca informació hem recollit de la resta del segle XV. El 1432 Miquel Coma va ser un dels signants d'una treva entre dues colles de pagesos de Camps i pobles veïns. El gener de 1435 la mestressa del mas Soler Crebat (Montaner) de Castelltallat va vendre a Miquel Coma i la seva muller Saurina una peça de terra a Camps per 55 sous. El 1464 el paborde de Caselles va establir a Julià Coma una vinya amb alguns olivers que afrontava amb terres dels masos Coma, Santpere i Comabella. Cada any havia de donar de cens a la Pabordia una quartera de civada i 12 diners, i cada dos anys una ovella. El 1481 va avalar una compra a crèdit Joan Coma, àlies Torra. Aquest àlies sembla indicar que era un pubill entrat al mas per matrimoni amb l'hereva. L'agost de 1483 el paborde de Caselles va reclamar-li 19 sous pels censos deguts pels masos Puig i Comabella, masos rònecs que posseïa el Coma.
Aquell mateix any un mercader de la ciutat de Manresa va exigir a Julià Coma 28 sous per coses que havia comprat a la seva botiga.

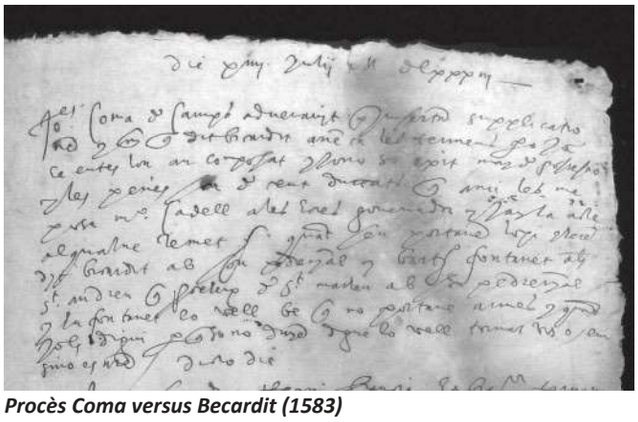

Arxiu de la Seu

Procès Coma versus Becardit (1583)

Una lletra de batalla
Les lletres de batalla de l'Edat Mitjana eren cartes usades pels cavallers per a declarar la seva voluntat de combat personal amb un altre cavaller. El receptor era desafiat a una batalla a ultrança, és a dir, a un duel a vida o mort supervisat per un jutge imparcial que solia ser un gran senyor feudal.
Aquestes formes de violència ritual van anar desapareixent amb el pas del temps, però hem trobat un episodi

El Farell de Mura

de començament del segle XVI que podria incloure's en aquesta categoria.
Antoni Bacardit i Pere Morera de Manresa van tenir un enfrontament seriós amb l'amo del mas Coma i els seus fills, que va acabar amb una treva signada el gener de 1506. Però el problema no es va solucionar, perquè el 30 de juliol de 1507 el Bacardit i el Morera van trametre la següent missiva:

> Anthoni Becardit de Camps y Pere Morera de Manresa desafiar y per desafiats havem a Valentí y Joan Comes y Bartomeu y Maties Comes de Camps, y Bernat Grau de Fals y sos fills Bernat e Joan Grau, per moltes malvestats y tachanyarias, las qual ells saben, que a causa lur havem stats injuriats e dampnificats, per so, deliberam de penre venjansa de aquells, e per so, per observar y tenir la ordre y tenor de la nova constitutio sobre lo fet del bandolejar, feta y celebrada en las darreras corts de la ciutat de Barcelona, en lo monastir de frares menors, per la magestat del Senyor Rey, vuy gloriosament regnant, e per no caure en la indignatio del dit Senyor Rey ni en las penas en dita constitutio contengudes, volem dirlos a carta publica tenir per desafiats en personas y bens e tots los qui yran ab ells, que passats los vint dies de la constitutio, sa guarden de nosaltres, per so, vos requerim nos ne doneu cartell ab los quals los pugam notificar ...

Es percep la voluntat de fer les coses legals, ja que les lleis permetien els duels en determinades circumstàncies. Val a dir que aquests enfrontaments verbals rara vegada acabaven a les mans, sinó que solien acabar amb una treva pactada o una concòrdia.

De Joans i ases n'hi ha a totes les cases
L'hereu era Joan Coma, un nom de pila que es repetirà en els seus successors sis vegades seguides. Un veritable malson pels genealogistes.
Per ordenar la informació hem numerat els diversos Joan Coma amb xifres romanes, igual com es fa amb els reis, però l'adjudicació d'un document a un o altre, no és sempre segura perquè ens manquen les dates precises de defunció.
Joan Coma (I) estava casat amb una dona dita Rafela i el 1510 van casar a la filla Andreua amb Joan Roca d'Òdena. Quan va tenir lloc l'enllaç de l'Andreua, el seu

pare Joan Coma (I) ja era mort i havia estat succeït pel primogènit Joan Coma (II). Aquest va donar a la germana 20 lliures de dot, un cofre, un vestit de noces i una flassada de llana. El juny de 1516 es van fer els capítols matrimonials entre Macià Coma, jornaler, fill de Joan i Rafela, amb Agnès, filla del difunt Joan Miralda de Guardiola. Els tutors de la noia li van concedir un dot de 25 lliures, però mentre no el cobressin els nous casats podrien usufructuar i viure en el mas Talamanca, que era la casa pairal dels Miralda. El 1528 el Macià encara vivia a Guardiola i va casar una filla amb Salvador Miralda, un fill de l'amo del mas Miralda.

El 1516 Joan Coma (II) va pactar un acord amb el veí Pere Santpere sobre una casa de la plaça de la vila que els dos pretenien. El Joan feia parella amb Joana i de la família que van formar en coneixem amb certesa quatre membres, el Joan, l'Eulàlia, la Caterina i la Joana. L'Eulàlia va concertar matrimoni el 10 d'agost de 1528 amb Damià Soler, un hereu de Súria. Van acordar celebrar les noces al cap de deu dies a l'església de Sant Martí de Torruella i el dot que va portar la noia va consistir en *"vestit nupcial, ço es, quatre canes de bruneta, robo y mantell, coffre ab son apparellament y flaçada cardada"* més 20 lliures.
La Caterina va fer capítols el novembre de 1532 amb Joan Valldeperes, àlies Regordosa, que era fill de Jaume Regordosa i de la pubilla del mas Valldeperes, d'on li venia l'àlies. En produir-se l'enllaç, la Caterina era òrfena de pare, de manera que va ser el seu germà Joan Coma (III) qui va encarregar-se dels aspectes econòmics. Va concedir-li 33 lliures i *"las joyas acostumadas a Camps"*, que eren un cofre de fusta d'àlber, una flassada de llana, mitja dotzena de tovalloles i quatre canes de drap de bruneta pel vestit de noces. El 1546 el Joan va portar a l'altar a l'altra germana Joana, qui va enllaçar amb Joan Oliveras, l'hereu d'Oliveres de la Costa de Fals. En aquesta ocasió el dot va ser de 40 lliures, però l'aixovar igual.
És possible que hi hagués més fills, perquè en aquesta època trobem a Bartomeu i a Jaume Coma. El primer segurament es va quedar conco treballant a casa, mentre que el Jaume va estar casat amb una dona dita Valentina. Dels llibres sagramentals de la parròquia només se'n va salvar, per atzar, un plec del llibre d'òbits i en aquest hi han enregistrats els funerals de la Valentina, celebrats el 1577.
El cap de casa deuria morir jove, però la Joana va viure molts anys i va arribar a conèixer els besnéts. En el testament que va fer el 1585 va llegar sis rals per a la reparació del Sant Crist de Camps, una prova de la seva antiguitat.

El 1543 Joan Coma (III) necessitava diners i va manllevar 80 lliures en forma de censal a Maties Benetes, un negociant de Manresa. En un capbreu fet el 7 de desembre de 1545 Joan Julià Coma va declarar que posseïa una peça dita *"Plana del Peyrot"* cedida per l'església en compensació pel servei de tocar la campana i tenir cura de l'església.
El 1548 Joan Coma va comprar una saca de llana del Pallars, que li va costar 16 lliures i 16 sous, i un any després tres roves i dues lliures de llana d'ovella neta. El 1552 va anomenar un procurador de Cardona per representar-

Entrada a la pallissa

lo en un plet contra l'amo del mas Bastardes de Fals. Aquell mateix any, acompanyat del seu fill, va comprar una mula per 24 ducats. El 1555 va quedar a deure a un botiguer uns diners per drap de dol. Segurament s'havia mort un familiar i calia vestir-se d'acord amb la circumstància. Aquell any va reconèixer un deute de 7 ducats al cirurgià Maris per les cures que havia fet a un mosso de la casa dit Antoni. La prova més tardana de la seva activitat és de 1571, quan va avalar un censal. El 1574 el Joan (III) era mort i era el seu fill Joan Coma (IV) qui tenia cura del govern. El febrer de 1577 va tenir lloc una disputa entre els Coma i el rector sobre la peça de terra de l'església que menaven a canvi de tocar la campana i altres serveis. Un testimoni dels cridats a declarar va esmentar que uns trenta anys enrere havia fet feina per un oncle de Joan Coma dit Bartomeu, a qui deien el Governador.

L'enllaç triple amb el Farell de Mura

Joan Coma (III), que de vegades surt com a Joan Julià Coma, es va casar amb una dona dita Càndia i va tenir set descendents, quatre nois i tres noies. La Càndia va morir i llavors el vidu es va casar amb una dona jove. Va aprofitar les gestions per casar el primogènit amb una mossa del mas Farell de Mura per arrodonir el tracte amb un casament triple; el fill es casaria amb una germana, ell amb una altra i, de torna, donaria la filla Beneta al jove hereu del Farell.
Les germanes que van casar-se amb els homes Coma es deien Eulàlia i Caterina i els capítols es van signar el 26 de maig de 1556.
A part de l'hereu Joan i de la Beneta, els altres quatre fills tinguts amb la Càndia eren el Bartomeu, el Francesc, el Melcior, la Joana i la Margarida.
El Bartomeu es va fer capellà i el Melcior es va casar el 1576 amb Elisabet Comaposada de Castelladral. El gener de 1564 es va acordar el matrimoni entre la Joana i Joan Trull, àlies Jaume Andreu, el propietari del mas Bosc de Fals. El pare li va prometre 80 lliures de dot, un cofre bo i un mantell d'estamenya de Reus entre d'altres coses. El Bosc va signar el rebut del dot a finals de l'any següent. El desembre de 1574 va tenir lloc el compromís entre la Margarida i Jaume Casas de Fonollosa, qui es va endur un dot de 100 lliures.

Remat de la teulada

Joan Coma (IV) va tenir una disputa amb el veí Salvador Bacardit de Llomàs per una qüestió de terres. En principi van recórrer al batlle i a dos homes bons, nomenats per ells mateixos, perquè arbitressin el conflicte. Els mediadors van fer plantar termes després que *"fonch vista y mirada dita partida de terra e oidas las parts en tot lo que en dita questio dir y allegar volguessin"*.
El Bacardit no deuria quedar satisfet, perquè uns dies més tard va passar un incident dins de la part que havia estat adjudicada al Coma.
Aquesta és la declaració que va fer el serrador Esteve, del regne de França, al jutge de la Cort Ducal de Cardona el 13 de juliol de 1583:

> (...) Joan Coma es trames un serrador pera tallar fusta en dita terra per a effecte de serrar aquella per a obs de sa casa y, en havent tallat dit serrador sols un pi, li isque dit Salvador Becardit y li digue ques dexas de aterrar pins y que aqueix que havie tallat no fos tant bestia de serrarlo, amenasantli lo dit Salvador Becardit que lay pegaria (...) al cap de dies, Salvador Becardit, manu armata, es vengut y ha fet serrar aquell y sen aportada la fusta resultant en sa casa ...

Joan Coma va dir que la fusta li havia estat robada pel Bacardit, acompanyat de Bartomeu Fontanet de Sant Andreu de Fals, els dos armats de sengles pedrenyals, i va demanar empara al jutge.

El Joan Coma (IV) va ser batlle de Camps el 1580 i de nou el 1588. El 1584 va passar comptes amb l'amo Santpere i va resultar un saldo a favor seu de 11'5 lliures. El 1585 es va vendre per 30 lliures les herbes d'un tros a l'obaga de Can Bota. El 1589 va solucionar un conflicte que tenia amb Antoni Bastardas de Fals sobre dues peces de terra a la part de la Vall del Puig. Eren de la Pabordia i s'anomenaven Obaga de l'Om i l'Alou de Montserrat. Uns mediadors van determinar els límits i els van atermenar amb unes creus marcades al cingle i amb fites de pedra. La resolució es va llegir públicament a l'església.
Es va repetir la història de la generació anterior. El Joan (IV) va enviudar i va contractar un segon matrimoni, el mateix dia que ho va fer el seu fill, casant-se pare i fill amb dues germanes. La signatura dels capítols va tenir lloc a la rectoria de Castelltallat el 10 d'agost de 1578 i la Joana i l'Eulàlia, les mullers respectives, eren filles de Bartomeu Vila i Beneta, els amos de la Vila de Castelltallat.

Del Joan Coma (V) i l'Eulàlia Vila en sabem tres fills segurs i un de probable. Al primogènit, naturalment, li van posar Joan. Les seves germanes eren l'Anna i la Jerònima. La primera es va casar el 1606 amb un hereu de Castelltallat i la segona amb Valentí Bertran de Rubió. L'Antoni Coma que va ser batlle el 1607 segurament també formava part d'aquesta generació. El setembre de 1612 tornava a ser batlle i Joan Amigant, que era l'assessor o jutge de l'abat de Montserrat, va demanar a l'Antoni on eren les 50 quarteres de blat que li havia deixat en custòdia el gavatx Joan de Palà, àlies Pitxo. El francès havia desaparegut feia molt temps i es creia que era mort. El jutge va manar al Coma que subhastés el blat i donés els diners al seu pare Pasqual Palà, que vivia la vila de Corrassa (?), del bisbat de Lascar.

El 14 de juny de 1590 Joan Coma va fer testament. No sabem quant temps més va viure, però el cert és que el maig de 1603 era mort i de l'administració del l'heretat en tenien cura Joan Casellas de Camps i els oncles Melcior Coma de Castelladral i Joan Vila de Castelltallat. Aquest tres eren també els tutors del jove hereu Joan Coma, que comptava aleshores uns 16 anys.
Joan Coma (VI), de vegades anomenat Joan Cebrià Coma, ja actuava sol l'agost de 1607 quan el batlle li va manar que tornés als pubills del Codony de Castelltallat les 15 quarteres de blat que havia manllevat o les pagués al preu de 55 sous per quartera. El 1615 el Joan Cebrià va cobrar un deute antic de 15 lliures, més 2 lliures per la demora. El 1617 Valentí Bertran, amo del mas Bertran de Rubió, li va restituir les 200 lliures del dot de la tia Jerònima, que havia mort sense canalla. En aquell temps al mas Coma tenien un mosso estranger, el Pere Bonet.
El Joan Cebrià es va casar amb Joana i van tenir l'Esteve, el Pere, la Joana i l'Eugènia.

La Vila de Castelltallat

CALENDARI GASTRONÒMIC

Antigament els àpats quotidians eren poc variats i consistien en productes de la terra, de producció pròpia o de proximitat. La carn i els ous eren escassos i es reservaven pels homes que feien el treball més dur i per les festes. Les festes religioses marcaven el calendari anual i eren esperades amb candeletes, ja que anaven associades a uns menjars diferents i més abundosos. El cicle anual començava per Nadal.

Nadal

Era una festa familiar, "per Nadal cada ovella al seu corral". Tornant de "matines", una missa que es feia molt d'hora, es menjava coca amb "vimblanc".El "vimblanc" es feia bullint most en una caldera d'aram fins a reduir-lo a la meitat del volum.

Un menú típic de Nadal podia ser escudella i carn d'olla, ànec o pollastre rostit.

De postres es menjaven taronges tallades i amanides amb oli i sucre o mistela. Algunes cases feien torrons de l'estil d'Agramunt amb ametlles o avellanes cuites amb sucre roig. De la mateixa manera es feien les ametlles garapinyades. Les neules es feien amb uns motlles dits neulers, que s'escalfaven i s'hi tirava una pasteta feta amb aigua, farina i ou. Els ferros eren pesants i una facècia que es feia als nens i curts de gambals era fer-los dur a algú els neulers dins d'un sac. "A aquest li han carregat els neulers", es deia.

A Camps el Jan Bastardes era el torroner i a la sortida de missa, des de santa Llúcia fins a Nadal, feia un joc amb cartes i el premi eren torrons d'Agramunt.

Les ametlles es torraven amb un estri metàl·lic dit torradora, que consistia en un cilindre que girava amb una maneta sobre un fogó de brases. Abans de torrar-les s'havien de posar en remull un quart d'hora. Quan es treien de la torradora s'embolicaven amb un drap fins que petaven.

Torrons d'Agramunt

Matança

Era una veritable festa en la que hi prenia part tota la família, els amics i veïns. El dia de la matança en algunes cases, i l'endemà en altres, tenia lloc una veritable fartanera. Aquell dia es menjava tall en abundància, un menjar normalment escàs.

Abans de fer-se de dia i començar la matança, el matador, les mocaderes i els ajudants menjaven una torrada amb xocolata i un got de mistela. Un cop morta i socarrada la truja s'esmorzava una amanida i una freginada de magrets i altres talls selectes. Per dinar i sopar es menjava escudella, gra cuit, llom, amanida i s'encetaven els bulls i botifarres. Al llarg de tot el dia s'anaven fent "tastets" de la carn dels embotits. Perquè les botifarres allarguessin més, en alguns casos es barrejava la carn amb arròs cuit o molla de pa.

Val a dir que una mostra dels productes de la matança s'oferia en forma de present a amics i parents i a les autoritats locals, com el rector, el mestre o el metge.

En una cassola s'escalfaven el sagí, els greixons i de vegades part de la cansalada, i després de colar-ho en sortia el llard, una substància molt usada per cuinar. El llard es guardava en pots i també dins de la bufeta del porc. Els pernils, la cansalada i la carcanada es guardaven en sal. La botifarra blanca i negra, el llom, la costella i el fetge es confitaven i es guardaven submergits en oli o llard en tupins. Aquesta carn havia de durar tot l'any fins a la propera matança.

Carn d'olla

Quaresma

Començava el dia del Dijous Llarder, que era festiu a les escoles i la canalla anava a la font a berenar. El Dimecres de Cendra es feia dejuni, que no era menjar gens sinó amb moderació. Algunes persones molt religioses feien el Dejuni de la Campana, que consistia en no menjar res, tret d'un trosset de coca, entre el toc de campana de Dijous Sant, que indicava el principi de la passió, i el toc de campana de la matinada del Dissabte de Glòria.

Als escolans que acompanyaven al rector amb el salpàs se'ls donava berenar i algun ou. Durant la Setmana Santa no es podia escombrar, perquè sortien cuques, deia la gent.

El divendres tocava abstinència, però si es comprava la butlla papal es limitava als divendres de la Quaresma. Aquells dies no es menjava carn, sinó arengades o bacallà. El bacallà es cuinava amb patates amb suc o bé amb salsa de tomàquet, prunes i ou dur.

Per Pasqua era costum fer ous ferrats per esmorzar per a tota la família. Després del dinar se solia menjar crema i coca de forner. Clar que la crema era el plat tradicional de la diada de sant Josep. Es feia amb ous i llet i normalment no es cremava.

Caramelles

Els "camillaires" passaven casa per casa i se'ls donaven ous i alguna pesseta. En algunes cases fortes feien parada i fonda. Amb els ous que recollien la mestressa feia

Segadors

grans truites, que s'acompanyaven amb gra cuit i amanida. De postres fruita seca i taronja amanida. El vi corria amb abundància, ja que el recorregut que feien els "camillaires" era llarg i cansat.

Segar

La feina de segar era molt dura pels homes, perquè treballaven de sol a sol i era molt feixuc fer anar el volant o la dalla. Per les dones també era una temporada de molta feina. No paraven de fer menjar i de portar-lo al tros. A més, s'havien de cuidar del funcionament normal de la casa, dels avis, de les criatures, de l'hort i el bestiar. Els homes es llevaven abans de fer-se clar, cap a dos quarts de cinc, i desdejunaven un ou batut en mistela o es bevien un ou cru. En anar al camp s'enduien una cistella amb pa, llonganissa o donegal, fruita seca i altres coses per anar picant quan feien una pausa per esmolar l'eina. S'enduien també un càntir d'aigua i un porró espartat de vi, que es deixaven al punt més frescal del camp. A les 7, les dones portaven al tros l'esmorzar calent, que consistia en sopes i vianda amb cansalada o botifarra. La beguda de les deu tenia lloc a les deu en punt. Solia ser una esqueixada de bacallà, pa amb embotit i, de vegades, una plata de bunyols o un altre requisit.

Es dinava cap a la una del migdia. Hi havia arròs caldós, o fideus o escudella amb carn d'olla i un "platillo" de carn amb suc.

En llevar-se de la migdiada, es feia la "beguda sobre dormir", que consistia en pa amb vi i sucre i alguna cosa del contingut de la cistella, que les dones anaven reposant contínuament.

Cap a les 7 es sopava vianda o carn a la brasa, res de menjar de cullera, i a les 9, quan es feia fosc, els homes tornaven a casa i allà s'entaulaven i feien el "ressopó". Era un àpat no tant abundant com els anteriors i podia consistir en ous al caliu, un plat d'escalivada o una sopa torrada.

Festa Major

Cada poble celebrava la seva festa i aquell dia no s'estalviava res. Les cases s'omplien de parents i amics i s'habilitaven a tots els racons llits i catres, perquè poguessin dormir els convidats. A la sala de les grans masies s'hi aplegaven de vegades una trentena de persones o més. La mestressa de casa no donava abast a fer tant menjar i llavors es llogava alguna dona traçuda al fogons, que venia el dia abans a fer els preparatius dels grans àpats. Algunes de les dones que s'hi dedicaven eren la Roseta Pujol de cal Tomàs, la Ramona Coberó de cal Jep Bonic, les germanes Dolors Pubill de cal Francisco i Pepeta Pubill de cal Teixidor, la Nati Alert de ca l'Escloper, la Magdalena Pujol de cal Teixidor de Fonollosa i la Dolors Pelfort de cal Teixidor de Camps.

L'àpat de festa major començava amb uns entremesos complets i després pollastre rostit. Més ençà es va popularitzar la vedella amb bolets. Per la festa major de Camps, que se celebra per la santa Creu, era tradició matar el gall vell del corral. L'animal, que podia pesar uns quants quilos, s'estofava amb bolets. També es menjava per santa Creu escudella amb carn d'olla.

Matança

Funerals

Un funeral era un acte social de primer ordre que reunia tota la família i els amics. Els portadors del fèretre en ocasions havien de caminar molta distància des de la casa del difunt fins al cementiri parroquial. Marxaven de casa amb una cistella amb menjar pel camí, on hi havia pa, vi, embotits i altres menges. Quan la comitiva tornava del funeral a la porta de casa una dona els esperava amb un gibrell d'aigua i una tovallola per rentar-se les mans. A la taula parada es posaven sobre el plat els coberts disposats en forma de creu. El menjar típic dels àpats funeraris era la sopa torrada

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 39 Setembre 2017

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS SANTPERE (1ª PART)

El nom d'aquesta casa és un misteri. En la donació dels comtes de Barcelona al monestir de Santa Cecília s'esmenten les esglésies de santa Maria, sant Pere i sant Mamet. Santa Maria i sant Mamet no presenten cap dubte, però la localització de sant Pere és incerta. Podria ser que fos l'església que es troba a dalt a Vilalta, però també podria ser una ermita o capelleta situada al costat de la de santa Maria, que posteriorment esdevindria la parroquial de Camps. En aquest supòsit, s'entendria que una casa situada al costat de sant Pere adoptés aquest nom.

De fet, això és el que va passar amb el mas Sant Esteve de Camps i també trobem exemples similars en altres indrets de la comarca.

La primitiva casa Sant Pere es trobava a la sagrera, però l'edificació va ser abandonada i la família es va traslladar al lloc actual, un centenar de metres lluny de l'església. Durant un temps deurien coexistir les dues cases, perquè tenim una referència de 1677 que cita "Sant Pere Vell".

Vista de ponent

El mas Sant Pere surt, com la majoria dels altres masos del terme, en el capbreu de 1259. L'anotació és en llatí i la transcrivim íntegra, seguida de la traducció al català.

> Afocatus mansus Sancto Petro dat de censsu unum par gallinarum et XVI denarios terni et III quarteras bladii, medium ordei et espelte, et albergam abbati, et de pane et oleo tascam et decimam, et de vino, si faciet, debet dare quartum et decimam, et opera et ova et tragina et omnia alia sicut alii mansi.

Mas de Sant Pere, afocat, dóna de cens un parell de gallines i 16 diners de tern i tres quarteres de cereal, meitat d'ordi i meitat d'espelta, i alberga a l'abat, i de pa i oli, tasca i delme, i de vi, si en fa, ha de donar el quart i el delme, i obra i tragina, i tot allò que fan els altres masos.

Finestreta

El capbreu de 1334 és més explícit i no necessita traducció, perquè es troba escrit en el català de l'època, fàcil de comprendre. La novetat és que l'amo del mas Sant Pere posseeix una altra casa i un hort envoltat de parets (un clos) dins de la sagrera de Camps.

> Es lo mas de Sent Pere de la vila de Cans alou fi y franch y afocat del monastir de santa Cilia, y dona .I. parel de galines de cens per la barquera .XVI. diners de moneda de tern, y dona .I. alberga cascun ayn al abat, y de pa y dolí, tascha y delme, y de vi, dona quart y delme, y fa obre y .II. ous sensals, y .II. tragines, laurada, axercolada y tots altres coses, axí com los altres masos, y jova y batuda a la coma del abat.
>
> Fa lo mas de Sent Pere de la vila de Cans .XII. diners censals per lo clos que te ab la coma del abat y ab la basa y per la casa que es en la vila de Cans, la qual casa afronta ab les cases den

Basatriu y el carrer public y ab les cases den Alamany y lo dit clos delme. Fa .III. quarteres de blat de cens, miya ordi y miya civada.

Corró

Els capbreus no posen el nom de l'amo del mas i haurem d'esperar fins 1281 per saber el nom d'un habitant de la casa; Arnau de Santpere. El maig de 1296 Arnau de Santpere va comprar un ase blanc que costava 53 sous. Van quedar que en pagaria 13 en el moment del lliurament i la resta per la fira de Prats. El crèdit va ser avalat per tres homes de Camps, essent un d'ells Romeu de Sant Pere, sense que consti la relació entre ells. El març de 1313 Berenguera, muller d'Arnau de Santpere, va comprar a Manresa una certa quantitat de drap i en el llibre del Veguer es registra el juliol d'aquell any un deute de 42 sous de Maimona de Santpere, amb l'aval d'Arnau de Santpere. Maimona és nom de dona i potser era la mestressa, mentre que l'Arnau tal vegada era l'hereu. L'Arnau i la Berenguera van engendrar, que ens consti, tres xicots i una mossa. El primogènit i hereu de la casa Sant Pere era Bartomeu, un nom de pila que trobarem repetit en les generacions posteriors.
La mossa era Sibil·la i el 1329 la van casar amb Bonanat Eimerich, àlies Balaguer, un home d'Igualada. El seu dot va ser de 200 sous. El Bernat o Bernadó es va aparellar el març de 1325 amb Guillermona, tot just una nena de poc més de 12 anys que era la pubilla del mas Asbert del lloc de Cirera de Rajadell. La mare de la pubilleta li va donar el mas Asbert i el pubill Bernadó va fer una aportació econòmica de 2.000 sous. Tot seguit va jurar fidelitat al senyor de Cirera i un any més tard es feia dir Bernat Asbert.
El quart germà Ramon de Santpere era capellà i el 1320, essent rector de la parròquia de Camps, el bisbe el va amonestar perquè jugava i anava amb dones. Tocava diners, perquè el 1325 va comprar a un mercader manresà una quantitat important de safrà.

Bartomeu de Santpere va fer capítols matrimonials el 4 dels idus de juliol de 1316. La seva parella era Elisenda, filla de Bernat Major i Sibil·la, els amos del mas Major de Manresa. La núvia va arribar dotada amb 1.000 sous, fraccionats en pagaments de 150 sous, cada any per Tots Sants.
El matrimoni va ser turbulent i de curta durada si fem cas de l'informe de la visita episcopal de 1320, abans esmentat. El visitador va esbrinar que el rector Ramon de Santpere tenia relacions amb la seva cunyada Elisenda i fins i tot havien tingut una criatura. Per una cosa o altra, el fet és que el maig de 1320 el Bartomeu tenia una altra dona, la Maria, una vídua que abans havia estat casada amb un tal Bernat d'Alsinas. El Bartomeu i la Maria van demanar un préstec de 214 sous a un jueu del call. No era la primera ni l'última vegada que el Santpere feia tractes amb els jueus, perquè era l'única manera d'aconseguir crèdit. El 1322 va haver de rascar-se la butxaca, ja que havia avalat una compra de blat d'un pagès del raval de l'Oliver de Rajadell i l'aval es va executar.

Entrem ara en un període d'incerteses a causa de la manca de documentació. Una figura rellevant d'aquest temps era el capellà Pere de Santpere. Aquest surt ja el 1349 com a prevere i el trobem en diverses ocasions fins el 1393. El 29 d'agost de 1351 l'abat de Santa Cecília li va lliurar el birret de rector i li va fer jurar lleialtat. Va substituir a Ramon de Santpere, potser el seu oncle.
Mossèn Pere de Santpere tenia fills, dos com a mínim. Per no entrar en el terreny de la moral, considerarem que els va tenir abans de fer-se capellà.

Comentarem ara un document, datat el 6 de setembre de 1372, que té gran interès per la història de la casa. Pericó de Santpere, fill del rector Pere de Santpere, es va declarar afocat al mas i vassall de fra Pere, l'Abat de Santa Cecília, a qui va fer "homenatge de boca i mans" i va jurar fidelitat sobre els evangelis. Aquest reconeixement de senyoria era pertinent, perquè unes setmanes abans, concretament el 16 d'agost, el Pericó havia rebut el mas. No del seu pare, sinó que li'n havia fet donació Geralda, filla del difunt Ramon de Lomars i muller de Bernat de Lomars.
Aquests Lomars eren del mas Llomars, (avui Bacardit de Llomàs) del terme de Castelltallat i de la parròquia de Camps, i no sabem quins drets de propietat tenien sobre el mas Sant Pere.

Cobert

Pere de Santpere el tenim documentat entre 1387 i 1425. Normalment en compres d'animals i debitoris, però es pot destacar que el 1396 l'abat de Santa Cecília el va nomenar recaptador de les rendes del monestir. El 1406, acompanyat del seu fill Bartomeu, es va vendre a Guillem de Vilar (de l'actual mas Roca de Fonollosa) un tros, dit l'Hort de la Canaleta, a la vora de la riera de Fonollosa.

Detall d'una capelleta

El 29 de setembre de 1417 Pere de Santpere va fer testament. Va designar executors al seu germà Joan i al fill Bartomeu, a qui va encarregar tenir cura del seu funeral, que havia de comptar amb la participació de deu capellans. Va deixar petites quantitats als tres altars de l'església i a les ermites de sant Mamet i Sant Esteve, i 10 sous per cera pel llum del Santíssim. Va reconèixer haver rebut tot el dot de la muller Francesca i va fer hereu al Bartomeu.

Bartomeu de Santpere apareix primer en companyia del seu pare i després de la defunció d'aquest, tot sol. L'abril de 1426 va signar un debitori per blat i el juliol de 1429 va presentar-se com a fiador de Francesc de Puig de Camps, que es trobava detingut a la presó. La data més tardana de la presència de Bartomeu de Santpere és de 1454.
La dona del Bartomeu era Constança i no van tenir descendència masculina, sinó solament una noia, la Maria. El 3 de setembre de 1437 l'abat de Santa Cecília va ordenar al Bartomeu, a la seva dona, a la filla i al gendre Galzeran, que no fessin passar el seu ramat per un indret conegut com la Font de Guisses, que era propietat del mas Coma. L'incompliment estava penat amb una multa de 10 lliures. Aquell mateix any l'abat va establir al Bartomeu el mas rònec Alamany.

El marit de la filla era Galzeran Puig, àlies Santpere. No es coneix els orígens del Galzeran ni tampoc hi ha gaire informació del seu temps. Allò que se sap és que el juliol de 1448 va tenir un conflicte amb el carnisser manresà Antoni Tuxanes, que van resoldre per la via de la mediació. Van fixar una penalització de 25 lliures per aquella de les parts que no fes cas de la decisió dels àrbitres.
El 1451 consta com avalador d'un deute.
Ignorem quina va ser la descendència del Galzeran i la Maria, potser va ser el Pere de Santpere que trobem a la 2ª part de la història del mas, però aquest Pere es documenta per primer cop el 1480, així que no es pot descartar l'existència d'una generació entremig.

CASA NOVA (2ª PART)

El contracte matrimonial de dos nens
Antoni Bacardit i Pere Morera de Manresa van tenir un enfrontament seriós amb l'amo del mas Coma i els seus fills, que va acabar amb una treva signada el gener de 1506. La cosa no va quedar solucionada però, ja que el juliol de 1507 van trametre als Coma una carta de desafiament, donant per nul.la la treva d'acord amb les disposicions legals i avisant-los que es preparessin.
L'Antoni el trobem en diversos documents fins el 1558, essent el més significatiu un de l'agost de 1547 en què es declara hereu del mas Puig de Camps i reconeix que encara deu al mercader Bernadó Vidal 29'5 lliures de les 48 d'un debitori de 1539. El deute va ser cancel·lat el 1553.

Vista des del jardí del darrere

El seu fill i successor Joan Bacardit surt per primer cop a finals de 1546 i és un debitori de 28 lliures i 3 sous al botiguer Pere Matellas per drap i altres peces de roba de l'aixovar d'una germana seva casada amb Antoni Ribera. Un dels valedors és Pere Bacardit, personatge que sortirà sovint en aquesta època i suposem que era un oncle. Entre 1548 i 1552 hem trobat sis compres de llana realitzades conjuntament, o avalant-se l'un a l'altre, amb Bartomeu Santpere. L'amo del mas Sant Pere era el cunyat del Joan i és conegut que traficava activament amb llana i els seus derivats.
La dona del Joan Bacardit era la Miquela i, a part de l'hereu Salvador, tenien la Joana. Aquesta es va casar el 1564 amb el sastre Francesc Vilaseca de Santpedor, rebent de dot 80 lliures i un cofre nou ple de roba. Com que el Joan i la dona eren morts, de les negociacions en van tenir cura el germà Salvador, els tutors Pere i Jaume

Bacardit, fusters de Manresa, i Bartomeu i Pere Santpere, que devien ser oncles de la Joana. Per pagar aquest dot va caldre crear un censal de 57 lliures.

Vista de la Casa Nova

El 23 de desembre de 1557 no hi havia ningú al capdavant de la propietat, perquè l'amo s'havia mort i el seu fill era massa jove. Era una situació delicada i els curadors dels pubills, que eren els quatre oncles abans esmentats, van prendre mesures per assegurar la continuïtat del mas. Van emparaular el matrimoni de l'hereu Salvador, que tenia uns 12 o 13 anys, amb la nena Margarida, entre 10 i 11 anys, que era filla de Valentí Fontanet de Sant Mateu. Transcriurem ara un dels apartats o cartes dels capítols:

> (...) considerant que dit Salvador Bacardit es de pocha edat e no por regir ell mateix sos bens com es raho, es convingut e tractat entre ditas parts que dit Valentí Fontanet tinga a regir e governar la heretat e bens de dit Salvador per temps de quatre anys, qui comensaran a correr la festa de nadal prop vinent, e usufructuara la dita heretat e provehira per dit temps de menjar e beure, calsar e vestir, al dit Salvador, sdevenidor gendre seu, e a tres germanes seves, e les tindra sanes e malaltes. En cas que no sortis en son effecte lo present matrimoni, lo que Deu no vulla, attes que dir Salvador e dita Margarida no son de edat de poder fermar capitols ne fer sposalles, tambe per cada any tinga a pagar dit Valentí Fontanet tres lliures, moneda barcelonesa, e tambe, ultra de dita quantitat, pagara los carrechs ordinaris y extraordinaris sera obligada dita heretat ...

Van passar els anys i el Salvador i la seva promesa es van fer grans i el 10 d'octubre de 1564 van poder signar els capítols. Amb el matrimoni dels joves la situació no va canviar gaire i l'arranjament pactat pels tutors va continuar:

> (...) attes que ell dit Salvador es menor de vint y sinch anys y de present no te la experientia que un bon pages ha de tenir, que lo dit Fontanet e sa muller e familia llur stiguen ab dir Salvador y en sa casa e habitatio, tots junts aplegats, y que lo dit Valentí Fontanet sia lo amo y senyor y tots treballen a util y profit de dit Fontanet, ab tal empero que tinga e sia obligat donar a menjar e beure, calsar e vestir, a dit Salvador e a la dita margarida, fills e filles llurs e a Francina minyona, germana de dit Salvador ...

Es va estipular que Valentí Fontanet pagaria un arrendament de 8 lliures anuals fins que decidís marxar de la casa o el gendre el fes fora. L'estada del Fontanet a Bacardit es va allargar força, ja que el 1588 encara hi era.
Això no vol dir que a partir de cert moment el Salvador no prengués decisions pel seu compte. El 1574 el Fontanet va comprar les herbes del mas Franques a Joan Santpere, el 1576 el Salvador va comprar a gràcia tot el mas i el 1578 i 1583 va afegir més diners a l'empenyorament fins arribar a un crèdit de 184 lliures. Se'l va acabar fent seu. La presència més tardana del Salvador és a finals de 1598, quan figurava com a tutor de l'hereu de la Riera d'Aguilar.

El seu successor va ser Francesc Bacardit, el qual va fer capítols el 7 d'agost de 1594 amb Joana, filla de Pere Valls Sobirà, el propietari del mas Sobirà de Castellterçol. La Joana va rebre dels pares 250 lliures i dues caixes de noguer per ficar la roba.
El Francesc i la Joana van tenir dos fills i una filla. La Joana la van casar el 1623 amb Antoni Sant Diumenge, del mas Sant Diumenge dels Quadrells, adjudicant-li un dot de 240 lliures. El fill Toni es va unir el 1631 amb Elisabet, filla de Francesc Giró i Joana, de Castelltallat. Aquest matrimoni va estar aprovat pels pares del Toni i pel seu germà gran Salvador.
No tenim gaire informació d'aquesta època. Sabem que durant un temps, al voltant de 1617, van tenir de mosso a Gaspar Camps de Fals. El mosso compartia màrfega amb la seva dona Jerònima, filla del fuster Salvador Camps de Santpedor.

Vista des del camí

El 17 de febrer de 1622 el Francesc va nomenar hereu al fill gran Salvador en motiu del contracte matrimonial fet amb la donzella Esperança, filla de Jaume Sala de Sant Ponç, sufragània de Sallent. Van pactar que els vells i els joves conviurien sota la mateixa teulada *"habitant tots*

en una casa y fahent una habitacio, una taula y una despesa, tractant y honrant se los uns als altres com de fills a pares y de pares a fills se pertany e se deu fer". El dot de l'Esperança va consistir en 400 lliures i la cosa millor del contingut de les dues caixes de noguera era un vestit d'atzarena amb faldilles de raixa i gipó de tafetà.
El 1635 el Salvador va manllevar a Bartomeu Puigdellívol del Curt 160 lliures en forma de censal que va ser redimit pel seu fill el 1682. El 1661 el Salvador va casar una filla seva, la Francesca, amb Onofre Albareda d'Argensola, però llavors el Salvador ja havia traspassat i la responsabilitat de casar la noia va recaure en l'Esperança i en l'hereu Josep.

Una activitat comercial frenètica
De Josep Bacardit n'hem col·leccionat, ni més ni menys que, 68 fitxes, datades entre els anys 1660 i 1691. Si les classifiquem per categories se n'emporta la palma la venda de cereals, amb 47 referències. El recull no és exhaustiu, ni molt menys, però a tall d'exemple podem dir que en el manual d'un sol notari de Manresa hi ha enregistrades, entre el 9 i el 26 d'abril de 1685, la venda a nou clients diferents d'un total de 89 quarteres de gra. En algunes ocasions fa els negocis acompanyat d'Isidre Soldevila de Castelltallat, amb qui ens sembla que estaven emparentats. Ocasionalment ven algun altre article, com per exemple el 1684, que va vendre al Grau de Fals set quarteres de meitadenc, tres de forment, una de civada, dues càrregues de vi i un nodrissó (un garrí).

Sostre del celler de Becardit

La segona categoria amb més presència, 11 fitxes, són operacions financeres, és a dir, tot allò relacionat amb censals, violaris i préstecs. Els Cardona arrendaven normalment la recaptació de censos dels masos de Castelltallat a uns comerciants de Manresa per un preufet. Per estalviar-se la molèstia de passar casa per casa a recollir els censos en espècie, els arrendataris els solien subarrendar a una tercera persona, cedint-li una part dels guanys. Aquesta va ser una altra àrea d'activitat del Josep Bacardit. Hem trobat pagaments per aquest concepte els anys 1660, 1669 i 1691.
El Bacardit tenia llogat el mas de la Vila de Castelltallat i mantenia un masover seu a la masia. El 1686 el mestre d'obres Jeroni Renach li va presentar una factura de 38 lliures i 12 sous per unes obres fetes a la casa, consistents en cobrir una part de la teulada, fer un porxo nou,

Bóta de cadireta de Becardit datada

refer les parets dels corrals i del viver i fer un repeu a la casa. El 1660 va comprar a gràcia una peça gran i el dret de pasturar de l'heretat Giró, empenyorament que va incrementar el 1676 amb 100 lliures més. El Giró necessitava els diners per casar una filla seva amb Joan Gilabert d'Ardèvol, que estava de mosso a Bacardit. Amb la darrera addició, el crèdit va assolir les 328 lliures i, tal com havia passat amb el mas Franques, va acabar fentse seu el mas Giró.
Per completar el panorama comercial del personatge citarem un parell de compres que va fer a botiguers de Manresa el 1664. A un li va comprar 3 canes i sis pams de teixit de cordellats de color blanc i 4 canes i dos pams de color burell, i a l'altre, un bacó de cansalada de 40 lliures carnisseres de pes.

Completarem la biografia amb unes notes sobre la família. Josep Bacardit va estar casat dues vegades. La primera dona era la Maria, possiblement una Soldevila, i li va donar l'hereu Pere i la Maria. Amb la segona s'hi va unir el 1659 i va ser la Francesca, filla de Francesc Vilalta de Castelltallat. Amb la Francesca va tenir el Francesc, el Miquel i la Maria Anna.
De casaments dels fills només podem aportar el que va fer la Maria el 1671. El seu marit va ser Joan Albareda, del lloc de Bell Estany, terme d'Argensola, i va rebre un dot de 200 lliures. És interessant la roba que el pare li va anar lliurant per a cada ocasió:
"per lo dia traura lo calsat y joia, una ropilla y faldilla de estamenya negra ab son faldellí de cordellats de color, per lo die de las esposallas , altre vestit de estamenya, y per cadaldia un vestit de cordellats".

Una de les poques coses que sabem d'allò que passava mentrestant a la Casa Nova, la masoveria de Bacardit de Llomàs, era que s'hi estaven de masovers tres persones, segurament germans, que procedien del mas Comallonga de Sant Mateu. Eren Cristòfol, Joan, i Esteve Comallonga, el primer casat i els altres dos probablement concos. Els hi trobem entre 1669 i 1679. El Cristòfol va morir a Camps i va deixar un nen, el Cristòfol, a cura del Joan i l'Esteve, i també de Ramon Sobirana de Súria. El 1677 el Joan Comallonga va comprar el mas Mallencosa (ara Vendrell) de Castellar i se n'hi van anar a viure tots. Posteriorment el mas va quedar pel Cristòfol i la seva descendència.

CASAL DE CAMPS

Als nostres pobles no hi havia cap lloc arrecerat per a reunir-se la gent o per a les celebracions. Les festes i els balls tenien lloc a l'aire lliure en una plaça, normalment l'era d'una casa, amb l'autorització de l'amo. Aquest ús de l'espai privat per finalitats públiques no estava exempt d'inconvenients, com per exemple allò que va passar el dia de Sant Vicenç de 1878 a cal Casetó de Fals, quan l'amo va fer espatllar l'era mitjançant unes rases fondes que la creuaven per tots cantons, per tal que el jovent no la pogués fer servir pel ball. Aquesta mesura va provocar un amotinament del poble, que gairebé acaba en un desordre públic.
Les trobades dels caps de casa per discutir, per exemple, el repartiment de les contribucions o la tria dels representants, generalment tenien lloc al cementiri, ja que el rector es negava a cedir l'església, l'únic espai gran cobert que existia al poble, per a temes profans.
La situació va fer un tomb a finals del segle XIX, quan gairebé a cada poble es va construir un cafè. El cafè va esdevenir el centre neuràlgic de les activitats culturals i socials de la comunitat. Aquest espai cobert i confortable va permetre trobar-se, presenciar espectacles i celebrar les festes sense por que un xàfec sobtat obligués a suspendre-les.
El cafè també va canviar els costums, fent possible, per exemple, la introducció dels nous ritmes musicals, que van fer evolucionar els balls tradicionals, fins llavors un afer exclusivament masculí, cap als balls de parella. Això sí, sempre sota l'atenta supervisió de les mares i del rector, que vetllava per la moral del seu ramat.

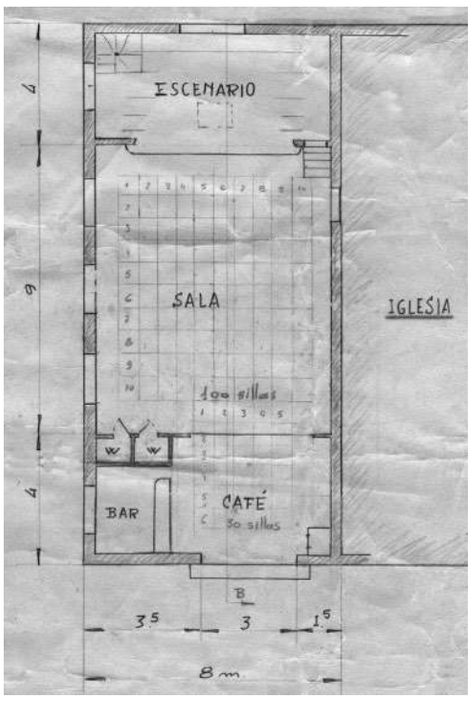

Arxiu cal Xisco

Projecte de 1959

Cafè de Camps
El Cafè de Camps es va inaugurar el 1885 amb una gran sala i una cafeteria. La sala tenia el terra enrajolat i era l'espai ideal pels balls de saló, àpats multitudinaris, representacions teatrals i concerts musicals.
Les tres festes tradicionals de Camps eren la festa major o de la Santa Creu, la festa major petita o de Santa Llúcia, i les caramelles de Pasqua. L'organització dels actes festius anava a càrrec d'una comissió formada per voluntaris, comissió que s'improvisava cada any i que tenia el deure de fer quadrar el pressupost. Per sufragar el cost de l'orquestra i altres despeses, cada casa contribuïa amb una aportació econòmica fixada. L'amo del Cafè cedia gratis el local a la comissió de festes, ja que quedava prou compensat amb les consumicions de menjars i begudes fets a la cafeteria pels assistents als actes.

Foto Xisco

Fonamentació (desembre 1992)

La relació del propietari del local amb els organitzadors no sempre era una bassa d'oli i en ocasions hi havia hagut desacords sobre les condicions d'ús. Una d'aquestes situacions tenses es va produir els anys que es van representar a sala del Cafè els Pastorets, un espectacle on s'hi va involucrar pràcticament tot el poble. Els Pastorets van tenir molt èxit, de públic i econòmic, i els promotors es van plantejar la possibilitat de construir un local propi. Se suposa que el rector era uns dels impulsors del projecte o, si més no, hi estava d'acord, perquè l'espai proposat era de l'església i un plànol de l'edifici va quedar en una calaixera de la rectoria.
Segons el plànol, datat el 1959, el local s'havia d'edificar a la plaça pública que ocupava l'antic cementiri, adossat a la paret occidental de l'església. L'edifici mesurava 8 metres d'ample i 17 de llarg, tenia la porta d'entrada a la part de migdia i estava dividit en dos espais, una cafeteria a l'entrada i una sala amb capacitat per a cent cadires i un escenari al fons. El projecte tenia un pressupost de 150.000 pessetes i no va tirar endavant.

Associació Casal del Poble
A Camps hi havia un grup de jovent compromès que volia superar el caràcter efímer de les successives comissions de festes amb la creació d'una entitat cultural estable, a l'estil de la que s'havia creat a Fals i altres llocs. Pensaven que aquesta entitat havia d'anar més enllà de la mera organització de festes i ésser un catalitzador i aglutinador de les inquietuds culturals i polítiques del jovent.

Foto Grané

Muntatge de l'estructura de la teulada

En una reunió celebrada el 25 de febrer de 1983, amb assistència de 15 persones, es va acordar la creació d'una associació cultural i recreativa sota el nom de Casal del Poble de Camps, amb seu al Cafè. Els presents van delegar en Josep Maria Vila i Vila, un dels capdavanters de la iniciativa, de fer les gestions per a la legalització de l'associació. Prenent com a model els de la ACR de Fals es van redactar uns estatuts i l'associació va ser inscrita al registre de la Generalitat el 29 d'abril. El 30 d'abril de 1983 va tenir lloc l'assemblea dels socis fundadors i es va escollir la primera junta directiva, formada per:
President, Josep Servitje Bonvehí (Pabordia), vicepresident, Joan Pintó Miquel (Fadrí Cinto), secretari, Paulí Palà Bonvehí (Pelfort), tresorer, Josep Maria Vila Vila (Cafè), més sis vocals.

Foto Grané

Encofrats

La junta de l'associació es va renovar el 1987 i va entrar de president Ramon Saladich (Fadrí Jaumet) amb un equip totalment renovat. El gener de 1990 hi va haver noves eleccions i va sortir Maria Teresa Vila Vila (Cafè) com a presidenta. Aquell any es van reformar els estatuts per tal d'adaptar-los a la nova normativa d'associacions. Es va canviar el nom a Associació Cultural de Veïns de Camps. L'octubre de 1991 es van renovar alguns càrrecs de la junta, entre ells el de president, que va recaure en Josep Bonvehí Casas (Xisco).
Mentrestant, i en un altre àmbit, hi va haver eleccions municipals a Fonollosa, entrant a la candidatura de l'alcalde Josep Pintó com a representants de Camps, Ramon Saladich i Josep Servitje, els dos estretament vinculats amb l'associació del seu poble.
Aquests van promoure a l'ajuntament la construcció d'un local social per l'associació, que s'aixecaria en els terrenys de titularitat municipal on hi havia el precari camp de futbol. En la reunió de junta de gener de 1991 els dos regidors de l'ajuntament van informar del projecte que estava redactant l'arquitecte municipal Ton Baraut. El projecte tenia un pressupost de 44.434.000 pessetes, una quantitat fora de l'abast de les possibilitats econòmiques de l'Ajuntament i l'Associació.
Mentre anaven avançant les gestions per la construcció del local, les relacions entre el propietari del Cafè i els organitzadors de les festes passaven per un mal moment, crisi que va acabar amb el trencament definitiu. El ball de festa de Santa Llúcia de 1992 va ser el darrer acte a la sala del Cafè de Camps. Des de llavors ha romàs tancat.

Construcció del Casal

A finals de 1992 els dos regidors de l'ajuntament van fer una proposta de finançament de la primera fase de les obres, que ascendia a 7.500.000 pessetes. En el pressupost municipal de 1992 s'hi inclouria una partida de 2 milions de pessetes i la mateixa quantitat en l'exercici següent. L'Associació havia dut una política econòmica prudent i en aquell moment tenia a la caixa 1.114.000 pessetes, de les quals es destinaria un milió a les obres. Quedaven per finançar 2,5 milions.
Per aconseguir-los, es va fer una campanya, perquè els socis aportessin de manera desinteressada 30.000 pessetes, pagades en tres terminis. Primer hi va haver reticències, però al final es va aconseguir que 73 dels 94 socis fessin l'aportació, així com 22 persones relacionades amb el poble que no eren socis. Trenta mil pessetes eren un munt de diners, tenint en compte que la quota anual de soci era de 1.000 pessetes, que 50.000 era un sou normal i que per 750 pessetes es menjava bé al restaurant del Molí de Boixeda.
En total es van recaptar més diners dels necessaris i es va garantir la realització de l'obra.

Aquesta va ser realitzada i dirigida en els aspectes tècnics pel contractista Joan Duocastella, el Tomaset, però els treballs van anar a càrrec de persones voluntàries del poble. Hi van treballar, sense cobrar, 34 per-

Foto Grané

Edifici gairebé acabat (març 1993)

Foto Xisco

Dinar de germanor (abril 1993)

sones, 6 en qualitat de paletes i 28 com a manobres. En la reunió de la junta del 5 de desembre de 1992 es va informar que s'estava treballant en els fonaments del nou local, i les caramelles de l'any 1993 ja es van poder fer dins del local, que just consistia en un paviment de formigó, les quatre parets d'obra prefabricada i una coberta de planxa metàl·lica. El 18 d'abril de 1993 l'Associació va obsequiar amb un dinar de germanor a tots els col·laboradors i llurs famílies, i el 29 de maig de 1994 s'hi va celebrar un dinar obert a tothom, que va representar la inauguració oficial de la segona fase de la construcció. Llavors el terra ja era enrajolat i s'havien completat els sanitaris. El 1995 l'Ajuntament va cedir els terrenys a l'Associació.

El Casal no estava acabat, però, i durant una dècada s'hi van anar fent millores, finançades amb els beneficis de les festes i diverses subvencions. Després de presentar factures pagades per valor de 6 milions de pessetes, la Generalitat va donar a fons perdut una subvenció de 3 milions. La Diputació va concedir un crèdit sense interessos de 2 milions, a tornar en 10 anys. En la concessió d'aquestes ajudes hi va tenir un paper important l'Ajuntament presidit per l'alcalde Pintó. Es van rebre també subvencions de la Caixa d'Estalvis de Manresa (800.000 pessetes) i de la Caixa de Catalunya (50.000 pessetes).

Entre les millores destaquen la construcció de la cuina, el bar, l'escenari, els vestidors i altres equipaments i es va dotar l'edifici de mobiliari i calefacció. El 1994 es va adjudicar l'explotació del bar a Francesc Bonvehí (Magí), que continua portant-lo fins avui.

L'Associació ara

L'Associació Cultural de Veïns de Camps ha continuat el seu camí, organitzant les festes de sempre i algunes de noves com la Matança, la Festa dels Avis i, darrerament, la Fira del Menestral, que té força èxit i atreu a un bon nombre de forasters.

La renovació de la junta no ha estat sempre fàcil, ja que el poble registra un alt grau d'envelliment de la població i sempre acaben sent els mateixos els disposats a col·laborar. Acabem aquesta història de l'Associació i el Casal amb una relació dels presidents, no oblidant però, que al llarg dels anys hi ha hagut moltes més persones que han treballat pel poble.

Josep Servitje 1983-87
Ramon Saladich 1987-90
Maria Teresa Vila 1990-91
Josep Bonvehí 1991-94
Ramon Saladich 1995
Àngel Manau Vila 1996-2000
Josep Servitje 2000-02
Francesc Bonvehí 2002-05
Isidre Serarols 2005-09
Enric Castells 2009-2013
Daniel Bonvehí 2013-17
Montse Berenguer (2017-)

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 40 Novembre 2017

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS JUNYENT (4ª PART)

Establiments a rabassa

Francesc Junyent Viladés va morir el 1825, quedant hereu el seu fill primogènit Joan, però com que era menor van ser els tutors Joan Bacardit de Llomàs i Josep Viladés els responsables de regir el mas fins que no va assolir la majoria d'edat. També els tutors es van encarregar de les negociacions que precedien la signatura d'un contracte matrimonial avantatjós. El 28 d'agost de 1830 es va pactar a casa d'un notari de Cardona l'enllaç de l'hereu del Junyent amb Rosa, filla dels pagesos Isidre Garriga Sentellas i Teresa Torrescasana de Matamargó. El dot dona fe de la categoria de la donzella; 800 lliures. Les parts van pactar un pagament inicial de 200 lliures i la resta fraccionat en sis anys. L'aixovar anava contingut en dues calaixeres de fusta de noguer. El matrimoni va donar dos nois i una noia. Al primogènit li van posar Francesc, com l'avi.

Llinda de balcó amb anagrama F.J.

Joan Junyent va millorar el rendiment de la propietat per la via d'establir trossos a rabassa a diversos quartaires, una forma de convertir terra erma en fructífera sense necessitat d'haver de fer cap inversió onerosa. Les parts de verema eren un font d'ingressos estable i econòmicament interessant, perquè els preus del vi tenien tendència a l'alça. El 1841 va establir 4'5 quarteres a Joan Bacardit, el 1842, 7 quarteres a Ramon Bascompte, i el 1860, 16 quarteres a Miquel Muns. En els dos darrers casos l'establiment incloïa el dret d'edificar una casa pel parcer. Normalment l'establiment era gratis quan es tractava de bosc, però en el cas del Muns la vinya ja era plantada i per això el preu va ser de 750 lliures.

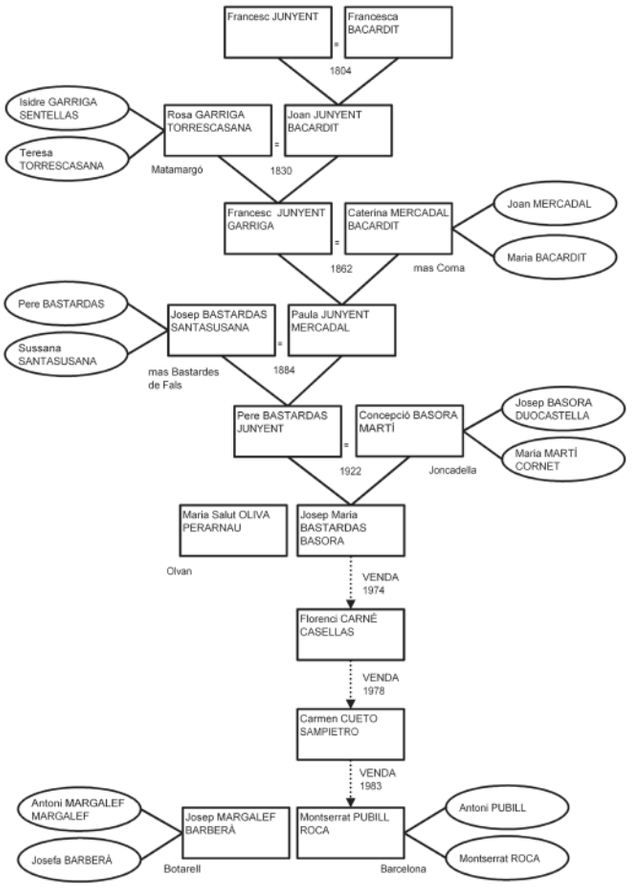

Una altra font d'ingressos era el lloguer o empenyorament de les herbes. El 1843 el Joan es va vendre el dret de pasturar un bosc de 40 quarteres a Josep Duocastella de Castelltallat per 250 lliures i no el va recuperar fins el 1854. Els diners li van servir per pagar un deute que tenia amb Isidre Comelles, un fabricant d'aiguardent de Manresa.

El 1840 va manllevar 400 lliures a Manel Bascompta de Cardona, però per altra banda, el seu oncle Joan Bacardit de Llomàs li devia encara 1000 lliures del dot de sa mare. Van quedar que el Bacardit pagaria el deute, però si no ho feia aviat, llavors li cediria per fer boïga un tros de bosc dit el Bosc de la Socarrada.

A les velleses el Joan va perdre el cap, o almenys és això el que van testificar l'alcalde i dos metges a petició del seu fill, que va portar el cas al jutjat per aconseguir la

inhabilitació del pare. El desembre de 1861 l'alcalde Ramon Grau va certificar que :

> (...) Juan Junyent se halla absolutament incapacitado y enteramente inhabil para gobernar y administrar sus bienes y hallandose por lo mismo expuesto a que por personas malévolas se le indujera a gravar sus bienes contra su voluntat ...

El doctors Oliveras de Fonollosa i Solà de Manresa van emetre un dictamen taxatiu, li van diagnosticar:

> ... la enfermedad llamada "delirium tremens", o sea, "meningitis cronica", de la clase "potatorium", con un temblor general continuo y habitual. Este estado que ha perjudicado tanto a sus facultades del alma, o propias del cerebro, le ha conducido al lastimoso estado de imbecilidad, de consiguiente inhabil para administar sus bienes, incapaz de formar el menor raciocinio en negocios domésticos y digno de compasión por su pérdida casi completa de juicio...

Amb cruesa la medicina de l'època descrivia així un tipus de malaltia degenerativa que malauradament tan habitual és avui en dia. El jutge va donar poders a Francesc Junyent, sota la supervisió de Pere Canals de Montesquiu, que va haver de fer una fiança de 40.000 rals. La primera cosa que es va fer va ser l'inventari dels béns. De l'inventari podem destacar els nombrosos animals que hi havia a la casa, dos muls, una somera, 4 porcs grossos, 3 de flacs i una verra, 50 xais, 12 cabres i 24 gallines. Emmagatzemades hi havia 25 càrregues de vi, una i mitja d'oli, 150 quintars de palla i 50 quarteres de blat. Al celler hi havia quatre grans bótes, amb una capacitat conjunta de 70 càrregues. Del contingut de les caixes destaquem dues culleres, una campaneta i un reliquiari, tot de plata.

De les terres del mas hi havia llavors 34 quarteres sembrades i 59 de vinya donades a sis parcers.

El Joan no deuria estar tan malament com es desprèn dels informes, perquè el 6 de desembre de 1864 el rector mossèn Pla li va prendre testament. Va deixar a la muller 1.000 lliures. Va disposar que si la seva filla monja Maria de la Concepció fos expulsada del convent de Vic, Déu no ho vulgui, havia de ser mantinguda a casa per l'hereu. A la filla Ramona li va deixar 600 lliures per casar-se i un aixovar amb dos vestits de seda, un d'orleans, un de llana de merino, dues calaixeres de roure envernissat i la resta de roba habitual. Al noi Manuel també li va deixar 600 lliures, que podria cobrar en complir els 20 anys si tenia la intenció d'establir-se en algun art o ofici. Va signar per ell el vicari de Camps Joan Vall Llobera. Va morir el 29 de gener de 1865.

El patrimoni que va deixar consistia en 449 quarteres, 423 de les quals dins del terme de Camps i les 36 restants a Sant Mateu. El valor estimat era de 160.000 rals de billó.

El Manuel va fer cas al seu pare i va treballar en un obrador de confiteria a Manresa, però es va posar malalt i va haver d'acollir-se al Junyent, on va morir solter.

Més establiments de cases

Francesc Junyent Garriga va seguir la política del seu pare pel que fa a establiments. El 1861 va establir a Jaume Solanes, àlies Jaume Ruc, 12 quarteres, el 1869 a Ventura Comallonga 5 quarteres i mitja i el 1872 a Jacint Verdaguer 12 quarteres. Al Solanes i al Comallonga els va permetre edificar una casa i també el 1874 a Josep Planas (Jepet del Junyent) i el 1886 a Ramon Puigdellívol (cal Xamal).

Rentamans

El 1861 va comprar una casa a Manresa, al carrer que es deia de les Senioses, i el 1886 se la va vendre a un tintorer pel preu de 800 duros. El 1870 va manllevar 300 lliures a Ramon Cardona de Prades, amb un interès anual del 6%. El 1881 va ser ell qui va deixar diners, va deixar 800 pessetes a Jaume Solanes, que les hi va tornar dos anys després junt amb 48 pessetes d'interès. El 1899 es va vendre un bon tros de la propietat a Josefa Bonvehí, la mestressa de cal Bascompte. Li va vendre 100 quarteres, 64 a Camps i 36 a Sant Mateu pel preu de 4.500 pessetes, pagades en moneda de plata i or. Dins del tros venut hi havia 35 quarteres donades a quatre parcers, els quals, després de la venda, van haver de dar les parts a la nova mestressa. Després de la segregació, el Junyent ja no tenia terra a Sant Mateu i la part de Camps quedava reduïda a 359 quarteres. El 1901 el Francesc es va proposar fer un camí carreter que comuniqués la seva casa amb el camí principal de baixar a Manresa, a l'alçada del Molí de Boixeda. Va ser un esforç considerable i va haver d'obtenir el dret de pas a través de les terres de Clarena. El va aconseguir, però no gratis, perquè li va caldre cedir en compensació una peça de 2 quarteres. El gener de 1902 va arrendar per 10 anys les herbes a Joan Comallonga per 1.500 pessetes amb una sèrie de pactes entre els quals l'obligació de tancar el bestiar als corrals del Junyent, o de Bastardes o del Colomer, i l'obligació de tenir neta per abeurar el bestiar una bassa anomenada "Bassa Blanca del Junyent". L'arrendament va durar fins el 1916.

En l'apartat familiar, el Francesc va enllaçar el 1862 amb Caterina Mercadal Bacardit, una filla del mas Coma, la qual va aportar al matrimoni un dot de 1.700 lliures. Per assegurar aquest capital, el Francesc va invertir-ne 1.500 lliures el 1864 en la compra d'un tros de terra de regadiu al mas d'en Pla de Manresa.

El Francesc i la Caterina van tenir abundant descendència, però només van sobreviure les criatures del gènere femení. Les seves filles les van batejar amb els noms de Paula, Carme, Maria, Ramona, Isabel i Concepció. A part de la pubilla, coneixem els marits de tres de les noies. La Carme es va casar amb Josep Xacó Segura, la Ramona amb Josep Català Punsoda, d'Alcover (Tarragona), i la Concepció amb Magí Solà Martí, l'hereu de cal Torres de la Serra, del poble d'Aguiló. El 10 de desembre de 1896 es va publicar al "Diario de Avisos" de Manresa l'esquela de Caterina Mercadal.

Tina adossada a la casa

L'hereu del Junyent va fer tres testaments al llarg de la seva vida. El primer poc després de casar-se, quan la seva dona estava embarassada de la primera filla. El va rectificar el 25 de novembre de 1901, quan ja era un ancià i amb greus dificultats de visió. De les sis filles només en quedaven cinc de vives, perquè la Carme ja havia mort deixant una nena petita, la Loreto. L'única filla soltera era la menor, la Concepció, a qui va destinar un dot de 600 lliures, més 250 lliures per la compra de l'aixovar. Va fer hereu al nét Pere Bastardas. El testament definitiu el va fer amb el rector el dia de Nadal de 1907, a l'edat de 72 anys i completament cec. Va fer constar que havia rebut tot el dot del seu gendre Bastardas i va fer hereva a la Paula.

L'hereu i la pubilla

La unió entre un hereu i una pubilla i la reunificació dels patrimonis respectius era un fet poc comú a l'entorn rural català, però es va produir entre les cases del Junyent i Bastardes. Paula Junyent Mercadal, pubilla del Junyent de Camps, va casar-se el 1884 amb Josep Bastardas Santasusana, l'hereu del mas Bastardes de Fals, dos masos històrics, les terres dels quals termenegen.

Com que la masia del Junyent es trobava en millors condicions que Bastardes, els noucasats van instal·lar-s'hi, i a partir d'aquell moment el Josep va passar a ser considerat un terratinent del poble de Camps.

Els pares de la Paula la van fer hereva i van assignar 1.870 pessetes de dot a les altres filles. Una clàusula als capítols establia que en cas de néixer un fill, la pubilla perdria l'herència i, en compensació, els pares li darien 4.000 pessetes.

Josep Bastardas va aportar a la muller un capital de 2.000 pessetes i va haver de complir els compromisos que li pertocaven com hereu de Bastardes. Tenia un germà dit Joan que era mestre d'escola, a qui va pagar les 1.600 pessetes que li tocaven de legítima. Al Pere n'hi van tocar 1.670, mentre que a un altre germà, el Lluís, li va deixar la propietat Bastardes en masoveria els anys necessaris perquè guanyés les 4.500 pessetes que li corresponien. També va haver de pagar el dot de la seva germana Teresa. El 1884 la seva mare Sussana Santasusana va renunciar a l'usdefruit, perquè tenia intenció de residir a la ciutat, a canvi de 3.266 pessetes.

El Josep i la Paula van tenir primer una nena a qui van posar Victorina i després cinc fills més, però només van sobreviure l'hereu Pere, nascut el 1888, i les seves germanes Carme, Montserrat i Isabel.

Per poder pagar deutes el 1892 el Josep es va veure obligat a manllevar 3.500 pessetes amb un interès del 6%, que va avalar el seu sogre, però a part d'aquestes obligacions el mas Bastardes arrossegava antics deutes i en deixar de residir-hi l'amo, la decadència es va fer més ostensible. Es van anar segregant porcions i va ser posada en garantia de diversos préstecs fins que el 1908 Josep Bastardas va vendre's l'heretat de Fals als germans Miquel i Josep Ferrer Trulls, de Claret de Cavallers. El Miquel era propietari i el Josep capellà, i van pagar-ne la quantitat de 17.500 pessetes. La finca tenia aleshores només 100 quarteres, unes 29 hectàrees.

El mas Junyent també va perdre superfície amb la segregació d'una peça de 40 quarteres anomenada "l'alou de Montserrat" venuda el 1887 a Pere Arderiu de Clarena. Aquest topònim és el recordatori de l'antiga dependència amb el monestir de Montserrat.

El Josep Bastardas era una persona important del poble i va ser escollit diverses vegades per ser a l'ajuntament, essent alcalde entre els anys 1894 i 1897. A més a més, el 1893 va ser nomenat cap del sometent del sector de Camps.

Pere Bastardas Junyent o Peret, com se'l coneixia, era una persona culta i va estudiar als Salesians de Barce-

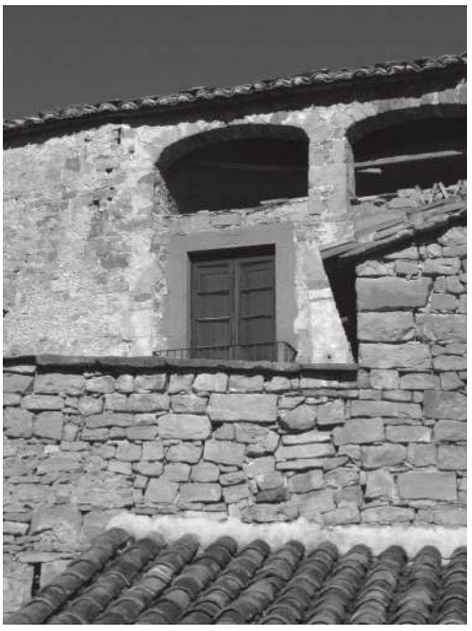

Vista de les golfes

Comuna múltiple

lona l'ofici d'ebenista. Va perdre el pare essent molt jove i llavors va haver d'abandonar els estudis i tornar a Camps per encarregar-se de la propietat. Treballava ell sol amb el mosso la terra pròpia, que era poca i dolenta. Amb les seves pròpies mans va fer la barana del presbiteri i la trona de l'església de Camps. Sabia de música i cantava amb bona veu als oficis religiosos i participava en totes les activitats del poble. Va tenir força protagonisme en els afers públics i, com el seu pare, va estar a l'ajuntament en més d'una ocasió. Li va tocar patir les convulsions polítiques que van precedir la guerra civil. Va ser escollit regidor en les eleccions de febrer de 1934, però va dimitir després del primer ple en desacord amb la decisió presa per l'ajuntament de suprimir la creu que adornava l'escut del municipi i substituir-la per les quatre barres de l'escut de Catalunya, ja que la constitució republicana tenia caràcter laic. El Peret era un home molt creient i a casa seva, cada dia abans de sopar, resava el rosari amb tota la família i el servei. A l'estiu es passava el rosari a la sala i a l'hivern als escons del voltant de la llar de foc.
El 1936 tornava a estar a l'ajuntament, però a l'abril va presentar la dimissió al·legant que vivia lluny i no podia caminar, dimissió que no li va ser acceptada. Finalment, el juliol d'aquell any, va ser apartat del consistori juntament amb l'altre regidor de la Lliga. Durant la guerra, uns milicians el van anar a buscar per matar-lo, però miraculosament es va salvar.

La terra que menava l'amo del Junyent eren dues vinyes pujant al Colomer, un olivar i, a costat de casa, un tros dit l'hort del Cànem, on s'hi feien les patates i plantes de secà. De regadiu tenia l'hort de Bastardes, que el seu pare s'havia reservat en vendre's la propietat. L'hort era sota els Rajants de Clarena i tenia una font molt bona. Les olives es molien al trull de casa, instal·lació que encara es conserva. El bestiar de la casa consistia en dues o tres verres, gallines, conills, oques i un ramat d'unes 30 ovelles i algunes cabres. Es diu que el ramat es va comprar amb els diners de la venda de cal Bascompte (1941) i el menava un pastor de Sant Mateu que portava barretina.

Adossades a la masia per la part nord hi ha unes tines enormes; mesuren 3,4 metres de diàmetre i 3,25 de profunditat. Es calcula que poden encabir-s'hi unes 260 carregues de vi a cadascuna. Aquestes tines grans van deixar d'ésser útils després de la fil·loxera, perquè ja no es van replantar les vinyes dels barrancs de cal Bóta i del Junyent. Aquestes tines s'utilitzaven per recollir l'aigua pluvial del camí, que servia per abeurar el bestiar, regar i rentar la roba. Per a beure i cuinar s'utilitzava l'aigua de la cisterna, una magnífica construcció feta de carreus que recull l'aigua de la teulada mitjançant canalons de pedra esculpida. No hi havia aigua corrent, però a les golfes s'hi va instal·lar un petit dipòsit d'uns 25 litres, que s'omplia amb galledes, i l'aigua baixava a un petit lavabo per rentar-se les mans. La il·luminació de la sala i el menjador es feia amb un llum de carburo i un quinqué de quatre blens. Als quartos hi havia espelmes. A la comuna, que encara es conserva igual, hi havia dos forats grans i un de petit i més baix, a mida de criatura.

Pere Bastardas Junyent va casar-se el 1922 amb Concepció Basora Martí, del mas Besora de Joncadella. Va rebre un dot 3.000 pessetes, més un conjunt de roba valorat en 1.450 pessetes. La mestressa tenia molt bon cor i cada vegada que passava un captaire li donava un plat de menjar. Un dia va perdre un anell d'or i es van pensar que algú l'havia robat. Molts anys després un mosso arrencant patates va enfilar l'anell amb una punta dels arpiots i el va tornar a la mestressa. Es veu que l'anell havia caigut al femer i amb els fems havia arribat al camp.

Venda del mas

El següent amo va ser Josep Maria Bastardas Basora, que va adquirir aquesta condició a la mort del pare, esdevinguda el juliol de 1963. En aquell moment vivien amb ell la seva muller Maria Salut Oliva Perarnau, natural de l'Olvan, els seus cunyats Llibert i Josefa Oliva, i els fills Maria Teresa, Josep i Pere Bastardas Oliva.
El Josep Maria era una persona molt activa i participava en totes les activitats religioses, culturals i recreatives del poble. Tocava l'harmònium a l'església, jugava a l'equip de futbol local i actuava en les comèdies del grup de teatre. Era l'encarregat de l'escenografia i és recordat pels efectes especials dels Pastorets.

Arxiu Francesc Martí

Josep M. Bastardas i la seva cosina Margarida Bonvehí (1941)

Josep Maria Bastardas es va vendre l'agost de 1965 el Colomer amb una porció de terra de 29 hectàrees. El 22 de febrer de 1974 es va vendre la casa principal i la resta de la propietat, i va marxar a viure a Manresa. Els compradors van ser Florenci Carné Casellas i el seu gendre Joan Soler Bonals. El Florenci era del mas Sant Andreu de Fals, s'havia enriquit a la postguerra i

havia comprar diversos masos de les rodalies. Després de l'oportuna rectificació de la cabuda, es va inscriure la finca amb una superfície de 86'3 hectàrees.
El Florenci va liquidar el seu extens patrimoni de mica en mica. El 27 de novembre de 1978 va segregar la masia, junt amb un terreny de 5 hectàrees al voltant, i la va vendre a la senyora Carmen Cueto Sampietro, de Sabadell.
El 1983, 1987 i 1989 va vendre parts del Junyent a Joan Bosch, el capellà de Vilalta, quedant la finca reduïda a 27'9 hectàrees.

Arxiu Francesc Martí

Festa major 1941. Peret Bastardas (al centre, darrere), parents i amics.

A la mort del Florenci, el 1990, la seva meitat de la propietat va passar al nét Joan Soler Carné. El 5 de febrer de 1991, Joan Soler i el seu fill es van vendre la finca a Maria Gordillo Correro, la muller del fill. La finca estava fortament hipotecada i va ser embargada pel jutjat, que la va adjudicar el 26 de novembre de 1997 a l'empresa mercantil "Gestiones y Desarrollos Patrimoniales S.A." amb seu a Madrid. Després d'aixecar les hipoteques, la societat la va vendre el 16 de desembre de 1998 a Isidre Puigdellívol Casamitjana, un fill de la casa Betlem de Fals. L'Isidre va quedar-se les terres per conrear-les ell mateix, excepte el tros on hi havia les ruïnes de cal Jaume Ruc que se'l va vendre als propietaris actuals.

Per altra banda, la casa va ser venuda per Carmen Cueto a Montserrat Pubill Roca el 25 d'abril de 1983, la qual també tenia el mas Gras de Sant Mateu. La propietària actual és filla d'Antoni Pubill i Montserrat Roca. El seu avi patern era de cal Recus de Fonollosa, mentre que la família materna venia de Tàrrega. El seu pare va començar de cuiner a Tàrrega i després va obrir una fonda dita "Restaurant Pubill" al carrer Major de Gràcia. La Montserrat va néixer allà el 1931, però era delicada de salut i va passar la infantesa a Callús, a la casa de pagès del seu oncle Isidre Pubill. Va tornar a Barcelona per anar a un col·legi de monges, on va adquirir una sòlida cultura humanística. De jove va fer llargues estades a l'estranger, és poliglota, domina l'anglès, alemany i japonès, i va exercir de guia turística durant tota la seva vida laboral.
Es va casar amb Josep Margalef Barberà, de Botarell, a qui va conèixer al restaurant de casa, i va tenir amb ell les dues filles; la Núria, casada amb Miquel Rovira Piqué, i la Montserrat, casada amb Philippe, un ciutadà francès.

Després de comprar el Junyent, la nova propietària va fer arreglar la teulada i altres obres de conservació. Durant uns 10 anys la masia va estar llogada a la família de Xavier Banyó Millet, l'actual estadant de la rectoria de Camps. La relació del Xavier amb aquestes contrades venia de lluny, perquè des de jove havia estat molt vinculat amb Vilalta de Castelltallat i el seu projecte educatiu.
Ara no s'hi està ningú al Junyent, però en té cura Miquel Rovira, el gendre de la mestressa.

Mossos i minyones
A més de la família, el Junyent acollia a altres persones que hi prestaven els seus serveis, ja fos com a pastors, mossos o serventes. Els seus noms no han quedat escrits enlloc, tret de comptades excepcions. El 1884 s'estava al Junyent, o en alguna de les seves dependències, la família formada per Josep Trulls Feixas, Rosa Puigdellívol i els seus nou fills. El 1900 es documenta una minyona de 22 anys que es deia Josefa, filla de Vicenç Llobet de Palà, i els mossos Josep Graells, del poble de Montanissell, Climent Arderiu Feixa i Josep Colillas, aquest darrer de cal Casó de Fals. El 1904 va passar una desgràcia, en ofegar-se en una tina plena d'aigua Josep Vila Biosca, de Sant Mateu, segurament un altre mosso o treballador. Abans de la guerra va estar un temps de mosso Alfons Solà Junyent d'Aguiló, que era el fill d'una germana de la pubilla Paula.

Francesc Martí era conegut a Santa Coloma com el Molins, perquè venia d'una família de moliners. Va estar de mosso al Junyent des de la festa de la Santa Creu de maig de 1940 fins a la mateixa diada de 1942. El seu pare era llavors a la presó, el seu germà gran es va quedar a casa, i a ell el va dur a Camps un parent que estava emparentat de lluny amb els Junyent. El salari de mosso va ser de 500 pessetes el primer any i 1.000 el segon. Els amos el tractaven molt bé, com si fos de la família. Menjava amb ells i tenia una cambra per a ell sol. El Francesc Martí és avui molt vell, però té el cap clar i va visitar el Junyent el 2016, després d'una absència de 74 anys. Recordava perfectament els anys que hi va estar de mosso i ens va relatar molts detalls de la vida d'aquell temps.
A més dels amos i el mosso Francesc a la casa tenien un sagal de 12 anys de Súria que ajudava en les feines domèstiques. El 1941 el sagal va marxar i van llogar una minyona jove dita Ramona.
Més ençà van passar altres mossos pel Junyent, però no sabem els noms, tret que entre 1958 i 1960 guardava el ramat un pastor d'Aguilar anomenat Isidre Comellas Trull.

CAL MAGÍ DE LA PABORDIA

Aquesta casa la va fer Magí Bonvehí, un fadrí dels masovers de la Pabordia, adossada a una altra casa que va aixecar simultàniament el seu germà Xisco. Les dues cases, als inicis van ser anomenades les **Cases Noves de la Pabordia**. Actualment se la sol anomenar cal Magí.
Magí Bonvehí era fill de Josep Bonvehí i de Maria Tàsias, i el 8 d'agost de 1884 va adquirir de l'amo de Caselles, l'hisendat Josep de Planell, un terreny més o menys rectangular de 250 per 330 pams de mitjana, pel qual en va pagar 300 pessetes al comptat. Els dos germans Bonvehí van aixecar les cases respectives al mateix temps, com ho demostra la façana, que està feta d'una sola tirada. Les dues cases adossades, de planta quadrada, tenen les obertures perfectament simètriques i l'estructura interna idèntica, basada sobre les dues voltes de pedra dels baixos. Els dos germans també van compartir dos equipaments imprescindibles, la bassa i el pou. La bassa es va excavar en la part del Francesc i el pou a la part del Magí. Segons una inscripció gravada en una pedra de la paret del pou aquest es va fer el 1911.

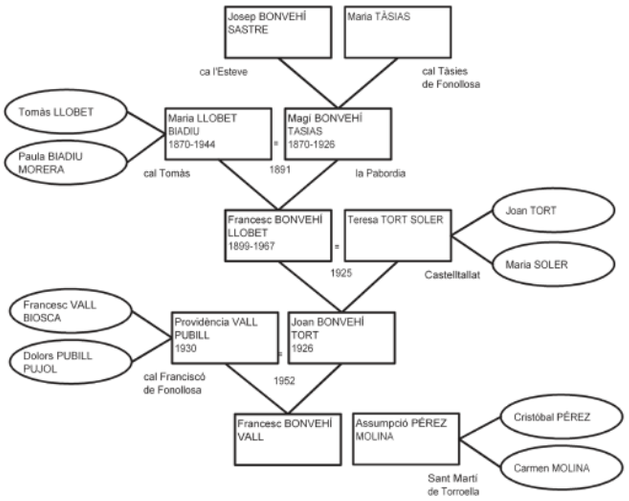

El Magí que va donar nom a la casa es va casar el 5 de novembre de 1891 amb Maria Llobet de cal Tomàs del raval de Pere Jutge. El mateix dia de les noces havien fet capítols a cal notari. Josep Bonvehí, el germà gran del Magí, li va donar aquell dia unes tovalles, dos llençols, dues camises i una tovallola, procedents segurament de l'aixovar de la mare. Es va comprometre a pagar-li al cap de tres anys les 40 pessetes que li tocaven. El Tomàs Llobet va donar a la filla dos llençols i unes tovalles, mentre que l'oncle Ramon Biadiu Morera de ca l'Isidró de Fals li va donar 160 pessetes, en agraïment per haver-lo cuidat els darrers nous anys.
La Maria va ser una dona molt fèrtil que va infantar onze criatures i en va fer pujar a deu, set nenes i tres nens. Els seus noms i dates de naixement són els següents:
Maria (1892), Rosalia (1894), Francesc (1899), Clareta (1902), Josefa (1904), Àngela (1906), Hermínia (1908), Llorenç (1910), Rossend (1912) i Dolors (1914).
Començant per les noies, la Maria va entrar per matrimoni a cal Mongia de Fals en casar-se amb l'hereu Cristòfol Moncunill el 1913. La Maria era bona cosidora, com ho demostra el fet que al seu aixovar hi havia dues dotzenes de camises, tres dotzenes de mocadors de butxaca, quatre mocadors de seda, tres vestits de cotó i

Cobert (1932)

altres peces confeccionades o comprades per ella mateixa, al marge d'un discret lot de roba que li van donar els pares. La Rosalia va aparellar-se amb l'hereu de ca la Joaquima o Quima de Salelles, la Pepa també ho va fer a Salelles, amb un de cal Plantat, la Clara amb Francesc Cots, un pagès del regadiu de Manresa que tenia la casa a la part de l'Agulla, l'Hermínia també es va casar amb un pagès del regadiu, l'Àngela amb Joaquim Coll de Barcelona, i la petita, la Dolors, amb el retratista Vert de Manresa.
Dels nois, el primogènit Ferran va morir als nous mesos, el segon Francesc va ser l'hereu, el Rossend va desaparèixer al front sense deixar rastre els primers mesos de la guerra, i el Llorenç va unir-se en matrimoni amb Montserrat Vila de Castellgalí.
Magí Bonvehí va acabar els seus dies el 12 de juny de 1926, mentre que la seva dona va sobreviure'l fins el 20 de setembre de 1944.

Cistella espartada

Francesc Bonvehí Llobet va fer noces el 21 de gener de 1925 amb Teresa Tort Soler. La Teresa va néixer a Castelltallat, però de petita els seus pares van entrar de masovers al mas Bastardes de Fals. Contava que era tan petita que la van baixar dins de les sàrries d'un animal. La família Tort va ser molts anys a Bastardes i allà la Teresa va conèixer el seu futur marit Francesc Bonvehí.
El Francesc i la Teresa van tenir tres fills, el Joan (1926), el Llorenç (1929) i el Pepito (1931), si bé el mitjà va morir a la infantesa. Es conta que la causa de la mort va ser

Arxiu municipal

Cal Magí (1972)

el fet d'haverse empassat un pinyol d'oliva. El Pepito va aprendre l'ofici de fuster amb un cosí a Súria i més tard va plantar-se a Terrassa. La seva muller va ser Mercè Tomasa, la pubilla de cal Balandrès.
El 1932 el Francesc va encarregar al paleta Àngel de cal Miquelet la construcció d'un cobert a l'altra banda de l'era. Diuen que els va sortir barat de jornals, perquè l'Àngel era molt treballador i avançava molta feina cada dia. El Francesc va morir el 1967 als 67 anys i la seva dona Teresa el 1985 als 85 anys, així que ambdós havien nascut el mateix any, al tombant del segle.

L'hereu Joan Bonvehí Tort es va casar el 24 de maig de 1952 amb Providència Vall Pubill, una noia de cal Franciscó de Fonollosa. Als 14 anys la Providència va deixar l'escola i va entrar a treballar a la fàbrica tèxtil dels Polvorers. Residia de dilluns a dissabte en un dels quartos que la fàbrica tenia per les treballadores i el diumenge al matí anava a casa, d'on s'emportava una coixinera amb queviures per passar la setmana. Més endavant va treballar a la fàbrica de galetes de Rajadell, on va coincidir amb noies dels pobles veïns. El salari era escàs, però els dinerets que portava a casa eren benvinguts.
El Joan era pagès i menava força terra. Tenia un propi de 8 quarteres que havien comprat a l'amo de Clarena i que anomenaven la "Vinya Gran". A més, el Joan menava cinc vinyes a parts. La vinya de Caselles l'anomenaven "Vinya de davant de casa", la de Clarena, "Vinya del Tinai", les dues del Coma, "Vinya Nova" i "Vinya del Benet", i la del Soler, "Vinya de darrera de casa".

El Joan i la Providència van tenir un sol fill, el Francesc. El Francesc ha treballat sempre de paleta i ha tingut dos fills, el Daniel i l'Òscar, amb la seva muller Assumpció Pérez Molina. L' Assumpció va nàixer a la fabriqueta del Moliner, terme de Sant Martí de Torruella, però els seus pares Cristóbal i Carmen eren andalusos, de Granada i Màlaga, respectivament.

Rellotge de paret

CANCIS, CANS, CAMPS

Igual que les persones, els llocs tenen nom, els topònims. Els noms dels llocs no romanen estables pels segles dels segles, sinó que evolucionen amb el pas del temps. Els canvis no es produeixen d'un dia per l'altre, sinó gradualment. La pregunta que ens hem plantejat és, com es deia abans el poble de Camps?

Com que no disposem de gravacions de veu haurem de fer servir mètodes indirectes per esbrinar com els avantpassats designaven el seu poble. Els escrits intenten reproduir mitjançant signes, les lletres, els sons de la parla, però la cosa no és simple, perquè l' expressió d'un so amb un signe o conjunt de signes és arbitrari i ve regulat per l'ortografia de l'idioma en qüestió i, en el cas del català, les normes ortogràfiques no van ser unificades i fixades fins a començaments del segle XX per Pompeu Fabra.

Arxiu municipal

Vista aèria de la sagrera de Camps

	1275-1300	1301-1350	1351-1400	1401-1450	1451-1500
(mostra)	(62)	(52)	(79)	(76)	(16)
CANS	13	16	19	13	5
CANZ	10				
CANCS	23				
CAMS	2		4	10	4
CANCHS		33	43	20	
CALMS			3	21	
CAMPS			10	12	6

Al llarg de la recerca ens trobarem doncs, amb sons idèntics representats de diferents formes, segons la predilecció de l'escrivent. No obstant això, hi havia una certa tradició d'escriure un nom d'una determinada manera, perquè els documents antics tendien a copiar-se i recolzar-se en documents anteriors i les persones que sabien escriure, ens referim a notaris i capellans, tenien un criteri més o menys unificat sobre l'ortografia d'un mot concret.

A l'edat mitjana i segles posteriors la llengua escrita era el llatí. No era el llatí de la Roma clàssica, sinó un llatí modificat sota la influència de les llengües vulgars de cada indret. Era la llengua de la cultura i eina de comunicació entre les persones il·lustrades, però al carrer no el parlava ningú.

Si un escrivà no sabia l'equivalent d'una paraula corrent al llatí, la posava simplement en català, de manera que alguns textos són una barreja entre els dos idiomes. Quan un notari posava per escrit les declaracions i intencions dels particulars traduïa automàticament els noms al llatí. Així, per exemple, un home anomenat Pere, Peret o Pericó passava a ser Petrus o Periconus, un Joan era Ioannis, i un Josep, Jepet, Japot o Pep, Josephus, etc. Moltes vegades es traduïen també els cognoms i topònims, un Molins esdevenia Molendinis, un Bonvehí, Bono Vicino, Puigberenguer, Podio Berengarius, i Castelltallat era Castro Cisi o Castro Talliato.

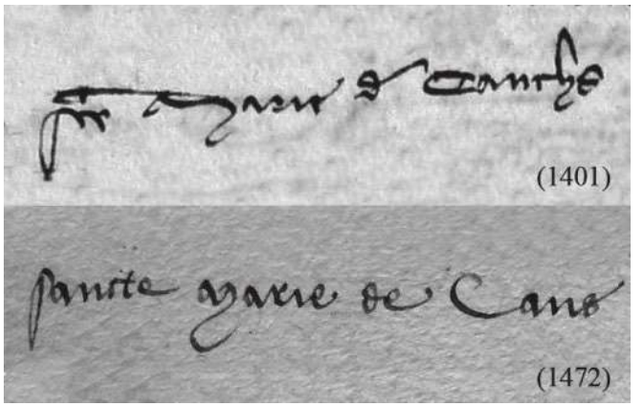

Arxiu Comarcal del Bages

Diferents caligrafies

En tots els documents de Camps dels segles X, XI i XII el nom del poble està escrit Cancios o Cancis, i ocasionalment, Kancios o Kancis. Al segle XIII els escrivans van optar per escriure el nom del poble en català intercalat en el text llatí. L'escrivien de moltes maneres diferents i per documentar rigorosament el fet ens hem entretingut en col·leccionar la grafia del nom en 62 documents diferents, datats entre 1275 i 1300. El resultat estadístic és:

Canzs (23 casos), Cans (13), Canz (10), Cançs (6), Cancs (3), Cancz (3), Cams (2), Canczs (1) i Canç (1).

El que és evident és que, sigui quina sigui la grafia, els parlants es referien al poble amb el nom de CANS. L'estudiós Xavier Sitjas sosté la teoria que la denominació ve de "cans", gossos, de la mateixa manera que hi ha un poble al Barcelonès que es diu Viladecans, "vila de gossos". La teoria no s'aguanta gaire, perquè si els antics haguessin considerat que Cans es referia a gossos, l'haurien traduït com "Canis", que és com l'animal es diu en llatí.

L'estudi estadístic de l'evolució de la grafia es mostra en el quadre adjunt, prenent espais temporals de 50 anys. Val a dir que en el corpus de dades hi ha algunes formes minoritàries, com Campis, Caumps o Calmps, entre d'altres.

Al segle XIV la forma dominant va ser "Canchs", que va evolucionar al segle XV cap a "Calms" i "Camps". Aquesta darrera forma, que és la que es va acabar imposant, apareix per primer cop el 1351, però el seu predomini exclusiu es produeix a partir de 1500, quan esdevé la forma habitual de denominar el poble.

Sorprèn la incorporació de la lletra "p" al mig del mot, que no sembla tenir cap lògica tenint en compte que l'evolució fonètica de les paraules tendeix cap a l'economia. Seria el cas de "Falcs", que va esdevenir "Fals", perquè la "c" entre dues consonants costa de pronunciar

Per què va canviar el nom, doncs? El nostre parer és que els escrivents van associar el so "cams", que no significa res, a "camps" que sona igual, però que designa una realitat, un terreny conreat. Per altra banda, el nom era escaient, perquè al pla on era situat el poble abundaven els camps, després que els plans boscosos s'haguessin convertit en terres de conreu per l'acció de l'home.

Per acabar traurem el tema del gentilici, o sigui, el nom que reben els habitants del lloc. Segons les regles gramaticals vigents el correcte seria anomenar als naturals de Camps "campencs". En els Fulls Joves, una revista que a la dècada dels 80 es proposava modernitzar les idees del jovent dels pobles i que se sentissin orgullosos de pertànyer-hi, emprava en els seus escrits el gentilici "campirols". Ara no ens compliquem tant la vida i per referir-nos a ells diem "els de Camps".

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número
41
Desembre
2017

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

NECRÒPOLIS DE CAMPS

INTRODUCCIÓ

Entre els anys 2015 i 2016 la vila de Camps ha viscut un viatge en el temps més enllà del que era conegut fins a l'inici de la investigació arqueològica, que es va realitzar arran del projecte d'urbanització d'aquesta plaça.

Ja se sabia que l'espai que actualment ocupa la plaça havia estat el cementiri, el fossar, de la parròquia fins a les darreries del segle XIX. Del que no es tenia cap notícia era del patrimoni i de la informació arqueològica que segellaven les lloses del paviment de la plaça.

Cronològicament, aquesta intervenció arqueològica ens ha portat molt més enrere en l'origen fins ara establert per la vila de Camps, l'any 950, quan el Comte Borrell donà a Santa Cecília de Montserrat un alou, amb les esglésies de Santa Maria, Sant Pere i la capella de Sant Mamet, en un lloc que es deia Cancis i que pertanyia a Castelltallat (castro Montedeon), del comtat de Manresa.
De fet, l'excavació arqueològica ens va portar a recular fins a l'època romana, segle V, l'antiguitat tardana, nom amb el que es coneix aquest període.

L'arqueologia ens ha conduït des de l'actualitat fins als nivells més antics, que detallem a continuació, i que en aquest article explicarem, des de les restes romanes fins a les més modernes.

L'excavació ha permès identificar una seqüència evolutiva de l'espai amb un ventall cronològic que abraça des del segle V fins a la segona meitat del segle XIX que es poden agrupar en cinc fases cronològiques:

Fase I: Antiguitat tardana (s. V-VIII)
Fase II: Època alt medieval (s. IX - XI)
Fase III: Època baix medieval (s. XI- XII)
Fase IV: Època baix medieval (s. XIII-XIV)
Fase V: Època moderna – contemporània (s. XVII- finals s. XIX)

Foto F.Villegas

Plaça del cementiri Vell (1971)

FASE I: FASE DE L'ANTIGUITAT TARDANA (SEGLE V - INICIS SEGLE VIII)

El terme antiguitat tardana ens parla d'un període de transició entre l'antiguitat clàssica i l'edat mitja tant a Europa com a la conca mediterrània en particular.
Els límits d'aquest període no estan prou definits pels especialistes però tothom està d'acord en considerar que aquesta època comença amb la crisi que va afectar l'Imperi Romà, durant el segle III, i s'acaba amb l'expansió musulmana dels segles VII i VIII.
Aquest període ve clarament marcat per la implementació i propagació al nostre territori d'una nova religió: el cristianisme. De fet aquesta fase també es coneix com a paleocristiana.
A l'excavació de Camps d'aquesta època s'ha identificat una àrea funerària amb restes d'un edifici de caràcter religiós relacionat a un conjunt de nou enterraments. De l'edifici s'han pogut identificar restes dels murs de tancament nord, oest i sud. La banda est es trobaria sota l'actual església de Santa Maria. En destaca el mur de tancament sud, amb una longitud de 4,30 m on s'hi ubica la porta d'accés a l'interior del recinte. De la porta d'accés es va localitzar in situ un llindar de pedra monolítica amb un baix relleu que representa tres parells de petjades o sandàlies punxegudes orientades en direccions oposades. Els dos parells dels extrems miren cap a l'exterior mentre que el central, cap a l'interior de l'edifici.
La simbologia dels peus o *planta pedis* té el seu origen en el món pagà i correspon a una iconografia molt utilitzada en la cultura clàssica. En època imperial la majoria d'aquestes representacions corresponen a exvots *pro itu et reditu* (entrar i sortir) realitzats en vida. En la majoria dels casos aquesta simbologia es troba associada a temples dedicats a les divinitats de *Caelesti i Nemesis*. Tot i que el seu significat pot ser divers, hom ho relaciona amb el pas del temps, l'èxit d'un viatge o amb l'agraïment d'haver aconseguit un fet. A la Península Ibèrica es troben alguns exemples de lloses o plaques esculpides amb petjades procedents d'*Italica* (Santiponce, Sevilla), considerats exvots. Més enllà també es coneixen altres exemples com és el cas d'una placa datada del segle III provinent del Temple de *Caelesti* al Capitoli de Roma.
En el cristianisme primitiu, aquesta simbologia també es va adoptar i utilitzar. En aquest cas però, s'ha de relacionar amb l'expressió *In Deo*, és a dir, davant de Déu. Així doncs, la *planta pedis* indica que el difunt en vida ha seguit la fe de Crist i que un cop mort es dirigeix també cap a ell, és a dir s'encamina cap un nou viatge. Amb aquesta iconografia s'han identificat algunes *tegulae* o fermalls, localitzats a l'interior de tombes d'època tardo romana a la necròpolis de San Miguel del Arroyo a Valladolid (Rodríguez, P, 1987).

Tomba T47

Tomba infantil amb part de la coberta

A l'interior d'aquest recinte també s'ha identificat una estructura tipus pilar de 80 cm d'alçada, situada al centre i a l'interior d'un gran retall de planta rectangular del que no s'ha pogut determinar la seva funcionalitat. Tant l'estructura com el retall serien estructures visibles associades al recinte funerari. Tanmateix, aquest espai queda reomplert per un estrat d'argiles amb gran quantitat de material constructiu d'època romana provinent del recinte (*opus signinum*, estucats, *tegulae*) juntament amb la tomba T90 d'aquesta mateixa fase. Aquest fet ens planteja la hipòtesi que el recinte hagués estat objecte de remodelacions que permetessin una utilització perllongada en el temps.

Referent a les tombes associades a aquest recinte, vuit d'elles (T47, T87, T88, T89, T90, T103, T104 i T149) es trobaven situades a l'interior del recinte i una a l'exterior (T158) a tocar del mur de tancament sud.
D'aquest conjunt funerari, les tombes T87, T88 i T89 situades a la part central de l'edifici no permeten distingir una tipologia concreta de sepultura ja que foren espoliades i malmeses d'antic.
Els enterraments T88 i T89 foren espoliats i reomplerts amb diverses capes de pedres col·locades de manera intencionada. No obstant, en el cas de la tomba T88 es conserva l'individu inhumat agrupat i arraconat a

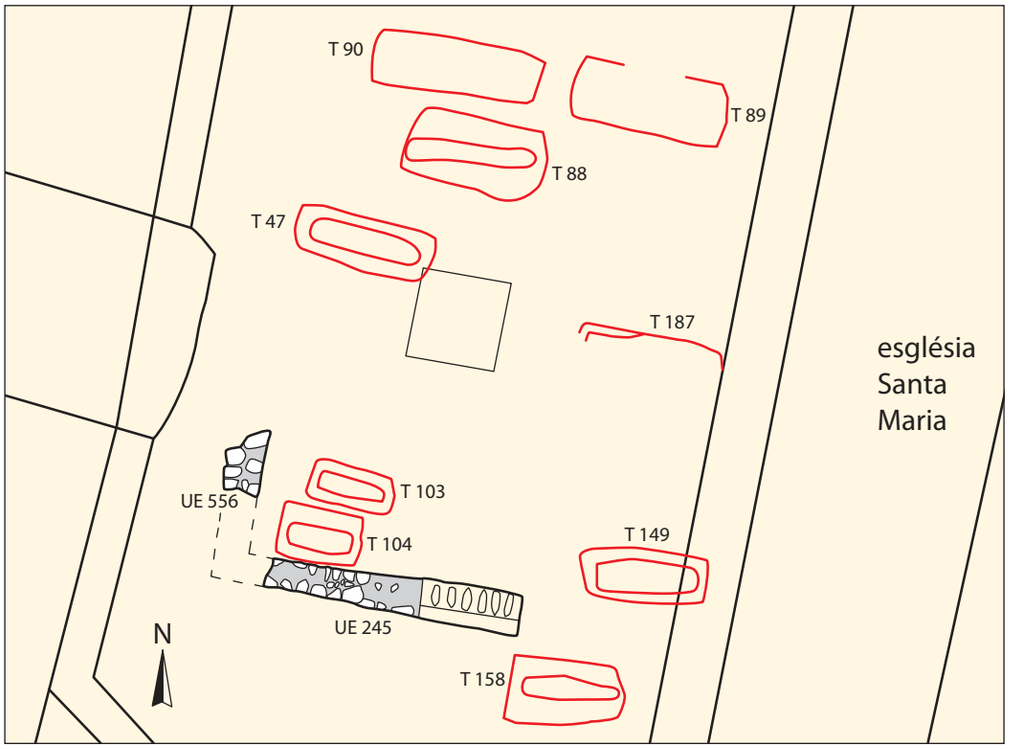

Situació general fase I

l'extrem est de la fossa. Es tracta d'un individu de sexe masculí d'entre 50 i 60 anys. El crani presenta diversos talls postmortem antics possiblement ocasionats quan van moure i arraconar el difunt. (Informe antropològic de Susana Carrascal).

A tall d'hipòtesi plantegem la possibilitat que el reompliment mitjançant diferents capes de pedres es degui al fet d'assegurar el terreny ja que just al damunt s'hi conserva part dels murs d'un edifici i una base de premsa d'època baix medieval.

En el cas de les tombes T47, T103, T104, T149 i T158, segueixen una mateixa tipologia. Corresponen a tombes de fossa de planta rectangular amb un reclau per col·locar la coberta i una segona fossa inferior de planta el·líptica on s'hi ubica l'individu. La coberta, recolzada en el reclau de la fossa, cas de les tombes T47, T103 i T104 és d'una sola llosa monolítica falcada amb petites pedres i fragments de *tègula* (teula plana d'època romana). I en el cas de les tombes T149 i T158 la coberta està formada per tres lloses. Totes les cobertes presenten un segellat que podia variar. Se n'ha identificat d'*opus signinum* (morter de calç amb àrids ceràmics), de morter de calç o bé d'argila i marga molt compactada. Els individus estan dipositats en *decúbit supí* amb el cap a l'oest i els peus a l'est. Aclarim que la posició anatòmica de *decúbit supí* es caracteritza per estar el cos estirat en un pla horitzontal amb l'esquena tocant a terra.

Tombes infantils paleocristianes

Tomba T 47 abans d'obrir-la

L'escàs material ceràmic recollit durant l'excavació no ens ha permès concretar una cronologia de les sepultures. Per aquest motiu s'ha dut a terme la realització de datació de C14 d'algunes de les tombes més representatives d'aquesta fase relacionades amb l'edifici funerari. Totes s'han agrupat en un mateix període cronològic atès que segueixen una mateixa tipologia.

La tomba T47 correspon a una dona jove d'entre 30 i 35 anys, (segons l'informe antropològic de Susana Carrascal), que va ser inhumada entre la segona meitat del segle VII i la primera meitat del segle VIII, ja que l'anàlisi de C^{14} efectuat al laboratori de la Universitat de Barcelona

Treballs d'excavació

Vista general de l'interior del recinte amb els murs de tancament oest i sud

va donar a les restes una antiguitat de 1320 anys (amb marge d'error de +/- 25 anys).

La tomba T90 correspon a un enterrament de fossa simple amb coberta de lloses falcada amb petites pedres que possiblement també tenia reclau per col·locar la coberta. L'interior de la sepultura conté un individu dipositat en *decúbit supí* rodejat per un conjunt de 10 claus de ferro que possiblement correspondrien a un entarimat tipus baiard per transportar o dipositar el difunt a l'interior de la tomba. L'individu inhumat correspon a un home d'entre 55-65 anys sepultat entre finals del segle VI i la primera meitat del segle VII (576-654 dC). En aquest cas la datació de C^{14} va donar un resultat de 1435 anys (+/- 25).

Com succeeix en altres necròpolis, una pràctica habitual era la reutilització de les tombes. Aquesta pràctica

Pilar situat sota la T90

la trobem documentada a la tomba T149, a l'interior de la qual s'hi han identificat dos individus, un en posició anatòmica en *decúbit supí* que presenta entre les cames el crani d'un segon individu col·locat intencionadament. El fet de la reutilització de les tombes i que en cap dels casos aquestes es sobreposin, probablement indiqui que estaven senyalitzades o delimitades.

Malgrat no identificar-se el nivell de circulació relacionat amb aquest moment pensem que la cota del nivell d'ús no podia variar gaire de la cota del llindar de la porta d'accés. I també, que aquest pogués ser un paviment d'*opus signinum*, atès que s'han documentat a l'interior d'algunes estructures en negatiu una quantitat significativa de fragments d'*opus signinum* al igual que fragments d'estucat en blanc i ocre que podrien formar part de l'enlluït dels murs.

Les dades extretes permeten confirmar que l'ocupació al nucli de Camps s'ha de situar en una època més antiga que a l'establerta fins el moment, gràcies a la localització d'aquest espai funerari que ens situa dins el període de l'antiguitat tardana. Per tant no seria arriscat parlar de l'existència, no massa lluny de l'actual nucli de Camps i encara per localitzar, d'una o més vil·les romanes. Cases i finques (*fundus*) que es dedicarien al conreu i a l'explotació agrícola i forestal del territori ja en època romana com és el cas de la vil·la romana de Sant Amanç de Rajadell o la de l'Espelt a Òdena.

D'aquest període i amb un patró similar, es documenta la necròpolis dels Prats de Rei, situada a l'oest de l'actual església de Santa Maria, corresponent a una necròpolis formada per sis enterraments i un edifici de caràcter funerari del qual es va identificar el vestíbul que donaria accés a la cambra funerària, on s'hi localitzaren dos dels sarcòfags amb una cronologia d'entre els segles IV-V d.C. (Pàmies, D; Moreno,I, 2014).

"Planta pedis"

FASE II: ÈPOCA ALT MEDIEVAL (SEGLES IX - XI)

L'alta edat mitja és una de les divisions de la historiografia europea que inclou des del segle VII a l'any 1000 aproximadament.
Durant aquest període de temps al nostre territori esdevenen importants i determinants fets: invasions musulmanes, el procés de dispersió de la població que es perllonga durant tot el període, transformacions del poblament i de l'organització territorial a la Catalunya Central fins a la consolidació de l'ordre feudal, imposat a partir de la conquesta de la zona per part dels comtes d'Osona, Cerdanya i Urgell. Tot i així, alguns autors plantegen la hipòtesi que aquesta zona es manté, políticament al marge dels comtats carolingis i dels districtes andalusins durant bona part del segle IX.
D'aquest període són les tombes excavades a la roca prou habituals en el territori.

Tomba T99 amb la coberta "in situ"

A la plaça de Camps, en aquesta fase s'identifica un conjunt de tres sepultures de tipus antropomorf (T99, T101, T102) excavades a l'estrat geològic de roca i ubicades a l'extrem oest de la plaça. De les tombes identificades només se n'ha pogut excavar una en la seva totalitat (T99), atès que les dues restants es situen sota l'actual mur de la finca que delimita la plaça per l'oest.
La T99 presenta una planta fusiforme de capçalera arrodonida totalment excavada a l'estrat geològic amb un petit reclau per col·locar la coberta, formada per tres lloses horitzontals. Tot el perímetre de la tomba està delimitat per un mur realitzat amb pedres irregulars lligades en sec amb una amplada d'entre 0,40 i 0,50 m. El mur que delimita el perímetre per la banda nord es troba seccionat per tombes d'època posterior. L'individu inhumat està dipositat en *decúbit supí* amb els braços creuats sobre l'abdomen.

Tomba T99 descoberta

La tomba T101, també de planta fusiforme, a la part superior de les parets laterals presenta una filada de pedres col·locades en pla amb la finalitat de sustentar la coberta de lloses.
Tot i que no es pot afirmar, és possible relacionar aquestes tombes amb la primitiva església de Santa Maria, documentada ja l'any 950 en la donació del comte Borrell a Santa Cecília de Montserrat, esmentada en la introducció. De l'antiga església se'n conserva una única filada de la fonamentació de l'absis a l'interior de la rectoria, tot i que en desconeixem la cronologia, atès que l'església fou reedificada l'any 1760.
Els paral·lels més propers, tant pel què fa a la cronologia com a la tipologia, els trobem a les proximitats del nucli urbà de Camps, on es conserven diverses tombes aïllades excavades a la roca. Es tracta de la tomba del mas Feixes i de les anomenades Tombes de Camps.

Excavant la tomba T99

FASE III: ÈPOCA BAIX MEDIEVAL 1 (SEGLES XI - XII)

La baixa edat mitja és el terme utilitzat per descriure la història europea entre els segles XI al XIV.
En aquest període el feudalisme està totalment implantat en base a la construcció i desenvolupament dels castells termenats en front a les viles lliures que comencen a créixer a causa d'un augment de l'excedent que impulsà l'activitat comercial. En aquest període l'església i els centres religiosos continuen exercint un gran poder dins la societat, a nivell polític, social i econòmic.
A l'excavació de Camps, d'aquest moment es documenta la continuïtat de l'espai de la sagrera relacionada amb la primitiva església de Santa Maria. Es localitza un con-

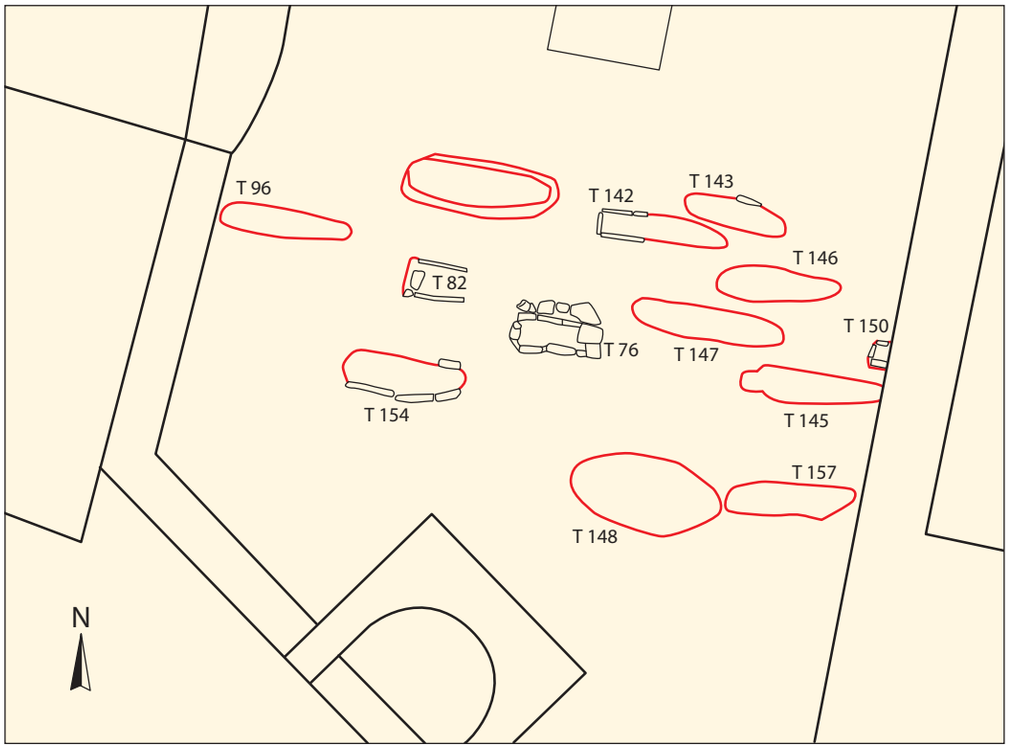

Situació general fase III

junt de dotze sepultures, ubicades a la meitat sud de l'actual plaça i agrupades en dues tipologies:
Tombes de fossa simple (T96, T98, T145, T147 i T157)
Tombes de caixa de lloses (T76, T82, T142, T143, T146, T150 i T154)
El primer grup correspon a les tombes de fossa simple de forma el·líptica, que en tres dels casos (T98, T147, T157) conserven la coberta de lloses disposades en pla. Els individus estan col·locats en posició de *decúbit supí* amb el cap a l'oest i els peus a l'est.
En el cas de l'enterrament T96 l'individu conserva un aixovar format per una olla trencada de ceràmica dipositada sobre el crani que ens ofereix una cronologia del segle XII. Alguns exemples de sepultures amb aixovar d'aquest període cronològic els trobem a la necròpolis de l'església vella de Sant Menna (Roig,J; Coll, S M; Molina, JA, 1995).
Així mateix, també cal destacar els enterraments T147 i T157, corresponents a fosses reaprofitades. La tomba T147 presenta un individu inhumat dipositat en *decúbit supí* amb el braç dret doblegat i amb la mà col·locada sobre el pit. Arraconat a la zona dels peus s'hi ha documentat una acumulació d'ossos corresponent a un primer individu. L'un i l'altre estan separats per una llosa col·locada verticalment. L'enterrament T157 presenta un individu inhumat dipositat en *decúbit supí* amb el braços doblegats. Sobre les extremitats inferiors s'hi han identificat diverses restes òssies sense connexió anatòmica pertanyents a un altre individu.
El segon grup fa referència als enterraments de caixa i coberta de lloses. Tots els individus estan col·locats en posició de *decúbit supí* amb el cap a l'oest i els peus a l'est. D'aquest grup destaquen els enterraments T76 i T82, per la presència d'aixovar a la zona del crani, format per fragments d'olla de ceràmica de cocció reduïda que ens proporcionen una cronologia entorn el segle XII. Tant l'aixovar com les sepultures es troben seccionades per enterraments posteriors.

T 154, tomba de caixa de llosa

T 157, tomba de fossa simple

FASE IV: ÈPOCA BAIX MEDIEVAL 2 (SEGLES XIII - XIV)

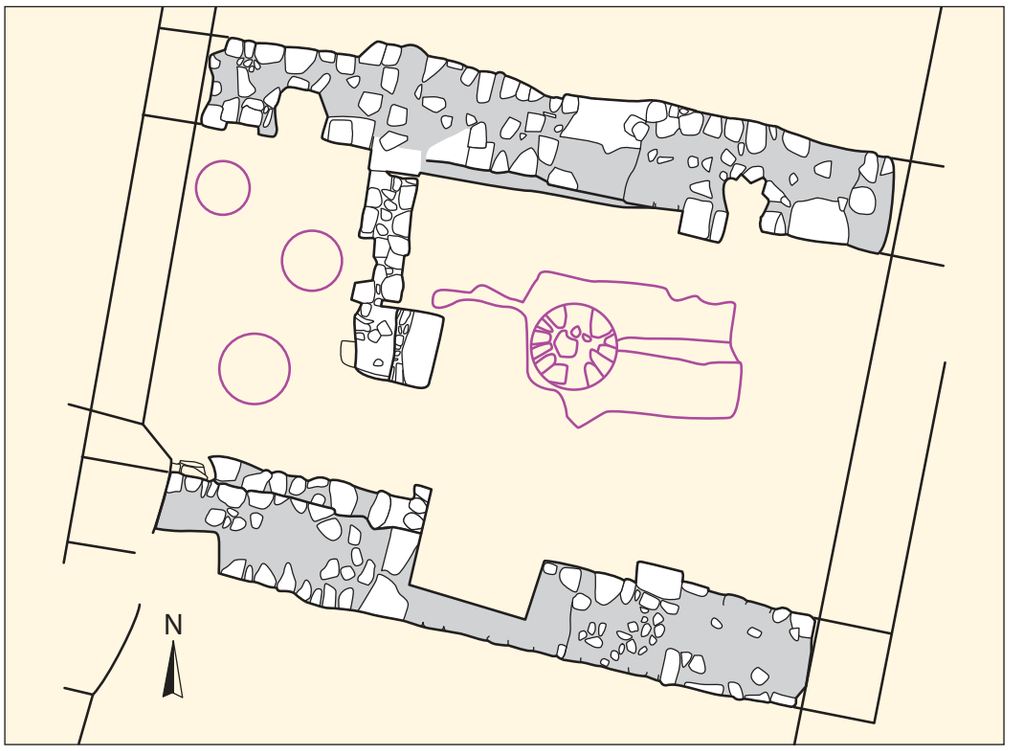

Situació general fase IV

En aquest període, després d'un important creixement econòmic i demogràfic vinculat a llargs períodes de pau, bones collites i expansió territorial vers la Mediterrània, arriba una intensa crisis que afecta tota la societat baix medieval.

Aquesta crisi ve provocada per diversos factors negatius: noves guerres, les males collites i la pesta, que a partir del 1347, provoquen la regressió econòmica, la fam i la pèrdua d'un terç de la població europea i de la meitat a Catalunya.

Pel que fa a l'espai arqueològic a la plaça de Camps a partir del segle XIII s'observa un canvi d'ús de l'espai, abandonant el caràcter sepulcral per passar a funcions de tipus agrari i domèstic. Les restes es poden agrupar en tres subfases diferenciades.

Inicialment, aquest l'espai va ser destinat a exercir funcions de caire agrícola. Així, s'han identificat les restes d'una base de premsa relacionada amb un nivell de preparació d'argila molt compacte amb pedra petita i amb restes de grava i diversos forats de pal relacionats amb el seu funcionament.

La premsa està formada per una base circular de 1,10 m de diàmetre construïda amb pedres lligades amb morter de calç. Adossat i funcionant amb aquesta estructura s'hi documenta el nivell de circulació corresponent a un paviment de calç amb unes dimensions conservades de 1,70 m d'amplada per 2,80 m de longitud aproximadament, on al centre s'hi conserva part del canal de decantació amb una amplada d'entre 20 i 26 cm, i amb una orientació i pendent descendent d'oest a est. A banda i banda de la base de premsa s'han identificat dos retalls o encaixos de forma rectangular on s'hi ubicarien els arbres laterals de la premsa i diversos forats de pal relacionats amb el seu funcionament. Posteriorment, la premsa va ser desmuntada i s'hi construí un edifici o sala de grans dimensions.

Planta general de l'edifici baixmedieval

La sala, de planta rectangular, presenta una orientació est-oest. L'excavació ha permès documentar els murs de tancament nord, sud i oest (aquest darrer situat a l'interior d'un edifici annex a la plaça) però no el mur de tancament est, el qual es situaria a l'interior de l'església.

Aquest edifici correspon a una sala coberta amb arcs construïts a una distància entre sí d'aproximadament 4 metres, amb disposició nord-sud, dels que es conserven les pedres d'arrencament, i que sustentarien la coberta. El nivell de circulació de l'espai està format per grava i morter de calç.

Aquest tipus de construcció i de solució arquitectònica és molt habitual en aquest moment arreu de Catalunya, en general, i a Camps, en particular. Amb la finalitat de poder cobrir sòlidament més espai sense haver de construir murs de càrrega que limitarien la superfície lliure i

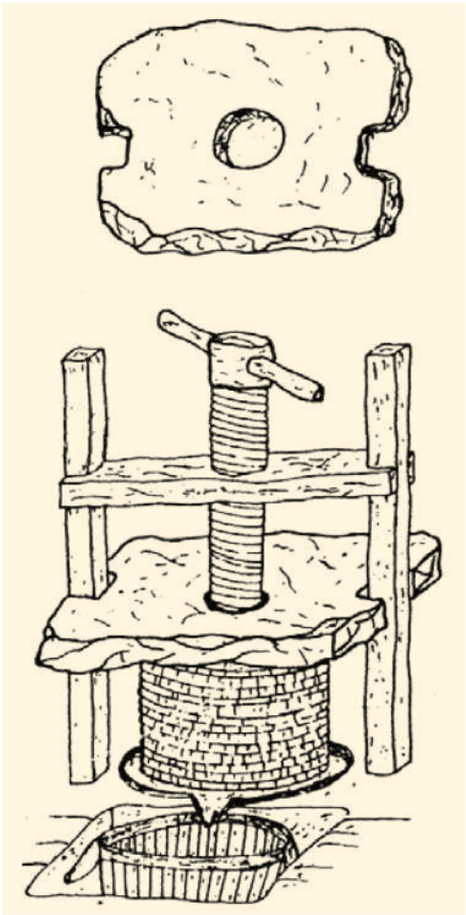

Esquema de premsa medieval, segons Benet

de treball, en la planta baixa de les cases importants en l'època baix medieval, s'acostumava a bastir arcs apuntats de pedra. Eren, tal i com marca la tradició gòtica, transversals als murs principals i a una distància entre ells que permetés la col·locació amb fermesa de bigues de fusta per cobrir el trebol o la teulada. Aquest tipus de construcció ens ha arribat amb perfecte estat a la masia Coma de Camps, casa amb un origen cronològic paral·lel i que ha anat evolucionant arquitectònicament fins a l'actualitat. Aquesta i altres cases agrupades al voltat de l'Església de Santa Maria van definir el nucli baix medieval de la Vila de Camps.

Finalment, l'edifici va ser objecte de reformes internes. Així, una de les arcades va ser reduïda amb la construcció d'un mur de 60 cm d'amplada per 2 m de longitud

Diner de billó del rei Jaume II

Llar de foc del mas medieval

que tapiava l'arcada situada a la part oest de l'edifici, dividint-lo en dos àmbits (A1 i A2).

A l'interior de l'àmbit A1 s'hi documenta un conjunt de tres sitges, una de les quals no s'ha esgotat per motius de seguretat. Cal destacar el rebliment d'una de les sitges que conté gran quantitat de material constructiu d'època romana (*tegula* i *imbrex*) possiblement provinent de l'edifici descrit a la fase I.

A l'interior de l'A2 es documenta un estrat amb una gruix significatiu per tal d'alçar el nivell de circulació de l'estança relacionat amb dues llars de foc, una situada a l'extrem est i l'altra a l'angle nord-oest, la qual presenta dues reparacions.

D'aquest moment es van localitzar diverses monedes i en especial, dues del rei Jaume II, datades a cavall entre els segles XIII i XIV i encunyades a Barcelona.

Tres sitges a l'interior de l'àmbit A1

Interior d'una sitja

FASE V: ÈPOCA MODERNA – CONTEMPORÀNIA (SEGLE XVII - MITJANS SEGLE XIX)

A mitjans del XVII es va produir un nou canvi en la funcionalitat de l'espai. L'edifici baix medieval va ser totalment desmuntat i es van anivellar les restes amb l'aportació d'aproximadament uns 20 cm de terra.
A partir d'aquest moment, tot aquest espai fou emprat novament com a zona de cementiri. Així, s'han identificat un total de 133 enterraments d'aquest període excavats al nivell de terra aportada. La majoria dels enterraments són fosses simples a excepció de 15 enterraments que presenten restes d'un taüt de fusta o bé conserven petits claus de ferro del mateix. Un exemple és la tomba T32 que conserva tot el taüt de fusta excepte la coberta.
També destacar les tombes T30 i T58 que presenten un enterrament doble amb un adult acompanyat d'un infant. Cal assenyalar que la majoria dels enterraments presenten una ossera sobre l'individu inhumat o bé col·locats al voltant de l'individu marcant la pròpia fossa. Aquest fet ens indica el seccionament entre les diverses tombes i la superposició, atès que no presenten una estructura ordenada alhora de distribuir els enterraments. El període de funcionament de l'espai com a cementiri perdurà fins l'any 1885 quan s'edificà un nou cementiri a les afores de la població i aquest espai va ser pavimentat convertint-lo en plaça.

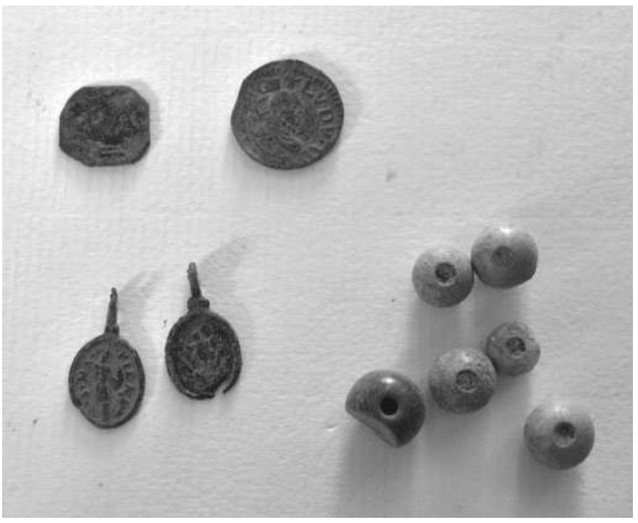

Objectes diversos que acompanyaven els difunts

D'aquesta fase s'han recuperat un bon nombre d'objectes relacionats amb l'ús i l'activitat en el cementiri durant els darrers segles: rosaris, monedes i petites joies que acompanyaven als difunts: medalles, anells, agulles i botons de coure, i claus de ferro de les caixes mortuòries.

Tomba T32

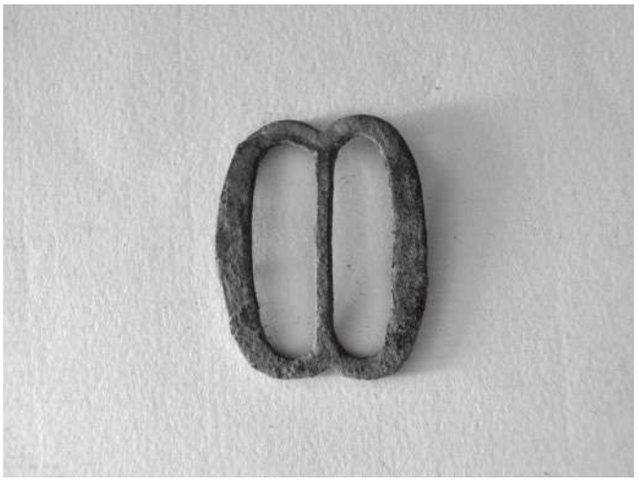

Sivella

Conjunt de cossos de l'època contemporània

Ceràmica blava s. XVII-XVIII

MUSEÏTZACIÓ DE LES RESTES ARQUEOLÒGIQUES

Un cop finalitzats els treballs d'excavació arqueològica i davant de les importants restes estudiades i recuperades, que abracen un important període de la nostra història (del segle V al XIX), calia pavimentar definitivament la plaça de Camps.
Per a l'obra final es va proposar que el propi terra de la nova plaça es convertís en un llenç, on, els elements i les estructures arqueològiques més significatives que ha estat possible documentar, prenguéssin el protagonisme en el disseny del paviment.
Es va establir una estreta col·laboració amb els serveis tècnics de l'Ajuntament tot fent l'assessorament i l'acompanyament històric i patrimonial. Sempre, amb la voluntat de poder valorar i seleccionar, entre tots, els millors materials i tècniques constructives actuals a l'hora d'executar aquest projecte museogràfic. Calia pensar que la plaça es convertiria en un gran plafó explicatiu arqueològic i turístic a escala 1:1 del que es va trobar a poques desenes de centímetres per sota, i que el públic contemplaria i interpretaria mentre passejava per la plaça.

El resultat va ser del tot satisfactori tant per a la seva execució com pel seu resultat i per la valoració que el visitant n'ha fet des de la seva inauguració el dia 18 de desembre de 2016. Una proposta nova i singular que permet al públic visualitzar a tamany real les restes arqueològiques més importants i la seva cronologia de la Plaça de l'Església de Camps. Així, doncs, podem passejar entres les tombes més antigues de la plaça i els murs

Paviment de la nova plaça

romans, caminar sobre els paraments de l'edifici gòtic sense malmetre'ls, veure la situació exacte de les sitges i les tombes medievals i localitzar la premsa de vi.
I, fins i tot, quan es fa fosc s'encèn un petit llum a cada tomba que ens recorda la funció funerària d'aquest espai al llarg de més de 1.500 anys, tot invocant un pensament per a les generacions que ens han precedit.

També s'hi va instal·lar un plafó explicatiu amb una planimetria completa de l'excavació que permet donar una informació bàsica però a la vegada prou completa a l'usuari de la plaça. En el plafó també hi trobem un codi QR que permet als visitants, a través d'aquesta aplicació de mòbil, poder disposar de tota la informació en altres idiomes.

DIPÒSIT DE LES RESTES ÒSSIES

En total s'han exhumat 158 tombes individualitzades juntament amb un important nombre d'osseres, algunes vinculades a les tombes i altres no. Aquest important nombre i volum de restes antopològiques un cop extretes i individualitzades, sempre que ha estat possible, han estat dipositades en un espai de nova creació en el Cementiri de Camps.

Creu de la plaça actual

Per aquesta finalitat es va construïr un espai de memòria i de dignificació cobert i protegit , en l'angle sud est del cementiri, on, amb l'autorització del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, han estat dipositades totes les restes antropològiques excepte les que encara es troben en fase d'estudi i d'análisi del C14.

A l'entrada s'hi pot llegir una placa commemorativa que diu:

Espai de memòria i dignificació de les restes
exhumades durant les excavacions arqueològiques
de la necròpolis dels segles V-XIX.
Plaça de la Creu de Camps, 2015-2016
De l'Ajuntament de Fonollosa i les veïnes i veïns
de Camps, en record dels avantpassats
que van habitar aquest territori.
Camps, juny de 2017

Núria Cabañas, arqueòloga
Pere Tardà, Cat Patrimoni

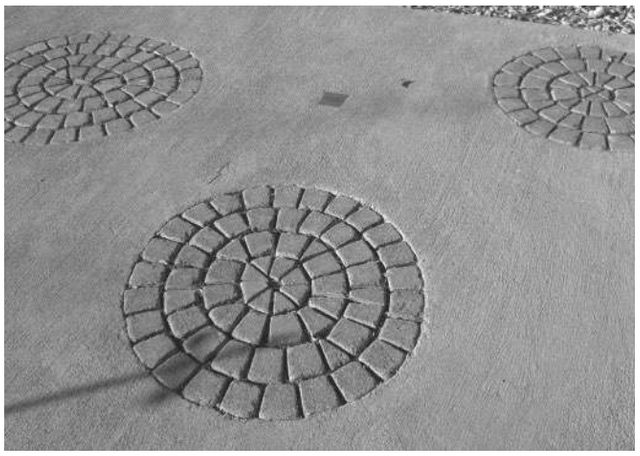

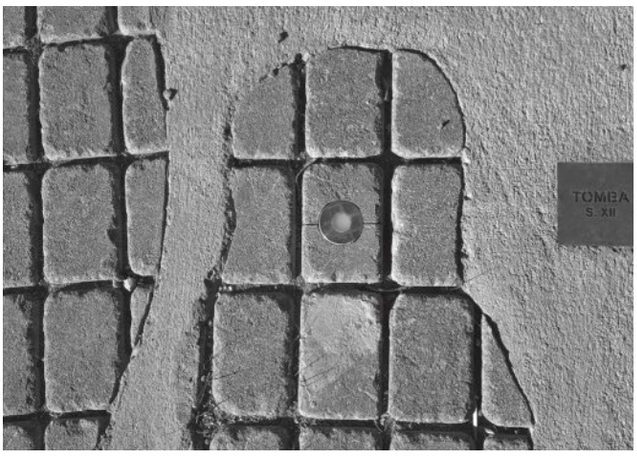

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 42
Gener 2018

CAMPS
Quaderns de la memòria històrica

CAL FERRER DEL JUNYENT

Miquel Junyent era un fill del propietari Francesc Junyent Viladés i la seva segona muller, l'Engràcia Ferrer Semís, natural de Claret de Cavallers. Com que ho tenia malament per heretar el mas Junyent, que era pel seu germanastre, l'hereu, va optar per obrir-se camí fora de casa i va aprendre l'ofici de ferrer. Era un cas únic a Camps, on tots els seus habitants eren pagesos, a diferència de Fonollosa, on es concentraven els tallers dels fusters, ferrers, sastres i altres oficis.

Josep de Planell i Marcet era l'amo del mas Caselles i en ocasions s'avenia a vendre trossos de terra als seus parcers, perquè s'hi poguessin fer la vivenda. El 9 de novembre de 1862 va fer un d'aquests establiments per partida triple a l'indret conegut com el Clot del Soler. Va vendre tres parcel·les edificables a Urbici Morera, Joan Grifé i Miquel Junyent, que van donar lloc a les cases Més Xic, Sec i Ferrer. Segons el document d'establiment, l'amo va concedir al Miquel un tros de tres quartans, on podia aixecar una casa d'un sol foc, una pallissa, dues corts i una tina, destinar uns metres per l'era i utilitzar la resta del terreny com a hort. Li va donar permís per agafar la pedra que necessités per construir la casa de l'heretat Caselles. El preu de l'establiment va ser de 75 lliures.

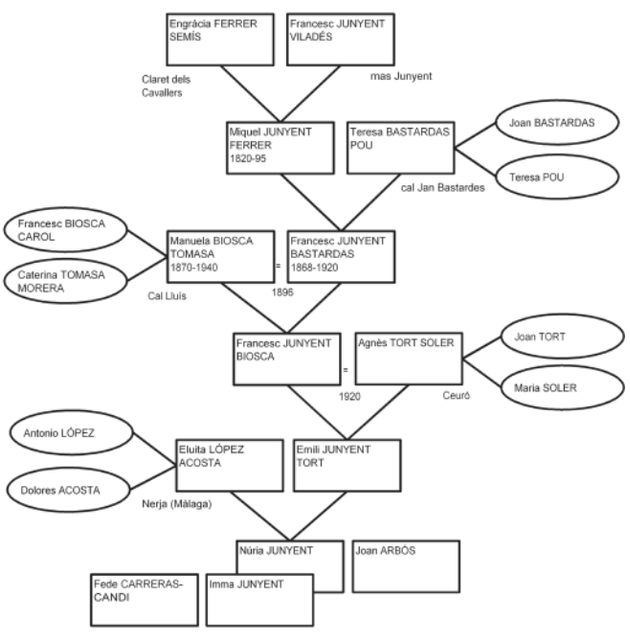

Portes originals

Es diu que la casa la va construir el paleta Sebastià Pintó, un veí del mateix raval. Té la base quadrada i unes dimensions superiors a les habituals casetes de l'època. La primera planta consisteix en dos espais separats per una paret mestra i coberts amb volta de rajoles. Del punt mig d'un d'ells n'arrenca l'escala que puja al primer pis. Adossada a la casa per la banda de darrera hi ha la tina, accessible des de l'era mitjançant una rampa. La casa actual manté l'estructura externa, però ha estat totalment reformada i modernitzada a l'interior. Conserva les portes originals, amb la seva barra lleva.

Un cop feta la casa, el Miquel no va tenir dificultat per trobar una dona que volgués compartir-la. El 28 de novembre de 1865 va fer capítols matrimonials amb Teresa Bastardas Pou, de cal Jan Bastardes. El germà de la núvia li va entregar 25 lliures, una caixa de pi i un lot de roba compost per *"un jubón de merino, faldas de lana, delantal de estambre y capucha de bayeta negra, tres camisas, dos sábanas y dos servilletas"*. El valor de la caixa i l'aixovar es va estimar en 320 rals de billó. Tal com era exigible, el Ferrer va haver de respondre del dot de la dona amb alguna propietat immobiliària i, per això, va hipotecar la casa que acabava d'estrenar.
La Teresa va resultar ser una dona molt fèrtil i va portar al món una desena de fills, la meitat de cada sexe. Als

nois, els van posar Francesc, Josep, Valentí, Joan i Miquel, i a les noies, Caterina, Margarida, Rosa, Francesca i Ramona.
Quatre noies van trobar marit al mateix poble de Camps, mentre la cinquena el va trobar a Rajadell. La Caterina va casar-se el 1901 amb Jaume Biosca Tomasa, l'hereu de cal Lluís, la Margarida, el 1903 amb Ignasi Grifé, l'hereu de cal Grifé, la Rosa, el 1906 amb Benet Pinell, un treballador foraster que residia a Camps, la Francesca, el 1906 amb Francesc Puig Riera de Rajadell i la Ramona, el 1910 amb Jaume Morera Braquets.
El ferrer Miquel Junyent no va tenir el goig de veure les filles casades ni de tenir els néts a la falda, ja que va acabar la seva vida el 13 de setembre de 1895.

Arxiu Ferrer

Vista general (1962)

Francesc Junyent Bastardas no va ser ferrer, sinó pagès, com tothom. Anys enrere el seu pare havia aconseguit de l'amo Santpere un bosc de 8 quarteres, a la partida de la Font, per convertir-lo en camps i vinya. Aquesta era la terra que treballava el Francesc com a parcer.
El 4 d'abril de 1896 es va celebrar el matrimoni entre el Francesc Junyent i la Manuela Biosca Tomasa, de cal Lluís del Cap del Cingle. Al primer fill que els va néixer li van posar Francesc i al segon Miquel. Després van arribar l'Emili, el Joan, la Rosalia i la Pilar. Aquests sis són els que van superar el garbell de l'espantosa mortalitat infantil de l'època i van arribar a adults, però altres germans seus no van tenir tanta sort. Així, el 1905, la Manuela va infantar una bessonada, dos xiquets, però un va morir el mateix dia i l'altre al cap de tres dies.
El primogènit Francesc es va quedar a casa. El Miquel va morir solter als 24 anys. El Joan va anar a treballar a la Seu d'Urgell a l'empresa forestal del seu oncle Ignasi Grifé i es va casar amb una mossa d'allà dita Josefa. L'Emili ho va fer amb Teresina Garriga de cal Calet de Fonollosa i també es va instal·lar a la Seu, on va muntar una empresa de transport. La Rosalia es va unir amb Julià Vall de cal Sambleia i la seva germana Pilar amb Lluís Clarena de Callús.
El 1918 els caps de casa de Camps van acordar crear la Germandat del Sant Crist, una societat d'ajuda mútua per ajudar als pagesos que no podien treballar per accident o malaltia. Francesc Junyent va ser un dels promotors de la iniciativa i un dels dos signants dels estatuts que es van enviar al Govern Civil per la seva aprovació.

Arxiu Ferrer

Façana (1962)

Francesc Junyent va morir el setembre de 1920, deixant la dona vídua amb els sis fills. Per sort, en aquell moment, el fill gran Francesc ja era tot un home i era capaç de tirar la casa endavant. El maig anterior s'havia casat amb Agnès Tort Soler, filla dels masovers del mas Bastardes de Fals, que procedien del lloc de Ceuró, al Solsonés. Van tenir la Manela (1922), la Maria (1923), la Rosalia (1927), l'Emili (1928), la Pilar (1930) i la Providència (1933). Aquells que les van conèixer recorden que les mosses de cal Ferrer eren pigades i molt ben plantades. Les dues grans van treballar de solteres a la fàbrica de les galetes de Rajadell, mentre que la Provi va anar a servir en una casa de Callús. Totes les noies es van casar; la Manela amb el Pepet Gras de Callús, la Maria amb el Manel Pich de Sant Joan, la Rosalia amb el Pepito Fàbrega de Súria, la Pilar amb el Minguet Torrades de cal Manel d'Oliveres de Fals, i la Providència amb el Josep Castany de Callús.

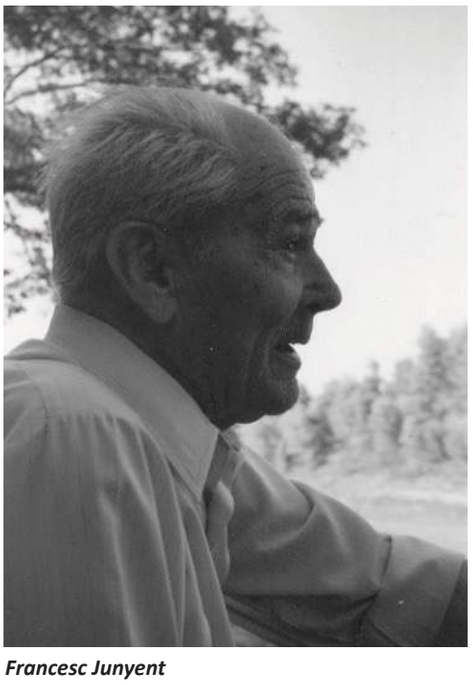
Arxiu Ferrer

Francesc Junyent

Francesc Junyent va significar-se durant la guerra, perquè simpatitzava amb la causa republicana, i a la postguerra va ser víctima de la repressió del nou règim. Va ser detingut i empresonat, i la seva mare estava tan segura que l'afusellarien i era tanta la seva desesperació que es va ofegar en un toll del torrent del Soler, no lluny de casa seva. Per aquest fet el toll se solia anomenar el Toll de la Ferrera.
El Ferrer era un home alt i caminava molt dret, amb la barbeta enlaire. Era força malcarat i quan escoltava la ràdio tenia prohibit a la seva dona que feinegés a la cuina perquè el soroll el destorbava. Els seus renecs predilectes per arriar la mula eren "macagundam" i "mecagum cristina punyetera". Tocava l'acordió d'oïda i, juntament amb un vell acordionista de Manresa dit Pau que solia pujar per les festes, va composar la música que encara acompanya les caramelles actuals. Durant una temporada es va dedicar a criar ànecs. En va arribar a tenir dos centenars en un tancat davant de casa. Per comercialitzar aquest aviram un dia va pintar en una de les roques del Pas de Camps l'anunci "se venden patos".

L'hereu Emili Junyent Tort estava destinat a ser pagès, encara que el seu somni secret era fer de mecànic. Era molt afeccionat a la caça i de jove va patir dos accidents greus. Un any per Tots Sants va anar a caçar amb el seu veí Eudald Bastardas al Junyent. Disparant a un conill li va esclatar l'escopeta. Va ser atès en primera instància per la mestressa del Junyent, però no va poder evitar perdre alguns dits de la mà. Uns anys més tard caçava amb una colla a sota de l'Hostal. Quan la fura va fer sortir el conill del cau, l'Emili el va assenyalar amb el dit, amb tanta mala sort que un dels companys li va disparar una perdigonada al braç. Segons una versió alternativa, allò que va assenyalar amb el dit era una perdiu que s'aixecava. Sigui com sigui, el resultat va ser que li van haver d'amputar el braç. Com que no podia fer de pagès, el seu amic Agustí Colilles de cal Tomàs li va donar feina a Barcelona a la seva fàbrica de filatura. Per les circumstàncies doncs, l'Emili no va ser pagès, sinó que va treballar de comercial tota la seva vida laboral.
Amb l'hereu a fora, el Francesc Junyent va voler deixar la casa a la filla Pilar, que s'estava a cal Ferrer amb el seu home Minguet Torrades, però els joves i els vells no es van avenir i van partir peres. El Ferrer i la muller van viure uns anys sols, però a les velleses van ser acollits a casa de la filla Maria que s'estava en una masoveria del mas Canals de Sant Joan. Mentrestant, a cal Ferrer hi feia estada durant les festes la família de l'Emili.

Col·lecció Ferrer

Acordió de Francesc Junyent

A Barcelona l'Emili Junyent havia conegut la seva muller Eluita López, que en realitat es deia Eleuteria. La raó d'aquest nom tan estrany rau en el fet que estant embarassada d'ella, la seva mare va fer la prometença de posar a la criatura que duia al ventre el nom del sant del dia en que el seu home fos alliberat de la presó. L'Antoni López era carrabiner, un cos que es va mantenir lleial a la República, i a la postguerra va ser depurat.
L'Emili i l'Eluita va tenir dues filles, la Núria i la Imma, que són les actuals mestresses de cal Ferrer. La Núria és professora de ciències i està casada amb Joan Arbós, biòleg com ella. Tenen la Laia i la Marina. La Imma és veterinària i està casada amb Fede Carreras-Candi, rellotger. Tenen el Pol i l'Aina.

CAL SAPERES

Aquesta casa es troba a l'extrem nord del municipi, a la cota dels 800 metres de la serra de Castelltallat. Juntament amb el Curt són les cases situades a major altitud. Poca història podem explicar d'aquesta casa. Fa moltíssims anys que va ser abandonada i cap persona viva ha conegut la gent que l'habitava. El Fadrí Jaumet recordava haver sentit explicar a la seva mare que els Saperes eren molt pobres i que per fer l'escudella sucaven a l'olla un os de pernil penjat d'un cordill, os que compartien amb els masovers del Curt, que eren tan miserables com ells.

Hi havia per aquesta zona un home que es deia Esteve Sapera però no tenim cap prova que ens el vinculi amb la casa. El 1847 l'amo del mas Bonveí de Castelltallat va establir-li una vinya vella per replantar a la partida de la Cervera Grossa i Clot del Forn. Una clàusula del contracte fa referència a una barraca de vinya, un cosa inusual, perquè rares vegades s'esmenten aquestes construccions en els establiments: *"podra dit Sapera construhir en dita terra una barraca ab porta y son pany y clau, y finit lo establiment quedara dita barraca de propietat del amo"*.

El 1878 s'estava en aquesta caseta el matrimoni format per Joan Muns Pelfort i Antònia Sellarés Gibert, l'home natural de Castelltallat i la dona de Talamanca.
El Joan venia d'una família de molts germans i gairebé

Parets i restes del forn

tots ells eren masovers o llogaters de cases de Camps. Eren pagesos sense terra i canviaven sovint de casa, per la qual cosa seguir la seva pista és difícil. No obstant això, hem pogut recopilar una mica d'informació sobre la família Muns.
Els pares eren Joan Muns i Maria Pelfort, aquesta darrera de Camps. Dels seus fills sabem que l'Isidre Muns Pelfort estava aparellat amb Maria Àngela Badrenas Farrés i van estar de lloguer a cal Maginet entre el 1877 i el 1881, com a mínim. El 1906 eren els masovers de Vilalta. El Ramon Muns Pelfort i la Maria Gubianas Badrenas van ser masovers de Clarena en el període comprès entre 1891 i 1908. El Josep Muns Pelfort es va casar el 1877 amb Antònia Mujal i es van estar un temps al Casalot, i el Lluís Muns Pelfort va casar-se el 1889 amb Antònia Biosca Soler de cal Simon de Fonollosa.
Quan es va fundar de nou la parròquia de Camps el 1868 i va deixar de ser sufragània de Fonollosa, se li van assignar dues cases situades dins del terme de Sant Mateu, dites cal Ventureta i cal Saperes. A la darrera hi vivien Manuel Muns i Ramona Bonfills. Malgrat la coincidència del cognom i del nom de la casa, no existeix cap relació, perquè aquestes dues casetes eren al peu del torrent que baixa de Figuera, que és força lluny de la posició de la casa que ens ocupa.

Tornant a cal Sapera, el Joan i l'Antònia tenien quatre fills, batejats amb els noms de Joan, Josep, Josefa i Munda. El 18 de maig de 1891 l'Antònia Sellarès, que comptava en aquell moment 44 anys, va rebre del seu germà Josep les 140 pessetes que li tocaven de l'herència del pare Francesc d'Assís Sellarès i de l'avi Jaume Sellarès.
Un any i pocs mesos després, el 4 d'octubre de 1892, va morir l'Antònia, essent enterrada en el cementiri de Camps. Aquesta és la darrera notícia d'aquesta gent perquè en la relació de cases de 1894 la casa consta que està deshabitada.
En marxar els Muns, la casa va tornar a l'amo, que era Joan Bacardit Font, propietari del mas Bacardit de Llomàs, en terrenys del qual es trobava.

A la mort del Bacardit, el seu immens patrimoni va ser motiu de disputa entre els nou fills, però finalment, el 1930 va quedar per Antònia Guixeras, vídua de Francesc Bacardit Morera. La senyora Antònia es va vendre Bacardit el 1943 al metge Armand Redondo Bonvehí i aquest va vendre la major part de la terra de Camps als parcers que la menaven. Però no cal Saperes, que va quedar compresa dins la gleba principal del mas. En aquell temps la caseta ja no tenia teulada i estava mig ensorrada.

El propietari actual Armand Redondo Arola va fer fer algunes obres a cal Saperes que van consistir en posar-hi una porta nova a la part que mira al sud i cobrir la meitat de la superfície de la casa amb teula. Va moblar la caseta i l'utilitzava com a lloc d'esbarjo.
De la resta de la casa en queden uns panys de paret i una tina circular adossada a la banda nord. A l'altra banda de l'era s'observen els murs dels corrals i altres annexes, que ocupen una bona extensió.

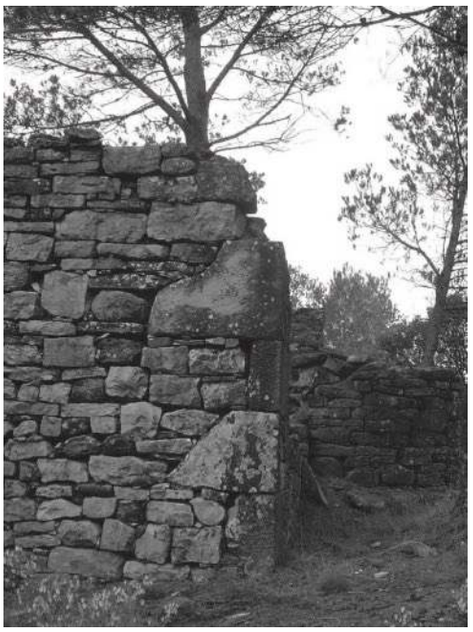

Parets

Uns metres més avall de la casa ens espera una sorpresa. Hi ha una gran quantitat de pedra amuntegada i, als costats, s'aprecien clarament dos trams de mur d'una gruixària aproximada d'un metre, sens dubte les restes d'un mas medieval.
No tenim ni idea de quin mas pot ser, segurament algun dels que surten documentats als segles XIII i XIV i que, després, desapareixen de sobte i esdevenen rònecs. Val a dir, que el lloc és d'allò més idoni per situar-hi un mas. El terreny es troba en una carena, entre dos torrents fondos que baixen de nord a sud, i encarat a migdia, amb una excel·lent vista sobre el Pla de Camps i a les envistes dels masos veïns. Aquesta localització és comuna a la majoria de masos antics de la Serra de Castelltallat.

MAS CASELLES (1ª PART)

La primera vegada que trobem el nom és en un pergamí datat el 15 de juliol de 1012. És el testament d'un tal Sunyer, el qual va llegar a Bonfill, sacerdot de Camps, *"ipsas osas et medietate de ipsa trugia quod tenet Petro de Casellas*".
En l'acta de dotació de la Pabordia de Caselles del 19 de març de 1235, entre d'altres masos hi ha el mas de Bernat de Casellas i el mas Caselles, on és edificada l'església. Aquest mas és el que els nobles fundadors havien comprat a Cardona de Casellas. No és estrany que dues cases es diguin igual, perquè Caselles era el topònim que designava la zona.

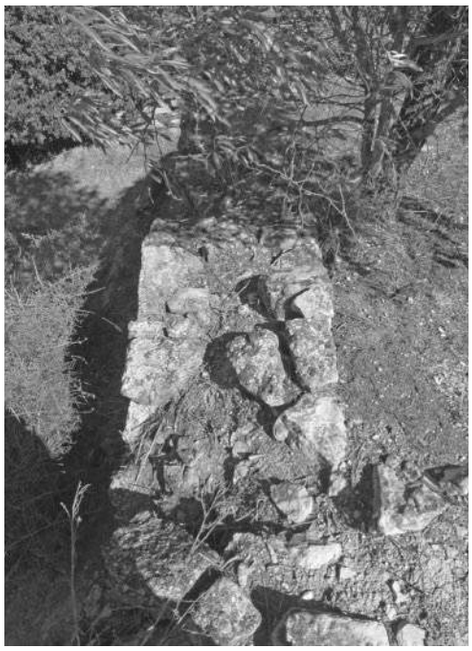

Murs de la masia antiga

En època més moderna trobem el setembre de 1297 a Romeu de Casellas que havia quedat a deure 60 sous a Pericó Mercer de Manresa per un ase, una somera i una pollina. L'abril de 1327 surt *Bernardus de Ripis de Casellis*, que es traduiria com Bernat Ribes de Caselles. El gener de 1343 Arnau de Casellas va avalar un deute i a primers de 1346 apareixen els germans Pere, Arnau i Bartomeu, tots ells fills de Pere de Casellas, que en aquell moment ja era mort. L'hereu era el Pere i aquest, el 1347, amb l'aval de l'Arnau, va signar un debitori de 24 sous a un draper per roba que li havia comprat a la botiga. El 1351 el Pere va satisfer el darrer pagament per un mul roig comprat pel seu pare.
La següent notícia dels Caselles és un afer delicat. El 24 de juliol de 1361 Ròmia, filla del difunt Romeu de Casellas de Camps i muller de Guillem Clarena, va declarar sobre els quatre evangelis que:
"reconosco vobis Bernardo de Plano, habitatori Minorise, que quodam filius meum vocatus Thomas est filius mihi et vestris, in adulterio natus et ego ipsum ex vobis concepti". Encara que no es domini el llatí sembla prou clar que al pobre Guillem Clarena li havien posat les banyes.
El 1372 es documenta Romeu de Casellas manllevant moneda d'or per valor de 80 sous i el 1382 rebent del seu cunyat Bernat Llorenç de l'Altalló de Salelles 10 lliures del dot de Constança, dona del Romeu. Quan es va produir aquest darrer fet, el Romeu constava com oriünd de Camps i resident a Manresa, així que potser no era l'hereu.

Entre 1382 i 1420 surt Pere de Casellas, de vegades acompanyat de la muller Sibil·la i del fill Francesc. Coetani era el seu germà Bernat de Casellas, que datem entre 1396 i 1419. Els dos germans coincidien en alguns negocis i se solien avalar mútuament. Es coneix l'existència d'un tercer germà, el Bartomeu, que es guanyava la vida a Manresa com a jornaler. Dues persones més provinents del mas Caselles també podrien pertànyer a la mateixa generació; Guillem de Casellas, que treballava d'enterramorts a Manresa, i Arnau de Casellas, casat amb la pubilla del mas Rabinat de Fonollosa.
El 15 de maig de 1396 Pere de Casellas va vendre a Guillem de Puig de Camps una peça de terra dita Montredon, que pertanyia a l'antic mas rònec de la Font Calçada, que havia adquirit el Casellas per compra. Aquest mas és un dels que figuren en la dotació de la Pabordia de 1235, però, sorprenentment, en l'acta de la venda que ens ocupa s'esmenta que la Font Calçada és un alou de la cambreria de Sant Vicenç de Cardona, estant sotmès a la prestació de tasca i un cens de dues gallines. El preu de venda de la peça va ser de 50 sous, un preu molt baix. En aquell temps, la terra no valia res.

El 1415 Bernat de Casellas va pagar al gendre Antoni ça Torra de Salelles 100 sous a compte del dot de la filla Margarida. El gendre també va reconèixer haver rebut un arquibanc, tres canes de drap i altra roba. El 1419 el Bernat va emancipar formalment el seu fill Bernat, que es va instal·lar pel seu compte a Manresa. El 1425 el Bernat fill va admetre haver rebut del seu pare 50 sous pels drets del mas Caselles i esperava rebre els 50 que faltaven el dia que es casés el seu germà Francesc.

El maig de 1428 els germans Joan i Francesc de Casellas van comprar a dos mercaders un mul de pèl rogenc. Van fraccionar els 28 florins del preu d'aquesta manera; 10 florins per Pentecosta, 6 per Tots Sants, 6 per Carnestoltes i 6 un any més tard. El 1432 el Joan va canviar un mul seu per un de més bo, afegint-hi 8 lliures i 16 sous. Entre 1447 i 1457 el protagonista és Francesc de Casellas. El 5

Vista general

de setembre de 1447 el paborde de Caselles Jaume Torra li va perdonar l'haver de pagar la "tasca" de les collites, després d'haver arribat a un acord amb intervenció de l'abat de l'Estany i del Vicari General. El Caselles va pagar 7 florins d'or per la concessió. El 30 de novembre de 1452 Francesc Casellas va vendre a Joan ça Vila de Fals (després Tatger) un mas anomenat Cantacorbs Jussà. No se sap exactament el lloc, però era a la zona compresa entre la part baixa del torrent de Cantacobs i la font d'Oliveres. El preu, 110 sous, indica que es deuria trobar en estat rònec. Va cobrar-los el 1457.

Pedra tallada amb orifici encastada a la paret de ponent

Sabem amb qui estava casat el Francesc per la reclamació que va fer del dot el 1454. Va exigir 400 sous a Bartomeu Sant Pere, que era qui havia avalat el dot de la Maria, muller del Francesc Casellas i filla de Jaume Sant Esteve de Camps.
El Francesc i la Maria no van tenir cap hereu, sinó una noia dita Joana. Aquesta es va casar amb Pere Martí, qui va afegir l'alies Caselles darrera del cognom propi en entrar com a gendre al mas Caselles. A partir de 1480 el Pere s'oblida de l'àlies i esdevé Pere Casellas.
Francesc Casellas s'estava la major part del temps a Manresa i allà va fer testament el 8 d'abril de 1465. El seu testament s'ha guardat a l'arxiu de la Seu i és un document valuós, perquè és pràcticament l'únic que queda d'aquell temps i ens dóna informació sobre els altars de l'església de Camps i les ermites que hi havia dins del terme. El Francesc va determinar que si moria a Manresa volia ser enterrat al cementiri de Sant Miquel i si moria a Camps al cementiri de la parròquia. No sabem on va acabar. Va deixar l'usdefruit a la dona i hereva a la

Boca del forn de pa

Joana, a qui va encomanar de pagar a l'església la caritat anual de dos sous i sis diners pel mas de Font Calçada, que ell posseïa.

El 3 d'agost de 1472 Pere Caselles, àlies Martí, que tenia el domini útil del mas Caselles, va fer homenatge "de boca i mans" al Paborde, el seu senyor. Es va declarar home seu, sòlid i afocat al mas, va jurar-li fidelitat i obediència i satisfer-li puntualment els censos i servituds. Aquell dia el Paborde el va nomenar batlle de la quadra de Caselles. L'abril de 1475 el Pere va comprometre's a pagar al Paborde els 77 sous que li devia dels censos dels masos Caselles i Oms en els següents terminis; dos florins per sant Joan, dos florins per sant Miquel i la resta per Carnestoltes. Un debitori similar de 96 sous pels censos de blat, carn i diners es va signar el març de 1479.
Pere Casellas surt en la documentació amb regularitat fins el 1501, però el 1516 surt un Pere Casellas, hereu del mas Caselles, que tant pot ser ell mateix com un fill.

Altres contemporanis duien el cognom Casellas, però no som capaços d'encaixar-los en l'arbre familiar.
El 1505 Antoni Casellas de Camps va comprar un animal a dos mercaders i el 1516 el seu germà Joan, resident al mas Grau de Fals, va encomanar-li el seu fill Carles durant deu anys, perquè li ensenyés la feina de pagès. Carles és un nom ben inusual, sense cap mena de tradició en aquestes contrades.

SANT MAMET

La capella de sant Mamet és una de les que han sofert desplaçaments al llarg de la seva història, reedificant-se en un indret diferent de la primitiva ubicació, igual que les capelles veïnes de Governa i sant Simeó de Centelles. Es va construir al lloc on ara hi ha les ruïnes i al segle XVII va ser abandonada i un ric propietari en va construir una de nova al costat del seu mas.

Les ruïnes es troben al punt més elevat del terme de Camps, a tocar el de Castelltallat. Es troben en una serreta o esquenall entre dos barrancs fondos, el de Becardit a ponent i el del Curt a llevant. El lloc s'anomena serra de Sant Mamet, un topònim ben antic, ja que en la venda dels comtes de Barcelona d'un alou el 987, un dels afrontaments és el coll de Sant Mamet.

Ruïnes de Sant Mamet vell

L'església està enrunada i a la dècada dels 70 va ser excavada per una colla de voluntaris de l'associació Amics del Romànic. Les restes que van aflorar conserven prou elements per determinar les característiques de l'edifici, que va ser descrit per primera vegada per Antoni Pladevall, en un article aparegut en el Full Diocesà del 18 de setembre de 1977. Posteriorment es va recollir i ampliar en les planes de l'obra "Catalunya Romànica".
Segons Pladevall, es tracta d'una edificació d'època romànica, d'uns 9 x4 metres de planta, amb l'absis semicircular a llevant i la porta. Va estar precedida per un atri o cos d'edificació, al mur de migdia. L'obra mostra dues èpoques de construcció; una, corresponent al cos de la nau, més arcaica, i l'altra, corresponent a l'absis i la volta, més moderna, que es podria datar a final del segle XII o inicis del XIII.
L'obra més vella està feta amb blocs de pedra irregular, mentre que la part més moderna ho està amb carreus tallats, conformant la capçalera i la volta, de la qual en queden fragments d'arrancada al mur de tramuntana a partir d'una cornisa que separa l'obra antiga de la moderna. La remodelació de finals del XII va consistir en recolzar sobre els murs vells la volta i afegir-hi l'absis.
La nau i l'absis estan a diferent nivell i comunicats per un parell de graons. Al mur de ponent queden vestigis d'una finestreta de doble encaix, de la qual en queda la base. El portal era rematat amb un arc de dovelles, peces que actualment guarda l'amo de Becardit per evitarne l'espoli. Aquest edifici és clarament d'època romànica i deuria substituir el primitiu del segle X.

La primera vegada que apareix el nom d'aquesta església és el 14 d'octubre de l'any 950, el dia que el comte Borrell II de Barcelona va donar a Cesari, l'abat de Santa Cecília de Montserrat, un tros de terra amb tres esglésies. La terra era al castell de Montedon (l'antic nom de Castelltallat), a la parròquia de Cans (Camps) i les esglésies eren sant Pere, santa Maria i sant Mamet.
Era costum que els pagesos deixessin en testament almoines a totes i cadascuna de les esglésies i altars del seu poble i, de vegades, fins i tot a les dels pobles de la rodalia. Els testaments els solia prendre el rector, el qual en guardava una còpia a la rectoria. Tenim la pega que els arxius parroquials es van cremar durant la guerra i per aquest motiu ens manca informació sobre l'evolució del culte al llarg de la història. Al segle XV però, dos propietaris de Camps van baixar a casa d'un notari de Manresa a fer testament.
Pere de Sant Pere va testar el 1417 i, entre d'altres deixes piadoses, va destinar a l'església de san Mamet 6 diners, una quantitat molt petita. Una mica més generós va ser Francesc Casellas, l'amo de Caselles, qui el 1465 va llegar al sant un sou.

Es creu que al segle XVII l'església d'estil romànic va esdevenir ruïnosa i llavors se'n va edificar una de nova a Becardit de Llomàs. Possiblement la va fer construir i pagar l'amo Josep Becardit, qui va fer moltes obres d'ampliació i millora a la masia i annexes.
Al començament deurien faltar els objectes litúrgics bàsics perquè, quan el bisbe Antoni Pasqual va visitar la capella el 8 d'octubre de 1685, va fer una sèrie de recomanacions al respecte.

> En lo terma desta sufragania hem visitat la Capella de Sant Mamet que esta junt a la Casa de Joseph Becardit, Batlle ques vuy de Castelltallat, y lo qual te cuydado de la decencia y ornato de la dita Capella, y perquant lo Rector de Fonollosa va en professo a dita Capella y en ella celebre missa, manam al dit Becardit que fassa fer un palit per lo altar, compre un calser, un missal, una sacra, y fassa fer una bolsa de corporals del color de la casulla y cobrir la ara ab tela blanca y aixi lo cumpla per lo temps y dia que la professo acostuma anar a dita Capella, sots pena a nostre arbitre y en subsidi de excomunicacio major.

Finestra de doble esqueixada a la paret de ponent

Així doncs, en aquell temps s'anava en professó a Sant Mamet el dia del sant i el rector de Fonollosa hi deia missa. Els amos de Becardit estaven encarregats de dotar la capella amb tot allò que requeria el culte però es veu que la roba del capellà i els ornaments de l'altar no eren suficients. En l'informe de la visita de 1693 es fan paleses les mancances i es donen ordres per corregir-les sota l'amenaça de no deixar fer missa a l'ermita el dia del sant..

> Manam al hereu del mas Becardit, per correr a son cuidado lo adorno y deçencia de la Capella Rural de St. Mamet, que fase uns camits y amito de tela y los de drap no servescan mes y sen fasen estovallas, compre una casulla de

tafata ab la çenefa vermella y los costats de color morat, ab bolsa dels corporals y cobricalçer del mateix. La ara se encaixe en uns pots que comprengan tot lo altar, lo quadro y palit se retoquen per un pintor y se rebaten las parets çerca lo altar, y lo cumpla dins un any de la presentacio de las presents en avant, sots pena de prohibir en ella la celebracio de Misas.

Les esglésies i sagreres eren llocs sagrats i oferien refugi als perseguits que s'hi acollien. Atenent les disposicions de les autoritats, el 14 de setembre de 1773 el bisbe va comunicar a mossèn Joan Parcerissa, rector de Fonollosa i Camps, que només dues esglésies de la seva parròquia es beneficiaven del privilegi, la parroquial de Fonollosa i sant Mamet. Sorprenentment en quedava exclosa la sufragània de Camps.

(...) per a evitar lo refugi de molts deliquents, que per la oportunitat y ocasio de moltas Iglesias, en las quals se refugiavan, lo que era causa que los reos no pidian ser castigats segons sos crims, lo que era ocasio de fer se ells mes insolents, y per evitar semblants abusos, mana dit Senyor Illustrissim que, des del dia de la present entima, no valdra asil o Sagrat en ninguna de las Iglesias de la present parroquia que no estan expressadas en lo present edicte, y sols quedan nombradas per refugi o lloch sagrat en que los reos gosaran de la immunitat Ecclesiastica la Iglesia Parroquial de Santa Creu de Fonollosa y la de Sant Mamet de Becardit de Llomas ...

Quan es va recuperar l'antiga parròquia de Camps, sant Mamet en va formar part. El rector de Camps tenia l'obligació de pujar a dir-hi la missa el dia de la festa o aplec de sant Mamet. A l'any 1879 el dia 17 d'agost queia en diumenge i el rector Trullàs va sol·licitar i obtenir del bisbat l'autorització per traslladar la festa a un altre dia dins de l'octava.

La capella actual és un edifici rectangular amb la porta encarada a migdia. Durant la darrera guerra civil, el temple va rebre la visita d'una colla de milicians i va ser profanat. Conta Pau Pelfort, que vivia a Becardit perquè els seus pares eren els masovers, que un dia van pujar set milicians a buscar el masover, però van rebre l'avís d'uns veïns, que els havien vist al cotxe de línia, i va amagar-se al bosc. Els milicians van fer punteria amb la campana de l'ermita i llavors va pujar una colla de gent del comitè de Fonollosa, armats amb escopetes de caça, i els van fer marxar. Uns dies després, un altre grup de milicians del comitè de Súria va cremar el mobiliari de l'ermita.
Els del Comitè local, segurament rebent ordres superiors, van despenjar la campana. Amb una mula, en unes sàrries equilibrades amb una pedra, la van baixar a l'església de Camps, a l'espera de ser duta a Manresa. Allí va ser fosa per fabricar material de guerra a la foneria de la Maquinària.
Després de la guerra, la família Redondo, amos de Becardit, van pagar una campana nova que va ser beneïda pel rector de Camps el 12 d'agost de 1944. Aquell dia es va col·locar una nova imatge de sant Mamet *"con objeto de restituir al culto dicha ermita profanada e incendiada durante la dominación marxista"*. Actualment la campana no penja del campanar, sinó que el propietari la té guardada dins la casa de Becardit.

Sant Mamet de Becardit

Sant Mamet es celebra el 17 d'agost. Diu la llegenda que va néixer a Cesàrea de Capadòcia al mateix moment que la seva mare santa Rufina era martiritzada. En quedar-se sense mare, el nadó va ser alimentat per dues cérvoles. Sant Mamet va morir màrtir l'any 273 a l'amfiteatre, on va defensar els condemnats a les feres i va acabar sent decapitat. Els seus atributs són dues cérvoles, o el trident de gladiador del circ o bé les feres.
Té diverses capelles a Catalunya i era molt invocat per les mares lactants perquè els donés llet abundosa als pits. Segurament la creença és deguda a la semblança fonètica entre "mamet" i mamar. Les mares li resaven la jaculatòria: "Sant Mamet, feu-me tenir força llet". Antigament en algunes ermites es repartien panets en forma de pit que les dones es menjaven sucats en llet.

El 1955, a iniciativa del propietari de Becardit, a la impremta Solà de Manresa es van editar els goigs del Gloriós Màrtir Sant Mamet, que es venera en l'església de Becardit de Llomàs, possiblement copiats o inspirats en uns goigs més antics. També existeix una altra edició idèntica sense data ni nom de la impremta.
L'exordi dels goigs fa:

Puix de Déu sou tan amat,
I en tota virtut perfet,
No ens deixeu caure en pecat,
O valerós Sant Mamet.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 43 Març 2018

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

CAL JAN BASTARDES

El 20 de desembre de 1764 Joan Grau, l'amo del mas Santpere va establir una peça de 3 quarteres a Bonaventura Prat, perquè la fes productiva. De la vinya que hi plantés n'hauria de dar el quart a l'amo i del sembrat, el cinquè. Dins del tros el Bonaventura s'hi podria fer una casa per viure, gravada amb un cens perpetu de dues gallines. L'acta d'establiment la va redactar el notari manresà Josep Enrich, però la còpia no s'ha conservat i per això en desconeixem els detalls. Segurament l'entrada de l'establiment va ser de 75 lliures, perquè aquesta és la quantitat que es va encarregar d'un censal de 100 lliures que el Santpere prestava a les Quotidianes de la Seu.

Bonaventura Prat no tenia família i el 1783 havia marxar de Camps i es trobava a Santpedor, malalt al llit. Va tenir la desagradable sorpresa d'assabentar-se que s'havia ordenat l'embargament dels seus béns a petició del monestir de Montserrat, que li reclamava el laudemi de l'establiment. Aquest era un dret senyorial que s'aplicava sobre les vendes i empenyoraments. El Bonaventura va argumentar que ell ja havia pagat les 7 lliures del laudemi i va reclamar justícia. No sabem com va acabar l'afer.

El 5 de setembre de 1796, Bonaventura Prat, que llavors residia a Veciana, va vendre's la terra, la casa i tots els

Joan Bastardas Vila (1946)

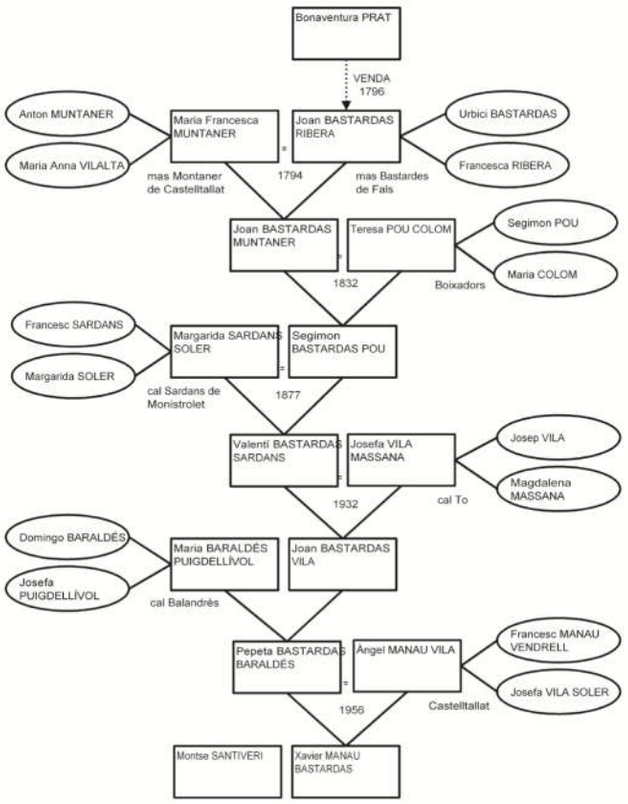

mobles, eines i bótes que contenia, a Joan Bastardas pel preu de 600 lliures. La terra era a la partida coneguda com "Sota la casa d'en Feixas" i tenia els següents límits:

> (...) afronta a orient, comensant a la Fontllagosta, alias Feixas, tirant dret a un torrent de dita Font i torrent avall fins encontrar unas fitas que giran a la part de migdia, y prenent un marge y single fins encontar altras fitas que donan a sol ponent, y se troba una contraterma y de allí sen va dret a una codina, y prenent un cadenal fins a trobar altras fitas, y de ditas fitas se passa dret a trobar altras fitas que donan a la vora de una codina, afrontant sempre per totas parts ab terras de dit mas Grau y Santpere ...

Segons va argumentar el venedor, la venda la va fer perquè necessitava diners, concretament per alliberar-se del censal de 75 lliures que li havia traspassat el Sant-

pere en fer-li l'establiment. Per la seva banda, Joan Bastardas, per poder pagar el preu de la venda, es va haver d'endeutar. Va manllevar a Josep Torras de cal Petit 400 lliures en forma de censal. Aquest censal, que generava una pensió o rèdit de 12 lliures anuals, no va ser quitat fins el 1862 per un nét del Bastardas.

El nom primitiu de la casa, que desconeixem, va ser substituït pel del nou amo, Jan o Joan Bastardas. El Jan era un dels deu fills d'Urbici Bastardas i Francesca Ribera, els propietaris del mas Bastardes de Fals. El 22 de desembre de 1794 va fer capítols amb Francesca, filla d'Anton Muntaner i Maria Anna Vilalta, els amos del mas Montaner de Castelltallat. El mas Montaner no anava massa bé, però malgrat això, el pare i el germà van dotar a la Francesca amb 50 lliures i li van regalar un bon aixovar. Hi havien dos vestits, el primer format de faldilles de sarja blava, gipó de durantàs de color de brisa i caputxa d'estamenya de mans, i el segon per faldilles d'estamenya de centelles, gipó de sempredura i caputxa de baieta blanca. De roba blanca hi havien dos llençols de 12 pams, quatre camises de bri, dues de tela, dues coixineres i altres coses. Al dot s'hi havia de sumar la subvenció procedent d'una causa pia, destinada a les noies del llinatge del fundador Pau Palà.
La dona li va donar l'hereu Joan i la Maria, però llavors va morir i el Joan Bastardas va contraure segones núpcies amb Caterina Vila. Amb la Caterina va tenir una nena dita Teresa. Aquesta Teresa es va casar dos cops, el 1834 amb Salvador Closa Selga de Rocafort i el 1841 amb Valentí Moncunill de la Guàrdia. La filla del primer matrimoni Maria ho va fer amb Ramon Colillas de cal Sambleia.
El maig de 1833 el Jan Bastardas va pagar 75 lliures a Joan Grau del mas Santpere, per tal de quitar el censal que havia assumit en comprar la casa. A partir d'aquell moment va deixar de pagar-li les 2 lliures i 5 sous de pensió anual i es va limitar a les dues gallines.

Arxiu municipal

Casa vella (1974)

Joan Bastardas Muntaner va fer tractes matrimonials el 3 de novembre de 1832 amb Teresa, filla de Segimon Pou i Maria Colom, de Boixadors. El seu pare el va fer hereu amb la condició que després de mort es cuidaria de la seva vídua Caterina Vila, la madrastra del Joan. Per part dels Pou, aquests van prometre un dot de 137 lliures i dues caixes de núvia amb l'aixovar. Van ser compliidors, perquè l'abril següent es va signar el rebut del dot.
El Joan i la Teresa van tenir una descendència formada

Tina

pel Segimon, el Valentí, el Joan, la Josepa, la Teresa i la Maria. D'alguns d'aquests en sabem alguna cosa. El Joan va aprendre l'ofici de "maquinista de fàbrica" i el 1875 es va casar amb Enriqueta Quintana Miró de Barcelona, que va aportar-li un dot esplèndid, 5.000 pessetes. La Teresa es va casar el 1865 amb Miquel Junyent Ferrer, l'hereu de cal Ferrer del Junyent, i les seves germanes Maria amb Josep Pubill Esquius i Josepa amb Joan Vila Puigdellívol, el Bon Jan.

Les dificultats econòmiques del mas Montaner de Castelltallat, esmentades abans, van culminar el 1826 amb l'empenyorament a l'amo del mas Feixes de Coaner, que va assumir els actius i passius de l'heretat. L'hereu Montaner va morir sense descendència i els drets van passar a la seva germana Francesca, la dona del Jan Bastardas. El 1849 el Joan va cobrar del Feixes 50 lliures que faltaven del dot de sa mare Francesca Montaner. Més endavant, quan el Joan ja era difunt, la seva vídua Teresa Pou va negociar amb el Feixes de Coaner la renúncia dels drets d'herència sobre el mas Montaner. Es va tancar l'acord amb un pagament de 500 lliures, 400 pel fill del Joan i 100 per la tieta Maria Bastardas Muntaner. Joan Bastardas Muntaner va morir intestat el 1855 i la seva dona el 1880.

Josep Segimon Bastardas Pou va prendre possessió de l'herència del pare en arribar a la majoria d'edat. El 1865 va fer inventari dels béns, que consistien en la casa i la terra del voltant i els drets de dues vinyes, una de 5 quarteres que donava el terç al mas Coma i una altra de 8 quarteres que donava el quart al mas Clarena.
El Segimon, a qui havien posat aquest nom en honor del seu avi de Boixadors, va fer capítols amb Margarida Sardans Soler, una de les filles de cal Sardans de Monistrolet. La Margarida era molt més jove, es portaven ben bé quinze anys. El germà de la noia va donar-li 50 lliures, algunes peces de roba i un vestit valorat en 40 pessetes. El Segimon i la Margarida van contraure matrimoni eclesiàstic a Fonollosa el 3 de maig de 1877. Descomptant el nen que se'ls va morir als tres mesos i una nena als 12 anys, van arribar a adults els fills Valentí, Joan, Josep, Maria i Eudald.

El Valentí es va quedar a casa, el Josep va entrar a cal Sec el 1908 en casar-se amb l'hereva Antònia Closa Baliellas i el seu germà Joan ho va fer un any més tard amb Francesca Morera Llobet, de Coaner. De la Maria i l'Eudald no en sabem res. El Segimon va morir el 1905, a l'edat de 74 anys, i la seva vídua va portar dol per ell molt temps, fins el 1932.

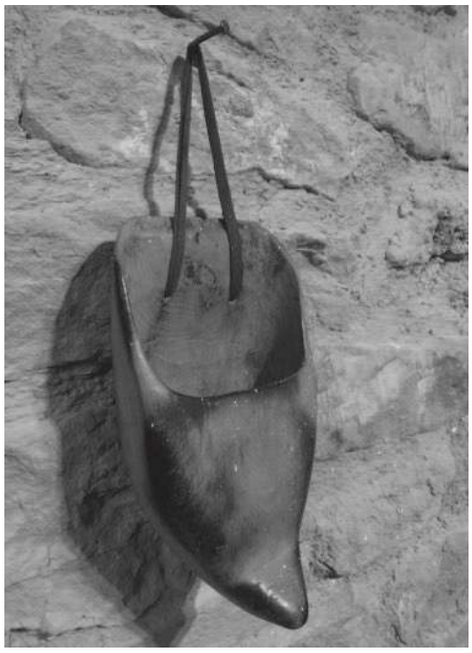

Col.lecció Jan Bastardes

Esclopet

Valentí Bastardas Sardans va esposar el maig de 1902 a Josefa Vila Massana de cal To. Al primer fill li van posar Àngel, a continuació van arribar el Joan, el Josep, la Margarida, la Pilar i l'Antònia.
El primogènit Àngel no va ser l'hereu, com li pertocava, perquè es va casar amb la pubilla de cal Miquelet i va marxar de casa. El seu lloc el va ocupar el segon, el Joan. El Josep era paleta com l'Àngel i es va casar amb Rosa Canals, de l'Hostal. La Pilar es va casar amb Francesc Torradas Colillas, el llogater de cal Marxant. Posteriorment van ser masovers a Caselles. La Margarida va anar a servir a Barcelona i allà va trobar marit, mentre que l'Antònia es va quedar soltera i va treballar, successivament, a la fàbrica dels Polvorers, la fàbrica de l'Aranya i al restaurant de la urbanització "Mirador de Montserrat" de Santpedor.

Col.lecció Jan Bastardes

Cistella de pescador

Al Valentí li deien el "Torroner", perquè organitzava el Joc del Torroner els diumenges, sortint de missa. Muntava una tauleta a l'entrada del Cafè i disposava sis munts de tres cartes. Els jugadors apostaven els cèntims sobre els munts. Llavors el Valentí girava una carta i guanyava la més alta, les demés perdien. El guanyador rebia el doble de l'aposta, però a la llarga la banca sempre acabava guanyant. Pels volts de Nadal, el premi eren torrons, d'aquells rodons d'Agramunt, i la canalla es delia per jugar-hi. Valentí Bastardas va morir el 1952 i la seva muller el 1958.

Tothom recorda a Joan Bastardas Vila per la seva bona veu, que destacava en el cor de les Caramelles. El Joan Bastardas va unir-se el novembre de 1932 amb Maria Baraldés Puigdellívol, de cal Balandrès. Van tenir el Jaumet, mort a la infantesa, a l'edat de sis anys, a causa del tètanus produït per una ferideta, i tres mosses; la Pepeta, la Rosita i l'Asuncion. La Rosita es va casar amb Josep Torner de Montornès del Vallés, qui treballava en el sector del peix i va arribar a tenir tres peixateries. L'Asuncion era sorda de naixement i no va aprendre a parlar bé. Es va casar amb Josep Tolosa Quevedo de Manresa, un comercial del sector de l'automòbil.

Cavalls

La pubilla Pepeta es va casar el 1956 amb Àngel Manau Vila. L'Àngel havia nascut a cal Cucala (Castelltallat), on els seus pares s'estaven de masovers. Eren set germans, sis d'ells de gènere masculí. Quan l'Àngel tenia dos mesos la família es va traslladar a la masoveria del mas Prat de Sant Mateu, on l'Àngel va passar la seva joventut. Treballava de pagès i al bosc. Durant dos anys va ajudar al seu germà a Montmajor fent de forner i després va anar amb la colla que servia la màquina de batre del mas Feixes. Un any, al temps de la sega, va conèixer la futura muller Pepeta Bastardas. Després de casar-se, l'Àngel i la Pepeta van anar a viure als Quatre Cantons de Manresa, on l'Àngel va obrir una botigueta de comestibles.

Mentrestant a la casa de Camps hi seguien vivint el Joan Bastardas i la Maria, però a les velleses van deixar-la i van instal·lar-se en un pis del carrer de la Mel de Manresa. Aleshores a cal Jan Bastardes hi va viure la parella formada pel nebot Cristino Bastardas de cal Miquelet i

la seva muller Maria Sanpera Muixí. S'hi van estar entre els anys 1970 i 1975, i van marxar-ne quan van tenir construïda una casa nova a Sant Joan.
Després de la defunció dels avis, l'Àngel Manau i la Pepeta van remodelar i modernitzar la casa. Van fer les obres la colla de paletes de Josep Maria Vall. El 1995 la van oferir com a allotjament o casa rural. En aquell moment hi havia al Bages vuit establiments d'aquest tipus, mentre que actualment les cases rurals de la comarca passen de la trentena.
La casa original era molt petita i s'aprecia com es va anar ampliant pels dos costats. Els baixos de la part antiga conserven un tros d'un sostre de llates estretes de fusta. El portal original, encarat a migdia, actualment es troba a l'interior. En l'ampliació de la part nord es visible la llinda d'una porta datada el 1830. La casa conserva dues tines adossades i vestigis de dos forns de pa.

La propietat ha passat per herència al fill Xavier Manau Bastardas, que és qui s'ocupa de portar el negoci turístic de la casa rural. Està casat amb Montse Santiveri i tenen un fill, el Jan, justament el nom de l'avantpassat que va donar nom a la casa.

CAL BARALDÈS

Popularment la casa és anomenada cal Balandrès, una deformació del cognom de la família, que és Baraldès. El fundador va ser Domingo Baraldès Massana, el qual havia nascut al raval de les Oliveres de Fals, en una casa dita cal Baraldès o Balandrès. Com que sabia que la casa era pel seu germà, l'hereu, ell va decidir canviar d'aires i anar-se'n a Camps. Amb la dona Maria Àngels Ribalta tenien els fills Jaume, Josep, Isidre, Ignasi, Teresa i Josefa. Sabem coses d'alguns d'ells. El primogènit, Jaume, havia estat batejat el 12 d'octubre de 1857. L'Isidre va aprendre l'ofici de terrissaire i el 1893 va unir-se amb Maria Concepció Romanacho (?), el Josep va fer-ho el 1895 amb Ramona Grifé Biosca, de cal Grifé, i la Teresa es va fer monja.

El 21 de març de 1881 Josep de Planell i Marcet, propietari del mas Caselles, va establir a Domingo Baraldès, que aleshores comptava 51 anys, un tros de terra d'una quartera, on podia construir una casa. El preu de l'establiment va ser de 265 pessetes. Aquell mateix dia van presentar-se a cal notari el seu fill Jaume i la Josefa Closa Biosca, acompanyada aquesta, del germà Gregori Closa. Aquests dos eren de ca l'Isidret de Fonollosa. El motiu era la formalització dels capítols entre el Jaume i la Josefa. El Gregori va oferir a sa germana 80 pessetes

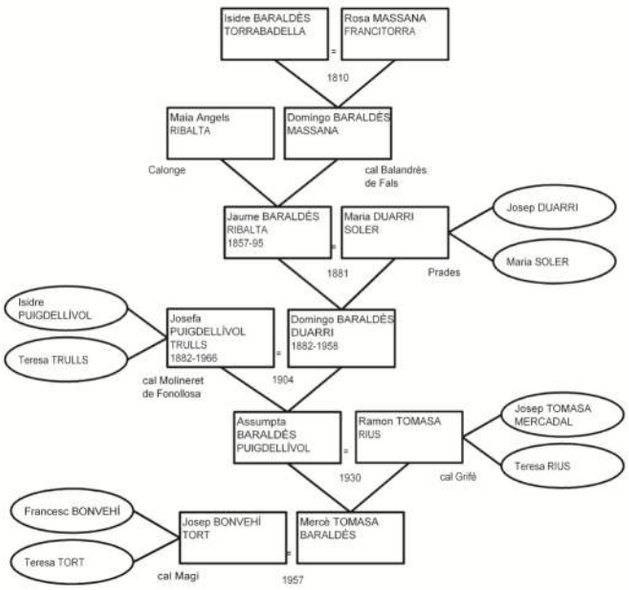

Llinda de la porta 1882

en efectiu i 60 més per comprar-se roba i, a més, va dir que li daria una caixa amb sis camises, dos llençols, dos tovallons i unes estovalles, que havien estat de llur mare difunta. Per l'altra banda, el Domingo va nomenar hereu al Jaume i es va comprometre a deixar-li la casa que tenia intenció d'edificar en el terreny acabat d'adquirir.
Alguna cosa va fallar, perquè el matrimoni planejat no es va portar a terme. El Jaume, el setembre d'aquell mateix any, es va unir amb Maria Duarri Soler, natural de Prades de la Molsosa, mentre que la Josefa va haver d'esperar fins el 1889 per trobar companyia.

Mentre els paletes treballaven en la construcció del casa, el vell Domingo i la jove parella van anar a viure a

Finestres de la façana

Pallissa

cal Tico, on el 1882 va néixer el primer fill del Jaume i la Maria. Li van posar Domingo, com l'avi.
La casa es va acabar uns mesos després de néixer l'hereuet i llavors la família s'hi va traslladar. El 7 de desembre de 1891 el Domingo Baraldès es va hipotecar la casa i els drets de la terra a Joan Baptista Brotman, fonedor de Manresa, per garantir un préstec de 500 pessetes. El fonedor no tenia intenció d'ocupar la casa, sinó que va deixar que els amos hi seguissin vivint, pagant un lloguer de 30 pessetes anuals mentre durés l'empenyorament. El Domingo necessitava els diners, perquè el mestre de nens de Fonollosa, el senyor Teodor Pou, li havia ofert la possibilitat de comprar-li els drets d'una vinya del mas Caselles força gran, unes 18 quarteres. N'hi demanava 1.250 pessetes i com que els estalvis no hi arribaven, es va veure obligat a demanar diners. El 25 de juny de 1900 va tornar el préstec i la hipoteca va ser cancel·lada. La compra de la vinya del Pou va ser una cosa tèrbola, ja que en el seu testament el Jaume Baraldès va fer constar que la *"venda era ficticia o disimulada"*, i fruit d'un penediment de darrera hora, *"en descargo de mi conciencia, restituyo y devuelvo"* a l'amo del Soler la vinya *"que indebidamente poseo"*.

El 4 d'agost de 1884 Domingo Baraldès va baixar a Manresa a fer testament. Va manifestar que volia uns funerals amb cinc capellans i que li diguessin 25 misses. Va deixar als nois 25 pessetes, a la filla monja 3 pessetes, perquè ja li havia dat el dot quan havia entrat al convent, i a la filla Josefa, encara soltera, 80 pessetes. Va fer hereu al Jaume, amb l'obligació de cuidar la mare, cedir-li el millor quarto, ben proveït de flassades i mobles, i l'ús de la llar de foc. El 16 de gener de 1899 va modificar lleugerament els termes del testament, perquè el seu fill gran s'havia mort, com veurem, i el 16 de gener de 1900 va fer un tercer testament, que va ser el definitiu.
El Domingo va sobreviure a la muller i el 25 de juny de 1900, malgrat que ja tenia 70 anys, es va avorrir de ser vidu i va acordar un segon matrimoni amb Rosa Torrades Coromines, vídua deixada de Martí Pubill. Com que a la seva edat no esperaven més fills, en els capítols, el Domingo va deixar els béns al nét Domingo Baraldés Duarri, confirmant la decisió presa en el testament. Els vidus es van casar a primers de juliol.

El Jaume Baraldés i la Maria Duarri van tenir vuit fills; a quatre els van enterrar abans de complir els dos anys i els quatre que van sobreviure van ser el Domingo, l'Eugeni, l'Agustí i la Maria. Entremig, la Maria Duarri va alletar un parell de criatures de l'hospici, una manera de guanyar-se unes pessetes.
L'Eugeni es va casar el 1915 amb Maria Barturó Tasias, filla dels masovers del mas Giró de Castelltallat. Acabats de casar van anar a viure a cal Massana del raval de Borredà, que pertany a Castelltallat, però és a escassos metres del terme de Camps. Després van passar per cal Jaumet i cal Jepet del Junyent, per acabar a la masoveria del mas Oms de Fals. L'Agustí es va aparellar el 1919 amb Marcelina Morros Moncunill i va anar de masover en una finca propietat del monestir de Montserrat. La Maria va entrar de monja en un convent d'Arenys de Munt.

El Jaume va morir jove a causa d'un accident laboral, mentre cavava el pou de cal Magí de la Pabordia, diuen. L'accident va passar el 24 de febrer de 1895 i la mort no va ser immediata, perquè va tenir temps de dictar les darreres voluntats. Va ser enterrat el dia 26, deixant el fill gran Domingo amb 15 anys i l'Eugeni amb 6. L'avi era vell i tenia dificultats per tirar la casa endavant.
Potser va ser per aquest motiu que va acceptar de grat que la vídua del seu fill es casés de nou i portés un home a casa. El 1898 la Maria Duarri va enllaçar amb Celdoni Bonvehí Ubach, a qui li deien Sena. Va venir acompanyat del seu pare ancià Vicenç Bonvehí Vila, que era de cal Ramon d'Oliveres de Fals, i de la seva tercera muller Rita Duarri, tal vegada una parenta de la Maria. Els dos vells van morir a cal Baraldès i llavors el Sena i la Maria van marxar al Molí de Querol amb els tres petits. El Sena no feia pas de moliner, era un home gandul i obligava a treballar als xicots en les feines més dures, fins que aquests se'n van atipar i van tornar a casa dels avis. Després de tenir un nen, dit Ignasi, que se'ls va morir i una filla, dita Agnès, que va viure, el Sena i la Maria van marxar cap a Rocafort. El Domingo no va trencar mai la relació amb la mare, malgrat que no apreciava el padrastre, i de vegades marxava a peu fins a Rocafort per veure-la.

Arxiu cal Sec

Grup de veïns del raval. Les dues nenes de l'esquerra són Mercè i Pepeta Tomasa

Domingo Baraldès Duarri es va casar el 19 d'octubre de 1904 amb Pepa Puigdellívol Trulls, de cal Molineret. Ell tenia 24 anys i la Pepa 21. Segons els capítols que van signar un mes més tard, el dot de la Pepa va ser de 80 pessetes, cabal que li va donar el seu germà Ramon, perquè els pares eren difunts. També li va donar una

calaixera i dos vestits, un de negre per les noces i un altre de color.
L'avi Domingo Baraldès Massana aquell dia va proclamar hereu al Domingo, però dels béns en va excloure algunes quantitats; 250 pessetes per distribuir lliurement en testament, 25 pessetes per la legítima a cadascun dels seus fills Josep, Isidre, Ignasi i Josefa Baraldès Ribalta, i la mateixa quantitat als néts Eugeni, Agustí i Maria Baraldès Duarri.

El Domingo i la Pepa van tenir tres mosses, dites Assumpta (1906), Rosa (1908) i Maria (1911). L'Assumpta es va casar amb Ramon Tomasa Rius i en els capítols matrimonials del 10 d'abril de 1930 els pares la van fer hereva.
La mitjana Rosa es va casar amb Miquel Puigdellívol de les Clotes i la petita Maria, amb Joan Bastardas Vila, l'hereu de cal Jan Bastardas.
Els pares del Ramon Tomasa eren els amos de cal Mesquita, però s'estaven de lloguer a cal Grifé. Ramon Tomasa, conegut pel sobrenom "Pinilla", menava les quatre vinyes dels sogres, dues del Coma, una del Soler i l'altra del Santpere. El tros que envoltava la casa no servia per hort, perquè el pou només donava aigua pel consum de casa. Per això van llogar al Soler un hort a baix el torrent. El 1965 van poder comprar-ne un de propi a l'amo de Caselles, que havia estat abans l'hort de cal Sec. A més de pagès, el Ramon treballava moltes temporades al bosc, fent colla amb el seu germà Joan i amb Valentí Morera de cal Petit.
Durant la guerra el Ramon va estar emboscat, a la part de la Vall del Puig i a altres llocs. La seva dona li portava menjar d'amagat i de vegades s'apropava a casa de nit per veure les filles. Els guàrdies van fer alguns registres a la casa i un cop el vell Domingo es va pensar que anaven per ell i va fugir. Es va desorientar i el van trobar dos dies després a Figuera de Castelltallat.

El Ramon i la pubilla de cal Balandrès van tenir quatre noies. A la primera filla li van posar Mercè i va ser la pubilla. La segona, la Pepeta, es va casar amb Francesc Torras, de cal Fernado, una casa del regadiu de Manresa. Tenen la Roser, l'Àngela i el Xavi. L'Angelina ho va fer amb Josep Llobet, l'hereu de ca l'Isidró de Fals, i la Rosa, amb Andrés Pérez Martín, de la Línea, província de Cadis. Aquests van emigrar i van treballar durant una dècada a Holanda. Després van tornar i es van establir a Terrassa. Tenen dos fills, l'Andrés i el Sergi.

La Mercè de soltera va treballar a la colònia Cavaller de Callús. El seu home Pepito Bonvehí és de cal Magí de la Pabordia. El Pepito va començar a Súria fent d'aprenent a la fusteria del seu cosí Joan Fàbrega. Després va anar amb un fuster de Terrassa especialitzat en reparar maquinària de les fàbriques tèxtils i dels tints. Després de casar-se amb la Mercè el 1957, va entrar al taller de fusteria d'una empresa important i cap el 1963 es va plantar i va muntar el seu propi taller a la carretera de Castellar. El negoci el porten ara els seus fills. En tenen dos, el Francesc, casat amb Purificación Pérez Fernández de Barcelona, i el Ramon, amb Encarna Gracia Manzano de Terrassa.
Mentre els joves s'obrien camí i progressaven a Terrassa, a la casa de Camps hi van quedar els vells Domingo i Pepa Puigdellívol, fins que els va arribar la mort, ell el 1958 i ella el 1966. De llavors ençà la vivenda no ha estat ocupada de manera fixa, però els amos hi pugen sovint i vetllen pel seu manteniment.

ELS TRABUCAIRES DE CAMPS

Des de la seva invenció, les armes de foc van exercir una gran fascinació. No era tant pel seu poder mortífer, de fet, les primers armes no podien competir amb una bona ballesta, sinó per l'estrèpit esfereïdor provocat per la combustió de la pólvora.
Encara ara, en algunes regions del Magrib, Aràbia o Afganistan és habitual en les celebracions, siguin alegres o tristes, els tirs a l'aire dels participants armats de carabines o fusells Kalashnikovs.

A casa nostra, al segle XVI, els pedrenyals eren cars i la seva possessió era reservada als cavallers, clergues i pagesos benestants. Però poc a poc les armes es van anar popularitzant, malgrat les mesures dictades per les autoritats per intentar controlar-les. Normalment es feia una distinció entre pedrenyals curts i llargs, essent els primers els prohibits, ja que es podien dissimular sota la capa, i eren l'arma predilecta dels bandolers i lladres de camí ral.
El prestigi que donava la possessió d'un pedrenyal es mostrava en ocasions assenyalades disparant salves, o sigui, càrregues de pólvora sense projectils. Aquesta activitat lúdica l'anomenaven "*galaiar*" o galejar.

Col.lecció Grané

Escut de l'entitat

Segons el diccionari, "galejar" és fer gala, ostentació, d'alguna cosa, o celebrar una festa amb gran soroll, especialment amb salves d'escopeteria.

Arxiu Grané

Trabucs

La notícia més antiga que hem recollit d'aquest ús festiu de les armes de foc és en un procés judicial seguit a la Cort de Cardona contra Salvador Puigdellívol de Castelltallat, acusat de certes malifetes al Pla de Querol.
Un dels testimonis, Miquel Cellés, un mosso del mas Vilalta, va declarar el 13 de maig de 1603, que el dia de sant Joan havien casat una filla del mas, dita Caterina, amb el Vila d'Anglesola. A la festa de la vesprada els convidats van galejar amb les seves escopetes. Un dels galejadors era l'hereu Salvador Puigdellívol i, demanat pel jutge si la seva arma era curta o llarga, va respondre que era d'un pam o dos. Un altre testimoni assistent al casori va precisar que l'arma que havia fer servir el Puigdellívol per galejar a Vilalta era un arcabús curt, no de metxa, sinó de pedra foguera.

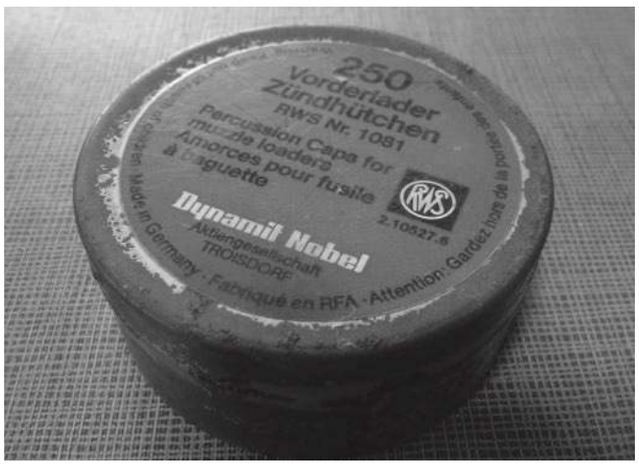

Col.lecció Grané

Capsa de pistons

La possessió de les armes de foc per part dels paisans ha estat més o menys prohibida al llarg dels segles, però a les cases de pagès no ha faltat mai una escopeta, utilitzada per caçar o, en ocasions, per sortir amb el sometent a perseguir lladres o plantar cara als invasors enemics. Per les festes, les escopetes i trabucs es disparaven a l'aire pel plaer de fer soroll.

Segons un testimoni, que no hem pogut verificar, als voltants de 1920 tres germans de cal Gravat de Fals, Romà, Artur i Miquel Oliva Trilla, van reparar armes velles de l'època dels carlins i sortien a galejar amb els camillaires de Camps, fent un recorregut per les cases que durava moltes hores i que només era suportable amb bones dosis de vi. La pólvora la traginaven en una mula i els trabucaires la portaven al sarró. N'agafaven un grapadet i n'omplien el trabuc amb una quantitat mesurada a ull. Aquella pólvora negra feia molt fum. En aquella època les armes tenien nom i tenien fama d'espetegar molt els trabucs anomenats "Aurora de Comallonga" i Pepeta del Junyent".
La tradició de trabucar es va interrompre per la Guerra i es diu que la primera vegada que s'hi va tornar va ser per la festa de la vinguda de la marededéu de Fàtima, l'abril de 1950. Val a dir que a les caramelles de Fals s'havia recuperat la tradició i es galejava a la dècada dels 40. Per altra banda, el 1965 es va constituir l'entitat Trabucaires de Solsona, que va ser seguida per Súria, Cardona i altres llocs. Actualment hi ha registrades 46 colles.

Un any va actuar a Camps la colla de trabucaires de Vallmanya i això va engrescar uns quants joves a formar un grup. Van demanar pressupost a la fàbrica d'armes de Caudete (Albacete), però els preus eren molt elevats, així que van decidir fabricar-se ells mateixos els trabucs, prenent com a model un que els van deixar de Súria.
El primer prototip es va fabricar al taller d'Antoni Lozano, germà de Josep Lozano de cal Pau. El pany el va fabricar Josep Servitja al taller mecànic on treballava, mentre que la culata, feta de fusta de faig, la va fer el Lozano, que era fuster d'ofici. El capital per comprar els materials li va posar Josep Serarols de cal Bisbe. El diàmetre interior del canó era de 12 mm. i el pes total d'uns 8 Kg. Per provar l'arma, la van estacar en un banc de fuster i van prémer el gallet mitjançant un cordillet. Els primers trabucs no anaven gaire fins i s'espatllaven sovint, sobretot a causa de les molles, però mica a mica es van anar perfeccionant.
El 1979 es va constituir la colla de trabucaires de Camps, com una secció de l'Associació Cultural, i estava formada inicialment pels esmentats, més Ramon Sarri (Passadret), Pepito Junyent (Clarena), Manolo Garcia (Jepetó de Borredà), Piu Junyent (Piu) Ramon Servitja (Pabordia) i Paco Valenzuela. Cadascú es va pagar l'arma, però als que van fabricar-les, se'ls va tenir en compte el seu treball. Van costar unes vint mil pessetes.
L'uniforme dels trabucaires es va inspirar en els dels ca-

Arxiu Grané

Colla de Camps (1989)

millaires; espardenyes de vetes, mitjons blancs, calçons i armilla de vellut negre, faixa vermella, camisa blanca, llacet negre i barretina vermella. Cosit a la mànega de la camisa l'escut de l'entitat trabucaire, que tenia als camps superiors un dibuix de la Pabordia i un sol, i al camp inferior les quatre barres catalanes travessades per un trabuc.
L'escut també es trobava al pendó, essent la primera abanderada, Elena Lozano de cal Pau.
La pólvora es duia en un sarró de pell, penjat al costat contrari del que es disparava l'arma, per evitar que s'inflamés fortuïtament a causa d'una espurna de foc sortint de la xemeneia del trabuc. Per dosificar la càrrega, es confeccionaven paperines de paper amb deu grams de pólvora. Més tard es van introduir els actuals dosificadors automàtics.

Arxiu Grané

Desfilada (1991)

El 1982 s'havien incorporat més persones a la colla; Joan Puigdellívol (Passadret), Josep Vilaseca (Teixidor), Ramona Serarols (Bisbe) i Isidre Grané (Grané). Aquest darrer va fabricar un altre prototip de trabuc, amb el canó compost de tres segments en comptes de dos. També va experimentar amb pólvora de fabricació casolana, perquè la que es comprava a l'armeria resultava cara. La fórmula tradicional de la pólvora negra era nitrat potàssic, sofre i carbó vegetal, però per tal d'aconseguir un espetec més gran, va substituir el nitrat per un oxidant més enèrgic, el clorat. El resultat va ser que va esberlar el canó i, sortosament, només es va trencar un dit, perquè l'accident podria haver estat pitjor.

Arxiu Grané

Trobada nacional de trabucaires a Camps (1991)

Als inicis, l'activitat no estava gens regulada, però a mida que augmentava el nombre de trabucaires, el Govern Civil va exigir permís per les tirades, assegurances i llicència d'arma als participants. Assessorats per l'armeria Gratovil, que subministrava la pólvora i els panys dels trabucs, es van fer gestions per homologar i legalitzar les armes. Es van empaquetar en una caixa segellada a la Guàrdia Civil i es van enviar al BOPE, el banc oficial de proves amb seu a Eibar. L'organisme va certificar les armes de fabricació pròpia amb una guia i llavors es van poder legalitzar. L'increment de normes i permisos oficials van portar a la creació el 1983 de la coordinadora de colles trabucaires de Catalunya, a la que s'hi va adherir la de Camps.
La trobada nacional de trabucaires de Catalunya, que organitza anualment la coordinadora, s'ha celebrat dos cops a Camps. En la del 6 d'octubre de 1991 hi van prendre part més de 500 trabucaires, que van ser convidats a un dinar on se'ls va servir una caldera de mongetes seques i la carn de tres porcs. El setembre de 2004 es va celebrar una altra trobada a Camps. Aquell any s'esqueia el 25è aniversari de la creació de la colla i es van repartir unes ampolles de vi d'Artés amb una etiqueta commemorativa.

Al llarg dels anys, la colla de Camps ha fet sortides a molts pobles, participant en festes, cercaviles i festivals. La més lluïda va ser la participació a la cerimònia inaugural dels Jocs Paralímpics que van tenir lloc a l'estadi olímpic de Barcelona el 1992.
Actualment la colla és poc activa, degut en part a la burocràcia que regula l'activitat dels trabucaires, que s'ha anat fent cada cop més feixuga.
Surt per Pasqua i per la Fira del Menestral i també participa a la festa del Timbaler del Bruc, on se simula una batalla a trabucades entre els patriotes catalans i els francesos.

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 44 Maig 2018

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS SOLER; ELS INICIS

En la dotació de la Pabordia de 1235, entre els tretze masos de Camps hi figuren els de "Solario Gaceto", "Solario", i "Fonte Calcata". Del primer no en sabem res, ni d'on era ni com va acabar, el "Solario" l'identifiquem amb l'actual mas Soler, i el "Fonte Calcata" o Font Calçada aviat va esdevenir rònec i es va unir al Soler. El nom va perdurar fins ben bé el segle XVII, quan encara s'esmentaven peces de terra pertanyents a l'antic mas rònec. També s'utilitzava com a topònim, com per exemple "el torrent que baixa de la font Calçada". Aquesta font podria ser la font del Soler, que es troba al torrent del Soler, a la vora de la bassa del molí que allí hi ha.

Les primeres persones que vivien al mas portaven el cognom Soler. La primera que hem trobat ha estat una dona. El 10 de les calendes de novembre de 1281 Agnès Soler va quedar a deure 60 sous per un bou que havia comprat, prometent pagar-lo per sant Joan.
Entre 1292 i 1313 hem trobat en quinze ocasions a Pere i Ramon de Soler, a cops junts, altres per separat. Solen ser compres de bestiar, blat i, en dues ocasions safrà, un conreu força estès en aquella època. Un document del 5 de les calendes de juliol de 1292 és més interessant i ens aclareix la relació entre els dos personatges.
Bertran de Morera, batlle de Fals anomenat pel vescomte Ramon Folch, renúncia a presentar càrrecs civils o criminals contra Ramon de Soler i el seu gendre Pere de Soler, de Camps, acusats d'una "tala bladii" (segada de blat ?) en un camp de Berenguer d'Om de Camps. El batlle accepta 150 sous dels Soler. Aquesta donació al batlle era un eufemisme per indicar que els havia imposat una multa a canvi de no procedir judicialment. No té massa sentit la intervenció del delegat del senyor de Cardona en un afer a Camps, a menys que el camp de l'Om fos un alou vescomtal aïllat.
El 1312 el veguer va obligar a Guilleuma, filla de Ramon deç Soler, a pagar un deute de 26 sous. La Guilleuma era la pubilla i estava casada amb Pere de Soler. La procedència del Pere es desprèn d'un debitori de 1297, on hi figura com avalador Guillem de Fontanet de Fals, germà del Pere. Això doncs, era un fadrí del mas Fontanet, que seria l'actual mas Boixeda de Fals.

Entre 1309 i 1331 surt Marc deç Soler, el qual estava casat amb una dona dita Guilleuma. El maig de 1317 Francesc de Guarces de Sant Martí de Torroella va nomenar un procurador perquè el defensés a la cort del vescomte de Cardona de l'homicidi d'Arnau de Soler de Camps, de la qual mort ell es declarava innocent. L'Arnau era germà del Marc.
El març de 1313 Agnès de Soler de Camps i una altra dona van admetre un deute de 51 sous a un botiguer per drap. El 1330 els germans Berenguer i Guillem de Soler van manllevar 60 sous i el 1332 Berenguer de Soler va comprar a un pagès de Fals 7 quarteres de cabeces de safrà, netes i a mesura rasa.
El 1343 Marc de Soler va satisfer un deute que ell i la seva muller Sibil·la havien contret amb Tomàs de Solanes de Manresa i el 1346 va deixar uns diners en préstec. No sembla que sigui el mateix Marc que ha sortit abans, pel temps passat i perquè el nom de la dona no coincideix. El 1348 i 1349 es documenta un Galzeran de Soler, però res indica que sigui el cap de casa. Entre 1382 i 1411 surt Guillem des Soler, en aquest darrer any, acompanyat del fill Bartomeu. Bartomeu de Soler va comprar el 1418 dos muls a un mercader i, el 1420 va posar al seu fill Pere dos anys d'aprenent a casa d'un sabater.
El personatge més tardà cognominat Soler és Ramon del Soler, que trobem entre 1435 i 1448. En realitat, aquest no era el seu cognom de naixença, sinó que havia adoptat el del mas de residència, una pràctica habitual. La identitat i procedència del Ramon es descobreix en un document de treva datat el gener de 1425. Els germans Joan i Francesc Vall del mas Viladefels de Castellar, Bartomeu Vall del mas Solà de Castellar i Ramon Vall del mas Soler de Camps van ser uns dels signants de la treva. Aquesta va ser acordada per aturar durant

Foto Sabina

Forn de pa

trenta dies un conflicte que els enfrontava amb un altre clan. Els catalans d'aquell temps eren molt bel·licosos i sovintegen aquestes treves, que tenien una durada limitada i la garantia de l'autoritat, en aquest cas, el Veguer de la Segarra.
Ramon Vall probablement es va instal·lar al Soler, perquè aquest havia estat abandonat, com tantes masies en aquella època de guerres i epidèmies. El 1440 el Paborde de Caselles va rebre el jurament de fidelitat del Ramon Soler i la seva dona Maria. Ramon Soler va prendre part el 1448 en la reunió dels remences de Camps per nomenar síndic.
La història del mas Soler que ve a continuació és una de les més enrevessades que hem trobat mai. Intentarem fer-la aclaridora fins on bonament es pugui.

Amos i possessors
El tema de la propietat a l'antiguitat és complex. Cal diferenciar el concepte d'"hereu", que és el que entendríem ara per amo, contraposat al concepte de "possessor", que era una persona que vivia al mas i treia profit de les terres, perquè hi tenia uns diners posats. L'hereu no el podria fer marxar fins que no els hi hagués restituït el capital.
El concepte de venda tampoc era com l'entenem actualment. La major part de vendes que trobarem en la història que segueix són més aviat empenyoraments o vendes reversibles. Per tal que la venda fos definitiva havia de ser una "venda perpetua" o "venda del dret de lluir i quitar". En el mas Soler trobarem situacions de tota mena.

Foto Sabina
Bótes de cadireta

A finals del segle XV el mas el tenien els germans Gabriel i Joan Canaletas, àlies Fontanet, de Sant Mateu de Bages, però no sabem com els havia arribat a les mans, si per herència o per compra. Els germans se'l van vendre a Francesc Junyent per 30 lliures en una data indeterminada. El Gabriel va morir i els seus hereus van ser els fills Joan, sabater de Manresa, i Miquel, frare de l'ordre dels Predicadors. El 17 d'agost de 1496, Joan Canaletes, àlies Fontanet, i els seus nebots Joan i Miquel, van reconèixer haver rebut les 30 lliures del Francesc Junyent.

Entremig però, havien passat altres coses. El 22 de desembre de 1488 Joan Çavila de Camps es va vendre a Pere Forcada el mas dit del Soler, amb cases, boscos, sembrats,... pel preu d'11 lliures. Segon l'acta de la venda, el comprador havia d'assumir els censos deguts a la Pabordia, que eren una quartera de civada, una "perna" de cansalada, tres fogasses (pans grossos) i una mitgera de vi cada any, una ovella cada dos anys, i dues gallines, un any, i tres gallines, l'any següent.
Del Joan Çavila en sabem poca cosa, només que el 1492 va retornar al veguer de Manresa una ballesta que li havia deixat. Sabem més coses del comprador Pere Forcada. Tenia l'ofici de boter, fabricant de bótes, i havia vingut de més enllà dels Pirineus, d'un lloc dit Lluch Carrech, o Llussanet, o un nom semblant, pertanyent al bisbat de Lescar, al comtat de Foix. Els escrivans d'aquí no tenien gaire traça a transcriure els noms occitans.
El 17 de gener de 1494 el Pere Forcada va fer capítols matrimonials amb Càndia, germana de Francesc Junyent, del mas Junyent, el qual va dotar-la amb 15 lliures. Ignorem si aquest enllaç té res a veure amb el fet que el Junyent hagués tingut el Soler abans o va ser una simple casualitat.
L'occità Pere Forcada no va emigrar tot sol, sinó que el van acompanyar un o dos parents seus. El 1491 Joan Forcada, boter, fill d'Arnau i Margalida, del lloc de Llussanet (o un cosa que s'hi assembla) del comtat de Foix, va casar-se amb Agnès, una de les noies del mas Culla de Manresa. Aquest Joan podria ser un germà del Pere, amb qui compartien ofici i poble de procedència. I encara més, el 1520 es va casar Joan Forcada, boter, fill de Domengo, del mateix lloc de Llussanet, amb Margarida, filla de l'amo del mas Roig de Sant Mateu. La data més tardana de la presència de Pere Forcada al Soler és de 1516. El 1523 era certament mort, perquè la seva vídua Càndia va contraure matrimoni amb Benet Botinas de la Llavinera.

Mas Rovira
Passen uns anys sense notícies fins arribar a l'agost de 1537, quan es van casar Valentí Hom, habitant al mas Sagristà de Vallformosa (avui dit Servitge), i Joana, filla de Joan Xuriguera i Àngela, possessors del mas Coll del Gem de Rajadell. Van fixar un dot de 35 lliures, però no les tenien en aquell moment i, mentre no cobressin, van oferir a la filla i gendre la possibilitat d'instal·lar-se al mas Soler de Camps:

> ... ab vaxells vinaders y totas terras y possessions, cultes e ermas, plantades y no plantades, arbres fructificants y no fructificants, pastures y drets y pertinencies de aquell, lo qual mas esta cubert, lo qual se te per lo venerable paborde de Casellas a certs censos, los quals ell ha de pegar tant com lo tindra, lo qual mas ab ses terres tingue e possehesca tant y tant longament fins que per ells, per la dita madona Angela y los seus o per dit Xuriguera, constant lur matrimoni, li sien donades y pegades dites trenta sinch liures e joyes y li sie tengut penre los fruyts en sort de paga per los carrechs del matrimoni ....

La propietària del Soler era l'Àngela, mentre que el consort Xuriguera en tenia l'usdefruit. La jove parella podia viure de la producció del mas i gastar la llenya del bosc que necessitessin pel seu ús, no per vendre. L'Àngela o el consort no podien recuperar la propietat abans de deu anys. Si el Valentí Homs feia obres a la casa o millores a la terra, com per exemple plantar-hi arbres o ceps,

a la quitació se li restituirien els diners gastats, estimats per dos homes justos o, en cas de no posar-se d'acord, pel batlle de la Pabordia.

Passen uns quants anys més i arribem a març de 1551, quan Joan Rovira, que es presenta com possessor del mas Soler, va reconèixer deure quatre ducats d'or a l'amo de la Vall de Fonollosa per quatre quarteres de blat que li havia venut. En la declaració que va fer com a testimoni en un procés el 1577 Joan Rovira va declarar que feia 30 anys que residia a Camps, la qual cosa ens duria a estimar la seva arribada a l'entorn de 1547. Una acta de 1560 esmenta a Joan Rovira de Sant Mateu, habitant a Camps, que ens el relacionaria amb el mas Rovira de Sant Mateu.
El Joan estava casat amb Càndia, que procedia probablement del mas Ferriola d'Aguilar. Tenien un fill, dit també Joan, que es va casar amb Càndia, germana de Joan Xoriguera de Rajadell. El Xoriguera posseïa la meitat del mas Clarena de Camps i, en garantia del dot de la Càndia, va cedir aquesta meitat als Rovira. El 1556 Joan Rovira va deixar 51 lliures a Gabriel Pla, l'amo de Clarena, diners que es van sumar al crèdit anterior. Posteriorment el Xoriguera deuria pagar els diners del dot i va recuperar Clarena. Joan Xoriguera en una ocasió va deixar 33'5 lliures al cunyat, amb la garantia del Soler. El document el va escriure el rector, però aquest es va morir i el document es va perdre, de manera que va caldre recórrer als dos testimonis, perquè certifiquessin la validesa del contracte.
El 26 de març de 1582 Joan Xoriguera residia a santa Maria de Fustrada (?), un lloc a prop de Cardona, i va cedir els drets del mas Soler a Magí Rovira a cavi de 300 monedes d'or (360 lliures), un pedrenyal i tres llisos de teler, valorats en 10 lliures més.

De l'activitat de Joan Rovira, de vegades pare i fill, de vegades un d'ells, disposem de 37 fitxes, que arriben fins a l'any 1581.
El Joan i la Càndia van tenir, que sapiguem, el Joan Magí, el Miquel, el Sebastià, la Margarida i una altra noia, de qui no sabem el nom. La Margarida es va casar amb Bernat Cayrell i sa germana, amb Narcís Solà. El Narcís va venir de Matadepera, però era un dels nombrosos emigrants occitans que van arribar en aquell temps. Tenia un germà anomenat Peire (Pere) Solà, que el 1568 va demanar ser enterrat al cementiri de Camps en fer testament amb el rector de Castellar. El testament és ben curiós, perquè està redactat en una barreja de català i occità. El bon rector segurament feia poc que havia emigrat de la seva terra i no dominava l'idioma local.
El Miquel Rovira va establir les bases d'una família el 1581 en unir-se amb Miquela, filla de Tomàs Sampsot de Castellfollit del Boix, mentre que el Joan Magí, o Magí, va fer capítols el 13 de setembre de 1575 amb Elisabet, filla de Jaume Picalqués, del mas Campserver de Fals.

Foto Sabina

Escala del celler

Vista general

Magí Rovira va debutar en els negocis, acompanyant el seu pare, el febrer de 1579 comprant una certa quantitat de blat. Des de llavors fins el 1610 el tenim documentat en 18 ocasions. El 1586 Narcís Solà, que vivia al mas Soler a l'espera de cobrar el dot, va manifestar al batlle de la Pabordia que estava tip d'estar-se al mas Rovira (sic) i que volia el dot.

> (...) jo requeresch al honorable balle que intíme y notifique assí a Joan Magí Rovira y a Candia, mare sua, que jo desta hora en avant no entench encarregarme de la heretat ni pagar los mals della, sino que vull que dins lo temps me tenen promes en los capítols matrimonials paguen la dot a ma muller, segons en aquells se conte ...

El gener de 1606 el Paborde va cessar al batlle Magí Rovira i en va nomenar un de nou. Encara que enlloc consti com a tal, creiem que el descendent del Magí va ser Francesc Rovira. Aquest Francesc era pastor, el 1597 residia al mas Torreblanca de Fals, el 1605, al mas Fontllagosta (Feixes) de Camps i el 1609, a Claret de Cavallers. En aquesta darrera data el Francesc va rebre en comanda un bou de dos anys d'edat valorat en 5 lliures. L'havia d'engreixar i, després de vendre'l a la fira de sant Miquel, es partirien el guany amb l'amo del bou. El 1604 el rector va deixar al Francesc vuit quarteres de gra i, dos anys més tard, les hi reclamava junt amb 24 sous per les despeses. El 1628 Francesc Rovira, pel perdó del seus pecats i per amor de Déu, va fer un donatiu a l'hospital de Sant Andreu de Manresa, l'hospital dels malalts pobres.

Els amos del Soler, com els altres, cedien bosc o terra erma als pagesos perquè la convertissin en camps. La

cessió solia ser de cinc anys, el primer dels quals es dedicava a tallar la vegetació i fer boïga. De les collites dels altres quatre anys el parcer n'havia de donar una part a l'amo, normalment la sisena o la setena. Aquests restobles o boïgues el parcer les podia traspassar, com va passar el novembre de 1611 quan Joan de Pla, àlies Pitxo, va vendre a dos jornalers de Manresa: *"un restoble de una boiga que tinch en la heretat den Rovira den Soler, de vuyt quarteras de blat de sembradura, en la qual tinch y me resten a fer tres splets"*.

Foto Sabina

Portal

El possessor Cayrell

En aquestes, va entrar en escena una nova família, els Cayrell, embolicant un xic més la troca. El mas Soler deuria tenir un rendiment mínim, perquè els Rovira no disposaven mai dels diners en efectiu necessaris per casar les filles, i llavors havien d'oferir als gendres compartir la casa i les terres. Ens temem que la convivència entre les diverses famílies no sempre deuria ser plàcida com una bassa d'oli.

Aquest acolliment va passar amb el Narcís Solà, com hem vist, i també amb l'home de la Margarida, que era Bernat Cayrell. El Bernat era el fill gran de Guillem Cayrell, un occità de Vissac, que estava instal·lat al mas Rimolenques (Curt), com a mínim des de 1554. Bernat Cayrell, àlies Rimolenques, va avalar al seu sogre el 1580, i el 1592 constava com a possessor del mas Soler. Per pagar uns deutes del sogre difunt va crear un censal de 25'5 lliures, posant el mas com a garantia. L'agost de 1600 Francesc Noguera de Monistrolet va deixar al Bernat dues vaques, de 4 i 8 anys d'edat, amb una vedella d'un any, amb el tracte que les havia de fer pasturar i més endavant repartir-se els possibles guanys o pèrdues. Potser es va morir una vaca o la vedella, perquè el novembre, el Bernat va haver d'indemnitzar al soci amb 6 lliures. El 1601 Bernat Cayrell va deixar la terra del mas Soler a parts al veí Joan Casellas. Aquest li havia de donar la sisena part del cereals i la meitat de les olives i els aglans. La vinya no hi anava compresa.

El fill i hereu del Bernat i la Margarida va ser Francesc Cayrell, que ja surt el 1611 comprant blat amb el seu pare. La referència més tardana del Bernat Cayrell és de finals de 1628.

La major part de les notícies del Francesc (15) fan referència a compres de blat i altres grans, però un parell són debitoris de llana i mercaderia a botiguers de la ciutat. Al Soler va morir un mosso dit Francesc Parés, conegut com l'Aragonés, i va deixar els béns a l'amo. El 1627 el Francesc va passar comptes amb el Campserver de Fals, que reclamava la restitució del dot d'Elisabet Campserver, la muller del difunt Joan Magí Rovira. Li va tornar tot excepte les 38 lliures que l'Elisabet havia deixat per misses a Sant Vicenç de Fals.

El Francesc i la seva dona Jerònima van engendrar el Pau, el Pere, el Manel, el Llorenç, la Jerònima i la Joana. El Manel es va morir solter, la Joana es va casar el 1640 amb Cristòfol Junyent i la Jerònima amb Antoni Pelfort de Salo.

Pere Cayrell va marxar a Manresa i allà va fer capítols el febrer de 1676 amb Jerònima, filla de Mateu Torrents i Maria, de la Llavinera, que va venir acompanyada d'un dot de 60 lliures. El 16 de març de 1678 la Jerònima estava a les últimes i va fer testament, fent hereva a la seva filla Elisabet, que comptava set mesos d'edat. El febrer següent el Pere va contractar un segon matrimoni amb Maria, filla d'Isidre Corrons.

Pau Cayrell va fer capítols a la rectoria de Fonollosa el 26 de març de 1646 amb Elisabet, filla de Pere Torras i Magdalena, pagesos de Boixadors. Com que els pares eren morts va ser el germà Pere Torras qui va concedir-li les 100 lliures del dot. El 1682 es va morir el seu germà Pere i el Pau va ser tutor de la nena Elisabet. Es va haver d'encarregar de pagar les despeses del funeral i dels medicaments receptats al seu germà mort. El 1683 Pau Cayrell ocupava el càrrec d'Obrer de la lluminària de Camps, i el 1697, tant ell com la dona, ja eren morts i enterrats. Josep Cayrell, suposem que fill seu, va dipositar 40 lliures a la rectoria per la creació d'un aniversari doble per les ànimes dels difunts.

Més hereus i possessors

Mentre aquesta gent vivia i treballava al mas Soler, el tema de la propietat s'ampliava amb nous actors.

El Francesc Rovira havia deixat en morir una única filla, la Francina, la qual va heretar els masos Soler i Font Calçada. El rector Bartomeu Celdoni Vilansosa va redactar el 28 d'agost de 1624 els capítols entre la pubilla Francina i Joan Bruguera, un treballador occità.

Mentrestant, Francesc Cayrell i la seva dona havien empenyorat el 17 de desembre de 1628 els seus drets sobre el Soler a Jaume Centellas de Sant Amanç. Aquest va traspassar-los pel mateix preu, el 24 de febrer de 1632, a Joan Casellas de Camps i al seu fill Joan, comptant amb el consentiment dels Cayrell i dels Bruguera.

La Francina i el Bruguera no tenien poder econòmic per

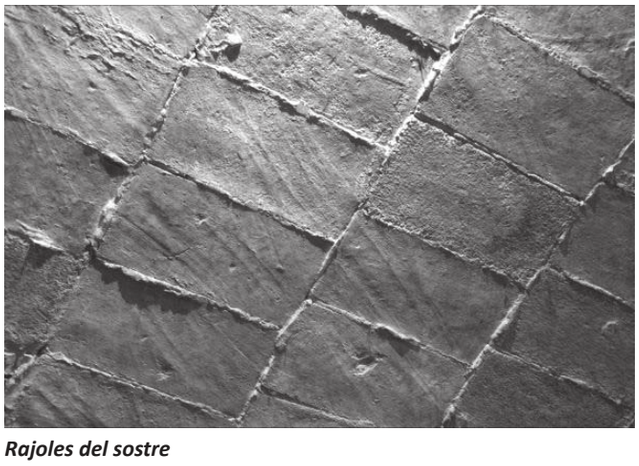

Foto Sabina

Rajoles del sostre

Foto Sabina

Vista lateral

recuperar la propietat i, per evitar conflictes amb els nous possessors, van optar per fer un pacte amb ells. El 23 de setembre de 1634 van cedir-los els drets sota unes determinades condicions. Els Casellas els havien de permetre viure al Soler tota la vida, en una cambra a la part de tramuntana i deixar-los l'ús del celler, la sala, la cuina i el forn. A més, s'havien de fer càrrec de pagar-los uns funerals a cadascun de 8 lliures i donar 24 lliures de dot a la seva filla Maria el dia que es casés. Per segellar el pacte els Casellas els van donar de regal una flassada de llana teixida a casa.

D'aquesta manera Joan Casellas i el seu fill Joan van esdevenir els possessors del mas Soler. Comptava amb 100 jornals de terra i pagava un cens a la Pabordia de dues gallines i 10 sous, i un delme de les collites de cereals i raïm consistent en dues parts de cada vint-i-set.
L'economia del mas Caselles no sempre era sòlida, patia alts i baixos, i el 10 de gener de 1650 Joan Casellas, que necessitava efectiu, va vendre a gràcia a Pere Vilalta de Castelltallat per 250 lliures la meitat del mas Soler. Una de les clàusules de la venda establia que *"vos dit comprador y jo dit venedor hajam de possehir y conrear dita heretat igualment i comunament aquella y partirnos igualment los fruyts de aquella, y que hajam de pagar los dos los censos fa dita heretat y los carrechs, tant ordinaris com extra ordinaris, acceptat los censals fa dita heretat, los quals jo dit Casellas prometo pagar"*.

Si algun lector pensa que ara la situació s'ha clarificat va errat. Va passar que el matrimoni format per Joan Bruguera i la pubilla Francina Rovira va tenir inesperadament un nen, la qual cosa anul·lava, segons ells, la cessió de drets feta el 1634.
Els descendents del Bruguera van marxar cap a Manresa. El 1697 Pere Bruguera, vidu de Victòria, va casar la filla Margarida amb un blanquer dit Joan Soler. Aquest Pere podria ser l'hereu del Joan Bruguera del Soler. El 1700 es va casar Joan Bruguera, fill de Joan i Victòria, amb Maria Àngela, filla d'Andreu Fàbregas.
Uns quants anys després es va escriure el darrer capítol d'aquesta època tan enrevessada de la història del mas Soler. El 12 de maig de 1748, Joan Bruguera, pagès de Manresa, descendent i hereu dels seus besavis Joan Bruguera i Francina, i pretendent a uns suposats drets sobre el mas Soler, se'ls va vendre a Jaume Biadiu i al seu fill Jaume pel preu de 12 lliures. Aquest preu tan baix ja dóna una idea sobre la feblesa de les pretensions sobre la propietat que ostentava l'amo de Caselles, a qui el 1662 els Biadiu li havien comprat a gràcia el Soler.
Aquesta feblesa jurídica serà l'arrel dels molts problemes i plets que van tenir els Biadiu i els Casellas en el futur, conflicte que va arribar fins al segle XIX.

CASA NOVA (1ª PART)

Becardit de Llomars és de la parròquia de Camps des de temps immemorial. Al segle XIV Camps pertanyia al terme del castell de Castelltallat, però després es van definir els termes i llavors va quedar una meitat de la propietat de Becardit a Castelltallat i l'altra meitat a Camps. Bé, el més probable és que l'antic mas Llomars quedés a

Matacà

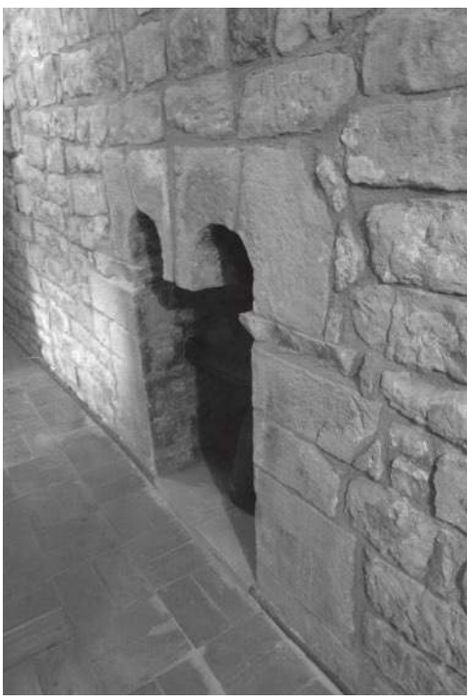

Finestra

Finestra tapiada

Castelltallat, i que la part de Camps fossin les terres d'un mas medieval esdevingut rònec, adquirit pels amos de Becardit de Llomars. Per la seva situació és probable que als fonaments de l'actual Casa Nova s'hi trobi alguna de les quatre o cinc cases que formaven la sagrera de Camps. La veritat és que no sabem els orígens de la Casa Nova, que ha estat, els darrers cinc segles, una masoveria de Becardit.

Coneixem molt poques persones de les que hi han viscut durant aquest temps, perquè els masovers canvien sovint i rares vegades deixen traça als arxius. Per això, la història de la casa és la història dels amos de Becardit, un mas del terme de Castelltallat, però que cau dins l'àmbit d'estudi de la nostra història de Camps.

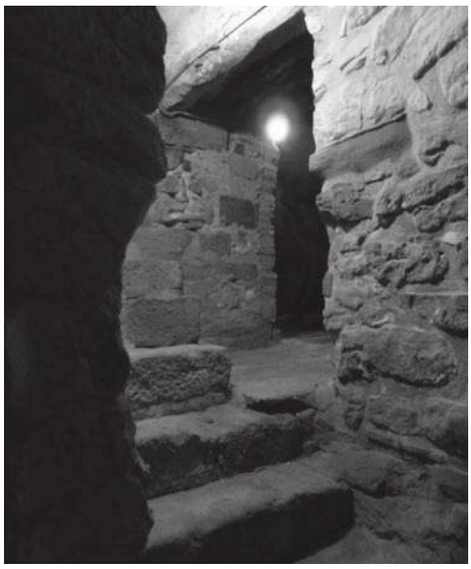

Accés al celler

Al terme de Castelltallat hi havia un mas medieval anomenat Llomars, que segurament estava situat al lloc on ara hi Becardit. De fet, la casa presenta característiques i elements arquitectònics que proven la seva antiguitat. Encara que no som entesos en la matèria, podem destacar una finestra amb matacà que deuria defensar l'entrada de la casa fortificada i que actualment es troba a l'interior de l'edifici.

Per l'altra banda, a finals del segle XV apareixen a Castelltallat persones anomenades Bechardit o Bequardit, de vegades amb l'afegit de parròquia de Camps i de vegades sense, la qual cosa fa que es puguin confondre amb els Becardit de Fonollosa.

Arcs apuntats del celler

Començarem la història amb un recull de dades dels Llomars o Llomàs de Castelltallat.

El més antic és un Ferrer de Llomars, qui el 1281 va dotar una filla seva quan va entrar de jove al mas Franques. El 1297 potser el Ferrer era mort, perquè actua en un negoci una tal Maria de Llomars, tal vegada la seva vídua. Potser el fill i successor del Ferrer va ser el Pere de Llomars qui el 1318 va rebre 400 sous del Franques per la restitució del dot.

El 1318 el Pere va casar la filla Elisenda amb Jaume Moragues de Manresa. Guilleuma, filla de Joan de Quer de Santa Eulàlia de Pardines, es va fer càrrec del dot de la filla.

El 1333 és present Bernat de Llomars, el qual estava aparellat amb Ròmia, una dona procedent del mas Cornet de Castellgalí. El 1336 la Ròmia era vídua i el seu germà Berengó Cornet va entaular un plet amb Pere de Llomars sobre les quantitats que havia de rebre la vídua per la seva manutenció. El Pere figurava com a tutor de la nena Elisenda, filla del Bernat i la Ròmia.

El 1338 hi havia a Castelltallat un capellà dit Guillem de Llomàs i el 1348 i 1349 es documenta Ramon de Llomàs. Els dos documents que comentem a continuació no serveixen per aclarir la situació, ans el contrari. El 1363

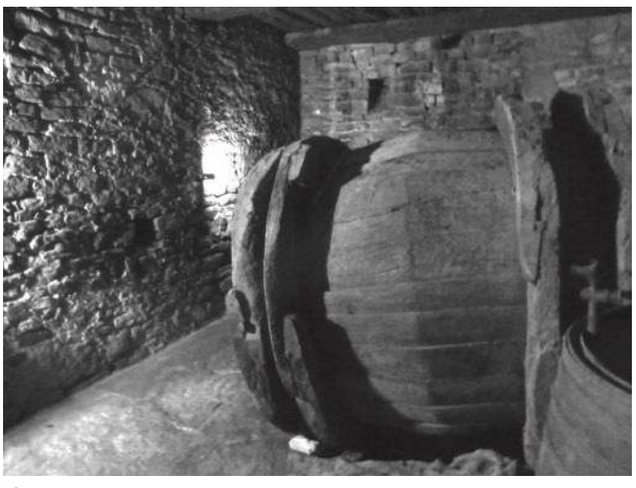

Bóta encongrenyada

Pere de Llomàs, fill de Ramon Torras de Castelltallat, i Jaume Torras d'Aguilar van recórrer a mediadors per solventar les seves diferències. El 1364 Ramon Galí, natural de Fonollosa i resident al mas Llomars, va pagar un deute que gravava el mas.
Entre 1369 i 1411 hem col·leccionat 12 referències de Bernat de Llomàs, que actua com si fos l'amo de la casa. La seva dona era Ròmia o Romieta. Dels seus negocis destaquem que el 1383 va rebre en comanda, a mig guany i a mitja pèrdua, un ramat de 18 cabres i 9 marrans, i que el 1389 va adquirir tres trossos de terra a Sant Joan de Vilatorrada, a la part de la desembocadura de la riera de Fals. L'acció més tardana va ser el maig de 1411, quan va manllevar a un ferrer de Manresa 5 florins d'or de bon pes.
Entre 1415 i 1432 surt Pere deç Llomàs, que estava casat amb una Maria procedent del mas Querol de Fonollosa. El 1453 aquesta, sent vídua, va fer testament.
Per a la següent dada haurem d'esperar fins l'u d'abril de 1495, quan Bernat Becardit del terme de Castelltallat i parròquia de Camps, va admetre deure 12 ducats per una somera. L'octubre de 1496 Càndia, muller de Joan Llomàs, va endossar un censal per tal de satisfer un deute a un capellà de Santpedor. En aquell moment la família que ocupava el mas Llomàs portava el cognom Becardit i es probable que procedís del mas veí de Becardit de les Olles de Fonollosa.
A finals de 1480 Joan Becardit de la parròquia de Camps va canviar un mul seu per un altre de millor afegint-hi 24 florins. El 1482 va fer una permuta similar amb un apotecari de Manresa, però aquest cop l'intercanvi va ser de dues mules cadascun. El 1506 va signar una treva per aturar una situació violenta entre faccions i el 1507 va casar una filla amb el manresà Benet Darnet. En els capítols hi consta que la mare de la noia és la difunta Caterina.

TRULLS

Tenim localitzats dos trulls antics al terme de Camps. Els dos tenen aproximadament les mateixes dimensions, però hi ha algunes particularitats que els distingeixen.
El primer trull es troba dins de la propietat Santpere, però bastant lluny de la masia. Es troba al costat de la rasa que passa per davant de la porta del cementiri, en un cap de camp, en una zona on aflora la codina. La vegetació de l'entorn consisteix en algunes alzines escarransides, garrics, romanins i altres arbusts.
Del trull només en queda la base, que és com una cubeta poc fonda, esculpida en la mateixa roca, aprofitant una elevació de la codina. Té forma circular, el diàmetre interior és de 145 centímetres, l'amplada de la vora uns 20 i la profunditat màxima 40 centímetres. Hi ha un orifici de sortida, però no a nivell del fondo, sinó una mica més amunt. Al centre de la cubeta hi ha un forat quadrat de 15 per 15 centímetres que s'enfonsa un pam o més.

Trull de Santpera

El segon trull és a la propietat Clarena, a uns dos-cents metres de distància de la casa, amagat al mig d'un bosc de pins. Consta de la base i d'un corró, la qual cosa permet entendre millor el funcionament del mecanisme. La base no està unida a la roca, com l'anterior, sinó que és una pedra solta que seria possible desplaçar de lloc,

Trull de Clarena

malgrat el seu pes. Té un diàmetre interior de 140 centímetres i la part superior de la paret lateral mesura uns 17 centímetres. No té orifici de sortida i un fragment de la vora està trencat, fractura produïda pel tronc d'una alzina que ha crescut allí. El forat central de la base del trull no s'observa, perquè a sobre hi ha el corró. El corró és cilíndric i al centre té una perforació d'uns 15 centí-

Molí d'oli romà

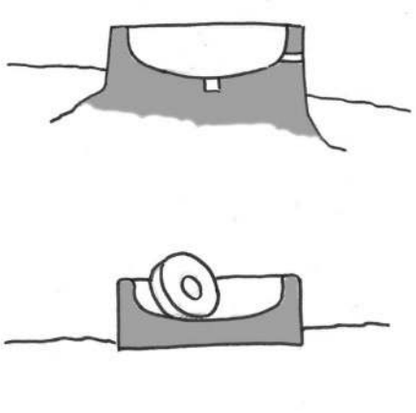

Esquema dels trulls de Camps

Trull del mas Torrecabota d'Artés

metres de diàmetre. El forat està molt descentrat respecte a l'eix, segurament a causa del desgast irregular del corró.

Aquests trulls funcionaven de la següent manera:
Dins del forat quadrat de la base s'hi insertava un eix o pal vertical de fusta, convenientment falcat i fixat, al voltant del qual pivotava el corró, unit a l'eix vertical amb una anella. El corró era arrossegat per un animal que donava voltes, el bast del qual estava unit a una barra de fusta manegada al forat central del corró. Si bé el funcionament dels trulls sembla prou clar, la seva funció presenta incògnites.
La pregunta és, per què servien aquests trulls o molins ?

Una possible resposta la trobem en un trull similar que tenen dins d'un cobert al mas Torrecabota de Calders. És un aparell sens dubte més modern, la base és de major diàmetre i no és d'una sola peça, sinó que està formada per sectors encaixats, i conserva l'eix de fusta i la barra on es junyia l'animal. Segons els amos, el trull de Torrecabota servia per a moldre olives i, un cop mòltes, es posava la pasta resultant dins de cofins d'espart i es premsava per extreure'n l'oli.
Els dos trulls de Camps podien servir doncs, per a moldre olives, però és estrany que a l'entorn no hi hagi evidències de la instal·lació necessària per processar la pasta i obtenir-ne oli.
Aixafar raïms ho descartem, perquè no s'hi veu a prop cap recipient o tina per recollir el most. Una altra possible funció seria esclafar alguna mena de fruit, per exemple aglans. La farina d'aquest fruit s'utilitzava pel consum humà o per enriquir la calderada dels porcs.
Tampoc trobem resposta al perquè de la seva localització, tan allunyada de les cases. Semblaria més lògic carretejar amb sacs o sàrries els aglans, o les olives, o el que fos, a les dependències del mas, que elaborar el producte al mig dels camps.

POSTALS DE CAMPS

Vista aèria de la sagrera de Camps

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 45 Juliol 2018

CAMPS

Quaderns de la memòria històrica

MAS JUNYENT (1ª PART)

La primera notícia sobre els habitants del mas la trobem en el fons notarial de l'arxiu de Manresa. L'octubre de 1281 Guillem de Junyent va quedar a deure al jueu Baró Vidal 68 sous per bri de safrà. Descobrim algunes coses sobre la seva família en un altre document del mateix any. Romeu Matarrodona del terme de Massana, va reconèixer al seu germà Guillem Junyent, del terme de Caselles, que li havia pagat 50 sous llegats per llurs pares Pere de Junyent i Nina. Cal aclarir que era normal que dos germans duguessin cognom diferent, perquè aquest no depenia de la persona sinó de la casa on s'estava. El Romeu era un fill del Junyent que s'havia casat a Massana. Els Junyent eren de Camps, de la part que depenia de la Pabordia de Caselles.
El 1284 apareix de nou el Guillem i també el 1294, 1295 i 1297, en dues ocasions acompanyat d'un Pere de Junyent. Aquest Pere es documenta en set ocasions entre els anys 1285 i 1299. El 1294 Bernat deç Junyent va manllevar ordi i el 1312 apareix dos cops com avalador. El 1297 els germans Pere i Berenguer de Junyent van satisfer amb blat un deute i el febrer de 1297 Berenguer de Junyent va comprar 8 quarteres d'ordi, amb la promesa de pagar-les al preu de la nova collita.

Finestra tapiada

El 3 dels idus de gener de 1297 Cardona de Franquetes de Castelltallat va cedir a un jueu el dret que tenia de cobrar part dels 165 sous que restaven del 650 del dot de la seva dona Francesca, filla dels cònjuges Pere Arnau Junyent i Manresa, de la parròquia de Cançs. Aquests personatges no semblen encaixar amb els apareguts fins ara, així que és ben possible que hi hagués més d'un mas anomenat Junyent.

Bóta de cadireta

Una altra persona amb aquest cognom és el Bartomeu de Junyent a qui el 1312 el batlle local va obligar a pagar 14 sous que devia a un manresà.

El juliol de 1303 Guillem des Junyent i el seu fill Berenguer van admetre haver rebut de Pere de (un forat al document), de Callús, el dot d'Elisenda, muller del Berenguer des Junyent. El Guillem encara surt el 1312, i el 1313 ho fa una filla seva dita Maria. En la visita episcopal de 1320 Guillem de Junyent és un dels feligresos, però no podem saber si és el mateix que es documenta des de 1281 o un descendent.
Sembla que el cap de casa va ser llavors el Berenguer, qui el 1303 va satisfer una part del deute que tenia amb un mercader manresà, per drap que li havia venut. L'octubre de 1317 el Berenguer i l'Elisenda van agrair a un avalador el seu gest i van garantir-li l'aval amb una vaca i dues someres.
El 1318 Berenguer des Junyent i el seu fill Romeu, per tal de satisfer un deute, van endossar al creditor 270 sous dels 800 que tenien pendents de cobrar de Bernat Garriga de Palau i la seva dona Guilleuma, del terme de Torroella, en concepte de dot de Sibil·la, la dona del Romeu.

El 1319 el Berenguer, el fill Romeu i la nora Sibil.la van comprar a crèdit un bou i aquell mateix any els tres van baixar al call de Manresa per manllevar a un prestamista jueu 40 sous. Van prometre tornar els diners per Tots Sants, afegint-hi un "lucro" de 4 sous. Un 10 % en vuit mesos no està gens malament. Les visites a l'usurer es va repetir l'abril d'aquell any, el setembre de 1320, quan va demanar 100 sous per un any al 20 % d'interès, i un altre cop el novembre, quan va demanar-ne 34 a tornar per sant Joan.

Marge amb graons

Quan el Romeu s'havia casat amb la Sibil·la, el Berenguer havia donat al fill la meitat de la propietat, reservant-se per a ell l'altra meitat en usdefruit. Va passar però, que el Romeu va morir abans que el seu pare, deixant la Sibil·la vídua i una sola filla, la Maria. Aquesta pubilla la van casar tan aviat com va ser possible amb Pere de Mas, perquè calia un home a casa. El 5 de les calendes de març de 1334, Berenguer de Junyent va reconèixer que la néta Maria i el seu home Pere de Mas, àlies Pere de Junyent, l'havien mantingut i ajudat i, com que ja era vell, va fer-los donació de la seva meitat del mas. Aquesta meitat consistia en una casa dita la pallissa, un olivar i, entre d'altres, unes peces dites deç Vinyals i ça Piqua.
Un document de 1335 ens permet conèixer la procedència del pubill del Junyent. Pere de Mas, àlies del Junyent, va manllevar al seu germà Guillem de Mas, de la parròquia de Sant Andreu de Fals 800 sous, amb el compromís de tornar-los-hi en dos terminis abans de mig any. El 1337 el vell Berenguer va signar un debitori de 37 sous a favor de Ferreró de Salelles, i els joves Pere i Maria, un altre per la mateixa quantitat.

El 1343 el paborde de Caselles va arrendar per 130 sous a Pere de Vilalta i a Bartomeu Junyent, fill del difunt Pere des Junyent, els delmes de dos anys de blat, verema i safrà que li tocaven del mas Junyent. Aquest tipus d'arrendament per un preu fixat era freqüent, però el més significatiu és que el Pere ja era mort i segurament el Bartomeu n'era el successor.

A continuació tenim una sèrie de dades, datades entre 1355 i 1394, referents a Pere de Mas, àlies del Junyent. No en tenim cap prova, però podria ser un fill del Pere que es va casar amb la pubilla o tal vegada un nét, però sorprèn que encara mantingui el cognom Mas. En l'acta de 1355 acompanya al Pere un germà dit Berenguer.
En el conjunt hi trobem sis pagaments parcials del dot de Guilleumeta o Guillermona, muller del Pere i germana de Guillem de Montesquiu de Sant Joan de Vilatorrada. En una ocasió s'esmenta que la parella havia fet els capítols matrimonials el 26 de novembre de 1370 en presència del rector de Sant Joan. El dot havia estat de 640 sous i l'àpoca o rebut definitiu es va signar el 1390.
El gener de 1394 Pere de Mas, àlies del Junyent, va fer donació al seu fill Jaume de 100 sous en efectiu i un mas conegut com "lo Maset", que es trobava a la quadra de Sant Andreu de Fals. Aquest mas, esdevingut rònec, va passar posteriorment a mans de l'amo de Bastardes. El febrer de 1395 Maria, filla de Pere Junyent i muller de Berenguer de Solà de Sant Mateu, va signar àpoca o rebut dels drets paterns.

Baluard

El 1395 es documenta un Berenguer de Junyent, però res indica que fos l'hereu. El qui certament ho era és el Bernat de Junyent, que trobem a partir de 1406, quan va crear, juntament amb Jaume de Mas, un censal de 100 sous a favor dels priors de la capella de sant Miquel de la Grevalosa. El 1420 va pagar al seu cunyat Pere Planell de Sant Amanç la primera paga del dot de Maria, dona del Planell i germana del Junyent. El 1421 el Bernat tenia el càrrec d'obrer o prior de la parròquia i l'11 d'abril de 1440 va declarar-se home afocat del paborde de Caselles i va jurar-li fidelitat. L'última notícia és de maig de 1444, quan va vendre per 26 florins una mula a l'espaser Joan de Vilaclara.
Desconeixem el nom de la dona del Bernat, però tanmateix ens consten diversos fills de la parella. L'hereu era el Francesc, el Pere va entrar per matrimoni al mas Oller de Santa Coloma de Gramanet, l'Antoni va viure a Calaf i uns anys més tard es guanyava la vida de jornaler a Sant Andreu del Palomar, el Vicenç va residir a Sant Joan i després a Aguilar, i potser encara n'hi havia un altre, dit

Portal principal

Jaume, que es va quedar a Camps. A una noia, que no sabem com es deia, la van casar amb Pere Balç.

Francesc Junyent va jurar homenatge de fidelitat al paborde Torra el 25 d'abril de 1440. És estrany, perquè el seu pare ho havia fet uns dies abans. El 1448 va prendre part en la reunió dels remences de Camps per nomenar síndic.
El maig de 1445 es declarava hereu del seu pare difunt Bernat. El 1447 va tenir un desacord amb els pubills del difunt Joan Canaleta, el tutor dels quals havia estat el seu pare Bernat Junyent. Per resoldre el cas van nomenar mediadors, però el 1464 el conflicte encara continuava.
El 1455 el Francesc i molts d'altres van signar una treva o pacte de no agressió, i el 1461 el botiguer Nicolau Soler va fiar-li drap de llana per valor de 4 lliures i 8 sous.

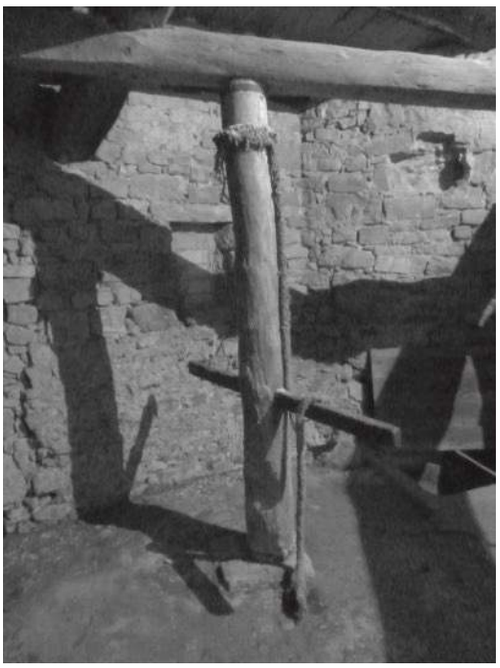

Torn de la premsa de vi

El 23 d'octubre de 1458 Jaume Torra, paborde de Caselles, va manifestar que el seu vassall Francesc Junyent li havia pagat els endarreriments dels darrers quatre anys dels censos, tant de gra, com de bestiar i diners. El Francesc pagava per quatre masos aglevats, els masos Junyent Sobirà, Junyent Jussà, Solà o Soler Reig i Cabretes. Pels quatre masos li tocava pagar anualment una ovella, un cabrit, un velló de llana, tres parells de gallines, 6'5 quarteres de cereals i 27 sous i 6 diners. A més havia de prestar al senyor sis jornals. El 23 de desembre de 1472 Francesc Junyent va reconèixer la senyoria al paborde de Caselles, reconeixement que el senyor exigia periòdicament als vassalls i servia per ratificar els censos i prestacions personals. El Francesc va jurar sobre els quatre evangelis ser bo, obedient, fidel i lleial i li va prestar el ritual homenatge de boca i mans.

Vista est

No tenim dades posteriors sobre aquest personatge, només podem afegir que el juny de 1481 la seva dona Joana era vídua i gaudia de l'usdefruit del mas. El Paborde va reclamar a la vídua censos endarrerits a través del Veguer del Bages, qui el 3 de juny va enviar una lletra o carta al batlle de Caselles per exigir el pagament a la mestressa vídua. El text de la lletra, lliurada pel nunci fa:

> Clamàs lo venerable religios mossen Jachme Çatorra, paborde del monestir de santa Maria de Casellas, de la dona na Johanna, muller den Francesch Junyent, quodam, de la quadra de santa Maria de Casellas, de XVI sous, los quals, segons aferma, li deu per raho de sensos deguts. Fou request lo batle de la dita quadra ab lletra continent spay de X dies. Dat Minorise, prima die juny anno domini MCCCCLXXXI.

El següent hereu va ser un altre Francesc Junyent, que deuria ser bastant jove quan va morir el pare. La primera presència seva la trobem l'octubre de 1483 quan un botiguer va exigir el pagament de 28 sous a ell i a l'hereu del mas Coma.

CAL SEC

La casa es diu així perquè qui la va fer era un home molt magre que tenia aquest sobrenom. El Sec era Joan Grifé Torrescasana i va arribar a Camps procedent de Matamargó, més o menys al mateix temps que el seu germà Jaume. Els dos germans es van fer cases, el Joan la que ens ocupa, i el Jaume la que es va dir cal Grifé.
El 9 de novembre de 1862, Josep de Planell i Marcet, el terratinent que posseïa el mas Caselles, li va establir un tros erm que mesurava un quartà i 3 quartes de quartà, en un lloc que es coneixia a l'època com el Clot del Soler. Aquell mateix dia el senyor Planell va fer dos establiments més, que van donar lloc a les cases de cal Més Xic i Ferrer del Junyent. Els tractes eren similars en tots els casos. El Sec podia trencar la pedra que necessités per la construcció del lloc que se li indicaria, podia fer al costat de la casa un paller, una tina i dues corts, i destinar la resta de l'espai a era i hort. El preu de l'establiment va ser de 45 lliures.

El 27 de setembre de 1866 Joan Grifé, que comptava 34 anys, va fer capítols amb Francesca Closa Biosca, de 20 anys, filla de ca l'Isidret del Raval del Paisà de Fonollosa. El dot va ser de 28 duros (56 escuts), 16 en efectiu i 12 en forma de roba. La casa ja estava feta i l'anomenaven **cal Joan Sec**.
La parella no va tenir canalla. El 13 de juny de 1884 el Joan Grifé va traspassar, i en el testament que havia fet el 19 d'abril anterior, deixava a la seva vídua, mestressa de la casa. La mort prematura i la diferència d'edat entre ells, va fer que la Francesca fos una vídua encara relativament jove, que no va tenir problema en trobar un nou marit. No va haver d'anar gaire lluny per trobar-lo, ja que l'amo de ca l'Agustí era solter i aviat es van posar d'acord els dos. El matrimoni entre Josep Closa Torra i la Francesca va tenir lloc el 14 d'octubre de 1885, una setmana després d'haver signat el contracte prematrimonial.
Es van trobar amb dues cases per triar i, per alguna raó o altra, van optar per viure a cal Sec i llogar l'altra casa. Cal Sec no tenia gens de terreny i el Josep menava a parts la terra de ca l'Agustí i altres trossos del Soler i del

Arxiu cal Sec

Els vells Josep i Francesca Closa, els joves Antònia Closa i Josep Bastardes i quatre fills seus (1920)

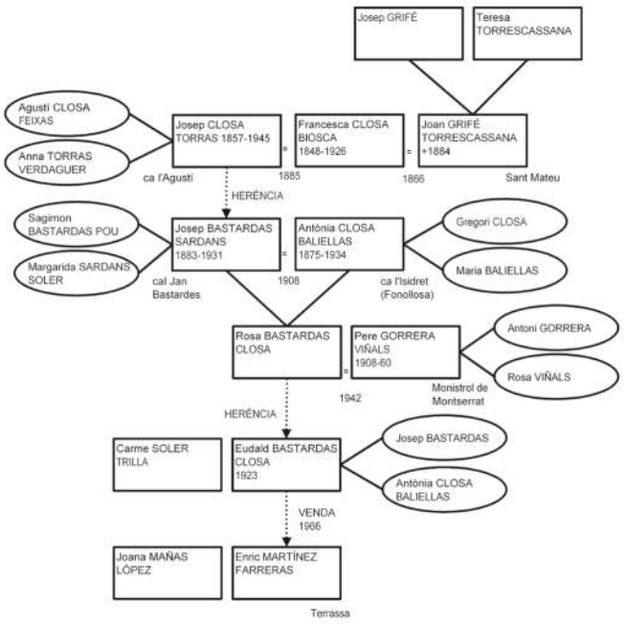

Arxiu cal Sec

Josep Bastardas, Antònia i Rosa Closa

Junyent. La verdura l'obtenien de l'hort de ca l'Agustí, situat a la vora del torrent. Del pou de cal Sec en treien l'aigua pel consum domèstic, i quan s'eixugava, anaven al pou de cal Balandrés, que era molt millor.

Aquest segon matrimoni també va resultar estèril i, veient que s'anaven fent vells, el 1908 el Josep i la Francesca van acollir a casa seva a una parella, acabada de casar, formada per Josep Bastardas Sardans i Antònia Closa Baliellas. Ell era de cal Jan Bastardes i ella era filla de Gregori Closa de ca l'Isidret, per tant, una neboda de la Francesca. El 1912 la mestressa Francesca Closa va ratificar la donació de la casa de cal Sec que havia fet a favor de la seva neboda en els capítols.
El Josep Bastardas, segons el certificat de llicència militar, havia ingressat a l'exèrcit l'agost de 1903 i va servir fins el març de 1907. Durant aquest llarg servei va estar

Arxiu cal Sec

Pere Gorrera

destinat a Saragossa i Getafe, i el 1906 va formar part de la tropa present en el casament de Sa Majestat el Rei Alfons XIII.

Durant uns anys van viure els joves amb els vells, junt amb les criatures que van anar arribant a la llar. Aquestes van ser, per ordre, Rosa (1911), Hilari (1914), Maria (1917), Joan (1919), i Eudald (1923).

Josep Bastardes va tenir una vida curta i el gener de 1931, a l'edat de 48 anys, se'n va anar d'aquest món, deixant la vídua amb els cinc fills esmentats. La vídua Antònia no va viure gaire temps més, ja que va morir l'octubre de 1934. Com que la padrina Francesca ja s'havia mort abans, el 1926, a cal Sec hi va quedar el Josep Closa amb els fills dels nebots difunts, alguns dels quals ja eren prou grans per treballar. La família era molt pobre i el 1933 l'ajuntament els va donar 35 pessetes del capítol de beneficència.

Les desgràcies no havien arribat encara a la fi, ja que l'Hilari estava afectat dels pulmons i va morir el juny de 1938, als 25 anys d'edat. El seu germà Joan era de la quinta del biberó. No va arribar a anar al front, perquè mentre feia la instrucció va tenir un ensurt de mort i el van tornar a casa ben malalt. Va deixar de menjar i no parava de dormir tot el dia. Va durar vuit dies, fins el 25 d'abril de 1938.

Josep Closa Torra va modificar el testament el 31 de juliol de 1939, fent hereva universal a la Rosa Bastardas Closa. Tenia llavors 83 anys, però encara va seguir vivint fins el 21 de gener de 1945.

A diferència de sa germana, Maria, que havia marxat en casar-se amb Josep Pessarrodona, de ca l'Oriol de Salo, la Rosa es va quedar a casa a cuidar el padrí. El juliol de 1942 la Rosa es va casar amb Pere Gorrera Vinyals.

Aquest havia nascut el 1908 a Monistrol de Montserrat. Els seus pares eren Antoni Gorrera Convalia, de Miravet, i Rosa Vinyals Serra, de Monistrol. La seva iaia materna era Elena Serra Alsina, de cal Doctoret de Fonollosa. El Pere va venir a Fonollosa abans de la guerra per treballar en les obres de la carretera de Manresa a Calaf. Era vidu d'Encarnació Vall Viladrich, de cal Ramonet de la Vall de Fonollosa, i tenia una filla del primer matrimoni dita Magdalena (1934). Mentre treballava a la carretera tenien cura de la Magdalena els de cal Rosetó. Amb la Rosa Bastardas va tenir un fill, l'Antoni (1943). La Magdalena es va casar a Sant Guim amb Marcel·lí Mas i l'Antoni amb Àngela Castany de Sant Fruitós. Pere Gorrera va morir el gener de 1960, i el 1964 la Rosa Bastardas i el fill van marxar a Artés, on ja hi vivia l'oncle Eudald, deixant la casa buida.

El 12 d'abril de 1965 la Rosa es va vendre la propietat a l'oncle Eudald.

L'Eudald Bastardas Closa havia marxat de Camps el 1953 per anar a la masoveria de ca l'Espinalt de Castellnou, on es va casar amb Carme Soler Trilla, d'Olius. El 1962 van anar a Artés i allà l'Eudald va seguir fent de pagès, fins que va entrar a treballar a la fàbrica. L'Eudald i la Carme no van tenir fills.

Arxiu cal Sec

Coberts (1966)

El 9 de setembre de 1966 l'Eudald Bastardas es va vendre la casa a Enric Martínez Farreras i Joana Mañas López. L'edifici estava en aquell moment en mal estat, sobretot la teulada, i al llarg dels anys els actuals propietaris hi han fet obres a l'interior, sense modificar massa l'aspecte extern.

La casa té el portal orientat a llevant i conserva, restaurades, les portes originals. La llinda ha estat modernament gravada amb l'any 1744, una data inventada, ja que la construcció és molt posterior. Els baixos consisteixen en dues voltes orientades de nord a sud, més

Arxiu cal Sec

Vista de la façana (1966)

un celler al fons, que arriba fins a la roca del terrer. De l'entrada surt l'escala que accedeix al primer pis i les golfes. A la part de migdia hi ha diversos coberts i parets que delimiten un baluard o pati tancat.
La llinda de fusta del celler porta inscrita la data "183?" i una de les teules que formaven part de la teulada de la casa, i que va ser canviada en refer-se aquesta, duu una curiosa inscripció:
"Damia ferrer esta per mossu a figuera de Castelltallat lo any 1834"
Aquestes peces estan datades abans de l'edificació de cal Sec, la qual cosa fa pensar que es tracta d'elements aprofitats d'alguna construcció més antiga.

El juliol de 1969 els amos van comprar a Magí Soldevila del Soler un tros de terra o feixa davant del portal, que els va permetre eixamplar el camí de carro que hi passava. En aquest terreny, cap el 1975, van encarregar a una empresa de Rubí d'excavar un pou, amb l'agradable sorpresa de trobar aigua abundant i de qualitat.
Enric Martínez era de Terrassa, igual que el seu pare Joan, mentre que la seva mare Amparo era natural d'Alcalà de Xivert (província de Castelló). Tenia l'ofici d'ebenista o fuster i va restaurar totes les portes, finestres i altres elements de fusta de la casa. La Joana Mañas és la petita de set germans i també va néixer a Terrassa, on havien destinat al seu pare, un guàrdia civil d'origen andalús.
La parella va tenir dos fills, l'Enric i la Montse, i quan els nens eren petits la família solia passar llargues temporades a cal Sec. Després de la defunció de l'Enric, ha quedat mestressa la Joana.

FUTBOL A CAMPS

A Camps va arribar la fal·lera per l'esport de la pilota als anys 20 del segle passat. No se sap quan es va formar el primer equip, però va ser, en tot cas, abans del partit que va disputar el 8 de novembre 1925 contra l'equip de Fonollosa. Malgrat que l'encontre era amistós, es va jugar com si els hi anés la vida i el davanter Marià Serarols va rebre una entrada d'un defensa de Camps que li va trencar la tíbia i el peroné. No hi ha més notícies d'activitat esportiva abans de la guerra.

Arxiu Pabordia

Kick off (1947)

Segons fonts orals, cap el 1942 es jugava a pilota de manera informal els diumenges, sortint de missa. Després es feia el vermut. Es jugava en una esplanada amb els pals de les porteries plantades a cada cap, on ara hi ha el Casal, un terreny que era del mas Coma.
El primer partit de què tenim constància es va disputar el 23 de gener de 1947 dins dels actes de la "Fiesta de la Liberación", que commemorava l'entrada dels Nacionals. Es van enfrontar Camps i Fonollosa, però no sabem qui va guanyar.
Amb motiu de la festa major se solien celebrar partits contra els equips dels pobles de la rodalia. No va arribar a constituir-se un club esportiu i qui feia les funcions de president, entrenador i, sovint, àrbitre, era Pere Soldevila, del Soler. Alguns dels futbolistes d'aquesta etapa

Arxiu Casa Nova

Partit jugat a fora

van ser els germans Eudald i Pere Roig, de cal Sirola, Joan i Àngel Grau de cal Santpere, Ramon, Pepito i Lluís Soldevila, Josep Grau de cal Fadrí Jaumet, Joan Pintó de cal Sebastià, Josep Vila de cal Jepet (segon porter) i Josep Maria Bastardas del Junyent (porter titular). Pels partits de festa major l'equip es reforçava amb forasters, un dels quals era l'Agustí Colilles, que jugava habitualment en l'equip del Martinenc de la capital i era més bo que ningú dels locals.

S'entrenava amb espardenyes de vetes, però els diumenges, qui més qui menys calçava botes. El mallot era blau i els pantalons blancs. De vestidors s'utilitzaven dos quartos del Cafè, un pels locals, l'altre pels visitants. Fins i tot es va guanyar alguna copa, que es troba a la vitrina del casal.
Durant els partits, el públic s'apassionava i participava activament. En els encontres de la màxima rivalitat els accidents eren inevitables, com per exemple, la dent que va perdre Josep Mª Selga a causa d'una entrada massa contundent d'Agustí Colilles, el central del Camps.
En ocasions l'esportivitat brillava per la seva absència. Així, es va haver de suspendre un encontre amb el Fonollosa, quan es guanyava de 2 a 1, a causa d'incidents al sector del públic. Es disputava amb motiu de la festa

Arxiu Fadri Jaumet

Equip local

de Sant Josep, que organitzava la Germandat de Sant Sebastià de Fonollosa, i l'àrbitre del matx era Avel·lí Clarena.

Després d'uns anys d'inactivitat, una nova generació de joves va agafar afecció al futbol. A la festa Major de 1978 es va disputar un partit entre una selecció de solters i una de casats del poble. El febrer de l'any següent els quintos de Camps es van enfrontar a l'equip de la Creu Roja de Manresa. Llavors es va reorganitzar l'equip. L'animador principal era Josep Maria Bastardas del Junyent. Es va aconseguir que l'abril de 1982 Pere Arderiu cedís un terreny a l'Ajuntament per fer-hi un camp nou amb les mides reglamentàries. La inauguració va tenir lloc el dia 2 de maig, dins del programa d'actes de la Festa Major, amb un partit amb la penya "C.F.Txokoa" de Manresa. Van guanyar els visitants per 2 a 1 i van rebre la copa de l'Ajuntament, però l'equip de Camps va rebre un trofeu pagat per Nicolau Casaus, vicepresident del F.C.Barcelona, que va ser especialment convidat a l'acte.

Arxiu cal Magí

Partit festa major

L'octubre de 1982 es va constituir el club Unió Esportiva Camps, amb una directiva formada per Francesc Bonvehí com a president, Josep Bonvehí, vicepresident, Xavier Palà, secretari i Jordi Llobet tresorer. Una de les primeres decisions de l'assemblea va ser sol·licitar la inscripció a la "Lliga de les Dues Províncies", una competició entre pobles fronterers de les comarques del Bages (província de Barcelona) i Solsonès (província de Lleida). La competició havia de començar el 6 de febrer de 1983, però la pretemporada es va iniciar a començaments del juny anterior amb un amistós amb l'equip d'Aguilar, que es va haver de suspendre per la pluja al cap de mitja hora, quan els de Camps ja guanyaven de 3 a 1. També es van disputar amistosos amb Marganell, Sant Joan i Prades de la Molsosa. Aquest darrer partit va acabar en taules, però a la tanda de penals van tenir més encert els de Prades.

L'equipació de la U.E.Camps consistia en samarreta vermella amb ratlles estretes blanques, pantalons vermells i mitges vermelles i verdes. Amb el risc d'oblidar-nos-en d'algun, a l'equip hi jugaven; a la porteria, Piu Junyent (cal Piu); a la defensa, Jordi Llobet (Isidró), Valentí Vila (Cafè), Francesc Bonvehí (Magí), Joan Pintó (Fadrí del Cinto); al mig camp, Josep Maria Vila (Cafè), Manolo Garcia (junior), Josep Palà (Pelfort); i al davant, Pere Palà de Manresa, Francesc Vilaseca (Teixidor), i els germans Lluís, Xavier i Paulí Palà (Pelfort).
El darrer partit de les Dues Províncies va tenir lloc a Camps el 22 de maig amb un partit contra el combinat de Salo. Al final del partit es va fer un petit homenatge a l'àrbitre Manolo Garcia, per la seva ajuda al bon desenvolupament del torneig.

Arxiu Fadri Jaumet

Inauguració del camp (1982)

Aquesta lliga es va disputar dos anys més, abans de desaparèixer. Llavors l'equip es va apuntar en una lliga d'amateurs, en competició amb altres pobles i penyes de Manresa. La plantilla es va renovar i s'hi van incorporar altres joves del poble, com Jordi Palà de cal Pelfort i Isidre Serarols de cal Bisbe, reforçats amb elements de fora, com els manresans Fargas, Gamisans o Giralt, però aviat va ser difícil completar l'onze i l'equip sènior es va dissoldre.
El 16 de desembre de 1990 tenim enregistrat un encontre d'alevins entre la U.E.Camps i el C.E.Manresa, però de llavors ençà, l'estadi del Camps només s'ha fet servir ocasionalment en partits de costellada.

La decadència del futbol no era un fet exclusiu de Camps, sinó que afectava a tots els pobles petits dels voltants. Vista la dificultat d'aconseguir onze esportistes per saltar al terreny de joc, el setembre de 1979 es va constituir el club UNIÓ-4, un combinat format per jugadors de Rajadell, Fals, Fonollosa i Camps. L'entitat es va inscriure a la lliga d'afeccionats que s'iniciava el novembre.
El futbol que es practicava en aquells pobles i barria-

Arxiu cal Magí

Equip temporada 92-93

des era cosa d'homes. Res de "jogo bonito" ni filigranes, sinó cop de peu cap amunt i segada sense contemplacions, tot això amanit amb insults i alguna escopinada ocasional. El distingit públic també participava de la festa de l'esportivitat, davant de la impotència del senyor de negre, que prou feia si acabava el partit il·lès. Jugar als camps del Palillo, de la barriada Mion o altres de l'estil era un esport de risc.

Les cròniques així ho indiquen, com per exemple el relat del partit disputat el dia de Tots Sants de 1980 al Palillo, que van guanyar els locals per 2 a 0, després de practicar un joc violent, haver-hi dos expulsats i un arbitratge molt casolà.

Les dades completes de l'activitat del club UNIÓ-4 tal vegada es trobarien a la delegació comarcal de la federació, però nosaltres ens hem limitat a treure'n algunes dels "Fulls Joves" una publicació d'aquells anys que tenia un apartat dedicat a l'esport local.

El primer partit de la temporada va ser contra el Torroella de Baix, que va guanyar de 1 a 5. El gol de l'honor el va fer Toni Arnau de Fals. El segon va ser al camp del Rayo Azul de Manresa, que també es va perdre per 2 a 1. En aquesta ocasió el gol el va fer Josep Maria Roig de Fonollosa. Al tercer diumenge es va poder celebrar la primera victòria per 2 a 0 davant del Rayo Manresano, marcant Josep Ballonga i el Roig. El balanç d'aquella temporada va ser de sis partits guanyats, sis de perduts i un d'empatat. A la següent temporada la UNIÓ-4 va tornar a quedar a la meitat de la taula, amb 17 punts, 39 gols a favor i 41 en contra. Els màxims golejadors van ser J.Palà amb 11 gols i J.Fosas amb 6.

L'equip va tenir dificultats per rejovenir la plantilla i poc després es va retirar de la competició.

POSTALS DE CAMPS

Arxiu Ferrer

Batuda a l'era de cal Ferrer

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA

número 46 Setembre 2018

CAMPS
Quaderns de la memòria històrica

CAL PERE PELFORT

A finals del segle XVIII tres persones dites Pelfort van aixecar a Camps tres cases, totes dins de l'heretat Santpere i situades a poca distància unes de les altres. Són les cases dites Pelfort, Pere Pelfort i Maginet. Segons la tradició oral, els Pelfort eren parents, tal vegada germans, però, malgrat els esforços, les nostres recerques no han aconseguit verificar aquesta suposició.

No hem trobat l'acta d'establiment de cal Pere Pelfort, el document que es pot considerar el veritable certificat de naixement d'una casa, però pensem que el seu constructor i qui va donar-li nom va ser Pere Pelfort. Els seus pares eren Magí Pelfort i Maria Blanquer, que gairebé coincideixen amb els noms dels qui van fer cal Maginet, que eren Magí Pelfort i Maria Vila. Llàstima, si no fos pel cognom de la Maria hauríem pogut validar, en part, la història oral.

L'u de maig de 1777 Pere Pelfort va empenyorar a Esteve Muxí, un jornaler itinerant que treballava a Camps,

Arxiu Pere Pelfort

Façana abans de les reformes

una cambra amb dret a cuina. La cambra es trobava als baixos de la casa del Pere i van acordar que pagarien a mitges la llenya. També van quedar entesos que el llogater podria tenir el mateix nombre de gallines que l'amo de la casa. El preu de l'empenyorament va ser de 40 lliures i, en cas de voler-les recuperar, havia de donar dos mesos d'avís. No s'hi va estar gaire temps el Muxí, ja que el 1781 va llogar una cambra al mas dels Abadals de Boixadors.

El Pere va fer capítols matrimonials el 23 de desembre de 1795 amb Maria, filla dels pagesos de Manresa, Domingo Pons i Ignàsia Sala. La Maria havia estat uns anys de minyona a casa del comerciant Pau Sagristà i aquest, en agraïment, li va donar 30 lliures per afegir a les 30 que la Maria ja tenia procedents d'una causa pia.

El successor va ser Francesc Pelfort Pons, el qual va pactar matrimoni el 31 de maig de 1821 amb Caterina Massana Francitorra de Monistrolet. El Francesc ja havia perdut el pare. La seva mare el va ratificar aquell dia com hereu, i es va guardar per a ella 30 lliures per pagar-se els funerals i repartir en el testament. El germà de la Caterina li va pagar el vestit de noces, que estava compost d'unes faldilles d'estamenya, un gipó de vellut de cotó i una caputxa de baieta, totes tres peces de color negre. L'oncle Josep Massana de Fals, que li era padrí, va donar-li les 50 lliures del dot.

Després d'engendrar el Joan i la Rosa, i potser algun altre que desconeixem, el Francesc va morir el 22 de

Col.lecció Pere Pelfort

Atuells del celler

juny de 1840. Potser va morir sense avisar, perquè no va deixar testament. La filla Rosa es va casar el 1860 amb Josep Colillas Bastardas, de cal Sambleia.

Joan Pelfort Massana no va tenir problema en reclamar l'herència, ja que en els capítols dels pares quedava clar que l'hereu havia de ser el primer fill mascle. Va trigar fins el 1865 a fer l'inventari dels béns que li havien pervingut. Aquests eren la casa i la terra que l'envoltava, de 6 quarteres de superfície, i un hort de 13 passes de costat. Per la casa donava una gallina de cens al Santpere, de la terra el quart de la collita i de l'hort res. Val a dir que el nom de la casa es solia abreujar i en comptes de Pere Pelfort era coneguda simplement com cal Pere.

El 1856 el Joan va prestar 100 lliures dels seus estalvis a l'amo del mas Becardit de Llomàs, el qual va hipotecar-li les parts que rebia dels parcers d'una peça de 9 quarteres del Pla de Franques.
Joan Pelfort es va casar amb Rosa Vall Llobet i van tenir cinc fills, el Joan, la Rita, la Caterina, la Dolors i la Teresa. La Rita es va casar amb l'hereu de cal Bisbe, la Caterina amb Josep Ribalta Vila d'Aguilar, i la Dolors va morir soltera als 20 anys.
Joan Pelfort Massana va morir el 5 de novembre de 1878 sense deixar els papers arreglats. El Jutjat va dictaminar el 1888 que l'herència s'havia de repartir a parts iguals entre els cinc fills. Llavors es van reunir la mare i tots ells, i el Joan els va demanar que renunciessin als drets perquè es pogués quedar la casa i la terra. Les dues germanes casades van acceptar a canvi de rebre 25 lliures i algunes peces de roba valorades en 25 lliures més. Les dues germanes solteres serien mantingudes pel germà, i la mare igual, però si aquesta marxava de casa, el fill li donaria una pensió vitalícia diària de 75 cèntims de pesseta. El Joan va pagar les 439 pessetes de l'expedient d'intestat i la inscripció de la finca al registre de la propietat. A finals de 1890 va empenyorar la casa i la terra a Jaume Torras, un oncle conco de cal Naio, que li va donar 650 pessetes pels immobles i 100 pessetes pel vi que omplia la tina.

La Rosa, que aleshores comptava 58 anys, va anar-se'n a viure a Calders, a ca la filla Caterina, però el Joan va fer el ronso i no va pagar-li el vitalici. En el testament que va fer al mas Serramalera de Calders el 1911, la Rosa va fer hereva a la Catarina, que l'havia cuidat tants anys, i va recordar-li que havia de reclamar la pensió que li devia el Joan.

Joan Pelfort Vall va formar una família amb Francesca, filla de Genís Tomasa i Rita Carbonell, de Vallmanya. En la família predominaven les dones, ja que l'únic noi Ramon estava envoltat de les seves quatre germanes Margarida, Enriqueta, Josepa i Rosa. Havien tingut un segon nen, però al pobret se'l van endur els angelets vuit dies després de nàixer.
A mida que trobaven marit, les noies van anar marxant de casa, l'Enriqueta amb Isidre Pujol Riera, de Castellfollit (1910), la Margarida amb Pere Colillas Cardona, un que s'estava al molí de Fontanet de Sant Mateu (1914), i la petita Rosa amb Rossend Vall Mercadal, masover de la Morera de Fonollosa (1927).
En un ple municipal de 1899 es va discutir el cas de Joan Pelfort, que era pobre i impossibilitat per treballar. Es va acordar perdonar-li quatre rebuts de la contribució. La defunció del Joan va tenir lloc el 13 d'abril de 1934 i llavors va quedar de cap de casa Ramon Pelfort Tomasa.

Arxiu Pere Pelfort

Obres (2007)

El nou amo es va casar amb una altra Tomasa, però la Maria Tomasa Rius no era de Vallmanya com l'anterior, sinó de cal Mesquita de Fonollosa. Van tenir quatre fills, el Joan (1922), la Carme (1923), el Ramon (1927) i l'Elvira (1931).
A part de la terra del mas Santpere, que era plana i bona i es deia "Camp del Pere", menava un bon tros de terra de la Casa Nova i un olivar de les Garrigues.
Durant la guerra Ramon Pelfort es va identificar amb el sector d'esquerres i va formar part del Comitè local. Per la qüestió de les parts va plantar cara a l'amo del mas Santpere, que era un propietari favorable a les dretes, i aquest després de l'entrada dels nacionals, es va venjar i li va prendre la casa i les terres, malgrat que en tenia tots els drets. El van fer fora de casa per la força i li van tirar els mobles per la finestra. Semblant espoli va ser excessiu fins i tot per la justícia franquista i al cap de tres o quatre anys el Pelfort va recuperar la casa, però la terra no. Mentrestant va patir pena de presó i des-

Façana

Vista de ponent

terrament a Tàrrega. Sense casa, la seva dona i els fills petits van aixoplugar-se a la caseta de cal Naio, que els va deixar el cosí Martí Serarols.

El primogènit Joan Pelfort era conegut amb l'àlies Vergés i tenia molt mala fama. Conten que una vegada va robar un sac de cigrons de cal Petit, però el sac estava foradat i va anar deixant un rastre de cigronets que menava directament a casa seva. En una altra ocasió va robar plantes de tabac de Becardit de Llomàs.
Cada cop que desapareixia una gallina en una casa tothom l'acusava a ell. Aquesta mala fama dissortadament es va confirmar més tard en l'episodi sagnant de cal Xamal de Fals. El 9 de gener de 1943, el Joan amb quatre elements més es van encaminar a cal Xamal amb la intenció de robar a l'amo
Isidre Bosch. Aquest segurament va reconèixer al Joan i, per fer-lo callar, el va degollar amb un ganivet. A la minyona Carolina Jubert, una filla de cal Bauma, li van picar el cap amb un ferro i va morir allà mateix a la cuina, al costat de l'olla de cols que preparava. No van poder robar diners, perquè no n'hi havia, i es van haver de conformar en endur-se un parell de sacs de farina i algunes rampoines de la casa. Van marxar precipitadament, a les fosques, sense comprovar si l'Isidre era mort del tot. Però les cruels ganivetades no van ser mortals,

Detall de la llinda

i l'Isidre va ser encara capaç de demanar ajuda, posant una llanterna encesa a la finestra.
La Guàrdia Civil va posar fil a l'agulla amb el testimoni d'una dona de Fonollosa que havia vist els delinqüents baixar del cotxe de línia i trobar-se amb el contacte local. En pocs dies tots van ser detinguts, tret d'un d'ells que, per evitar la justícia, es va apuntar voluntari a la "División Azul". Els altres components de la banda van ser duts emmanillats davant del llit de l'Isidre, que els va identificar per signes. El pobre Isidre Bosch va morir al cap de dos o tres mesos, però els assassins van tenir una mala fi. Van ser ajusticiats a la presó pel mètode del "garrote vil" el 31 de març de 1943.

Va quedar amo de la casa el Ramon Pelfort Tomasa. Aquest va ser dels primers del poble en tenir bicicleta, bicicleta que encara es conserva. Es va casar ja gran amb Filomena Giralt, de cal Dalmau de Sant Pere Sallavinera, i no van tenir fills. Després d'enviudar, el Ramon va trobar consol amb una dona de Guardiola, que el va cuidar fins a la fi dels seus dies. Abans s'havia venut la casa a Jordi Jubert Torras, de Fonollosa. La compravenda es va efectuar el 23 de desembre de 2003.

En l'aspecte arquitectònic, la casa ha sofert diverses reformes i ampliacions. L'edificació primitiva era bastant petita, estava adossada al terrer, tenia un pis d'alçada i el primer sostre, format per bigues de fusta. Després la casa es va engrandir avançant la façana i afegint un cos amb volta de pedra a la part de llevant. El 1938 Ramon Pelfort va fer obres importants, consistents en alçar la casa i engrandir-la per la banda de ponent. També va obrir dos balcons a la façana, va substituir els esglaons de l'escala i la llinda del portal per pedres ben repicades. El portal d'entrada es troba ara a l'interior de la casa. N'és testimoni de les reformes la llinda gravada amb el seu nom i l'any 1938. Sorprèn el fet que les obres es fessin en plena guerra civil, quan corrien pocs diners i la principal preocupació de la població era aconseguir un tros de pa per menjar.
Jordi Jubert, el propietari actual, és paleta i el 2007, amb l'ajuda del seu pare Artur, també paleta, va arreglar la casa, sense desfigurar-ne en absolut la forma exterior.

MAS CURT (RIMOLENQUES) (1ª PART)

La primera notícia del mas Rimolenques la trobem en el capbreu de la seva batllia de Camps que va fer el monestir de Santa Cecília de Montserrat el 16 de maig de 1259. En el capbreu hi figura el mas Rimolenques afocat, és a dir habitat, i està sotmès a una sèrie de censos i prestacions al monestir.
"Mansum de Rimolenquis dat de censu duo paria gallinarum et XVI denarios de terno, et III quarteras bladii medium ordei et espelte, et albergam abbati, et de pane et oleo tascam et decimam, et de vino VI et decimam, et opera, et ova, et tragina, et omnia alia sicut alii mansi".
El capbreu de 1334 es força més aclaridor, sobretot perquè està redactat en català:
"Es lo mas Rimolenques de la vila de Cans alou fi y franch y afocat del monastir de santa Cilia. Dona de cens .II. parels de galines, y .XVI. diners de moneda de tern, .III. quarteres de blat de cens, miya ordi y miya spelta y .I. alberga cascun ayn al abat. Dona de pa y doli, tascha y delme, y de vi, sist y delme, fa obre, .II. ous censals, .II. tregines y .I. cabra o ovela de laltre ayn, jova y batuda a la coma de labat, laurada y axercolada, y totes altres coses axi com los altres masos".

Ruïnes del Curt dalt d'un turó

Els habitants del mas es posaven naturalment Rimolenques de cognom i el més antic que hem trobat en les nostres recerques és un Guillem de Rimolenques que ocupava el mas el 8 de les calendes d'octubre de 1281. Aquell dia el noble Berenguer de Calders va vendre's per 80 sous a Cardona de Franqueses de Castelltallat el dret de rebre del mas Rimolenques la tasca i el cens, que consistia en una gallina i una fogassa de pa.
En la visita episcopal de 1320 un dels parroquians era Ferrer de Rimolenques, segurament el mateix que el 4 dels idus d'abril de 1346 va reconèixer deure 10 sous al draper manresà Guillem Vilella.
El 1349 es documenta Bernat de Rimolenques de Castelltallat, però pensem que era del mas Rimolenques de Camps. En un lloc es diu que era fill del difunt Ramon de Governa, però l'estat del document i la lletra no permeten assegurar-ho. El 1352 Bernat de Rimolenques va pagar un deute contret per Ferrer de Rimolenques, el 1353 va comprar un mul a Manresa i el 1357 una mula a

Espitllera

Castellfollit de Riubregós. La dona del Bernat era Geralda, i el 1378 aquesta ja havia enviudat quan va comprar un bou a dos mercaders de Cardona.

Dos anys després apareix Pere de Rimolenques, un personatge força important. Aquest Rimolenques gaudia de la confiança de fra Berenguer Martí, sagristà del monestir de Santa Cecília, i aquest li va arrendar el 1386 les rendes que rebia del terme de Calaf pel càrrec de sagristà del monestir. El preu fet per un any era de 98 sous, i el sagristà li va anar renovant l'arrendament, de dos en dos anys, fins el 1404. El 1395 era el batlle, i l'abat de Santa Cecília li va donar poders per arrendar i recaptar les rendes del monestir a Calaf, poders que el 1404 va renovar.
El 1399 Bernat de Rimolenques, fill de Pere, amb el vistiplau del pare, va admetre que l'abat de Santa Cecília li havia pagat 6 lliures i un sou per jornals treballats. L'octubre de 1409 Pere Rimolenques va signar un debitori de 13 lliures i 15 sous per una mula de pèl negre. En el document l'acompanya el seu fill Pere i l'avalador és Bernat Junyent. El 15 de setembre de 1414 Pere de Rimolenques i els seus fills Pere i Bernat, àlies Buscart, eren a Calaf i van reconèixer un deute de 15 florins per drap que havien comprat en una botiga. El deute va ser pagat el 16 de setembre de 1415. El setembre de 1435 Margarida, vídua de Pere de Rimolenques, va donar poders a Bernat Junyent per reclamar el seu dot i altres accions.
El 1408 es documenta Ferrer de Rimolenques, difunt, propietari del mas Folch de Castelltallat, però segurament pertany a una branca lateral. Una altra branca lateral es deuria instal·lar a Manresa i a finals del segle XIV hi trobem una nissaga de rics comerciants que porten aquest cognom.

Els dramàtics avatars que van afectar el territori van provocar l'extinció dels Rimolenques i la pèrdua del mas, que, no obstant això, va conservar el nom.
Després d'un llarg parèntesi d'oblit arribem al 1552, quan es declara possessor del mas Joan Santpere. El 31 de març de 1558 Bartomeu Santpere va empenyorar el mas Rimolenques a Guillem Cayrell de Camps pel preu

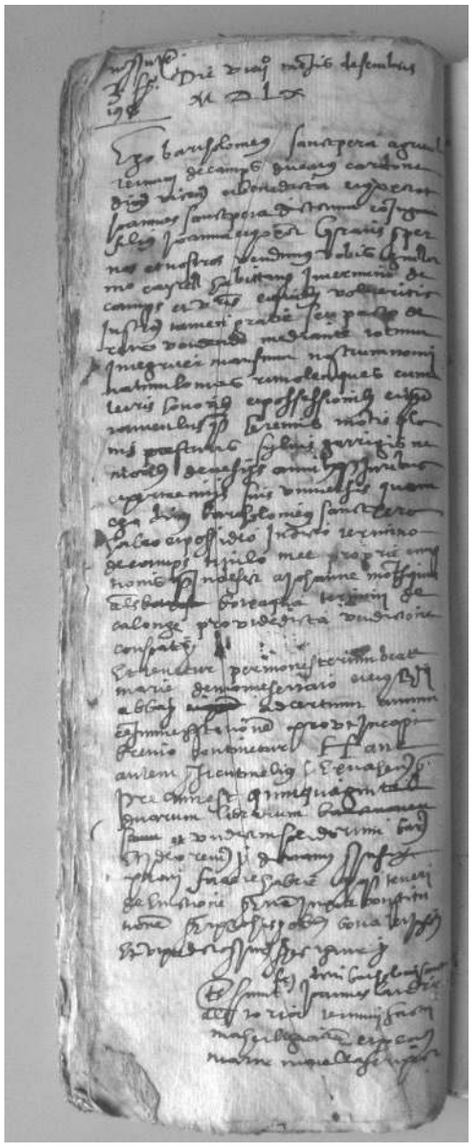

Arxiu Manresa

Empenyorament de Rimolenques (1560)

de 27 lliures. Ens subministra més informació la venda a carta de gràcia del mas feta al Cayrell el 9 de desembre de 1560 pel Bartomeu, el seu fill Joan i les mullers respectives, per 52 lliures i 11 sous. Bartomeu Santpere era l'amo de Rimolenques, perquè l'havia adquirit en una data indeterminada a Joan Montesquiu, àlies Borraqua (?), de Calonge.

El Cayrell era occità i s'havia criat al lloc de la Romaguera, terme de Vissac. El febrer de 1554 ja era a Camps i va fer capítols matrimonials amb Margarida, filla d'Esteve Sala i Eleonor, de Balsareny. El dot promès pel germà de la Margarida va ser de 31 lliures i l'aixovar va ser *"a us i costum del terme de Camps"*. Aquest consistia en un cofre, dos llençols, una flassada de llana cardada, mitja dotzena de tovalloles, unes estovalles i dues canes de drap de bruneta pel vestit de noces.
El Cayrell va fer en diverses ocasions negocis amb els Santpere, que sempre estaven faltats de diners. El 1567 Bartomeu Santpere li va vendre a gràcia el mas Franques, situat dins dels límits de Castelltallat, per 96 lliures i un any més tard l'empenyorament va incrementarse en 24 lliures més. El 1569 l'amo de la Vall va reclamar a Guillem Cayrell que li pagués el que faltava del preu d'una mula, compra que havia estat avalada pels Santpere. El 1572 Joan Santpere va cedir al Cayrell un olivar dit *"lo rengle dels olivers"* i el 1577 un tros de 12 quarteres dit *"la pessa dejus lo rengla de les oliveres de sant Esteve"*. La relació entre les dues cases no solament era comercial, ja que el 1579 el Guillem va ser un dels tutors de Joan Santpere durant la seva minoria d'edat.

El 18 de juny de 1586 es va presentar a Rimolenques un notari a petició de Montserrat Abadal de Santa Fe de Calonge, que representava a la seva mare Joana, vídua de Joan Abadal. No sabem perquè, però els Abadal conservaven drets sobre el mas Rimolenques. Potser eren descendents del Joan Montesquiu de Calonge que havia venut o empenyorat la propietat al Santpere. Sigui com sigui, no estaven conformes amb la quantitat que n'havien rebut de la venda i qüestionaven les obres i millores que el Cayrell havia fet al mas. Per tal d'avaluarne el cost, van ser convocats dos mestres d'obres i dos fusters de Manresa, juntament amb els veïns Benet Puigdellívol i Joan Vila, propietaris de Castelltallat. Uns mesos més tard la vídua Joana Abadal va rebre de l'agutzil reial la indemnització fixada per una sentència judicial desfavorable a Joan Santpere i Guillem Cayrell.

El 1588 el Santpere va fer un altre empenyorament de terra al Cayrell, una peça dita *"la pessa de las comas"*, on hi havia plantats 11 olivers, i el 1591 una caseta amb la terra del voltant a prop de l'església de Sant Esteve. Aquesta finca correspon a l'actual Caseta. Al marge d'aquests tractes amb el Santpere, en coneixem dos que va fer Guillem Cayrell amb altres pagesos. El 1580 va vendre oli a Melcior Morera de Fonollosa per valor de 3'5 ducats i el 1593 va vendre un censal de 25 lliures a l'amo del mas Caselles.
El 1577 es va batejar un nen del mas Vilalta i la padrina va ser la Beneta, muller de Joan Cayrell de Rimolenques. Aquest Joan potser era fill del Guillem. El qui era segur fill seu era Bernat Cayrell, que era conegut el 1580 amb l'àlies Rimolenques, però no es va quedar a casa, sinó que va casar-se amb la filla de l'amo del Soler i va entrar com a gendre en aquell mas.

Restes del mur exterior

LA CAMARERIA DE SANT VICENÇ DE CARDONA

El terme de Camps estava repartit entre tres senyors feudals, tots ells d'església, la Pabordia de Caselles, el monestir de Santa Cecília i el monestir de Sant Vicenç de Cardona.
La major part de la documentació de l'abadia de Cardona es va dispersar i perdre, però a l'arxiu diocesà de Solsona se n'han conservat uns quants llibres. S'hi troben, perquè quatre canonges de Cardona es van acollir a la catedral de Solsona quan la Col·legiata de Cardona es va extingir. Es conta que van arribar amb quatre animals carregats de relíquies, objectes de culte, llibres i vells pergamins. Un d'aquests llibres és un impressionant volum titulat "Llibre major del capítol de sant Vicenç de Cardona" i, entre altres coses, conté una relació de les rendes de la comensalia, la cabiscolia i la cambreria del monestir.

Abans de continuar, repassarem alguns conceptes sobre l'organització d'un monestir medieval. L'autoritat màxima era l'Abat i a sota seu hi havia un nombre variable de canonges. Alguns d'ells tenien uns encàrrecs específics en l'organigrama del monestir. El canonge camarer era el primer en dignitat i la seva tasca era l'administració general i les finances, el canonge cabiscol dirigia el cor i donava les lliçons de llatí, el canonge hostaler s'ocupava de l'allotjament dels pelegrins i malalts, i el canonge cellerer arreplegava els productes de les terres i tenia cura del rebost i la cuina. Aquests canonges tenien adjudicades unes rendes, procedents de censals, cases o terres.

La cambreria del monestir de sant Vicenç tenia propietats a la vila de Cardona i a molts pobles, entre ells, Camps. En el llibre major hi ha una còpia del segle XVII d'una relació, datada el 1432, de les terres de Camps. La redacció és deficient i hi ha alguns errors en els noms.
La peça més important era el mas Clarena. El seu propietari,"Bernarda" Jaume de Clarena, era home soliu i afocat del camarer i li pagava "tasca" de les terres, tret d'alguns trossos que tenien un tractament fiscal diferent. La "tasca" era una part de la collita, normalment l'onzena:

> ... per sí e los successors en alou franch de dit camarer tenen lo alberch e possessions de aquell, e donen a dit Camarer per dues fexes que son per lo dit mas de part de sers, lo quart, e afronten de solponent en un marge e paret alta e de totes les altres parts en les cases del alberch en la costa herma ques aquí, e tenen de sembradura vuyt dotzens, e mes, los donen a dit Camarer de una coma apellada cortal, lo quart dels splets semblantment, e afronta de totes parts en altres terres sues, dels splets de les quals dona al dit camarer tasca e sembradura la dita coma dues corteres de Manresa, encara donen dels splets de tres horts que son prop lo torrent, lo quart ...

Un altre alou de la Camareria era el mas Terrers. L'hereu Berenguer de Terrers pagava tasca de totes les collites, tret d'una "barquera" (una peça de gran extensió), que donava un cens fixe de 10 sous. Una part de les terres del mas Terrers coneguda com "Ubach" no era del monestir, sinó de la Pabordia de Caselles. Simon de Puig, l'amo del mas Puig de Camps, tenia unes terres en un lloc dit "Tinardes o Pinardes" que pagaven tasca al monestir. Per dues "barqueres" donava un cens fixe de vuit i nou diners de tern i per un hort anomenat "la Vall del Puig" donava de cens una malla. Una malla era una moneda petita de coure, de valor inferior al diner.
Altres pagesos de Camps tenien trossos petits a la part de Tinardes i a la Vall del Puig pertanyents al monestir de Sant Vicenç. Així, Guillem de Vilaseca menava dos horts i dues peces, Pere de Sant Pere i Jaume Beatriu tenien sengles horts a la Vall del Puig, Pere de Junyent unes terres dites mas "Viçenses" (?) i Planes del Junyent, i Romeu de Junyent una peça de terra. Tots ells pagaven tasca de les collites de secà i cens pels horts.

Castell de Cardona

Per regla general, la pertinença d'un mas a un determinat senyor era clara. El senyor recordava periòdicament al pagès les seves obligacions a través dels capbreus i aquest es declarava vassall seu i li pagava puntualment els censos. Ocasionalment, la jurisdicció sobre unes terres era discutida entre dos senyors i llavors s'entaulava entre ells un litigi, de vegades interminable, que s'acabava resolent amb una concòrdia o per la decisió d'una instància superior. Aquests plets generaven molta paperassa i, en els casos que s'ha conservat, és una valuosa font d'informació pels historiadors.

Des dels orígens, la jurisdicció sobre Clarena, en el doble vessant civil i criminal, era del monestir de Sant Vicenç de Cardona i quan es va abolir el monestir va passar al Capítol de la Col·legiata de Sant Vicenç. Amb els anys les prestacions en parts havien donat pas a un cens fixe, que en el cas de Clarena consistia en dues gallines i 4 sous i 8 diners en moneda. Però per altra banda, els amos de Clarena solien prestar jurament de fidelitat a cada nou paborde, bé, almenys aquests eren els arguments principals de la controvèrsia que va enfrontar a les parts a primers del segle XVIII.

El paborde Josep Fuster va posar en ordre els papers de la Pabordia, negligits pels seus antecessors. Va reivindi-

car que els habitants de Clarena eren homes seus, defensant la seva postura amb una colla de documents de l'arxiu de la Pabordia. Entre les proves hi havia una multa imposada a Miquel Bastardes perquè set porcs seus havien entrat i pasturat il·legalment dins de les terres de Clarena. També hi havia el cas d'Agustí Junyent, un fill de Clarena, que havia estat empresonat a la Pabordia el 1644, i diverses empares o embargaments de collites.

El 1702 es va iniciar un intercanvi de cartes entre les dues institucions, cadascuna defensant amb arguments els seus drets. Els canonges de Cardona es recolzaven en els vells capbreus, on hi figurava el cens de les gallines i els diners, i d'entrada van aconseguir un pronunciament favorable als seus interessos per part del Real Acuerdo, o tribunal superior de Catalunya, però el Paborde no se'n va donar per assabentat, més que res perquè durant la guerra civil per la successió del tron d'Espanya s'havia compromès amb el bàndol equivocat i havia hagut de fugir.

El 1717 va entrar el nou paborde Francesc Toneu i, segons el costum ancestral, tots els caps de casa li van jurar fidelitat, tret de Jaume Junyent, l'amo de Clarena. El Paborde va demanar el juliol de 1718 parer a un jurisperit de Calaf i aquest li va aconsellar que ordenés al batlle convocar el rebel a la Pabordia, amb l'amenaça d'una multa si no complia. El requeriment es va fer tres vegades, amb presència de testimonis i de notari, i com que el Clarena no va voler declarar-se vassall del paborde, aquest li va imposar una multa de 25 lliures i el va condemnar a trenta dies a la presó.

Mentrestant, assabentat el Capítol de Cardona dels fets, va trametre una carta al Paborde, declarant-se disposat, si calia, a defensar els seus drets sobre el mas Clarena amb el recurs de l'excomunicació.

> Be sab y ignorar no pot Sr. Dr. Francisco Thoneu, prevere, rector de la Parroquial de Sta Creu de Fonollosa y Paborde de Casellas, que lo Il.lustre Capitol de Canonges de la Iglesia Collegiata Molt Insigne de Sant Vicens Martir del Castell de Cardona (...) ha estat y esta en la possessio, seu quasi, de la Jurisdiccio de la Quadra del mas Clarena y sos annexos (...) com hage previngut a noticia de dit Illtre Capitol que V. hauria intentat de fet y ex abrupto usurpar dita jurisdiccio, manant per medi de son batlle al amo de Clarena comparagues en la casa de Casellas, en pena de vint y sich lliuras, ab comminacio que no executant ho per tot lo mateix dia veuria lo que li succehiria, y no havent dit amo de Clarena fet cas de son mandato, com fer no devia, hauria V. passat a ferli la violencia de capturarlo (...) puix a mes de haverse fet usurpador de cosa agena, ha incidit en la excomunicacio contenguda en la Butlla Cena Domini, que prohibeix invadir o usurpar las jurisdiccions propias de la Iglesias, y essent com ho es la sobradita Iglesia de La Collegiata de S. Vicens (...) requireix e interpella a V. que encontinent revoque, casse y anulle tots y qualsevols procehiments fets contra dit amo del mas Clarena (...)

La resposta del Paborde no es va fer esperar. Va acusar al delegat de la Col·legiata de Cardona d'emprar la força física per resoldre el contenciós i va amenaçar-lo amb demanar davant d'un tribunal una forta indemnització per danys i perjudicis.

> (...) Dr. Francisco Toneu, prevere y Paborde de la Pabordia de Santa Maria de Casellas, diu y respon que es manifesta equivocasió de dit pretes Sindich lo dir que dit Il.lustre Capitol de Canonges de la Iglesia Collegiata de Sant Vicens del Castell de Cardona, estiga en la possessió de exercir jurisdiccio alguna en la casa y heretat del mas Clarena, situat dins lo terme de Casellas (...) dit Francisco Toneu no ha usurpat jurisdiccio alguna al dit Illtre Capitol, sino que ha usat de son dret, ans be, dit Capitol es qui preten usurpar dita jurisdiccio al dit Paborde y perturbarlo en la possessio en que se troba de exercirla en dit mas Clarena, y aixibe esser dit Illtre Capitol lo qui ha incidit en las penas y censuras de la Butlla Cena Domini, tant per usurpadors de dita jurisdiccio com tambe per la violensia feren de entrar dit pretes Sindich y altres ab varas altas dins la casa del propi Batlle de dit Paborde y en la Iglesia de dita Pabordia, amanassant capturar a dit Batlle, per lo que dit Dr. Francisco Toneu intimara a dit Illtre Capitol la injuria se li ha fet en las sobreditas cosas, estimadas en la quantitat de mil reals de vuyt, los quals hauria mes estimat pagar que semblant injuria patir (...)

Com de costum, no se sap com va acabar la pugna entre els dos poders, però segurament la sang no va arribar al riu. El cert és que el mas Clarena va continuar pagant els censos a Cardona fins que aquests es van abolir. De fet, en l'escriptura de compra del mas Clarena per part de Pere Arderiu el 1848 encara hi consta que el mas és un alou de la Col·legiata de Cardona, que n'ostenta el domini directe i en rep un cens de quatre sous i vuit diners i un parell de gallines el dia de Nostra Senyora d'Agost.

La compravenda del mas es va fer per 5.000 lliures i el comprador, per tal d'aconseguir la "firma per senyoria" de l'abat, va haver de satisfer el "terç", que va ser de 500 lliures, una quantitat gens menyspreable.

L'església de Sant Vicenç de Cardona

CASA	QUADERN
Agusti	15
Balandrés	43
Bartomeu	35
Bascompte	10
Baumer	18
Bisbe	20
Bon Joan	25
Bota	34
Café de Camps	17
Casa Nova 1ª part	44
Casa Nova 2ª part	39
Casa Nova 3ª part	28
Casa Nova 4ª part	18
Casalot	22
Caselles 1ª part	42
Caselles 2ª part	32
Caselles 3ª part	16
Caselles 4ª part	8
Caseta 1ª part	29
Caseta 2ª part	10
Cinto	26
Cisteller	1
Clarena (masovers)	8
Clarena 1ª part	30
Clarena 2ª part	11
Clarena 3ª part	5
Colomer	14
Coma (1ª part)	38
Coma (2ª part)	29
Coma (3ª part)	27
Coma (4ª part)	16
Cot	30
Curt 1ª part	46
Curt 2ª part	21
Curt 3ª part	9
Esteve	17
Fadri del Cinto	23
Fadri Jaumet	6
Feixes 1ª part	36
Feixes 2ª part	25
Feixes 3ª part	3
Fermí	5
Ferrer del Junyent	42
Fosser	15
Fuster	20
Grifé	4
Hostal	9
Jan Bastardes	43
Jan Boixeda	2

CASA	QUADERN
Jan Torres	4
Jaume Ruc	13
Jaumet	21
Jaumetó	32
Jep Torres	5
Jepet de Borredà	7
Jepet del Junyent	18
Junyent 1ª part	45
Junyent 2ª part	33
Junyent 3ª part	12
Junyent 4ª part	40
Lluís	11
Magi de la Pabordia	40
Maginet Roca	21
Majà	34
Mariano	6
Marxant	6
Mes Xic	38
Mestre Valentí	13
Molins de Querol	31
Naio	26
Pabordia	19
Passadret	2
Pau	28
Pedro	3
Pelfort	12
Pere Pelfort	46
Petit	2
Sambleia	27
Santpere 1ª part	39
Santpere 2ª part	35
Santpere 3ª part	24
Santpere 4ª part	14
Saperes	42
Sebastià	37
Sec	45
Sirola	34
Soler (inicis)	44
Soler 1ª part	37
Soler 2ª part	24
Soler 3ª part	1
Teixidor	13
Tico	7
Tinai	27
To	22
Tomàs	23
Vicenç	36
Xamal	15
Xisco de la Pabordia	4

EDITA:
Grup de Recerca de la Memòria Històrica del Municipi de Fonollosa
TELÈFON DE CONTACTE:
93 836 60 44 (Ramon Armengol)

Associació Cultural de Veïns de Camps
c.e:acrcamps@gmail.com

AMB EL SUPORT DE:
AJUNTAMENT DE FONOLLOSA